

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Disertační práce

**MYTOLOGICKÁ ZVÍŘATA TŘÍ SFÉR
NEBES, ZEMĚ A VODSTEV**

Mgr. Andrea Morkusová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologických a historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Etnologie

Disertační práce

**MYTOLOGICKÁ ZVÍŘATA TŘÍ SFÉR
NEBES, ZEMĚ A VODSTEV**

Mgr. Andrea Morkusová

Školitel:

Prof. RNDr. Václav Blažek, CSc.

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Brno

Plzeň 2011

1 ÚVOD	1
2 MYTOLOGIE A MÝTUS	6
2.2 PŘÍSTUPY K MÝTŮM	7
2.2.1 GIAMBATTISTA VICO (1668-1744)	7
2.2.2 FRIDRICH MAX MÜLLER (1823-1900)	9
2.2.3 EDWARD BURNETT TYLOR.....	9
2.2.4 JAMES GEORGE FRAZER (1854-1941)	11
2.2.5 JANE ELLEN HARRISONOVÁ (1850-1928)	12
2.2.6 WILLIAM ROBERTSON SMITH (1846-1894)	13
2.2.7 ÉMILE DURKHEIM (1858-1917)	14
2.2.8 BRONISLAW KASPAR MALINOWSKI (1884-1942).....	15
2.2.10 MIRCEA ELIADE (1907-1986)	18
2.2.12 RENÉ GIRARD (*1923).....	21
2.2.13 WALTER BURKERT (*1931).....	22
3 SFÉRA NEBES	24
3.1 MEZOPOTÁMIE.....	24
3.1.1 ANZU.....	24
3.1.2 KURIBU, KUDUCHCHÚ	27
3.1.3 OCHRANNÁ BOŽSTVA	28
3.1.4 ETANA A OREL	28
3.1.5 GILGAMEŠ A OREL	29
3.1.6 NINGALA	30
3.1.7 NUSKU.....	30
3.1.8 PAPSUKKAL	31
3.2 KANAAN	31
3.2.1 ANAT.....	31
3.2.2 JATIPAN.....	32
3.2.3 PTAČÍ POSLOVÉ BOHA MOŘE JAMA	34
3.3 BIBLE	35
3.3.1 DUCH SVATÝ	35
3.3.2 HOLUBICE.....	35
3.3.3 ELIÁŠ A HAVRANI	35
3.3.4 HAVRANI, KRKAVCI A SUPI	36
3.3.5 PETR A KOHOUT.....	36
3.3.6 PTÁCI.....	37
3.3.7 APOKALYPSA	37
3.4 CHETITÉ	38
3.4.1 TELIPINU	38
3.4.2 CHALMAŠUIT.....	39
3.5 EGYPT	40
3.5.1 THOVT	40
3.5.2 ESET	40
3.5.3 HOR	41
3.5.4 DUŠE	42
3.5.5 BENU.....	43
3.5.6 HARACHTEJ.....	43
3.5.7 NECHBETH	43
3.5.8 NEBESA	44

3.6 ŘECKO	44
3.6.1 HARPYJE	44
3.6.2 PROMÉTHEUS A OREL.....	45
3.6.3 LIDOŽRAVÍ PTÁCI ZE STYMFÁLSKÉHO JEZERA.....	46
3.6.4 PERIKLYMENOS.....	47
3.6.5 HÉLIOS.....	48
3.6.7 ALKYONÉ A KÉYX.....	49
3.6.8 TÉREUS, PROKNÉ A FILOMÉNA.....	50
3.6.9 KAINEUS	50
3.6.10 APOLLÓN A VRÁNA	51
3.6.11 PLEJÁDY	51
3.6.12 AÉDÓN	51
3.6.13 ARGOS A HERMÉS	52
3.6.14 HÉRA.....	52
3.6.15 ZEUS A EURÓPA.....	52
3.6.16 ZEUS A GANYMÉDES.....	53
3.6.17 ZEUS A LÉTÓ	53
3.6.18 ZEUS, NEMESIS A LÉDA	53
3.6.19 DIŮV OREL.....	54
3.6.20 FÉNIX	54
3.6.21 PTÁCI VĚŠTEČTÍ.....	55
3.7 KELTOVÉ	55
3.7.1 BADH CATHA (IR).....	55
3.7.2 MORRÍGAN (IR)	56
3.7.3 CÚCHULAINN A PTÁCI (IR)	56
3.7.4 KRÁLOVNA MEDB (IR).....	57
3.7.5 BLODEUWEDD A LLEU LAW GYFFES (WAL)	57
3.7.6 BRANWEN A BRAN (WAL)	58
3.7.7 RHIANNONINI PTÁCI (WAL)	59
3.7.8 RIGANI A ESUS (GAL)	59
3.7.9 CAER IBORMAITH (IR)	60
3.7.10 CONAIRE MÓR (IR).....	61
3.7.11 PTÁCI JINÉHO SVĚTA (IR).....	61
3.7.12 PRASTARÁ ZVÍŘATA JAKO RÁDCI (WAL)	62
3.7.13 MIDIR A TŘI JEŘÁBI NEPOHOSTINNOSTI (IR)	63
3.7.14 RUCHT A RUNCE (IR)	63
3.7.15 PTAČÍ POSLOVÉ (WAL).....	63
3.7.16 LUGH (IR).....	64
3.7.17 TARANIS (GAL)	65
3.7.18 VĚŠTEBNÍ PTÁCI	65
3.7.19 MATEŘSKÉ BOHYNĚ	66
3.8 SLOVANÉ	67
3.8.1 KOHOUT A PERUN.....	67
3.8.2 SVAROG	68
3.8.3 LADA	68
3.8.4 RADEGAST	68
3.8.5 DUŠE	69
3.8.6 BOHDAL	69
3.8.7 VESNA	69
3.8.8 ZMOK	70
3.8.9 VÍLY	70
3.8.10 SLOVO O PLUKU IGOROVĚ.....	70
3.8.11 VĚŠTEBNÍ PTÁCI	71

3.9 SEVERSKÁ MYTOLOGIE	72
3.9.1 VLÁDCE VĚTRU.....	72
3.9.2 OREL S JESTŘÁBEM VE VĚTVÍCH YGGDRASILU	72
3.9.3 MUNIN A HUGIN.....	73
3.9.4 DAG A VRABEC.....	74
3.9.5 ÓDIN A MEDOVINA BÁSNÍKŮ.....	74
3.9.6 TÓROVO KLADIVO.....	76
3.9.7 VALKÝRY.....	77
3.9.8 HLJÓD.....	78
3.9.9 HAVRAN.....	78
3.9.10 OREL A IDUNN.....	78
3.9.11 SIGURD	80
3.9.12 PTAČÍ ŘEČ.....	81
3.9.13 FJALAR.....	82
3.9.14 RAGNARÖK	83
3.10 FINSKO	84
3.10.1 VÄINÄMÖINEN	84
3.10.2 LEMMINKÄINEN.....	85
3.10.3 OREL.....	87
3.11 AFRIKA	87
3.11.1 JAK KOHOUT A TU-TU PŘIVOLALI DENNÍ SVĚTLO	87
3.11.2 DUHOVÝ HAD	88
3.11.3 PTAČÍ ŘEČ.....	88
3.11.4 DATEL A HVĚZDY – LOANGO - KONGO	88
3.11.5 MUŽ, PTÁK A VRÁNA.....	88
3.11.6 DIREGIRO	89
3.11.7 MURILE A PTÁCI.....	89
3.11.8 SASIŠO	90
3.11.9 ZÍSKÁNÍ OHNĚ.....	90
3.11.10 SESTRA SUPŮ.....	90
3.11.11 SANFU A BÍLÁ HOLUBICE	91
3.11.12 ŽELVÁK A PTÁCI.....	92
3.11.13 MASILO A MASILOŇANE	93
3.11.14 PTÁK MAMASIANOKE PŘINÁŠEJÍCÍ BLESKY	93
3.11.15 IZULU.....	94
3.11.16 RASÔRÔVA.....	94
3.11.17 BOUŘŇÁK A PLAMENY	94
3.12 PERSIE	95
3.12.1 VERETHRAGNA	95
3.12.2 SÍMURGH	96
3.12.3 CHVARENAH.....	97
3.12.4 KOHOUT MUEZZINEM.....	98
3.13 INDIE	98
3.13.1 DHARMA A SOVA.....	98
3.13.2 BRAHMA A LABUŤ	99
3.13.3 VIŠŇU A GARUDA.....	100
3.13.4 ŠIVA A KOHOUT.....	101
3.13.5 SOKOL A HOLUBICE	101
3.13.6 KRŠNA A PÁV.....	102
3.13.7 JESTŘÁBÍ DÉMON BAKÁSURA	102
3.13.8 DŽATÁJU	102

3.13.9 KÁMA	103
3.13.10 OREL A SÓMA	103
3.13.11 HANSA	104
3.13.12 DHÍRA A VRÁNY	104
3.13.13 GARUDA A TKADLEC	104
3.13.14 PTÁK SINDHUKA	105
3.13.15 GUNASÁGARA A MALAJAVATÍ	105
3.13.16 MÝTY PŮVODNÍCH INDICKÝCH KMENOVÝCH POSPOLITOSTÍ	105
3.14 TIBET	107
3.14.1 STVOŘENÍ ZEMĚ A LIDÍ	107
3.14.2 KHJUNG	107
3.14.3 SANGPO BUMTHI	108
3.14.4 MAČHEN POMRA A GARUDA	108
3.14.5 BARDO PRAPODSTATY	108
3.14.6 THAMEN	109
3.14.7 GAURÍ, PIŠÁČÍ, ÍŠVARÍ A JÓGINÍ	109
3.14.8 VAIRÓČANA	110
3.14.9 AMNĚ KURMÄN A PTAČÍ POSLOVÉ	110
3.14.10 ČERNÝ A BÍLÝ PTÁK	111
3.14.11 ZVÍŘECÍ LÉČITELÉ	111
3.15 ČÍNA	111
3.15.1 DOBA CHAOSU	111
3.15.2 PTÁCI SLUNCE	111
3.15.3 HAVRANÍ SLUNCE	112
3.15.4 PTÁCI BOHYNĚ SI-WANG-MU	113
3.15.5 JÍZDNÍ ZVÍŘATA	113
3.15.6 FÉNIX	114
3.15.7 JEŘÁB	114
3.15.8 GARUDA	115
3.15.9 RAJSKÁ ZAHRADA	115
3.15.10 ČERNÝ PTÁK	116
3.15.11 PTÁCI OPATROVATELÉ	116
3.15.12 LEJ KUNG	117
3.15.13 LUNÁRNÍ ROK A SVĚTOVÉ STRANY	117
3.15.14 KOLESO BYTÍ	117
3.15.15 NEBESKÝ MOST	118
3.15.16 ŤING WEJ	118
3.15.17 KU ŠAN A ČCHIN PEJ	119
3.15.18 ŠUN	119
3.15.19 FU-ŠÍ	119
3.15.20 PTÁK PI-FOU	120
3.15.21 PTAČÍ LIDÉ	120
3.15.22 CHUN-TUN, MIAO A FENG-PO	120
3.15.23 PTAČÍ OBLEK	120
3.15.24 PŮVOD OHNĚ	121
3.16 JAPONSKO	121
3.16.1 STVOŘENÍ SVĚTA	121
3.16.2 OREL	122
3.16.3 AMATERASU A KOHOUTI	122
3.16.4 FÉNIX	123
3.16.5 JEŘÁB	123
3.16.6 TENGU	124
3.16.7 KAMI NO CUKAI	124
3.16.8 KRÁL LESA	124

3.16.9 JAMATODAKE	124
3.17 SIBIŘ	125
3.17.1 VESMÍRNÉ STROMY	125
3.17.2 PTAČÍ HNÍZDA	125
3.17.3 ŠAMANOVA PTAČÍ MATKA	125
3.17.4 DUŠE ŠAMANA	126
3.17.5 KRKAVČÍ SYNOVÉ	126
3.17.6 ZROZENÍ ŠAMANA	127
3.17.7 STVOŘITEL OREL	127
3.17.8 VLÁDCE SLUNCE	128
3.17.9 ORLÍ PŘEDEK ŠAMANŮ	129
3.17.10 STROM TUURU	129
3.17.11 ZROZENÍ ŠAMANA	129
3.17.12 PTAČÍ DUŠE	130
3.17.13 VLAŠTOVKA A OHEŇ	131
3.17.14 MÄRKUT	131
3.17.15 MINLEJ	131
3.17.16 ŽELEZNÝ PTÁK KINGIT	132
3.17.17 ARČAČE A PTAČÍ DUŠE	132
3.17.19 BURUNDUK A MEDVĚD	133
3.17.20 PTAČÍ PRŮVODCI	133
3.17.21 EKSEKJU A SMRT	134
3.17.22 MATKA KUKAČKA	134
3.17.23 HAVRAN A SLUNCE	134
3.17.24 QUIKINNA'QUO A EME'QUT	135
3.18 OCEÁNIE	135
3.18.1 MIKRONÉSIE	135
3.18.1.1 RACEK STVOŘITEL	135
3.18.1.2 TABUERIK A RIGI	135
3.18.2 MELANÉSIE	135
3.18.2.1 HOLUB STVOŘITEL	135
3.18.2.2 PAPOUŠEK KAKADU A HAD	136
3.18.2.3 CHLAPEC A LESNÍ SLUKA KOKOGHA	136
3.18.2.4 ŽELVA A ZOBOROŽEC	137
3.18.2.5 KASUÁR	137
3.18.2.6 ZÍSKÁNÍ OHNĚ	138
3.18.2.7 PŮVOD NOCI	138
3.18.2.8 PTAČÍ LIDÉ	138
3.18.2.9 OBROVSKÝ PTÁK NGANI-VATU	139
3.18.3 POLYNÉSIE	139
3.18.3.1 MAUI	139
3.18.3.2 MAUI A PTÁCI	140
3.18.3.3 MAUI A OHEŇ	140
3.18.3.4 TAJEMSTVÍ OHNĚ	141
3.18.3.5 MAUI A VELKÁ MATKA NOCI	142
3.18.3.6 PUNGA-REHU A PTÁK POŽÍRAJÍCÍ LIDI	142
3.18.3.7 TE HAU-O-TAWERA A PTÁK POUA-KAI	142
3.18.3.8 KURANGAI-TUKU A PTÁČEK RIRORIRO	143
3.18.3.9 PTÁK MATUKU	143
3.18.3.10 RATA A KUPOLŠTÍ PTÁCI	144
3.18.3.11 RATA A SOVA - SAMOA	145
3.18.3.12 STVOŘENÍ ZEMĚ A LIDÍ	145

3.18.3.13 VODOUŠ A KRAB	146
3.18.3.14 TINILAU A KOHOUTI - SAMOA	146
3.18.3.15 VZNIK SVĚTA A LIDÍ	147
3.18.3.16 MAUI A RU	147
3.18.3.17 PTAČÍ POMOC	148
3.18.3.18 RACEK A OHEŇ	148
3.18.3.19 KANALOA	149
3.18.3.20 MAUI A PTÁK ALAE	149
3.18.3.21 'ELEPATIO	149
3.18.3.22 MAKEMAKE	150
3.19 AUSTRÁLIE	150
3.19.1 KAKAN A OHEŇ	150
3.19.2 JAK KRAHULÍK UKRADL OHEŇ	150
3.19.3 VRÁNA, OREL A BÍLÝ KAKADU	151
3.19.4 WODJIN	151
3.19.5 OREL A DÍVKA	152
3.19.6 PŠTROS, JEŘÁB A VZNIK SLUNCE	152
3.19.7 BIN-JIR BIN-JIR A OHEŇ	153
3.19.8 LABUŤ A OHEŇ	154
3.19.9 JAK KAKADU MAR PŘIŠEL O OHEŇ	154
3.19.10 OHNIVÁ HŮL	155
3.19.11 OHEŇ	155
3.19.12 PTAČEK SE ZNAMENÍM OHNĚ -	155
3.20 SEVERNÍ AMERIKA	156
3.20.1 ARKTICKÁ OBLAST	156
3.20.1.1 PODSVĚTÍ	156
3.20.1.2 HAVRANŮV OHEŇ	156
3.20.1.3 PTAČÍ ŽENA	156
3.20.2 SUBARKTICKÁ OBLAST	157
3.20.2.1 CHULYEN	157
3.20.2.2 JAK PTÁČEK ZÍSKAL OHEŇ	158
3.20.2.3 VELKÁ PTAČICE A HAVRAN	158
3.20.2.4 HAVRAN A OHEŇ	159
3.20.2.5 O MUŽI POŽEHNANÉM HROMOVÝMI PTÁKY	159
3.20.2.6 MODRÁ SOJKA	160
3.20.3 SEVEROZÁPADNÍ POBŘEŽÍ	160
3.20.3.1 HROMOPTÁK	160
3.20.3.2 HAVRAN	161
3.20.3.3 HAVRAN STVOŘITELEM	161
3.20.3.4 HAVRAN A OHEŇ	162
3.20.3.5 DUCH NEBES SIN	162
3.20.3.6 PTÁK S OHNIVÝM OCASEM	163
3.20.3.7 HAVRAN A SVĚTLO	163
3.20.3.8 HAVRAN A SMRT	164
3.20.3.9 TXAMSEN	164
3.20.3.10 PŘEDKOVÉ LIDÍ	164
3.20.3.11 KÁNEKELAK	165
3.20.3.12 TANEC DUCHŮ	165
3.20.3.13 DATEL A KRÁDEŽ OHNĚ	166
3.20.3.14 PRVNÍ LIDÉ	166
3.20.3.15 NOREK A PTÁK TEGYA	167
3.20.3.16 NEBESKÝ OHEŇ	167
3.20.3.17 TISTILAL	167
3.20.3.18 MODRÁ SOJKA	167
3.20.3.19 PŮVOD BAREV PTÁKŮ	168

3.20.3.20 MOST BOHŮ	168
3.20.4 NÁHORNÍ PLOŠINA (PLATEAU)	168
3.20.4.1 JAK OREL A BOBR ZÍSKALI OHEŇ	168
3.20.4.2 DEMIURG A HROMOPTÁCI	169
3.20.4.3 PROMĚNA	169
3.20.5 VELKÁ PÁNEV	169
3.20.5.1 ZROZENÍ Z TĚLA MRTVÉ MATKY	169
3.20.5.2 DOVE - ŠOŠONI	169
3.20.5.3 VRÁNA A BIZONI	170
3.20.5.4 KOJOT, PTÁCI A OHEŇ	170
3.20.6 KALIFORNIE	171
3.20.6.1 KRÁDEŽ DENNÍHO SVĚTLA A OHNĚ	171
3.20.6.2 KOJOT A OREL	171
3.20.6.3 BOUŘŇÁK A OHEŇ	172
3.20.7 JIHOZÁPAD	172
3.20.7.1 CESTA Z PODZEMÍ	172
3.20.7.2 DÁRCE SVĚTLA	173
3.20.7.3 STVOŘENÍ ZEMĚ	173
3.20.7.4 JAK PŘIŠLA NA ZEM SMRT	173
3.20.7.5 KRÁDEŽ OHNĚ	173
3.20.8 VELKÉ PLÁNĚ	174
3.20.8.1 STARÝ MUŽ A HAVRAN	174
3.20.8.2 BIZONÍ ŽENA A JEJÍ PŘÍTELKYNĚ VRÁNA	174
3.20.8.3 NA SAMÉM POČÁTKU SVĚTA	175
3.20.8.4 WAKINYAN	175
3.20.8.5 STROM SVĚTA	175
3.20.8.6 SKŘIVAN A PADAJÍCÍ HVĚZDA	175
3.20.8.7 VÁLEČNÁ ORLÍ PERA	176
3.20.8.8 ZÁVOD ZVÍŘAT A PTÁKŮ	176
3.20.8.9 BOUŘŇÁK	176
3.20.8.10 PROMĚNA V ORLY	177
3.20.9 SEVEROVÝCHOD	177
3.20.9.1 HROMOVÝ PTÁK A SIROTEK	177
3.20.9.2 PŮVOD HROMOVÉHO PTÁKA	178
3.20.9.3 WUCHOWSEN	178
3.20.9.4 BMOLA	178
3.20.9.5 ZEMĚ LIDÍ	179
3.20.9.6 OREL	180
3.20.10 JIHOVÝCHOD	180
3.20.10.1 PRVNÍ OHEŇ	180
3.20.10.2 DCERA SLUNCE	181
3.20.10.3 JAK HRÁLI PTÁCI SE ZVÍŘATY LAKROS	182
3.20.10.4 VELKÝ JESTŘÁB A UKTENA	182
3.21 STŘEDNÍ AMERIKA	183
3.21.1 AZTÉKOVÉ	183
3.21.1.1 HUITZILOPOCHTLI	183
3.21.1.2 XIHUACOATL	184
3.21.1.3 TLALOC	184
3.21.1.4 XOCHIQUETZAL	185
3.21.1.5 QUILAZTLI	185
3.21.1.6 SOVA	185
3.21.1.7 STROM STŘEDU	185
3.21.1.8 O MLUVÍCÍM PTÁKOVÍ	186
3.21.2 MAYOVÉ	186
3.21.2.2 ITZAMNA	186

3.21.2.2 KINICH AHAU	187
3.21.2.3 NEBESKÝ PTÁK	188
3.21.2.4 KINICH KAKMO	188
3.21.2.5 CHAAC	189
3.21.2.6 PTÁK MUAN	190
3.21.2.7 LESNÍ HOLUB	191
3.21.2.8 VÁLKA PTÁKŮ A ZVÍŘAT	192
3.21.2.9 KUKUŘICE, DAR BOHŮ	192
3.21.2.10 O MLSNÝCH SUPECH - QUICHÉ MAYA.....	193
3.21.2.11 HUNAB KU - QUICHÉ MAYA.....	193
3.21.2.12 VUCUB-CAQUIX - QUICHÉ MAYA	194
3.21.2.13 PTÁK QUETZAL - QUICHÉ MAYA.....	195
3.21.3 JIŽNÍ AMERIKA	197
3.21.3.1 ČERNÝ PTÁK A CHIMINIGAGUA.....	197
3.21.3.2 KANOB A NOBOTOMIRA	197
3.21.3.3 WANADI - YEKUANÉ	198
3.21.3.4 JAK VZNIKLA NOC	198
3.21.3.5 NEBEŠTÍ LIDÉ.....	198
3.21.3.6 PÁN OHNĚ	199
3.21.3.7 PTÁCI CONOTO.....	199
3.21.3.8 KOLIBŘÍK A OHEŇ	199
3.21.3.9 E TSA A AJÁIM.....	200
3.21.3.10 KERI, KAMI A PÁN OHNĚ	200
3.21.3.11 SUPÍ KRÁL A SVĚTLO.....	200
3.21.3.12 KRUMPHARI A SUP.....	201
3.21.3.13 GAMBÁ, URUBŮ A INAJÉ	202
3.21.3.14 MUŽ, SUP A KOLIBŘÍK	202
3.21.3.15 AI APAEC	203
3.21.3.16 STAŘENA A PAPOUŠEK.....	203
3.21.3.17 SOVA.....	203
3.21.3.18 PROMĚNA V PTÁKY.....	203
3.21.3.19 KRÁLOVNA POUKARŮ.....	204
3.21.3.20 KRAHUJEC	204
3.21.3.21 STROM POZNÁNÍ BATAHÍKWI.....	205
3.21.3.22 EJIYOSIWI A OREL	205
3.21.3.23 OKLAHUILITSU.....	206
3.21.3.24 SUP SHÉTE.....	206
3.21.3.25 PTÁCI LÉČITELÉ	207
3.21.3.26 PARIACACA	207
3.21.3.27 CONIRAYA VIRACOCHA.....	207
3.21.3.28 INTI A VIRACOCHA.....	208
3.21.3.29 DUHOVÝ HAD	209
3.21.3.30 SUPÍ A ROPUCHA.....	209
3.21.3.31 PTÁK BOUŘŇÁK	209
3.21.3.32 TOD A TOKHUAH	209
3.21.3.33 SUPŮV OHEŇ.....	210
3.21.3.34 PTÁČEK A ŽÁBA	210
3.21.3.35 SUPOVÉ A OHEŇ	210
4 SFÉRA ZEMĚ.....	211
4.1 MEZOPOTÁMIE.....	211
4.1.1 DUB BOHYNĚ INNANY	211
4.1.2 EPOS O GILGAMEŠOVI – ROSTLINA NESMRTELNOSTI	212
4.1.3 HAD A OREL	213
4.1.4 HAD JAKO SYMBOL BOHA NINGIŠZIDY.....	214

4.1.5 MUŠCHUŠŠU	215
4.1.6 NIRACH	215
4.1.7 DUMUZI	216
4.1.8 CHUMUT-TABAL A PODSVĚTÍ	217
4.2 ELAM	218
4.3 KANAAN	221
4.3.1 LITAN	221
4.4 BIBLE	221
4.5 CHETITÉ	223
4.5.1 ILLUJANKAŠ	223
4.6 EGYPT	224
4.6.1 PODSVĚTNÍ SOUD	224
4.6.2 APOP	225
4.6.3 MEHEN	226
4.6.4 VADŽET	226
4.6.5 MERSEGER	227
4.6.6 TAJNÉ JMÉNO BOHA RE	227
4.7 ŘECKO	228
4.7.1 TYFÓN	228
4.7.2 SFINX	231
4.7.3 GORGONA MEDÚSA	232
4.7.4 PYTHÓN	233
4.7.5 ERÍNYE	233
4.7.6 LADÓN	235
4.7.7 ASKLÉPIOVA HADÍ HŮL	236
4.7.8 HAD A KOUZELNÁ BYLINA	237
4.7.9 ERICHTHONIOS	238
4.7.10 ACHELÓOS	238
4.7.11 HAD/DRAK STŘEŽÍCÍ ZLATÉ ROUNO	239
4.7.12 AREŮV HAD	240
4.7.13 KEKROPS	242
4.7.14 HAD JAKO DÁRCE VĚŠTECKÉHO DARU	242
4.7.15 VZPOURA GIGANTŮ	243
4.7.16 HAD JAKO STRÁŽČE A OPATROVATEL	244
4.7.17 ASKALAFOS	244
4.7.18 TITYOS A SUPOVÉ	244
4.7.19 SOVA A PODSVĚTÍ	245
4.8 KELTOVÉ	245
4.8.1 DAGDA (IR)	245
4.8.2 CERNUNNOS (GAL)	246
4.8.3 MATRONY	247
4.8.4 EPONA (GAL)	248
4.8.5 CONALL CERNACH (IR)	248
4.8.6 TEUTATES (GAL)	249
4.9 SLOVANÉ	249
4.10 SEVERSKÁ MYTOLOGIE	250
4.10.1 YGGDRASIL	250
4.10.2 GUNNAR A HADI	252
4.11 FINSKO	253

4.11.1 TUONELA	253
4.12 AFRIKA.....	253
4.12.1 AKODŽOO A ADŽEBIOR.....	253
4.12.2 PINDABA A HAD.....	254
4.12.3 PERLIČKA A ŽELVA	255
4.12.4 PROMĚNA V HADA	255
4.12.5 PROČ JSOU LIDÉ SMRTELNÍ	255
4.12.7 DÁRCE OHNĚ A VĚDOMOSTÍ	256
4.12.8 MLÉČNÝ PTÁK	256
4.12.9 HAD	256
4.12.10 MVELINQANGI.....	257
4.12.11 MINIA	257
4.13 PERSIE.....	257
4.14 INDIE.....	258
4.14.1 KADRÚ.....	258
4.14.2 TAKŠAKA	259
4.14.3 NAHUŠA.....	260
4.14.4 VRTRA	260
4.14.5 ŠUŠNA	262
4.14.6 PTÁCI V PODSVĚTÍ	262
4.14.7 MÝTY PŮVODNÍCH INDICKÝCH KMENOVÝCH POSPOLITOSTÍ	263
4.14.7.1 HAD JAKO PŮVODCE SMRTELNOSTI LIDÍ.....	263
4.14.7.2 ČERNÁ KOBRA - BAIGOVÉ	263
4.15 BUDDHISMUS	264
4.16 TIBET.....	264
4.16.1 ĞESAR	264
4.16.2 TĀKAR DOZANGMA	264
4.17 ČÍNA	265
4.17.1 NŮ-KUA	265
4.17.2 FU-SI	266
4.17.3 JAO-WANG	266
4.17.4 CU ŤIN A ČU LUNG.....	266
4.17.5 FA-ČU-KUNG.....	267
4.18 JAPONSKO	268
4.18.1 HAD A SUSANOO.....	268
4.18.2 ŐKUNINUŠI.....	268
4.19 SIBIŘ	268
4.19.1 PRVNÍ ŠAMAN	268
4.19.2 DŽABDŽAR.....	269
4.19.3 HAD JAKO SYMBOL ZLA.....	270
4.19.4 HAD JAKO MSTITEL	270
4.20 OCEÁNIE	271
4.20.1 MELANĚSIE	271
4.20.1.1 JAK SE NEBESKÝ HAD WEI PROMĚNIL V ZÁZRAČNĚHO ŽRALOKA	271
4.20.1.2 HADÍ SYN - NOVÁ GUINEA	272
4.20.1.3 O ČLOVĚKU S TĚLEM HADA.....	272
4.20.1.4 HAD GARUBUIYE A OHEŇ.....	273
4.20.1.5 PŮVOD SMRTI	273

4.20.1.6 PŮVOD SMRTI.....	273
4.20.1.7 AGUNUA A OHEŇ	274
4.20.1.8 NDENGEI	274
4.20.2 POLYNÉSIE	274
4.21 AUSTRÁLIE.....	274
4.21.1 YURLUNGGUR.....	274
4.21.2 DUHA	275
4.21.5 MĚSÍC A HADI.....	275
4.21.6 LEGUÁN A ČERNÝ HAD.....	276
4.21.7 HAD ŠKRTIČ	277
4.21.8 BOBBI-BOBBI.....	278
4.22 SEVERNÍ AMERIKA.....	278
4.22.1 ARKTICKÁ OBLAST	278
4.22.1.1 O PŮVODU SMRTI.....	278
4.22.2 SUBARKTICKÁ OBLAST	279
4.22.2.1 HADÍ STRÁŽCI	279
4.22.3 SEVEROZÁPADNÍ POBŘEŽÍ.....	279
4.22.3.1 OHEŇ	279
4.22.4 VELKÁ PÁNEV	280
4.22.4.1 CHŘESTÝŠ - JUTOVÉ	280
4.22.5 KALIFORNIE	280
4.22.5.1 O CHŘESTÝŠOVI A JEHO ŽENĚ	280
4.22.6 JIHOZÁPAD	280
4.22.6.1 PRVNÍ CESTA VELKÝM KAŇONEM.....	280
4.22.6.2 CHLAPEC A CHŘESTÝŠ.....	282
4.22.7 VELKÉ PLÁNĚ	282
4.22.7.1 HADÍ SYN.....	282
4.22.7.2 HADÍ MUŽ	283
4.22.7.3 PODIVNÁ MANŽELKA.....	283
4.22.7.4 SKŘIVAN A CHŘESTÝŠ	284
4.22.8 SEVEROVÝCHOD	284
4.22.8.1 BOJ HROMOVLÁDCE PROTI HADOVI.....	284
4.22.8.2 ČERNÝ HAD	284
4.22.9 JIHOVÝCHOD	285
4.22.9.1 VÍTĚZ NAD DVOUROHÝM HADEM.....	285
4.22.9.2 JAK SE JED DOSTAL NA SVĚT	286
4.22.9.3 HADÍ DÍVKA.....	286
4.23 STŘEDNÍ AMERIKA.....	286
4.23.1 AZTÉKOVÉ.....	286
4.23.1.1 QUETZALCOATL.....	286
4.23.1.2 COATLICUE.....	288
4.23.1.3 MIXCOATL	289
4.23.2 MAYOVÉ	289
4.23.2.1 GUCUMATZ.....	289
4.23.2.2 MAM.....	290
4.23.2.3 KUKULCAN	291
4.23.2.4 BOLON DZACAB	291
4.24 JIŽNÍ AMERIKA.....	291
4.24.1 PROČ HADI SVLÉKAJÍ KŮŽI.....	291
4.24.2 ČERVENÝ HROZNÝŠ	292
4.24.3 PŮVOD SMRTELNOSTI LIDSTVA	292
4.24.4 PŮVOD SMRTELNOSTI LIDSTVA	292

4.24.5 VELKÝ HAD	293
4.24.6 JAK HADI MĚNILI NOC	294
4.24.7 HAD SURUCUCÚ	295
4.24.8 KOUZELNÉ ŠÍPY	295
4.24.9 DSONI	295
4.24.10 HAD A LOVEC	296
4.24.11 MAJASHA	297
4.24.12 HADÍ ŠÍP	298
4.24.13 HADÍ SYN	298
4.24.14 VIRACOCCHA, AMARA A CAIBÁN	299
4.24.15 MUŽ A HAD	299
5 SFÉRA VODSTEV	301
5.1 MEZOPOTÁMIE	301
5.1.1 POTOPA	301
5.1.2 APKALLU	304
5.1.3 ENKI	305
5.1.4 LACHAMU	306
5.1.5 KULÍLU	307
5.1.6 NANŠE	307
5.2 KANAAN	308
5.2.1 ATARGATIS	308
5.2.2 JAMM	308
5.3 BIBLE	308
5.3.1 POTOPA	308
5.3.2 JONÁŠ A VELRYBA	310
5.3.3 TOBIÁŠ A RYBA	310
5.3.4 KRISTUS A RYBA	311
5.3.5 LEVIATHAN	311
5.4 CHETITÉ	312
5.4.1 HEDAMMU	312
5.5 EGYPT	312
5.5.1 STVOŘENÍ SVĚTA	312
5.5.2 AMON	313
5.5.3 RYBA Z ABYDU	313
5.5.4 KEBHUT	313
5.6 ŘECKO	314
5.6.1 OFIÓN	314
5.6.2 DEUKALIÓNOVA POTOPA	315
5.6.3 TELCHINOVÉ	315
5.6.4 NÉREUS	316
5.6.5 DELFÍN A AMFITRITÉ	316
5.6.6 ARIÓN A DELFÍNI	317
5.6.7 POSEIDÓN	317
5.6.8 THÉSEUS	318
5.6.9 TRITÓN	318
5.6.10 PÉLEUS A THETIS	319
5.6.11 SIRÉNY	320
5.6.12 NÍSOS A SKYLLA	322
5.6.13 DIONÝSOS A DELFÍNI	322
5.6.14 ARNAKIA	323

5.6.15 GLAUKOS.....	323
5.6.16 APOLLÓN A LABUTĚ	323
5.6.17 HYDRA	324
5.7 KELTOVÉ	325
5.7.1 MORRÍGAN (IR)	325
5.7.2 FRAECH MAC FIDAIG (IR)	325
5.7.3 FINTAN (IR).....	327
5.7.4 TUAN MAC CAIRILL (IR)	327
5.7.5 FIONN MAC CUMHAILL A LOSOS MOUDROSTI (IR).....	327
5.7.6 GWION BACH (WAL).....	328
5.7.7 LOSOSI	329
5.7.8 LABUTÍ KLETBA – (IR)	329
5.7.9 MAEL DÚINOVO PUTOVÁNÍ (IR)	330
5.7.10 SÉKVANA – (GAL)	330
5.7.11 DELFÍN (GAL).....	331
5.7.12 VERBEIA	331
5.7.13 MOG RUIH (IR)	331
5.8 SLOVANÉ	332
5.8.1 HOLUBÍ STVOŘITELÉ	332
5.8.2 STVOŘENÍ SVĚTA	332
5.8.3 VODNÍK.....	332
5.9.1 JÖRMUNGAND.....	333
5.9.2 ANDVARI	335
5.9.3 LOKI	336
5.9.4 KRÁL HARALD A VELRYBA	337
5.10 FINSKO	338
5.10.1 KACHNÍ VEJCE.....	338
5.10.2 VELKÝ PTÁK POLÁK	339
5.10.3 AINO A VÄINÄMÖINEN	340
5.10.4 ILMARINEN	343
5.10.5 LEMMINKÄINEN	346
5.10.6 RYBY A OHEŇ.....	347
5.11 AFRIKA	350
5.11.1 AYISA A SUMEC.....	350
5.11.2 VZNIK SVĚTA	351
5.11.3 VODNÍ HAD.....	351
5.11.4 PRVOTNÍ ZVÍŘATA.....	351
5.11.5 ČIČINGVANE A ČÍPFALAMFULA	352
5.11.6 DITUTVANE – VENDOVÉ, Jižní Afrika	352
5.11.7 JAK SE RAMOLO PROMĚNIL V HADA – SOTHOVÉ, LESOTHO	353
5.12 PERSIE	353
5.12.1 KARA	353
5.13 INDIE	354
5.13.1 NEKTAR NESMRTELNOSTI	354
5.13.2 MANASA	354
5.13.3 ANANTA.....	356
5.13.4 VÁSUKI	356
5.13.5 MATSJA A POTOPA	357
5.13.6 ŠIVA A RYBA MÍNÁNÁTJA	358
5.13.7 GANGA A ŠIVA.....	359
5.13.8 VARUNA.....	360

5.13.9 KÁLIJA	360
5.13.10 MÝTY PŮVODNÍCH INDICKÝCH KMENOVÝCH POSPOLITOSTÍ	360
5.13.10.1 Světová ryba.....	360
5.13.10.2 STVOŘENÍ SVĚTA - GÓNDOVÉ	360
5.13.10.3 Původ lidí.....	361
5.13.10.4 RYBA A BLESK - KONDOVÉ.....	361
KONDOVÉ SPOJUJÍ BLESK S RYBOU, KTEROU Z KŮRY SÁGOVÉ PALMY STVOŘILA NIRANTALÍ. HODILA JI PAK DO RYBNÍKA V JEDNÉ NEBESKÉ VESNICI. RYBA TAM ZANEDLOUHO VYROSTLA TAK, ŽE: „JEJÍ OCAS BYL VELKÝ JAKO SLON A BYL CELÝ POKRYT ZLATÝMI A STŘÍBRNÝMI ŠUPINAMI.“	
361	361
5.14 TIBET.....	361
5.14.1 VZNIK SVĚTA	361
5.14.2 SERŇA	362
5.14.3 LU.....	362
5.14.4 RYBÍ SYN	362
5.15.1 POTOPA	362
5.15.2 ČCHIN-KAO.....	363
5.15.3 WEN-ČCHANG	363
5.15.4 KUAN-JIN	364
5.15.5 KCHUN PCHENG	364
5.15.6 ČCHI-LIN	365
5.15.7 RYBY ŠTĚSTÍ A BLAHOBYTU	365
5.15.8 RYBÍ MOST.....	365
5.15.9 MENG ŤIANG.....	366
5.15.10 PÁN RYB.....	366
5.15.11 RYBÍ DÉMONI	366
5.15.12 NÁGOVÉ	366
5.16 JAPONSKO	367
5.16.1 LOSOS DRŽÍCÍ SVĚT	367
5.16.2 EBISU A PRAŽMA	367
5.16.3 PODMOŘSKÁ ŘÍŠE	368
5.16.4 RUL-DŽIN	368
5.16.5 MOST PŘES ŘEKU	368
5.17 SIBIŘ	369
5.17.1 RYBA LUO - JAKUTI	369
5.17.2 PTAČÍ PRŮVODCI	369
5.17.3 VLÁDKYNĚ MOŘE	369
5.17.4 VZNIK ZEMĚ	369
5.18 OCEÁNIE	370
5.18.1 MIKRONÉSIE.....	370
5.18.1.1 RYBY STVOŘITELÉ	370
5.18.1.2 RIIKI A RIGI	370
5.18.2 MELANÉSIE	370
5.18.2.1 DUDUGERA A DELFÍN	370
5.18.2.2 RYBÍ MUŽ A KOKOSOVÁ PALMA	370
5.18.2.3 OPEŘENÝ KROKODÝL WATUWE	371
5.18.2.4 DUŠE.....	372
5.18.2.5 ÚHOŘ DUHA	372
5.18.2.6 ŽRALOČÍ POSLOVÉ - TIKOPIA.....	372
5.18.2.7 MAE	372
5.18.2.8 DEKUWAQA	373
5.18.3 POLYNÉSIE.....	373
5.18.3.1 TIKI A ÚHOŘ.....	373
5.18.3.2 MAUIHO RYBOLOV	373

5.18.3.3 MAUI A TUNA-ROA	374
5.18.3.4 PAIKEA.....	374
5.18.3.5 NESTVŮRA TANIWHA PEKE-HAUA	375
5.18.3.6 NGARARA	375
5.18.3.7 VELRYBA A STROM DAMARŇ.....	375
5.18.3.8 HINA A TINI-RAU.....	376
5.18.3.9 KAE A PTÁČCI - MAOROVÉ, SEVERNÍ OSTROV, NOVÝ ZÉLAND	376
5.18.3.10 NGANAOA A VELRYBA	377
5.18.3.11 SINA A JEJÍ ÚHOŘ.....	377
5.18.3.12 SAVEA.....	378
5.18.3.13 PTÁK KANIVATU A VELRYBY TONGA A SAMOA	378
5.18.3.14 HINA A ÚHOŘ	379
5.18.3.15 MLÉČNÁ DRÁHA.....	379
5.18.3.16 RYBÁŘ A ÚHOŘ	379
5.18.3.17 AVAIKI	380
5.18.3.18 INA A RYBY.....	380
5.18.3.19 TINI-RAUOVA ŘÍŠE	382
5.18.3.20 INA A ÚHOŘ	383
5.18.3.21 RONGO-MAI.....	383
5.18.3.22 TEMU-I-TE-ARE-TOKA	383
5.18.3.23 HINA	384
5.18.3.24 DUŠE.....	384
5.18.3.25 HINA, TE TUNA A MAUI.....	384
5.18.3.26 MAUIHO RYBA.....	385
5.18.3.27 KU-ULA A KOONA.....	386
5.18.3.28 HINA A ALAE	386
5.18.3.29 KANALOU	386
5.19 AUSTRÁLIE.....	387
5.19.2 DUHOVÝ HAD – ARNHEMSKÁ ZEMĚ, SEVERNÍ TERITORIUM	387
5.19.5 DUHOVÝ HAD TUGINE - QUEENSLAND	389
5.19.8 MĚSÍC RYBA	390
5.19.9 RYBA OTČUT – NOVÝ JIŽNÍ WALES A VICTORIA	390
5.19.10 GURANGAČ.....	391
5.20 SEVERNÍ AMERIKA.....	392
5.20.1 ARKTICKÁ OBLAST	392
5.20.1.1 SEDNA	392
5.20.1.2 AKHLUT.....	392
5.20.1.3 HAVRAN STVOŘITELEM	393
5.20.1.4 AMIKUK	393
5.20.1.5 ZVÍŘECÍ MANŽELÉ	393
5.20.1.6 MANŽEL KORMORÁN	394
5.20.2 SUBARKTICKÁ OBLAST	394
5.20.2.1 VELKÁ RYBA Z JEZERA ILIAMNA	394
5.20.2.2 VELKÝ HAD A POTOPA	394
5.20.2.3 WISAKEDJAK A HADI	395
5.20.2.4 MIŠIPEŠEU	395
5.20.3 SEVEROZÁPADNÍ POBŘEŽÍ.....	396
5.20.3.1 HAVRAN A POTOPA.....	396
5.20.3.2 HAVRANOVO DOBRODRUŽSTVÍ.....	396
5.20.3.3 PTÁCI A OHEŇ.....	396
5.20.3.4 KOSATKY VYŘEZANÉ ZE DŘEVA.....	397
5.20.3.5 KOSATKA	397
5.20.3.6 LOSOSÍ CHLAPEC.....	398
5.20.3.7 HAVRAN A VLÁDKYNĚ LOSOSŮ	398
5.20.3.8 QANEKELAK	398

5.20.3.9 VELRYBY.....	398
5.20.3.10 HROMOPTÁK A KOSATKA MARHENURH	399
5.20.3.11 SISIUTL	399
5.20.4 NÁHORNÍ PLOŠINA (PLATEAU)	400
5.20.4.1 HAVRAN A OHEŇ.....	400
5.20.5 KALIFORNIE	401
5.20.5.1 STVOŘENÍ SVĚTA A LIDÍ.....	401
5.20.5.2 KALIFORNSKÝ MÝTUS O STVOŘENÍ.....	401
5.20.6 JIHOZÁPAD	402
5.20.6.1 PALULUKON.....	402
5.20.6.2 PAALOQANGWA	402
5.20.6.3 KOLOWISSI	402
5.20.7 VELKÉ PLÁNĚ	403
2.20.7.1 NAPIOA	403
2.20.7.2 STVOŘENÍ ZEMĚ.....	403
5.20.8 SEVEROVÝCHOD.....	404
5.20.8.1 POTOPA	404
5.20.8.2 O HADOVI	404
5.20.8.3 O BOUŘKOVÉM CHLAPCI	405
5.20.8.4 HAD OD NIAGARSKÝCH VODOPÁDŮ	406
5.20.8.5 HAD A HROMOVLÁDCE	407
5.20.8.6 ROHATÝ HAD.....	407
5.20.8.7 CHLAPEC A HAD	407
5.20.8.8 POTOPA A NOVÝ SVĚT	408
5.20.8.9 O ŽENĚ, KTERÁ SPADLA Z NEBE.....	408
5.20.9 JIHOVÝCHOD	409
5.20.9.1 NA POČÁTKU.....	409
5.20.9.2 PŮVOD ZEMĚ	409
5.21 STŘEDNÍ AMERIKA	410
5.21.1 MIŠTÉKOVÉ	410
5.21.1.1 STVOŘENÍ SVĚTA	410
5.21.2 AZTÉKOVÉ	410
5.21.2.1 ZNIČENÍ SLUNCÍ	410
5.21.3 MAYOVÉ.....	411
5.21.3.1 COLAS	411
5.21.3.2 ZNIČENÍ SVĚTA POTOPOU.....	412
5.22 JIŽNÍ AMERIKA	412
5.22.1 MÝTUS O POTOPĚ	412
5.22.2 BAČŮE	413
5.22.3 DUHOVÝ HAD	413
5.22.4 STROM ŽIVOTA	413
5.22.5 VODNÍ HAD.....	414
5.22.6 ZÁPAS RYB A PTÁKŮ.....	414
5.22.7 LÉČIVÁ ANAKONDA	414
5.22.8 RYBÍ SLAVNOST.....	415
5.22.9 ŽELVA JABUTI A OBR CAHIPORA	416
5.22.10 DÍVKA A HAD.....	416
5.22.11 AMANA	417
5.22.12 MĚSÍC	417
5.22.13 RYBÍ DUŠE	417
5.22.14 POTOPA	418
5.22.15 VELRYBA HAYÍSAOJI.....	418
5.22.16 URPAY HUACHAC.....	419
5.22.17 RATO TAULIPANGOVA	419
5.22.18 HAD S TĚLEM NAPLNĚNÝM RYBAMI.....	419

5.22.19 TREN-TREN A CAICAY-VILU	419
5.22.20 POTOPA	420
6 TYPOLOGIE	421
6.1 TYPY MYTOLOGICKÝCH ZVÍŘAT	421
6.1.1 ZVÍŘATA S TRVALOU PODOBOU	421
6.1.2 PROMĚNA BOŽSTEV A LIDÍ VE ZVÍŘATA	430
6.1.3 PROMĚNA ZVÍŘAT V BOŽSTVA ČI LIDI	437
6.1.4 ZVÍŘE/NESTVŮRA MĚNÍCÍ SE V JINÉ ZVÍŘE	439
6.1.5 ZVÍŘE JAKO SYMBOL/ ATRIBUT BOHA	439
6.1.6 ZVÍŘE JAKO PERSONIFIKACE (SYMBOL).....	441
6.1.7 ZVÍŘE JAKO SYMBOL ŽIVOTA, NESMRTELNOSTI, ZNOVUZROZENÍ.....	444
6.2 ROLE MYTOLOGICKÝCH ZVÍŘAT	445
6.2.1 ZVÍŘATA JAKO PRAPŘEDCI LIDÍ.....	445
6.2.2 ZVÍŘE JAKO MILENEC/MANŽEL ČLOVĚKA (BOHA, ZVÍŘETE)	446
6.2.3 ZVÍŘE JAKO DÍTĚ ČLOVĚKA	448
6.2.4 ZVÍŘATA VYCHOVATELÉ/OPATROVATELÉ.....	449
6.2.5 ZVÍŘATA JAKO STVOŘITELÉ/TVŮRCI.....	450
6.2.6 ZVÍŘE ZPŮSOBUJÍCÍ PŘÍRODNÍ JEV	456
6.2.8 ZVÍŘE JAKO ZACHRÁNCE	461
6.2.9 ZVÍŘE JAKO OCHRÁNCE	462
6.2.10 ZVÍŘE JAKO STRÁŽČE	464
6.2.11 ZVÍŘATA JAKO DÁRCI MIMOŘÁDNÝCH SCHOPNOSTÍ.....	466
6.2.12 ZVÍŘATA JAKO DÁRCI	466
6.2.13 ZVÍŘE JAKO UČITEL/ŠIŘITEL UČENÍ/ DÁRCE POZNÁNÍ A ZNALOSTÍ.....	470
6.2.14 ZVÍŘATA JAKO RÁDCI	472
6.2.15 ZVÍŘE JAKO POMÁHAJÍCÍ BYTOST	474
6.2.16 ZVÍŘATA JAKO OZNAMOVATELÉ/ZVĚSTOVATELÉ	479
6.2.17 ZVÍŘATA SESLANÁ JAKO TREST	480
6.2.18 ZVÍŘATA TRESTAJÍCÍ ZE SVÉ VŮLE	481
6.2.19 ZVÍŘE JAKO PRŮVODCE	481
6.2.20 ZVÍŘE PŘEDSTAVUJÍCÍ NEBESKÉ TĚLESO	482
6.2.21 VĚŠTEBNÁ ZVÍŘATA.....	483
6.2.22 ZVÍŘE JAKO VINÍK SMRTELNOSTI LIDSTVA	484
6.2.23 ZVÍŘATA OVLIVŇUJÍCÍ ÚRODU.....	485
6.2.24 ZVÍŘATA JAKO VYKONAVATELÉ PŘÍKAZŮ BOHŮ/PÁNŮ	486
6.2.25 ZVÍŘE JAKO POSEL.....	488
6.2.27 ZVÍŘATA TÁHNOUCÍ POVOZY BOHŮ	493
6.2.28 ZVÍŘE OHROŽUJÍCÍ ŘÁD SVĚTA	493
6.2.30 ZVÍŘATA OHROŽUJÍCÍ SVÉ OKOLÍ.....	495
6.2.31 SVĚT UVNITŘ VELRYBY/OBLUDY	502
6.2.32 PÁN/PANÍ ZVÍŘAT	502
6.2.33 ZVÍŘE JAKO BŮH OBNOVY A PLODNOSTI.....	504
6.3 MYTOLOGICKÉ MOTIVY, S NIMIŽ SE ZVÍŘATA POJÍ	505
6.3.1 ZVÍŘATA SPOJENÁ SE (SVĚTOVÝM) STROMEM	505
6.3.2 ZVÍŘATA SPOJENÁ S VYSOKOU HOROU	508
6.3.3 ZVÍŘATA POJÍCÍ SE S POTOPOU.....	509
6.3.4 ZVÍŘATA SPOJENÁ S NÁPOJEM/ROSTLINOU NESMRTELNOSTI.....	511
6.3.5 ZVÍŘATA S NADPŘÍROZENÝMI SCHOPNOSTMI	512
6.3.6 ZVÍŘECÍ PODOBA DUŠE.....	514
6.3.7 ZVÍŘATA SPOJENÁ SE SLUNCEM/SVÍTÁNÍM	515
6.3.8 ZVÍŘATA SPOJENÁ S ŘÍŠÍ MRTVÝCH	518
6.3.9 PTAČÍ/HADÍ OBLEK	520
6.3.10 ZVÍŘATA POJÍCÍ SE S POTOPOU	523
6.3.11 ZVÍŘATA ZÍSKÁVAJÍCÍ (VLASTNÍCI) OHEŇ	525
6.3.12 OUROBOROS	529
6.4 VZTAHY MYTOLOGICKÝCH ZVÍŘAT.....	530

6.4.1 NEPŘÁTELSTVÍ MEZI ZVÍŘATY	530
6.4.2 PŘÁTELSTVÍ / SPOLUPRÁCE MEZI ZVÍŘATY A LIDMI ČI MEZI NĚKOLIKA ZVÍŘATY.....	531
6.5 ZVÍŘATA A SFÉRY	532
6.5.1 ZVÍŘATA JAKO PROSTŘEDNÍCI MEZI VODSTVEM, ZEMÍ A NEBEM	532
6.5.2 ZVÍŘATA SPOJUJÍCÍ V SOBĚ PRVKY VÍCE SFÉR	535
7 ZÁVĚR	537
8 SUMMARY	550
9 ZUSAMMENFASSUNG	551
10 LITERATURA.....	552
11. PŘÍLOHY.....	568
11.1 JMENNÝ REJSTŘÍK.....	568
11.2 MAPOVÁ PŘÍLOHA	579
11.3 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	579

1 ÚVOD

Mýty provázely člověka od pradávna. Zachycují vzpomínky na dávné události a představy lidí snažících se vysvětlit svět, v němž žili.

Světové mytologii se věnuje poměrně rozsáhlé spektrum literatury. Jednotlivé práce se zpravidla zabývají zpracováním mýtů vztahujících se k určité oblasti či národu (např. Řecko, Severní Amerika), nebo k určitému tématu (vznik světa, potopa), případně porovnáváním mýtů z různých hledisek (např. dvou různých kultur nebo oblastí). Pozornost je přitom věnována především činnostem a rolím bohů a heroů.

Avšak významnou úlohu v mýtech má i příroda a zejména zvířata, která jsou její součástí. Stejně tak i lidé žili společně se zvířaty od nepaměti. Věřili, že zvířata mají duši, že jsou něčím více než pouhým „zvířetem“.¹ Zvířecí svět tak byl již od pradávna přirozeným tématem mýtů.

V české ani zahraniční literatuře však není známa publikace, která by se komplexně věnovala úloze zvířat v mytologii a v celosvětovém měřítku mapovala a analyzovala mýty o zvířatech.

Cílem této práce je proto systematické shromáždění, roztřídění, srovnávání a analyzování mýtů o zvířatech. Je zpracováno několik set mýtů z mytologických tradic národů celého světa. Hlavním tématem práce je zkoumání rolí a vztahů zvířat v mytologických tradicích celého světa a mytologických motivů, s nimiž se tato zvířata nejčastěji pojí. Konečná fáze výzkumu má za úkol vytvořit typologii rolí a motivů ve formě přehledných tabulek s komentáři a závěry.

Prvním krokem k naplnění těchto cílů je shromáždění relevantního mytologického materiálu. Práce využívá především primárních pramenů a též další relevantní české i zahraniční odborné literatury získané výzkumem v knihovnách. Celkem je analyzováno přes 200 publikací.

¹ Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 106.

Zvířata v mýtech jsou spojena se třemi sférami – nebes, země a vodstev. Toto pořadí sfér je zvoleno záměrně, a to dle jejich návaznosti. Sféra nebes se stýká se sférou země, země je obvykle dělena na „povrch“ a podzemí, kde ve většině mytologických tradic sídlí podsvětí. Rovněž sféra vodstev je často asociována s podsvětím a tak přirozeně navazuje na sféru země.

V mytologii se vyskytuje téměř nepřeborné množství zvířat. Proto byli pro každou sféru zvoleni jejich zástupci. Sféra nebes je bezpochyby sférou ptáků. Ve sféře země byl jako zástupce jejích obyvatel zvolen had a to hned z několika důvodů. Had je jednak nejrozšířenějším pozemským² tvorem, se kterým se můžeme v mytologii setkat, jednak v sobě spojuje dvě úrovně zemské sféry, které v mýtech bývají rozlišovány – povrch země a její hlubiny. V některých případech je velmi těžké odlišit hada od jiné mytické bytosti, draka, neboť mezi ně mýty nestaví jasnou hranici a často dokonce splývají. Přesto se ve své práci pokusím mezi hady a draky rozlišovat. Do sféry vodstev jsou zařazeny především ryby. Jsou zde však zmíněni i někteří savci, zejména velryby a delfíni, kteří do vodního světa bezesporu patří.

Toto rozdělení zvířat však není ultimativní – při řazení mýtů do jednotlivých sfér má hlavní slovo jejich konkrétní děj. Tak například, je-li „hrdinou“ mýtu pták, ale děj se odehrává ve vodě, je mýtus řazen do sféry vodstev (klasifikace tedy není primárně zoologická, ale je zpracována dle sfér působení).

Mytologická zvířata jsou definována jako všechna zvířata vyskytující se v mýtech – tedy jak zvířata „reálná“ (skutečně žijící), tak zvířata „mytická“, ve skutečnosti neexistující. Bude jistě zajímavé sledovat, jaké „typy“ či podoby zvířat se v mýtech vyskytují.

Jednotlivé mýty jsou nejdříve stručně převyprávěny, přičemž důraz je kladen především na tu část mýtu, ve které zvířata hrají „hlavní roli“. Primárním klíčem k řazení těchto mýtů je opět jejich obsahová příslušnost

² a možná nejrozšířenějším tvorem v mýtech vůbec

ke třem sférám (nebes, země a vodstev). Není-li obsah mýtu v tomto směru dosti jednoznačný, je mýtus přiřazen ke sféře podle zvířete, které zde má ústřední úlohu. Sekundárním klíčem je geografické řazení³, které umožňuje jednotlivé mýty lineárně uspořádat. V každé sféře jsou mýty řazeny následovně:

V rámci každé sféry začneme naše putování za zvířaty v mytologických tradicích v oblasti nejstarších kultur Blízkého a Předního východu – v Mezopotámii, v Elamu, v Kanaanu, u Chetitů a v Egyptě.⁴ Rovněž jsem do tohoto okruhu zařadila Bibli. Z této oblasti se poté postupně vydáme na čtyři cesty do různých geografických okruhů.

První cesta nás zavede do Evropy, kde budeme postupovat od Řecka, přes oblasti osídlené Kelty a Slovany, až k mytologii severských národů. Druhá cesta zamíří opět z oblasti nejstarších kultur do Afriky (k ní je řazen i Madagaskar). S třetí se vydáme od Persie, přes Indii, Tibet a Čínu až do Japonska, odkud odbočíme k mytologii Sibiře. A pak se vrátíme zpět na jih, tentokrát do oblasti Oceánie a Austrálie⁵.

Při poslední výpravě z našeho výchozího bodu překročíme Atlantský oceán a zamíříme k indiánským kulturám Severní Ameriky, odkud budeme pokračovat přes mezoamerické kultury Aztéků a Mayů až k Jižní Americe. Práce tak pokrývá, s výjimkou Antarktidy, všechny kontinenty a tedy prakticky celý svět.

Mýty jsou v jednotlivých oblastech řazeny opět geograficky, a to od severu k jihu a od západu k východu, dle místa jejich původu či toho, kde se děj mýtu odehrává. Tak je tomu především u Afriky, Austrálie, a Ameriky. Severní Amerika navíc dodržuje dělení na devět oblastí (Subarktická oblast, Severozápadní pobřeží, Plateau, Velká pánev, Kalifornie, Jihozápad, Velké pláně, Severovýchod a Jihovýchod), přičemž

³ dle místa jejich původu a toho, kde se děj odehrává

⁴ Egypt se nachází na území Afriky, ale svou kulturní příslušností spadá spíše do oblasti těchto nejstarších kultur a k africké mytologii se neváže.

⁵ Oceánie je řazena od severu (Mikronésie), přes Melanésii až k Polynésii – k Novému Zélandu a opět nahoru k Havaji a zpět k Velikonočnímu ostrovu.

je sem řazena i Arktická oblast od Grónska po Aljašku.⁶ V oblastech, v nichž toto geografické hledisko nelze aplikovat, jsou mýty řazeny dle jejich vzájemné návaznosti a posloupnosti – tj. od prvotních dob chaosu, přes stvoření a další návazné události.

Poté, co byly krátce převyprávěny a seřazeny, jsou mýty důkladně a podrobně zkoumány, srovnávány a analyzovány. Sledovány jsou jak jednotlivé role, které zvířata v mýtech zastávají, tak mytologické motivy, se kterými se zvířata a jejich role pojí. Tyto role vyplývají z jednotlivých mýtů a nejsou tedy určovány předem.

Na základě analýzy je z těchto rolí a motivů v druhé části práce vytyčena přehledná typologie ve formě tabulek. Veškeré údaje v tabulkách vycházejí z převyprávěných mýtů. Každá z těchto tabulek je zpracována pro jednu roli, mytologický motiv či vztah. Primárním klíčem k řazení jednotlivých mýtů do tabulek je opět hledisko jejich příslušnosti do jedné ze tří sfér (nebesa, země, vodstva). Sekundárním klíčem je pak geografické hledisko původu mýtů. Řazení mýtů v tabulkách tedy plně odpovídá řazení jednotlivých mýtů v první části práce.

Pomocí těchto tabulek se následně pokouším odpovědět na otázky, zda jsou zvířata v mýtech častěji zvířaty „reálnými“ či „mytologickými“, jaké jsou vzájemné vazby a vztahy zvířat a zda se zvířata v mýtech pojí opravdu s tou sférou, kterou bychom jim přisuzovali. Zajímavé bude jistě zjistit, zda jsou jednomu zvířeti připisovány role pouze v rámci jedné sféry či více sfér a zda chování zvířat v mýtech odpovídá jejich skutečným (tedy biologickým či fyzickým) vlastnostem.

Předmětem práce není zkoumání způsobů šíření mytologických motivů. Toto je odlišné téma, které se týká jiných samostatných prací v literatuře.

⁶ Je však také zohledňována návaznost jednotlivých geografických oblastí – tak například mýty Sibíře neřadím od severu k jihu, ale dle jejich geografické návaznosti na Japonsko, odkud jsme při našem pomyslném putování na Sibiř přišli.

Součástí práce jsou rozsáhlé přílohy. Geografické rozložení vybraných zvířecích rolí je zaneseno v mapách a rovněž je zařazena ilustrující obrazová příloha.

Pro větší přehlednost jsou jednotlivé kapitoly a podkapitoly práce číslovány, což nám umožňuje mezi nimi vzájemně odkazovat a přispívá tak k lepšímu pochopení návazností a souvislostí jednotlivých mýtů.

2 MYTOLOGIE A MÝTUS

Dříve než se ponoříme do fascinujícího světa mýtů, pojdme si nejdříve přiblížit pojmy mytologie a mýtus a zastavme se u vybraných teorií mýtů.

Mytologie (*mýthologiá*, μυθολογία) znamená původně a doslova „vyprávění příběhů“ a ve volném významu se dnes používá k označení soustavy mytických vyprávění určitého národa, kultury či etnické skupiny. Dá se tvrdit, že všechny národy měly nebo mají nějakou mytologii.⁷ V současnosti je výraz mytologie používán také ve významu „studium mýtů“.⁸

Řecké slovo *mýthos* (μύθος) znamenalo původně „slovo, řeč, mluvení.“⁹ Užívalo se ho však i v užším významu pro „tradované vyprávění, sdělovanou zprávu, přednes“. Mýtus tedy může být definován jako vyprávění, ale ve starých civilizacích se jím vyjadřoval spíše popis událostí, které jsou charakterizovány následovně: mýtus je časově ahistorický – popisovaná událost se neodehrává v určitém historickém čase, ale v dávných dobách, v prvopočátečním čase, který religionista Mircea Eliade označuje jako *in illo tempore*. Tato událost je považována za „základní“ nebo „vysvětlující“ v tom směru, že určuje smysl bytí, a tím také objasňuje určitou realitu (v přírodě nebo ve společnosti), kterou dnes (nebo v minulých dobách) zaznamenáváme. Aktéry této události jsou bytosti nadlidské (bohové), pololidské či výjimečné (héroové), a velmi často zvířata. Tato událost nemá podstatu události historické v tom smyslu, že není potvrzena žádným svědectvím či dokumentem, ale není o nic méně reálná či autentická.¹⁰ „*Funkcí mytických příběhů je vyprávět nám o skutečnosti, říkat pravdu svým způsobem, který není totožný s vědeckým či filozofickým poznáním, ale je to jistý druh poznání a*

⁷ Martin, René a kol. *Slovník řecko-římské mytologie a kultury*. Praha: EWA Edition, 1993. s. 257.

⁸ Puhvel, J. *Srovnávací mytologie*. Praha: NLN, 1997. s. 12.

⁹ Dle Jaana Puhvela neexistuje pro toto slovo v žádném moderním jazyce vhodný ekvivalent. Puhvel, J. *Srovnávací mytologie*. Praha: NLN, 1997. s. 11.

¹⁰ Martin, René a kol. *Slovník řecko-římské mytologie a kultury*. Praha: EWA Edition, 1993. s. 257.

*moudrosti.*¹¹ Pro archaického člověka byly mýty nejenom živou, ale i stále znovu prožívanou skutečností, která ovlivňovala jeho mysl i všechny oblasti jeho života.

Podle témat, jimiž se mýty zabývají a druhu otázek na které odpovídají, je můžeme rozdělit do několika skupin - kosmogonické, teogonické, etiologické a heroické.¹²

2.2 Přístupy k mýtům

Pojďme se nyní podrobněji podívat na některé přístupy k mýtům. Záměrně vynecháváme starší přístupy, které mýtus většinou zavrhovaly jakožto smyšlené vypravování a tudíž nepravdu. Ve druhé polovině 19. století přišel romantismus se zcela novým přístupem. Dochází k rehabilitaci mýtů, které jsou přijímány emocionálně a pokládány za pravdu v tom smyslu, že je za pravdu pokládali ti, kdo je vytvářeli. Než přejdeme k tomuto období, zastavme se krátce ještě u Giambattisty Vica:

2.2.1 Giambattista Vico (1668-1744)

Italský historik Giambattista Vico mluví ve svém díle *Základy nové vědy o společné přirozenosti národů* o ideální věčné historii, podle které probíhají v čase dějiny všech národů, bez ohledu na jejich odlišnosti. „*Cesta, kterou se ubírají národy, je pro všechny stejná.*“¹³ Všechny národy tak procházejí, dle Vica, třemi věky: „*Božský věk, kdy pohanští lidé věřili, že žijí pod božskými vládami a že všechny věci jsou jim přikazovány auspiciemi a orákuly, což jsou nejstarší věci profánní historie; přes herojský věk, kdy héroové všude vládou v aristokratických republikách v důsledku určité rozdílnosti vyšší přirozenosti, jíž se vynášejí nad plebeje; a konečně přes lidský věk, kdy všichni se navzájem uznávají*

¹¹ Martin, René a kol. *Slovník řecko-římské mytologie a kultury*. Praha: EWA Edition, 1993. s. 259.

¹² Kosmogonické mýty pojednávají o původu a vzniku světa, teogonické mýty o původu a zrození bohů, etiologické mýty vysvětlují příčiny, původ a podstatu různých předmětů, zvyků či jevů a heroické mýty nám líčí původ a založení určité kultury. Budil, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 2003. s. 398-399.

¹³ Vico, G. *Základy nové vědy o společné přirozenosti národů*. Praha: Academia, 1991. s. 164 a 312.

za sobě rovna lidskou přirozeností a proto se tam ustavují nejprve lidové republiky a nakonec monarchie, což jsou obě formy lidské vlády.“¹⁴

Dle těchto věků se, dle G. Vica, vyvíjely i mýty. Všechny mýty byly nejprve pravdivé historie, které se však postupem času měnily a upadaly.¹⁵ Jako první byl věk teologických básníků, kteří sami byli heroy a zpívali pravdivé a přísné mýty; po něm, jako druhý, věk herojských básníků, kteří tyto mýty pozměnili a porušili; a jako třetí, věk, který je převzal již pozměněné. „V prvním období byly mýty vynalezeny v podobě pravdivého vypravování, v prvotním vlastním významu slova, které Řekové definovali jako 'pravdivé vypravování'. Pak přišlo období druhé, kdy se mýty měnily a zvrhaly, a konečně třetí, Homérovo, které je v této porušené podobě přejalo.“¹⁶

Mýty a náboženství Vico vysvětluje jakožto produkty lidské fantazie. Lidé božskými obrazy doplňovali to, co nemohli pochopit rozumem. První přirozenost lidí byla tedy přirozenost poetická, neboli tvořivá, božská, která tělesům připisovala oživené substance bohů. Tato přirozenost teologických básníků, nejstarších mudrců světa, existovala u všech pohanských národů. Druhá přirozenost byla herojská, o níž lidé věřili, že všechno činí bohové. Třetí přirozenost byla lidská, inteligentní a tedy uměřená, blahovolná a rozumná, která uznává jako zákon svědomí, rozum a povinnost.¹⁷ Giambattista Vico tedy mýtus považoval za klíč k pochopení lidské historie, ale zároveň jej pokládal za projev fantastické, neukázněné obrazotvornosti „dětského věku“ lidstva.¹⁸

¹⁴ Vico, G. *Základy nové vědy o společné přirozenosti národů*. Praha: Academia, 1991. s. 53. „V prvních dobách, které byly nábožné, jen bohové měli být oslavováni; pak v dobách herojských se neměly obdivovat a oslavovat než velké činy heroů.“ Tamtéž s. 357.

¹⁵ Tamtéž s. 335. „Všechny starověké profánní historie mají mytické počátky.“ Tamtéž s. 343.

¹⁶ Vico, G. *Základy nové vědy o společné přirozenosti národů*. Praha: Academia, 1991. s. 335. „Řekové, jsouce zbožní, nábožní, cudní, silní, spravedliví a velkomyslní, když se zakládali, představovali si tehdy jako takové i bohy. Později pak, po uplynutí mnoha let, když se mýty zatemnily a mravy zkazily [...] pokládali podle sebe za nemravné i své bohy.“ Tamtéž 153.

¹⁷ Tamtéž s. 364. Po tomto období se však lidé mohou znovu vrátit k prvotní poetické moudrosti.

¹⁸ Budil, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 2003. s. 397.

2.2.2 Fridrich Max Müller (1823-1900)

Německý religionista Max Müller patřil k Naturmytologické škole¹⁹, která v mýtech spatřovala zastřené poetické metafory přírodních živlů. Její přístup propojil s degenerativní školou a ideje degeneracionismu přenesl na lingvistickou úroveň.²⁰ Archaický člověk nazýval přírodní živly jednoduchými podstatnými jmény. Pokud se určité slovo použije metaforicky bez jasného vědomí rozdílu mezi původním a přeneseným významem, mohou se pojmy a spojení antropomorfního charakteru (slunce hřeje, déšť padá) oddělit od primárního popisu přírodních sil. „Zrodí se tak nové významy slov, které vyvolávají představu činnosti autonomních božských bytostí a původní poetický a srozumitelný popis přírodních a kosmických událostí se změní dle principu *nomen fit numen* („jméno se stává bohem“) v temnou, fantaskní řeč mýtu.“²¹ Max Müller nazval tento degenerativní proces „chorobou jazyka“. Pokud zpětně odstraníme toto nedorozumění, mýtus zmizí a na jeho místě se objeví realistický popis vegetativních nebo atmosférických procesů.²²

2.2.3 Edward Burnett Tylor (1832-1917)

Ve své knize *Úvod do studia člověka a civilizace* Tylor říká, že: „*mythus nesmí se považovati za pouhý blud a pošetilost, nýbrž za zajímavý výplod lidského ducha. Mythus je padělaná historie, smyšlené vypravování událostí, které se nikdy nesběhly.*“²³ Staré mýty odkazují k dobám, kdy byly vytvořeny. Nemůžeme je proto zavrhnout pouze proto, že jsou mytické. „*Pro porozumění myšlení národů starého věku praví nám jejich mythy mnoho, o čem bychom sotva asi zvěděli z jejich dějin.*“²⁴

¹⁹ Max Müller patřil k solární větvi Naturmytologické školy, v níž byly všechny mýty převáděny na personifikaci slunce. Existovala také lunární větev této školy i větve další, dle nichž byly mýty personifikací oblaků, bouří, hromů či blesků. Steblin-Kamenskij, M. I. *Mýtus a jeho svět*. Praha: Panorama, 1984. s. 14.

²⁰ Budil, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 2003. s. 410.

²¹ Tamtéž s. 410.

²² Budil, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 2003. s. 410.

²³ Tylor, E. B. *Úvod do studia člověka a civilizace*. (*Anthropologie*). Praha: Jan Laichter, 1897. s. 430.

²⁴ Tamtéž s. 444.

Mýty a historie však byly často směřovány a tak je, dle Tylora, důležité, aby se je badatelé snažili rozlišit. Tak musí být prvně z dějin vyloučeny všechny události, které se nemohly stát. Příkladem jsou staré mýty o bozích bydlících v nebeských palácích, či o lidech, odlétajících do nebe, neboť nebesa nejsou pevnou klenbou, jak se dříve myslelo, ale pouze propustným vzduchem. Rovněž „*bývá často možno přesvědčiti se, že některá povídka není pravdivou historií, poznáme-li příčiny, jež vedly k jejímu vynalezení.*“²⁵ Četné mýty o mořských vládčích a pánech počasí tak Tylor vysvětluje jakožto mytický popis počasí.

Další mýty vznikaly díky velké fantazii a obrazotvornosti mytotvůrců a jejich touze vysvětlit vše, s čím se setkávali²⁶. Tak se například slunce a přírodní jevy stávají jednajícími bytostmi, lesní stromy se stávají obydlím duchů a zvířata jsou svým myšlením i mluvou podobna lidem. Člověk i bůh se může proměnit ve zvíře, řeku či strom.²⁷ Tylor říká, že: „*na stupni duševním, kdy o lidských duších se věří, že mohou žít v tělech zvířecích, kdy vlk může mít v sobě duši člověka-nepřítele aneb kdy člověkův děd může se plaziti u krbu v těle hadově, povídky o zvířatech, jakožto bytostech rozumných samých zdají se rozumnými.*“²⁸

Náboženství je, dle Tylora, druhem animismu. Je to pokus o výklad světa a touha jedince světu porozumět. „*Tak jsme tedy ukázali že animism, neboli učení o duších, bylo principem, z něhož se vyvinuly rozmanité soustavy duchů a božstev v náboženstvích barbarských a starých [...].*“²⁹ Náboženství ale je, dle Tylora, omyl. *Divoch* přenáší vlastnosti své duše do okolí, takže se mu jeví, že příroda je plná různých bytostí, bohů. Pomocí magických rituálů se poté nad těmito bytostmi snaží získat moc. Mnohé z magických úkonů však nefungují a tyto bytosti se stávají mocnými autonomními božstvy, jejichž přízeň je možné získat

²⁵ Tylor, E. B. *Úvod do studia člověka a civilisace. (Anthropologie)*. Praha: Jan Laichter, 1897s. 430.

²⁶ Jejich výklady často nabývají podoby povídek se jmény míst a osob a tyto podrobnosti dávají mýtům zdání pravdivosti. Tamtéž s. 430.

²⁷ Tamtéž s. 435.

²⁸ Tamtéž s. 443.

²⁹ Tamtéž s. 412.

pouze pomocí oběti či modlitby. Ze slovního komentáře k magickým rituálům později vznikly mýty.³⁰

2.2.4 James George Frazer (1854-1941)

Dle Frazera jsou magie i náboženství nevědeckými představami archaických společností. Frazer říká, že již „od nejranějších dob se člověk snažil nalézt obecná pravidla, která by mu umožnila změnit přirozený běh věcí v jeho vlastní prospěch. [...] Pravdivá nebo zlatá pravidla vytvářejí základ aplikované vědy, lidských dovedností; nepravdivá jsou magií.“³¹ Magie je tedy, dle Frazera, falešným systémem přírodních zákonitostí, stejně jako klamným návodem k jednání.³² Frazer zároveň říká, že: „magie předpokládá, že všechny zosobněné bytosti, ať již lidské nebo božské, jsou v poslední instanci podřízené těm neosobním silám, které ovládají všechny věci, které však může využít ke svému prospěchu každý, kdo ví, jak je pomocí vhodných obřadů a zaříkání získat.“³³ Kořeny mýtů tkví v magii, a proto budou brzy vyvráceny.

Frazer říká, že věku náboženství všude předcházela magie.³⁴ „Magie představuje primitivnější a ranější fázi lidského myšlení, jíž prošly nebo ještě procházejí všechny lidské rasy na své cestě k náboženství a vědě.“³⁵ Frazer rozlišuje dva principy magie. Homeopatická magie je založena na asociaci představ v důsledku podobnosti, kontaktní magie je založena na asociaci představ v důsledku dotyku, přičemž věci, které byly jednou ve vzájemném kontaktu, na sebe působí i poté, co byl fyzický styk přerušena.³⁶ „Obě větve magie, homeopatickou i kontaktní, můžeme příhodně zařadit pod název sympatetická magie, protože obě vycházejí z předpokladu, že věci na sebe navzájem na dálku působí na základě skrytého vnitřního souladu.“³⁷ Sympatetická magie ve své čisté,

³⁰ Budil, I. T. *Za obzor Západu*. Praha: Triton, 2001. s. 196.

³¹ Frazer, J. G. *Zlatá ratolest*. Praha: Odeon, 1977. s. 60.

³² Tamtéž s. 24.

³³ Tamtéž s. 62.

³⁴ Tamtéž s. 67.

³⁵ Tamtéž s. 66.

³⁶ Tamtéž s. 24-25.

³⁷ Tamtéž s. 25.

nefalšované podobě vychází z předpokladu, že v přírodě jedna událost vyplývá nevyhnutelně z jiné, a to bez zásahu jakéhokoliv duchovního nebo osobního činitele - stejné příčiny budou mít vždy stejné následky.³⁸

Frazer říká, že „osudová chyba magie nespočívá v obecném uznávání zákonité následnosti událostí, ale v naprosto špatné interpretaci podstaty oněch zvláštních zákonů, které tuto následnost řídí.“³⁹ Případy sympatetické magie jsou chybnou aplikací asociace představ na základě podobnosti či doteku v prostoru a čase.⁴⁰

Magie tedy byla iluzí, že právě člověk udržuje zemi a nebesa v chodu a přírodní síly jsou v jeho moci. Když člověk zjistil, že svět funguje i bez jeho přičinění, uvědomil si, že zřejmě musí existovat jiné bytosti, které, sami neviděné, řídí chod světa a začal tyto bytosti uctívat ve snaze si je naklonit. Tak vzniklo náboženství.⁴¹ Náboženstvím tedy Frazer rozumí: „*usmiřování nebo nakloňování si sil nadřazených člověku, které v očích věřících řídí a ovládají chod přírody a lidského života.*“⁴² Takto chápané náboženství sestává ze dvou prvků, teoretického a praktického, totiž z víry v existenci sil nadřazených člověku a z pokusu usmiřovat je a činit jim potěšení. Člověk může přesvědčit nebo přimět tyto mocné bytosti, aby zasáhly v jeho prospěch. Tato víra v pružnost a proměnlivost přírody, která je vlastní náboženství, je dle Frazera, v přímém rozporu se zásadami jak magie, tak vědy, protože obě předpokládají, že běh přírody je přesně daný a ve svém působení neměnný.⁴³

2.2.5 Jane Ellen Harrisonová (1850-1928)

Jane Harrisonová se domnívala, že na počátku vývoje náboženských představ stál *apotropaický* rituál představující magický

³⁸ Frazer, J. G. *Zlatá ratolest*. Praha: Odeon, 1977. s. 59. Kouzelník věří, že tytéž procesy, které užívá v praxi svého umění, řídí pochody i v neživé přírodě - tyto zákony tedy mají univerzální platnost a nejsou omezeny na lidské působení. Tamtéž s. 24.

³⁹ Tamtéž s. 60.

⁴⁰ Dle Frazera je magie nemanželskou sestrou vědy. Tamtéž s. 60.

⁴¹ Tamtéž s. 67-68.

⁴² Tamtéž s. 60.

⁴³ Tamtéž s. 61.

úkon zaměřený na ochranu úrody a obydlí. Personifikací rituálních úkonů se posléze zrodil *daimon*, bůžek vegetace a plodnosti spjatý s přírodními silami, který byl předchůdcem „velkých bohů“.⁴⁴ Proto musí být zdůrazněna priorita rituálu před mýtem.⁴⁵ Mýtus, jenž Jane Harrisonová označovala jako *legomenon*, reprezentoval sekundární komentář a výklad primárního rituálního aktu nazývaného *dromenon*.⁴⁶ Rituál je kolektivní záležitostí a vždy v sobě zahrnuje vysokou míru emocionality.⁴⁷ Tato vysoká míra emocionality během rituálu propůjčuje náboženskému prožitku „setkání“ nebo „účasti“ s posvátnem zdání objektivní reality. Božstvo je, dle Jane Harrisonové, plodem kolektivní sugesce vytvářené rituálem. Hlavním smyslem mýtu není etiologické vysvětlení různých přírodních nebo historických skutečností, ale reprezentace kolektivní imaginace zakládající a udržující danou společnost.⁴⁸

2.2.6 William Robertson Smith (1846-1894)

Rovněž W. R. Smith říká, že primární formou vyjádření náboženské zkušenosti je rituál, který je ze své povahy konzervativní a zůstává v průběhu vývoje prakticky stejný. Mýtus a konkrétní verbální obsah věrouky se naproti tomu naplňují časově a kontextuálně proměnlivou látkou. Kontinuální existence určitého náboženství závisí na trvání náboženské komunity, ve které je znalost Boha předávána prostřednictvím prožívané rituální praxe. Kořeny náboženské víry neleží v oblasti individuální psychologie, ale kolektivní sociologie. Náboženství hraje ústřední úlohu při integraci dané společnosti a udržení její solidarity,

⁴⁴ Budil, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 2003. s. 420-421.

⁴⁵ „*Emphasis on the precedence of ritual to myth.*“ Harrison, J. E. *Prolegomena to the study of Greek religion*. Princeton University Press, 1991. s. 17.

⁴⁶ Budil, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 2003. s. 421. „*The Greek word for a rite as already noted is dromenon.*“ Harrison, J. E. *Ancient Art and Ritual*. Forgotten Books, 1927. s. 17.

⁴⁷ „*One element in the rite we have already observed, and that is, that it be done collectively, by a number of persons feeling the same emotion.*“ Harrison, J. E. *Ancient Art and Ritual*. Forgotten Books, 1927. s. 18.

⁴⁸ Budil, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 2003. s. 421.

kerou umožňuje prostřednictvím rituálu plně prožít. Funkcí náboženského prožitku je sebeidentifikace se společenstvím.⁴⁹

2.2.7 Émile Durkheim (1858-1917)

Émile Durkheim říká, že první ucelené představy, jež si člověk vytvořil o světě i o sobě samém, byly náboženského původu. Neexistuje náboženství, které by nebylo zároveň kosmologií i spekulací o božských věcech.⁵⁰ Za mytologiemi lze vždy zahlédnout prosvítající realitu, ta je však vždy nadsazená, transformovaná a zidealizovaná.⁵¹ Náboženské představy jsou představami kolektivními a představami, které vyjadřují kolektivní skutečnosti. Náboženství je tedy pro Durkheima záležitostí výsostně společenskou.⁵² „Skutečností, kterou si mytologie přepracovaly do tak obrovského množství podob, ale která přesto zůstává objektivní, universální a věčnou příčinou všech pocitů, z nichž sestává náboženská zkušenost, je společnost.“⁵³ Rituály jsou druhem jednání, k němuž dochází jedině uprostřed shromážděné skupiny a které mají podněcovat, udržovat či proměňovat určité mentální stavy této skupiny. É. Durkheim říká, že prakticky všechny významné společenské instituce se zrodily z náboženství.⁵⁴

Ve své knize *Elementární formy náboženského života* vymezuje Durkheim náboženství takto: „náboženství je jednotný systém víry a praktik vztahujících se k posvátným věcem odtažitým a zakázaným; systém víry a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním společenství nazývaném církev.“⁵⁵ Druhá část definice říká, že

⁴⁹ Budil, I. T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 2003. s. 415.

⁵⁰ Durkheim, E. *Elementární formy náboženského života*. Praha: Oikoymenh, 2002. s. 16.

⁵¹ Tamtéž s. 455.

⁵² Durkheim, E. *Elementární formy náboženského života*. Praha: Oikoymenh, 2002. s. 17 a 457.

„Z náboženského života se zrodilo vše, co je pro společnost podstatné. Idea společnosti je tedy duší náboženství.“ Durkheim, E. *Elementární formy náboženského života*. Praha: Oikoymenh, 2002. s. 453.

⁵³ Tamtéž s. 452.

⁵⁴ Tamtéž s. 452. Rovněž kategorie myšlení (pojmy času, prostoru, množství či osobnosti) mají svůj původ ve společnosti. Tamtéž s. 17-19, 23, 452 a 475.

⁵⁵ Tamtéž s. 55-56.

idea náboženství je neoddělitelná od ideje církve, a tak nám znovu připomíná, že náboženství je záležitostí navýsost kolektivní.⁵⁶

Durkheim dále říká, že *primitivní* náboženství vycházejí ze skutečnosti a tuto skutečnost reprezentují. „*I ty nejbarbarštější a nejbizardnější rity či nejpodivnější mýty odrážejí nějakou lidskou potřebu, jednu ze stránek života, ať již individuálního nebo společenského.*“⁵⁷ Neexistují tedy náboženství, jež by byla ve své podstatě klamná. Každé svým způsobem reaguje na dané podmínky své existence. *Primitivní* náboženství nejsou o nic méně úctyhodná než ostatní. Odpovídají stejné potřebě, hrají stejnou roli, závisejí na stejných příčinách.⁵⁸ Nejjednodušší formou náboženství je, dle Durkheima, totemismus praktikovaný Australci.

2.2.8 Bronislaw Kaspar Malinowski (1884-1942)

Také polský myslitel B. K. Malinowski říká, že mýty „primitivních“ lidí mají důležitou funkci v jejich sociálním životě. Mýty nejsou prázdné spekulace o původu věcí či institucí. Nejsou ani uvažováním o povaze přírody a jejích zákonech. Funkce mýtů není vysvětlující ani symbolická, je to výpověď o mimořádné události, jejíž výskyt jednou provždy založil sociální řád kmene či jeho ekonomické snahy, umění, řemesla a jeho náboženství a ceremonie. Mýtus tedy není jen částí atraktivní fikce, která přežívá díky literární zajímavosti příběhu, je to sdělení prvotní reality, která žije v institucích. V tom spočívá jeho hlavní kulturní funkce.⁵⁹ Dle B. K. Malinowského je „*funkcí mýtů upevnění tradice a její obdaření větší hodnotou a prestiží skrze její umístění do vyšší, lepší, efektivnější a nadpřirozené reality prvotní události.*“⁶⁰

⁵⁶ Durkheim, E. *Elementární formy náboženského života*. Praha: Oikoymenh, 2002s. 56. Dle Durkheima je náboženství více či méně komplexní systém mýtů, dogmat, rituálů a ceremonií. Také magie je náboženského původu a sestává z víry a rituálů. Stejně jako náboženství, také ona má své vlastní mýty a dogmata. V rámci magie ale neexistuje církev a je záležitostí individuální. Tamtéž s. 44, 50 a 53.

⁵⁷ Tamtéž s. 10.

⁵⁸ Tamtéž s. 11.

⁵⁹ Malinowski, B. *The Role of Magic and religion*. In Reader in Comparative Religion. W. Lessa and E. Vogt, (eds). New York: Harper & Row, 1965. s. 110.

⁶⁰ „*The function of myth is to strengthen tradition and to endow it with a greater value and prestige by*

B. K. Malinowski dále říká, že když se člověk dostane k nepřekonatelné trhlině ve svém vědění a okolnosti nejsou plně pod jeho kontrolou, uchyluje se k magii.⁶¹ Řečeno jinými slovy, když selže rozum nebo vědomosti nebo síly, nastupuje magie. Příkladem je nejnebezpečnější aktivita domorodců – rybaření. Rybář vždy uplatňuje všechny své znalosti, ale ani ty mu nemusí přinést úspěch. Uchyluje se proto ještě k magii. Ta je při rybaření považována za něco, co stojí nad možnostmi samotného rybáře, něco, co mu pomůže zvládnout nehody a zaručí mu štěstí.⁶² Také obávané elementy jako déšť, sluneční svit, škůdci a plodnost, které se vymykají běžné lidské zkušenosti, mohou být kontrolovány pomocí magie.⁶³ Magie se tedy uplatní v každé důležité činnosti nebo podniku, jejichž výsledek není plně v moci člověka.

2.2.9 Claude Lévi-Strauss (1908-2009)

Mytické příběhy jsou, anebo se zdají být, náhodné, nesmyslné, absurdní a přece se opakovaně zjevují po celém světě. Z tohoto důvodu nemohou být smyšlené.⁶⁴ Mýtus se vždy vztahuje k minulým událostem, k nimž došlo „před stvořením světa“ nebo „v nejstarších dobách“. Ale vnitřní hodnota mýtu přisuzovaná vyplývá z toho, že události, jež se údajně odehrály v dávném čase, vytvářejí trvalou strukturu. Ta se vztahuje zároveň k minulosti, přítomnosti i k budoucnosti. Mýty se tedy vyznačují dvojí strukturou: jsou současně historické i ahistorické. To vysvětluje, proč mýtus může spadat zároveň do oblasti promluvy (tam je analyzován) a do oblasti jazyka (v něm je formulován). Ve třetí rovině může vykazovat charakter absolutního předmětu. Podstata mýtu netkví ani ve stylu, ani v tom, jak jej vyprávíme, ale v příběhu, který vypráví. Mýtus je řečí.⁶⁵

tracing it back to a higher, better, more supernatural and more effective reality of initial events.“
Malinowski, B. *The Role of Magic and religion*. In Reader in Comparative Religion. W. Lessa and E. Vogt, (eds). New York: Harper & Row, 1965. s. 103.

⁶¹ Tamtéž s. 105 a 108.

⁶² Tamtéž s. 104.

⁶³ Tamtéž s. 104.

⁶⁴ Lévi-Strauss, C. *Mýtus a význam*. Bratislava: Archa, 1993. s. 19.

⁶⁵ Lévi-Strauss, C. *Strukturální antropologie*. Praha: Argo, 2006. s. 184-185.

Každý mýtus může být definován jakožto souhrn všech jeho verzí a ke všem těmto verzím musí být přistupováno stejným způsobem. Proto není nutné hledat původní, autentickou verzi mýtu, ale je nezbytné žádnou z těchto verzí neopomenout.⁶⁶ Claude Lévy-Strauss definoval následující pravidla interpretace mýtů: mýtus nikdy nesmíme interpretovat na jediné úrovni - neexistuje žádné privilegované vysvětlení, neboť každý mýtus spočívá v usouvztažnění několika úrovní vysvětlení. Mýtus nikdy nesmí být interpretován sám, nýbrž s přihlédnutím k ostatním mýtům, které dohromady tvoří transformační grupu. Tak dospíváme k poměrně jednoduchým strukturám, jejichž transformace dávají vzniknout mýtům různých typů. „*Mytologie je statická. Znovu a znovu se v ní kombinují ty stejné mytické prvky, které jsou v uzavřeném systému.*“⁶⁷

Smysl mýtů není dán izolovanými prvky, z nichž mýty sestávají, ale jejich kombinací. Mýtus náleží do řádu řeči, je její součástí. Přesto má jazyk v mýtu používaný své specifické vlastnosti. Ty můžeme hledat pouze nad obvyklou úrovní jazykového výrazu. Proto skutečnými stavebními jednotkami mýtu nejsou izolované vztahy, ale soubory vztahů – velké konstitutivní (skladební) jednotky na úrovni věty, *mythémy*.⁶⁸ Každý mýtus má synchronicko-diachronickou strukturu⁶⁹, která umožňuje uspořádání prvků do diachronických sekvencí (řádky v tabulkách), které je nutno číst synchronicky (po sloupcích). V synchronické rovině se sdružují vztahy. Všechny vztahy sdružené v tomtéž sloupci se vyznačují určitým společným rysem. Opakování sekvencí mýtu má vyjevit jeho strukturu. Řádky označují časovou osu mýtu, *mythémy* jsou zde řazeny chronologicky.⁷⁰ Každý mýtus je celkem, jehož význam pochopíme teprve tehdy, když odhalíme vztahy a souvislosti mezi jeho částmi.⁷¹

⁶⁶ Lévi-Strauss, C. *Strukturální antropologie*. Praha: Argo, 2006. s. 191-193.

⁶⁷ Lévi-Strauss, C. *Mýtus a význam*. Bratislava: Archa, 1993. s. 44.

⁶⁸ Tamtéž s. 186-187.

⁶⁹ Lévi-Strauss tuto strukturu ilustruje na řeckém mýtu i Oidipovi. Tamtéž s. 189-190.

⁷⁰ Lévi-Strauss, C. *Strukturální antropologie*. Praha: Argo, 2006. s. 185-189 a 203.

⁷¹ Přesně tak jako notový zápis, nelze mýtus chápat jako souvislé pokračování. Mýtus musíme vnímat jako celek. Základní význam mýtu není zprostředkován souvislým řádem událostí, ale shluky událostí, i když se tyto události vyskytují v mýtu na různých místech. Mýtus tedy musíme číst, víceméně tak, jako bychom četli hudební partituru. To jest, musíme číst nejenom zleva doprava, ale i odshora dolů. Lévi-Strauss, C. *Mýtus a význam*. Bratislava: Archa, 1993. s. 47-48.

Mytické myšlení vychází z uvědomění si určitých binárních protikladů.⁷² Abychom našli strukturu mýtu, je třeba ho zjednodušit na jeho krajní opozice, dešifrovat kódy, analyzovat strukturu sdělení a poté dešifrovat jeho smysl. Při interpretaci mýtu nejde o to, „co je pravdivé“, ale o to, co bylo v mýtu vyzvednuto a proč. Mýtus se vyvíjí v různých rovinách – geografické, ekonomické, sociologické, kosmologické. Každá z těchto rovin a jim vlastní symbolika se jeví jako transformace skryté logické struktury, společné všem rovinám.⁷³

C. Lévi-Strauss zkoumal především jihoamerické mýty. Domníval se, že díky své komplexnosti poskytují vhodnější materiál pro analýzu než například řecká mytologie, jež prošla dlouhým literárním vývojem a musíme ji proto rekonstruovat. Mýtus člověku poskytuje iluzi, že může pochopit vesmír a že vesmír skutečně chápe. Ale je to pouze iluze.⁷⁴ Mýty a rituály můžeme chápat jako formy komunikace - mýty jsou komunikací bohů s lidmi, rituály lidí s bohy. Bez ohledu na to, kterému z nich se připisuje úloha originálu, se mýtus a rituál navzájem reprodukuje. Jeden v rovině jednání, druhý v rovině pojmů.⁷⁵

2.2.10 Mircea Eliade (1907-1986)

Religionista rumunského původu Mircea Eliade říká, že mýtus je potřeba chápat tak, jak jej pojímaly *primitivní* a *archaické* společnosti. Pro člověka z tradiční společnosti mýtus odkrývá jediné platné odhalení reality a je pro něj samotným základem sociálního života a kultury.⁷⁶ „*Pro tyto společnosti vyjadřoval mýtus absolutní pravdu, protože vyprávěl posvátný příběh, nadlidské zjevení, které nastalo na úsvitu velké doby, v posvátném čase počátku (in illo tempore). Mýtus, skutečný a posvátný, se stal příkladným, a tedy opakovatelným, protože slouží jako vzor pro lidské chování. Jinými slovy, mýtus je skutečný příběh, který nastal na počátku času a slouží jako vzor pro lidské chování. Když archaický člověk*

⁷² Lévi-Strauss, C. *Strukturální antropologie*. Praha: Argo, 2006. s. 198.

⁷³ Tamtéž s. 138.

⁷⁴ Lévi-Strauss, C. *Mýtus a význam*. Bratislava: Archa, 1993. s. 23.

⁷⁵ Lévi-Strauss, C. *Strukturální antropologie*. Praha: Argo, 2006. s. 205.

⁷⁶ Eliade, M. *Mýty, sny a mystéria*. Praha, Oikoyomenh, 1998. s. 13.

napodobil příkladné skutky nějakého boha či bájného hrdiny či prostě vyprávěl jejich příběhy, odpoutával se od světského života a magicky se spojoval s velkou dobou, časem posvátným.“⁷⁷

At' již jde o stvoření světa, nejbezvýznamnější živočišný druh nebo nějakou instituci, mýtus vždy vypráví, že se něco skutečně stalo, že nějaká událost měla hluboký smysl.⁷⁸ *„Když kosmogonický mýtus líčí, jak byl stvořen tento svět, odhaluje také původ celého kosmu a jeho ontologický řád: říká, proč tento svět existuje. [...] A protože se všechny mýty určitým způsobem podílejí na nějakém druhu kosmogonického mýtu, každé vyprávění o tom, co se stalo in illo tempore, je variantou příkladného příběhu, jak vznikl tento svět, a z toho vyplývá, že každá mytologie je ontofanií. Mýty odkrývají struktury skutečnosti a nespočetné způsoby bytí na tomto světě.“⁷⁹* Neexistuje tedy mýtus, jenž by neodkrýval nějaké „mystérium“, neodkazoval na prvotní událost, jež se stala základem a východiskem nějaké struktury reality nebo lidského chování. *„Mýtus [...] odhaluje existenci a činnost nadlidských bytostí, jež jednají příkladně; to na úrovni „primitivního“ duchovního života znamená jednat univerzálně, neboť mýtus se stává vzorem pro „celý svět“ (tak pozoruje skutečnost, k níž náležíme) i pro „věčnost“ (neboť se odehrál in illo tempore a není součástí světského času).“⁸⁰*

2.2.11 Joseph Campbell (1904-1987)

Joseph Campbell se ve svých knihách snaží sumarizovat hlavní duchovní osnovu společnou celému světu, prostřednictvím zkoumání jejích lokálních manifestací. Základní Campbellovou myšlenkou je jednota lidstva nejen v jeho biologii, ale také v jeho duchovní historii. Existuje pouze jedna univerzální mytologie s univerzálními tématy a motivy a veškeré lokální mytologie jednotlivých národů jsou pouze jejími manifestacemi – maskami bohů.⁸¹ *„Pod různými převleky se všude skrývá*

⁷⁷ Eliade, M. *Mýty, sny a mystéria*. Praha, Oikoymenh, 1998. s. 13.

⁷⁸ Tamtéž s. 8.

⁷⁹ Tamtéž s. 8.

⁸⁰ Tamtéž s. 9.

⁸¹ *„Jednotlivé mytologie budou známy pouze jako jednotlivé masky nějaké větší mytologie.“* „Analogie (i

*stejná mytologie*⁸² Tyto „masky bohů“, lokální manifestace, jsou projevem odlišných geografických a historických podmínek.⁸³ „*Jednotlivé masky Boha znamenají vývoj člověka samotného.*“⁸⁴

Cambell hovoří o *mytologemu* – základní mytologické představě, která se časem a na různých místech vyvíjí do odlišných variant. A právě přes tyto varianty *mytologem* poznáváme, neboť každá z nich prozrazuje něco o původním *mytologemu*.⁸⁵ „*Čím početnější jsou sebrané materiály, tím úžasnější a zajímavější je srovnávání.*“⁸⁶

Dle J. Campbella nesmí být mýtus chápán ani doslovně, ani jako nějaká známka podřadné inteligence.⁸⁷ Mýtus je formální strukturující princip vesmíru.⁸⁸ Mýtus uvádí v soulad žijícího člověka a jeho životní cyklus, jeho životní prostředí i společnost, která je součástí onoho prostředí. Mýtus pojednává i o mystickém rozměru, který proniká vším „*Základní funkcí mytologie je právě uvedení se do souladu s vesmírem a udržení se v něm.*“⁸⁹

Joseph Campbell je přesvědčen o nenahraditelnosti funkce mýtů v jakékoliv době a především v moderní společnosti. Absenci či omezení vlivu mýtů a nastolení vlády vědy v moderní společnosti považuje za důvod šíření nejistoty a nerovnováhy ve společnosti, jejího morálního

nepatrné) jsou mezi mytologickými tradicemi vyšších a nižších kultur příliš početné, aby je bylo možno považovat za pouhou náhodu.“ Campbell, J. *Primitivní mytologie*. Praha: Pragma, 2008. s. 25.

Například motivy jako krádež ohně, potopa, země mrtvých, zrození z panny a vzkříšení hrdiny se vyskytují po celém světě. Také postava tvůrčí bytosti je v mýtech celého světa prakticky univerzální. Tamtéž s. 109.

⁸² Campbell, J. *Tisíc tváří hrdiny*. Praha: Portál, 2000. s. 21.

⁸³ Campbell, J. *Primitivní mytologie*. Praha: Pragma, 2008. s. 8-13 a 106. Campbell odkazuje na Vědy, které říkají, že: „*Pravda je jen jedna, mudrci ji nazývají mnohými jmény.*“ Tamtéž s. 10. A také na proroka Rámakrišnu z devatenáctého století: „*Bůh vytvořil různá náboženství, aby vyhovovala různým uchazečům, dobám a zemím. Všechny doktríny jsou jen mnohé různé cesty, ale cestou je nepochybně sám Bůh.*“ Tamtéž s. 420.

⁸⁴ Campbell, J. *Mýty Západu*. Praha: Pragma, 2003. s. 494.

⁸⁵ Campbell, J. *Primitivní mytologie*. Praha: Pragma, 2008. s. 184-185.

⁸⁶ Tamtéž s. 185.

⁸⁷ Tamtéž s. 35.

⁸⁸ Tamtéž s. 168.

⁸⁹ Campbell, J. *Proměny mýtu v čase. Vývoj mýtů od raných kultur až po středověké legendy*. Praha: Portál, 2000. s. 7.

úpadku a vzniku mnoha patologických jevů. „Společnost bez živých mýtů, které by ji udržovaly, spěje k rozkladu.“⁹⁰

2.2.12 René Girard (*1923)

U počátku mýtu byla, dle Girarda, skutečná oběť a skutečné kolektivní násilí.⁹¹ Girard rozpracoval teorii „obětního beránka“. Říká, že v okamžiku krize, kdy je společnost ohrožena pohromou (epidemie, přírodní katastrofy, náboženské konflikty, politická nestabilita), vzniká chaotická situace, v níž přestávají platit pravidla, jimiž se soužití společnosti běžně řídí a masa hledá viníka této pohromy. Tímto viníkem bývá někdo, kdo se nějak odlišuje, ať již svým fyzickým vzhledem (tělesnou vadou), společenským postavením či původem (cizinec). Skrze obětování (kolektivní vraždu) tohoto domnělého viníka pohromy společnost vybíjí kolektivní úzkost a frustraci a znovu se stabilizuje a stmeluje - řád je obnoven.⁹²

Stejně jako v historických textech, i v mýtech nacházíme čtyři perzekuční stereotypy⁹³ a proto k nim musíme přistupovat stejně jako k textům historickým.⁹⁴ Perzekuční představy jsou v nich dokonce daleko

⁹⁰ Campbell, J. *Proměny mýtu v čase. Vývoj mýtů od raných kultur až po středověké legendy*. Praha: Portál, 2000. s. 39. „Mytologie není hračkou pro děti, ani záležitostí archaického, pouze vědeckého zájmu, bez významu pro moderního člověka činu. Její symboly [...] ovlivňují a uvolňují nehlubší centra motivace, působí na vzdělané i negramotné, dojmají davy, ovlivňují civilizace.“ Campbell, J. *Primitivní mytologie*. Praha: Pragma, 2008. s. 20.

⁹¹ Girard, R. *Obětní beránek*. Praha: NLN, 1997. s. 35, 37 a 45. Dle Girarda je nejlepším příkladem takového perzekučního mýtu řecký mýtus o Oidipovi. Tamtéž s. 32-39. „Mýty vyprávějí stále tentýž příběh skutečné prvotní vraždy. Je skutečná, i když je stále ukrytá v mytologické struktuře, která sama stojí u zrodu kultury.“ Girard, R. *O původu kultury*. Brno: CDK, 2008. s. 12.

⁹² Girard, R. *Obětní beránek*. Praha: NLN, 1997. s. 19-30. Toto téma je univerzální. Dle Girarda musí být pohlíženo na kolektivní vraždu jako na „normální“ událost v prehistorii i části historie našeho rodu. Burkert, W., Girard, R., Smith, J. Z. *Violent Origins*. Stanford University Press, 1987. s. 121. Girard též hovoří o pojmu „mimetické touhy“. Mimetismus znamená nápodobu. Girard hovoří o celém „mimetickém mechanismu“, který označuje celý proces od mimetické touhy, přes mimetickou rivalitu, mimetickou neboli obětní krizi až k volbě obětního beránka. Girard, R. *O původu kultury*. Brno: CDK, 2008. s. 47. Dle něho se naše touha vždy rodí z nápodoby touhy někoho jiného, koho považujeme za vzor, „Man is the creature who does not know what to desire, and he turns to others in order to make up his mind. We desire what others desire because we imitate their desires.“ Burkert, W., Girard, R., Smith, J. Z. *Violent Origins*. Stanford University Press, 1987. s. 122. Z neuspokojení této touhy vzniká násilí a konflikty se přenášejí na celou společnost. Tato krize poté musí být zahlazena obětí Girard, R. *O původu kultury*. Brno: CDK, 2008. s. 7 a 56-60.

⁹³ Těmito perzekučními stereotypy jsou: společenská a kulturní krize, zločiny „nerozlišovatelských“, označení osoby domnělého pachatele, jež odpovídá typické oběti, a násilí. Girard, R. *Obětní beránek*. Praha: NLN, 1997. s. 31.

⁹⁴ Girard, R. *Obětní beránek*. Praha: NLN, 1997. s. 36.

výraznější, než v historických perzekucích.⁹⁵ Závěr většiny mýtů líčí návrat řádu ohroženého krizí, nebo, ještě častěji, vznik úplně nového řádu v náboženské jednotě společenství obrozeného zkouškou, jíž prošlo. „V mýtech neustále nacházíme spojení těžce provinilé oběti a závěru, v níž je zároveň násilí i osvobození, což lze vysvětlit jedině nesmírnou silou mechanismu obětního beránka. Tato hypotéza totiž řeší základní záhadu každé mythologie – neexistující řád nebo řád ohrožený obětním beránkem je nastolen nebo obnoven prostřednictvím toho, kdo jej nejprve narušil.“ Pouze a jedině v mýtech tak oběť také obnovuje pořádek, je jeho symbolem a snad jej i ztělesňuje.⁹⁶ Proto je tato oběť uctívána a stává se předkem zakladatelem či přímo božstvem.⁹⁷

2.2.13 Walter Burkert (*1931)

Německý myslitel Walter Burkert se zabývá především rituálem v řeckém náboženství a také vzájemným vztahem rituálu a mýtu. W. Burkert říká, že mýtus a rituál jsou si blízké, ale nejsou na sobě nutně závislé.⁹⁸ Existují mýty, které plní sociální funkci, ale neváží se na žádný rituál. Na druhé straně také nalezneme mnoho rituálů, k nimž se neváže žádný mýtus.⁹⁹ Jak mýty, tak i rituály jsou však komunikačními prostředky, které podporují vzájemné porozumění a solidárnost a jsou oddělené od pragmatické reality. Mýtus může být jakousi stabilizující formou rituálu. Rituál je starší (vyskytuje se i u zvířat)¹⁰⁰, ale to neznamená, že mýtus musí nutně z rituálu vycházet. Příběhy jsou přímé verbalizace lidského jednání a není nutné, aby byly spojeny s rituálem.¹⁰¹ Přesto mohou mýty a rituály vytvářet vzájemnou symbiózu, která je

⁹⁵ Girard, R. *Obětní beránek*. Praha: NLN, 1997. s. 52.

⁹⁶ Tamtéž s. 53. „Středověcí a moderní pronásledovatelé své oběti neuctívají, jenom je nenávidí. [...] Těžší je rozpoznat oběť v nadpřirozené bytosti, která je předmětem uctívání.“ Girard, R. *Obětní beránek*. Praha: NLN, 1997. s. 48.

⁹⁷ Girard, R. *Obětní beránek*. Praha: NLN, 1997. s. 54.

⁹⁸ Burkert, W. *Structure and history in Greek mythology and ritual*. University of California Press, 1982. s. 56.

⁹⁹ Burkert, W. *Homo necans: the anthropology of ancient Greek sacrificial ritual and myth*. University of California Press, 1983. s. 31.

¹⁰⁰ Existence mýtů byla umožněna až s rozvojem řeči, specificky lidské činnosti. Tamtéž s. 33.

¹⁰¹ Burkert, W. *Structure and history in Greek mythology and ritual*. University of California Press, 1982. s. 57 a Burkert, W. *Homo necans: the anthropology of ancient Greek sacrificial ritual and myth*. University of California Press, 1983. s. 32.

přínosná pro oba. Nevýhodou rituálu je jeho zdánlivá nesmyslnost, spočívající v přesměrování jeho činnosti (efekt „jako-kdyby“)¹⁰². Zde může mýtus nahradit pravděpodobný kontext a vyplnit tak prázdná místa v porozumění rituálu.¹⁰³ Nevýhodou mýtu je jeho nedostatečná opravdovost a stabilita. Zde může rituál mýtu tuto stabilitu a autentičnost dodávat, například pomocí vyvolání úzkosti či výslovnými sankcemi.¹⁰⁴ Komplex mýtu a rituálu, ačkoliv není nerozlučitelný, byl hlavní silou při formování starověkých kultur. Vytvořil soubor hluboce zakořeněných tradic, ke kterým se dodnes obracíme.¹⁰⁵

Karl Kerényi ve svém díle *Věda o mytologii* říká, že musíme nechat hovořit samotné mýty a prostě jim naslouchat. Poslechněme ho tedy a vydejme se nyní do fascinujícího světa zvířecích mýtů.

¹⁰² Demonstrace vzorců chování. Mýtus zde může osvětlit záměr rituálu, nepopisuje jeho průběh.

Burkert, W. *Homo necans: the anthropology of ancient Greek sacrificial ritual and myth*. University of California Press, 1983. s. 33.

¹⁰³ Burkert, W. *Greek religion*. Harvard University Press, 1985. s. 8-9 a Burkert, W. *Structure and history in Greek mythology and ritual*. University of California Press, 1982. s. 57.

¹⁰⁴ Burkert, W. *Structure and history in Greek mythology and ritual*. University of California Press, 1982. s. 57. Rituál potvrzuje realitu mýtu. Burkert, W. *Homo necans: the anthropology of ancient Greek sacrificial ritual and myth*. University of California Press, 1983. s. 33.

¹⁰⁵ Burkert, W. *Structure and history in Greek mythology and ritual*. University of California Press, 1982. s. 58.

3 SFÉRA NEBES

3.1 MEZOPOTÁMIE

3.1.1 Anzu

Jeden z nejmocnějších zoomorfních démonů starověké Mezopotámie, mytický pták Anzu (sum) či Anzú (akk)¹⁰⁶, je nejčastěji popisován jako mohutný orel se lví hlavou.¹⁰⁷ Je tak obrovský, že mávání jeho křídel způsobuje větrné víry a písečné bouře. Anzua nacházíme například v sumerské básni pojednávající o posvátném stromu chuluppu:

*„Tenkrát byl jeden strom, strom chuluppu,
jenž na břehu svatého Eufratu zasazen byl.“¹⁰⁸*

*„Do šířky rostl strom, jeho kmen rozetnout nemohla.¹⁰⁹
U jeho kořene hnízdo si vystavěl had [...],
v jeho větvích pták Anzu svá mláďata odchovával
a v jeho kmeni divoká žínka si obydlí vystavěla.“¹¹⁰*

Později byl, na přání Innany, tento strom poražen Gilgamešem (sum Bilgames), jenž také zabil hada v jeho kořenech.

*„Tu v jeho větvích pták Anzu
svá mláďata popad a do hor je odnes.“¹¹¹*

V sumerském mýtu *Lugale* je Anzu synem boha Enlila, který „pozoruje horská údolí v tajemné zemi za velkou hromadou kamení, oddělující divočinu od krajiny vhodné k osídlení božstvy a lidmi“.¹¹²

¹⁰⁶ Anzu je uváděn také pod dřívějším pojmenováním Imdugud (sum) a Zu (akk).

¹⁰⁷ Klíma, J. *Lidé Mezopotámie*. Praha: Orbis, 1976. s. 175.

¹⁰⁸ Strom chuluppu [67-68]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 93.

¹⁰⁹ Innana, jež tento strom vylovila z řeky Eufratu a zasadila ve své zahradě v Uruku.

¹¹⁰ Strom chuluppu [40-43]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 93. Více o stromu chuluppu 4.1.1.

¹¹¹ Strom chuluppu [138-139]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 95.

Akkadský mýtus nám líčí narušení božského řádu na zemi, neboť mytický orel Anzu ukradl Enlilovi *tabulky osudů* a odletěl s nimi do hor¹¹³.

*„Když Enlil se v čisté vodě koupal,
sňata byla koruna jeho a položena na trůn,
svou rukou se Anzu zmocnil tabulek osudů.
Uchvátil moc Enlila – řády jsou svrženy.
Když Anzu odletěl a uchýlil se do hor,
hrůza se rozhostila a zavládlo ticho.
Otec, rádce bohů, Enlil ustrnul hrůzou.
Svatyni odňata byla její zář.“¹¹⁴*

Následkem tohoto činu přestávají na zemi platit božská rozhodnutí o předem určených a zapsaných osudech živých bytostí.¹¹⁵ Shromáždění bohů proto rozhodne o Anzuově zničení. Anzu však pouhým zvednutím tabulek osudu ruší sílu všech zbraní. Proto také někteří bohové marný boj s mytickým orlem odmítají.

*„Můj otče, kdo by pospíchal k nepřístupné hoře?
Kdo mezi bohy, syny tvými, je nyní jako Anzu?
Svou rukou se zmocnil tabulek osudů,
moc Enlila převzal, svrženy jsou řády!
Anzu uletěl a uchýlil se do hor.“¹¹⁶*

Nakonec se mu v horách postaví bůh Ningirsu¹¹⁷ a jeho průvodce, bůh bouře Adad.

¹¹² Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 30.

¹¹³ *Příběh o krádeži tabulek osudu byl tradován již od starobabylónské doby (18. stol př. n. l.) nejenom v Mezopotámii, ale i v hornatém Elamu.*“ Tento překlad byl pořízen z jeho nejmladších dochovaných fragmentů ze 7. stol. př. n. l. V novoasyrské verzi je Ningirsu zaměněn za Ninurtu. *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 350.

¹¹⁴ Anzu a krádež tabulek osudu [Tab I. novoasyrská verze B 18-25]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 234.

¹¹⁵ Tabulky osudů spolu s "me", korunou a trůnem, zaručovaly Enlilovi nejvyšší postavení vládce nad vesmírem a záležitostmi lidí i bohů, neboť svému nositeli dávaly moc určovat osud světa. Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 204.

¹¹⁶ Anzu a krádež tabulek osudu [Tab I. novoasyrská verze B 45-49]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 235.

*„Když Anzu ho uviděl, přistoupil k němu,
zuby skřípal a záře jeho jak bouře zakryla hory.
Pln vzteku jak lev na něj vyrazil.“¹¹⁸*

Ningirsu na Anzua vystřelí šíp, který však orel pomocí tabulek zastaví a rozloží na dřevěnou tyčku, střeva zvířete a ptačí peří. Po tomto neúspěchu se Adad vrací k bohu Eovi, jehož rada zní následovně:

*„Boj ustat nesmí, prosad' svou sílu,
Anzua zklidni, nechť ve střetu s bouří křídla svá složí!
Uchop zbraň, když šípy jsi vystřílel,
křídla mu odřízni, zmrzač ho vpravo i vlevo!
Ať vidí svá křídla a řeč ztratí.
[...]
Život mu znič! Anzua spoutej!
Jeho křídla větry nechť na tajná místa
do Ekuru k tvému otci Enlilovi přinesou!
Údolí hor bouřkou zaplav, zkal vodu,
odřízni život Anzua zlého“¹¹⁹*

Ninurta tedy opět vyrazil do boje: *„Hrdina bojovníků sedm zapřáhl, Ninurta sedm zlých bouří zapřáhnout dal, smrští sedm, jež zvířují prach.“¹²⁰* Konec mýtu se nedochoval, ale Anzu byl s velkou pravděpodobností Ninurtou, jenž se změnil v draka vrhajícího blesky, poražen: *„Ve střetu s bouří Anzu křídla svá složil.“¹²¹* Tělo zabitého

¹¹⁷ Ningirsu (Ninurta) je popisován takto: *„Zavolej nejsilnějšího, nádherného, svého miláčka se širokou hrudí, jenž sedm bojovníků do bitvy vede!“* Anzu a krádež tabulek osudu [Tab I. starobabylónská verze D 2-5]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 237.

¹¹⁸ Anzu a krádež tabulek osudu [Tab II. 36-38]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 238.

¹¹⁹ Anzu a krádež tabulek osudu [Tab II. 127-131 a 135-139]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 241.

¹²⁰ Anzu a krádež tabulek osudu [Tab II. 148-50]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 241.

¹²¹ Anzu a krádež tabulek osudu [Tab III. Starobabylónská verze ze Súz 77]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 242.

Anzua bylo jako symbol obnovy božského řádu umístěno na vrcholu Enlilova chrámu Ekur v Nippuru.¹²²

Ke krádeži tabulek osudu se váže i následující mýtus o Lugalbandovi, legendárním vládcí města Uruku. Lugalbanda, pravděpodobně otec hrdiny Gilgameše, je jedním z vůdců mohutného vojska. Během válečného tažení však onemocní a je zanechán spolu s jídlem v horské jeskyni. S pomocí božstev se po čase uzdraví, ale zabloudí v horách. Vydává se proto k veliké hoře Zabu a doufá v pomoc mytického ptáka Anzua, který zde hnízdí poté, co ukradl tabulky osudů. Anzu své hnízdo vystavěl až na samém vrcholku hory, v koruně obrovského stromu. Lugalbanda tam však nalezne pouze Anzuova hladová mláďata. Nakrmí je a hnízdo ozdobí tak, aby se podobalo chrámu. Po návratu ho Anzu vyzývá, aby si sám vybral odměnu. *"Lugalbanda postupně odmítá bohatství, zázračné zbraně i bezstarostný život. Má jenom jedno přání, chce být rychlý, vytrvalý a silný, aby se mohl vrátit domů do Uruku a nechat tam Anzuovi postavit kultovní sochy."*¹²³ Anzu jeho přání splní pod podmínkou, že o jeho úkrytu nikomu neřekne.

3.1.2 Kuribu, Kuduchchú

Také nejrůznější další mezopotamské nestvůry se podobají ptáku Anzuovi. Mívají ptačí nohy i křídla a lví komponentu. Mezi ně patří gryf **Kuribu**, popisovaný jako: *„okřídlená bytost s ptačí (orlí) hlavou zdobenou chocholem, předníma ptačíma nohama a zadní polovinou těla a ocasem lva; z otevřeného zobáku jí často vyčnívá zkroucený jazyk."*¹²⁴ Jiným

¹²² *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách.* Praha: Odeon, 1977. s. 242. Anzu (Imdugud) je rovněž ochranným démonem a symbolem boha Ningirsua patřícího do lokálního panteonu starosumerského města Lagaše. Klíma, J. *Lidé Mezopotámie.* Praha: Orbis, 1976. s. 175. Ve snu Gudei, který pro Ningirsua přestavoval chrám E-ninnu, se sám Ningirsu zjevuje v podobě ptáka Imduguga (Anzua) se lví hlavou. Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie.* Praha: Volvo Globator, 1999. s. 140-141

¹²³ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu.* Praha: Libri, 2003. s. 131. Též Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie.* Praha: Volvo Globator, 1999. s. 92 a Balabán, M., Tydlitátová, V. *Gilgameš. Mytické drama o hledání věčného života.* Praha: Vyšehrad, 2002. s. 61.

¹²⁴ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu.* Praha: Libri, 2003. s. 166. Zmiňovaný **gryf** (z řeckého gryphon) představuje mytologické zvíře s tělem, zadníma nohama a ocasem lva, křídly nebo bez křídel, a přední částí ptáka, zpravidla orla. *„Pravděpodobně počínaje druhým tisíciletím před naším letopočtem byl gryf znám po celém Blízkém*

netvorem je **Kuduchchú** (akk "otevřená tlama"). Tento okřídlený lev se zadníma nohama v podobě ptačích spárů, ptačím (štířím, lvím) ocasem a tělem pokrytým šupinami je někdy též pokládán za pozdní podobu Anzúa nebo démona Asakku (Azag).

3.1.3 Ochranná božstva

V mezopotámské mytologii však můžeme nalézt i velký počet božstev ochranných – osobních, městských, chrámových, lesních, horských, božské ochránce stád, zvířat, pramenů a mnoha dalšího. Také tato božstva jsou spojována s ptáky, kteří jsou především jejich atributy: *"Ochranné božstvo bývá zpodobňováno jako postava muže stojícího na jelenu s orlem nebo zajícem, případně lukem či oštěpem nebo kyjem v rukou."*¹²⁵

3.1.4 Etana a orel

V tomto mýtu nacházíme orla, kterého Etana zachránil z propasti, do které byl uvržen, když porušil přísahu přátelství uzavřenou s hadem.¹²⁶ Z vděčnosti za svou záchranu pomáhá orel Etanovi hledat rostlinu zrození:

„Orel otevřel ústa svá, pravil Etanovi:

Proč jsi sem přišel, řekni mi!

Etana otevřel ústa svá, orlovi pravil:

Můj příteli, dej mi rostlinu zrození,

ukaz mi rostlinu zrození,

východě včetně Mezopotámie a v Řecku do 14. století př. n. l. V asyrském umění je někdy zobrazován společně s bytostí gryfem-démonem. Zobák je většinou pootevřen, aby byl vidět jazyk. Jako gryf může být zobrazen i starověký mudrc v ptačím přestrojení.“ Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 78-79. V citátu zmiňovaný **gryf-démon** je postava s lidským tělem, ptačí hlavou a křídly. V novoasyrském období byly postavy tohoto typu interpretovány jako představitelé babylonských Sedmi mudrců, jejichž sošky se ukládaly do základů domů a paláců jako ochrana, společně se soškami postav oděných do rybích kůží, které rovněž představovaly Sedm mudrců. Tamtéž s. 80. Jako gryg-démon je popisován například Nisroh, u něhož se jedná o možnou zkomoleninu jména boha Ninurty, vzhledem k jeho předpokládanému charakteru ptačího boha. Tamtéž s. 147.

¹²⁵ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 187.

¹²⁶ Více o vztazích orla a hada a předcházejících událostech tohoto mýtu si povíme ve sféře země 4.1.3

*zbav mne mého břemene, založ mi jméno!*¹²⁷

Po několika marných pokusech doletět do nebe vyzývá orel Etanu k dalšímu hledání:

*„Orel jemu, Etanovi, pravil:
Můj příteli nádherný ...
Pojď, vynesu tě do nebe ...
Polož svou hrud' na mou hrud',
na peří mých křídel polož své dlaně,
paže své polož kolem mých boků!“*¹²⁸

Orel při letu Etanu třikrát žádá, aby se podíval dolů a popsal mu, jak vypadá země. Potřetí jsou již velmi vysoko a Etana orlovi odpovídá, že „*moře se změnilo v zahradníkův příkop.*“ Po dlouhém letu se dostanou až do Anova nebe. Text tabulek je zde poškozen, ale Etana s orlem pravděpodobně podnikají další let, přičemž Etana několikrát spadne z orlových zad. Ten ho zachytí, ale sám se zraní. Při poslední letu již pravděpodobně rostlinu zrození získávají. S pomocí této rostliny Etanova žena konečně počne dítě: „*Etana objal Mudam, svou choť, a ona počala.*“¹²⁹ Orlův úkol je tedy splněn a Etanovi se narodí jeho vytoužený potomek.

3.1.5 Gilgameš a orel

Gilgamešovo narození provázela věštba, předpovídající, že budoucí hrdina připraví o vládu svého předka, uruckého vládce Enmerkara¹³⁰. Vládce proto nechal svoji těhotnou dceru uvěznit ve věži a

¹²⁷ Etana [Tab III. novoasyrská verze z Ninive 9-14]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 224. Výrazem „založ mi jméno“ je zde vyjádřena Etanova touha po potomkovi a pokračovateli rodu.

¹²⁸ Etana [Tab IV. novoasyrská verze z Ninive 15-20]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 226.

¹²⁹ Etana [Tab V. novoasyrská verze z Ninive 1]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 228. Tento jeho syn se, dle údajů sumerského královského seznamu, jmenoval Balích a vládl čtyři sta let. Tamtéž.

¹³⁰ Kniha Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 76-77 uvádí jméno krále "Seuechora z Babyloňanů" a dítě je zde svrženo z vrcholku hory.

po jejím porodu nařídil strážím, aby novorozeně svrhli z věže dolů. Padající dítě zachránil orel a odnesl ho do zahrady. Nalezenec byl poté vychován v rodině zahradníka či správce, který mu dal jméno Gilgameš (Bilgamos). Věštba se po letech splnila a Gilgameš se stal nejslavnějším uruckým králem.¹³¹

3.1.6 Ningala

Šedá divoká kachna nebo též zpívající labuť je symbolem sumerské bohyně Ningaly označované jako "*matka Uru a matka velkých bohů*" či "*Velká pani*", která chrání bohatství, klid a mír městských obyvatel. Dcerou Ningaly je Inanna (Ištar), synem pak bůh slunce Utu (Šamaš). Ningala se též vyskytuje v chetitském panteonu.¹³²

3.1.7 Nusku

Kohout, jakožto ztělesnění bdělosti a ostražitosti, byl spojován s Enlilovým synem Nusku. Tento bůh je rádcem a poslem nejvyšších bohů, především svého otce Enlila a boha Ana. „*Enlil otevřel ústa svá a pravil Nuskuovi, rádcí [...]*“¹³³ „*Kráčel Nusku k shromáždění bohů všech, poklekl, povstal i vyjevil jim Enlilova slova.*“¹³⁴ V akkadských textech byl Nusku rovněž uctíván jako bůh světla a ohně a ochránce lidí před zlými sny a nočními démony. Dalšími symboly tohoto boha byl plamen a lampa.¹³⁵

¹³¹ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 73 a 87. Tento příběh je autory čerpán z knihy: Claudius Aelianus. *De natura animalium* (O povaze zvířat), kniha XII, kap 21, kde je král Enmerkar zmiňován pod jménem Euechoros. Též Balabán, M., Tydlitátová, V. *Gilgameš. Mytické drama o hledání věčného života*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 63.

¹³² Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 168.

¹³³ Atrachasis [starobabylónská verze 85-86]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 152.

¹³⁴ Atrachasis [starobabylónská verze 134-135]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 154.

¹³⁵ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 186.

3.1.8 Papsukkal

Kráčející pták, frankolín, je symbolem posla a správce bohů Papsukkala (Ninšubura)¹³⁶. Papsukkal byl synem a zároveň správcem boha války Zababy¹³⁷ (jeho symbolem je hlava supa či orla), později tuto funkci vykonával u bohyně Inanny a boha Ana. Rovněž střeží vchody chrámů a obydlí, naslouchá modlitbám a přimlouvá se za prosebníky.¹³⁸

3.2 KANAAN

3.2.1 Anat

Bohyně Anat je západosemitskou panenskou bohyní lásky, plodnosti, boje a lovu¹³⁹ a božskou sestrou i družkou Baalovou.¹⁴⁰ Když následuje boha Baala, vystupuje zde zřetelně v ptačí podobě:

*„Rozepjala křídla Panna Anat,
rozepjala křídla a obrátila se v let,
...
A pozvedl oči své Vítězný Baal
a pozvedl oči své a viděl Pannu Anat.
...
Roh síly tvé, Panno Anat,
...
Baal pomaže, zatímco letíš.“¹⁴¹*

Ptačí podoba Anat je na některých místech specifikována jako holubice:

¹³⁶ Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 144-145.

¹³⁷ Zababa je hlavním bohem města Kiše, v jehož lokálním panteonu byla Zababovou manželkou Inanna (Ištar). V Kiši žilo smíšené semitsko-sumerské obyvatelstvo. Jeho symbol, ptačí hlavu, můžeme vidět na kamenných hlavicích ve tvaru orla či supa. Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 223 a Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 218.

¹³⁸ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 189-190.

¹³⁹ Gordon, C. H. Kanaánská mytologie. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 166.

¹⁴⁰ Baal – bůh bouře, ústřední bůh kanaánské mytologie

¹⁴¹ [KTU 1.10.ii]. In Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 159-160.

„Umyla si ruku svou Panna Anat,
své prsty holubice Limova...“¹⁴²
„A řekni Panně Anat,
opakuj Holubici Limově:
Poselství vítězného Baala“¹⁴³
„Přicházet sestru svou Baal vidí,
blížít se Holubici otce svého.“¹⁴⁴

„Heraldickým ptákem bohyní lásky (tak např. Ištar) byla holubice. Je pravděpodobné, že nejinak tomu bylo s Anat. Její nepřiliš jasně epiteton *yb/ mmt limm*, které překládáme Holubice Limova, by mohlo ukazovat tímto směrem, i když jisté pochybnosti stále zůstávají. Anat je totiž například v KTU 1.17-19 asociována s orly a supy.“¹⁴⁵

„A leť po bo[ku] orlů svých
a spočiň na skále své Inbub“¹⁴⁶,
(na) podstavci (trůnu), skále své, (i) já (ji) znám.
[H]le, sama jsi vyvýšila sídlo své nade vše.
[Ne]besa nejvyšší (sahají až) k tobě,
rozdělena (jsou) podstavcem (trůnu),
[h]vězdy se tam prostírají jako dlažba.“¹⁴⁷

3.2.2 Jatipan

V orla proměněný sluha bohyně Anat jménem Jatipan usmrtil na její příkaz mladého Aqhata. V důsledku tohoto činu nastává na zemi sucho a neúroda, neboť obilí je spáleno sluncem.

„Uchopila“¹⁴⁸ Jatipana, žoldnéře,
umístila jej jako orla na rukávec svůj,

¹⁴² [KTU 1.3.ii]. In Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 104.

¹⁴³ [KTU 1.3.iii]. In Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 105.

¹⁴⁴ [KTU 1.3.iv]. In Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 110.

¹⁴⁵ Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 159. Viz též heslo Jatipan 3.2.2.

¹⁴⁶ sídelní hora Anatina

¹⁴⁷ [KTU 1.13]. In Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 170-171.

¹⁴⁸ Anat

*jako jestřába na jílec svůj.
 Aqhat jak usedl, aby jedl,
 syn Danelův, aby se nakrmil.
 Nad ním orlové krouží,
 sleduje (jej) hejno jestřábů.
 Mezi orly krouží Anat,
 nad Aqhatem umístila je.
 Udeřil dvakrát (do) hlavy,
 třikrát nad ucho.
 Prolil jako ... krev jeho,
 jako řezník (srazil jej) na kolena jeho.¹⁴⁹*

Aqhatův otec, Danel, najde po dlouhém pátrání tělo svého syna v útrokách jednoho z ptáků, pohřbí ho a sedm let oplakává. Pomsty se ujímá Aqhatova sestra Pughat. Zde je text porušen, Pughat však pravděpodobně svého bratra pomstila.¹⁵⁰

*„Nad domem jejího otce orli krouží,
 číhá hejno jestřábů.
 Naříkala Pughat v srdci,
 plakala v nitru.“¹⁵¹*

*„Pozvedl oči své a vidí¹⁵²,
 spatřil Sml matku orlů.
 Pozvedl hlas svůj a křičí:
 Křídla Sml Baal nechť zláme,
 Baal nechť zláme perutě její.
 Ať padne k nohám mým.*

...

¹⁴⁹ [KTU 1.18.iv]. In Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 227.

¹⁵⁰ Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 209.

¹⁵¹ [KTU 1.19.i]. In Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 230.

¹⁵² Danel

Z úst jeho slova ještě nedo[zně]la,
 ze rtů jeho promluva jeho.
 Křídla Sml Baa[l] <zlomil>,
 Baal zlomil perutě její.¹⁵³
 Padla k nohám jeho.
 Otevřel nitro její
 a zjistil (, že) je tuk,
 jsou kosti.
 a vzal tělo Aqhatovo,
 přinesl pozůstatky.
 Oplakával (jej) a pohřbil,
 pohřbil jej ve výklenku (své hrobky).¹⁵⁴

3.2.3 Ptačí poslové boha moře Jama

Rovněž poslové boha Jama letí v podobě ptáků k nebi.¹⁵⁵

„Posly vyslal Jam [...] s velkou radostí, vzlétl k nebe[sům].

...

„A řekněte Býku, [Otcí (vašemu), Elovi],
 [vyříd'te svolanému] shromáždění:
 Poselství Jama, pána vašeho.“¹⁵⁶

¹⁵³ Baal na Danelovu žádost takto postupně usmrtil hejno orlů i *Hrgb* – otce orlů a poté, co v nich Danel kosti ani tuk svého syna nenašel, je opět oživil. „Křídla orlů ať Baal uzdraví, Baal ať uzdraví perutě jejich, orlí ať se rozprchnou a uletí.“ [KTU 1.19.iii]. In Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 235.

¹⁵⁴ [KTU 1.19.iii]. In Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 236-237.

¹⁵⁵ Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 87.

¹⁵⁶ [KTU 1.2i.]. In Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 87-88.

3.3 BIBLE¹⁵⁷

3.3.1 Duch svatý

Evangelia popisují ducha svatého v podobě holubice. Matoušovo evangelium říká: „*Když byl Ježíš pokřtěn, hned vystoupil z vody, a hle, otevřela se nebesa a spatřil Ducha Božího, jak sestupuje jako holubice a přichází na něho*“ (Mt 3,16). „*Jan vydal svědectví: ‚Spatřil jsem, jak Duch sestoupil jako holubice z nebe a zůstal na něm‘*“ (Jan 1,32). Markovo evangelium (1,10) říká: „*V tom, jak vystupoval z vody, uviděl nebesa rozevřená a Ducha, který jako holubice sestupuje na něj*“ a Lukášovo evangelium (3, 22): „*a Duch svatý sestoupil na něj v tělesné podobě jako holubice*“.

3.3.2 Holubice

Holubice v Bibli též vyjadřuje čistotu, nevinnost a bezelstnost: „*Hle, já vás posílám jako ovce mezi vlky; buďte tedy obezřetní jako hadi a bezelstní jako holubice*“ (Mt 10,16). A také: „*Efrajim je jako nerozumná holubice, snadno se dá zlákat.*“ (Ozeáš 7,11) „*Spím, ale srdce mé bdí. Slyš, milý můj klepe: ‚Otevři mi, sestro má, přítelkyně má, holubice má, má bezúhonná, vždyť mám hlavu plnou rosy, v kadeřích krůpěje noční.*“ (Píseň písní 5,2) „*Ona jediná je holubice moje, moje bezúhonná, jedinečná ze své matky, přečistá z té, jež ji porodila. Spatřily ji dcery, blahoslavily ji, královny i ženiny jí vzdaly chválu.*“ (Píseň písní 6:9) Holubice může být i symbolem krásy: „*Jak jsi krásná, přítelkyně moje, jak jsi krásná, oči tvé jsou holubice.*“ (Píseň písní 1,15)

3.3.3 Eliáš a havrani

Eliáš, izraelský prorok prchající před modlářskou Jezábel, poznává havrana jako živitele. První Kniha Královská (17,2-6) říká: „*I stalo se k němu slovo Hospodinovo: ‚Jdi odtud a obrať se na východ a skryj se u*

¹⁵⁷ Veškeré citáty v tomto oddíle pocházejí z: *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Ekumenický překlad. Praha: Česká katolická charita, 1985.

potoka Kerítu proti Jordánu. Z potoka budeš pít a přikázal jsem havranům, aby tě tam opatrovali potravou.’ Šel tedy a učinil, jak řekl Hospodin. Usadil se u potoka Kerítu proti Jordánu. A havrani mu přinášeli chléb i maso ráno a chléb i maso večer a z potoka pil.“

3.3.4 Havrani, krkavci a supi

Když Ježíš poučuje člověka, aby nehromadil věčné statky, ale více myslel na svou lásku k Bohu, uvádí havrany jako příklad Boží lásky a péče o všechny živé tvory: *„Svým učedníkům řekl: ‚Proto vám pravím: Nemějte starost o život, co budete jíst, ani o tělo, co budete mít na sebe. Život je víc než pokrm a tělo než oděv. Všimněte si havranů: nesejí, nežnou, nemají komory ani stodoly, a přece je Bůh živí. Oč větší cenu máte vy než ptáci!‘“* (Lukáš 12,22-24)

Havran může být také vykonavatelem božího trestu: *„Okno, které se vysmívá otci a pohrdá poslušností matky, vyklovou havrani od potoka, nebo je sezobou supí mládřata.“* (Příslaví 30,17).

Krkavci, sovy, supi a hadi jsou v biblickém pohledu chápáni spíše negativně. Izajáš líčí zpustošenou zemi, která nechtěla uctívat Hospodina, takto: *„Obsadí ji sova a sýček, výr a krkavec v ní budou bydlet. Bude nad ní natažena měřicí šňůra pustoty a spuštěna olovnice prázdnoty.“* (Iz, 34,11). *„Uhnízdí se tam zmije šípová a naklade vejce, když se háďata vylíhnou, bude je chovat ve svém stínu. Také supi se tam shromáždí, sup vedle supy.“* (Iz 34,15)

3.3.5 Petr a kohout

Evangelia líčí rozhovor Ježíše s apoštolem Petrem během poslední večeře: *„Tu jim Ježíš řekl: Vy všichni ode mne této noci odpadnete, neboť je psáno: ‚Budu bít pastýře a rozprchnou se ovce stáda.‘ Na to mu řekl Petr: ‚Kdyby všichni od tebe odpadli, já nikdy ne!‘ Ježíš mu odpověděl: ‚Amen, pravím ti, že ještě této noci, dřív než kohout zakokrhá, třikrát mě zapřeš.‘“* (Mt 26,31 a 26,33-34) A tak se i stalo. Poté, co byl Ježíš zatčen a jeho následovatelé pronásledováni, i Petr byl třikrát tázán, zda k nim

patří: „*Tu se začal zaklínat a zapřísahat: ‚Neznám toho člověka‘. Vtom zakokrhál kohout; tu se Petr rozpomněl na slova, která mu Ježíš řekl: ‚Dříve než kohout zakokrhá, třikrát mě zapřeš.‘ Vyšel ven a hořce se rozplakal.*“ (Mt 26,74-75) Skutečně tedy Petr Ježíše třikrát zapřel, dříve než kohout zakokrhál. O této události vyprávějí i evangelia Marka, Lukáše a Jana.

3.3.6 Ptáci

Ptáci jsou v Bibli příkladem lásky a poslušnosti k Bohu. Dle starozákonního žalmu hnízdily vlaštovky, ve společnosti dalších drobných ptáků, v jeruzalémském chrámu. „*Jak jsou milé tvé příbytky, Hospodine zástupů! Má duše zmírám steskem po Hospodinových nádvořích, mé srdce i mé tělo plesají vstříc živému Bohu! Vždyť i vrabec přístřeší si najde, vlaštovka si staví hnízdo u tvých oltářů, aby svá mlád'ata zde uložila, Hospodine zástupů, můj Králi a můj Bože!*“ (Ž 84,2-4) „*I čáp na nebi zná svůj čas, hrdlička, vlaštovka a jeřáb dodržují čas svého příletu, ale můj lid nezná Hospodinovy řády.*“ (Jr 8,7).

Ptáci jsou v Bibli rovněž příměrem ochranné péče a lásky Boha k lidem. „*Jako ptáci, kteří obletují hnízda, tak bude Hospodin zástupů štítem Jeruzalému, zaštití a vysvobodí, ušetří a vyprostí.*“ (Iz 31,5) „*Hospodinovým podílem je jeho lid, vyměřeným dílem jeho dědictví je Jákob. Našel ho v zemi divokých pouští, v pustotě kvílících pustin, zahrnul ho svou péčí, chránil ho jako zřítelnici oka. Jako bdí orel nad svým hnízdem a nad svými mlád'aty se vznáší, svá křídla rozprostírá, své mládě bere a na své peruti je nosí, tak Hospodin sám ho vedl, žádný cizí bůh s ním nebyl.*“ (Dt 32,9-12) „*Vy sami jste viděli, co jsem učinil Egyptu. Nesl jsem vás na orlích křídlech a přivedl vás k sobě.*“ (Ex 19, 4)

3.3.7 Apokalypsa

Jan ve svém Zjevení zmiňuje orla, jakožto zvěstovatele apokalypsy: „*A viděl jsem a slyšel, jak středem nebeské klenby letí orel a volá mocným hlasem: ‚Běda, běda, běda obyvatelům země, až zaznějí polnice*

tří andělů, kteří ještě netroubili!“ (Zjevení Janovo 8,13) Bylo to „zjevení, které Bůh dal Ježíši Kristu, aby ukázal svým služebníkům, co se má brzo stát; naznačil to prostřednictvím anděla svému služebníkovi Janovi.“ (Zjevení Janovo 1,1) Jan viděl též: „před trůnem moře jiskřící jako křišťál a uprostřed kolem trůnu čtyři živé bytosti plné očí zpředu i zezadu: První podobná lvu, druhá býku, třetí měla tvář člověka, čtvrtá byla podobná letícímu orlu. Všechny čtyři bytosti jedna jako druhá měly po šesti křídlech a plno očí hledících ven i dovnitř. A bez ustání dnem i nocí volají: ‚Svatý, svatý, svatý Hospodin, Bůh všemohoucí, ten, který byl a který jest a který přichází.‘“ (Zjevení Janovo 4, 6-8)

Velmi podobné vidění však nacházíme již u Ezechiela ve Starém zákoně: *„Viděl jsem, jak se přihnul bouřlivý vítr od severu, veliké mračno a šlehající oheň; okolo něho byla zář a uprostřed ohně jakýsi třpyt oslnivého vzácného kovu. Uprostřed něho bylo cosi podobného čtyřem bytostem, které se vzhledem podobaly člověku. Každá z nich měla čtyři tváře a každá čtyři křídla. Nohy měly rovné, ale chodidla byla jako chodidla býčka, jiskřila jako vyleštěný bronz. Ruce měly lidské, a to pod křídly na čtyřech stranách; měly po čtyřech tvářích a křídlech. Svými křídly se přimykaly jedna k druhé. Při chůzi se neotáčely, každá se pohybovala přímo vpřed. Jejich tváře se podobaly tváři lidské, zprava měly všechny čtyři tváře lví a zleva měly všechny čtyři tváře býčí a všechny čtyři měly také tváře orlí. Takové byly jejich tváře; jejich křídla byla rozpjata vzhůru. Každá se přimykala dvěma křídly k druhé a dvěma si přikrývaly tělo.“ (Ez 1, 4-11)*

3.4 CHETITÉ

3.4.1 Telipinu

Chetitský vegetační bůh Telipinu byl považován za syna Boha bouře. Jednoho dne se Telipinu rozhněval, zmizel a na zemi nastal čas nouze. Země vyschla, zvířata přestala rodit a nastal hlad.

„Telipinu odešel
a odnesl obilí [...] rostlinstvo, úrodu a obživu
do polí, luk, do houštin.
Telipinu šel, zmizel v houštině
a tam jej zmohla únava.
Tehdy se přestává dařit žito, špalda,
tehdy přestává rodit skot, brav, lidé.“¹⁵⁸

Poté co zmizel, započali ho ostatní bohové marně hledat a vyslali orla, aby ho našel:

„Bůh slunce orla rychlého vyslal:
Jdi a prohledej vysoké hory,
prohledej hluboká údolí,
prohledej temné vodní víry!
Orel šel a nenašel jej.“¹⁵⁹

Nepochodil ani Telipinův otec, Bůh bouře. Objevila ho teprve včela vyslaná bohyní matkou Channachannou. Včela probudila Telipina žihadlem, ale jen tak zvýšila jeho hněv. Telipinu se rozhněval, dal vyschnout zurčícím pramenům, odvedl proudící řeky, bořil města i domy, zabíjel zvířata a ani lidi neušetřil. Bohové se ho snažili všemožně usmířit, ale bez úspěchu. Až přivolaný smrtelník jej svými slovy usmířil a Telipinu se vrátil k opětovné péči o vegetaci a plodnost.

3.4.2 Chalmašuit

Chetitské božstvo Chalmašuit se vyznačuje orlíma očima, lvími zuby a tělem muže. Představuje pravděpodobně personifikovanou motivaci chetitských mocenských nároků a symbolického garanta svrchovanosti a autority chetitského krále.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Zmizelý bůh [10-14]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 286.

¹⁵⁹ Zmizelý bůh [24-27]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 287.

¹⁶⁰ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 89.

3.5 EGYPT

3.5.1 Thovt

Thovt s hlavou ptáka ibise¹⁶¹ je především bohem veškeré moudrosti a vzdělanosti. Je tvůrcem rozličných lidských jazyků, prvního kalendáře, matematiky, astronomie, písma, posvátných textů, hry v kostky i šachy a ochráncem úředníků, písařů a soudců¹⁶². Je bohem nanejvýš laskavým a nakloněným lidem. Jakožto bůh měsíce odměřuje čas a rozděluje roky, měsíce a dny.¹⁶³

3.5.2 Eset

Eset¹⁶⁴ počala Hora se svým, v té době již mrtvým, manželem a bratrem Usirem, když v podobě jestřába či káněte¹⁶⁵ poletovala nad jeho mrtvým tělem. Aby získala Usirovo mrtvé tělo, jež bylo uzavřeno v truhle a zarostlé v kmeni stromu vřesovce (sykomory), nechala se najmout jako kojná dítěte královny Byblu. Eset v noci dítě počala opalovat v ohni, aby ho tak očistila od jeho smrtelnosti. Sama mezitím létala v podobě vlaštovky okolo sloupu, jenž si nechal král vyrobit právě ze stromu s Usirovým tělem. Když se však královna přišla na dítě podívat a uviděla, že leží v ohni, strašlivě vykřikla. Zrušila tak Esetino kouzlo. Bohyně jí poté prozradila, svou pravou totožnost a vyžádala si sloup s Usirovým tělem. Usir se nakonec stal pánem podsvětí, věčnosti a vládcem mrtvých.¹⁶⁶

*„Mocná Éset, ta kvůli bratrovi se věci ujala a hledala ho neznajíc
únavy,
jež celým Egyptem se hnala jak luňák dravý a neoddechla si,*

¹⁶¹ někdy je zobrazován též jako pavián

¹⁶² Vachala, B. *Pověsti a legendy faraónského Egypta*. Praha: KPK, 1994. s. 97.

¹⁶³ Lexa, F. *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. s. 27 a *Egypt. Symbolismus a archeologie*. Praha: Nová Akropolis, 2009. s. 138. Řekové ho ztotožnili s bohem Hermem. Hart, G. *Egyptské mýty*. Praha: NLN, 2001. s. 20.

¹⁶⁴ Bohyně života a životních sil. V její moci je zhojit všechna zranění a dokonce přemoci i smrt.

¹⁶⁵ Eset mohla mít také podobu luňáka či krahujce. Hart, G. *Egyptské mýty*. Praha: NLN, 2001. s. 32. Jan Heller v knize *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 22 uvádí proměnu do podoby holubice, stejně jako František Lexa v knize *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. s. 56.

¹⁶⁶ Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 97. Též Hart, G. *Egyptské mýty*. Praha: NLN, 2001. s. 40-41 a *Egypt. Symbolismus a archeologie*. Praha: Nová Akropolis, 2009. s. 133-4.

*dokud ho nenalezla,
jež svými pery dala stín a svými křídly vítr vytvořila
jež s jásosem si bratra přivedla, aby si odpočal,
jež povzbuzovala ho, když v srdci slabost cítil,
přijala jeho sémě a dědice mu dala,
jež vskrytu nemluvně pak sama vychovala.“¹⁶⁷*

3.5.3 Hor

Esetin syn Hor má podobu muže se sokolí hlavou, či nebeského sokola „*jehož očima jsou slunce a měsíc.*“¹⁶⁸ Hor je pánem nebe a jako takový je spojován i se sokolem ve sluneční báře.¹⁶⁹ Svými očima přehlédne celé nebe, a svými křídly obepíná svět.¹⁷⁰ Bojuje proti Sutechovi, aby tak pomstil smrt svého otce Usira. Pokud se objevuje s dvojitou korunou na hlavě, je sjednotitelem obou Egyptů.¹⁷¹ Za vtělení Hora byl považován každý egyptský faraon.¹⁷²

*„Já jsem sokol ve svatyni;
otvírám tomu, kdo má oděv s třásněmi,
říká Hor, syn Esety.“¹⁷³*

¹⁶⁷ Anthes, R. *Mytologie ve starém Egyptě*. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 73.

¹⁶⁸ Hart, G. *Egyptské mýty*. Praha: NLN, 2001. s. 33.

¹⁶⁹ Vachala, B. *Pověsti a legendy faraónského Egypta*. Praha: KPK, 1994. s. 93.

¹⁷⁰ Kecskéssová. *Egypt*. In *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 101.

¹⁷¹ Původně byl Hor bohem dolního Egypta. Po sloučení obou říší vítězným Dolním Egyptem se Hor stal jediným králem obou zemí. Lexa, F. *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. s. 24.

¹⁷² Anthes, R. *Mytologie ve starém Egyptě*. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 29 a Lexa, F. *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. s. 79. „*Na samém počátku historie byl bůh Hor sokolem a králem Egypta. Nadto byl též „nebeským Hórem“, pánem nebes, králem bohů, jedinečným a byl též nebeským tělesem, buď hvězdou, nebo sluncem. Tento zřejmě univerzální a věčný charakter Hóra se mohl docela dobře projevit jako důsledek situace, že Hór byl vládcem celého Egypta a tedy prakticky celého obydlého světa. Hór je doložen jako skutečná trojice nebeského krále, krále na zemi a sokola.*“ Anthes, R. *Mytologie ve starém Egyptě*. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 29-30..

¹⁷³ Říkadlo 71. Vachala, B. *Staroegyptská kniha mrtvých*. Praha: Dokořán, 2009. s. 113.

3.5.4 Duše

V Egyptě je zakořeněna představa, že lidská bytost je složena z několika částí.¹⁷⁴ Jednou z nich je věčná lidská duše „ba“, která se po smrti vznáší nad tělem v podobě ptáka s lidskou hlavou, podobnou hlavě zemřelého.¹⁷⁵ Ilustrace ji ukazují, jak sedí na mumii a objímá ji svými rozpjatými křídly.¹⁷⁶ Tělo opouští, ale může se do něho opět vrátit.¹⁷⁷ Ba je chápána „jako zosobnění psychických a fyzických sil člověka, jeden ze způsobů existence, v němž jednotlivec pokračuje v životě po smrti. Přichází k plnému životu po smrti člověka a plní všechny životní funkce v zásvětí. Obzvláště důležitá je volnost pohybu a možnost nabývat podoby, jaké si přeje.“¹⁷⁸ Kniha mrtvých obsahuje říkadla pro proměny ve volavku, fénixe či vlaštovku: „Já jsem vlaštovka, já jsem vlaštovka, já jsem Selket, dcera Rea! Ó bohové, jak příjemná je vaše vůně, (jak příjemný je) plamen, jenž stoupá k obzoru!“¹⁷⁹, pro proměnu ve zlatého sokola: „Zjevil jsem jako velký zlatý sokol, jenž povstal ze svého vejce. Vzlétl jsem a snesl se jako sokol (dlouhý) čtyři lokty, jenž má křídla ze zeleného živce. [...] A vzdávají mě chválu, neboť jsem povstal jako krásný zlatý sokol na kameni, jehož slovům naslouchá Re každý den“¹⁸⁰, a božího sokola: „Já jsem vzešel jako božský sokol, když mě Hor obdařil svou duší, abych o něm zvěstoval Usirovi v podsvětí! [...] Hor přikázal, (abyste) pozvedli tváře. A já na vás pohlédl a procitl jako božský sokol. Hor mě obdařil svou duší, abych postoupil jeho požadavek Usirovi do podsvětí!“¹⁸¹

¹⁷⁴ Jiří Janák v této souvislosti hovoří o „projevech“: „Ačkoliv se v odborné literatuře často hovoří o komponentech nebo složkách lidské bytosti, bylo by v některých případech vhodnější používat spíše termínu "projevy". Některé z těchto pojmů totiž nepředstavují pouze jednu z částí existence, jež by společně s ostatními složkami tvořila celou bytost, nýbrž jsou kompletním projevem této entity v jedné z jejích forem.“ Janák, J. Pojetí „duše“ ve starém Egyptě. In *Pojetí duše v náboženských tradicích světa*. Praha: DharmaGaia, 2007. s. 89-90.

¹⁷⁵ Reeves, N. *Starověký Egypt*. Praha: Academia, 2006. s. 239 a Anthes, R. *Mytologie ve starém Egyptě*. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 49.

¹⁷⁶ Lexa, F. *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. s. 93.

¹⁷⁷ Kecskéssová. *Egypt*. In *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 92.

¹⁷⁸ Částečně bylo však ba stále vázáno na mumifikované tělo v hrobce, které mělo každou noc navštěvovat. Janák, J. Pojetí „duše“ ve starém Egyptě. In *Pojetí duše v náboženských tradicích světa*. Praha: DharmaGaia, 2007. s. 102-103.

¹⁷⁹ Říkadlo 86. Vachala, B. *Staroegyptská kniha mrtvých*. Praha: Dokořán, 2009. s. 141.

¹⁸⁰ Říkadlo 77. Vachala, B. *Staroegyptská kniha mrtvých*. Praha: Dokořán, 2009. s. 121.

¹⁸¹ Říkadlo 78. Vachala, B. *Staroegyptská kniha mrtvých*. Praha: Dokořán, 2009. s. 124-127.

3.5.5 Benu

Egyptský fénix se v hieroglyfech nazýval Benu, což znamená „povstat ve skvělosti“. Stal se symbolem znovuzrození slunečního boha, neboť vznikl sám od sebe. „*Já jsem opatrovatel Rea, já jsem tajemný fénix! Já jsem ten, kdo vstupuje a odpočívá v podsvětí, ten, který vychází a zapadá na nebi!*“¹⁸² „*Fénix, ... měl původně podobu žlutého konipasa lučního, ta se však později změnila na podobu volavky s dlouhými pery na hlavě.*“¹⁸³ Benu je spojován i s pohřebními rituály a zmrtnýchvstáním zemřelého v podsvětí.¹⁸⁴

3.5.6 Harachtej

Egyptská mytologie zná rovněž Harachteje, jestřába létajícího vysoko na obzoru, který je daleký a vzdálený jako slunce. Je proto také spojován se slunečním bohem pod jménem Re-Harachtej, jenž má lidskou podobu a hlavu sokola.¹⁸⁵ Harachtej „Hor na obzoru“ může být rovněž podobou boha Hora ztělesňující slunce na jeho každodenní pouti po nebeském oceánu.¹⁸⁶

3.5.7 Nechbeth

Nechbeth je ochrannou bohyní Horního Egypta v podobě supice. Je paní delty, strážkyní severu. Společně s ochrannou bohyní Dolního Egypta, kobrou Vadžet¹⁸⁷, jsou nazývány „Obě paní“. Pokud se vyskytují společně, mohou být zobrazeny buď jako dva hadi, či jako dva supi.¹⁸⁸ Po sjednocení Egypta docházelo někdy k jejich sloučení v jednu bytost – opeřeného hada.¹⁸⁹

¹⁸² Říkadlo 180. Vachala, B. *Staroegyptská kniha mrtvých*. Praha: Dokořán, 2009. s. 336.

¹⁸³ Hart, G. *Egyptské mýty*. Praha: NLN, 2001. s. 16.

¹⁸⁴ Tamtéž s. 17.

¹⁸⁵ Tamtéž s. 17-18.

¹⁸⁶ Vachala, B. *Pověsti a legendy faraónského Egypta*. Praha: KPK, 1994. s. 93.

¹⁸⁷ Více o Vadžet viz 4.6.4.

¹⁸⁸ Lexa, F. *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. s. 25.

¹⁸⁹ *Egypt. Symbolismus a archeologie*. Praha: Nová Akropolis, 2009. s. 155.

V egyptské mytologii nalézáme také další božstva v podobě ptáků. Podobu sokola má **Sokar**, božstvo střežící vchod do podsvětí¹⁹⁰ a sokolí hlavu má též válečnický bůh **Month** přezdívaný „Pán Vesetu“.¹⁹¹

3.5.8 Nebesa

Egyptané si nebesa, mimo jiné, představovali jako křídla supa, podpíraná dvěma z nebeských sloupů¹⁹², či jako obrovské sokolí božstvo s rozepjatými křídly, které má v jednom oku slunce a v druhém měsíc.¹⁹³ Okřídlený sluneční kotouč Behdetský, který byl později sloučen s Horem Behdetským, prý vykonával svou každodenní pouť po nebi mávaje pestrobarevnými křídly. „*Zhoubný účinek jeho paprsků, působících úpal, přičítán byl dvěma hadům, kteří se vrhali na jeho nepřátele a otravovali je svým jedem.*“¹⁹⁴

3.6 ŘECKO

3.6.1 Harpyje

Harpyje jsou plavovlasé a rychlokřídle dcery Thaumanta a mořské nymfy Élektry. Tito ptáci s hlavou ohavné ženy, se zobáky a ostrými drápy kolem sebe šíří odporný puch a přináší sucho, hlad a epidemie. Rovněž chytají zločince, které pak Erýnie trestají: „*Obě ty dívky již urvaly Harpyje dravé, obě pak vydaly hned v moc Lític, bohyní strašných.*“¹⁹⁵ Původně byly dvě, Aelló (Bouřná) a Ókypeté (Rychloletá), později k nim přibyla Kelainó (Temnota). „*Harpyje vlnitých vlasů, jež na rychlých křídlech létají ve spolku s ptáky a o závod s vanutím větru, Aelló*

¹⁹⁰ Kecskéssová. Egypt. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 103 a *Egypt. Symbolismus a archeologie*. Praha: Nová Akropolis, 2009. s. 198.

¹⁹¹ Kecskéssová. Egypt. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 98 a Lexa, F. *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. s. 25. Úkolem boha Montha bylo usmrcovat nepřátele jeho otce Rea. Owusu, H. *Egyptské symboly*. Praha: Fontána, 2003. s. 87.

¹⁹² Anthes, R. Mytologie ve starém Egyptě. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 17 a 27.

¹⁹³ Kecskéssová. Egypt. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 94. Tímto bohem byl Hor. „*Kdesi v Dolním Egyptě vznikla představa Hora jako sokola, vznášejícího se pod nebeskou oblohou a ozařujícího svými paprsky povrch země. Tato představa je původu prastarého.*“ Lexa, F. *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. s. 36. Viz též heslo Hor 3.5.3.

¹⁹⁴ Lexa, F. *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. s. 36.

¹⁹⁵ Homér. *Odyseia*. Praha: Odeon, 1967. Zpěv XX s. 329.

s Ókypetou; neb rychle jak čas ony letí.“¹⁹⁶ Patří do generace předolympských bohů a žijí kdesi v hlubinách pod Krétou „Ony se skryly v Minojské jeskyni krétské.“¹⁹⁷ Harpyje na Diův příkaz trestaly i slepého věštce, Poseidónova syna, Fínea¹⁹⁸, který se provinil prozrazením božských záměrů. Kdykoliv se chtěl najít, vynořily se z mraků Harpyje a zobáky mu potravu vyrvaly. Co nestačily sníst, znečistily svými výkaly. Argonauti je zahnali, a přestože jim je bohové zakázali zabít, vymohli si slib, že již Fíneovi nebudou škodit.¹⁹⁹ Vděčný Fíneus jim pak prozradil, jak mohou překonat další překážku na své cestě – srážející se modré skály Symplégady, které střeží vchod do Bosporu. Na jeho radu vypustili Argonauti holubici, a když se skály srazily, zachytily jen pírka z jejího ocasu. Hrdinům to dodalo odvahy a překážku úspěšně překonali.²⁰⁰

3.6.2 Prométheus a orel

Prométheus byl připoután ke skále na Kavkaze, ke které každého dne přilétal orel (syn Echidny a Týfóna) a vyklovl mu játra. Ta však Prométheovi do druhého dne vždy znovu dorostla a trest se opakoval.²⁰¹ Prométheovi připadlo rozhodnutí, která potrava bude náležet bohům a která lidem. Prométheus se postavil na stranu lidí a připravil na svého bratrance Dia lest. Obětoval obrovského vola, jeho kůži rozdělil na dva díly a z nich ušil dva velké vaky. Do jednoho dal maso, vnitřnosti a morek, ve druhém pak holé kosti obalil tučným lojem. Zeus se nechal oklamat

¹⁹⁶ Hésiodos. Zrození bohů. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 20.

¹⁹⁷ Apollonios Rhodský. *Argonautika*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1924. Zpěv II 298-299.

¹⁹⁸ Fíneus byl jasnovidcem spojeným s říší mrtvých. Jasnovidectví bylo Apollónovým darem, kdežto oslepnutí a vleklé stáří trestem Dia. Kerényi, Karl. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 191.

¹⁹⁹ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 595. Ve své další knize „*Zlaté rouno*“ se však Robert Graves přiklání k názoru Diodóra Sicilského, že Harpyje ve skutečnosti Fínea nesušovaly a vše bylo dílem druhé Fíneovy manželky Idaiy, která nutila sloužící znečišťovat jídlo, na shnilé maso lákala luňáky a udržovala tak Fínea v klamně představě o strašných Harpyjích. „*Řekla-li ti tvá milující žena Idaia, že tví návštěvníci jsou Harpyje, je buď dokonale ničemná, nebo šílená.*“ Graves, R. *Zlaté rouno*. Praha: Odeon, 1997. s. 202-204. Též Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 191.

²⁰⁰ Apollodoros. *The Library*. [online]. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1921. [1.9.21-22]. [cit. 2011-06-2]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/Apollodoros1.html>. Též Burnová, Lucilla. *Řecké mýty*. Praha: NLN, 1999. s. 82 a Kerényi, Karl. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 191-192. Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 598. Mýtus rovněž vypráví o svazku Harpyjí s větrným bohem Zefyrem. Z něho se narodil pár zázračných koní hrdiny Achillea a spřežení Dioskúrů Kastora a Polydeuka. Koně byli rychlí jako sám vítr.

²⁰¹ Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 130.

chutným lojem, ale když zjistil, že pod ním jsou jen pouhé kosti, strašlivě se na Prométhea rozzlobil a potrestal smrtelníky odnětím ohně.²⁰² Prométheus však boha přelstil i podruhé, oheň ukradl a vrátil ho lidem. Z rozkazu Dia byl však božským kovářem Héfaistem připoután ke skále a odsouzen k věčným mukám. Po dlouhých staletích byl Prométheus osvobozen Héraklem, který orla zabil.

*„Chytráka Prométhea však do tuhých okovů sevřel,
bolestných pout, a sloupkem ho uprostřed proklál a poslal
na něho orla širokých křídel; ten sžíral mu játra
nesmrtelná, jež dorůstala vždy o tolik přes noc,
kolik z nich ujedl za den ten orel širokokřídlý.
„Toho pak zase silák*

...

*Héraklés zabil a osvobodil tak od strašné strasti
Íapetova syna a utrpení ho zbavil –
nikoli bez vůle Dia, jenž na vrchu Olympu vládne.“²⁰³*

3.6.3 Lidožraví ptáci ze Stymfálského jezera

Lidožraví ptáci ze Stymfálského jezera²⁰⁴ byli odchovanci boha války, Area. Tito obrovští ptáci s mosaznými drápy, zobáky i křídly pustošili pole Arkadie a ničili veškerou úrodu. Jako šípy vysílali svá mosazná pera, zabíjeli lidi a požírali jejich maso. Zároveň vylučovali jedovatý trus, který způsoboval sněť obilí. V rámci svého šestého úkolu je Héraklés vyplašil mocným hlukem mosazných chrastítek či řehtačky a pak postřílel svými šípy. *„Héraklés stál na výběžku hory Kyllény, z níž je bažinu vidět, a chrastil chrastítky nebo točil řehtačkou, a dělal takový*

²⁰² Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 143-144. Prométheus je spojován i se stvořením lidí.

Jeho bratr Epimétheus stvořil zvířata, kterým propůjčil téměř všechny vlastnosti, které měli oba bratři určeny pro všechny bytosti.

²⁰³ Hésiodos. Zrození bohů. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 27. Pro srovnání si uveďme pasáž z Aischylova *Upoutaného Prométhea*: *„Tu pak okřídlený, krvavý pes Diův, orel, hltavě tvé veliké tělo v cáry bude sápat celý den, jak nepozvaný přilétaje hodovník, a pást se bude na tvých játrech zčernalých.“* Aischylos. *Upoutaný Prometheus*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1914. s. 50.

²⁰⁴ severovýchodní cíp Arkádie

*rámus, že se ptáci šílení hrůzou vznesli v jednom velkém hejnu.*²⁰⁵ Ptáci, které neodstřelil, odletěli na Areův ostrov v Černém moři.²⁰⁶ Později se tam s nimi setkali Argonauti, které ptáci ohrožovali svými ostrými pery. Na radu Fínea však Argonauti řinčeli svými zbraněmi a ptáky tak plašili.²⁰⁷ „*Stymfalští ptáci jsou velcí jako jeřábi a velmi připomínají ibise, až na to, že jejich zobáky dokáží proniknout kovovým prsním krunýřem a nejsou zahnuté.*“²⁰⁸

*„Vždyť přec i Herakles sám, když do země arkadské přišel,
vodní stymfalské ptáky, svým všemocným stříleje lukem,
nemohl zapudit z bažin.*

*Ale on kovovou chřestačku vzal, a jí mávaje v rukou,
rachotil v úskalí táhlém, a oni zděšeně vznesše
ulétli daleko pryč, skřek vydavše strašlivou bázní.*“²⁰⁹

„Brzy pak ve vzdušné výši již spatřil²¹⁰ jakéhos ptáka

...

*jakmile zahlédl běžící loď, hned peruti rozpiav,
ostrý proti ní vystřelil brk.*“²¹¹

3.6.4 Periklymenos

Poseidon obdařil svého syna Periklymena schopností proměňovat se v různé tvory. Postupně se proměnil ve lva, hada, mravence, mouchu a včelu. V podobě orla se pokoušel vyklovat Héraklovi oči, Hérakles ho však zranil šípem a Periklymenos zemřel.²¹²

²⁰⁵ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 485.

²⁰⁶ Na řeckých vázách můžeme také vidět Hérakla, jak na ptáky míří prakem nebo s nimi bojuje holí. Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 113 a Burnová, Lucilla. *Řecké mýty*. Praha: NLN, 1999. s. 24.

²⁰⁷ Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 194. Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 599.

²⁰⁸ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 485.

²⁰⁹ Apollonios Rhodský. *Argonautika*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1924. Zpěv II 1052-1057. s. 80.

²¹⁰ Argonauti

²¹¹ Apollonios Rhodský. *Argonautika*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1924. Zpěv II 1033-1036. s. 79.

²¹² Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 124 a Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 548.

„Poseidón dal mu ten dar, král moří a Néleův otec.
 Když se už v postavy všechny můj bratr nadarmo změnil,
 naposled přijme podobu orla, jenž v křivých svých drápech
 nosívá klikaté blesky, tak milé králi všech bohů.
 Orlích použil sil, rval křídly a zobákem křivým
 obličej Hérakleovi a drásal ho ostrými drápy.“²¹³

3.6.5 Hélios

Kohout, jakožto hlasatel příštího dne, byl zasvěcen řeckému slunečnímu bohu Héliovi. Ráno Hélios probouzí kokrhání kohouta, a když Éós²¹⁴ ohlásí jeho příjezd, jede potom Hélios na svém voze taženém čtyřspřežím z velkolepého paláce na východě poblíž Kolchidy přes oblohu do stejné velkolepého paláce daleko na západě, kde se jeho koně pasou na ostrovech blažených.²¹⁵

3.6.6 Athéna

Sova je atributem bohyně Athény²¹⁶, která je v této spojitosti bohyní moudrosti. Athéna je popisována jakožto „bohyně se sovíma očima“²¹⁷ a sova jí často sedí na rameni či v ruce. Hésiodos ji popisuje jako: „Athéné sovích očí“²¹⁸, „Athéné sovího zraku“²¹⁹ či „Athéné s očima sovy.“²²⁰

„Sám Zeus, co dosud nad světem vládne,
 ...
 na hlavě mívá orla, krále všech ptáků.
 A dceruška Pallas má sovu.
 A syn, věrný Apollón, s jestřábem chodí.“²²¹

²¹³ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha XII s. 280-281.

²¹⁴ bohyně červánků

²¹⁵ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 155.

²¹⁶ Eliade, M. *Dějiny náboženského myšlení I*. Praha: Oikoymenh, 1995. s. 137. Sova, jakožto symbol bohyně Athény, byla též ražena na athénských mincích.

²¹⁷ Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 237.

²¹⁸ Hésiodos. Práce a dny. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 43.

²¹⁹ Hésiodos. Štít. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 77.

²²⁰ Tamtéž

²²¹ Aristofanes. *Ptáci*. Praha: Dilia, 1970. s. 23.

Dříve byla Athéna spojována také s vránou, kterou sova později nahradila. Vrána říká: „*Čin jejich Athéně hlásím, jež tak se mi odvděčí za to, za mou oddanost k sobě, že zbaví mě bývalé přízně a že přede mnou přednost dá sově.*“²²² V Homérově Odyssei se Athéna v ptáka přímo proměňuje:

*„Pallas jiskrných zraků mu²²³ zmizela po těchto slovech,
ulétla stropem jak pták, když velkou sílu a smělou
do duše vložila mu.“²²⁴*

Proměněna v potápku skryla Athéna pod křídly Kekropa a odnesla ho do bezpečí v Megaře.²²⁵

3.6.7 Alkyoné a Kéyx

Manželé Alkyoné a Kéyx se velice milovali a byli tak domýšliví, že se vzájemně oslovovali Zeus a Héra. To však rozhněvalo olympského Dia a Héra, kteří rozpoutali bouři nad lodí, v níž se plavil Kéyx a nechali ho utonout. Alkyoné se v žalu vrhla do moře. Bohové se však nad nimi slitovali a proměnili je v ledňáčky. Někdo však tvrdí, že Kéyx byl proměněn v racka.²²⁶

*„Na křídlech ve vzduchu visí a perutmi nad mořem mává,
čeří hladinu jako pták nový, ledňáček zvaný.*

...

neb oba jsou změněni v ptáky od bohů milosrdných.

Týmž osudům podlehlá láska

trvala dále a manželské pouto i v podobě ptačí

váže je stejně.²²⁷

²²² Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha II s. 50.

²²³ Tělamachovi

²²⁴ Homér. *Odysseia*. Praha: Odeon, 1967. s. Zpěv I s. 18.

²²⁵ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 325.

²²⁶ Hyginus. *Fabulae*. [online]. Fable [65]. [cit. 2011-06-2]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/HyginusFabulae2.html>. Též Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 118-119 a Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 164.

²²⁷ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha XI s. 263.

3.6.8 Téreus, Prokné a Filoména

Thrácký král Téreus byl bohy za trest proměněn v dudka či jestřába. I jeho ženy Prokné a Filoména byly též proměněny v ptáky. Prokné se stala vlaštovkou a Filoména slavíkem.²²⁸

*„Prchají obě a zdá se, že křídla sama je nesou:
na místě Filomény, hle, slavík do háje letí,
pod střechu vlaštovka Prokné.*

...

*Téreus, poháněn k běhu svým bolem a chtivostí pomsty,
také se promění v ptáka: má na hlavě vztyčený chochol,
místo dlouhého meče ční kupředu veliký zobák.
Dudkem zve se ten pták.“²²⁹*

3.6.9 Kaineus

Jak jsme viděli, proměny v ptáky jsou v řecké mytologii poměrně běžné. Také duše Kainea se po smrti proměnila v ptáka s pískově zbarvenými křídly.²³⁰

*„On uviděl z hromady stromů,
plavého vylétnout ptáka, jak vzduchem k nebesům míří.*

...

*Zdráv buď Kainee náš, ty slávo Lapithů rodu,
hrdino přeslavný kdysi, teď na světě převzácný ptáku!“²³¹*

²²⁸ Apollodorus. *The Library*. [online]. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1921. [3.14.8]. [cit. 2011-06-2]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/Apollodorus3.html>. Též Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenth, 1998. s. 211-213 a Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 167.

²²⁹ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha VI s. 144-145. Hyginus uvádí, že se Téreus proměnil v jestřába. Hyginus. *Fabulae*. [online]. Fable [45]. [cit. 2011-06-2]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/HyginusFabulae1.html>.

²³⁰ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 263.

²³¹ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha XII s. 279-280.

3.6.10 Apollón a vrána

Apollón nechal u své milenky Korónis²³² vránu bílou jako sníh, aby ji v jeho nepřítomnosti hlídala. Korónis však pustila na své lože Ischya. Než stačila vrána doletět za Apollónem do Delf, vytušil bůh nevěru své milenky a vránu proklel, protože hned nevyklovala Ischyovi oči. Vrána vlivem této kletby navždy zčernala.²³³ Ovidius zde místo vrány zmiňuje havrana:

*„Havranu doufajcímu, že za pravdu jazyka dojde
odměny, zakázal²³⁴ navždy se družít k bílému ptactvu.“²³⁵*

3.6.11 Plejády

Souhvězdí Plejády bylo původně bohyněmi, které neúprosně pronásledoval po sedm let lovec Órion. Zeus se nad nimi slitoval a proměnil je v holubice. Byly přijaty mezi bohy a poté se proměnily v souhvězdí.²³⁶

3.6.12 Aédón

Aédón chtěla zavraždit Sipyla, syna své sestry Nioby. Místo něj však nedopatřením zabila svého vlastního syna Itya. Ze žalu se poté pokusila o sebevraždu a bohové ji ze soucitu proměnili ve slavíka (*aédón*), ptáka, který smutným hlasem pláče nad svým hrozným činem.²³⁷

*Aédón „jež plavým se slavíkem stala,
zpívá velmi krásně*

...
*sedne si na stinný strom, jenž pln je hustého listí,
zvuchné pak vydává zpěvy a střídá stále ty zvuky,*

²³² Také Korónis byla Athénou proměněna ve vránu, když ji chtěl znásilnit Poseidón.

²³³ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 174-175.

²³⁴ Apollón

²³⁵ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha II s. 52.

²³⁶ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 152. Též Dvořáčková, V. *Souhvězdí a jejich mýty*. Praha: KMa, 2005. s. 14.

²³⁷ Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 71 a Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 392.

*synáčka ltyla želíc, tak milého
 ...
 jen z omylu zabila mečem.*²³⁸

3.6.13 Argos a Hermés

Hermés proměněný v datla uspal stookého obra Arga²³⁹ čarovnou flétnou a poté ho rozdrtil kamenem. Argos, na žádost Héry, hlídal dívku Ió, kterou svedl Héřin manžel Zeus. Zeus proměnil Ió v kravku, aby ji před Hérou ukryl, ale Héra ji od něho získala a dala hlídat právě stookým Argem. Argovy oči umístila Héra po jeho smrti na ocas páva.²⁴⁰

3.6.14 Héra

Na Krétě se Zeus neúspěšně dvořil bohyni Héře. Héra se nad ním slitovala teprve, když se proměnil v ucouranou kukačku. Když ho Héra hřála na své hrudi, nabyl Zeus v mžiku svou původní podobu a znásilnil ji. Héra si ho ze samé ostudy vzala za manžela.²⁴¹

3.6.15 Zeus a Európa

Zeus se proměnil v sněhobílého býka a unesl fénickou princeznu Európu na Krétu. Tam se proměnil v orla a znásilnil ji.²⁴²

*„On, ten otec a vládce bohů,
 který trojklané blesky jak zbraň svou v pravici svíral,
 světem svým kývnutím třásl, již odložil mocné své žezlo,
 změní se v krásného býka a vmísí se do stáda kravek,
 bučí a po měkké trávě se prochází vznešeným krokem.
 Barvu má padlého sněhu, jež dosud nepošlapala
 těžká šlépěje nohy a jižní nestrávil vítr.“*²⁴³

²³⁸ Homér. *Odyseia*. Praha: Odeon, 1967. s. 324. Homér zde jmenuje místo Aédón Filomelé.

²³⁹ Argos nikdy nespal, neboť zatímco polovina jeho očí dřímala, druhá polovina vždy bděla.

²⁴⁰ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 192.

²⁴¹ Pausanias. *Description of Greece*. [online]. Loeb Classical Library Volumes. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1918. [II 17, 4]. [cit. 2011-06-2]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/Pausanias2B.html>. Též Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 46,

²⁴² Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 195-196.

3.6.16 Zeus a Ganymédes

Ganymédes byl prý nejkrásnějším mladíkem, jaký kdy žil. Zatoužil po něm Zeus, proměnil se v orla, a unesl Ganyméda z trojské pláně²⁴⁴. Ganymédes se poté stal nesmrtelným a bohyně Héba mu přenechala svou funkci číšníka bohů.²⁴⁵

*„K fryžskému Ganymédovi vzplál láskou nebeský vládce.
Hledal a nacházel leccos, čím chtěl by raději býti,
nežli čím byl, však uznal, že nejlépe pro něj se hodí
změnit se v orla, jenž jediný může i blesk jeho nésti.
V podobě orlí hned z nebe se snese a do Tróje vletí,
uchvátí Ganyméda, jenž dodnes mu podává nektar.“²⁴⁶*

3.6.17 Zeus a Létó

Zeus proměnil sebe i dceru Titánů Létó v křepelky a znásilnil ji. Létó poté porodila Apollóna a Artemidu.²⁴⁷

3.6.18 Zeus, Nemesis a Léda

Jak jsme již viděli, bral na sebe Zeus při svých milostných dobrodružstvích různé podoby. Kvůli Lédě se stal labutí a jejich dcerou byla proslulá trojská Helena.²⁴⁸ Dle jiné verze to však byla Nemesis²⁴⁹, se kterou se Zeus spojil v podobě labutě, zatímco ona se stala husou. Později prý snesla vejce, které našel pastýř a přinesl je královně Lédě. A z tohoto vejce se poté narodila Helena.²⁵⁰ Aby před Diem uprchla,

²⁴³ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha II s. 58-59.

²⁴⁴ Syn trójského krále Tróa a Kallirhoé. Náhradou za syna jim Zeus dal pár božských koní rychlých jako vítr či, dle jiné verze, zlatou révu, dílo Héfaistovo.

²⁴⁵ Apollodorus. *The Library*. [online]. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1921. [3.12.2]. [cit. 2011-06-2]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/Apollodorus3.html>.

²⁴⁶ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha II s. 224.

²⁴⁷ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 51. Viz též Pythón 4.7.4.

²⁴⁸ Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 83.

²⁴⁹ Léda a Nemesis jsou někdy ztotožňovány. Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 124.

²⁵⁰ Apollodorus. *The Library*. [online]. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1921. [3.10.7]. [cit. 2011-06-2]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/Apollodorus3.html>. Též Graves, R. *Řecké mýty*. Praha:

proměňovala se Nemesis v různá zvířata, ale Zeus ji vždy v podobě rychlejšího a dravějšího zvířete dostihl. Tak se prý proměnila i v rybu a Zeus v bobra. Husa a labuť byly jejich poslední proměny. Dle jiných Zeus předstíral, že ho v podobě labutě pronásleduje orel. Uchýlil se do náruče Nemesidy a nato ji znásilnil.²⁵¹

3.6.19 Diův orel

Héraklés se modlil ke svému otci Diovi, aby Telamónově ženě Periboie dal odvážného chlapce, „jehož tělo by bylo nezranitelné jako jeho vlastní lví kůže a jehož odvaha by tomu byla přiměřená. Na znamení souhlasu vyslal Zeus svého orla, načež Héraklés věštecky zvolal: Narodí se ti, Telamóne, syn, jakého si přeješ. Podle orla, aiétos, ho pojmenuješ Aias!“²⁵²

3.6.20 Fénix

Bájný pták fénix se opakovaně rodí z vlastního popela. Pro svůj neobyčejně dlouhý život a jeho neustálé obnovování se stal symbolem nesmrtelnosti.

*„Pták je však jeden, jenž rodí se znova a plodí sám sebe.
Assyřané ho fénixem zvou. Ne plody a travou,
ale kadidla zrnky se živí a amónu šťávou.
Ten, když století pět svým životem vyplní dlouhým,
na větvích temného dubu neb na vršku houpavé palmy
hnízdou smrti si upraví drápy a zobákem čistým.
Kousky libého nardu a byliny vonné tam stele,*

KMa, 2004. s. 124 a 207. Nemesis byla okřídlenou bohyní odměňující lidi dle jejich zásluh štěstím či neštěstím a trestající zpupnost. Jiná verze mýtu praví, že Léda snesla vejce dvě a z nich se vylíhly dva páry dvojčat. Kastor a Klytaiméstra byli považováni za smrtelné děti královských manželů (manžel Lédy byl král Tyndaros), kdežto Polydeukos a Helena byli původu božského. Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 208. Kastór a Polydeukes, známí jako Dioskúrové, byli ochránci námořníků a měli moc sesílat příznivé větry. Přilétali oblohou doprovázeni hejnem vrabců. Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 250.

²⁵¹ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 207.

²⁵² Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 237. Též Apollodorus. *The Library*. [online]. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1921. [3.12.7]. [cit. 2011-06-2]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/Apollodorus3.html> a Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 536.

*skořici rozdrobenou v ně s myrhou žlutavou vmísí,
nahoru ulehne sám a na vůních končí svůj život.
Potom prý z otcova těla se mladý fénix zas rodí,
který má žítí též po tolik let, co otec žil jeho.*²⁵³

3.6.21 Ptáci věštečtí

Také řečtí věštcí vykládali budoucnost z nejrůznějších znamení: letu ptáků, vnitřností obětovaných zvířat i z mnoha jiných. Z chování ptáků se věštila příznivá a nepříznivá znamení bohů. Z letu ptáků věštil například řecký věstec Kalchas, vnuk boha Apollóna. Předpověděl tak délku trójského obléhání i mnoho událostí v jeho průběhu.²⁵⁴

*„Blahoslaven a šťasten je ten,
kdo všechny ty rady zná a jimi se řídí,
má před bohy svědomí čisté, hádá podle ptáků
a umí se pokleskům vyhnout.*²⁵⁵

*„Čtvrtého v měsíci dne si přived' do domu ženu,
vybrav si ptáky, co pro tento počin jsou nejlepšími věštcí.*²⁵⁶

3.7 KELTOVÉ

3.7.1 Badh Catha (ir)

V havrana se dokáže proměnit keltská bohyně Badh Catha. V podobě tohoto ptáka zlověstně kráká nad bojištěm a sytí se masem padlých bojovníků. Do bojů však může i zasahovat. Její pronikavé skřeky, pohled i kouzla nahánějí válečníkům smrtelný strach a podlamují jejich síly. Badh v podobě havrana usedá s krákáním na rameno mrtvého hrdiny Cúchulainna. Je tedy symbolem zmaru a smrti. Na keltských

²⁵³ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha XV s. 347-348.

²⁵⁴ Neškudla, B. *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2003. s. s. 128 a Estin, C., Laporte, H. *Kniha o mytologii starého Řecka a Říma*. Praha: Albatros, 1994. s. 23 a 213.

²⁵⁵ Hésiodos. *Práce a dny*. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 64.

²⁵⁶ Tamtéž s. 63.

mincích nacházíme motiv havrana či vrány jedoucí na koni, který pravděpodobně představuje právě Badh.²⁵⁷

3.7.2 Morrígan (ir)

Morrígan je největší zápornou mateřskou bohyní keltského světa. Symbolizuje síly zkázy, záhuby a zmatku.²⁵⁸ Stejně jako Badb se může proměnit v černého ptáka krákajícího nad bojištěm. Setkává se s ní Cúchulainn, a protože se nepohodnou, proměňuje se Morrígan v černého ptáka a předpovídá Cúchulainnovi špatný konec. Později při Cúchulainnově boji proti Lochovi se mu Morrígan ovine kolem nohou v podobě úhoře a zapříčiní jeho zranění.²⁵⁹

3.7.3 Cúchulainn a ptáci (ir)

Cúchulainn se chtěl zmocnit dvou krásných ptáků spojených zlatým řetězem, kteří se snesli na jezero. Ptáci však vyluzovali jakousi čarounou, uklidňující hudbu, při níž na hrdinu doléhá nesmírná únava, a zavírají se mu oči. Lov se mu nedaří a nakonec usíná opřen o kamenný sloup. Ve snu se mu zjevují dvě krásné ženy – Lí Ban, manželka knížete Jiného světa Labraida a její sestra Fand. Obě se na něj usmívají, ale zároveň ho šlehají metlami, „až je *polomrtvý a nemůže se hnout*.“ V tomto stavu a bez schopnosti mluvit, pak leží na lůžku po celý rok. Poté se mu opět zjevuje Lí Ban a on teprve může o celém dobrodružství vyprávět.²⁶⁰ Cúchulainn měl magickou moc nad některými zvířaty, jak vidíme v jiném příběhu, v němž Cúchulainn sejme z oblohy tucet živých labutí a přiváže je na dlouhou šňůru, takže labutě letí nad vozem jako oblak.²⁶¹

²⁵⁷ Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 312 a Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 28-29 a 83.

²⁵⁸ Edel, M., Wallrath, B. *Keltové*. Olomouc: Fontána, 2009. s. 42.

²⁵⁹ Tamtéž s. 42 a Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 271. Též Campbell, J. *Mýty Západu. Masky bohů*. Praha: Pragma, 2003. s. 290-291. Viz také 5.7.1.

²⁶⁰ Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 126-127.

²⁶¹ K vozu přivázal i dva jeleny. Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. Podobnou moc ovládat ptáky měl i Cúchulainnovův syn Conl. Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 124.

3.7.4 Královna Medb (ir)

Pták a veverka sedí na rameni královně kouzelnici Medb, která je spojována s životními silami rostlin a zvířat.²⁶² Vlastní také posvátný strom „Bile Meidbe“. Cúchulainn ptáka a veverku jednoho dne pro výstrahu sestřelil, královnu však neporanil.²⁶³

3.7.5 Blodeuwedd a Lleu Law Gyffes (wal)

Blodeuwedd je nadpřirozenou manželkou Lleu Law Gyffese vykouzlenou z květů dubu, kručinky a tavelníku. Brzy po jejich svatbě se však zamiluje do jiného muže a společně na Lleua nalíčí past. Lleu je zasažen jedovatým oštěpem a v podobě orla odlétá do Jiného světa. Tam ho, sedícího na obrovském dubu, nachází Gwydyon veden sviní, která každého dne utíká od svého pána právě pod tento dub a polyká kousky tlejícího masa, odpadávající od kostí orla. *„Podíval se na vršek stromu; když tam pohleděl, uviděl na vršku stromu orla. Kdykoli se orel otrásl, padali z něj červi a zakažené maso a svině je žrala. Gwydyon si pomyslí, že ten orel je Lleu a zazpíval verš: Dub roste mezi dvěma údolími, povětrí i jezero je temné a bouřlivé: nemýlím-li se, toto jsou údy Lleuovy. Tu orel sestupoval, až byl uprostřed stromu. Tehdy zazpíval Gwydyon druhý verš: Dub roste na vysokém poli, nesvlažuje ho déšť, nezvlh, snesl sto osmdesát bouří: Na jeho vršku je Lleu Llaw Gyffes. A tu orel sestoupil, až byl na nejnižší větvi stromu. Gwydyon tehdy zazpíval jiný verš. Dub roste pod strání ... nemýlím-li se, Lleu přijde do mého klína.“*²⁶⁴ Tu spadl orel Gwydyonovi na koleno. Gwydyon ho udeřil kouzelnou hůlkou a Lleuovi se vrátila původní podoba. Byl však v hrozném stavu. Gwydyon mu zavolal všechny dobré lékaře a i tak Lleuovo léčení trvalo celý rok. Nevěrnou Blodeuwedd však Gwydyon potrestal uvržením do podoby sovy: *„Nezabiju tě, udělám ti něco horšího, změním tě totiž v ptáka a pustím tě. A pro hanbu, kterou jsi učinila Lleuovi, nesmíš se odvážiti ukázat svou*

²⁶² Někdy je označována za Matku zvířat.

²⁶³ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 250. též Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 287. Medb je někdy označována za keltskou Matku zvířat.

²⁶⁴ *Mabinogi. Keltské pověsti*. Brno: Zvláštní vydání, 1995. s. 74-75.

tvář za denního světla, a to ze strachu před všemi ptáky. A jim bude vrozeno bít tě a ubližovat ti, kdekoliv tě najdou. A neztratíš svého jména, nýbrž budeš se vždy nazývati Blodeuwedd.“²⁶⁵

3.7.6 Branwen a Bran (wal)

Špaček je poslem Branwen, „jedné ze tří nejkrásnějších dívek ostrova“, jež byla svým bratrem, králem Anglie Branem, provdána za irského krále Matholwcha, aby se tak spojila Anglie s Irskem. V Irsku je Branwen v důsledku neblahých událostí ponižována. Vycvičí tedy špačka, aby zanesl jejímu bratru Branovi do Británie žádost o pomoc. „Potom si Branwen vychovala špačka a naučila ho mluvit. Pověděla mu, jaký člověk je její bratr, napsala dopis o svém utrpení a potupě, přivázala jej špačkovi ke kořeni křídla a poslala ho do Walesu.“²⁶⁶ Špaček opravdu Brana²⁶⁷ našel, „sestoupil mu na rameno a načechrával si peří, až zpozorovali dopis.“²⁶⁸ Přečetli jej, ihned svolali vojsko a vydali se Branwen na pomoc. Bran byl však v boji zraněn, a protože věděl, že zemře, přikázal svým druhům, aby mu usekli hlavu.²⁶⁹ Během následujících sedm let trvající hostiny vylíčila Branova hlava podrobně svým druhům všechny budoucí události. Poté ji zakopali na Bílém kopci v Londýně čelem k Francii.²⁷⁰ Hlava se tak stala ochráncem celé Británie před invazemi nepřátel.²⁷¹ Jméno Bran znamená havran (krkavec²⁷²), a proto bývá označován za havraního boha. Branwenino jméno znamená „bílá vrána“ a vrána byla také jejím symbolem. Vrána je ptákem věšteckým, se vztahem ke smrti a Jinému světu.²⁷³

²⁶⁵ Sova se dosud nazývá *blodeuwedd*. *Mabinogi. Keltské pověsti*. Brno: Zvláštní vydání, 1995. s. 75.

²⁶⁶ *Mabinogi. Keltské pověsti*. Brno: Zvláštní vydání, 1995. s. 34.

²⁶⁷ Jedná se o sluneční nebo podsvětlné božstvo, božského vojevůdce a věštce.

²⁶⁸ *Mabinogi. Keltské pověsti*. Brno: Zvláštní vydání, 1995. s. 34.

²⁶⁹ Hlava je u Keltů považována za sídlo síly a života. Zajímavou paralelu můžeme nalézt v Severské mytologii, kde byla hlava uříznuta moudrému Mímimu (3.9.2).

²⁷⁰ Na tomto místě dnes stojí londýnský Tower, kde jsou krkavci stále chováni.

²⁷¹ *Mabinogi. Keltské pověsti*. Brno: Zvláštní vydání, 1995. s. 40. a Mády, Z. Keltové. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 194. Kult hlavy měl v celém keltském prostředí velký význam. Hlava byla pro Keltů symbolem duševní i fyzické životní síly člověka. Branova hlava též symbolizuje tradice předků. Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 49-51.

²⁷² Hageneder, F. *Moudrost stromů*. Praha: Knižní klub, 2006. s. 32.

²⁷³ Vlčková, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 46.

3.7.7 Rhiannonini ptáci (wal)

Tito ptáci, nápadně připomínající jeřáby, mají schopnost uspávat živé a budit mrtvé.²⁷⁴ Živé lákají na ostrovy mrtvých do zásvětního panství, jemuž vládne Rhiannon v podobě královny zásvětí.²⁷⁵ Rovněž zpívali mužům doprovázejícím Branovu hlavu při sedm let trvající hostině na hradu Harddlechu²⁷⁶ (hrab. Gwynedd). „*V dálce nad mořskými vlnami ptáci zpívali píseň, proti níž byly všechny písně, které dosud slyšeli, zcela bezvýznamné. A přestože ptáci byli od nich vzdáleni, měli dojem, jako by byli u nich.*“²⁷⁷

3.7.8 Rigani a Esus (gal)

Jakožto královna zásvětí, může mít trojjediná mateřská bohyně Rigani²⁷⁸ podobu jeřába. Známý je výjev stromu, v jehož větvích sedí tři jeřábi a pod nimi stojí býk. Právě skrze oběť býka se může Rigani proměnit zpět do své lidské podoby a odejít ze zásvětí. Rigani je manželkou boha nebe Taranise²⁷⁹, ale v noci z 24. na 25. prosince odchází v doprovodu dvou služebných za bohem země Esusem. Na popud žárlivého nebeského manžela ji pronásleduje nejdříve vlk a poté pes, kterého zneškodní hrdina Smertulus. Taranis však všechny tři uprchlice proměňuje v jeřáby. Lidskou podobu jim navrací obětování býka. Rigani se vdává za boha země Esuse, ale i toho po třech měsících opouští²⁸⁰ a Esus se musí jako Cernunnos²⁸¹ vrátit zpět pod zem. Rigani se poté navrací ke svému prvnímu choti, bohu nebes Taranisovi. Tento mýtus pravděpodobně vyjadřuje střídání ročních dob.²⁸² Rigani je, jakožto

²⁷⁴ *Mabinogi. Keltské pověsti*. Brno: Zvláštní vydání, 1995. s. 107.

²⁷⁵ Edel, M., Wallrath, B. *Keltové*. Olomouc: Fontána, 2009. s. 46.

²⁷⁶ *Mabinogi. Keltské pověsti*. Brno: Zvláštní vydání, 1995. s. 40.

²⁷⁷ Vlčková, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 255. Rhiannon je dcerou vládce podsvětí Hafaida Hena.

²⁷⁸ Rigani je keltskou mateřskou bohyní, královnou nebes i země a bohyní válečníků. Stará se o blaho živých i zemřelých, rozděluje bohatství země a je patronkou veškerého umění a obchodu.

²⁷⁹ Taranis je bohem nebe a hromu, mezi jeho symboly patří, mimo jiné, i orel. Viz též 3.7.17.

²⁸⁰ Esus je spojován rovněž s hady s beraními hlavami, symbol plodnosti a obnovy.

²⁸¹ Cernunnos je podzemní podobou boha Esuse. Je znázorňován jako bůh s jeleními parohy. Je bohem přírodních sil, stromů, zvířat a plodnosti. Viz také 4.8.2.

²⁸² Edel, M., Wallrath, B. *Keltové*. Olomouc: Fontána, 2009. s. 30. Na monumentu z Trevíru se chystá prostovlasý muž (Esus) porazit listnatý strom, v jehož koruně sedí tři jeřábi a vedle nich vyhlíží

mateřská bohyně, spojována též s dravým ptákem či sovou, dle toho, zda se jeví bojovná a odmítavá či mateřská a ochranná. Je paní nebes i země, bohyně válečná i mateřská. Pečuje o blaho živých i zemřelých, rozděluje bohatství země a stará se o umění a obchod.²⁸³ Rigani je možno ztotožnit s velšskou Rhiannon či irskou Brigit.

3.7.9 *Caer Ibormaithe (ir)*

Každý rok o samainu²⁸⁴ se Caer Ibormaithe z Jiného světa²⁸⁵ a jejich 150 družek snášely v podobě labutí se zlatými korunkami z peří na jezero Lough Béal Draco. Zamiloval se do ní Oengus, bůh úrody a všeho co roste. Netušil však, kdo tato neznámá kráska je a musel ji proto dlouho hledat. U jezera se konečně setkávají a Oengus ji smí obejmout pod podmínkou, že jí nebude bránit, aby se vracela na jezero. Nato se i on sám stane labutí²⁸⁶, společně třikrát obletí tuto vodní plochu a pak se jako manželé usadí v sídu Bruig na Bóinne, kde Oengus sídlí a předsedá velké zásvětní hostině mrtvých.²⁸⁷ Oengusovi patří čtyři ptáci, jejichž zpěv má schopnost přivolávat lásku.

z listoví býčí hlava. Na Plaveckém oltáři v Paříži vidíme vousatého muže, jak osekává větve stromu. V jeho stínu opět stojí býk se třemi jeřáby. Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 113 a 325-326 a Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 103 a 342. Jeřábi zde mohou být symbolem volně se pohybující duše bohyně matky. Skrze obět' býka se bohyně může proměnit zpět do materiálního těla.

²⁸³ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 325.

²⁸⁴ Samain je keltský svátek ohlašující počátek zimy a keltský nový rok. Keltové věří, že o této noci z 31. října na 1. listopad, mizí hranice mezi lidským a Jiným světem (zásvětím) a oba světy se setkávají.

²⁸⁵ **Jiný svět** či **zásvětí** – říše zemřelých, která v keltském pojetí není oddělena od světa reálného, není to samostatná sféra pod zemí či vysoko v nebi. V pověstech je Jiný svět všude a nikde – lidé žijí uprostřed něj, i když jej nemohou za normálních okolností svými smrtelnými očima vnímat. Mrtví jsou tedy velice blízko živým, ale ani oni nemohou za normálních okolností hranici překročit. Jednou za rok, o *samainu* se však oba světy bez překážek setkávají. Jednotlivci, zpravidla hrdinové, ale mohou hranici mezi oběma světy překračovat kdykoliv. Smrtelníci se mohou zamilovat do nesmrtelných a naopak. Jako vchody do zásvětí slouží jeskyně, jezera či prameny. Někdy ke vstupu postačí i mlha, pohled na vodní plochu či závan větru. Paláce víl jsou pod zemí či pod vodní hladinou – zde můžeme vidět paralelu k čínským či polynéským podvodním říším. Jiný svět je vlastně zrcadlovým obrazem světa reálného. Ve všem se podobá tomu lidskému, až na absenci nemocí, smrti, a starostí, panuje zde věčná blaženost. Nicméně i zde žijí nestvůry, duchové a strašidla, probíhají zde boje a bitvy, kouzlí se zde. Charakteristickým rysem tohoto světa je tedy rozpornost. Okamžiky strávené v tomto světě jsou však dlouhými léty ve světě reálném. „*Je to země živých a mrtvých, předků a věčného mládí, krásných žen a velkých mužů. Je zdrojem vší moudrosti, zde se učí hrdinové svým mistrovským kouzlům, odsud si básníci odnášejí inspiraci a druidové svá kouzla, jimiž ohromují reálný svět.*“ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 173 a Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 188.

²⁸⁶ Mády, Z. Keltové. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 212.

²⁸⁷ Vlčková, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 55 a 240-241 a Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 303-304.

3.7.10 Conaire Mór (ir)

Mes Buchallu navštívil v ptačí podobě jeden z nesmrtelných. Jejich společným synem je Conaire Mór²⁸⁸, kterého jednoho dne obklopilo hejno bílých, černých nebo kropenatých ptáků a on je kyjem pronásledoval do moře. Tím ale porušil svůj *geis*²⁸⁹, že nesmí lovit ptáky. Ptačí lidé ve vodě odhodili svůj ptačí šat a zaútočili na něho. Jeden z nich se ale postavil na Conairovu obranu a vysvětlil mu, že ptáci jsou jeho příbuzní. Byl to Nemglan, král ptačího hejna jeho otce. Conair se poté musel zavázat, že napříště již nechá ptáky na pokoji.²⁹⁰

3.7.11 Ptáci jiného světa (ir)

Král Conchobar mac Nessa a jeho podřízení se sešli v králově sídle Emain Macha. Jejich shromáždění bylo však záhy narušeno zprávou, že úrodu na okolních pláních pustoší hejno ptáků. Král se na ně vydává ve vojenském voze, přičemž vozatajku mu dělá jeho sestra Dechtire (či Deichtine). Ptáci před nimi prchají celý den a k večeru je tři opeřenci přilákají do Jiného světa k Bruig na Bóine.²⁹¹ Tam je překvapí noc a prudká sněhová vánice. Neznámí lidé je přijímají do svého obydlí, kde paní domu přepadnou porodní bolesti a Dechtire zůstává u ní. Zároveň s chlapečkem se té noci narodí klisně krále Conchobara hříbě²⁹² a dítě ho dostává darem. Ráno vše zmizí a z kouzel zůstává pouze hříbě a dítě, které berou Dechtire s Conchobarem s sebou do královského sídla.²⁹³ Dítě však brzy umírá. Nešťastná Dechtire spolkne kůstku či malé zvíře a ve snu se jí zjevuje bůh Lugh, který jí sděluje, že dítě je jeho syn a zrodí se v ní znovu jako Sétanta.²⁹⁴

²⁸⁸ Conaire měl tři zvláštní schopnosti: ostrý sluch, bystrý zrak a dar odhadovat vzdálenosti.

²⁸⁹ zákaz, tabu

²⁹⁰ Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 308. a Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 66 Ptáci zde symbolizují zásvětní bytosti.

²⁹¹ Megalitický hřbitov v korytě řeky Boyne, jehož pohřební mohyly byly pokládány za vchody do Jiného světa.

²⁹² či dvě

²⁹³ Na první pohled malé stavení je ve skutečnosti zásvětím, odkud pocházejí i ptáci – nadpozemské bytosti.

²⁹⁴ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 89 a Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 96-97.

3.7.12 Prastará zvířata jako rádci (wal)

Tlumočník Gwrhyr Gwalstwt zná všechny jazyky a dorozumí se s ptáky i zvířaty. Společně s Keiem se vydává hledat Mabona, jenž byl jako tři noci starý kojeneček unesen. Ptá se proto postupně starých a moudrých zvířat, kde by ho měl hledat. Takto nejdříve navštíví kosa z Kilgwri. Kos odpověděl: *„Když jsem sem přišel poprvé, byla tu kovadlina kovářova a já byl mladý pták; nepracovalo se na ní, leč že jsem si o ni otíral každého večera svůj zobák; dnes již z ní nezbývá ani tak velký kousek jako ořech.“*²⁹⁵ Kos o Mabonovi nic nezaslechl, ale poslal je za zvířetem ještě starším, než je on sám. Takto poutníci navštívili jelena z Rhedynvre, který sledoval, jak z dubového výhonku vyrostl velikán a zase ztrouchnivěl, ale Mabona také neviděl. Zavedl je však k sově z Kwm Kawlwydu. Sova řekla: *„Když jsem sem přišla poprvé, veliké údolí, jež vidíte, bylo pokryto lesem. A přišlo do něho pokolení lidské a zničilo jej. A vyrostl v něm druhý les a tento je třetí. Má křídla jsou zkornatělé pahýly. Od té doby až dodnes jsem tu: neslyšela jsem nic o člověku, na kterého se ptáte.“*²⁹⁶ Sova je zavedla k orlovi z Gwernabwy. Orel řekl: *„Je to už dávno, co jsem sem přišel. A když jsem sem přišel poprvé, měl jsem tu skálu, s jejíhož vrcholku jsem každý večer zobal hvězdy. Nyní není vysoká ani na dlaň.“*²⁹⁷ Orel se kdysi dávno pokoušel ulovit obrovitého lososa, ale byl jím stržen do hlubin, odkud se jen s velkou námahou zachránil. Spolu se svými příbuznými pak proti lososovi podnikl válečné tažení, ale losos k němu vyslal své posly s nabídkou míru. *„Neví-li on něco o věci, na niž se tážete, neznám nikoho, kdo by to věděl.“*²⁹⁸ Zavedl je tedy k lososovi z Llyn Llywu²⁹⁹. Losos jim opravdu prozradí, kde je Mabon uvězněn a dokonce poslouží Keovi³⁰⁰ a Gwrhyrovi jako jízdní zvíře na cestě proti proudu řeky Severnu až k vězení. *„Kei a Gwrhyr*

²⁹⁵ *Mabinogi. Keltské pověsti*. Brno: Zvláštní vydání, 1995. s. 116.

²⁹⁶ Tamtéž

²⁹⁷ Tamtéž s. 117.

²⁹⁸ Tamtéž

²⁹⁹ Také dle jiných mýtů je nejstarším tvorem na světě právě losos nebo orel z tohoto příběhu.

³⁰⁰ Kei je zde pánem živlů, bůh síly a ochrany společenství. Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 179 a 227-228. a Vlčková, J.. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 197.

*Gwalstawt vstoupili na jeho plece a šli, až přišli ke zdi vězení a uslyšeli z druhé strany nářek a bédování.*³⁰¹ Takto našli Mabona a zanedlouho ho z jeho vězení vysvobodili.

3.7.13 Midir a tři jeřábi nepohostinnosti (ir)

Pán Jiného světa, Midir, vlastnil tři jeřáby nepohostinnosti. První říkal „*Ne, abys přišel*“, druhý „*Jdi pryč*“ a třetí „*Nezastavuj se u nás*“. Kdo je zahlédl i jen koutkem oka, nebyl toho dne již schopen boje. Nepohostinností, lakotou a hromaděním majetku Keltové rozuměli zadržování životních impulsů, což se rovnalo smrti. S jeřáby je zde tedy spojena komponenta smrti a Jiného světa.³⁰² Midir též vlastnil bílé havrany, kteří mu pravděpodobně sdělovali budoucí události. Midir proměnil sebe a svou milou Étain v labutě a v této podobě uprchli svým pronásledovatelům.³⁰³ Chvíli kroužili nad Tarou a poté se snesli do Midirova sídu Bri Leith.³⁰⁴

3.7.14 Rucht a Runce (ir)

Dva čarodějní pasáci vepřů, Rucht a Runce, se v podobě dravých ptáků jménem Ingen a Eile (Spár a Křídlo), navzájem pronásledovali celý rok. Poté se postupně proměnili v mořské nestvůry Bled a Blod, jeleny, ve válečníky a draky a červy. V této podobě byli spolu s vodou pohlceni dvěma kravami a znovu se zrodili jako býci Donn a Finnbennach.³⁰⁵

3.7.15 Ptačí poslové (wal)

Na příkaz krále Artuše, se jeden z jeho mužů jménem Menw proměnil v ptáka a letěl k doupěti kance Twrch Trwyta, které se nacházelo v Esgeir Oervelu v Irsku. V této podobě se Menw pokoušel popadnout jeden z klenotů ukrytých mezi ušima kance. Přes všechnu snahu se mu to však nepodařilo. Později se také Gwrhryr proměnil v ptáka

³⁰¹ *Mabinogi. Keltské pověsti*. Brno: Zvláštní vydání, 1995. s. 117.

³⁰² Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 319-320.

³⁰³ Hrych, E. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 307.

³⁰⁴ Vlčková, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 294.

³⁰⁵ Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 108.

a pokoušel se s kancem promluvit, ale opět bez úspěchu. Po dalších dlouhých bojích však Artušovi muži přeci jen dokázali kanci klenoty odejmout a jeho samého vyhnat daleko do moře.³⁰⁶

3.7.16 Lugh (ir)

Had a kohout byli průvodci irského slunečního boha Lugh, jenž se těšil uctívání u pevninských i ostrovních Keltů.³⁰⁷ Lugh byl tvůrcem života, oplodnitelem prvotních vod, patronem všech řemesel i umění, bohem veškeré moudrosti, básníkem, ochráncem cestujících, obchodníků a dokonce i zlodějů, dárcem kulturních statků, zemědělských technik a kovových nástrojů, prostředníkem mezi lidmi a bohy. Cestoval jako poutník, s holí a pytlím peněz, doprovázen hadem, kohoutem, kozlem, či želvou. Byl bohem úrodnosti, plodnosti a léčitelství, lid ochraňoval před nemocemi, neštěstím a zlem. Stal se největším válečníkem mezi bohy³⁰⁸ a jako takový vybojoval úspěšně mnoho bitev. Vlastnil kouzelný oštěp, na své nepřátele však působil i magickou mocí. Byl ochráncem kněží a básníků. Jeho jméno patrně znamená „jasný, zářící či svítící“, což odkazuje na jeho nebeský, sluneční aspekt, je bohem slunce a světla. Jeho atributy (oštěp a přízvisko „dlouhoruký“³⁰⁹) jsou považovány za zhmotnělé symboly slunečních paprsků či blesku. Když se jednoho dne král Bres podiví, jak je možné, že slunce dnes září na západě, jeden z jeho šamanů mu odpoví: „*To není slunce, mocný Bresí. Světlo vychází z tváře Lugh Lámfhady*³¹⁰. *Je to jeho záře.*“³¹¹

Lugh je též průvodcem duší, doprovází mrtvé do podsvětí a zase zpět do světa lidí.³¹² Jeho velšskou podobou byl Lleu Llaw Gyffes, jehož jméno, stejně jako Lughovo znamená „zářící, jasný“. Za jeho syny jsou

³⁰⁶ *Mabinogi. Keltské pověsti*. Brno: Zvláštní vydání, 1995. s. 120-125. Těmito poklady byl hřeben, břitva a nůžky.

³⁰⁷ Lugh byl uctíván jak na pevnině, tak i v Británii a Irsku. Edel, M., Wallrath, B. *Keltové*. Olomouc: Fontána, 2009. s. 29.

³⁰⁸ Ellis, P. B. *Celtic myth and legends*. Constable&Robinson 2002. s. 26.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 31.

³¹⁰ „Ten s dlouhou rukou“. Edel, M., Wallrath, B. *Keltové*. Olomouc: Fontána, 2009. s. 35.

³¹¹ „*It is not the sun, mighty Bres. The light stems from the countenance of Lugh Lámfhada! It is his radiance.*“ Ellis, P. B. *Celtic myth and legends*. Constable&Robinson 2002. s. 32.

³¹² Edel, M., Wallrath, B. *Keltové*. Olomouc: Fontána, 2009. s. 35.

považováni Fionn mac Cumhaill a Cúchulainn. Lugh je spojován rovněž s havrany, kteří mu v bitvě u Mag Tuiredu prozradili příchod Fomorianů.³¹³

3.7.17 Taranis (gal)

Bůh chránící válečníky a bůh nebes, v jehož moci byla vláda nad hromy, blesky a krupobitím, kterými mohl zničit úrodu. Je spojován s rituálním metáním hořícího kola či obruče, které má symbolizovat nebeský oheň oplodňující pozemské vody a s rohatým hadem vinoucím se mu u nohou a směřujícím doprava.³¹⁴ Taranis byl pánem celé nebeské klenby, bleskem oplodňující zemi.³¹⁵

3.7.18 Věštební ptáci

Z chování zvířat Keltové rovněž věštili a to především z letu a chování ptáků. Keltové věřili, že pokud havran doprovázel člověka na cestě či poletoval před ním, znamenalo to úspěšnou cestu.³¹⁶ Havrani u mužských hrdinů ztělesňují znalost věcí budoucích. Také orlové prý znají věci budoucí. Podle Geoffreya z Monmouthu našel Artuš za svého skotského tažení v Loch Lomondu šedesát ostrovů s šedesáti hnízdy a stejným počtem orlů v nich. „*Jednou za rok se tito majestátní ptáci shromáždí, aby si vyměnili názory na báhorečné věci, které se příští rok odehrají v Británii.*“³¹⁷

³¹³ Po pojmění jeho funkce nalézáme u Merkura. V době římské nadvlády Keltové často využívají římské kompozice, ale vyjadřují jí vlastní mytologické představy.

³¹⁴ Pravá strana u Keltů symbolizuje pozitivní stranu nakloněnou lidskému světu a přinášející štěstí, plodnost a požehnání.

³¹⁵ V období, kdy byli již Galové pojmění, vstupuje mezi jejich bohy Jupiter. Zobrazován bývá jako vousatý muž, s přehozeným pláštěm a kopím v levé ruce. Pravicí se opírá o pahýl stromu, či poškozený oltář, po kterém se vine had. Zobrazován je též s bleskem a orlem, někdy s delfínem, jakožto zosobněním moře. Jupiter je popisován jako „náhrada“ Taranise, přičemž přijímá jeho roli i kolo, Taranisův symbol pro nebeský oheň v podobě Slunce nebo blesku, jehož koulení po obloze vyvolává rachot hromu. Je to pán rychle se měnícího počasí a cyklu plodnosti, smrti, Jiného světa a nového života. Může též přejímat roli božského válečníka. Na jednom z vyobrazení jede Jupiter, opatřený kolem, bleskem nebo oštěpem na velké lidské postavě, jejíž nohy jsou zakončeny hady. Tento „hadonožec“ bývá chápán jako ztělesnění temných sil, chaosu, podsvětí a smrti, nad nimiž Jupiter vítězí. Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 178.

³¹⁶ Tamtéž s. 314.

³¹⁷ Tamtéž s. 315.

3.7.19 Mateřské bohyně

Častým symbolem či atributem mateřských bohyní je sova. **Rigrú**, královna ostrova v Jiném světě, je zobrazována s velkýma sovíma očima a přezdívána „soví bohyně“. ³¹⁸ Její syn Ségda se objevuje v podobě jednohého ptáka porážejícího ptáka dvanáctiného. S vyobrazením sov se setkáváme na celém keltském území. S mateřskými bohyněmi je rovněž spojován vodní prvek a zásvětí. Pojí se v nich oplodňující a uzdravující aspekt. Jednou ze zoomorfních podob keltských mateřských bohyní je i labuť, kterou si ostrovní i pevninští Keltové spojovali s kultem říčních bohyní, sílením či slábnutím slunečních sil na jaře a na podzim a zrozením životadárných oplodňujících sil vody. ³¹⁹

O irské mateřské bohyni **Mórrígan** jsme se již zmínili. Její jméno bývá vykládáno jako „Velká královna“. „*Má schopnost se proměnit v ptáka, rybu či zvíře a z krásné mladé dívky v babiznu.*“ ³²⁰

Clíodna je jednou z velkých mateřských bohyní uctívaných v Irsku na území Munsteru. K jejím hlavním atributům rovněž patří ptáci, neboť po únosu do Irska záhy umírá a stává se vládkyní zásvětních ostrovů, jež obývají ptáci se zlatými zobáky. Jejich kouzelný zpěv léčí raněné a uzdravuje nemocné. Později tyto ptáky daruje Cianovu synovi Taghdovi. ³²¹

Bláthnad je mateřskou bohyní vlastnicí obrovitý kotel, jakožto symbol hojnosti. Tento kotel každého dne naplnily svým mlékem krávy, jimž seděli na uších tři ptáci a prozpěvovali jim během dojení. ³²²

Rovněž galská bohyně **Nantosvelta** je zobrazována s havranem a rohem hojnosti a spojována s plodností, sklizní a prosperitou. Je ochránkyní lidských příbytků (ať už na tomto nebo v Jiném světě),

³¹⁸ Vlčková, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 40.

³¹⁹ Tamtéž s. 55.

³²⁰ „*She has the ability to transform herself into a bird, fish, or animal and from a beautiful young girl into a hag.*“ Killop, J. M. *Dictionary of Celtic Mythology*. Oxford University Press, 1998. s. 297.

³²¹ Vlčková, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 65.

³²² Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 37.

patronkou lékařského a věšteckého umění. Její šat byl v klíně našasen tak, aby vytvářel záhyb v podobě hada. Nantosveltin havran měl obstarávat spojení se světem zemřelých.³²³

3.8 SLOVANÉ

3.8.1 Kohout a Perun

Perun je nejvyšším božstvem slovanského panteonu a božským hromovládce. Je pánem počasí, zemědělství a úrody. Rovněž vládne nad záhrobním životem. Dřevěný či železný kohout, jakožto symbol východu slunce³²⁴ a symbol ohně³²⁵ a plodnosti, byl připevňován na Perunův kříž. Tento ležatý kříž byl poté vsazován na vrchol májového stromu, aby lidi chránil před udeřením Perunova blesku. Staří Slované se takovým křížkem žehnali při bouřce, aby ochránili sebe, své blízké, zvířata či pole před pohromou a zvláště krupobitím. „*Dodnes se běžně užívá rčení, že blesky se při bouřce křížují.*“³²⁶

Kohout je ve slovanském bájesloví rovněž spojován se slunečním bohem **Svantovítem**. Rybář, který prohrával sázkou s čertem, prý přivolal na pomoc svatého Víta (Svantovíta) tak, že vyhodil do vzduchu kohouta. Ten zakokrhál a čert, neboť nesnese kohoutí zpěv, práci nedokončil a zmizel.³²⁷ U východních Slovanů se kohout pojí s božstvy Svarogem a **Chorsu**. Slované věřili, že jeho ranní kokrhání zahání zlé síly a duchy.³²⁸ Stínání kohouta, jakožto slunečního ptáka, v čase podzimní rovnodennosti symbolizovalo konec vlády slunečních božstev, která v tomto čase předávají klíče od nebes božstvům zimním.³²⁹

³²³ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 274.

³²⁴ či jeho zosobnění

³²⁵ „*Dodnes se používá spojení červený kohout, znamenající oheň.*“ Šindlářová, I., Růžička, J. *Mýty a báje starých Slovanů*. Praha: Fontána, 2003. s. 31.

³²⁶ Tamtéž s. 13-15 a 120.

³²⁷ Tamtéž s. 30.

³²⁸ Profantová, N., Profant, M. *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2000. s. 99.

³²⁹ Šindlářová, I., Růžička, J. *Mýty a báje starých Slovanů*. Praha: Fontána, 2003. s. 124.

3.8.2 Svarog

Bůh Svarog je spojován i s dalšími ptáky, zejména sokoly a krahujci. Jeho jméno svým významem odkazuje na „svatý, světlý a slunce“ a Svarog sám je zmiňován jakožto otec slunce a nebeského ohně. Příbuzné slovo „Rarog“ (rarah) pojmenovává větší druh sokola, který loví za svítání. *„Slovo je složeno z „ra“ (vztahující se ke světlu) a „rog“ (slunce), [...] a znamená tedy vycházející, zářící slunce, což odpovídá povaze ptáka, který loví v mlhách vycházejícího slunce.“*³³⁰ Dalším příkladem může být krahujec (původně kragulec), kde „opět „k“ znamená vtělení a „Ragulec“ to samé jako „rog“ tedy vtělení nebo obraz Ragulce či roga (tj. slunce) na zemi. Je doloženo, že krahujec i rarah byli uctíváni jako posvátní ptáci.“³³¹ Svarog byl uctíván u polabských Slovanů, u Rusů, Čechů a Jihoslovanů.³³²

3.8.3 Lada

Lada je bohyně něhy, lásky, krásy, radosti, zábav, míru, pohostinnosti a tance a je též spojována se slunečním svitem. Jezdí na zlatém voze o dvou kolech, který táhnou dvě holoubátka.³³³

3.8.4 Radegast

Pták, podobný kachně, sedí na hlavě boha Radegasta. Radegast byl nejvíce uctíván Ratary, kmenem Bodrců, kteří žili v nynějším německém Meklenburku mezi řekami Havolou, Odrou a Penou. Na jejich území stával i nejslavnější Radegastův chrám.³³⁴ *„Socha Radegasta v Retře měla na hlavě přilbu na způsob ptáka s roztaženými křídly; na prsou se jí skvěla hlava tuří, národní znak to Ratarů.“*³³⁵ Radegast byl dobrým slunečním bohem, oslavovaným především v době letního

³³⁰ Šindlářová, I., Růžička, J. *Mýty a báje starých Slovanů*. Praha: Fontána, 2003. s. 65.

³³¹ Tamtéž

³³² Tamtéž s. 66.

³³³ Tamtéž s. 49.

³³⁴ Tamtéž s. 46.

³³⁵ Máchal, J. *Bájesloví slovanské*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 173.

slunovratu, jako životadárce a obroditel. Jeho uctívání bylo rozšířeno též na Moravě. Někdy je s ním spojována též labuť.³³⁶

3.8.5 Duše

Slované si duši představovali jako dech či vanutí. Jejím symbolem je holub či holubice. Holub je, dle víry Slovanů, považován i za přímé vtělení duše.³³⁷ Lidské duše se mohou oddělit od těla a v podobě bílého ptáka létat po světě. Poté se opět do těla vracejí.³³⁸ „Všeobecně se u Slovanů věří, že duše po smrti vychází z těla buď v podobě ptačí jako holubice, kachna, slavík, vlaštovice, kukačka, orel, krkavec nebo jako motýl, moucha, had, bílá myš, hranostaj, zajíček, plamének ap.“³³⁹ V Makedonii jsou Navi a Navjaci duše dětí zemřelých bez křtu, ukazující se v podobě ptáků. Slovinci si představují Navje, duše nekřtěných dětí, jako velké černé ptáky, létající vzduchem a žalostně naříkající.³⁴⁰

3.8.6 Bohdal

Bílý čáp Bohdal symbolizoval ve slovanské mytologii velké štěstí. Byl posvátným ptákem boha Dalece³⁴¹, který přináší radost, štěstí, teplo i vláhu.³⁴²

3.8.7 Vesna

Bohyně jara Vesna prý přilétala na křídlech jarních ptáků. Zpívalo se: „Skřivánci, přileťte, krásnou Vesnu přineste.“³⁴³ Vesna zahání zimu, přináší teplo, zeleň i kvítí. „Za jejího ptáka je považována kukačka, o níž se říká, že je pravým vtělením Vesny.“³⁴⁴

³³⁶ Šindlářová, I., Růžička, J. *Mýty a báje starých Slovanů*. Praha: Fontána, 2003. s. 63.

³³⁷ Tamtéž s. 72 a 120.

³³⁸ Máchal, J. *Bájesloví slovanské*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 16.

³³⁹ Tamtéž s. 23.

³⁴⁰ Tamtéž s. 90.

³⁴¹ Dalec je personifikací jarního vánku.

³⁴² Šindlářová, I., Růžička, J. *Mýty a báje starých Slovanů*. Praha: Fontána, 2003. s. 74.

³⁴³ Tamtéž s. 91.

³⁴⁴ Tamtéž s. 92.

3.8.8 Zmok

U západních Slovanů nalezneme démonickou bytost v podobě černého, mokrého kuřete, která se nazývá zmok, zmak, skřítek či rarášek. „V národním podání představuje se jako pták, zvláště jako zmoklé kuře, které křídla a ocas vleče po zemi. Může na sebe brát podobu malých ptáčků, okolo nichž srší jiskry.“³⁴⁵ Svému majiteli přinášel štěstí, peníze i zboží, ale musel se o něho pečlivě starat.³⁴⁶ Pokud tomu tak nebylo, mohl zmok hospodáři škodit a bylo neshodné se ho zbavit. Kde se skřítka bojí, přibíjejí na dveře dva červené kovové hady, kterých se skřítek lekne a prchne z domu. Podobu zmoklého kuřete může mít také český Plivník.³⁴⁷

3.8.9 Víly

Bulharské samovíly jsou půvabné bytosti s rozpuštěnými vlasy a někdy i křídly. „Jejich síla spočívá v obleku z peří.“³⁴⁸ Pokud tento oděv svléknou, ztratí veškerou svou moc. Žijí v horách a vládou nad vodami, studnami i jezery. Dokáží zadržet tok vody a přivolat sucho i krupobití.

3.8.10 Slovo o pluku Igorově

Staroruské *Slovo o pluku Igorově*³⁴⁹ nám líčí proměnu knížete Igora Svjatoslaviče v sokola:

*„Zalétl sokol Igor až k přímořské dáli.
Polovecké kavky se s ním potýkaly,
ale chrabrost jeho vojska byla marná.“³⁵⁰*

*„Igor [...] vlkem stal se, zmátl honce,
až pak u malého Donce
zastavil se za výtoní,
nad oblaky v malé chvíli*

³⁴⁵ Máchal, J. *Bájesloví slovanské*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 60 a 64.

³⁴⁶ Komorovský, J. Slované. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 306.

³⁴⁷ Máchal, J. *Bájesloví slovanské*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 66.

³⁴⁸ Komorovský, J. Slované. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 309.

³⁴⁹ Námětem hrdinského eposu *Slovo o pluku Igorově* je výprava knížete Igora Svjatoslaviče (1150–1202) proti kočovným Polovcům (Kumánům) roku 1185.

³⁵⁰ *Slovo o pluku Igorově*. Praha: Albatros, 1977. s. 27.

*vznesl se co sokol bílý,
mířil, mířil k rodné Rusi,
po které tak vroucně toužil,
a když cestou hlad ho soužil,
ráno, v poledne i večer
lovil labutě a husy.
Igor, sokol běloperý.³⁵¹*

3.8.11 Věštební ptáci

Slované také věštili z vnitřností, letu i chování ptáků. Ptakopravectví, jako způsob věštby, bylo známo u západních i východních Slovanů. Pokud se pták objevil zprava, bylo to šťastné znamení, levá strana pak znamenala opak. Svoji roli hrál i druh ptáka. Havrani představovali špatné znamení a často zvěstovali nezdar či smrt. Ve staroruském *Slovu o pluku Igorově* „obzor zčernal od havranů“, kteří svým krákoráním předpovídají smrt knížete Svjatoslava.

*„V mém paláci zlatém zbortily se stropy,
od Kyjanky bor se tlačil do parkánů,
u Pleseňska obzor zčernal od havranů,
kteří s krákoráním vzlétli k mořským pláním.“³⁵²*

Naopak čápi se většinou pojili se šťastnou budoucností, ale mohli předpovídat i neštěstí. Ten, kdo čápa uvidí poprvé na jaře v letu, bude dlouho zdrav, avšak ten, kdo ho viděl sedícího, onemocní. Křik hejna jeřábů při jejich návratu na jaře předznamenával pro zemědělce špatný rok, jejich pokojný přilet naopak dobrou úrodu. Polské přísloví říká: „*jestliže lelek zahouká, někdo umře.*“³⁵³ Též vráně byla u Slovanů připisována magická moc a na Rusi je doloženo její spojení s věštěním.³⁵⁴

³⁵¹ *Slovo o pluku Igorově*. Praha: Albatros, 1977. s. 48-49.

³⁵² Tamtéž s. 32. V bájně bitvě Čechů s Lučany, dle Kosmy, vypustili Lučané své cvičené sokoly, aby jimi postrašili nepřítele. Bylo jich tolik, že se pod jejich křídly zatmívalo nebe.

³⁵³ Šindlářová, I., Růžička, J. *Mýty a báje starých Slovanů*. Praha: Fontána, 2003. s. 103.

³⁵⁴ Profantová, N., Profant, M. *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2000. s. 54, 187 a 235.

3.9 SEVERSKÁ MYTOLOGIE

3.9.1 Vládce větru

V dávných dobách, když Ásové³⁵⁵ tvořili svět, přihlásil se o vládu nad větrem obr Hraesvelg z nejsevernější výspy Jötunheimu. Proměněn v orla³⁵⁶ vylétá nad zemi, usedá na severním okraji nebe, a máváním svých obrovských křídel způsobuje vítr.³⁵⁷

*„Hraesvelg sedí,
hrozný obr,
jak orel při obzoru.
S jeho perutí se
prudký vítr žene
přes příbytky lidí.“³⁵⁸*

3.9.2 Orel s jestřábem ve větvích Yggdrasilu

Ve středu světa Ásové zasadili mohutný jasan Yggdrasil.³⁵⁹ Ve větvích tohoto jasanu sedí vševědoucí orel a podává vládci Ásů Ódinovi zprávy o dění ve světě.³⁶⁰ Kam nedohlédne orel, tam vidí jestřáb Vedrfölni, jenž mu sedí mezi očima.³⁶¹

*„Vím, jasan kde stojí,
Yggdrasil jménem,*

³⁵⁵ Slovo „Áss“ je odvozeno od obecného germánského slova „bůh“. Page, R. I. *Severské mýty*. Praha: NLN, 1997. s. 37.

³⁵⁶ oblečen do orlího hávu

³⁵⁷ Kadečková, H. *Soumrak bohů*. Praha: Aurora, 1998. s. 31. Těž Spáčilová, L., Wolfová, M. *Germánská mytologie*. Praha: Votobia, 1996. s. 38 a Gylfiho oblouzení. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 56.

³⁵⁸ Píseň o Vaftrúdnim. In *Edda*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 79.

³⁵⁹ Yggdrasil je světovým stromem germánské mytologie. Jeho koruna podpírá nebeskou báň a jeho větve se klenou nad všemi třemi světy – Asgardem (říší bohů), Midgardem (říší lidí) a Utgardem (říší obrů). První z jeho tří kořenů vrůstá do říše Nilfheim, kde vládne bohyně mrtvých Hel a kde se nachází studna Hvergelmi, ve které přebývá had Nidhögg. Druhý kořen vrůstá do země obrů Utgardu, kde se nachází i studna a pramen moudrosti, kterou střežil Mími. Třetí kořen se noří do světa lidí a bohů. U něho se nalézá třetí studna, Urdino zřídlo, studna osudu. Zde přebývaly *normy*. Na hladině Urdina zřídla plavaly dvě posvátné labutě, z nichž pochází ptačí plemeno tohoto jména.

³⁶⁰ Tento jestřáb je pánem počasí. Spáčilová, L., Wolfová, M. *Germánská mytologie*. Praha: Votobia, 1996. s. 36.

³⁶¹ Gylfiho oblouzení. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 53-54.

vysoký strom,
zrosený vlhce,
stále zelený,
nad Urdinou studní.“³⁶²

Když bylo stvoření dokončeno a Midgard zajištěn před vpádem obrů, chystali se Ásové vybrat ze svých řad toho, kdo bude vládnout nad úrodou polí a luk i bohatstvím zvěře v lesích a ryb v moři. Ke svému překvapení zjistili, že vše prospívá i bez jejich přičinění. Proto „Ódin vyzval orla a jestřába v koruně Yggdrasilu, aby prozkoumali příčinu tohoto zdárného uspořádání.“³⁶³ Tak Ásové objevili v severních krajích světa rod Vanů, který se také považoval za bohy a byl uctíván lidmi. Po počáteční rivalitě se oba rody usmířily a vyměnily si navzájem rukojmí. Tak se k Ásům dostal ochránce rybářů a mořeplavců Njörd, jeho syn Frey (bůh plodnosti) a dcera Freya (bohyně lásky) pocházející z rodu Vanů. Ásové jim na oplátku poslali moudrého Mímiho a Höniho. Höni se však bez Mímiho přítomnosti neuměl rozhodovat a Vanové se cítili podvedeni. Moudrému Mímimu uřízli hlavu³⁶⁴, poslali ji zpět Ásům a navždy se odmíčeli.

3.9.3 Munin a Hugin

Aby měl vládce Ásů, Ódin, o všem dokonalý přehled, vystavil si na nejvyšší skále Ásgardu věž Valaskjálf, ze které přehlédl celý svět. Tam, kde mu výhled kazily větve Yggdrasilu, vysílal ráno za úsvitu své dva havrany Munina (Paměť) a Hugina (Myšlenka), kteří obletěli celý svět a při snídani³⁶⁵ se k němu opět vraceli. Usedali mu na rameno a šeptali mu do ucha všechny novinky. Proto bývá Ódin nazýván též bohem havranů.³⁶⁶ O dění ve světě zpravovali Ódina i již zmíněný orel s jestřábem sedící ve větvích Yggdrasilu.

³⁶² Vědmína píseň. In *Edda*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 22,

³⁶³ Kadečková, H. *Soumrak bohů*. Praha: Aurora, 1998. s. 33.

³⁶⁴ Ódin Mímiho hlavu nabalzamoval a poté se s ní často radil.

³⁶⁵ Kniha *Královské ságy*. Praha: Albatros, 1980. s. 13 uvádí, že se havrani navraceli až k večeru.

³⁶⁶ Gylfiho oblouzení. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglingzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 73.

„Hugin a Munin
den co den obletí
široširý svět.
Strach mám, že jeden
jednou se nevrátí,
o to víc trnu o oba.“³⁶⁷

„Hugin a Munin
každý den musí
oblétnout obzor.
Strach mám o Hugina,
zda stačí se vrátit,
však Munin mi více v mysli leží.“³⁶⁸

3.9.4 Dag a vrabec

Rovněž bájný švédský král Dag měl vrabce, který jej zpravoval o všem, co se kde dělo. Dag rozuměl řeči ptáků, každého dne s vrabečkem rozmlouval a považoval ho za svého nejlepšího přítele a společníka.³⁶⁹ Přes den vrabeček létal po širém světě a každý večer králi vypravoval, co se stalo toho dne v jeho království i v cizích zemích. Tak byl král ihned zpraven o všech důležitých a zajímavých věcech a mohl se podle toho zařídit, či včas zakročit.³⁷⁰

3.9.5 Ódin a medovina básníků

Díky Muninovi a Huginovi se Ásové dozvěděli o smrti moudrého Kvasiho.³⁷¹ Tento mudrc, vzniklý ze slin, které Ásové a Vanové naplivali do nádoby na znamení smíru, chodil po světě a své vědomosti předával všem, kdo o ně projeví zájem. „Byl tak moudrý, že ať se ho kdo zeptal na

³⁶⁷ Gylfiho oblouzení. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 73.

³⁶⁸ Píseň o Grímnim. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 89.

³⁶⁹ Sága o Ynglinzích In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 162 a Vlčková, J. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. Praha: Libri, 2006. s. 53.

³⁷⁰ *Královské ságy*. Praha: Albatros, 1980. s. 35-36.

³⁷¹ Sága o Ynglinzích říká, že Kvasi byl jedním z Vanů, který k Ásům přišel při výměně na potvrzení smíru. Sága o Ynglinzích In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 148.

*cokoliv, nenašlo se nic, co by nedovedl rozřešit.*³⁷² Později byl zabit skřítky Fjalarem³⁷³ a Galarem, kteří jeho krev smíchali s medem, a prokvašením z ní vznikla medovina básníků. Každý, kdo se této tekutiny napil, se stal básníkem a mudrcem. Tato medovina byla ukradena obrem Suttungem³⁷⁴ a ukryta ve skále, kde ji hlídala obrova dcera Gunnlöd.³⁷⁵ Malým otvorem, vyvrtným ve skále, se k ní dostal Ódin v podobě hada. Uvnitř se proměnil zpět do své podoby, takže dívku oklamal. Potěšena, že ji přišel vysvobodit z její samoty, ho Gunnlöd s radostí přijala a tři noci s ním sdílela lože. Za každou noc se směl Ódin napít medoviny. Gunnlöd však netušila, že těmito třemi doušky Ódin vypije veškeré její zásoby. Když se tak stalo, proměnil se Ódin v orla a bez rozloučení odletěl směrem k Ásgardu. Dívčin otec Suttung se rychle dověděl, co se asi stalo, oblékl si orlí roucho a rozletěl se za prchajícím orlem. Ódin nemohl s medovinou v břiše letět tak rychle, jako obvykle, a proto ho před branami domova jeho pronásledovatel skoro dostihl.³⁷⁶ Když však Ásové uviděli přilétat dva orly, dovědli se, že první orel bude jistě Ódin a druhý jeho pronásledovatel. Jakmile Ódin přeletěl ásgardské hradby, připravil si Tór své kladivo a jeho pronásledovatel se dovnitř ani neodvážil. „Ásové se shromáždili kolem Ódina, který odhodil své orlí roucho a takto je oslovil: *Jásejte, Ásové. Nápoj básnictví je náš. Od této chvíle ho budou dostávat ti, kdo prokáží dostatek nadání.*“³⁷⁷

*„Gunnlöd jsem obloudil,
užil si tři noci,
za každou po doušku dostal.
Nápoj slávy
na světlo jsem vynesl
a k Ásům s ním dolétl.“*³⁷⁸

³⁷² Jazyk básnický. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 104.

³⁷³ Jedná se o jinou osobu než je červený kohout Fjalár. Lindow, J. *Norse Mythology*. Oxford: Oxford University Press, 2001. s. 116.

³⁷⁴ Suttung si ji od skřítků vymohl jako kompenzaci za zabití jeho rodičů.

³⁷⁵ Page, R. I. *Severské mýty*. Praha: NLN, 1997. s. 30 a 55.

³⁷⁶ Jazyk básnický. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 104-108.

³⁷⁷ Kadečková, H. *Soumrak bohů*. Praha: Aurora, 1998. s. 86-92.

³⁷⁸ Tamtéž s. 94.

3.9.6 Tórovo kladivo

Jak jsme mohli vidět v předchozím příběhu, nejenom Ódin, ale i obři se mohli proměnit do podoby dravých ptáků. V této podobě ukradli Tórovi jeho slavné kladivo Mjolni. Loki Tórovi slíbil, že pachatele vypátrá. Od bohyně Freyji si vypůjčil její perutě či sokolí roucho³⁷⁹ a v podobě ptáka se vydal na cestu.

*„V bílý hrad vešli
bohyně Freyje
a Tór první
prones slova:
Půjčíš mi Freyjo,
své šaty z peří,
bych zpět moh získat
svůj mocný mlat?*

...

*Perutě radostně
rozpřáhl Loki,
přeletěl rychle
příbytky ásů
a snesl se dolů
k domou obrů“³⁸⁰*

„Loki se bez meškání vznesl, přeletěl Midgard a zvesela zase jednou zamával křídly nad Utgardem.“³⁸¹ Snesl se níže nad zem a pátral ostřížím zrakem, jestli uvidí někde něco podezřelého.“³⁸² Takto Loki zjistil, že kladivo ukradl obr Trym a nevrátí ho Ásům, dokud mu nedají za manželku bohyni lásky Freyju. Loki se tedy opět vznesl do vzduchu a vrátil se

³⁷⁹ Stejně sokolí roucho, jaké si Loki vypůjčil od Freyji, vlastnila také Ódinova manželka a matka pokolení Ásů, Frigg. Díky nim mohly obě volně létat světem v podobě ptáků sokolů. Page, R. I. *Severské mýty*. Praha: NLN, 1997. s. 17.

³⁸⁰ Píseň o Trymovi. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 147-148.

³⁸¹ Země obrů.

³⁸² Kadečková, H. *Soumrak bohů*. Praha: Aurora, 1998. s. 127.

k Tórovi. Po poradě nachystali Ásové na obra lest. Tór se převlékl za nevěstu, Loki za jeho družičku a na voze taženém Freyjinými kočkami odjeli k obrovi. Ten nepoznal nic až do okamžiku, kdy chtěl nevěstu políbit. Místo do sličné tváře Frey, hleděl do očí Thórovi, který ho vzápětí svým kladivem, který mu obr vrátil jakožto svatební dar, zabil.³⁸³

3.9.7 Valkýry

Rovněž valkýry měly svá labutí roucha. *„Jednou časně zrána, spatřili na břehu jezera tři ženy. Vedle nich ležela jejich labutí roucha. Byly to valkyrje Hladgunn, které říkali Svanhvít, to jest bílá jako labuť a Hervör, kterou zvali Vědma.“*³⁸⁴

*„Letěly panny
nad černými lesy,
labutí děvy,
los určit v boji.
Na břehu usedly
k odpočinku;*

...

*Sedm zim tak
seděly spolu,
osmou však těžkou
nyly touhou,
deváté zimy
odlétly v dálku.
Děvy toužily
v temné lesy,
labutě bílé,
popouzet v boj.“*³⁸⁵

*„Od jihu letěly
temným lesem*

³⁸³ Kadečková, H. *Soumrak bohů*. Praha: Aurora, 1998. s. 127-131.

³⁸⁴ Píseň o Völundovi. In *Edda*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 213.

³⁸⁵ Tamtéž s. 213-214.

valkyrje mladé

válku vésti

...

Svanhvit letěla

*v labutí rouše.*³⁸⁶

3.9.8 Hljód

V havrana proměněná valkyra Hljód je poslem samotného Ódina a bohyně Frigg. Králi Rerirmu přináší jablko, po kterém bude moci jeho žena otěhotnět. „*Valkýra přijala jablko a proměnivši se v havrana, odletěla až tam, kde se král zdržoval a seděl na kopci.*“³⁸⁷ Královna snědla kousek jablka a po šesti letech skutečně porodila syna Völsunga. Když dospěl, vzal si za manželku právě Hljód, která se vrátila mezi lidi, a měli spolu deset synů³⁸⁸ a jednu dceru.³⁸⁹

3.9.9 Havran

Jednoho dne našli Sigmund a jeho syn Sinfjotli v lese vlčí kůže a oblékli se do nich. Brzy však zjistili, že se z nich nemohou svléci a musí zůstat ve vlčí podobě. Po čase se nepohodli a Sigmund prokousl Sinfjotlimu hrdlo. A ačkoliv ho ošetřoval, rána se stále nehojila. Jednoho dne zahlédl dvě lasičky, jak jedna z nich prokousla té druhé hrdlo. Poté hned běžela do lesa a přinesla odtud list, který přiložila na ránu a ta se hned zacelila. „*Sigmund vyšel ven a viděl, jak havran přiletěl s listem a přinesl mu jej.*“³⁹⁰ Sigmund přiložil list na Sinfjotliho ránu a ten ihned vyskočil zdravý, jako by nikdy nebyl zraněn.

3.9.10 Orel a Idunn

Jednoho dne se Ódin s Lokim a Hönim vypravili do světa. Zanedlouho však dostali hlad, ale maso se jim nedařilo upéct. Tu k nim

³⁸⁶ Píseň o Völundovi. In *Edda. Bohatýrské písně*. Praha: Evropský literární klub, 1942. s. 14.

³⁸⁷ Zatočil, L. *Sága o Volsunzích*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. s. 94.

³⁸⁸ mimo jiné i Sigmunda

³⁸⁹ Zatočil, L. *Sága o Volsunzích*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. s. 94-95.

³⁹⁰ Tamtéž s. 100.

z koruny mohutného dubu promluvil obrovský orel a řekl jim, že pokud se s ním rozdělí, zařídí, aby se maso upeklo. Orel skutečně svůj slib splnil, ale než mohli bohové nějak reagovat, spolkl veškeré maso sám. Loki se rozzlobil a uhodil orla holí. Orel však vzal hůl i s Lokim do spárů, a protože se jí Loki nemohl z nějakého důvodu pustit, letěl s ním stále dál a dál, až byl Loki téměř polomrtvý. Tehdy k němu orel promluvil znovu. Pustí prý Lokiho pouze pod podmínkou, když vyláká Idunn³⁹¹ i s jejími jablky za hradby Ásgardu. Loki mu to slíbil, orel ho klovl do hlavy a pustil na zem. Nato se Loki vrátil k Ódinovi a Hönimu a společně odešli zpět do Ásgardu, aniž jim Loki o svém slibu cokoliv řekl. O něco později Loki skutečně vylákal Idunn do nedalekého lesa, pod záminkou že tam viděl stejnou jabloň, o jakou pečuje ona, a její jablka jsou ještě krásnější. Tu se však orel, kterým byl ve skutečnosti obr Tjazi, snesl z nebe a unesl Idunn i s jablky nesmrtnosti, které s sebou vzala pro porovnání. Odletěl s ní do Trymheimu, kde bydlel. V Ásgardu zavládlo zděšení, znásobené skutečností, že bez Idunniných jablek začali Ásové brzy stárnout. Vydali se ji proto hledat. Protože to byl Loki, kdo orlu Tjazimu prozradil, kde se bude Idunn nacházet a ji samou na ono místo vylákal, musel nyní svůj čin napravit. Vypůjčil si od Freyji její sokolí roucho a v podobě sokola odletěl do Jötunheimu k Tjazihovi obydlí. Tam proměnil bohyni v ořech, uchopil ji do spárů a letěl zpět k Ásgardu. Když se však obr Tjazi vrátil domů a bohyni tam nenašel, proměnil se v orla³⁹² a začal Lokiho pronásledovat, „až mu perutě svištěly vzduchem“. Bohové však byli na stráži, a když viděli, že orel sokola brzy dostihne, zapálili před hradbami Ásgardu oheň, v němž Tjazi zahynul.³⁹³

³⁹¹ Idunn byla krásná bohyně mládí, která mohla jako jediná trhat jablka ze zázračné jabloně nesmrtnosti. Tato jablka pak rozdávala bohům a zaručovala jim tak mládí a věčný život. Zcela nesmrtní však bohové nebyli, zemřít mohli jedině v boji.

³⁹² vzal na sebe orlí roucho

³⁹³ Jazyk básnický. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 102-103. Též Kadečková, H. *Soumrak bohů*. Praha: Aurora, 1998. s. 97-102. a Page, R. I. *Severské mýty*. Praha: NLN, 1997. 34-35.

3.9.11 Sigurd

Když hrdina Sigurd porazil draka Fáfniho³⁹⁴, přikázal mu Regin upéci jeho srdce. Za žádných okolností z něj ale nesměl okusit ani kousek. Sigurd si však o srdce popálil prst a strčil si ho do úst, aby ho ochladil. V té chvíli porozuměl řeči ptáků.³⁹⁵ Sýkorky na stromě si právě povídaly:

*„Sigurd zde krví
postříkán sedí,
Fáfniho opéká
na ohni srdce.
Moudrým by zdál se mi
prstenů dárce,
z života pramene
kdyby sousto pozřel.“³⁹⁶*

Z jejich hovoru Sigurd též vyrozuměl, že se ho jeho zdánlivý přítel Regin chystá zabít, a tak jej ve vražedném úmyslu předstihl.³⁹⁷

*„Druhý pták zpíval:
Tu leží Regin,
radu snová,
zradit chce juna,
jenž mu věří;
sbírá v zlobě křivá slova,*

³⁹⁴ Fáfni je většinou popisován jakožto drak. Tak je tomu i v Sáze o Völsunzích. Na jiném místě však tato sága mluví o Fáfním, jakožto o hadovi: „*On (Sigurd) skolil hada a Regina...*“ Zatočil, L. *Sága o Völsunzích*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. s. 129. Dále například: „*Daleko odešels, když o Fáfna jsem barvil ostrou svou čepel; sílu svoji měřil jsem s hadovou...*“ Píseň o Fáfnovi. In *Edda. Bohatýrské písně*. Praha: Evropský literární klub, 1942. s. 70.

³⁹⁵ Jazyk básnický. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 125 a Zatočil, L. *Sága o Völsunzích*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. s. 115.

³⁹⁶ Píseň o Fáfním. In *Edda*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 304-305. Pro srovnání si uveďme různé překlady: „*Zde sedí Sigurd, ztropený krví, Fáfniho srdce na ohni smaží. Moudrým bych zvala mladého reka, sám kdyby pozřel života zdroj.*“ Jazyk básnický. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 125. „*Tu sedí Sigurd a opéká Fáfniho srdce; sám by měl to srdce jísti, pak by se stal moudřejším než kdokoli jiný.*“ Zatočil, L. *Sága o Völsunzích*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. s. 115.

³⁹⁷ Jazyk básnický. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 126.

*chce zhouby strůjce
bratra pomstít.³⁹⁸
„Ať mu usekne hlavu,
pak může vládnout
ohromným pokladem sám.“*

...

*„To by byla dobrá rada,
kdyby ho zabil
a sám vládl pokladem.“³⁹⁹*

Sigurd se zachoval podle jejich rad. Zrádného Regina zabil a poté se vypravil do drakovy sluje pro zlato.⁴⁰⁰

3.9.12 Ptačí řeč

Rovněž Atli rozuměl řeči ptáků. Když jednou hledal nejkrásnější nevěstu pro krále Hjörvarda, dostal se do lesa, kde nad ním na větvi usedl pták. Ptáček zpíval o kráse dívek, jež spatřil, a Atli mu odpověděl:

*„Nechceš Atlovi
Idmundovici,
moudrý ptáku,
povědět víc?
Pták zpíval.
Povím, chce-li šlechtný
oběti mi popřát
a smím-li u něho
vybrat, co chce.“⁴⁰¹*

³⁹⁸ Píseň o Fáfnovi. In Edda. Bohatýrské písně. Praha: Evropský literární klub, 1942. s. 71. Pro srovnání: „Tu leží Regin a hodlá zradit toho, který mu věří.“ Zatočil, L. *Sága o Volsunzích*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. s. 115.

³⁹⁹ Zatočil, L. *Sága o Volsunzích*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. s. 115. Pro srovnání: „Strašně je nemoudrý, stále-li šetří nebezpečného nepřítel. Tam Regin leží, zradu snuje. Nástrahu však nevidí rek.“ Píseň o Fáfnim. In Edda. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 306.

⁴⁰⁰ Po Sigurdově smrti prý druhou polovinu Fáfniho srdce ochutnala Gudrún a rovněž porozuměla řeči ptáků. První píseň o Gudrúně. In Edda. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 325.

Atli mu přislíbil odměnu a pták poté pěl o kráse čtyř Hjörvardových žen. Král však nyní toužil po Sigrlinně, Sváfnově dceři, a když mu byla napoprvé odmítnuta, vydal se k ní s Atlim znovu. Atli našel její dům a spatřil velkého ptáka, který měl dívku hlídat, ale namísto toho usnul. Atli ptáka proklál oštěpem. V domě našel Sigrlinnu a její družku Álöfu a obě odtamtud odvedl. Singrlinnin pěstoun, Jarl Fránmar, na sebe vzal podobu orla a kouzly před nimi dívky bránil. Přesto se však konala svatba. Král Hjörvard dostal za ženu Sigrlinnu a Atli Álöfu.⁴⁰²

3.9.13 *Fjalar*

Krásný červený kohout Fjalar zakokrhá před konečnou bitvou Ragnaröku nad strážcem obrů Eggtérem, aby tak svolal vojsko do boje.⁴⁰³ V podzemní říši bohyně Hel zakokrhá další, rezavě červený, kohout Gollinkambi.

*„Na hoře seděl, na harfu hrál
obryně strážce,
veselý Eggtér.
Blízko mu pěl
z ptačího háje
jasný kohout,
Fjalar jménem.
Zlatý hřebenáč
zpíval ásům.
Ten budí reky,
vládce vojsk,
a jiný zpívá
pod zemí dole,
krvavý kohout
v komnatách Helje.“⁴⁰⁴*

⁴⁰¹ Píseň o Helgovi, synu Hjörvardovu. In *Edda. Bohatýrské písně*. Praha: Evropský literární klub, 1942. s. 21.

⁴⁰² Tamtéž s. 20-22.

⁴⁰³ Lindow, J. *Norse Mythology*. Oxford: Oxford University Press, 2001. s. 115-116.

⁴⁰⁴ Vědmina píseň. In *Edda*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 27-28.

3.9.14 Ragnarök

Jednoho rána přinesli havrani Ódinovi znepokojující zprávu. Na severu v Jötunheimu se obryni Angrbodě narodila tři podivná mláďata – had Jörmungand, vlk Fenri a pozdější královna podsvětí, Hel.⁴⁰⁵ Tito tři tvorové měli při budoucím Ragnaröku zničit svět. A skutečně, když nastal čas, přišly ledové vichry, sněhové vánice a krutý mráz, který ochromil veškerý život. Orel s jeřábem seděli schlíple na vrcholku Yggdrasilu a už se ani nerozhlíželi, neboť již nebylo po čem. Ani Ódinovi havrani již nebyli schopni přeletět vlny.⁴⁰⁶ Po nějaké době se znovu oteplilo, přihnaly se však deště a země se utápěla v záplavách. Nepřátelé Ásů povstali a schylovalo se ke konečné bitvě. „*Hrozný had hýbe mořem, ocasem bije. Orel křičí, vrhá se na mrtvé. Starý jasan, slavný Yggdrasil, chvěje se v kořenech, vlk pouta trhá.*“⁴⁰⁷ Vlci Hati a Sköll zhltnou slunce i měsíc a začal Ragnarök, neboli soumrak bohů, o němž se zmíníme rovněž v kapitole 5.9.1. Po Ragnaröku však povstává nová země i slunce a svět se obnovuje:

*„Znovu však vidím
zvedat se z moře
zelenou zemi
jak v začátku věků.
Nad proudy vod
orel poletuje,
který ze skal rád
po rybách slídí.“⁴⁰⁸*

*Zářné Slunce, zrodí dceru,
než zlý vlk je zhltné.
Ta po smrti božstev
bývalou cestou
plavé matky půjde.“⁴⁰⁹*

⁴⁰⁵ Jejich otcem je Loki. Více o Jörmungandovi viz 5.9.1.

⁴⁰⁶ Spáčilová, L., Wolfová, M. *Germánská mytologie*. Praha: Votobia, 1996. s. 45.

⁴⁰⁷ Vědmína píseň. In *Edda*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 29.

⁴⁰⁸ Tamtéž s. 31-32.

⁴⁰⁹ *Edda*. In Kadečková, H. *Soumrak bohů*. Praha: Aurora, 1998. s. 221-222.

3.10 FINSKO

3.10.1 Väinämöinen

Väinämöinen je synem víly Ilmatar.⁴¹⁰ Když vyrostl, vykácel na radu sýkorek obrovské stromy, jež bránily slunci ve svitu a ostatní vegetaci v růstu.

*„Sýkořice hvízdá z větve:
nevyklíčí Osmův ječmen,
nevzejde Kalevův oves,
aniž pole upraveno,
aniž houští vysečeno,
aniž ohněm položeno.“⁴¹¹*

Jednu vysokou břízu však Väinämöinen ponechal, aby měli ptáci kde usednout, a byl za to pochválen orlem:

*„Přes nebesa letěl orel,
z oblohy se sneslo ptáče,
přiletělo dílo vidět:
Čemu byla zůstavena
bříza tato neskácena,
ztepilý strom nevymýcen?*

...

*Řekl orel, vzdušné ptáče:
Dobře věru udělal jsi,
že růst břízu ponechal jsi,
ztepilý strom neporušen,
by pták na něm odpočinout,
já sám na něj sednout mohl.“⁴¹²*

⁴¹⁰ viz sféra vodstev 5.10.1

⁴¹¹ *Kalevala*. Praha: Odeon, 1980. s. 30.

⁴¹² Tamtéž s. 31.

Právě Väinämöinovi byla proti své vůli zaslíbena dívka Aino. Její bratr se ho proto rozhodl usmrtit. Zasáhl ho dvěma šípy, ale Väinämöinen nezahynul. Po nějakou dobu byl nesen vlnami a poté přiletěl právě tento orel a zachránil ho.⁴¹³

3.10.2 Lemminkäinen

Lemminkäinen, o kterém si více řekneme ve sféře vodstev, se podruhé vydal do Pohjoly. I tentokrát ho matka varuje, ale znovu marně. Vyjví mu tedy alespoň zkoušky, které ho čekají a kromě dobrých rad mu na cestu dává i kouzelná tetřeví pírká. Lemminkäinen musí překonat tři smrti, aby svého cíle dosáhl. První číhá v podobě ohnivého orla:

*„Plamenná se řeka valí
koni právě pod nohama,
prah plamenný na tom proudu,
na tom prahu oheň-ostrov,
na ostrově oheň-hora,
na té hoře oheň-orel,
ze zobanu oheň chrlí,
z klofáče mu plamen sálá,
peří jeho ohněm srší,
hne-li sebou, jiskry prší.“⁴¹⁴*

Orel si Lemminkäinena všiml již zdaleka a když přijel blíž, zeptal se ho, kam má namířeno. Lemminkäinen ho žádá, aby ho nechal projet, a pták odpovídá:

*„Orel křídlem zatřepotal,
pták plameňák zaskřehotal:
Každému jest cesta volná,
zvláště jde-li Lemminkäinen,
do zobanu cesta mého,
pouť do chřtánu ohnivého.“⁴¹⁵*

⁴¹³ viz sféra vodstev 5.10.3

⁴¹⁴ Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 453-454.

Lemminkäinen však „vyňal pířka tetřevova, rychle počal pířka mnouti, potírati v obou dlaních. [...] ejhle, hejnem povzletěli tetřevi a tetřevíce, mnutím pířek vytvoření, orlovi se vrhli ve chřtán, v krk ohnivý nenasyty, ve hltavý dravce jícen; nebezpečí pominulo, šťastně spasil se den první.“⁴¹⁶

Druhou zkouškou je ohnivá propast a třetí divoký medvěd a vlk. Když obě zdárně překoná, čeká ho ještě železná pohjolská ohrada, která je propletena hady a draky. „Ohrada tu věru vzácná od země až ku nebesům; kdyby zmije zemi ryla, základů se nedoryje, kdyby pták se k nebi nesl, přece hradby nepřenese.“⁴¹⁷ Před ní se plazí obrovský had a bránu zahradila zmije. „Po zemi se jiní plazí, hadi, zmije, zeměplazi, jazyk jejich jedem kypí, chřestě šlehá sebou ocas; jeden ze všech nejstrašnější před branou se napříč válí, [...] tlama jeho rozevřena, otravná z ní stříká pěna.“⁴¹⁸ „Mladý jarý Lemminkäinen váhá vrhnouti se v drápy zeměplaza stookého, hada tisícjazykého.“⁴¹⁹ Díky svému vědění ale i tuto poslední překážku překoná. V Pohjole se mu však nevede dobře a brzy musí uprchnout. Pohjolané ho pronásledují a Lemminkäinen se proměňuje v orla, aby jim unikl.

„Nucen byl se proměnití,
podobu si jinou dáti.

Orlem k oblakům se vynesl,
k nebesům chtěl povzletětí,
slunce ožehlo mu líce,
luna skráně popálila.“

...

Letěl letěl, poletoval,
najednou zpět ohledl se,
za ním hnal se černý krahuj;
z očí jemu oheň sršel.“⁴²⁰

⁴¹⁵ Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 454.

⁴¹⁶ Tamtéž s. 456.

⁴¹⁷ Tamtéž s. 459.

⁴¹⁸ Tamtéž. s. 447.

⁴¹⁹ Tamtéž s. 460.

⁴²⁰ Tamtéž s. 483-484.

Tímto krahujcem byl jeho nepřítel z Pohjoly. I tentokrát mu Lemminkäinen unikl, ale před pronásledovateli se nakonec musel uchýlit na ostrov „za několika moří“.

3.10.3 Orel

Väinämöinen, Ilmarinen a Lemminkäinen se společně vypravili na cestu. Zanedlouho je však začala pronásledovat Paní nad Pohjolou. Proměnila se v orla a zaútočila na jejich loď: *„Polétala, přelétala, ptákem orlem povzlétala; do výše ji křídlo zvedá, Väinämöina oko hledá, jedno křídlo k nebi sahá, druhé máčí vlna vlahá. [...] již tu paní nad Pohjolou, pták obludný již se blíží, kobytku má jako jestřáb, tělo jest jak orlí tělo. Dohonila Väinämöina, na stožár se posadila, lehla muži do rahnoví, usedla mu na vrch stežnu; bolestí loď zastenala, praštic na bok poklesala.“*⁴²¹ Väinämöinen ji však nakonec porazil.

3.11 AFRIKA

3.11.1 Jak kohout a tu-tu přivolali denní světlo - Konové, Guinea

Na zemi již žili lidé, ale všude stále panovala temnota. Proto nebeský bůh Alatangana přikázal červenému ptáčkovi *tu-tu* a kohoutovi, aby šli požádat Smrt Sa⁴²² o radu. Sa dal ptákům píseň, s jejíž pomocí přivolají denní světlo a lidé budou moci pracovat. Ptáčkové se vrátili k lidem a o chvíli později poprvé zazpíval *tu-tu* svou píseň a kohout zakokrhal. Jakmile oba ptáci dozpívali, začalo svítat. Na horizontu se objevilo slunce a vydalo se na nebeskou dráhu, jak mu Sa přikázal. V noci zářily hvězdy. Od té doby zpívají *tu-tu* a kohouti tuto píseň každé ráno, aby spící slunce probudili. První *tu-tu* a po něm kohout.⁴²³

⁴²¹ Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 694-695.

⁴²² Sa obýval močálové prvotní vody – praoceán

⁴²³ O želvách, lidech a kamenech. Mýty, legendy a pohádky černé Afriky. Praha: Argo, 1999. s. 14-15 a Hrych, Ervín. Velká kniha vládců starověku. Praha: Regia, 2002. s. 592-593.

3.11.2 Duhový had – Dahomejci, Benin a Dinkové, jižní Súdán

V mýtech Dahomejců a Dinků vystupuje had žijící v duze, který se kouše do svého vlastního ocasu.⁴²⁴

3.11.3 Ptačí řeč – Pygmejové, střední Afrika

Itwa si přál porozumět řeči ptáků a toto jeho přání se mu splnilo. Jednoho dne zachránil starce a ten mu za odměnu natřel kaší z kostí, listů a bílé křídly jazyk i uši. Od té doby Itwa rozuměl řeči ptáků. Později díky tomuto daru zachránil svou vesnici před nepřáteli a stal se tak náčelníkem klanu.⁴²⁵

3.11.4 Datel a hvězdy – Loango - Kongo

V Loangu se vypráví, jak před dávnými časy upředl pavouk dlouhé vlákno. Jeden jeho konec uchopil vítr a odnesl ho na oblohu. Po vlákně potom vyšplhal datel a klováním do nebeské klenby nadělal otvory, kterým dnes říkáme hvězdy.⁴²⁶

3.11.5 Muž, pták a vrána – Kambové, Keňa

Chudý muž vlastnil pouze jednu krávu s teletem. Jednoho dne k němu přiletěl pták, usedl na kůl v ohradě a začal zpívat. Muž mu po nějaké době porozuměl. Pták zpíval o tom, že by muž měl zabít svou krávu. Pokud tak učiní, dostane stovky nových. Mužova manželka o tom nechtěla ani slyšet, kráva byla jejich jediným majetkem a dávala mléko pro jejich děti. Muž přesto krávu zabil. Když snědli její maso, přiletěl pták znovu a zpíval, aby zabili i tele. I tentokrát ho muž poslechl. Nový dobytek se však neobjevil a na jejich rodinu dopadl hlad. Když už jim nezbývalo nic jiného, vydali se i se svými dětmi na cestu za obživou. Po čase usedli zemdlení na kraji cesty a začali bédovat. Tu k nim přišel stvořitel Imana a ptal se, co se jim přihodilo. Muž přiznal, jak hloupě poslechl rad ptáka.

⁴²⁴ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 356 a 365-366. Nalézáme zde tedy motiv *ourobora*, o kterém se zmíníme také na dalších místech.

⁴²⁵ *O želvách, lidech a kamenech. Mýty, legendy a pohádky černé Afriky*. Praha: Argo, 1999. s. 159-161.

⁴²⁶ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 122-123.

Imana jim ukázal blízký pahorek a poslal je za dobytčím králem, který tam žije. Varoval je však, že dobytek pase vrána a oni se s ní musí pokaždé podělit. A skutečně na onom místě našli muž a jeho rodina hrnce plné mléka. Když se ho dosyta napili, usadili se v jedné z chýší a čekali, co se bude dít. Navečer se začal dobytek vracet z pastvy a nad ním poletovala vrána, která pokřikovala shůry a udržovala tak stádo pohromadě. Muž dobytek podojil a dle Imanovy rady nechal vránu, aby se jako první napila mléka a teprve poté povečeřel on a jeho rodina. Zůstali tam pak dlouhý čas a vždy měli dostatek jídla.⁴²⁷

3.11.6 *Diregiro* - Sanové, Tanzánie

Nejvyšší bůh a bůh slunce Iško poručil ptáčkovi *diregiro*, aby lidem ukazoval duté stromy, v nichž sídlí včely. Lidé tak měli dostatek medu, vždy když na něj dostali chuť.⁴²⁸

3.11.7 *Murile a ptáci* – Čaggové, Tanzánie

Již jako malé dítě se Murile vznesl do nebe a nějakou dobu tam žil. Nyní se mu zastesklo po domově a zatoužil se vrátit zpět domů na zem. Protože byl dlouhý čas pryč, rozhodl se, že raději nejdříve vyšle ke své rodině posla. Svolal všechny ptáky a jednoho po druhém se jich vyptával, co by na zemi vyřídili, kdyby je tam vyslal. Krkavec řekl, že by zakřičel *kurů, kurů* a Murile jeho nabídku odmítl. Stejně dopadli zoborožec, jestřáb, káně a řada dalších. Jako poslední přišel na řadu drozd *njorovi*, který v odpověď zazpíval: „*Murile přijde pozítří, zatím posílá mnoho pozdravů. Murile přijde pozítří, připravte mu něco dobrého.*“⁴²⁹ Murile byl s touto odpovědí spokojen a hned drozda vyslal na zemi ke své rodině. Sám se pak vydal na obtížnou cestu domů se všemi svými syny i dobyt看em a byl tam radostně přivítán.⁴³⁰

⁴²⁷ Hulec, O. *Cesta do nebe. Jihoafrické mýty, legendy a vyprávění*. Praha: NLN, 2000. s. 223-224.

⁴²⁸ Tamtéž s. 46.

⁴²⁹ Tamtéž s. 98.

⁴³⁰ Tamtéž s. 95-99.

3.11.8 Sasišo – Loziové, Zambie

Sasišo je ptačím poslem boha stvořitele Ňambeho. Vyřizuje jeho vzkazy všem tvorům a vzápětí se vrací s odpověďmi. Takto ohlásil i návrat člověka do Stvořitelovy země: „*Sasišo přiletěl k Ňambemu. Kamunu je tady, Kamunu se vrátil! Už jsem o tom slyšel, řekl tiše Ňambe. Nechte ho tam chvíli odpočinout.*“⁴³¹ Po chvíli poslal ptačího posla za člověkem, aby se ho zeptal, proč se vrátil. Člověk Stvořiteli vzkázal, že se chce v této zemi usadit a Ňambe souhlasil. Po nějaké době se však spolu nepohodli. Člověk začal zabíjet zvířata, jež byla Ňambeho dětmi a proto si i Stvořitel k sobě povolával členy lidské rodiny. Ňambe proto svolal radu, aby rozhodli, kam by měli odejít, neboť s člověkem v jedné zemi již dále žít nemohou. Jakožto předseda této rady poté Sasišo hledá po celém světě místo, kde by je člověk nenašel. Nakonec se mu to opravdu podaří – za mořem nachází město Litúma, kam poté odcházejí.⁴³²

3.11.9 Získání ohně – Bailové, Zambie

V dávných dobách neměli ptáci oheň. Začali se proto radit, jak by ho mohli získat. Vosa řekla, že doletí až k bohu a oheň od něho přinese. Sup, říční orel a vrána se k ní přidali. Letěli velmi dlouho a ptáci na cestě postupně zahynuli. Vosa se však nakonec opravdu dostala až k bohu. A protože doletěla až k němu, vládne od té chvíle všem ptákům a plazům, kteří žijí na zemi. Poté se vosa vrátila i s ohněm na zemi k ptákům.⁴³³

3.11.10 Sestra supů – Sanové, Botswana

Kdysi dávno, když lidé ještě nevypadali jako dnes, byla jedna žena sestrou supů. Supové s ní společně žili i jedli. Když ženin manžel přinesl domů ulovenou antilopu, žena společně se svými bratry maso roztrhala a snědla. Na muže již nic nezbylo. Manžel se velice rozzlobil a supy vyhnal. Poté se vypravil na lov znovu a brzy přinesl další antilopu. Protože byl už velmi unavený, ihned usnul a těšil se, že si ráno pochuná na antilopím

⁴³¹ Hulec, O. *Cesta do nebe. Jihoafrické mýty, legendy a vyprávění*. Praha: NLN, 2000. s. 18.

⁴³² Tamtéž s. 17-21.

⁴³³ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 118-119.

mase. Supové se ale vrátili a opět všechno snědli. Ráno se manžel velice rozzlobil a poručil ženě, aby šla na lov s ním. Maso prý snědí hned po ulovení, aby jim ho nemohli její supí sourozenci vzít. Supi za lovcem vyslali jednoho z mladších supů a sami se zatím bavili a čekali na zprávy. Muži se podařilo zasáhnout antilopu, ale ta ještě uběhla kus cesty, než zemřela. Než se k ní muž a jeho žena stačili dostat, mladý sup zpravil o úlovku své sourozence a ti opět celou antilopu snědli. Tentokrát se na supy rozzlobila i jejich sestra. Odehnala je od sebe se slovy, ať je stihne trest za to, že jim nenechali nic k jídlu. Kdyby to takto pokračovalo i nadále, jistě by umřeli hlady. Již je nechtěla mít za sourozence. Od těch dob jsou supi mezi lidmi pokládáni za vetřelce a již nejsou našimi bratry a sestrami.⁴³⁴

3.11.11 Sanfu a Bílá holubice – Svazijci, Svazijsko

Sanfu byl nejzkušenějším a nejúspěšnějším lovcem ve vesnici. Jednoho dne se mu však nedařilo a Sanfu se dostal do neznámé krajiny. Tato země byla říší duchů a uzavřela mu cestu zpět. Najednou Sanfu spatřil stařenu s černou holí a dvěma černými havrany. Stařena nepromluvila, ale následovala ho až k planině s vysokou černou skálou a zlověstnou řekou. U úpatí této skály spatřil Sanfu tři zavalené jeskyně a před prostřední z nich bílou holubici. K jeho překvapení k němu holubice promluvila lidským hlasem a přivítala ho v její smutné zemi. Prozradila mu také, že ho již dlouho očekává a prosí ho, aby ji, i její příbuzné, vysvobodil ze zajetí boha smrti. Sanfu měl třikrát opakovat kouzelné zaříkadlo:

*„Ty, řeko kouzelných proměn,
udělej, co je ti dáno:
z podoby naší nás proměň,
Ať jsme zas jak tehdy dávno.“⁴³⁵*

⁴³⁴ Hulec, O. *Cesta do nebe. Jihoafrické mýty, legendy a vyprávění*. Praha: NLN, 2000. s. 48-49.

⁴³⁵ Tamtéž s. 70.

Když jej Sanfu zopakoval, ozval se ostrý zvuk. Stěna závalu napravo od bílé holubice se rozestoupila a vyletěly z ní tisíce zpívajících ptáků. Současně s nimi se uvnitř otevřené jeskyně objevily lesy, rozkvetlé louky a jezera. Skála se však opět náhle zavřela. Holubice poté Sanfovi vysvětlila, že zpívající ptáci byli kdysi dívkami, které v tomto údolí žily. Před dlouhou dobou je však zaklel bůh smrti a Sanfu je musí osvobodit. Znovu proto opakoval zaříkadlo a ze skály po holubiččině levici vyběhla stáda všech možných druhů zvířet. Byli to zakletí válečníci jejího otce. K otevření třetí jeskyně musel Sanfu v této zemi strávit deset měsíců. Když se holubici zavázal slibem, že tak učiní, došla dívka-holubice až ke stařeně a jejím dvěma havranům. Odebrala jí z ruky hůl a hodila ji na zem. V ten okamžik stařena zmizela a havrani padli mrtví k zemi. Po deseti měsících Sanfu znovu zopakoval zaříkadlo, třetí jeskyně se otevřela a celá okolní krajina se proměnila v přívětivý a plodný kraj. Z jeskyně znovu vyletěli ptáci i všechna zvířet a za zvuků zaříkadla se proměnili zpět v lidské bytosti. Sama holubice se proměnila v nejkrásnější dívku, jakou kdy Sanfu spatřil. I stařena se proměnila do své původní podoby kouzelníka *sangomy*.⁴³⁶ Dívčin otec jim poté dal svolení ke sňatku a Sanfu a Bílá holubice nadále šťastně žili v této zemi jménem „Údolí ptáků“.⁴³⁷

3.11.12 Želvák a ptáci – Svazijci, Svazijsko

Před dávnými časy žila, kromě pozemských zvířat a ptáků v povětří, ještě další, zvláštní stvoření, pobývajících vysoko nad oblaky. Spatřit je mohli jenom ptáci. Když jednou na zemi zavládlo sucho a hlad, pozvaly tyto bytosti ptáky na hostinu. Ptáci se shromáždili na skalním útesu, aby společně vzlétli nahoru, když tu je uslyšel želvák a uprosil je, aby ho vzali s sebou. Ptáci mu darovali své peří, želvák si ho přilepil k tělu, a tak se dostal společně s ptáky k nadoblačným bytostem. Ptáci želváka pojmenovali „Jeden každý“, neboť každý z ptáků mu daroval své pero. Když ptáci uviděli bohatou hostinu, zeptali se, pro koho všechno to

⁴³⁶ africký šaman

⁴³⁷ Hulec, O. *Cesta do nebe. Jihoafrické mýty, legendy a vyprávění*. Praha: NLN, 2000. s. 68-74.

jídlo je a dostalo se jim odpovědi, že pro jednoho každého, aby si mohli pochutnat společně. Když želvák uslyšel své nové jméno, v mžiku snědl téměř všechno jídlo a ptáci zůstali hladoví. Jeho chování je pobouřilo, a proto želvákovi vytrhali peří. Poté postupně odlétali a na želváka, který se bez nich nemohl dostat domů na zem, se ani neohlédli. Jako poslední odlétal papoušek a želvák ho snažně prosil, aby jeho ženě vyřídil, že má nanosit mnoho suché trávy, aby dopadl do měkkého. Papoušek se však na želváka zlobil stejně jako ostatní a proto jeho ženě vyřídil, aby nanosila hromadu kamenů, na které chce želvák přistát. Želvák si při pádu rozbil krunýř na kusy, a přestože se po dlouhé době léčení uzdravil, jsou na jeho krunýři dodnes vidět jizvy a prohlubně, jako památka na den, kdy želvák zklamal své přátele.⁴³⁸

3.11.13 Masilo a Masiloňane – Sothové, Lesotho

Masilo zabil svého bratra, aby mu mohl ukrást jeho dobytek. Po Masiloňaneho smrti se však malý ptáček usadil na rohu Masiloňaneho nejlepší krávy a začal zpívat o Masilově hrozném činu. Masilo ptáčka zabil kamenem, ale ptáček zanedlouho obživil a opět zpíval svou písničku. Masilo poté ptáčka zabil ještě několikrát, ale ptáček se objevil vždy znovu. Naposledy se tak stalo v Masilově vesnici, právě ve chvíli, když se ho příbuzní ptali na bratra. Ptáček jim vyzradil Masilův hrozný čin a Masilo byl vyhnán do pustiny, kde ho roztrhala divá zvěř.⁴³⁹

3.11.14 Pták *mamasianoke* přinášející blesky – Sothové, Lesotho

Jednoho dne se strhla prudká bouřka a do chýše mocného náčelníka Moremiho vlétl pták *mamasianoke*. Zamířil do hnízda ukrytého kdesi pod střechou a zanedlouho se odtud začal valit dým. Při další bouři přilétl tento pták znovu a tentokrát již chýše vzplála plamenem. Sothové říkají, že uhnízdí-li se v chýši pták *mamasianoke*, je to totéž, jako kdyby do ní uhodil blesk.⁴⁴⁰

⁴³⁸ Hulec, O. *Cesta do nebe. Jihoafrické mýty, legendy a vyprávění*. Praha: NLN, 2000. s. 336-337.

⁴³⁹ Tamtéž s. 140-143.

⁴⁴⁰ Tamtéž s. 167-168.

3.11.15 Izulu – Pondové, JAR

Mladá dívka si velice přála najít milého, a proto byla velice šťastná, když se u ní jednoho dne objevil statný cizinec s černou kůží a červenými ústy. Nějaký čas se scházeli, ale poté rodiče našli dívce jiného ženicha a zanedlouho se konala svatba. Cizinec se s ní však chtěl scházet i nadále. Dívka mu řekla, že se již nesmí vídat s cizími muži, neboť je vdaná. Cizinec se však jen zasmál a řekl, že on není muž. Proměnil se pak v obrovského červenočerného ptáka a odlétl. Dívka si až nyní uvědomila, že se setkávala s *izulu*. Měla ho však stále ráda a proto se s ním i nadále scházela. Po porodu svého prvního dítěte se ale začala obávat o jeho život. *Izulu* skutečně dítě zabil a vysál mu všechnu krev z těla. Brzy poté odlétl hledat další dívku, kterou by obelhal.⁴⁴¹

3.11.16 Rasôrôva – Madagaskar, kmen Taňala

Muž v lese lovil ptáky a pojednou spatřil dvě dívky sedící na kameni. Mladší z nich se jmenovala Rasôrôva „Krásná paní černý ptáček“. Muž ji chytil a oženil se s ní. Nejdříve však musel přísahat, že nikdy nevyzradí její ptačí původ. Zanedlouho se jim narodil syn. Když ostatní odešli pracovat na pole, zpívala mu ukolébavku, na kterou si pamatovala z dob, kdy byla ještě ptáčkem. Mužova matka ji však zaslechla a pověděla o tom svému synovi. Nato Rasôrôva utekla zpět ke své matce a sestře. Její matka jí ale nakázala, aby se vrátila do lidského světa. Zavolat ji směla pouze, pokud by její syn onemocněl. Poté by mu přilétla na pomoc s léčivými bylinami.⁴⁴²

3.11.17 Bouřňák a plameny - Madagaskar, Sakalavové, Čimihetuové

Nejvyšším vládcem nad zemí byl Bouřňák. Každého odpoledne vysílal hromy a blesky pro svoji zábavu. Tehdy byly plameny přítomny všude na zemi, neboť to byly poslové slunce, kteří měli chránit zemi. Plameny byly vyděšeny Bouřňákovými hromy a proto mu vyhlásily válku.

⁴⁴¹ Hulec, O. *Cesta do nebe. Jihoafrické mýty, legendy a vyprávění*. Praha: NLN, 2000. s. 159-160.

⁴⁴² Beaujard, F. *Myths: Mythology and Society in Madagascar: A Taňala Example*. In Peek, M. P., Yankah, K. (ed.). *African folklore*. New York: Routledge, 2004. s. 283.

Zápas to byl dlouhý a vyrovnaný. Nakonec se oba vyčerpaní protivníci dohodli na příměří. O několik dnů později však boj vypukl nanovo. Tentokrát Bouřňák povolal na pomoc své přátele mraky. Když mraky vypustily na plameny záplavu vod, nezbylo plamenům nic jiného, než se ukrýt do nitra hory. Tam zůstaly dodnes a z těchto hor vznikly sopky. Jiné plameny se ukryly do dřeva, železa či kamenů. Proto je dnes možné rozdělat oheň třením jedné suché hůlky o druhou či pomocí kamenů.⁴⁴³

3.12 PERSIE

3.12.1 Verethragna

Varhrán jašt vypráví o bohu válečníků Verethragnovi⁴⁴⁴, jenž na sebe bere deset různých podob, mimo jiné i podobu ptáka *váregana*, snad sovy, „ *který odspodu chytá, svrchu rozsekává, jest nejrychlejší z ptáků, nejčilejší z těch, co létají vpřed.*“⁴⁴⁵ Když se jednoho dne Zarathuštra zeptal Ahura Mazdy na radu, co dělat, pokud by ho stihlo prokletí nepřítele, dostal odpověď, aby si pořídil brko z Verethragny přetvářeného do podoby ptáka. „*Pero ptáka váregana se širokým rozpětím křídel si vyhledej, Spitamovče Zarathuštro, tím perem si přejed' po svém těle, tím perem zaženeš svého nepřítele! Důkazy přízně si získává ten, kdo nosí kost toho silného ptáka nebo pero toho silného ptáka. A sebeskvělejší člověk ho nemůže usmrtit ani obrátit na útěk, nejdříve si zjedná uznání, nejdříve lesk slávy. Pero ptáka ptáků propůjčuje ochranu.*“⁴⁴⁶ Jašt 10 říká, že Verethragna byl stvořen Ahurou Mazdou.⁴⁴⁷ Je to bůh vítězství, známý též jako Varhrám, Vahrám či Bahrám.⁴⁴⁸ Jeho jméno znamená „vítěznost“ či „ten, jenž ničí odpor“.⁴⁴⁹

⁴⁴³ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 113-115.

⁴⁴⁴ Verethragna je avestské božstvo vítězství. Jméno přesně odpovídá staroindickému jménu Vrtrahan, což značí „usmrtitel Vrtry“ (viz 4.14.4), kterým je označován bůh Indra. *Oběti ohňům*. Praha: Odeon, 1985. s. 321.

⁴⁴⁵ Dalšími jeho podobami jsou silný vítr, býk, kůň, velbloud, kanec, mladík, beran, kozel a válečník.

Jašt 14 Ku poctě Verethraghny. In *Oběti ohňům*. Praha: Odeon, 1985. s. 114-116.

⁴⁴⁶ Tamtéž s. 117.

⁴⁴⁷ Jašt 10 Ku poctě Mithrově. In *Oběti ohňům*. Praha: Odeon, 1985. s. 104.

⁴⁴⁸ Dresden, M. J. *Mytologie starého Iránu*. In Kramer, Samuel Noah. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 295.

⁴⁴⁹ Vavroušek, P. *Írán*. In *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 183.

3.12.2 Símurgh

Bájný Símurgh je králem ptáků a jeho peří má uzdravující vlastnosti. Jeho hnízdo je v koruně všeléčivého stromu rostoucího uprostřed jezera Vourukaša. Tento saénový strom (tj. „orlí strom“) byl „stromem všech semen“, matkou všech stromů a původem všeho rostlinstva.⁴⁵⁰ Obrovitý Símurgh (Saéna) sedí na jeho vrcholu a máváním svých křídel semena rozptyluje. Ta jsou poté roznášena větrem a deštěm po celém světě. Dle knihy Šáhnáme je se Símurghem úzce svázán Rustamův otec Zál. Zál se narodil s tělem jasným jako stříbro, ale s bílými vlasy, jako jsou vlasy starce. Jeho otec se zalekl jeho neobvyklého vzhledu a odložil ho v Elborských horách, daleko od lidí a blízko slunci. Símurgh, přelétající nad svým horským královstvím, Zála objevil a vzal ho s sebou, aby jím nakrmil svá mláďata. Jakýsi hlas mu však přikázal, aby se o toto dítě postaral. A tak Zál vyrůstá se Símurghem a jeho rodinou. Když se Zálův otec doslechne o chlapci vyrůstajícím v horách, pochopí, že je to jeho syn a prosí boha o odpuštění. Símurgh pak posílá Zála zpět k jeho rodině. Ještě předtím mu však daruje jedno své pero, které má Zál v případě nebezpečí zapálit a slibuje mu, že mu na toto znamení ihned přijde na pomoc. *„Pokud lidé napříště ublíží ti, nebo horlíti budou proti tobě, ať právem či ne, tehdy zapal pero a uzříš mou moc. To proto, že jsem tě hýčkal ve svém peří a vychoval tě společně se svými mláďaty (I 139).“*⁴⁵¹ Později Zál pero opravdu spálí a volá Símurgha k porodu svého syna, neboť jeho žena trpí velkými bolestmi. Símurgh předpovídá, že se má dítě narodit císařským řezem a dává Zálově ženě léčivé lektvary a také své další pero, které rány brzy vyléčí. Jejich syn dostal jméno Rustam a brzy se stal slavným hrdinou. Také Rustamovi přichází Símurgh ve chvílích nejvyšší nouze několikrát na pomoc. Na Zálovu prosbu vyléčí Rustamovi a jeho věrnému koni Rachšovi hluboké rány

⁴⁵⁰ Curtisová, V. S. *Perské mýty*. Praha: NLN, 1998. s. 24 a 27. Též Hrych, E. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 147.

⁴⁵¹ Curtisová, V. S. *Perské mýty*. Praha: NLN, 1998. s. 49.

z boje tak, že jim tře rány svým peřím. Rovněž Rustamovi prozradí, jak porazit jeho nepřítele, ač s tímto soubojem sám nesouhlasí.⁴⁵²

V Avestě však nalezneme i další ptáky. **Karšiptar** „ten, jenž rychle létá“ prý po světě rozšířil slova proroka Zarathuštry. Sova **Ašózušta** si brouká svatá slova a zahání tak zlé demony. Pták **Čamru** pomáhá Símurghovi roznášet semena ze *Stromu všech semen*.⁴⁵³ O ptáku Čamruovi se říká: „*Je na vrcholu pohoří Hará berezaiti, celá tři léta obléává mnoho neíránských krajů a při těch letech se stará o přísun potomstva do krajů íránských a o trestání světa, ale pak z hloubi řečišť přijde k jezeru Rangha jazat Burz a pták Čamru se zvedne a odletí na nejvyšší ze všech těch vysokých hor a vyzobává ze všech neíránských zemí zrní jako pták.*“⁴⁵⁴ Čamru je ratuem (pánem) všech ptáků. Pták **Sénmurv**⁴⁵⁵ byl prý dvakrát stvořen u bran světa. O ptáku **Šúknínovi** se říká, že na jeho jazyk bylo položeno svaté písmo. Když mluví, všichni zloduchové se třesou.⁴⁵⁶ Mezi zlé tvory patří pták **Kamak**, který je nepřítelem lidí a padne za oběť hrdinům.⁴⁵⁷

3.12.3 Chvarenah

Král Jima byl největším hrdinou íránských legend. Vládl nad celým světem, v němž vše bylo dobré, a všude panoval blahobyť. Svět pod jeho vládou prosperoval, a proto ho Jima musil za pomoci své zlaté hůlky a biče několikrát rozšířit. Když se však Jima postavil na stranu nepravosti, tu *chvarenah*⁴⁵⁸ od něho odletělo v podobě ptáka. „*Ale když začal pomýšlet na to, že se oddá lživé, nepravdivé řeči, odešla od něj Svatá sláva ve viditelné podobě ptáka. Když zářící pán krásných stád Jima viděl unikat Svatou slávu, počal se v zarmoucení potulovat a vystaven*

⁴⁵² Curtisová, V. S. *Perské mýty*. Praha: NLN, 1998. s. 47-62.

⁴⁵³ Tamtéž s. 27-28.

⁴⁵⁴ Z Bundahišnu. Bájna zvířata. In *Oběti ohněm*. Praha: Odeon, 1985. s. 224.

⁴⁵⁵ bájný pták spojující v sobě tři živočišné druhy: ptáka, psa a pižmoně

⁴⁵⁶ Z Bundahišnu. Bájna zvířata. In *Oběti ohněm*. Praha: Odeon, 1985. s. 225.

⁴⁵⁷ Curtisová, V. S. *Perské mýty*. Praha: NLN, 1998. s. 30.

⁴⁵⁸ Chvarenah – avestský termín označující dobré věci, bohatství a především dobrý osud. Tento výraz se nakonec vyvinul v symbol královské autority, právě tak jako autority heroů a lidí. V mýtech se tento výraz dostal do sféry božských hypostatických bytostí, přičemž texty Avesty uvádějí tři z nich. Jedním z nich je právě chvarenah Jima v podobě sokola. Dresden, M. J. *Mytologie starého Iránu*. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 298.

*nepřátelství musil se držet v skrytu mimo zemi. Když první část Svaté slávy odešla, Svaté slávy od Jimy zářícího odešla, Svaté slávy od Jimy syna Vívahvantova v podobě ptáka váregana, polapil ji, tu Svatou slávu, Mithra, pán širých pastvin, ostrého sluchu, tisícere obratnosti.*⁴⁵⁹

3.12.4 Kohout muezzinem

Kdysi žila jedna zlá a hladová liška. Jednoho dne zahlédla v dálce na stromě kohouta. Přihlnala se ke stromu a povídá: „*Hej, ty muezzine, pojd' rychle dolů! Nadešel čas modlitby. Začni svolávat věřící, ať se mohou pomodlit.*“ Bůh nás pak oba odmění. Kohout pochopil, že je to jen záminka a že ho chce liška sežrat. „*Výborně, odpověděl, ale dřív jdi a vzbud' předříkávače modlitby! Spí tady pod stromem. Já pak sejdu dolů.*“ Liška opatrně nakoukla za strom a uviděla tam psa, který tvrdě spal. Na nic nečekala a vzala nohy na ramena. „*Kam utíkáš, volal kohout, nastal přece čas na modlitby! Jak jsem spatřila toho předříkávače, trochu se mi zatočila hlava a moje předmodlitební očista přišla vniveč. Jdu se jen znovu omýt a pak se vrátím, odpověděla mu uhánějící liška.*“ Zmizela a víckrát už se tu neobjevila.⁴⁶⁰

3.13 INDIE

3.13.1 Dharma a sova

Mýty z oblasti Bengálska nám líčí počátek světa. Na počátku byla pouze prázdnota zahalená tmou. V ní se objevila bublina, která se postupně změnila ve vejce, z něhož se zrodil bůh Dharma, ztělesněný řád. Z jeho povzdechu se zrodila slova, nebo, dle jiných verzí, zívla objevila se vrána. Země vznikla ze špíny seškrábané z Dharmova těla a první bohyně, žena Ketaka, z jeho potu. Na zemi Dharma stvořil řeku Bhalluka a na jejím břehu nechal vyrůst banijánový strom, pod který následně usedl a konal askezi. Z větve stromu střežila jeho klid sova. Žena Ketaka zatoužila po manželovi a stvořila Kámu, ztělesněnou touhu.

⁴⁵⁹ Jašt 19 Ku počtě Ducha země. In *Oběti ohňům*. Praha: Odeon, 1985. s. 129-130.

⁴⁶⁰ *Hledání pravdy a krásy*. Praha: DharmaGaia, 2005. s. 302.

Když se Káma přiblížil k Dharmovi, bůh pocítil záchvěv touhy a na zem skanulo jeho semeno. Sova ho vložila do hliněného džbánu a pověřila Ketaku, aby je, jakožto prudký jed, dobře střežila. Ketace se již ale bez manžela nechtělo žít a jed vypila. Počala z něho a porodila tři syny – Brahma, Višnu a Šivu⁴⁶¹. Dharma chtěl své syny podrobit zkoušce, a proto se před nimi ukázal v podobě mrtvoly plovoucí na vlnách řeky. Jediný Šiva takto svého otce poznal a mrtvolu z vody vylovil. Sova poté bratrům potvrdila, že má Šiva pravdu, a vyzvala je, aby otcovo tělo spálili na místě, kde ještě nebyl nikdo zpopelněn. Poté se Ketaka znovuzrodila jako Čandí a provdala se za Šivu. Nakonec Brahma, Višnu a Šiva stvořili rozmanité tvorstvo obývající všechny tři světy.⁴⁶²

3.13.2 *Brahma a labuť*

Labuť je Brahmovým⁴⁶³ jízdním zvířetem, tzv. "váhanou". Potřebuje-li se Brahma dostat z místa na místo, létá právě na labuti. Může se však také sám objevit v podobě labutě. Mýtus vypráví, jak se jednoho dne Brahma a Višnu přeli, kdo z nich je větším a důležitějším bohem. Přeli se již hodný čas, když se jim zjevil Šiva v podobě ohnivého lingam. Višnu se proměnil v kance a zaryl se hluboko do země, aby zjistil, odkud lingam vyrůstá. Brahma se proměnil v labuť a vyletěl do výše prozkoumat jeho vrcholek. Žádný z nich však konec lingam nedokázal najít a tak v něm rozpoznali projev božského Šivy, který je předčil.⁴⁶⁴

Rovněž bůh války Kárttikéja (Skanda) má své jízdní zvíře, páva jménem Paraváni.⁴⁶⁵ „*Na bengálské malbě zobrazující návštěvu bohyně Durgy v jejím rodném domě můžeme vidět Lakšmí letící na sově,*

⁴⁶¹ V klasickém indickém pojetí je Brahma stvořitelem, Višnu udržovatelem a Šiva ničitelem.

⁴⁶² Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 354-355. Též Hrych, Ervín. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 485-487.

⁴⁶³ Brahma je v mýtech většinou líčen jakožto svrchovaný stvořitel světa. V puránách je však jeho postavení již značně oslabeno. Dallapiccolová, A. L. *Hindské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 13.

⁴⁶⁴ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 45 a 320.

⁴⁶⁵ Tamtéž s. 136-138.

*Sarasvatí na labuti a Kárttikéju na pávu. Durgá je považována za jejich matku.*⁴⁶⁶

3.13.3 Višnu a Garuda

Na velkém orlu Garudovi, který má zpola lidskou tvář, létá bůh Višnu. Višnu je bohem vlídným, laskavým a lidem nakloněným. Jakožto udržovatel chrání lidi, bohy i celý svět před zánikem, ale také dává průchod spravedlnosti a obnovuje narušený řád. Višnu doprovází bohyně štěstí Lakšmí, jejímž symbolem je sova.⁴⁶⁷ Když jednoho dne potřeboval Garuda získat nápoj nesmrtelnosti, porazil všechny bohy v čele s Indrou. Višnu mu slíbil splnit jakékoliv přání a Garuda si přál, aby se i bez nápoje nesmrtelnosti *amrty* stal nesmrtelným a aby stál výše než Višnu. Na oplátku však Višnu vyslovil přání, aby mu Garuda sloužil jako nosič *váhana*. Aby splnil Garudovo přání, umístil Višnu jeho obraz na prapor nad svou hlavou. Garuda poté uzavřel přátelství i s králem bohů Indrou a ten mu slíbil, že hadi budou jeho potravou.⁴⁶⁸ Také při stloukání mléčného oceánu (viz 5.13.1) měl Garuda důležitou úlohu. Bohové a démoni se marně snažili přemístit horu Mandaru do oceánu, kde ji chtěli použít jako kvedlačku. Hora svou obrovskou vahou rozdrtila již mnoho bohů i démonů. Tu se jim zjevil Višnu na Garudovi, jediným pohledem vzkřísil mrtvé a odstranil jejich únavu. Poté jednou rukou zvedl horu, naložil ji na Garuda a ještě na něj nastoupil sám a vydal se k moři. „*Poté nejlepší z ptáků, Garuda, pobídnutý Višnuem, ponořil se na dno moře, sňal horu ze svých beder a složil ji tam.*“⁴⁶⁹ Garuda je odvěkým nepřítelem všech hadů (nágů viz 4.14.1). V jednom z příběhů hořekuje matka nágů před králem Džímútaváhanem, neboť jí Garuda sežral již osm chlapců a nyní se chystá sežrat i posledního devátého Šanku. Král se rozhodl nágu zachránit a nabídl Garudovi své tělo výměnou za nágu. Garuda jeden jeho bok sežral, ale když mu král nabídl i druhý, zarazil se. Král mu vypověděl, proč nabízí své tělo a přesvědčil ho, aby nágu ušetřil.

⁴⁶⁶ Blurton, T. R. *Bengálské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2007. s. 40.

⁴⁶⁷ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 145-6 a 322.

⁴⁶⁸ Tamtéž s. 273.

⁴⁶⁹ *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 279-280.

Nato Garuda odletěl do podsvětí pro nápoj nesmrtelnosti a obnovil královo tělo. Na královu prosbu pak vrátil život i osmi synům matky nágů. Jindy Garuda opět hrozil, že vyhubí všechny nágy, ale jejich král ho uprosil, aby každý den sežral pouze jednoho, vybraného losem.⁴⁷⁰ Nápoj nesmrtelnosti Garuda občas přenáší ve džbánu. Jednou skanula krůpěj božského nektaru z Garuda džbánu do chrámové nádrže, jejíž vody od té doby každého obdařily nesmrtelností. Ve světě bohů zavládlo zděšení a Nárada poradil Hanumanovi⁴⁷¹, aby jezírko zavalil horou. Ta se však vznášela na vodní hladině jako květina a propůjčila tomu místu jméno Pušpagiri, Květinová hora.

3.13.4 Šiva a kohout

Šiva byl oklamán bohem Náradou v podobě kohouta, který předčasně ohlásil ráno. Šiva se proto domníval, že příznivý okamžik pro svatbu s panenskou bohyní Kanjākumáří pominul a aniž by s ní promluvil, vrátil se domů. Bohyně však na něj na břehu moře čekala až do pravého úsvitu a když Šiva nepřišel, proklela celou svatební hostinu, která se poté proměnila v písek a mořské lastury. Nedovršen zůstává rovněž každoroční svatební obřad Šivy-Šundaréšvary a rybooké Mínákší. V jeho průběhu vždy někdo kýchne, a protože je to považováno za zlé znamení, svatba se odloží o další rok.⁴⁷²

3.13.5 Sokol a holubice

Jednoho dne se Indra proměnil v sokola a pronásledoval boha Dharmu, který na sebe vzal podobu holubice. Toto vše proto, aby vyzkoušeli krále Šibi, který se rozhodl chránit všechny tvory ve své říši. Holubice se ve strachu uchýlila do náručí krále Šibiho a sokol mu řekl lidským hlasem: "*Vydej mi tu holubici, jež je mou potravou, králi, neboť hladovím. Jinak zemřu a bude veta po tvé spravedlnosti*".⁴⁷³ Král odmítl vydat holubici, ale nabídl Indrovi jiné maso. Sokol souhlasil pod

⁴⁷⁰ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 304-305

⁴⁷¹ opičí bůh

⁴⁷² Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 327

⁴⁷³ Tamtéž s. 306.

podmínkou, že to bude maso z králova těla. Čím více masa ze svého těla dával král na váhu, tím těžší byla holubice, až nakonec král vložil na váhu celé své tělo. V té chvíli se Indra i Dharma proměnili zpět do svých podob, králi Šibimu vrátili jeho tělo neporušené a udělili mu další milosti.⁴⁷⁴

3.13.6 Kršna a páv

Kršnovy vlasy jsou ozdobeny pavím peřím⁴⁷⁵ a rovněž jeho loď, v které se plaví po řece a převáží krásné dívky *gopí*⁴⁷⁶, má tvar páva. „Typ lodí s přídí ve tvaru páva se ke Kršnovi obzvláště hodí, protože křiklavý, naparující se lesní opeřenec je s bohem úzce spjat: jeho křik v lese zní jako zvuk Kršnovy flétny lákající *gopí* a jeho krásná ocasní pera zdobí Kršnovu korunu.“⁴⁷⁷

3.13.7 Jestřábí démon Bakásura

Kršna porazil jestřábího démona Bakásuru, jenž byl vyslán králem Kamsou, aby Kršnu zavraždil. „*Bakásura triumfálně spolkně božského hrdinu, ale náhle zjistí, že je nesnesitelně horký. Aby na popálení nezemřel, musí Kršnu vyzvracet. Ten ho poté rychle zabije.*“⁴⁷⁸

3.13.8 Džatáju

Statečný sup Džatáju, syn orla Garudy, se v Rámájaně pokouší zachránit Sítu unesenou Rávanou. Nepodaří se mu však zabránit v letu Rávanovu létajícímu vozu a vážně zraněn padá k zemi.⁴⁷⁹ „*V tom spatřila ubohá Síta obřího ptáka a Ráмова přítele Džatájua, který pokojně spal na stromě. Zavolala na něho: 'Džatáju, příteli, Rávana mě unáší – vyřid' to mému chotí!' Džatáju probudilo její volání ze spánku, a když vidět, co se*

⁴⁷⁴ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 260-261.

⁴⁷⁵ Dallapiccolová, A. L. *Hindské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 36.

⁴⁷⁶ pastýřky

⁴⁷⁷ Blurton, T. R. *Bengálské mýty*. Praha: KMa, 2007. s. 57-58. Na lodi ve tvaru páva se plavil i Šrímanta. Tato loď je typicky bengálská.

⁴⁷⁸ Blurton, T. R. *Bengálské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2007. s. 54.

⁴⁷⁹ Dallapiccolová, A. L. *Hindské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 34. Též Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 275.

děje, pokoušel se napřed domluvit Rávanovi po dobrém. [...] 'Ráma nikdy neponechá tvůj skutek bez odplaty. A postavit se ti musím i já. Ač je mi už šedesát tisíc let, nedovolím, abys Rámovu choť unesl. Nechceš-li upustit od svého hnusného záměru, musíš se mnou bojovat. Dokud jsem na živu, nedovolím ti Sítu unést!'“ Po těchto slovech se statečný pták vrhl na Rávanu a rozpoutala se prudká bitva. „Džatájů útočil ostrými drápy a Rávana ho zasypával střelami a kopími. Obřímu ptáku se podařilo vyrvat luk z jedné paže, ale druhá ho vzápětí zranila jiným. Mohutným rozmachem křídel srazil pták démona z vozu a znovu na něho zaútočil. Ale Rávana se vznesl do vzduchu a jeho údery drtily Džatájua. Nakonec mu usekl obě křídla i nohy a pták padl bezmocně na zem.“⁴⁸⁰

3.13.9 Káma

Bůh lásky a milostné touhy Káma (touha) jezdí na voze taženém papoušky. Převtělen do podoby mladého muže řídí tento vůz, přičemž je ozbrojen lukem z cukrové třtiny, jehož tětivu tvoří řada bzučících včel a šípy z květin, které symbolizují pět smyslů. Doprovází ho manželka Rati (rozkoš).⁴⁸¹ Na svém praporu má delfína či žraloka *Makaru*.⁴⁸²

3.13.10 Orel a sóma

Podle Rgvédu přinesl dravý pták vylisovanou sómovou⁴⁸³ šťávu a rostlinu. Poté co orel vyletěl až k nebi, řítil se „rychlostí myšlenky a zmocnil se měděné pevnosti“. Poté popadl rostlinu a přinesl ji na zem.⁴⁸⁴

⁴⁸⁰ Zbavitel, D. *Rámájana*. Praha: Argo, 2000. s. 77.

⁴⁸¹ Dallapiccolová, A. L. *Hindské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 45. Též Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 1996. s. 120.

⁴⁸² Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 220. Delfín *Makara* měl v tlamě perly, pomocí nichž lze získat lásku každé ženy. Démon *Makara* byl také jízdním zvířetem mořského krále Varuny. Dobrým lidem dával živou vodu, zlým vodu mrtvou. Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 236.

⁴⁸³ *Sóma* či *haoma* je indoíránský výraz pro nápoj nesmrtelnosti *amrtu*. Eliade, M. *Dějiny náboženského myšlení I*. Praha: Oikoymenh, 1995. s. 202.

⁴⁸⁴ Eliade, M. *Dějiny náboženského myšlení I*. Praha: Oikoymenh, 1995. s. 201-202. Dravec – védská *šjéna* a avestská *saéna* je pokračováním indoíránského **saina*. V tomto spojení dravce s hlavní rgvédskou obětinou lze hledat motivace pro védská obětiště v symbolickém tvaru tohoto ptáka. Například védské ohňové obětiště (oltář) sloužící během rituálu *agničajana* měl tvar dravého ptáka, snad sokola nebo orla s rozepjatými křídly. *Védské hymny*. Praha: Dharma Gaia, 2000. s. 159-160.

3.13.11 Hansa

Upanišady hovoří o *hanse* (divoké huse na nebi), jež je častým obrazem pro boha slunce⁴⁸⁵ a zároveň individuální duši člověka, jež se stále dokola „rodí v kole *brahma*, tj. podrobuje se znovuzrození v kole *sansáry*. [...] V tomto velikém kole *brahma*, v němž vše zeje a jež je přítomné ve všem, krouží divoká husa, považujíc sama sebe a Poháněče za navzájem oddělené. Potom [však], jím požehnána, dojde nesmrtelnosti.“⁴⁸⁶ „Zlatě zbarvený pták sídlí v srdci i ve slunci“⁴⁸⁷

3.13.12 Dhíra a vrány

Voják Dhíra vylezl na strom před strašným lvem a neodvážil se vrátit na zem. Z jeho chvějící ruky vypadl oštěp a spadl dolů. Lev byl zasažen ostrým hrotem kopí a, díky Dhírovým zásluhám z minulých životů, po chvíli pošel. Dhíra však ze strachu stále setrval ve větvích stromu, dokud ho vrány jako přátelé nezpravily o tom, že lev je již mrtev.⁴⁸⁸

3.13.13 Garuda a tkadlec

Tkadlec se zamiloval do princezny, kterou nemohl získat, a proto velice naříkal. Jeho přítel však vymyslel plán, jak by mohl tkadlec princeznu získat. Vyrobil mu dřevěného ptáka Garuda a opatřil mu též všechny znaky boha Višnu. Takto přestrojen, létal pak tkadlec každé noci za princeznou. Její otec, v domnění, že za jeho dcerou létá sám Višnu, vyhlásil válku všem okolním králům. Byl si jist, že s Višnuovou pomocí všechny nepřátele lehce porazí. Netušil však, že za jeho dcerou chodí jen obyčejný tkadlec. Když jejich nepřátele dorazili až k branám hlavního města, prosil král dceřina nápadníka stále naléhavěji o pomoc. Tkadlec se tedy rozhodl, že se nepřátelským vojskům ukáže v povětří na Garuda a snad je tak zažene. Vznosl se na dřevěném stroji do povětří a byl by jistě zamřel, kdyby nebylo pravého Garuda, který se vtělil do

⁴⁸⁵ *Upanišady*. Praha: DharmaGaia, 2004. s. 289.

⁴⁸⁶ Svétášvatarópanišad I. In *Upanišady*. Praha: DharmaGaia, 2004. s. 350.

⁴⁸⁷ Maitvájánjópánišad VI. In *Upanišady*. Praha: DharmaGaia, 2004. s. 399.

⁴⁸⁸ *O copatých mniších, šibalech a nevěrných manželkách. Příběhy ze staré Indie*. Praha: Knižní klub, 2007. s. 70.

dřevěného ptáka a boha Višnu, který se vtělil do tkalce. Poté zbavil všechny nepřátele síly a vojska se dala na ústup. Tkadlec se snesl na zem a všichni ho poznali. Král mu však z vděčnosti dal svou dceru za manželku.⁴⁸⁹

3.13.14 Pták Sindhuka

V dalekém hornatém kraji rostl velký strom a na něm bydlel pták Sindhuka, z jehož trusu vznikalo zlato. Jednoho dne ptáka chytil lovec a odnesl ho králi. Král však lovcovým slovům o zlatém trusu nevěřil a ptáka pustil na svobodu. Teprve poté poznal, jak velice se mýlil.⁴⁹⁰

3.13.15 Gunaságara a Malajavatí

V horách Malaja žije papoušek zvaný Gunaságara a na vrcholcích Himaláje kavka jménem Malajavatí. Oba se zrodili v ptačí podobě následkem kletby. Dříve žili jako král gandharvů Višvávasu a jeho choť Málavatí. Hráli a zpívali v překrásné zahradě a opominuli tak čas, kdy měli sloužit králi bohů Indrovi. Ve strachu před jeho hněvem se proměnili do podoby kavky a papouška. Indra se na ně opravdu rozhněval a kletbou jim tyto podoby přisoudil navždy. Později se však Indrovo srdce obměkčilo soucitem. Prozradil jim, že jednoho dne prokáží službu Haradattovu synovi Madanasénovi, a poté se budou moci vrátit do města bohů.⁴⁹¹

3.13.16 Mýty původních indických kmenových pospolitostí

Tyto mýty se vyskytují mezi domorodými kmeny Indie dodnes. Dokládají vliv lidového folklóru na hinduistickou tradici a zároveň i vliv hinduismu na lidový folklór.

⁴⁸⁹ *O copatých mniších, šibalech a nevěrných manželkách. Příběhy ze staré Indie.* Praha: Knižní klub, 2007. s. 125-132.

⁴⁹⁰ Tamtéž s. 145.

⁴⁹¹ Tamtéž s. 167-168.

3.13.16.1 Ptačí poslové - Birhórové

Podle mýtu Birhórů byli Asúrové⁴⁹² prvními lidmi na zemi, kteří tavili železo. Kouř z jejich pecí však vadil nejvyšší bytosti, Sing-bongovi. Vyslal proto jako posly ptáky, kteří Asúřům přikázali, aby s prací přestali. Asúrové však ptáky zmrzačili a se svou prací odmítali přestat. Tehdy Sing-bonga osobně sestoupil na zem a nepoznán se přiblížil k Asúřům. Přesvědčil je, aby vstoupili do pecí a spálil je. Jejich vdovy se pak staly duchy přírody.⁴⁹³

3.13.16.2 Sing bongovi ptačí poslové - kmen Mundá

Téměř stejný příběh nalézáme u kmene Mundá. Na počátku lidé pracovali v nebi pro boha Sing bongu. Jejich odraz jim však prozradil, že jsou bohu velmi podobní a proto mu odmítli nadále sloužit. Sing bonga je za trest svrhl na zem, kde si však lidé postavili pece. Jejich kouř Sing bongovi vadil a proto k lidem poslal ptačí posly: *„Poté vyslal vránu a Lipiho (skřivana): vrány dříve byly bílé, ale Vulkáni tohoto Sing Bongova posla chytily a začernily ho. Lipiho učinili červeným a zploštili mu hlavu. Ale příkazy Sing Bonga neposlechli. Ani ostatní poslové nepochodili lépe.“*⁴⁹⁴ Proto se Sing Bonga rozhodl, že na zemi sestoupí sám a své odpůrce zahubí. Proměněn v starce vstoupil do jejich obydlí a poté do nitra rozpálené pece. Po třech dnech se z ní opět vynořil obtěžkán zlatem, stříbrem a drahokamy. Když ho kováři napodobili, v peci shořeli.

3.13.16.3 Dívka holubice - Garové, Ásám

Garové vyprávějí příběh o dvou bratrech, kteří rozumněli řeči ptáků. Jednoho dne našli dvě holubice a vyslechli jejich rozhovor. Poté bratři ptáky chytily a jeden z nich holubici zabil a snědl. Gunal si však druhého ptáčka ochočil a dobře se o něj staral. Vždy, když odešel z domova,

⁴⁹² Asúrové byli kmenem kovářů, sídlícím na severu Páňdžábu a později v pohoří Čhótá Nágpur.

⁴⁹³ Eliade, M. *Kováři a alchymisté*. Praha: Argo, 2000. s. 50.

⁴⁹⁴ „Then he sent a crow and a „Lipi“ (lark): the crows were formerly white but the Vulcans caught the crow sent by Sing Bonga and smoked it black, and they made the Lipi red and flattened its head, but the orders of Sing Bonga were not carried out. Other messengers were sent with no better success.“ Dalton, E. T. *Descriptive Ethnology of Bengal. Indian studies, past & present*. R. Maitra, 1960. s. 185.

proměnila se holubice v dívku a starala se mu o domácnost. Mladík ale nemohl dlouhou dobu přijít na to, kdo mu o domov pečuje. Proto jednoho dne předstíral, že zaspal. Holubice se opět proměnila v ženu a dala se do vaření a úklidu. Gunal ji chytil za ruku a dívka mu musela slíbit, že se za něj provdá. Od té doby se v holubici již nikdy neproměnila.⁴⁹⁵

3.13.16.4 Labutí dívka – Kačariové, Ásám

Kačariové vyprávějí příběh o labuti, která se měnila v krásnou dívku. Od starých manželů, u kterých žila, si ji vyžádal mladý muž, který se s ní chtěl oženit. Když nebyl mladík doma, proměňovala se labuť do lidské podoby. Když se však vracel domů, vždy se proměnila zpět v ptáka. Jednoho rána mladík předstíral, že spí a tajně pozoroval, jak se labuť mění v krásnou dívku. Poté vzal její labutí kůži a hodil ji do ohně. Dívka pak již natrvalo zůstala v lidské podobě a žili spolu šťastně jako manželé.⁴⁹⁶

3.14 TIBET

3.14.1 Stvoření země a lidí

Na počátku bylo obrovské ptačí vejce, ve kterém byly ukryty síly života. Když se život vyvalil ven, vznikl z něj první člověk Jemön, který měl podobu ptáka. Ve svém zobáku roznesl úrodnou půdu a rozšířil lidstvo po celé zemi.⁴⁹⁷

3.14.2 Khjung

Také v Tibetu je znám Garuda, který zde nese jméno bönistického mytického ptáka Khjunga. Ten je zde popisován jako poloviční pták a poloviční člověk. Stejně jako v Indii je nelítostným nepřítelem hadů, které zabíjí svým zahnutým zobákem. Dle tibetské víry Khjung symbolizuje sebedůvěru a moc a pokud se někde objeví, lze očekávat nějaký

⁴⁹⁵ Playfair, A. *The Garos*. Spectrum Publications, 1998. s. 124-125.

⁴⁹⁶ Frazer, J. G. *Zlatá ratolest – druhá žena*. Praha: Garamond, 2000. s. 198-199.

⁴⁹⁷ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 340.

neobvyklý úkaz či událost.⁴⁹⁸ Jako Khjung je zobrazován Amñekhjüngngön (A-mjes-khjüng-sngon) – "*Modrý garuda z hory Amñe*". Je to pták "*jehož tělo je modré jako obloha, růžky, zobák a spáry jsou z meteorického kovu a jeho tři oči žhnou jako slunce*."⁴⁹⁹ Amñekhjüngngön je horským božstvem kočovného kmene Ngologů z kraje Amdo a především kláštera Rakja. Doprovází ho pět Garudů, kteří si podrobili Nágy, a to bílý, červený, modrý, žlutý a zelený.⁵⁰⁰

3.14.3 Sangpo Bumthi

Sangpo Bumthi, jedno z nejdůležitějších božstev bönistického náboženství, sedí na křesle dvou požehnaných ptáků Garudů (*khjung*), kteří se blyští drahokamy či je Garudou přímo nadnášen. Bájný prapták Khjung ho též doprovází v podobě známé jako „*starý typ ptáka Garudy s hadem v zobáku*“.⁵⁰¹

3.14.4 Mačhen Pomra a Garuda

Garuda s mečem v ruce doprovází nejvýznamnější horské božstvo tibetské vysočiny, Mačhen Pomra. Tento ochranný bůh kmene Ngologů a nejsvětější hory Amñe Mačhen žije v okolí řeky Mačhu. Bývá zobrazován s oštěpem, šípy, lukem a hady. Pod jeho koněm je zobrazován drak a bohyně pramenů vykreslená s hady ve vlasech. Rovněž božstvo Döntam jezdívá na Garudovi.⁵⁰²

3.14.5 Bardo prapodstaty

Nedojde-li k vysvobození z koloběhu znovuzrození, setrvává člověk po smrti 49 dnů v bardo prapodstaty. Toto je doba mezi smrtí a znovuzrozením, během níž se zemřelému zjevují božstva ve svých pokojných i hněvivých podobách. Pokojných božstev je 42 a vyjevují se zemřelému během prvních dnů. Těch hrozivých je 58 a vyjevují se ve

⁴⁹⁸ Kolmaš, J. *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie*. Praha, Libri, 2009. s. 114.

⁴⁹⁹ Tamtéž s. 53.

⁵⁰⁰ Gruschke, A. *Tibetské mýty a legendy*. Praha: Volvox Globator, 2001. s. 147-148.

⁵⁰¹ Tamtéž s. 167-168.

⁵⁰² Tamtéž s. 160.

dnech zbývajících.⁵⁰³ Vše, co člověk v bardu vidí, je však pouze projekcí jeho mozku. Zejména hrozivým božstvům jsou připisovány zvířecí a ptačí hlavy a tyto postavy zvířatohlavých božstev zde slouží jako pomůcka pro správné probuzení a vymanění se z koloběhu životů, *sansáry*. Toto probuzení je hlavním cílem buddhismu a je ho možné dosáhnout vlastními silami právě v mezistavu, jakým je bardo. K tomu zemřelému pomáhá text *Bardo thödol*, který je mu předcítán.⁵⁰⁴

3.14.6 Thamen

Thamen (phra-men) či Thamenma (phra-men-ma) je skupina osmi lidožroutských *mimajinů*⁵⁰⁵ s ptačími hlavami a lidskými těly. Mezi sebou se odlišují barvou a předměty v rukou. Jedná se o projekce mozku zemřelého v třináctý den pobytu v bardu prapodstaty.⁵⁰⁶ Tato božstva jsou doprovázena zvířaty - pávem, lvem, slonem, koněm a harpyjí.⁵⁰⁷

3.14.7 Gaurí, pišáci, išvarí a jóginí

V osmém až čtrnáctém dnu se zemřelému v bardu zjevují božstva ve svých hněvivých podobách. Doprovázejí je, mimo jiné, i hrůzostrašná ženská božstva – osm gaurí a osm pišáci – s lidským tělem a zvířecí hlavou.⁵⁰⁸ Opět se mezi sebou liší barvou a předměty drženými v rukou. Kniha mrtvých však nabádá: „*Těchto osm gaurí*⁵⁰⁹ *osmera světových stran, [...] vystoupí z prostředka tvého mozku a zjeví se před tebou.*

⁵⁰³ Bělka, L. Tibetská božstva se zvířecími hlavami: pražský fragment postav mandaly Bardo thödol. In *Zvířecí mýty a mytická zvířata*. Praha: Academia, 2010. s. 96.

⁵⁰⁴ Bardo thödol neboli Vysvobození v bardu skrze naslouchání. In Kolmaš, J. *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie*. Praha, Libri, 2009. s. 100. Zemřelý je též varován, aby se nevydával cestou zvířat, která je, dle Tibetské knihy mrtvých, tvořena zaslepeností a tupostí. Obecně je na zvířecí stav pohlíženo jako na podřadný, nižší stupeň. Zemřelý se má snažit této cestě vyhnout. "V onom matném zeleném světě zvířat zalíbení neshledávej, neprahní po něm! Budeš-li k němu lnout, zřítíš se do světa nevědomých zvířat, kde ti bude zakoušet nekonečná muka tuposti, němoty a otroctví, ze kterých se nedostaneš ven." *Tibetská kniha mrtvých*. Praha, Vyšehrad, 1995. s. 73.

⁵⁰⁵ bohové či démoni – bytosti žijící před dobou prvního tibetského krále

⁵⁰⁶ Bardo thödol. Vysvobození v bardu skrze naslouchání. In Kolmaš, J. *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie*. Praha, Libri, 2009. s. 195.

⁵⁰⁷ *Tibetská kniha mrtvých*. Praha, Vyšehrad, 1995. s. 52-53.

⁵⁰⁸ Tamtéž s. 75.

⁵⁰⁹ Osmero démonských stvoření hrozivého vzezření, ozdobených věnci z lidských lebek, jež obývají pohřebišť. Filipický, J. *Encyklopedie indické mytologie*. Praha: Libri, 1998. s. 64.

*Nehroz se jich!*⁵¹⁰ Poté z vnější sféry mozku vystoupí osm *pišáčů*⁵¹¹ osmera míst. Je to skupina osmi lidožrouckých bohyní s lidskými těly, ale ptačími či zvířecími hlavami. Jejich hlavy jsou lví, tygří, liščí, vlčí, supí, hřbitovního ptáka⁵¹², havraní a sovi.⁵¹³ Čtrnáctého dne se zjevuje čtveřice strážkyň bran, z nichž jedna má hlavu hada. Kniha mrtvých nás však opět nabádá: „*Nehroz se jich! Všechno, co se ti zjeví, poznávej jako vlastní představy, jako schopnost svého intelektu!*“⁵¹⁴ Poté se zemřelému zjevuje 28 *íšvarů*, opět s hlavami nejrůznějších zvířat včetně hada a ptáků sokola, supy, garudy, dudka a vrány a čtyři *jóginí* s hlavami kukačky, kozy, lva a hada.⁵¹⁵

3.14.8 Vairóčana

V bardu se zemřelému zjevuje také Vairóčana v jedné ze svých podob jménem Mahášrí Budhahéruka. Jedná se o jeho hrozivou podobu, v níž sedí na trůnu podepřeném Garudou symbolizujícím sebedůvěru a moc, po těle se mu vinou hadi a z lebky pije krev.⁵¹⁶

3.14.9 Amně Kurmän a ptačí poslové

V holuba proměněná královna Amně Kurmän ukazovala cestu ptačím poslům, kteří hledali krále Gesara. Když ho nakonec našli, nařídil jim, aby se posadili na bílý koberec, je-li zpráva příznivá a na černý koberec, je-li špatná. Tu se všichni ptáci snesli na černý koberec a předali králi Gesarovi svou zprávu.⁵¹⁷

⁵¹⁰ *Tibetská kniha mrtvých*. Praha, Vyšehrad, 1995. s. 88.

⁵¹¹ Skupina bésů a démonů obývajících pohřebiště a působujících zhoubné choroby. Živí se masem mrtvol, pijí lidskou krev a svou zlobou a podlostí předčí všechny ostatní zlé duchy. Bělka, L. *Tibetská božstva se zvířecími hlavami: pražský fragment postav mandaly Bardo thödol*. In *Zvířecí mýty a mytická zvířata*. Praha: Academia, 2010. s. 102.

⁵¹² Zde je pravděpodobně míněn, dle Josefa Kolmaše, některý z ptáků žijících se lidským masem – sup či luňák, ačkoliv by mohlo jít i o jeřába či volavku.

⁵¹³ *Tibetská kniha mrtvých*. Praha, Vyšehrad, 1995. s. 88.

⁵¹⁴ Tamtéž s. 90.

⁵¹⁵ Tamtéž s. 91.

⁵¹⁶ Tamtéž s. 82.

⁵¹⁷ Gruschke, A. *Tibetské mýty a legendy*. Praha: Volvox Globator, 2001. s. 53-54.

3.14.10 Černý a bílý pták

Černý čertovský pták chtěl unést kozy z jejich chlívků. Nebeský král Wangpo Gjabžin se proto proměnil v božského bílého ptáka a ti dva se spolu dali do boje. Přihlížející si domysleli, že černý pták bude jistě zlého původu, a proto jeden z přihlížejících jménem Agu Palle uchopil prak a černého ptáka zastřelil. Wangpo Gjabžin se zaradoval a proměnil se zpět do své podoby.⁵¹⁸

3.14.11 Zvířecí léčitelé

V Tibetu jsou známa mystická zvířata, která mají schopnost léčit nemoci. Jsou jimi dlouhozobá sova Džibrog Uggü Čhuring, která saje a pomáhá, rudý měděný vlk Targo Zangčang Marpo a černý medvěd s bílými rameny Targo Denag Sogkar.⁵¹⁹

3.15 ČÍNA

3.15.1 Doba chaosu

Sbírka Chuaj-nan-c' z druhého století př. n. l. vypráví o době, kdy „*nebesa nepokrývala úplně (zemi), a země nepodpírala plně (nebesa). Ohně plápolaly, aniž byly hašeny, vody zaplavovaly všechno, aniž je kdo zastavil, divá zvěř požírala lidi a draví ptáci uchvacovali staré a slabé do svých pařátů.*“ Toto období chaosu ukončila bohyně Nü-kua, která podepřela nebesa nohama želvy, scelila oblohu, zkrotila divé vody, vyhnala dravé ptáky i zvěř a zabila Černého draka, který ohrožoval zemi.⁵²⁰

3.15.2 Ptáci slunce

Bůh slunce je zobrazován jako starší muž s kohoutem. Kohout zde symbolizuje každodenní východ slunce, jež zdraví svým kokrháním.

⁵¹⁸ Gruschke, A. *Tibetské mýty a legendy*. Praha: Volvox Globator, 2001. s. 36.

⁵¹⁹ Tamtéž 170.

⁵²⁰ Bodd, D. Mýty staré Číny. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 322 a *Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 10. Více o této době v hesle Nü-kua 4.17.1.

„Vlastním symbolem slunce však není kohout, nýbrž třínohý sluneční havran“⁵²¹, jenž je poslem Královny matky Západu Si-wang-mu⁵²² a protějškem třínohé měsíční ropuchy.⁵²³

Kokrhající kohout je symbolem slávy a zásluh, zahání zlo a obecně je symbolem zdaru a rodiny. Panuje víra, že duše zemřelého vstupuje před poutí podsvětím do kohoutího těla, proto byl tento pták rovněž kladen na rakev.⁵²⁴ Kohout je v Číně dále symbolem rozhodnosti, agresivity a pěti ctností: občanské, vojenské, odvahy, dobrotivosti a spolehlivosti. „Jeho hřebínek je symbolem literárního ducha, ostruhy ukazují jeho schopnost bojovat, na dvoře dohlíží na rozdělení krmení a zároveň spolehlivě oznamuje blížící se rozbřesk. Rovněž se mu přisuzuje schopnost, že dokáže vytušit budoucí události.“⁵²⁵

3.15.3 Havraní slunce

Dle mýtu o sestřelení deseti sluncí sídlí ve slunci⁵²⁶ havran. Havran však může slunce také přímo představovat.⁵²⁷ Mýtus praví, že v době, kdy neputují po obloze, hnízdí slunce v podobě havranů ve větvích stromu Fu-sang, jehož kmen dosahuje zhruba sta mil, ale jeho listy nejsou větší než hořčičná semena.⁵²⁸ Ihned, jakmile se jedno slunce navrátí ze své pouti, vydává se na ni druhé.⁵²⁹ Jednoho dne však nedopatřením vyšlo všech deset sluncí najednou. A tak, aby zachránil zemi před zničením jejich žářem, sestřelil devět z nich lukostřelec jménem I či Chou I.⁵³⁰

⁵²¹ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 29.

⁵²² Tamtéž s. 63 a 194. Viz též 3.15.4.

⁵²³ „Na slunci sídlí třínohý pták a na měsíci třínohá ropucha.“ Chuaj-nan-c' (Kniha mistra z Chuaj-nanu). In *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 431.

⁵²⁴ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 93.

⁵²⁵ Tamtéž s. 93.

⁵²⁶ či v každém z oněch deseti sluncí

⁵²⁷ Pierre Grimal ve své knize popisuje jednotlivá slunce, jakožto chlapce se kterými na slunečním voze jezdí třínohý sluneční havran. Grimal, P. *Mythen der Völker II*. Frankfurt am Main: Fischer Bücherei, 1967. s. 276

⁵²⁸ Tento strom se prý nachází na Západním konci nebes, u břehu Západního moře. Může se jednat o obrovskou morušu, která je též někdy nazývána Čung-sang. *Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 30.

⁵²⁹ Slunce za normálních okolností vycházela po sobě v jednotlivých dnech vždy v desetidenním cyklu.

⁵³⁰ Bodd, D. Mýty staré Číny. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 331 a

3.15.4 Ptáci bohyně Si-wang-mu

Si-wang-mu, Královna matka Západu, o níž jsme se již zmínili, sídlí v paláci z ryzího zlata a drahokamů na hoře světa Kchun-lun.⁵³¹ Jejím úkolem je určovat délku pozemského života smrtelníků. Může jim poskytnout mimořádnou dlouhověkost, ale sesílá na ně také nemoci, záplavy a zemětřesení. Je strážkyní nápoje nesmrtelnosti⁵³². Společnost jí dělá devět mytických ptáků, kteří jsou zároveň i jejími posly.⁵³³ Symboly Si-wang-mu jsou fénix a jeřáb,⁵³⁴ jídlo jí nosí tři salašníci⁵³⁵ a tři ptáci dohlížejí na kchun-lunský ráj. Tito ptáci „mají hada na hlavě, pod nohama a jednoho šarlatového na voleti.“⁵³⁶ Na hoře Kchun-lun žijí rovněž hadi, drak, divoké kočky a další dravé ptactvo, například šestihlavý jestřáb. V Kchun-lunu roste i dvanáct zázračných stromů, mezi nimiž je strom nesmrtelnosti, mudrcův strom a strom pitné vody.⁵³⁷

„Západ je moje domovina,
Západ, odkud není nikam úniku!
Žiji zde s tygry, strašlivými šelmami,
vůkol mne krouží orli, sokoli a jestřábi!
Střežím tu zem!
To věčná povinnost je má!“⁵³⁸

3.15.5 Jízdní zvířata

Také čínská mytologie zná jízdní zvířata, jež jsou v Indii nazývána *váhanou*. Páv je jízdním zvířetem jednoho z pěti nadsmyslových buddhů **Amitábhy**, od něhož se šíří světlo a rozlévá se po celém vesmíru.⁵³⁹ Na jeřábu létá bůh dlouhého života **Šou-sing** („Hvězda dlouhověkosti“)

³³³ a *Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 30-35.

Rovněž v Koreji havran představuje slunce. Winkelhöferová, V., Löwensteinová, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006. s. 67-68.

⁵³¹ tato hora je typickým příkladem světové hory – *axis mundi*

⁵³² Lék na nesmrtelnost si od ní vyprosil například střelec I, jenž sestřelil z oblohy devět havraních sluncí viz 3.15.3. *Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 40.

⁵³³ Grimal, P. *Mythen der Völker II*. Frankfurt am Main: Fischer Bücherei, 1967. s. 287.

⁵³⁴ Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 513.

⁵³⁵ Birrellová, A. *Čínské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 27. Salašník je zářivě modrý pták.

⁵³⁶ Tamtéž s. 58.

⁵³⁷ *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 84.

⁵³⁸ *Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 96.

⁵³⁹ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 6.

neboli **Šou-lao** („Stařec dlouhého věku“). V jeho nebeské zahradě roste rostlina nesmrtelnosti⁵⁴⁰. Rovněž víly prý létají na jeřábech. Na fénixovi vzlétla do nebe **Nung-jü**, která se, společně se svým manželem letícím na drakovi, snažila tyto nádherné ptáky přilákat do své zahrady hrou na flétnu, jež napodobovala jejich zpěv.⁵⁴¹ Na hřbetě čápa odletěl do nebes **Čung-li Čchüan** poté, co se stěna jeho jeskyně rozestoupila a on našel skříňku s formulí nesmrtelnosti.⁵⁴² Další nesmrtelný letěl do nebes na žlutém jeřábu.⁵⁴³

3.15.6 Fénix

Tento mytický pták je v Číně spojován s pěti ctnostmi: „*Tělo má zelené jako dobrotivost, krk bílý jako spravedlnost, hřbet červený jako slušnost, prsa černá jako moudrost a nohy žluté jako věrnost a hodnověrnost.*“⁵⁴⁴ Též je spojován s jihem, sluncem a dobrou úrodou. S evropským fénixem však nemá mnoho společného, původně se zřejmě jednalo o boha větru. Pokud je zobrazen společně s drakem, znamená drak císaře a fénix císařovnu, ale mohou symbolizovat i nebesa a zemi. Fénix je též někdy popisován jako pták s překrásným peřím podobný bažantovi, který svým nádherným zpěvem baví bohy i vládce. Všude, kde se objeví, přináší lidem pokoj a štěstí. Tento vládce a pán všech ptáků⁵⁴⁵ je znám i pod jménem Feng Huang⁵⁴⁶ či Jie-niao.⁵⁴⁷

3.15.7 Jeřáb

Jeřáb je symbolem štěstí, dlouhého života a nesmrtelnosti. Legenda praví, že když se dožije šesti set let, nemusí už jíst a stačí mu prý jen voda. Po fénixovi je také nejvýznamnějším ptákem čínské

⁵⁴⁰ Může být též zobrazován jedoucí na kropenatém jelenu. Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 24.

⁵⁴¹ Tamtéž s. 168.

⁵⁴² Sídlo nesmrtelných je nazýváno Pcheng-laj. Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 519.

⁵⁴³ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 204.

⁵⁴⁴ Tamtéž s. 59.

⁵⁴⁵ *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 82.

⁵⁴⁶ Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 1996. s. 50.

⁵⁴⁷ *Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 108.

mytologie. Jeřáb též nosí duše zemřelých do Západního ráje⁵⁴⁸ a byl to právě on, kdo nesl člun s osmi Nesmrtelnými na Ostrov nesmrtelných.⁵⁴⁹ Rovněž taoističtí mniši se prý po smrti mění v „nebeského jeřába“ či v „jeřába blažených.“ *„Pět mezilidských vztahů vždy symbolizuje následující řada: jeřáb, fénix, volavka, kachnička mandarínská a konipas.“*⁵⁵⁰ Jeřáb zde představuje vztah otce a syna. Jestliže totiž jeřáb zpívá, mládě mu odpovídá.

3.15.8 Garuda

Rovněž v čínské mytologii nalézáme mytického ptáka Garuda. Tento orel s lidskou hlavou zde symbolizuje slunce a vítr. Proto bývá nazýván „sluneční pták“ a „král ptáků“. V hinduismu je jízdním zvířetem boha Višnu, v buddhismu pak dhjánibuddhy Amóghasiddhiho. Rovněž je ochranným duchem učení. Garuda může být v Číně zobrazován též jako člověk s perutěmi a orlí hlavou. Pokud se o garudech mluví v množném čísle, představují ptačí duchy se zlatými křídly *„jichž je na nebesích množství, na zemi však pouze jediný.“*⁵⁵¹

3.15.9 Rajská zahrada

Mýtus o čínské rajské zahradě nám říká, že *„kdysi lidé ponechávali své děti v ptačích hnízdech...“* Beze strachu, že by jim bylo ublíženo, mohli svobodně chytat za ocas tygry a leopardy a stoupat na hady. Pak ovšem přišel nevyhnutelný úpadek.⁵⁵² Na zobrazeních buddhistického ráje můžeme vidět lotosový rybník vytvořený z drahých kovů a kamenů. Kolem poletují překrásní ptáci *„kteří přelibě zpívají, neboť zpívat umějí ještě před vylíhnutím.“*⁵⁵³ Je to bílý jeřáb, fénix, papoušek a kalavinka.

⁵⁴⁸ Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. 1. vyd. Praha: Knížní klub, 1996. s. 119. Protože se věřilo, že duše zesnulého člověka odlétá na jeřábu do ráje, kladla se zesnulým na rakev figura jeřába s roztaženými křídly.

⁵⁴⁹ Eliade, M. *Kováři a alchymisté*. Praha: Argo, 2000. s. 145-146.

⁵⁵⁰ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 82.

⁵⁵¹ Tamtéž s. 61 a 143.

⁵⁵² Bodd, D. Mýty staré Číny. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 330.

⁵⁵³ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 163.

3.15.10 Černý pták

Zakladatelský mýtus dynastie Šang⁵⁵⁴ hovoří o nebeském bohu, jenž k dívce Ťien Ti vyslal černého ptáka. Pták těsně vedle ní upustil vejce. Ťien Ti ho zvedla, snědla a otěhotněla. Porodila chlapce, praotce Šangů. Dřívější verze tohoto mýtu hovoří pouze o božském tmavém ptáku, který na příkaz nebeského boha slétl na zem, kde dal život prvním příslušníkům rodu Šang.⁵⁵⁵

3.15.11 Ptáci opatrovatelé

Mýtus o božském původu dynastie Čou⁵⁵⁶ hovoří o dívce Ťiang Jüan, jež šlápla do otisku palce velkého boha a otěhotněla. Porodila chlapce jménem Chou Ťi, kterého však ze strachu před neštěstím nechala ležet na úzké cestě, po které chodila domácí zvířata. Ta se o chlapce postarala, ochraňovala ho a kojila. Matka proto zanesla chlapce do lesa, kde ho pro změnu našli dřevorubci. Potřetí jej tedy matka zanechala na ledu. Tentokráte ho zachránili ptáci. Nadnesli jej, položili do peří, aby jej udrželi v teple, a ochránili svými velkými křídly. Poté již Ťiang Jüan chlapce vychovala. Časem z něj vyrostl hrdina, bůh obilí, ochránce zemědělských prací a zakladatel dynastie Čou.⁵⁵⁷

*„Ach, pohodili ho na pěšině,
bůvoli, ovce ho hřáli.
Ach, pohodili ho v hustém lese,
našel ho dřevorubec.
ach, pohodili ho na chladný led,
ptáci ho přikryli křídly.“⁵⁵⁸*

⁵⁵⁴ Dynastie Šang (1600–1046 př. n. l.) je první historickou dynastií Číny.

⁵⁵⁵ Birrellová, A. *Čínské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 25.

⁵⁵⁶ Dynastie Čou (1122–221 př. n. l.) je druhou historickou dynastií Číny. Příslušníci dynastie Čou se ztotožňovali sluncem a proto je jejím symbolickým zvířetem třínohý havran, jenž znázorňuje vzestup, zenit a klesání slunce. Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. 1.vyd. Praha: Knižní klub, 1996. s. 116. Viz též heslo Ptáci slunce 3.15.2.

⁵⁵⁷ Birrellová, A. *Čínské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 25 a 37.

⁵⁵⁸ Hrdlička, Z., Hrdličková, V., Černá, V. Čína. In *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 367.

3.15.12 Lej Kung

Taoistický bůh hromu, Lej Kung, je zobrazován jako škaredý démon s netopýřími křídly, ptačí hlavou i nohama, který v rukou drží kladivo a buben. Když do něj udeří, ohlašuje déšť. Rovněž dopad meteoritu je považován za úder jeho kladiva. „Dobré a zbožné chrání před veškerým zlem, ale zlosyny zasahuje svým kladivem.“⁵⁵⁹ Lidem pomáhá i při nemocech a porodech. Jeho manželkou je Matka blesků Tien-mu.

3.15.13 Lunární rok a světové strany

Dvanáct měsíců lunárního roku je v Číně symbolizováno výlučně rostlinami a zvířaty. Například první měsíc symbolizují čáp, želva, sokol a borovice, druhý měsíc kohout, slepice a švestkové květy.⁵⁶⁰ Z ptáků se dále vyskytují vlaštovka, kukačka, vrána, ledňáček, vrabci, divoké husy, kachničky mandarínské a střízlík. Z ryb zde nalezneme pouze kapra. Rovněž roční období jsou spojována s ptáky. O jaro se stará bůh s ptačím tělem Tchaj-Hao, podzimu pak vládne Žu-šou, syn krále říše ptáků Šao-Chaa.⁵⁶¹ Čtyři nebeská zvířata odpovídala čtyřem světovým stranám.⁵⁶² Již zmiňovaný fénix je spojován s jihem, východu vládne Černý drak, západ je spojován s Bílým tygrem a na severu nalezneme „Temného válečníka severu“, což je jméno želvy, která na svém krunýři nese hada se vztyčenou hlavou.⁵⁶³

3.15.14 Koleso bytí

Červený kohout zobrazený v prvním kruhu na buddhistickém kolese bytí⁵⁶⁴ symbolizuje jedno ze tří základních zel, žádostivost. K trojici základních zel patří i nenávist a zaslepení v podobě zeleného hada a

⁵⁵⁹ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 24-25.

⁵⁶⁰ Tamtéž s. 114.

⁵⁶¹ *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 83-84.

⁵⁶² pátou stranou byl střed

⁵⁶³ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 41-42

⁵⁶⁴ Grafické zobrazení koloběhu životů (*sansáry*).

černého vepře. Společně s kohoutem se, jeden druhému, zakusují do ocasu.⁵⁶⁵

3.15.15 Nebeský most

V Číně se vypráví příběh o nebeské dívce, která tkala šaty bohům.⁵⁶⁶ Čas od času však sestupovala na zemi a koupala se v rybníku. Jednoho dne ji spatřil mladý pasáček, zamiloval se do ní a ukryl její šaty. Dívka se tak nemohla vrátit zpátky na nebesa. Nějaký čas poté žili šťastně na zemi. Bohové se však na tkadlenu rozhněvali, protože neplnila své povinnosti a přikázali jí, aby se ihned vrátila na nebesa. Pasáček byl velice nešťastný a stále dívku hledal. Nakonec se mu, za pomoci kouzelné krávy, podařilo po žebříku vystoupat až na nebesa. Bohové však milencům nepřáli a oddělili je Mléčnou dráhou. Na jejich hořem se slitoval Nefritový císař a jednou ročně jim dovolil setkání. Na jeho příkaz překlenou v onen den straky a vrány Mléčnou dráhu svými křídly a vytvoří most, na kterém se milenci setkávají.⁵⁶⁷

3.15.16 Ťing Wej

Bohyně Nü Wa⁵⁶⁸ se proměnila v posvátného ptáka Ťing Weje, poté co se utopila ve východním moři. „*Někteří lidé ho také nazývají ptákem císařovy dcery. Má pestrobarevnou hlavu, bílý zobák a červené pařátky.*“⁵⁶⁹ Nü Wa nenávidí moře, které jí vzalo její mladý život, a po zbytek své věčné existence se ho snaží přehradit. Neúnavně proto nosí v zobáku kamínky a větvičky, aby moře zaplnila.⁵⁷⁰ „*Ťing Wej, pták vůle, létá neúnavně od moře až do Západních hor. Tam znovu popadne*

⁵⁶⁵ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 93. Koleso bytí představuje koloběh životů. V jeho druhém kruhu jsou světlá pole pro ctnostné lidi a tmavá pole pro lidi určené k zatracení. Třetí kolo obsahuje šest oblastí bytí, do nichž jsou lidé zařazováni dle jejich skutků. Poslední kruh ukazuje dvanáct fází lidského života vedoucí ke stálému lpění na pozemském světě.

⁵⁶⁶ V jiné verzi dívka spřádá barevné oblaky. *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 83. Tento příběh nalézáme také v Japonsku a v Koreji.

⁵⁶⁷ Dvořáčková, V. *Souhvězdí a jejich mýty*. Praha: KMa, 2005. s. 60 a Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 134. Též *Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 131.

⁵⁶⁸ Dcera boha slunce. Pro její krásu a moudrost se jí prý přezdívalo „nová bohyně Nü-kua“.

⁵⁶⁹ *Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 13.

⁵⁷⁰ *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 81. Též Birrellová, Anne. *Čínské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 30.

kamínek či větvičku, vzepne se na křídlech, znovu letí nad moře a kamínky a větvičky neúnavně hází do mořských vln. Tak uplunula celá staletí. Říká se, že dnešní ostrovy Šan-tung a Liao-tung vznikly právě z těchto větvíček.“⁵⁷¹

3.15.17 Ku Šan a Čchin Pej

Dva bohové jménem Ku Šan a Čchin Pej se změnili v hrozný dravce poté, co byli popraveni za vraždu boha Pao Ťianga. Jako dravci pak předpověděli příchod velké války a období sucha. „Čchin Pej se proměnil ve velkého orlovce s černým znamením, šarlatovým zobákem a tygřími spáry. Když se objeví, ohlašuje příchod války. Ku Šan se změnil ve žlutě zbarveného luňáka se šarlatovými nohama, který oznamuje příchod sucha.“⁵⁷²

3.15.18 Šun

Mytický hrdina Šun musel přestát mnoho zkoušek, neboť se ho jeho rodina snažila zabít. Když mu jeho otec nařídil opravit skladiště obilí, Šun poslechl, ale protože byl varován svými manželkami, oblékl si nejdříve plášť s ptačím vzorem. Když poté jeho příbuzní sýpku podpálili, proměnil se v ptáka a uletěl.⁵⁷³ Při druhé zkoušce si na radu manželek oblékl plášť s dračím vzorem, a když ho jeho rodiče uvěznili ve studni, proměnil se v draka a uprchl podzemními vodami.⁵⁷⁴

3.15.19 Fu-ší

„Mnohé mýty vyprávějí o ptácích, přinášejících osudová znamení, například o ptáku připomínajícím kohouta s lidskou hlavou, zpívajícím své vlastní jméno „Fu-ší!“ Když se objeví, vypukne válka.“⁵⁷⁵

⁵⁷¹ *Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny.* Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 12-14.

⁵⁷² Birrellová, A. *Čínské mýty.* Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 31 a 51.

⁵⁷³ *Mytologie světa.* Bratislava: Obzor, 1973. s. 86.

⁵⁷⁴ Birrellová, A. *Čínské mýty.* Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 38-39.

⁵⁷⁵ Tamtéž s. 54.

3.15.20 Pták Pi-fou

Rovněž ptáček Pi-fou bez ustání křičí své jméno. Je průvodcem boha Čuan-su, kterému svým velkým bílým zobákem ukazuje cestu. Má lidskou tvář, čapí trup, bílý zobák, zelená křídla a jenom jednu nohu.⁵⁷⁶

3.15.21 Ptačí lidé

Meng-si jsou míšenci ptáků a lidí, kteří mají ptačí tělo a lidskou hlavu. Ochočili si a domestikovali všechny ptáky a zvířata. Jednoho dne se rozhodli přestěhovat za lepší půdou. Tehdy je prý ptáci dovedli k horám Meng Si, kde se usadili. Ptáci je poté naučili konzumovat bambus, který se zde hojně vyskytoval.⁵⁷⁷

3.15.22 Chun-tun, Miao a Feng-po

Rovněž mnoho hybridních bytostí má některý atribut ptáků. Zmiňme si proto ještě bezhlavého boha chaosu Chun-tuna s šesti nohama a čtyřmi křídly, ovšem bez tváře, zobáku a očí, jenž vládne neuspořádanému chaosu na počátku světa.⁵⁷⁸ Miao, bytosti odpovědné za rituální nepořádek, jsou popisovány jako „okřídlené bytosti, žijící v nejzazším severozápadním koutě světa“ a přesto neumějí létat.⁵⁷⁹ Také bůh větru Feng-po, o němž se ještě zmíníme ve sféře země (4.17.5), má dle jiných představ, podobu obrovského ptáka, jenž mácháním svých křídel vyvolává vítr.⁵⁸⁰

3.15.23 Ptačí oblek

Jak jsme již viděli, také v Číně nacházíme motiv proměny v ptáka skrze ptačí oděv. „*Chceme li říci, že někdo vzlétl na nebesa, vyjádříme to*

⁵⁷⁶ Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 18.

⁵⁷⁷ Birrellová, A. Čínské mýty. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 62.

⁵⁷⁸ Bodd, D. Mýty staré Číny. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 322 a Grimal, P. *Mythen der Völker II*. Frankfurt am Main: Fischer Bücherei, 1967. s. 268. Též Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 271.

⁵⁷⁹ Bodd, D. Mýty staré Číny. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 329.

⁵⁸⁰ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 29.

*čínsky takto: s pomocí ptačího peří byl proměněn a vystoupil vzhůru jako nesmrtelná bytost.*⁵⁸¹

3.15.24 Původ ohně

Čínský mýtus vypráví o slavném mudrci, který se jednoho dne vydal na procházku „až za hranice měsíce a slunce“. V té době oheň lidé ještě neznali. Pojednou uviděl strom a na něm černého ptáka podobného orlu, který do stromu kloval tak vytrvale, až se objevil oheň. Mudrc byl velice překvapen, vzal si domů jednu hořící větev a tak pro lidi získal oheň. Díky tomu ho lidé nazývají Suy-jin.⁵⁸²

3.16 JAPONSKO

3.16.1 Stvoření světa

Mýtus Ainů z ostrova Hokkaidó nám vypráví o době, kdy souš nebyla oddělená od moře a všechny existující elementy byly vzájemně propojeny ve vodách prahmoty. Nejvyšší bůh jménem Pase kamui se rozhodl stvořit svět a na pomoc zavolal konipasa. Ten se snesl z nebe a začal kolem sebe bít křídly, mávat ocáskem a nožičkami míchat vody prahmoty. Po velkém úsilí ptáčka se tekutá prahmota změnila v oceán a v něm se objevily kusy souše. Jiná verze tohoto mýtu vypráví, že Pase kamui stvořil svět sám pomocí svých kamenných nástrojů a konipas poté povrch země pouze urovnal.⁵⁸³ Ainové též považují konipasa za ochránce zamilovaných, neboť naučil lidi povinností mužů a povinností žen a jejich pohlavnímu spojení. Dle jedné verze mýtu se božský pár Izanagi a Izanami naučil milostnému spojení právě od ptáka konipase. Do roucha z peří konipasů, hus či střízlíků byl oblečen trpasličí bůh Sukunabikona,

⁵⁸¹ Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 372.

⁵⁸² Čínský výraz *suy* znamená nástroj pro rozdělávání ohně. Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 108 a *Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 49.

⁵⁸³ Winkelhöferová, V., Löwensteinová, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006. s. 15 a 120.

když pomáhal Ókuninušimu vybudovat svět a připravit „metodu léčení chorob“.⁵⁸⁴

3.16.2 Orel

V některých mýtech je prapředkem Ainů bůh hor v podobě orla. Ten je rovněž považován za zachránce Ainů, neboť je v době velkého hladomoru nasytil.⁵⁸⁵

3.16.3 Amaterasu a kohouti

Susano⁵⁸⁶, bratr sluneční bohyně Amaterasu, se jednoho dne rozhodl svou sestru pozlobit. Stáhl proto kůži z nebeského grošáka a mrštil ji do tkalcovny své sestry otvorem ve střeše. Amaterasu se přitom poranila člunkem. „Následkem tohoto činu se *sluneční bohyně polekala, rychle odešla do nebeské jeskyně a zavřela za sebou kamenné dveře. Tehdy jasné nebe potemnělo a celá zem se ponořila do temnoty. Nastala věčná noc.*“⁵⁸⁷ Všichni bohové se proto uraženou bohyni slunce snažili vylákat z jeskyně ven. Mimo jiné shromáždili všechny kohouty a přinutili je kokrhat, ale ani to nepomohlo.⁵⁸⁸

*„Začali se radit,
jak by bohyni slunce vylákali z jeskyně.
Bůh Omoikane - Česač myšlenek
přišel na chytrý nápad,
který se ukázal velmi působivý.*

⁵⁸⁴ Saunders, E. D. Japonská mytologie in Kramer, Samuel Noah. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 351 a 630.

⁵⁸⁵ Winkelhöferová, V., Löwensteinová, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006. s. 15-16.

⁵⁸⁶ Susanoo je bůh podsvětí, bouří, větru, moře a měsíce. Má divokou povahu a ostatním tropí mnoho zlých skutků. *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 179.

⁵⁸⁷ „So thereupon the Heaven-Shining-Great-August deity, terrified at the sight, closed behind her the door of the Heavenly Rock-Dwelling, made it fast and retired. Then the whole Plain of High Heaven was obscured and all the Central Land of Reed-Plains darkened. Owing to this, eternal night prevailed.“ *Kodžiki*. [online] [cit. 2011-02-13]. Dostupné přes <http://www.sacred-texts.com/shi/kojiki.htm>.

⁵⁸⁸ „assembling the long-singing birds of eternal night and making them sing.“ *Kodžiki*. [online] [cit. 2011-02-13]. Dostupné přes <http://www.sacred-texts.com/shi/kojiki.htm>. Kohouti, jakožto posvátní ptáci, byli chováni v mnoha šintoistických svatyních, neboť jsou prvními tvory, kteří ráno vítají příchod bohyně slunce Amaterasu. Winkelhöferová, Vlasta, Löwensteinová, Miriam. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006. s. 94.

*Po dlouhém hledání
 shromáždil ptáky,
 jež jsou mistry vytrvalého zpěvu –
 kohouty ze země věčnosti
 a přiměl je,
 aby jeden přes druhého kokrhali.⁵⁸⁹*

Bohyně se nechala vylákat až necudným tancem bohyně Ame no Uzume no mikoto. Jednoho dne Amaterasu vyslala z nebes na zemi bažanta, aby zjistil, proč předchozí poslové o sobě nepodávají žádné zprávy. Jedním z poslů byl bůh Wakahika, který se mezitím na zemi usadil a vládl zemi Izumo. Aby ho bažant neprozradil, vystřelil na něj nebeský šíp, který prolétl jeho tělem a vyvrátil otvor do nebe. Šíp padl k nohám bohyně slunce a ta jej prudce mrštila zpět na zemi. Šíp zasáhl Wakahika do srdce a na místě jej zabil.⁵⁹⁰

3.16.4 Fénix

Tradice bájného ptáka fénixe (jap "hóó") byla do Japonska přenesena spolu s buddhismem, v němž představuje symbol energie a moudrosti. Uvedme si pro zajímavost jeho popis: „*Má hlavu bažanta, zobák vlaštovky, krk želvy, ocas kohouta a nádherné barevné peří, z něhož šlehaají na všechny strany plameny.*“⁵⁹¹

3.16.5 Jeřáb

Jeřáb je v Japonsku symbolem jednoho ze sedmi bůžků štěstí, Fukurokudžua⁵⁹², symbolizujícího dlouhý život a šťastné stáří. Jeřáb je pro Japonce posvátným ptákem přinášejícím štěstí, manželskou věrnost

⁵⁸⁹ *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 467.

⁵⁹⁰ Winkelhöferová, V., Löwensteinová, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006. s. 30-31 a 140.

⁵⁹¹ Fénix je znám také v Koreji, kde je jedním ze čtyř svatých zvířat a jeho přilet je někdy zaměňován s úkazem duhy. Winkelhöferová, V., Löwensteinová, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006. s. 63.

⁵⁹² Jeho původ je pravděpodobně čínský. Tamtéž s. 64.

a dlouhý život.⁵⁹³ Vystupuje v mnoha legendách, v nichž se proměňuje v krásnou a obětavou ženu, která se odmění muži za dobrý skutek a někdy se dokonce stane jeho manželkou.⁵⁹⁴

3.16.6 Tengu

Tengu je japonský horský duch podobě ptáka či v podobě člověka s červeným obličejem a dlouhým nosem. Má křídla, dovede létat a je bytostí obávanou, neboť unáší ženy a děti. Svých nadpřirozených schopností však může využívat i ke konání dobra a trestání zla. Přezdívá se mu "vraní Tengu".⁵⁹⁵

3.16.7 Kami no cukai

Tito poslové božstev *kami* mají v japonském šintoismu podobu ptáků, zvířat, hmyzu či ryb. Jsou to například holubi ve svatyni Hačimana, vrány ve svatyni Ise a lcukušimě nebo bažanti ve svatyni Kita. Lidé věřili, že z jejich chování lze předpovídat nadcházející kalamity a nezvyklé události.⁵⁹⁶

3.16.8 Král lesa

Stará pověst „Orosu“ vypráví o králi lesa, posvátném stromu *sugi*⁵⁹⁷, který svá poselství šeptá do větru. Když však nastane bezvětrí, žádá o doručení svých poselství ptáky.⁵⁹⁸

3.16.9 Jamatodake

Hrdina Jamatodake se na konci života změnil v bílého kulíka a vylétl na nebesa. „*Jeho hrob je od té doby nazýván Mauzoleum bílého kulíka.*“⁵⁹⁹

⁵⁹³ Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. 1.vyd. Praha: Knižní klub, 1996. s. 119.

⁵⁹⁴ Winkelhöferová, V., Löwensteinová, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006. s. 81-82.

⁵⁹⁵ Tamtéž s. 155.

⁵⁹⁶ Tamtéž s. 87. Koreji je jeřáb symbolem dlouhověkosti a nesmrtelnosti. Na jeřábech v oblacích létají korejské víly. Tamtéž s. 82 a 137.

⁵⁹⁷ kryptomeria japonská

⁵⁹⁸ Hageneder, F. *Moudrost stromů*. Praha: Knižní klub, 2006. s. 77.

⁵⁹⁹ Saunders, E. D. Japonská mytologie in Kramer, Samuel Noah. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 364. Též Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 296.

3.17 SIBIŘ

3.17.1 *Vesmírné stromy* – Nanajci

Nanajci věří v existenci tří vesmírných stromů. První je v nebi a na jeho větvích sedí duše lidí v podobě ptáků. Čekají, až sestoupí na zem, aby tam přivedly na svět děti. Druhý strom roste na zemi a třetí v podsvětí.⁶⁰⁰ „*Nanajci, Dolgani a Evenkové tvrdí, že duše dětí spočívají před narozením jako ptáčata na větvích Vesmírného stromu a tam, že je také šamani chodí hledat.*“⁶⁰¹

3.17.2 *Ptačí hnízda* – Jakuti z horního toku Viljuje

Dle jakutské legendy se šamani rodí na severu, kde roste obrovská jedle, v jejíchž větvích⁶⁰² jsou hnízda. „*Velcí šamani jsou na nejvyšších větvích, nižší uprostřed a ti nejmenší v dolní části stromu. Podle některých informátorů usedne Dravec-matka, který má hlavu orla a železné peří, na Strom, snese několik vajec a sedí na nich; vylíhnutí velkých šamanů vyžaduje tři roky, středních dva roky a malých jen jeden rok.*“⁶⁰³

3.17.3 *Šamanova ptačí matka* - kangalaští Jakuti

Jak jsme viděli v předchozím příběhu, Jakuti věří, že každý šaman má svou zvířecí matku v podobě velkého dravého ptáka. Tyto zvířecí matky si jsou prý velmi podobné. Dravec-matka má železný zobák, zahnuté drápy a dlouhý ocas a ukazuje se pouze dvakrát: při šamanově duchovním zrození a v okamžiku jeho smrti. Když přijde čas, uchopí šamanovu duši, sestoupí s ní do dolní země a tam ji nechá uzrát na větví stromu. Sama přitom z jedlové větve dohlíží na jeho výchovu. Když duše

⁶⁰⁰ Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 232.

⁶⁰¹ Tamtéž s. 233.

⁶⁰² dle kangalašských Jakutů se jedná o modřín

⁶⁰³ Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 52. Kangalaští Jakuti říkají, že tato jedle či modřín roste na úpatí hory Džokuo (na Leně pod Viljujem). V uzlině každé větve, od nejspodnější po nejvyšší, je přilepeno ptačí hnízdo. Hnízda jsou na jednotlivých větvích rozmístěna pravidelně nad sebou. Šamani, jejichž duše vyrostla na nejvyšších větvích, budou silnější než šamani z větví spodních. Xenofontov, G. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice*. Praha: Argo, 2001. s. 41, 57 a 66.

dosáhne zralosti, vrátí se pták na zem, rozřeže adeptovo tělo na malé kousky a ty rozdělí mezi zlé duchy nemocí a smrti. Každý z těchto duchů pohltí část těla, která mu náleží, a to budoucího šamana obdaří schopností příslušné nemoci léčit. Když zlí duchové pozřeli celé tělo, vzdálí se. Pták-matka vrátí kosti na jejich místo a adept se probudí jako z hlubokého spánku.⁶⁰⁴

3.17.4 Duše šamana - Jakuti

Rovněž šamanova duše se může proměnit v ptáka. Kangalaští Jakuti vyprávějí četné příběhy o šamanech a šamankách proměněných do podoby velkých ptáků, nejčastěji sokola či krkavce. V této podobě odlétají k nebi, kde hledají unesené duše lidí. Často též usedají na oblaka.⁶⁰⁵ Síla šamana je prý ukryta v hnízdě schovaném v listoví stromu. Když mezi sebou šamani, v podobě zvířat, bojují, snaží se protivníkově hnízdo zničit.⁶⁰⁶ Ptáci jsou rovněž psychopomповé – průvodci duší zemřelých do podsvětí.⁶⁰⁷

3.17.5 Krkavčí synové - Jakuti

V blízkosti Leny žila dívka, která jednou potkala muže na bílém koni, kterého zde dosud nikdy neviděla. Muž se s ní miloval, ale pak ji opustil se slovy, že pochází z horní země a proto nemůže na zemi zůstat. Vysvětlil jí, že se jí narodí dva synové a že musí před porodem vyhledat místo uprostřed tajgy, kde na pasece u strmé skály roste velký modřín. Narodí se jí dva krkavečkové, kteří hned po narození s krákoráním vzlétnou a usadí na dolních větvích modřínu. Za tři dny se však promění zpět do lidské podoby a ve čtyřiceti a jednačtyřiceti letech se z nich stanou slavní šamani.⁶⁰⁸

⁶⁰⁴ Xenofontov, G. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice*. Praha: Argo, 2001. s. 48. a Eliade, M.

Šamanismus a nejstarší techniky extáze. Praha: Argo, 1997. s. 51-52

⁶⁰⁵ Xenofontov, G. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice*. Praha: Argo, 2001. s. 74, 96, 160 a 164.

⁶⁰⁶ Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 52.

⁶⁰⁷ Tamtéž s. 95.

⁶⁰⁸ Xenofontov, G. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice*. Praha: Argo, 2001. s. 71.

3.17.6 Zrození šamana - Jakuti z povodí Viljuje

Muž zemřel, ležel mrtev, ale zároveň slyšel vše, co se okolo něho dělo. Nemohl se však pohnout ani mluvit. Náhle se z temnoty vynořil krkavec, nadzvihl ho a vznesl se s ním do vzduchu. Nahoře svítilo slunce i měsíc. Lidé zde měli krkavčí hlavy a lidská těla. Stařec z této vesnice si zavolal krkavce a poručil mu, aby mu člověka posadil na dlaň. Poté ho potěžkal a rozhodl, že ho mají odnést do nejvyššího hnízda na obrovském modřínu, kde ho po tři roky v hnízdě živil okřídlený sob svým mlékem.⁶⁰⁹

V jiné verzi tohoto jakutského mýtu odnesl nejdříve býk muže do podsvětí, kde mu jakýsi stařec přikázal, aby tělo muže vrátil na zemi, protože se má tento člověk znovu narodit. Poté přiletěl havran a dírou ve střeše světa jej odnesl do země, kde slunce svítilo vedle měsíce a kde žili lidé s havraními hlavami. Tam bylo mužovo tělo uloženo do hnízda na vrcholu nepředstavitelně vysokého modřínu. Kojil ho okřídlený bílý sob, dokud se muž znovu nenarodil v podobě velkého šamana.⁶¹⁰

3.17.7 Stvořitel Orel – turušanští Jakuti

U turušanských Jakutů je Orel považován za stvořitele prvního šamana. „*Orel se však nazývá také Nejvyšší bytost, Agy 'Stvořitel' nebo Agy tojen 'Světelný stvořitel'. Jeho děti jsou znázorňovány jako duchové-ptáci sedící na větvích stromu světa; na jeho vrcholku je dvouhlavý orel Tojon Kötör 'Pán ptáků', zosobňující pravděpodobně samotného Agy tojena.*“⁶¹¹ Jakutové, podobně jako řada dalších sibiřských etnik, vidí spojitost mezi orlem a posvátnými stromy, především břízou. Když Agy tojen stvořil šamana, zasadil ve svém nebeském příbytku také břízu o osmi větvích a na větve umístil hnízda, v nichž byly jeho děti. Někdy je Nejvyšší bytost znázorňována jako orel a ve větvích stromu jsou duše

⁶⁰⁹ Xenofontov, G. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice*. Praha: Argo, 2001. s. 59.

⁶¹⁰ Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. 1.vyd. Praha: Knižní klub, 1996. s. 50-51. Prakticky stejný mýtus nacházíme také u Burjatů a Evenků.

⁶¹¹ Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 77-78.

budoucích šamanů. U Jakutů je orel spojován také s kováři, kteří jsou prý stejného původu jako šamani.⁶¹²

Rovněž podle Ketů, Teleutů a Oročů se první šaman narodil z orla nebo byl orlem alespoň zasvěcen do svého umění.⁶¹³

3.17.8 Vládce slunce - Jakuti

Jakuti však o orlovi hovoří také jako o božském ptáku, který je vládcem slunce. Jeho pohled a výkřik stačí, aby slunce vystoupilo na nebe a zahnalo síly temnoty, způsobující jeho zatmění. Tímto orlovým činem dochází k opětovnému obnovení rovnováhy přírody. Dle jiných jakutských mýtů má orel moc zlomit sílu krutých mrazů a to tak, že si o svá bedra třikrát otře svůj zahnutý a jako kámen tvrdý zobák. Skrze obnovu vegetace se orel stává i bohem plodnosti, který je vzýván bezdětnými ženami. Narozené děti se pak nazývají „ty narozené od orla“.⁶¹⁴

*„Když orel pomalu přehlížeje ve směru bílého světa,
šestkrát svůj pokřik zaznít nechal,
oddělil se od husté mlhy,
povstal z lehké mlhy,
od krutého lesa spodku země hned vidí,
načepýřenou kožešinu na ramenou sobola,
jasné slunce velikosti šesti Sažen⁶¹⁵ měřícího stohu sena,
začíná se neochvějně a bez přerušení zvedat.
(z jakutského hymnu)⁶¹⁶*

⁶¹² Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 78.

⁶¹³ Tamtéž

⁶¹⁴ Lurker, M. *Adler und Schlange. Tiersymbolik im Glauben und Weltbild der Völker*. Tübingen: Wunderlich, 1983. s. 136-137.

⁶¹⁵ 2,13 metru

⁶¹⁶ „Wenn der Adler langsam aufschauend in Richtung der weißen Welt Sechsmal sein Geschrei ertönen läßt, sondert sich der dichte Nebel ab, Erhebt sich der leichte Nebel Von dem struppigen Wald des Unteren Landes, der dem sich sträubenden Fell auf der Schulter eines Zobeltieres gleich sieht, Die klare Sonne von der Große eines sechs Sažen messenden Heuschobers Beginnt stetig und ohne Unterbrechung sich zu erheben. (Aus einem Hymnus der Jakuten).“ Lurker, M. *Adler und Schlange. Tiersymbolik im Glauben und Weltbild der Völker*. Tübingen: Wunderlich, 1983. s. 136.

3.17.9 Orlí předek šamanů - Burjati

Burjati vyprávějí o prvotních dobách, kdy existovali pouze Bohové (*tengri*) na západě a Zlí duchové na východě. Bohové stvořili člověka a ten žil šťastně až do doby, kdy Zlí duchové rozšířili na zemi nemoc a smrt. „Bohové se rozhodli, že dají lidem šamana, který by proti nemoci a smrti bojoval, a poslali Orla.“ Lidé mu ale nerozuměli a tak se Orel vrátil zpět k Bohům a prosil je, aby ho obdařili řečí, nebo lidem poslali šamana burjatského. Bohové ho poslali zpět s příkazem, aby předal dar šamanství prvnímu člověku, kterého na zemi potká. Orel jako první uviděl spící ženu a měl s ní poměr. Za nějaký čas žena porodila chlapce, který se stal prvním šamanem. Proto je v jiných legendách to, že se objeví orel, chápáno jako znak šamanství.⁶¹⁷

3.17.10 Strom *tuuru* – Burjati, Evenkové

Nahoře je zvláštní strom, kde se vzdělávají duše zaslíbené šamanům. Ve větvích tohoto stromu jsou hnízda. Strom se jmenuje *tuuru*. Čím je hnízdo výše, tím má šaman, který v něm vyrůstá, lepší rozhled – tím bude silnější a učenější. Když šaman zařikává, jeho duše stoupá právě s tímto stromem, neboť ten při zařikávání dorůstá až k vrcholu nebe.⁶¹⁸

3.17.11 Zrození šamana – Burjati, Evenkové

Nebožtík zemřel. Tu se ze severu země objevil býk, nabral ho na rohy a potěžkal. Pak opět nebožtíka položil na zem a zmizel. Zanedlouho se objevila žluna. Naložila si nebožtíka na záda a vzlétla. Dostali se k obydlímu místu, kde bylo všechno pokryto ledem. Jakýsi stařec ho vzal do dlaně, potěžkal ho a rozhodl, aby ho dali do nejvyššího hnízda. „*Nato přiletěl velký, orlu podobný pták a přikryl ho tělem, jako by usedal na vejce. Čím déle na něm seděl, tím byl muž menší. Nakonec nebyl*

⁶¹⁷ Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 77.

⁶¹⁸ Xenofontov, G. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice*. Praha: Argo, 2001. s. 81. Též Altman, N. *Posvátné stromy*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 77-78.

větší než ptáče.“⁶¹⁹ Když dozrál jeho čas, odnesla ho žluna zpět na zem a upustila ho na hlavu jedné staré ženy. Žena otěhotněla a narodil se jí chlapec, z kterého se stal slavný šaman.

3.17.12 Ptačí duše - Burjati, Evenkové

Jak jsme si již řekli, duše šamana se často proměňuje v ptáka. Tak je tomu i v následujících mýtech Burjatů a Evenků. Duši muže, jehož chtěl nepřátelský šaman zhubit, chránili mocní duchové. Jeho duše se proměnila ve vlaštovku a uletěla do nebes.⁶²⁰ Jiný mýtus vypráví, jak se duch zlého šamana proměnil v sokola a letěl k jinému šamanovi. Když tam dorazil, spatřil pouze nuzné obydlí. Posadil se na kůl, k němuž se uvazovali koně, a odpočíval. Najednou se na něho z nebe řítit obrovitý, hrůzu nahánějící pták s roztaženými křídly a bodákovitým zobákem. Sokol unikl a zamířil na západ. Druhý pták však svůj střemhlavý let nemohl zbrzdit, zlomil kolík a zaryl se velmi hluboko do země. Poté opět nabral výšku a začal sokola pronásledovat. Sokol prorazil díru v ledu rybníka a prosil o ochranu vodní duchy. Ti mu ji poskytli a druhého ptačího šamana zahubili. Takto se prý šamani navzájem požírali.⁶²¹ Další mýtus vypráví o šamanovi, který se proměnil v obrovského ptáka, snesl se nad Lenu a rozletěl se po proudu. Avšak i zlí duchové devíti šamanů se proměnili v opeřence a začali ho pronásledovat. Šamana zachránila jistá šamanka, která běsy snědla. Jako odměnu si šamanka přála, aby se mohla podívat do kraje zachráněného šamana. Domluvili se a o něco později se šamanka v jeho kraji objevila v podobě ptáka, který byl tak velký, že zakrýval slunce i nebe. Usadila se na obrovském stromě, ale když chtěla opět vzlétnout, vytrhla strom svými velkými pařáty i s kořeny.⁶²²

⁶¹⁹ Xenofontov, G. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice*. Praha: Argo, 2001. s. 104.

⁶²⁰ Tamtéž s. 143.

⁶²¹ Tamtéž s. 161-162.

⁶²² Tamtéž s. 165-166. „Naopak šaman sibiřských Nganasanů se pro své putování říší duchů mění v alku, arktického božského ptáka.“ Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. 1.vyd. Praha: Knižní klub, 1996. s. 50.

3.17.13 *Vlaštovka a oheň* - Burjati

V dávných dobách lidé neměli žádný oheň. Nemohli se u něho ohřát, ani si uvařit jídlo. Slitovala se nad nimi vlaštovka a ukradla oheň Tengriovi, žijícímu na obloze. Tengri se na ni proto velice rozzlobil a vystřelil šíp, který ptáka zasáhl do ocasu. Proto má vlaštovka ocas dodnes rozdělený na dvě části.⁶²³

3.17.14 *Märkut* - Altajci

Altajci znají Ptáka nebes, obrovského dravce Märkuta. Šaman ho vyzývá a pokouší se ho přivolat:

*„Ptáku nebeský, pět Märkut,
vy se svými mocnými drápy z mědi,
drápy měsíce jsou měděné
a zobák měsíce je ledový;
Mocný je tlukot tvých dlouhých křídel,
tvůj dlouhý ocas se vějíři podobá,
tvé levé křídlo zakrývá měsíc,
tvé pravé křídlo zakrývá slunce,
ty, matko devíti orlů,
letíš na Yaiku, aniž zabloudíš,
nejsi unavená nad Edilem!
Přijď ke mně se zpěvem,
s hrou, přiblíž se k mému pravému oku,
usedni na mé pravé rameno...“⁶²⁴*

3.17.15 *Minlej* - Selkupové

Jižní Selkupové znají obrovského ptáka se železnými drápy jménem Minlej či Lab-ira „orel-stařec“. Když máchne křídly, začíná bouře, když

⁶²³ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 109.

⁶²⁴ Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 173-174.

křídla rozevře, dochází k zatmění slunce.⁶²⁵ Také severní Selkupové říkají, že orel svými křídly zakrývá slunce.⁶²⁶

3.17.16 **Železný pták Kingit** – tunguzští Evenkové

Kdysi dávno žil v Dolním světě mladý a trochu hloupý Chargí⁶²⁷. Jednoho dne chtěl zjistit, proč se lidé *chargíum* vysmívají a přestali se jich bát. Proměnil se v *beje*⁶²⁸ a vypravil se na Zem. Cestou si ho však všiml železný pták Kingit. Popadl ho do zobáku, odnesl ho do svého domu na vysoké skále a předhodil dětem na hraní. Chargí chytil ptačí děti za nohy, svázal je a ukryl v nedaleké jeskyni. Kingit byl tou dobou na lovu. Když se vrátil a zjistil, že jeho děti zmizely, prosil Chargího, aby je vrátil a slíbil, že mu splní jakékoliv přání. Chargí přinesl ptačí děti a poručil Kingitovi, aby ho zanesl na Zem. Sedl si ptákovi na železná záda, Kingit se vznesl a zastavil se až v Prostředním světě – na Zemi.⁶²⁹

3.17.17 **Arčače a ptačí duše** – tunguzští Evenkové

„Už tenkrát se věřilo, a věří se dodnes, že lidská duše, když opustí tělo, je jako malej ptáček. Cvrliká a lítá, kde se mu zlíbí. Než se vrátí tam, kam patří. Kde to je? Ékun sárun. Kdo ví. Neví to nikdo. Možná jen šamani.“⁶³⁰ Malá holčička Arčače žila se svou babičkou a dědečkem. Babička však jednoho dne zemřela. Po její smrti přiletěl malý ptáček a sedl si do kouřového otvoru čumu. Dlouho seděl a díval se na holčičku. Pak přiletěl a sedl si jí na hřbet ruky. „Dědečku, dědečku, vidíš? Ptáče. To

⁶²⁵ Pelikh, G. I. Proiskhozhdenie selkupov. Tomsk: Izdatelstvo Tomskogo universiteta. 1972. p. 66-67. In Berezkin, Y. *World mythology and folklore: thematic classification and areal distribution of motifs. Analytical catalogue.* [online]. [cit. 2011-05-25]. Dostupné přes <http://www.ruthenia.ru/folklore/berezkin>.

⁶²⁶ Prokofieva, Y. D. Predstavlenia selkupskih shamanov o mire (po risunkam i akvareliam selkupov) Sbornik Museia Antropologii i Etnografii 20: 1961. p. 70. In Berezkin, Y. *World mythology and folklore: thematic classification and areal distribution of motifs. Analytical catalogue.* [online]. [cit. 2011-05-25]. Dostupné přes <http://www.ruthenia.ru/folklore/berezkin>.

⁶²⁷ zlý duch, vládce podsvětí

⁶²⁸ člověk

⁶²⁹ Brzáková, P., Voronov, V. *Cesta medvěda. Mýty, pohádky a příběhy tunguzských Evenků.* Praha: NLN, 2002. s. 12.

⁶³⁰ Brzáková, P. *Až odejdu za horu. Ze života sibiřských kočovníků.* Praha: Eminent, 2004. s. 85. Též Brzáková, P., Voronov, V. *Cesta medvěda. Mýty, pohádky a příběhy tunguzských Evenků.* Praha: NLN, 2002. s. 69-70.

*babička se přišla rozloučit, odchází od nás.*⁶³¹ Ptáček zacvrlikal, zahýbal ocáskem a byl pryč.

3.17.19 *Burunduk a medvěd* - tunguzští Evenkové

Ptáček *burunduk* měl zimní noru hned vedle nory medvěda. Ptáček se celé léto snažil a pilně sháněl zásoby potravy na zimu. Nejraději měl oříšky a semínka. Medvěd byl ale líný, nějakou potravu si připravil, ale pak jenom mávl tlapou a pomyslí si, že zimu určitě nějak přečká. Když přišla zima, uložili se oba ke spánku. V polovině zimy se ale medvěd probudil hladem a zjistil, že už mu žádné zásoby nezůstaly. Prohrabal se proto ke svému sousedovi *burundukovi* a poprosil ho o jídlo. Co naplat. Ptáček se ho velice bál a také nebyl lakomý. Medvědovi dal něco ze svých zásob a oba opět usnuli. To se několikrát opakovalo. Když přišlo jaro, děkoval medvěd ptáčkovi za záchranu a slíbil, že mu vše na podzim vrátí. Aby na svůj slib nezapomněl, napsal úpis přímo na ptáčkova záda. Od té doby běhá *burunduk* po tajze s proužkovanými zády.⁶³²

3.17.20 *Ptačí průvodci* - tunguzští Evenkové

Dle tunguzských Evenků byla labuť duchovním průvodcem prvního šamana. Stejně tak jsou i stěhovavé husy duchovními rádci, kteří nosí šamany při jejich nebeských dobrodružstvích.⁶³³ „*Chce-li šaman sibiřských Evenků letět do říše duchů, použije čtyři vyřezávané dřevěné ptáky: orla, jenž chrání jeho duši před zlými duchy, havrana, který ho bude střežit po cestě, labuť, která ho dovede až k cíli a datla, který má moc léčit.*“⁶³⁴ Šaman takto často cestuje do říše duchů, aby odtud vysvobodil ztracené či unesené duše nemocných.

⁶³¹ Brzáková, P. *Až odejdu za horu. Ze života sibiřských kočovníků*. Praha: Eminent, 2004. s. 87. Těž Brzáková, P., Voronov, V. *Cesta medvěda. Mýty, pohádky a příběhy tunguzských Evenků*. Praha: NLN, 2002. s. 71.

⁶³² Brzáková, P., Voronov, V. *Cesta medvěda. Mýty, pohádky a příběhy tunguzských Evenků*. Praha: NLN, 2002. 141-144.

⁶³³ Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. 1.vyd. Praha: Knižní klub, 1996. s. 122.

⁶³⁴ Tamtéž s. 50.

3.17.21 *Eksekju a smrt* – Dolgani

Za dávných časů na zemi existovaly pouze malé nemoci, které všichni šamani uměli léčit a lidé na ně neumírali. Velmi staré muže a ženy odnášel do hor orel Eksekju a nikdo si neuměl představit, že by život mohl skončit jinak. Obávaný orel Eksekju žil v horách a ani nejmělejší muži nikdy nechodili do hor samotní. Když lidé potřebovali v horách lovit, chodil vždy společně celý kmen, a lidé bubnovali, aby Eksekjua zaplašili. Přesto vždy tento obrovský orel někoho ze skupiny uchvátil. Jednou vyrobili lidé z kůže stařeny nový buben, kterého se Eksekju velice obával a od té doby se k lidem již neodvážil přiblížit. Místo sebe však poslal na lovce smrt. A od té doby lidé na zemi umírají.⁶³⁵

3.17.22 *Matka kukačka* - Sibiřští Něnci, Tajmyr

Matka měla mnoho dětí a dobře se o ně starala. Jednoho dne však onemocněla a prosila děti, aby jí přinesly trochu vody. Dětem se však pro vodu nechtělo a na matčiny prosby nedbaly. Po nějaké době se matčino tělo proměnilo v ptáka. *„Celičká peřím obrostla. Deska se v mžiku v ptačí ocas proměnila. Z náprstku, se kterým šila, stal se obrovský zobák. Zobák ostrej a železnej. V kukačku se proměnila. A tak jak byla, vyletěla kouřovým otvorem. Děti se velice polekaly a ihned matce začaly nabízet vodu. Matka však řekla: „Kuku, kuku, vodu si nechte, kuku, kuku, pozdě je, pozdě!“* Potom uletěla a v ptačí podobě létala světem, až postupně na své děti úplně zapomněla.⁶³⁶

3.17.23 *Havran a slunce* - Čukčové, Čukotka

Kdysi dávno žili lidé v temnotě. Slunce bylo ukryto v zemi Kele, kam jednoho dne přilétl Havran a chtěl slunce získat. Přemluvil dceru Kele, aby si s ním zahrála míčovou hru. Dívka od svého otce získala slunce místo míče a Havran s ním poté ihned uletěl. Poté proděravěl balík kůží, v němž bylo slunce ukryto, a svět se okamžitě zalil slunečním

⁶³⁵ Horák, J. *Oheň na sněhu*. Praha: Argo, 1998. s. 19-22.

⁶³⁶ Brzáková, P. *Až odejdu za horu. Ze života sibiřských kočovníků*. Praha: Eminent, 2004. s. 164-166.

světlem. Havran poté létal nad zemí, po které táhnul jedno křídlo a vytvářel tak na zemi hluboké brázdy, jež se poté spojily v řeky a moře. Nakonec se stal Havran hromem.⁶³⁷

3.17.24 Quikinna'quo a Eme'qut - Korjakové, Kamčatka

Velkému havranovi Quikinna'quovi a jeho synovi Eme'qutovi se znelíbilo, že příliš dlouho prší. Rozhodli se proto navštívit nejvyšší bytost, stvořitele Tenanto'mwana a zeptat se ho, proč deště tak dlouho trvají. Vzali si své havraní pláště a letěli k němu. Nakonec zjistili, že déšť způsobuje sám stvořitel.⁶³⁸

3.18 OCEÁNIE

3.18.1 MIKRONÉSIE

3.18.1.1 Racek stvořitel - Marschallový ostrovy

Na počátku světa se do výšin vznesl racek a upředl nebeskou klenbu tak, jako pavouk přede pavučinu.⁶³⁹

3.18.1.2 Tabuerik a Rigi - Nauru

Na počátku světa se nad chaosem vznášel bůh hromu a blesku Tabuerik v podobě všemocného ptáka. Nebe tehdy ještě viselo těsně nad mořem a zemí. Potom motýl Rigi proletěl nad zemí a mořem, oddělil je od sebe a jiní bozi zase zdvihli nebesa do výšky.⁶⁴⁰

3.18.2 MELANÉSIE

3.18.2.1 Holub stvořitel – Gwamakové, Nová Guinea

Stařec rozkázal svému vnukovi, aby zastřelil holuba. Mezitím se však v holuba proměnil sám, a když ho vnuk šípem zasáhl, proměnil se opět v člověka. Chlapci pak přikázal, aby jeho krev zachytil do

⁶³⁷ Bogoras, W. Chuckchee tales. Journal of American Folklore 41 (161), 1928. p. 304-305. In Berezkin, Y. *World mythology and folklore: thematic classification and areal distribution of motifs. Analytical catalogue*. [online]. [cit. 2011-05-25]. Dostupné přes <http://www.ruthenia.ru/folklore/berezkin>.

⁶³⁸ Hrych, E. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 579.

⁶³⁹ Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 34.

⁶⁴⁰ Tamtéž s. 33.

bambusových trubek a poté je postavil k ohni. Bambus se rozštěpil a z každého vyskočili muž a žena.⁶⁴¹

3.18.2.2 Papoušek kakadu a had - Nová Guinea

V malé pobřežní vesnici Nové Guineje napadal lidi obrovský had. Mnoho z nich had sežral a tak se lidé nakonec rozhodli, že ze své vesnice odejdou. Zanechali tam pouze mladou ženu s dítětem, kterým byl papoušek kakadu, protože papouška nikdy nepřijali mezi sebe. Žena postavila přístřešek a starala se o jídlo jako dříve a ani si v neustálém strachu z hada nevšimla, že se z jejího syna stal dospělý papoušek kakadu. Začal jí se vším pomáhat a jednoho dne se vypravil za hadem, aby ho zabil. Zápas to nebyl jednoduchý, ale nakonec nad hadem zvítězil. Jeho mrtvé tělo pak poslal na loďce podél pobřeží. Loďka s hadem doplula až do nové vesnice ženinych druhů. Ti si domysleli, kdo hada zabil, a vrátili se do své staré vesnice, kde papouška s úctou přijali mezi sebe.⁶⁴²

3.18.2.3 Chlapec a lesní sluka Kokogha - Nová Guinea

Mladý muž pěstoval kukuřici, a když přišel čas, sklídl ji a dal sušit. Někdo mu však část zásob ukradl a chlapec se rozhodl zloděje vypátrat. Nastražil zbytek kukuřičných zrn a schoval se do úkrytu. Zanedlouho přiletěla veliká lesní sluka a začala zobat zrní. Mladík ji chtěl zastřelit, ale pták na něho promluvil lidským hlasem. Prosil ho, aby ho nechal žít, že měl hlad a proto kukuřici sezobal. Pták se jmenoval Kokogha a nabídl chlapci své přátelství. Chlapec sklonil zbraň a od té doby se pták stal jeho nerozlučným druhem. Časem mu pomohl získat uznání a obdiv ostatních členů vesnice a našel mu i dívku, se kterou se mladík oženil. Později mu také pomohl obstát ve všech zkouškách, které na něj nachystal jeho budoucí tchán a zajistil mu tak šťastný a spokojený život.⁶⁴³

⁶⁴¹ Bodrogi, T. Melanésie. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 223.

⁶⁴² Reed, A. W. *Mýty a legendy Tichomoří*. Praha: Portál, 2002. s. 78-84.

⁶⁴³ Olša, J. *Závistivý lidojed a pták nepták. Mýty a pohádky z Nové Guineje*. Praha: Argo, 2008. s. 55-59.

3.18.2.4 *Želva a zoborožec* - Nová Guinea

Malý klokan a želva byli přátelé. Jednou se rozhodli, že půjdou do zoborožcovy zahrady, kde rostly ty nejzralejší banány a sladká cukrová třtina. Pro jeho ostrý zobák se ho však velice báli. Zoborožec právě pořádal slavnost pro své přátele ptáky, a proto se o svoji zahradu nestaral tolik, jako obvykle. Někteří ptáci mu pomáhali s přípravou oslavy, ale žádnému z nich se nechtělo letět pro vodu až k vzdálenému moři. Tak odmítl jestřáb i další ptáci, neboť se báli, že by je po cestě napadl některý z jejich nepřátel. Na pomoc jim přišel až malý konipas, který pro slanou vodu odletěl. Když se vracel, spatřil v zoborožcově zahradě klokana a želvu. Namluvili mu však, že jim zoborožec dovolil jíst, cokoliv si budou přát. Když se Konipas vrátil, pochválil zoborožce, že se k nim tak pěkně chová. Zoborožec hned svolal všechny ptáky a zlostně se vypravil do své zahrady zloděje potrestat. Klokan přeskočil plot a pelášil pryč, želva však byla příliš pomalá a proto ji brzy chytili a svázali. Nechali ji pak o samotě s třemi zoborožcovými dětmi, které želva přemluvila, aby ji rozvázali, protože si s nimi poté bude hrát. Na její přání jí poté na krunýř naložily rohože, zoborožcovy ozdoby a dřevěnou mísu. Poté se želva dala na útěk a dřevěná mísa jí přitom chránila před útoky ptáků. Dostala se až do moře. Ptáci po ní házeli kameny a nakonec jí velkým balvanem skoro potopili. Proto želva odplavala daleko na moře, kde se z dřevěné mísy na jejích zádech stal krunýř.⁶⁴⁴

3.18.2.5 *Kasuár* - Nová Guinea

Mladý náčelníkův syn se rozhodl, že si vezme za ženu pouze tu nejkrásnější dívku. Dlouho se mu ale žádná z žen nezdála dostatečně krásná. Jednoho dne však zaslechl pověst o překrásné dívce, která žije s obrovským ptákem *kasuárem* na vysoké hoře a ihned se ji vydal hledat. A opravdu, každého dne přilétal k moři obrovský kasuár s nádherně zbarveným peřím na hlavě a svým silným zobákem lovil ryby, které pak jeho vnučka dávala do košíku. Poté se mu vždy posadila na hřbet a pták

⁶⁴⁴ Reed, A. W. *Mýty a legendy Tichomoří*. Praha: Portál, 2002. s. 71-77.

s ní odlétl zpět k hoře. Mladík se do dívky zamiloval a chtěl ji získat za každou cenu. Každého dne přicházel se všemi bojovníky z vesnice na pláž, ale neměl úspěch. Dívku se podařilo získat až starému nemocnému starci, který se pak zpěvem obřím *kasuárovi* omlouval, že mu unesl jedinou vnučku.⁶⁴⁵

3.18.2.6 Získání ohně - soustroví Admirality

V dávných dobách na zemi oheň nebyl. Jedna žena proto poslala mořského orla a špačka, aby oheň přinesli z nebes. Mořskému orlu se opravdu podařilo oheň získat a oba se vraceli na zem. V půli cesty mezi nebesy a zemí se vystřídali a oheň nyní nesl špaček na krku za hlavou. Vítr však rozfoukal plameny a ty špačka ožehly. Přesto špaček oheň v pořádku donesl až k lidem na zemi.⁶⁴⁶

3.18.2.7 Původ noci - ostrovy Vanuatu

Na zemi neexistovala noc a Qat po ní zatoužil. Naučil proto své bratry spávat, a když poté kohouti začali kokrhat a ptáci štěbetat, vzal Qat červený obsidián, rozřízl noc a tak stvořil svítání.⁶⁴⁷

3.18.2.8 Ptačí lidé - Efate, Vanuatu

V době, kdy končil příliv, přilétali nebeští lidé na zemi a odkládali svá křídla, aby mohli lovit ryby. Jakmile začínalo svítat, svá křídla si znovu nasadili a v ptačí podobě odlétali zpět na nebesa. Tak se to opakovalo každou noc. Zahlédl je však jeden z domorodců a jeden z párů křídel schoval. Když se za úsvitu nebeští lidé vraceli na nebesa, nemohla jedna nebeská žena svá křídla najít a musela proto zůstat na zemi. Muž, který jí křídla schoval, si ji odvedl domů a učinil z ní svou manželku. Po čase se jim narodili dva synové a manželé spolu nějakou dobu žili šťastně. Při jedné hádce jí však muž připomněl její nebeský původ a obvinil ji ze všech nesnází, které je potkaly. Od té doby se nebeská žena

⁶⁴⁵ Olša, J. *Závistivý lidojed a pták nepták. Mýty a pohádky z Nové Guineje*. Praha: Argo, 2008. s. 84-89.

⁶⁴⁶ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: garamond, 2000. s. 53.

⁶⁴⁷ Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 32.

toužila vrátit na nebesa. A tak, když její synové našli ukrytá křídla, žena si je nasadila a vrátila se do své oblačné země. Chlapci však velice toužili svou matku najít. Stříleli šípy na nebesa a jeden z nich se zachytil v kořenech nebeského stromu. Další šíp se zabodl do prvního a bratrům se z šípů postupně povedlo vytvořit žebřík spojující zemi s nebesy. Oba pak po něm vylezli do nebeské říše a zůstali tam navždy.⁶⁴⁸

3.18.2.9 Obrovský pták Ngani-vatu - Fidži

Obrovský pták jménem Ngani-vatu či Ngutu-lei unesl bohyni Tutu, sestru boha Rokona. Společně s jejím manželem Okovem, se ji vydali hledat přes moře do Sawai-lau, vzdálené domoviny lidožravého ptáka. Když ho našli, pochopili, že je bohyně již po smrti. Počkali však, až se obrovský pták vrátí a zaútočili na něj a po delším boji se jim ho podařilo zabít. Pták spadl do moře, kde se vzedmula obrovská vlna zaplavující vesnice až na vzdálených ostrovech. Okov a Rokon si poté vzali jedno z obrovských per ptáka a na zpáteční cestě ho použili na lodi jako plachtu.⁶⁴⁹

3.18.3 POLYNÉSIE

3.18.3.1 Maui – Maorové, Nový Zéland⁶⁵⁰

Právě narozeného Mauiho⁶⁵¹ odložila jeho matka do moře ze strachu, že by se z něho mohl stát zlý duch. O chlapce se ale postarala mořská božstva a poté, co jej moře vyvrhlo na pobřeží, ukryla ho v mořských řasách. Medúza opatrovala malého Mauiho⁶⁵² na břehu moře, dokud se ho neujal jeho mořský předek Tama-nui-ke-te-rangi.⁶⁵³ Když Maui o něco povyrosl, překvapoval své bratry uměním brát na sebe

⁶⁴⁸ Frazer, J. G. *Zlatá ratolest – druhá žeň*. Praha: Garamond, 2000. s. 196-197.

⁶⁴⁹ Reed, A. W. *Mýty a legendy Tichomoří*. Praha: Portál, 2002. s. 27-31. Též Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 99-100.

⁶⁵⁰ příběhy o Mauiim jsou rozšířeny v celé Polynésii

⁶⁵¹ Maui (Maui-tikitiki-a-taranga) je polynéský hrdina a polobůh. Zároveň je však i zlomyslným šibalem. Na ostrovech Samoa je Maui znám jako Talaga (Ti'iti'i-a-Talaga či Tikitiki-a-Taranga). Maui je rovněž název jednoho z ostrovů v Havajském souostroví.

⁶⁵² Maui v ní byl zavinutý.

⁶⁵³ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 145.

podobu různých ptáků.⁶⁵⁴ Jednoho dne na sebe vzal podobu lesního holuba a snesl se do slunečního světla pod sebou, aby našel svou matku Tarangu a jejího muže Makea-tutara. Stále v podobě holuba si Maui sedl na větev stromu, pod kterým jeho matka a otec seděli, a shodil na otce bobuli. Tento čin několikrát opakoval, až se lidé rozhněvali a začali po něm házet kameny. Maui se nechal jakoby zasáhnout kamenem svého otce, ale než dopadl na zem, změnil se zpět v člověka. V tu chvíli ho matka poznala a otec jej přivítal, očistil a pojmenoval.⁶⁵⁵

3.18.3.2 *Maui a ptáci* – Maorové, Nový Zéland

Jiný mýtus vypráví, jak Maui určoval různé podoby ptáků. Jejich vzhled je buď odměnou či trestem za jejich chování vůči Mauimu. Jednou byl Maui po práci žíznlivý, a proto si zavolal ptáka *tieke*, aby mu přinesl vodu. Ptáček však na jeho žádost nereagoval a Maui ho proto chytil a odhodil pryč. Dodnes je na ptáčkově peří stále vidět místo, kde ptáčka popálily Mauiho prsty. Maui si poté zavolal ptáka *hihi*, ale ani on neuposlechl Mauiho výzvu, a proto ho Maui vrhl do plamenů. Od té doby má pták *hihi* na hrudi žlutý odstín ohně. Dalším ptákem, kterého Maui požádal o vodu, byl *toutouwai*, avšak ani on mu nevyhověl a je dodnes poznamenan bílou barvou u kořene zobáčku. „*Pak přilétla prozpěvující si kokako (maorská vrána), a když uslyšela Mauiho volat o vodu, přinesla mu ji ve svých uších. Za odměnu jí Maui natáhl nohy, takže se prodloužily, a zůstaly tak do dnešního dne.*“⁶⁵⁶

3.18.3.3 *Maui a oheň* – Maorové, Nový Zéland

V dalším mýtu vylákal Maui oheň od jeho strážkyně ohně Mahuiky, jež ho měla ukrytý v nehtech.⁶⁵⁷ Maui oheň pokaždé uhasil, a když od ní požadoval i poslední nehet, hodila ho Mahuika na zem. V tu chvíli země

⁶⁵⁴ Maui se uměl proměnit v jakéhokoliv lesního ptáka. Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 89-90. a 110. Též Hrych, E. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 568.

⁶⁵⁵ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 145-149.

⁶⁵⁶ Tamtéž s. 152.

⁶⁵⁷ Mahuika je paní krajiny tmy, která v podsvětí sřeží oheň. Sestra Taneova. Na lidi posílá choroby a smrt. Bodrogi, T. *Polynésie-Mikronézie*. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 230.

vzplála plameny a oheň začal Mauiho pronásledovat.⁶⁵⁸ Protože neměl jak uniknout, proměnil se Maui v jestřába⁶⁵⁹ a vznesl se vysoko do vzduchu. „*Plameny však vyskočily ještě výše a spálili mu peří – a proto je dnes peří jestřábů hnědé jakoby od plamene.*“ Maui se poté v zoufalství proměnil v rybu a ponořil se do vody. Ani tato proměna mu však nepomohla. Moře se začalo žárem vařit a Maui musel vyskočit zpět na zem. Poté přivolal bohy deště a plískanic, kteří vyvolali záplavu a tak oheň alespoň částečně zkontrolovali. Aby pro lidi zachoval zbytky ohně, vkládal ho Maui postupně do různých stromů, než našel ten, z jehož dřeva lze oheň dodnes získat.⁶⁶⁰

3.18.3.4 Tajemství ohně - Maorové Nový Zéland, Mangaia⁶⁶¹

Jiný mýtus o získání ohně nám líčí, že lidé původně neznali vařené jídlo. Proto jednoho dne Maui tajně následoval svou matku do podsvětí a vyslechl tajná slova, kterými se otevíral jeho vstup. Od boha lesů Tana si vypůjčil červeného holuba Akaotu a vrátil se s ním ke skále. Poté Maui vstoupil do holuba, tajnými slovy otevřel vstup do podsvětí a snesl se tam na přístřešek nad ohništěm. Mauiho matka si však brzy návštěvníka z Horního světa všimla, neboť v podsvětí žádní červení holubi nežili, a poznala v něm svého syna Mauiho. Ten na sebe poté opět vzal svou lidskou podobu. V podsvětí se Maui od boha ohně dozvídá, kde se oheň skrývá a jak se rozdělává. Poté se opět vtělil do holuba a vrátil se na zemi, kde se proměnil zpět v člověka. Červeného holuba vrátil bohu Tanemu a lidi naučil tajemství rozdělávání ohně.⁶⁶²

⁶⁵⁸ Bodrogi, T. Polynésie-Mikronésie. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 231.

⁶⁵⁹ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 155. Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 114. uvádí proměnu v orla stejně jako Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 60.

⁶⁶⁰ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 155-157. Dle jiné verze mýtu je tam ukryta sama Mahuika. Bodrogi, T. Polynésie-Mikronésie. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 231. Též Hrych, E. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 570-571.

⁶⁶¹ také tento mýtus se vyskytuje v celém Tichomoří

⁶⁶² Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 78-82.

3.18.3.5 *Maui a Velká matka noci* – Maorové, Nový Zéland

Bohyně smrti Hine-Nui-Te-Po, Velká matka noci, žije za horizontem světa, tam, kde se stýká země s nebem.⁶⁶³ „*Její vlasy jsou jako svíjející se klubko mořských červů, a ústa jako chřtán žraloka.*“⁶⁶⁴ Maui se k ní vydal, aby lidstvo osvobodil od nutnosti umírat. Doprovod na této cestě mu dělali malí ptáčci z Tanových lesů, kteří mu radostně vyzpěvovali. Mauiho jejich zpěv těšil, ale zároveň se obával, že ptačí zpět Matku noci probudí dříve, než sestoupí do jejího těla. Pak by jistě zemřel. Požádal je tedy, aby utichli. Když se přiblížili k místu, kde bohyně smrti spala, ptáčci opravdu umkli a Maui začal vstupovat do jejího lůna. Avšak „*tu náhle malý pávík, který se pohledem na Mauiho vrtění nemohl udržet, vyprskl ve veselý smích.*“ Žena noci se probudila, a když spatřila Mauiho, zavřela ústa a rozštípla ho na dvě poloviny. Proto musí lidé umírat.⁶⁶⁵

3.18.3.6 *Punga-rehu a pták požírající lidi* – Maorové, Nový Zéland

Mýtus z Nového Zélandu líčí lidožravého ptáka *pou-kai*, který ohrožoval obyvatele širokého okolí vždy, když šli pro vodu. Přemohl ho Punga-rehu se svým společníkem Kokomukou-haunei, tak, že postavili dům s jediným oknem. Z něho „*spatřili ptáka, jak k nim letí se skloněnou hlavou, jako když se dravec snáší na svou kořist*“⁶⁶⁶, ale sami byli chráněni. Když se pták dostatečně přiblížil, zlomili mu obě křídla a nakonec ho zabili.

3.18.3.7 *Te Hau-o-tawera a pták poua-kai* – Maorové, Nový Zéland

Lidožravého ptáka *poua-kai* nacházíme i v mýtu již zaniklého kmene z Jižního ostrova Nového Zélandu. Podobně jako v předchozím

⁶⁶³ V podsvětí. Bodrogi, T. Polynésie-Mikronézie. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 231.

⁶⁶⁴ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 162.

⁶⁶⁵ Tamtéž s. 161-162. Bodrogi, T. Polynésie-Mikronézie. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 231 uvádí, že šlo o ptáčka Tiwaiwaka.

⁶⁶⁶ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 97.

mýtu, požíral tento pták místní obyvatele, kteří se ho báli tak, že se mu nikdo nepokusil postavit na odpor. Pták bleskurychle napadal muže, ženy i děti a odnášel je do svého hnízda na hoře Tawery⁶⁶⁷ jako potravu pro svá mláďata. Jednoho dne k nim zavítal hrdina jménem Te Hau-o-tawera a rozhodl se, že je tohoto nebezpečí zbaví. Nachystal na *poua-kaie* past v podobě tůně překryté mladými stromky a ptáka do ní vlákal. V tu chvíli se z tůně vynořilo padesát mužů s oštěpy, kteří ptáka společnými silami zabili.⁶⁶⁸

3.18.3.8 Kurangai-tuku a ptáček riroriro - Maorové, Nový Zéland

V maorském mýtu věznila okřídlená obryně Kurangai-tuku člověka Hau-tupatu ve své jeskyni. Jinak se k němu ale chovala vlídně a každý den mu nosila k jídlu mnoho lesních ptáků. Muže však brzy takovýto život omrzela a rozhodl se uprchnout. Poslal obryni daleko od jeskyně pro tučné holuby a sám se dal na útěk. Předtím však ještě zabil všechny ochočené ještěrky a ptáky, které obryně v jeskyni chovala pro své potěšení. Jeden malý šedý ptáček *riroriro* však unikl a ihned se vydal za svou paní, aby ji zpravil o tom, co se v jeskyni stalo. Obryně začala Hau-tupatu pronásledovat, ten ji však vylákal do horkého pramene, ve kterém zemřela. „Podle některých představuje název *Ha-tupatu* či *Hau-tupatu* novozélandskou pestrobarevnou kukačku *pipiwharaurou*. Tato kukačka ráda snáší vejce do hnízd šedého švitořivého ptáčka *riroriro* – ptáčka, který nedosahuje ani osminy její délky, avšak velmi oddaně se stará o mláďata.“⁶⁶⁹

3.18.3.9 Pták matuku – Maorové, Stewartův ostrov, Nový Zéland⁶⁷⁰

V ptáka bukače se proměnilo tělo Matukua – lidožravé nestvůry obývající jeskyni Pu-tawaro-nuku, poté co byl téměř zabit hrdinou Ratou. Od té doby se tento pták nazývá pták *matuku*.⁶⁷¹

⁶⁶⁷ pravděpodobně Mount Terlesse

⁶⁶⁸ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 98-99.

⁶⁶⁹ Tamtéž s. 114-117.

⁶⁷⁰ Také tento mýtus se vyskytuje v celém Tichomoří.

3.18.3.10 *Rata a kupolští ptáci* - Stewartův ostrov, N. Zéland a Samoa

Rata žijící v Kupulu⁶⁷² se právě chystal porazit strom a z jeho dřeva vyrobit loď, když uviděl bílou volavku a mořského hada, kteří spolu zápasili vysoko ve větvích pandánového stromu. Bojovali spolu již celý den a volavka nyní poprosila Ratu o pomoc. Mořský had ho ale falešně přesvědčil, že s volavkou zápasí pouze naoko a Rata se rozhodl, že do jejich boje raději nebude zasahovat a odešel. Volavka za ním ještě zavolala, že se mu bez její pomoci nikdy nepodaří loď vyrobit. Rata porazil strom a poté si odešel domů odpočinout. Když se nazítří vrátil, aby dřevo vydlabal a zhotovil z něho loď, strom stál znovu na svém místě. Opět jej tedy porazil a na zpáteční cestě k domovu si všiml, že spolu volavka a mořský had stále ještě zápasí. Dalšího dne se vše opakovalo. Volavka však byla již velmi vyčerpaná a zdálo se, že ji mořský had brzy porazí. Tehdy se Rata se rovpomněl na volavčina slova a rozhodl se jí pomoci. Zabil mořského hada a poté potřetí porazil svůj strom. Jakmile Rata večer odešel, volavka z vděčnosti svolala všechny ptáky a „*ti svými zobáky loď vydlabali, spojili její boční stěny, dlouhými zobáky do ní provrtali otvory a silnější pevnější ptáci vše pevně stáhli. Již téměř svítalo, když byla loď hotova. Pak ji zcela obstoupili a vydali se s ní na pobřeží k místu, kde bydlel Rata.*“⁶⁷³ Cestou Ratovi zpívali tuto píseň:

*„Cestu pro loď! Cestu pro loď!
Cestu z vonných květů!
Celá rodina kupolských ptáků
tě ctí nade všechny ostatní smrtelníky! Óó!“⁶⁷⁴*

Rata loď spustil na moře a vydal se za dalším dobrodružstvím.

⁶⁷¹ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 133-134.

⁶⁷² země skřítků

⁶⁷³ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 139. Tento mýtus též Hageneder, F. *Moudrost stromů*. Praha: Knižní klub, 2006. s. 154.

⁶⁷⁴ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 140.

3.18.3.11 *Rata a sova* - Samoa

V jiné verzi této samojské legendy je Rata pánem lesa, v němž, na příkaz svého bratra Atongy, kácí bratři Olo-keu a Olo-i-nano strom. Atonga chce z jeho dřeva vyrobit loď, k čemuž však nemá svolení Raty. Poté co strom podřáli, odešli si na břeh odpočinout. Ratovi se však nelíbilo, že někdo v jeho lese bez povolení kácí stromy a proto pronesl kouzlo a strom rostl stejně jako předtím. Když se bratři druhého dne vrátili, velice se podivili. Poněvadž však předešlého dne pod stromem zanechali své nástroje, viděli, že jimi podřatý strom opravdu opět stojí. Znovu jej tedy porazili a připravili na stavbu lodi. Při zpáteční cestě uviděli hada a sovu, kteří spolu bojovali. Sova se na ně obrátila s prosbou o pomoc a pravila, že je přestrojeným pánem tohoto lesa. Had je ale varoval, aby do jejich boje nezasahovali a tak bratři raději pokračovali ve své cestě. Sova však pokračovala: „*Hle, já jsem pánem lesa, ve kterém jste porazili strom. Jestliže neukončíte tento konflikt, nikdy odtud neodplujete.*“⁶⁷⁵ Bratři se zarazili a hada zabili. Sova jim poté dovolila člun dokončit. Když jej však chtěli odnést k moři, oba zemřeli. Atonga se je vydal zanedlouho hledat a když je mrtvé, pochoval je. Jelikož byl Atonga z poloviny duch, dokončil člun sám za jedinou noc. Později ho v doprovodu ptáků poslal darem náčelníkovi Upolu. Ptáci člun nesli a přitom zpívali:

*„Tisíce kupolských ptáků se shromáždilo
v časných ranních hodinách, a hle!“*⁶⁷⁶

Atonga proto člun přejmenoval na Manu-a-lele „Ptáci chystající se vzlétnout“.

3.18.3.12 *Stvoření země a lidí* - Samoa

Tuli, syn Tangaloův, slétl z nebes v podobě ptáka na povrch oceánu. Nenalezl tam však žádné místo, kde by si mohl odpočinout a

⁶⁷⁵ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 142.

⁶⁷⁶ Tamtéž

proto se se stížností vrátil ke svému otci. Ten poté shodil do moře skálu, která se stala pevninou. Dle jiné verze však tuto skálu vylovil udicí ze dna oceánu. Tuli poté znovu slétl nad moře a usadil se na skále. Musel však neustále uhýbat před vlnami, které ji bičovaly a tak se znovu vrátil ke svému otci na nebe. Tangaloa pomocí udice nadzdvihl skálu výše a protože byla pokryta zemí, brzy se na ní objevila tráva a svlačec, který vše zarostl. Tuli svlačec vytrhal a na jeho kořenech spatřil dva malé červíky. Z nich poté Tangaloovi přátelé vytvarovali dva muže, první lidi. Když muži jednoho dne chytali ryby, zranila jednoho z nich malá rybka *Io* a on zemřel. Poté byl svým stvořitelem přeměněn na ženskou bytost a znovu oživen. Jejich potomci zalidnili svět⁶⁷⁷. „*Tuli se někdy nazývá Kuri – tehdy se však jedná o dceru Tagaloy, která slétla jako pták dolů, aby vyhledala pevninu. Našla suché místo, a jak se postupně rozšiřovalo, často je navštěvovala. Jednoho dne se snesla dolů zemi a pokryla ji plazivými rostlinami.*“⁶⁷⁸

3.18.3.13 Vodouš a krab - Samoa

Krab se toužil stát pánem útesu. Cestou potkal vodouše, který po této výsadě také toužil. Vzájemně si to však nepřiznali a stali se naoko dobrými přáteli. Když nastala noc, hledali si bezpečné místo ke spánku. Vodouš se chtěl kraba zbavit, a proto vymyslel lstivý plán. Vytáhl kraba na vysoký strom a ani přes jeho protesty ho nechtěl snést dolů na zem. K ránu se začala krabova ulita uvolňovat a on nyní mohl sám slézt ze stromu dolů. Vodouš u sebe ale stále cítil krabovu ulitu, a proto klidně spal až do poledne. Když se probudil, zjistil, že krab je již dávno na útesu. Tak se stal krab pánem útesu.⁶⁷⁹

3.18.3.14 Tinilau a kohouti - Samoa

Na ostrově Tonga vládl náčelník Tinilau, který se přepravoval z místa na místo na dvou kohoutech. Když se k němu na nějaký čas

⁶⁷⁷ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 298-299.

⁶⁷⁸ Tamtéž s. 299.

⁶⁷⁹ Reed, A. W. *Mýty a legendy Tichomoří*. Praha: Portál, 2002. s. 109-112.

připojil Ae, podařilo se mu Tinilaua přemluvit, aby mu kohouty půjčil. Tinilau nerad souhlasil a varoval ho, aby byl na kohouty opatrný. Ae mu to slíbil, ale hned, jakmile se dostal zpět domů, kohouty zabil a snědl. Tinilau mezitím marně čekal na jejich návrat a po nějaké době vytušil, že ho Ae podvedl. Odplata pak na sebe nenechala dlouho čekat.⁶⁸⁰

3.18.3.15 Vznik světa a lidí - souostroví Tonga

Vládcové nebes žili společně v nebi. Jednoho dne přikázali nebeskému poslovi, aby sestoupil na tento svět a porozhlédl se, zda někde neuvidí souš. Nebeský posel si sedl na záda mořského ptáka Kiu a na jeho perutích se snesl z nebes. Dlouho poletoval křížem krážem, ale nemohl najít ani kousek suché země. Nakonec však přeci jen spatřil písčnou mělčinu. Bohové na ni nasypali třísky a hobliny a posel pozoroval, jak se mělčina postupně zvětšuje a mění na pevnou zem. Poté na zemi nebeský posel zasadil semínko popínavé rostliny, která ji zakrátko úplně zarostla, a v jejích stoncích se začalo něco hýbat. Byl to červ, a když ho nebeský posel přetřal zobákem na dvě poloviny, stali se z nich první lidé. Třetí člověk vznikl z kousku červíka, který se mu přilepil na zobák.⁶⁸¹

3.18.3.16 Maui a Ru – Mangaia, Cookovy ostrovy

Ru, jenž bydlel v podsvětí Avaiki⁶⁸², se jednoho dne přišel podívat na zemi. Když uviděl, že se lidé musí tísnit v úzkém prostoru, zželelo se mu jich, nadzvilh oblohu a podepřel ji kůly. Jeho syn Maui chtěl svého otce pozlobit a ironicky se zeptal, co že to vlastně udělal. Ru se na Mauiho velice rozzlobil, a vší silou ho vyhodil vzhůru. Maui se však proměnil v ptáka a dopadl zpět na zem, aniž se mu cokoliv stalo. Tam se opět proměnil do lidské podoby a převelice se zvětšil. Poté vymrštil

⁶⁸⁰ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 183-184.

⁶⁸¹ Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 58-59.

⁶⁸² Avaiki je současně pravlast předků i podsvětí, kam odcházejí duše zemřelých.

oblohu i svého otce tak vysoko, že se již obloha nemohla nikdy vrátit zpět k zemi a Ru zůstal zaklíněn mezi hvězdami.⁶⁸³

3.18.3.17 Ptačí pomoc – Mangaia, Cookovy ostrovy

Malí ptáčci byli posly Moka, krále ještěrek. Přiletěli na pomoc jeho vnukovi Ngarovi, který se pokoušel uniknout z podsvětí.

*„Vy malí ptáčci, prosím vás, upust'te provaz,
ano provaz, který se používá ve
vše pohlcující Orakě⁶⁸⁴.
Upust'te jej, nemeškejte.“⁶⁸⁵*

Ptáčci vyslyšeli jeho prosby a spustili mu dva provazy, které si Ngara pevně uvázal okolo těla. Ptáčci ho poté vynesli do Horního světa, kde se šťastně shledal se svým dědečkem.⁶⁸⁶

3.18.3.18 Racek a oheň – Cookovy ostrovy

Mauiho dědeček Tangaroa byl pánem ohně. Maui chtěl oheň získat, a proto svému dědečkovi při jeho rozdělování pomáhal. Maui držel spodní hůlku, zatímco bůh ohně pohyboval tou druhou. Když se jemný prach v prohlubni vznítil, rozhodil ho Maui do okolí a Tangaroa se velice rozhněval. Mauiho odehnal a poslal raději pro mořského racka, aby mu spodní hůlku podržel. Když se oheň znovu vznítil, vyškubl Maui dědečkovi hořící hůlku z rukou, ale mořský racek držel stále spodní hůlku ve svých pařátech. Maui ho popálil a proto má dodnes racek kolem očí černé skvrny. Poté se Maui jako pták vznesl k otvoru do Horní země, kterým předtím ulétl i racek.⁶⁸⁷

⁶⁸³ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 170.

⁶⁸⁴ Roklina, kam se svrhávali mrtví.

⁶⁸⁵ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 250.

⁶⁸⁶ Tamtéž

⁶⁸⁷ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: garamond, 2000. s. 84-85.

3.18.3.19 *Kanaloa* - Havaj

Dle staré havajské tradice vznikl svět z vejce, které snesl obrovský mořský pták na hladinu oceánu.⁶⁸⁸ Tímto ptákem byl bůh Kanaloa. Když vejce puklo, vytvořil Kanaloa z jeho horní půlky nebe a z dolní zemi.⁶⁸⁹ Také další havajský stvořitelický mýtus hovoří o obrovském ptáku, který na mořskou hladinu snesl vejce. Když vejce puklo, vytvořilo zemi Havaj. Nedlouho poté prý ze Společenských ostrovů připluli muž a žena, kteří se stali předky dnešních Havajanů.⁶⁹⁰

3.18.3.20 *Maui a pták alae* - Havaj

Jednou šel Maui se svými bratry na ryby a spatřil ke svému údivu na pobřeží hořet oheň. Až doposud Maui oheň vídával pouze u své matky, jejíž pokožka žhnula tak, že vše, čeho se dotkla, začalo hořet. Maui se okamžitě vydal po ohni pátrat a došel až do hor, kde se setkal se s kolonií ptáků *alae*. Jeden z nich měl oheň u sebe, ale Mauimu se ho nepodařilo chytit. Od své matky se poté dozvěděl, že pták *alae* je jejím prvorozeným potomkem. Napodruhé měl Maui už více štěstí a oheň od ptáka získal.⁶⁹¹

3.18.3.21 *'Elepatio* - Havaj

Pták *'elepatio* představuje havajského boha stavitelů kanoí. S vydlabáváním stromu musí stavitelé počkat, až tento pták střemhlav slétne na poražený strom, a vyjádří tak svolení, že mohou pokračovat v práci.⁶⁹²

⁶⁸⁸ Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 124.

⁶⁸⁹ Hrych, E. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 564. Kanaola je maorský Tangaroa, samojský Tagaloa a tahitský Ta'aroa.

⁶⁹⁰ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 282.

⁶⁹¹ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 89-90.

⁶⁹² Altman, N. *Posvátné stromy*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 118.

3.18.3.22 **Makemake** - Velikonoční ostrov

Ptačí muž Makemake⁶⁹³ byl sám. Jednoho dne vzal kalebasu a podíval se do ní. Jeho stín vstoupil do vody a pozdravil ho. V tom mu na pravé rameno usedl pták. Když Makemake uviděl tvora se zobákem, křídly a peřím, vzal svůj stín a ptáka a spojil je. Tak povstal Makemakeho prvorozený syn.⁶⁹⁴ Make Make je rovněž stvořitelem vesmíru. V ruce drží vejce, z něhož se vesmír vylíhl.⁶⁹⁵

3.19 AUSTRÁLIE

3.19.1 **Kakan a oheň** - Marové, Carpentarský záliv, Severní teritorium

V dávných dobách rostla ohromná pinie, která čněla až do nebes a spojovala tak zemi a oblohu. Každého dne po ní šplhalo mnoho lidí vzhůru a jiní se stejným způsobem vraceli zpět na zemi. Jednoho dne se objevil jestřáb Kakan a vymyslel způsob, jak rozdělat oheň pomocí tření dřívěk. Při jedné hádce s bílým jestřábem však nedával pozor, oheň se rozšířil a celá země vzplála. V tomto ohni shořela i pinie a tak se navždy přerušilo spojení mezi nebem a zemí.⁶⁹⁶

3.19.2 **Jak krahulík ukradl oheň** – Severní teritorium

Před dávnými lety spolu krahulík, jestřáb a pes spokojeně tábořili u vysokého kopce. Jídla měli dostatek a společně se jim dobře žilo. Jednoho dne se pes rozhodl, že se pokusí rozdělat oheň a maso upéct. Šel do lesa a vrátil se s několika hůlkami na rozdělávání ohně. Byl však netrpělivý a všechny hůlky zlomil. Řekl si, že raději přinese žhavé uhlíky od lidí. Ani to se mu však nepodařilo, protože lidé si ho všimli a odehnali ho. Když nebyl úspěšný ani napodruhé, vypravil se pro uhlíky krahulík. Protože byl malý a nenápadný, ženy si ho nevšimly a krahulíkovi se podařilo ukradnout velkou hořící větev. Vrátil se ke svým přátelům do tábora a zjistil, že pes již mezitím své *jamy* snědl syrové. Proto jí dodnes

⁶⁹³ Makemake je též jméno trpasličí planety obíhající za drahou Neptunu. Objevena byla v březnu roku 2005.

⁶⁹⁴ Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 132.

⁶⁹⁵ Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 1996. s. 37.

⁶⁹⁶ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 15.

pes svou potravu syrovou a nemluví. Přesto spolu všichni tři stále žijí na stejném místě jako v době snů, u Djungarabaja, na místě pojmenovaném po krahulíkovi.⁶⁹⁷

3.19.3 Vrána, orel a bílý kakadu – Západní Austrálie

Kdysi dávno žil statný Orel, který měl dvě ženy, Vránu a Bílého kakadu. Každé ráno odlétal orel lovit a obě jeho ženy sbíraly larvy termitů. Žena Bílý kakadu byla velice pořádná a pečlivá a jídlo od ní bylo vždy vzorně připraveno. Zato s Vránou byly stále nějaké potíže. Jídlo od ní bylo plné trávy a kamínků, o které si Orel často poranil zobák. Nějakou dobu se ji Orel snažil převychovat, ale když viděl, že se Vrána již nezmění, rozhodl se, že ji potrestá. Příštího dne dal Vráně k jídlu pouze podřadné části a spolu s Bílým kakadu si pochutnali na těch nejlepších kouscích. Vrána si myslela, že Orela navedla jeho druhá žena a za trest ji zmlátila holí tak, že jen tak tak unikla smrti. Žena Bílý kakadu poté utekla. Večer vrána Orlovi namluvila, že Bílý kakadu svému muži porodila malého orla a ona že se teď o ni bude starat. Orel své první ženě po Vráně posílal ta nejlepší sousta, ale Vrána je pokaždé sežrala sama. Zanedlouho to Orlovi bylo již divné a začal po Bílém kakadu pátrat. Našel ji na břehu jezera, ale již bylo příliš pozdě, Bílý kakadu se utopila. Ve velkém žalu se Orel vrátil domů k Vráně a rozhodl se jí pomstít. Nalákal ji k noře a napovídal jí, že tam žije krajta. Když Vrána vyhrabala velkou jámu, aby mohla domnělou krajtu z nory vytáhnout, naházela Orel do jámy suchou trávu a zapálil ji. V prudkém ohni Vrána, která byla doposud krásně bílá, zčernala a poté uhořela. Od té doby žil Orel raději sám.⁶⁹⁸

3.19.4 Wodjin a Tumbi – Západní Austrálie

Wodjin je nejvýznamnější představitel bytostí *wandjin*. Tyto bytosti měly tvar mraku, v mracích také obvykle žily a přinášely z moře nad pevninu déšť a bouřky. Jeho synem byl pták Tumbi – sova.⁶⁹⁹

⁶⁹⁷ Novotný, S. *Mýty a pohádky původních obyvatel Austrálie*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 45-46.

⁶⁹⁸ Tamtéž s. 127-129.

⁶⁹⁹ Tamtéž s. 142.

3.19.5 Orel a dívka – Západní Austrálie

Jednoho dne odešla mladá dívka do buše. K večeru však poznala, že zabloudila a nezná cestu zpět. Měla hlad i žízeň. Pojednou spatřila velkého orla, který usedl na jednu z větví opodál. Dívka poznala, že orel nemá v úmyslu jí ublížit a proto se ho zeptala, kudy má jít. Orel ukázal hlavou dopředu a letěl tak pomalu, aby ho dívka mohla následovat. Zanedlouho ji dovedl k jezeru a obstaral jí i maso k snědku. I v následujících dnech se orel o dívku staral, vedl ji a opatroval jí potravu. Uběhl tak dlouhý čas a dívka mezitím dorostla v mladou ženu. Jednoho dne orel dívce řekl, aby počkala, dokud se nevrátí. Letěl dlouho a daleko, až nakonec našel dívčiny rodiče. Vrátil se k dívce a ráno jí přikázal, aby vylezla na jeho záda a pevně se ho držela. Poté s ní vzlétl a donesl ji do jejího domova. Sám zůstal sedět na větvi blízkého stromu. Rodiče byli velmi šťastni, že se jim jejich ztracená dcera vrátila, a když se ráno orel proměnil v urostlého mladíka a vypověděl jim, že je tím orlem, který se o dívku po celý čas staral, dali mu ji rádi za ženu.⁷⁰⁰

3.19.6 Pštros, jeřáb a vznik slunce - Queensland

Pštros emu měl kdysi velmi dlouhá křídla a usídlil se na obloze. Jednoho dne shlédl přes okraj mraků na zemi a uviděl jeřába, který nádherně tančil, zatímco mu ostatní ptáci vesele zpívali. Pštrosova tanec velice zaujal, a proto slétl ze svého obydlí nad mraky na zem a požádal ptáky, zda by ho tanec také nenaučili. Mazaný jeřáb mu odpověděl, že ho tanec rád naučí, ale že by se *emu* musel zbavit svých dlouhých křídel, se kterými tančit nemůže. Nabídl mu, že mu křídla zkrátí a pštros souhlasil. Vůbec přitom nepomyslel, že se s krátkými křídly již nikdy nebude moci vrátit do svého nebeského domova. Jeřáb mu křídla zmenšil a ihned poté roztáhl své dlouhé letky dosud složené na zádech a pštrosova opustil. To je důvod proč emu umí rychle běhat, ale létat nemůže. Po nějaké době na zemi *emu* vyseděl vejce a vylíhlo se mu mnoho mláďat. Jednoho dne ho uviděl jeřáb, který již měl také hejno mláďat. Schoval je, s výjimkou

⁷⁰⁰ Novotný, S. *Mýty a pohádky původních obyvatel Austrálie*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 132-134.

jednoho, do podrostu a potom šel pozdravit pštrosa jako starý známý. Řekl mu, že vůbec nevypadá dobře a že je to proto, že se musí starat o tolik mláďat. Jeřáb prý má jen jedno a daří se mu skvěle. Poté pštrosovi poradil, aby svá mláďata zabil. I tentokrát ho pošetilý *emu* poslechl a zabil všechny svoje děti. Jakmile to udělal, zavolal mazaný jeřáb na svoje děti a ty k němu vesele přiběhly. Za rok měl *emu* opět plné hnízdo vajec. Jednoho dne ho ale opět navštívil jeřáb a všechna pštrosova vejce, až na jedno, rozbil. Poslední vejce vymrštil prudkým pohybem na oblohu. Vejce vyletělo až úplně nahoru a spadlo na hromadu suchých větví, které nasbíral Ngoudenout, muž žijící v mracích. Vejce dopadlo na větev takovou silou, že začaly hořet a plameny ozářily do té doby tmavou oblohu jemným světlem úsvitu. Dřevo na Ngoudenoutově hromadě se rozhořovalo, obloha se stávala stále jasnější a nad obzorem se objevily plameny v podobě slunce. V poledne planula celá hromada, oheň sálal a teplo bylo tak silné, že ohřívало i vzduch dole na zemi. Ngoudenoutovi se to velice zalíbilo a vždy když hromada dřeva dohořívá, přikládá na ní nová polena. Slunce tak každého dne znovu vyjde.⁷⁰¹

3.19.7 *Bin-jir Bin-jir a oheň* – poloostrov Grafton, Queensland

V dávných dobách oheň na zemi neexistoval. Malý ptáček *Bin-jir Bin-jir*, střízlík s červeným hřbetem, se pro něho vydal až na oblohu. Podařilo se mu ho získat, ale protože nechtěl, aby ho používali i jeho přátelé na zemi, schoval si ho do ocasu. Zanedlouho se mu tam udělala červená skvrnka a podle té všichni poznali, že ptáček oheň získal.⁷⁰²

⁷⁰¹ Novotný, S. *Mýty a pohádky původních obyvatel Austrálie*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 11-12. Též *Děti duhového hada. Mýty a legendy Austrálie*. Praha: Argo, 2000. s. 15-19. Kniha Slamová, K. *Australské pověsti a legendy*. Brno: Koala, 2005. s. 5-8 uvádí na místě jeřába perličku. Příběh s vejci je otočen – svá mláďata zabíjí perlička na zlomyslnou radu pštrosice. Jiný příběh mluví v souvislosti se vznikem slunce o sporu mezi pštrosím a volavkou. Tamtéž. s. 124-126. V tomto příběhu požádá nebeský dobrý duch ledňáčka, aby každého dne vzbudil všechno na zemi dřívě, než se země zalije sluneční září. Kdyby odmítl, oheň na nebi by se již nikdy nerozhořel a zemi by opět zalila temnota.

⁷⁰¹ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 12. V jiných australských mýtech otočen – svá mláďata zabíjí perlička na zlomyslnou radu pštrosice. Jiný příběh mluví v souvislosti se vznikem slunce o sporu mezi pštrosím a volavkou. Tamtéž. s. 124-126. V tomto příběhu požádá nebeský dobrý duch ledňáčka, aby každého dne vzbudil všechno na zemi dřívě, než se země zalije sluneční září. Kdyby odmítl, oheň na nebi by se již nikdy nerozhořel a zemi by opět zalila temnota.

⁷⁰² Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 12. V jiných australských mýtech vystupují jestřáb a holub, jakožto ti, kdo oheň ukradli původnímu majiteli, který se o něj nechtěl podělit. Tamtéž s. 13.

3.19.8 *Labuť a oheň* - Wonkongurové, sever Jižní Austrálie

Wonkongurové vyprávějí příběh o ženě *moora*, která ukradla oheň jedné stařeně. Stařenu poté zabila, proměnila se v labuť a odletěla s hořící hůlkou v ústech. Dodnes mají všechny černé labutě červený okraj zobáku na památku toho, jak si žena *moora* o oheň spálila ústa, když se proměnila v labuť.⁷⁰³

3.19.9 *Jak kakadu Mar přišel o oheň* – Booandikové, Jižní Austrálie

Před mnoha a mnoha lety, v době snů, žilo v buši mnoho různých zvířat úplně stejně jako lidé. Bylo to v době, kdy ještě nikdo neznal oheň. Ve vzdálené zemi však na stromě seděl kakadu Mar, který měl oheň ukrytý v červené chocholce per na hlavě. Mohl si ho kdykoliv vyjmout a svítit si na cestu. Nechtěl se však rozdělit s ostatními papoušky a ti na něho přichystali lest. Domluvili se, že uspořádají skvělou slavnost, kakadu Mara na ni pozvou a zatímco se bude bavit, oheň mu vezmou. Kakadu Mar na slavnost opravdu přilétl, ale nevzal si žádné jídlo a proto se lidem nepodařil oheň získat. Když slavnost skončila, rozhodl se malý ptáček *astrils*, že bude Mara sledovat. Šel za ním dlouho a byl již skoro u konce svých sil, když uviděl, jak si Mar oheň vyndává z péřové chocholky na jeho hlavě. Vrátil se do tábora a potvrdil ostatním, že Mar opravdu oheň přechovává. Všichni se poté znovu radili a rozhodli, aby se pro oheň vypravil ptáček *čermák* jménem Tatkanna a pokusil se ho ukrást. Když Tatkanna přišel do Marova tábora, hořel tam oheň a Mar na něm právě opaloval klokaní kůži. *Čermák* sebral kus hořícího dřeva a utíkal pryč. Cestou nechtěně zapálil suchou trávu a požár se rychle šířil okolní buší. Když Mar zjistil, že mu *čermák* oheň ukradl, hrozně se rozzlobil. Pronásledoval *čermáka* až do jeho tábora a tam se utkal s *ledňáčkem* Quartangou, který malého ptáčka *čermáka* bránil. Nakonec se *ledňáček* před Marem ukryl v lese a Mar se bez úspěchu a bez ohně vrátil do

⁷⁰³ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 28.

svého tábora. Všichni Australci byli šťastní a děkovali malému ptáčkovi Tatkannovi.⁷⁰⁴

Dle jiné verze tohoto mýtu se papoušci pokusili Marovi oheň ukradnout. Mar se velice rozzlobil a zapálil zemi všude okolo sebe. Kachna si poté stěžovala, že je celá její země vypálená, vzlétla, zamávala křídly a přinesla vodu, kterou naplnila jezera a močály.⁷⁰⁵ Jiná verze tohoto mýtu říká, že oheň původně vlastnil člověk, který se později proměnil v papouška kakadu.⁷⁰⁶

3.19.10 Ohnivá hůl – Wurunjeriové, okolí Melbourne, Viktorie

Tento australský kmen věří, že oheň byl původně ukrytý uvnitř hole na zabíjení hadů. Tato hůl se však rozlomila a lidé z ní oheň získali. Vrána jim ho však poté ukradla.⁷⁰⁷ Kmen Boorong naopak věří, že vrána lidem oheň přinesla.⁷⁰⁸

3.19.11 Oheň - Viktorie

Oheň dříve náležel výhradně vránám, které obývaly Grampianské pohoří. Vrány si ho velice cenily a s nikým se o něj nechtěly podělit. Jednoho dne jim však malý ptáček Yuuloin keear, střízlík s popáleným ocasem⁷⁰⁹, sebral jedno ze zapálených dřívěk na rozdělávání ohně. Hůlku od něho přebral jestřáb Tarrakukk a zapálil s ní celý svět. „*Od těch dob v tomto kraji oheň zůstal a dával žhavé uhlíky.*“⁷¹⁰

3.19.12 Ptáček se znamením ohně - Viktorie

Původně oheň vlastnily dvě ženy, které ho ale odmítaly poskytnout i ostatním. Ti si proto nemohli uvařit jídlo, ani se ohřát u ohně. Jeden muž se přátelil s domorodci, a proto se rozhodl, že oheň ženám vezme. Vetřel

⁷⁰⁴ Novotný, S. *Mýty a pohádky původních obyvatel Austrálie*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 54-56.

⁷⁰⁵ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 16.

⁷⁰⁶ Tamtéž s. 17-18.

⁷⁰⁷ Tamtéž s. 20-25.

⁷⁰⁸ Tamtéž s. 25.

⁷⁰⁹ Střízlík však v Austrálii nežije, jedná se tedy o nějakého podobného ptáčka. Jiná verze tohoto mýtu uvádí pěnkavu s popáleným ocasem.

⁷¹⁰ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 11.

se do jejich přízně a opravdu jim jednoho dne hůlky na rozdělávání ohně ukradl a předal je domorodcům. Tím mužem byl malý ptáček se znamením ohně, červenou skvrnkou na ocase.⁷¹¹

3.20 SEVERNÍ AMERIKA

3.20.1 ARKTICKÁ OBLAST

3.20.1.1 *Podsvětí* - Eskymáci Grónsko

Po smrti se duše dostává buď do podsvětí pod zemí či pod mořem, které je krásnou zemí plnou slunečního světla, zvěře i ptactva, nebo do nadpozemského světa kdesi mezi nebesy a zemí. Tento svět se podobá zemi s horami a jezery, klene se nad ním modrá obloha a je zde o mnoho chladněji. Duše mrtvých zde bydlí ve stanech kolem jezera. Kdykoli jezero přeteče, na zemi prší. Je zde mnoho havranů, kteří „*ustavičně sedají na hlavu a věší se do vlasů starým babám. Je obtížné zbavit se jich; asi nahrazují vši tohoto světa.*“⁷¹² Duši může člověk též ztratit. Pokud se tak stane, může mu ji *angákok*⁷¹³ vyměnit za duši malého dítěte či některého zvířete, například ptáka, soba, zajíce.⁷¹⁴ Eskymáci věří, že vždy, když má někdo zemřít, objevuje se černý pták smrti.⁷¹⁵

3.20.1.2 *Havranův oheň* - Eskymáci od Beringovy úžiny

Eskymáci říkají, že Havran⁷¹⁶ lidi naučil rozdělávat oheň brzy po jejich příchodu na zem. Ukázal jim, jak oheň získají pomocí svídku ze suchého dřeva a luku s třetivou a určil, které dřeviny k tomu mají používat. Těmto dřevinám pak Havran přikázal růst na chráněných místech.⁷¹⁷

3.20.1.3 *Ptačí žena* - Eskymáci

Lovec sobů spatřil několik dívek, které se koupaly v moři. Sebral šaty nejkrásnější z nich a ta se poté musela stát jeho ženou. Ostatní

⁷¹¹ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 11.

⁷¹² Nansen, F. *Život Eskymáků*. Praha: Mladá Fronta, 1956. s. 141.

⁷¹³ člověk s nadpřirozeným nadáním

⁷¹⁴ Nansen, F. *Život Eskymáků*. Praha: Mladá Fronta, 1956. s. 139.

⁷¹⁵ Hrych, E. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 590.

⁷¹⁶ Anglický termín „Raven“ („Krkavec“) je v této práci překládán jako „Havran“, dle knihy Paula Radina „Mýtos o Šibalovi“ a české překladatelské praxe.

⁷¹⁷ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 190.

dívky spěchaly ke břehu, oblékly si šaty, proměnily se v husy či kachny a rychle odlétly. Lovcově ženě se po čase narodil syn. Poté žena sesbírala peří, s jeho pomocí proměnila sebe i svého syna v ptáky a odletěla. Lovec se je vypravil hledat. Na cestě se setkal s mužem, který odsekával třísky, a ty se proměňovaly v ryby. Tento muž posadil lovce na ocas velkého lososa vzniklého z třísky, a přikázal mu, aby zavřel oči. Ryba jej pak donesla k ženě a synovi.⁷¹⁸

3.20.2 SUBARKTICKÁ OBLAST

3.20.2.1 *Chulyen* - Tanainové

Havran Chulyen je šibal známý tím, že se dokáže proměňovat do mnoha podob. Jednoho dne se proměnil do podoby hezkého mladíka a přiměl obra z jezera Iliamna, aby mu půjčil kanoi. Během plavby pak podváděl zvířata, zabíjel je a jedl. Když jej zhltila velryba *beluga*, zabil ji a vyšel ven z jejího těla nosními dírkami. Poté, v podobě mladého muže, přišel do vesnice. Tamním obyvatelům namluvil, že je opuštěný a nemá žádné přístřeší. Brzy je okouznil, a oni mu dali za ženu náčelníkovu dceru. Za nějakou dobu však zjistili, kým opravdu je a utloukli ho k smrti dříve, než mohl uletět. Jedna žena našla jeho zabitě tělo, uřízla mu zobák a dala si ho do jehelníčku. Zloděj pak vyprázdnil jeho střeva a snědl všechnu potravu, která tam zbyla. To Chulyena rozzlobilo natolik, že se probral zpátky k životu. Vzal si zpět svůj zobák, ale ve spěchu si ho nasadil nakřivo. Aby se pomstil za tuto urážku, vyhlásil, že postavil kouzelný most vedoucí do jeho domova a vyzval všechna zvířata, aby po něm přešla. Když po mostě přecházela poslední skupina zvířat, vyskočil Chulyen do vzduchu a poletoval kolem nich. Zvířatům slíbil, že jim magický most umožní létat, pokud vyskočí do vzduchu jako on. Zvířata se tak vrhla vstříc jisté záhubě. Chulyen sledoval jejich smrt a poté jim snědl oči. Nakonec prý opustil zemi a slíbil, že od této chvíle už bude konat jen samé dobré skutky.

⁷¹⁸ Nansen, F. *Život Eskymáků*. Praha: Mladá Fronta, 1956. s. 162.

Jednoho dne doletěl havran Chulyen do vesnice, kde bylo velmi chladno, a od místních lidí se dozvěděl, že jim *bohatý muž* ukradl slunce i měsíc. Když se za ním Chulyen vydal a spatřil jeho krásnou dceru, upustil jedno ze svých per do vědra. Dívka se z něho napila a otěhotněla. Zanedlouho se jí narodil chlapec. Když trochu povyrostl, chtěl si hrát se sluncem a měsícem. Jeho dědeček, *bohatý muž*, svého vnuka velmi miloval a slunce i měsíc mu podal. Tímto dítětem však byl celou dobu Chulyen. Když se ocitl na chvíli sám, proměnil se zpět v havrana a donesl slunce i měsíc zpět do vesnice. Starý muž tolik litoval ztráty svého vnuka, že se již nikdy nepokusil slunce ani měsíc ukrást.⁷¹⁹

Tanainové též věří v ohromného ptáka, který létá nad oceánem, údery křídel způsobuje hrom a z očí mu vyletují blesky. Kde se dotkne vody, zdvihá se z ní pevnina.⁷²⁰

3.20.2.2 Jak ptáček získal oheň - Kaskové

Kaskové si vyprávějí, že oheň kdysi dával pouze medvěd. Jednou k němu přiletěl malý ptáček a medvěd ho nechal ohřát u ohně pod podmínkou, že mu bude ptáček vybírat vši. Ptáček při tom kloval i do provázku na medvědově opasku, na němž byl zavěšen ohnivý kámen na rozdělávání ohně. Postupně provázek úplně překloval, popadl kámen a letěl s ním pryč. Venku již byla připravena ostatní zvířata, která si kámen předávala, dokud medvědovi neunikla.⁷²¹

3.20.2.3 Velká ptačice a havran – Čipevajové

Velká ptačice si přála najít své dceři bohatého a vznešeného manžela. A tak, když se v jejich vesnici objevil cizinec v překrásném

⁷¹⁹ Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 47 a 108. Tento mýtus o Havranovi se vypráví na celém severozápadním pobřeží. Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 86-87.

⁷²⁰ Bancroft, H. H. *The Native Races of the Pacific States of North America*. Vol. III. Myths and Languages. New York: D. Appleton & Co, 1875. p. 105. In Berezkin, Y. *World mythology and folklore: thematic classification and areal distribution of motifs. Analytical catalogue*. [online]. [cit. 2011-05-25]. Dostupné přes <http://www.ruthenia.ru/folklore/berezkin>.

⁷²¹ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 186-187. Též Campbell, J. *Primitivní mytologie*. Praha: Pragma, 2008. s. 255.

obleku z bílé kůže pošíte korálky z mušlí, pozvala ho k sobě domů. V jeho chování bylo však něco podivného. I přesto však dcera souhlasila, že ho doprovodí do jeho tábora. Cestou začalo pršet a dcera pozorovala, jak se pod cizincovým bílým oblekem objevuje černé peří. Brzy pochopila, že si vzala za muže havrana. Přivázala mu dlouhý ocas ke kánoi a sama utekla zpět do své vesnice. Havran pak vyrazil za dalším darebáctvím.⁷²²

3.20.2.4 Havran a oheň - Čilkotinové

Oheň vlastnil pouze jeden stařec. Havran se rozhodl, že mu ho ukradne a společně se svými bratry a přáteli se vydal k jeho domu. Tam začal tančit okolo ohně a tančil tak dlouho, dokud ohnivý muž neusnul. Poté si havran od ohně zapálil dřevo plné pryskyřice a uháněl rychle pryč. Jak běžel krajinou, zapaloval mnoho míst. A tak se oheň po zemi rozšířil.⁷²³

3.20.2.5 O muži požehnaném Hromovými ptáky - Odžibvejové

Dva bratři se společně vydali na cesty a jednoho dne přišli k vysokému kopci. Trvalo jim celý den, než se dostali až na jeho vrchol. Tam uviděli velkého ptáka, který seděl na díře v zemi. Byl to velmi krásný pták. Jeden z mladíků řekl: „*To je hrom*“. Druhý bratr na ptáka vystřelil šíp. Z jeho úst vyšlehl plamen, ale poté šíp z jeho těla vypadl. Hromoví ptáci se živí pouze hady a i zde byla jejich mrtvá těla vidět všude kolem. Oba bratry Hromoptáci požehnali během jejich pústu a proto se jich nyní nemuseli obávat. Zanedlouho uslyšeli mocné zaburácení hromu a v dálce uviděli černé mraky. Potom spatřili obrovské ptáky, kteří se proměnili v lidi. Mladíci je zastihli právě, když požírali hady. Té noci zůstali bratři v domě Hromoptáků a vyslechli mnoho příběhů. Ptáci jim vyprávěli, co dělají, když jdou ven. Jeden z nich prý viděl obrovského hada, který vypadal jako mosazný a byl velmi plachý. Poté se zeptal bratrů, zda by ho nechtěli následujícího dne doprovodit a oni rádi souhlasili. Ráno se Hromopták proměnil opět v oblak a vzal chlapce s sebou. Tak dorazili až

⁷²² *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů.* Praha: NLN, 2000. s. 130-131.

⁷²³ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně.* Praha: Garamond, 2000. s. 185-186.

k jezeru, ve kterém velký had přebýval. Jeho oči a rohy se leskly jako zrcadlo. Ukrýval se pod skálou, a proto ho nemohli zabít. Nakonec nechali hada napokoji a Hrom nabádal své děti (včetně bratrů), aby zůstali potichu a neplašili indiány žijící v okolí. Oba bratři poté zůstali s hromem celé léto.⁷²⁴

3.20.2.6 Modrá sojka - Odžibvejové

Odžibvejové vyprávějí, jak Modrá sojka poradil Nanabožovi, čím přemoci mořského lvouna. Tento lvoun byl mocným pánem moře a kdysi zabil Nanabožovy rodiče. Bojovali spolu dva dny, ale ani jeden nemohl toho druhého porazit. Modrá sojka Nanabožovi prozradil, že lvounovo srdce a životně důležité orgány nejsou v jeho těle uloženy na obvyklém místě, ale v malíčku na noze. Nanabožo mu za odměnu slíbil část lvounova masa a dodal, že ptáka učiní vládcem všech masožravých ptáků.⁷²⁵

3.20.3 SEVEROZÁPADNÍ POBŘEŽÍ

3.20.3.1 Hromopták – severozápadní pobřeží

Na celém severozápadním pobřeží je hromový pták duchem bouří a hromu. Severoameričtí indiáni vypravují, že hrůzostrašný zvuk hromu vyluzuje pohybem obrovských křídel a z blýskajících očí mu padají blesky. Hromový pták žije v černém mraku vysoko nad nejvyšší horou nebo odpočívá v obrovské jeskyni gigantické hory. Když dostane hlad, zamíří na západ k Tichému oceánu a pozře celou velrybu. Let zpátky je provázen hromy a blesky.⁷²⁶ Nutkové vyprávějí o Bouňňákovi (Hromoptákovi), jenž má harpunu a opasek z hadů, kteří způsobují blesky.

⁷²⁴ Radin, P., Reagan, A. B. *Ojibwa Myths and Tales. The Nanabozho Cycle.* The Journal of American Folklore, vol. 41, no. 159, s. 145-146.

⁷²⁵ Tamtéž s. 70-71.

⁷²⁶ *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů.* Praha: NLN, 2000. s. 11.

3.20.3.2 *Havran* – Tlingitové

Havran je na severozápadním pobřeží považován za stvořitele, kulturního hrdinu a také šibala. Tlingitové říkají, že Havran je synem muže jménem Kit-koasitiyi-qa, který mu dal sílu zbudovat svět. Poté, co vytvořil svět, dostal hvězdy, měsíc a denní světlo od jejich majitele za to, že se nechal spolknout a posléze porodit jeho dcerou. Získal také čerstvou vodu, a to tak, že obelstil Bouřňáka, kterému patřila. Poté havran trousil vodu ze svých úst a vytvořil tak řeky a potoky. Protože ho někteří lidé nechtěli převézt přes řeku, přiměl slunce, aby vyšplhalo na oblohu. Vystrašení lidé pak utekli do moře a lesů a stali se z nich ta zvířata, jejichž kůže v ten okamžik měli na sobě. Rovněž donutil ženu, která vládla vlnám, aby střídala příliv a odliv a s pomocí mláděte jestřába získal oheň. Když všichni lidé zahynuli během potopy, stvořil Havran novou generaci z listů. Proto nejvíce lidí umírá na podzim, když listy opadávají.⁷²⁷

3.20.3.3 *Havran stvořitelem* – Haidové

Haidové z ostrovů královny Charlotty vyprávějí o velké potopě, která zahubila všechny lidi i zvířata kromě Havrana. Prvotní čas temnoty skončil, když Havran přinesl světu denní světlo a oheň. Duchové nenávidějící světlo uprchli do vzdálených temných oblastí a jejich hrozba se o něco zmenšila.⁷²⁸ Když byl jednou Havran již velmi unavený z letu a na prvotních vodách si neměl kde odpočinout, vytvořil ostrovy královny Charlotty, zemi Haidů. Tehdy do vody upustil kámen a z něho vznikla souš. Dle jiné verze rozstříkoval vodu a vodní tříšť proměnil ve skálu.⁷²⁹ Když vody opadly, našel Havran na naikunské pláži obrovskou škebli. Škeble byla plná malých vystrašených tvorů. Havran je přesvědčil, aby škebli opustili a nakonec se z nich stali první lidé, předkové Haidů.⁷³⁰

⁷²⁷ Radin, P. *Trickster. Mýtus o Šibalovi. Indiánský mýtus v kontextu světových mytologií*. Praha: Dobra, 2005. s. 115-119 a 169.

⁷²⁸ Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 85.

⁷²⁹ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejobice: Rebo productions, 2002. s. 23.

⁷³⁰ Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 117. Též Taylor, Colin F. *Mýty a*

Haidové však také říkají, že: „*Po potopě uvázl Velký Platýz u ústí řeky Nimkish. Zbavil se tam svého ocasu, ploutví i kůže a stal se prvním člověkem. Bouřňák pak odložil svá křídla, zobák a peří, a stal se druhým člověkem. Poté pomohl Platýzovi postavit obydlí, v němž vyrostlo lidstvo.*“⁷³¹

Jiná verze mýtu praví, že si Havran vzal po potopě za ženu mlže srdcovku a ta mu porodila holčičku. Ta se stala Havranovou další ženou a jejich potomci znovu zalidnili svět.⁷³²

3.20.3.4 Havran a oheň – Haidové

Aby získal oheň, vzal na sebe Havran podobu jedlové jehlice. Jehlice připlula k dceři náčelníka vlastního oheň. Dívka jehlici spolkla, počala a brzy porodila dítě, které nebylo nikdo jiný, než Havran. Ten potom sebral žhavý oharek, oblékl si svůj plášť z peří⁷³³ a odletěl pryč. Tak se oheň dostal na zemi.⁷³⁴

Jiná verze mýtu vypráví, že Havran poprvé zahlédl oheň v dálce, kde z moře vystupovala chaluhová hora, z jejíhož vrcholku létaly jiskry. Havran se k ohni vydal po mořském dně, kde ho chtěly velké ryby, kosatka a rejnok, zabít. Havran jim unikl a dostal se až do domu majitele ohně. Ten mu ho daroval a Havran se s ním vrátil na pevninu.⁷³⁵

3.20.3.5 Duch nebes Sin – Haidové

Haidové vyprávějí mýtus o velkém duchu nebes Sinovi, který se mohl proměňovat v ptáky. V pláštíku z peří střízlíka byl střízlíkem,

legandy Indiánů Severní Ameriky. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 85.

⁷³¹ „*After the flood, the Great Halibut was stranded near the mouth of the Nimkish River where he shed his tail and fins and skin, and became the first man. Thunderbird then took off his wings and beak and feathers to become the second man, and helped Halibut build the first house in which mankind spent his infancy.*“ Holm, B., Reid, W. *Indian art of the Northwest Coast: a dialogue on craftsmanship and aesthetics*. Institute for the Arts, Rice University, 1975. s. 7.

⁷³² Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 188-189.

⁷³³ Havran vlastnil oblek z ptačích per, který si mohl svléknout a stát se tak člověkem.

⁷³⁴ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 188-189.

⁷³⁵ Tamtéž s. 188-189.

v sojčím peří sojkou, a když si vzal plášť z peří datlů, plálo moře barvou ohně.⁷³⁶

3.20.3.6 *Pták s ohnivým ocasem* - Whulemučové

K předkům Whulemučů přiletěl kdysi dávno překrásný pták s blyštivým ocasem. V jeho ocase se ukrýval oheň a on jim ho, po splnění určitých podmínek, daroval.⁷³⁷

3.20.3.7 *Havran a světlo* - Cimšjané

Dle vyprávění Cimšjanů sestoupil Havran z nebe do vesnice na jižní špičce ostrovů královny Charlotty, protože ho rušil nářek rodičů zabitého syna. Zjevil se jim v podobě mladíka, zářícího jako oheň. Rodiče zadoufali, že jim přišel nahradit syna, ale bylo jim divné, že prakticky nic nejí. Jednou Havran uviděl dva otroky, muže a ženu, kteří jedli obrovské množství velrybího tuku. Tito otroci byli tolik hladoví, neboť snědli strupy z holenních kostí. Havran je o ně požádal, a když je pozřel, i on dostal nezřízený apetit a snědl zásoby celého kmene. Jeho „otec“ ho poté raději poslal pryč. Na cestu mu dal malý červený oblázek a mroží měchýř plný různých lesních plodů. Když Havran kámen hodil do moře, zvětšil se a Havran na něj mohl usednout. Lesní plody rozházel po celé zemi a do řek a potoků naházel lososí a pstruží jikry. Proto od té doby již nikdy nemusel hladovět.⁷³⁸ Když toto Havran vykonal, napadlo ho, že by bylo dobré obstarat světlo, aby se potrava lépe sháněla. Ukradl tedy denní světlo starému náčelníkovi, který je věznil v bedně u řeky Nass. Havran se proměnil v jedlovou jehličku, vstoupil s douškem vody do náčelníkovy dcery, oplodnil jí tak a narodil se jako malé dítě. V této podobě sebral krabičku se světlem, které později vypustil na svět ze vzteku, že mu rybáři nedali k jídlu tučnou rybu.⁷³⁹

⁷³⁶ Hrych, E. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 621.

⁷³⁷ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 164-165.

⁷³⁸ Radin, P. *Trickster. Mýtus o Šibalovi*. Praha: Dobra, 2005 s. 173-174.

⁷³⁹ Vypuštění světla na zemi tedy nebyl nezištný čin. Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejoyice: Rebo productions, 2002. s. 39 a 56. Podobný příběh o světle vězněném v truhle si vypravují i Tlingitové.

3.20.3.8 *Havran a smrt* - Cimšjané

V jiném cimšjanském mýtu je Havran zodpovědný za smrt lidí. Jednoho dne Havran potkal Kámen a Bez, kteří se spolu právě dohadovali, kdo z nich má porodit jako první. Havran se dotkl Bezu, a proto nyní musí lidé umírat. Kdyby se byl dotkl Kamene, byli by lidé nesmrtelní jako on.⁷⁴⁰

3.20.3.9 *Txamsen* – Cimšjané

V prvních dnech světa, kdy všude vládla temnota, žila zázračná bytost, obr jménem Txamsen. Na svět přinesl denní světlo. Txamsen dostal od svého otce havraní kůži a kdykoliv si ji vzal na sebe, mohl létat vzduchem jako havran. Lidé tehdy neměli oheň, bylo jim chladno a museli jíst syrovou potravu. Tehdy si tento obr vzpoměl, že zvířata oheň mají. Přehodil přes sebe havraní kůži a vydal se za zvířaty. Ta mu však oheň odmítla dát. Txamsen proto vymyslel lest. Vyslal k nim jednoho ze svých služebníků, mořského racka, se vzkazem, že k nim brzy zavítá sličný mladý náčelník a bude tančit v domě jejich náčelníka. Poté si Txamsen vypůjčil kánoi velkého žraloka a společně s mnoha vranami a racky doplul do vesnice zvířat. V obleku z jelení kůže začal tančit kolem velikého ohně a ve vhodném okamžiku jí kus zapálil. Poté se dal na útěk i s celým svým doprovodem. Doplavoval až na ostrov, kde ohněm podpálil jedli a z ní se oheň rozšířil po zemi.⁷⁴¹

3.20.3.10 *Předkové lidí* – Bella Kola

Dle kmene Bella Kola pověřil stvořitel čtyři tesaře, aby vyřezali tvory v podobě ptáků a zvířat. Jedním z nich byl orel. Z těchto předků pochází lidstvo.⁷⁴²

⁷⁴⁰ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřeějovice: Rebo productions, 2002. s. 39. Sova představuje u Cimšjanů duši nedávno zesnulého člověka. Tamtéž s. 33.

⁷⁴¹ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 172-174. Lévi-Strauss uvádí, že na celém severozápadním pobřeží Pacifiku je současný stav světa zdůvodňován zvraty původního řádu způsobenými obrem či havranem Txamsenem během cest, které podnikl, aby uspokojil svou nezkrotnou žravost. Lévi-Strauss, C. *Strukturální antropologie - dvě*. Praha: Argo, 2007. s. 149.

⁷⁴² Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřeějovice: Rebo productions, 2002. s. 20.

3.20.3.11 Kánekelak - Kwakiutlové

Kánekelak a jeho mladší bratr měli sobecké rodiče, kteří je trápili hlady, zatímco sami tajně jedli z bohaté zásoby lososů. Jednoho dne však Kánekelak objevil jejich tajemství a rozhodl se, že je potrestá. Vyhodil otce do vzduchu a tak jej proměnil ve volavku. Matku stejným způsobem proměnil v zrzavého datla. Svému bratrovi postavil obrovský dům, nalovil mu k jídlu čtyři velryby a sám pak odešel do světa, kde zabíjel monstra a měnil nebezpečné zvířecí bytosti do podoby dnešních zvířat.⁷⁴³

3.20.3.12 Tanec duchů - Kwakiutlové

Náčelník jménem Wakiaš odešel do hor a tam se postil, aby mu duchové seslali jeho vlastní tanec. Po čtyřech dnech se objevila malá zelená žába a nakázala mu tiše ležet na zádech havrana, který s ním za čtyři dny obletí svět. Během této cesty viděl náčelník mnoho krásných věcí a mezi nimi i dům s totemovým sloupem. Žába četla jeho myšlenky, a proto havrana požádala, aby slétl dolů. Z domu vyběhla malá myšička a náčelník ji obdaroval. Za odměnu si přál tento dům, totemový sloup, tance a písně. Poté překvapil tancující zvířata v lidských podobách, která se velice zastyděla a aby svou ostudu odčinila, naučila zvířata Wakiaše své písně a tance. Bobří náčelník mu přidal speciální sloup a nazval ho Kalakuyuwiš, což znamená „Sloup, který podpírá nebe“. Poté Bobr poskládal dům do malého balíčku a poradil náčelníkovi, aby jej doma hodil na zem. Když tak učinil, dům se opět rozložil do své původní velikosti. Byl opravdu nádherný, protože se všechna na něm vyobrazená zvířata pohybovala. Velryba chrlila vodu a zvířata rozprávěla svými jazyky. Lidé z jeho vesnice však náčelníka upozornili, že nebyl pryč čtyři dny, nýbrž čtyři roky. Wakiaš je pak naučil novým písním a předvedl jim svůj tanec. Po oslavě dům zmizel a navrátil se zpět ke zvířatům. On si

⁷⁴³ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 33.

poté vystavěl vlastní dům s maskami a dřevěným totemovým sloupem. „*To byl první totem Kalakuyuwíš, neboli „Sloup, který podpírá nebe“*“.⁷⁴⁴

3.20.3.13 Datel a krádež ohně – Sanpoilové

V dávných dobách, za časů zvířecích lidí, na zemi neexistoval ohně. Hořel však v nebeské zemi a tak se zvířecí lidé rozhodli, že ho získají. Udělali si mnoho luků a začali do nebe střílet šípy. Chtěli si z nich udělat dlouhý řetěz a po něm vylézt až do nebe. Začali střílet, ale nikdo nemohl dostřelit až do nebe. Jedině datlovi se podařilo vystřelit tak vysoko, že s šípů vznikl žebřík, po kterém začala zvířata, jedno po druhém, šplhat do nebe. První byl zlatý orel, poslední pak medvěd s velkým vakem plným jídla. Šípy se pod jeho vahou zlomily a on musel zůstat na zemi. Do západu slunce se všechna ostatní zvířata vyšplhala do nebeské země, kde se na radu datla rozdělila a hledala oheň. Každý nějaký našel a postupně se s ním vraceli k otvoru v nebi. Tu je však začali pronásledovat nebeští lidé. Orel rozhodl, aby si každý pták vzal na záda jedno zvíře a letěl s ním na zem. Sýkora se bála letět a tak místo toho skočila a dopadla na zobák. Od té doby mají sýkory zploštělý zobák. Ryba, která letěla na strace, spadla a šípy, které měla u sebe, ji po dopadu probodly skrz naskrz. Od té doby mají ryby tolik kostí. Po návratu na zem zvířecí lidé rozhodli, že oheň rozdělí mezi všechny lidi na světě. Předali ho kolibříkovi a ovádovi a ti jej pak roznesli po celé zemi.⁷⁴⁵

3.20.3.14 První lidé - Šelanové

V prvotních dobách daroval Stvořitel zvířecím lidem bobra a rozkázal jim, aby ho po několik měsíců opatrovali a poté zabili. Bobr byl však velmi odolný a zvířatům se ho dlouho nedařilo usmrtit. Podařilo se to až nejmladšímu z vlčích bratrů. Poté zvířata bobra, dle Stvořitelových rozkazů, rozřezala na jednotlivé kusy a kolibřík, ovád a liška části

⁷⁴⁴ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 78-79.

⁷⁴⁵ *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů*. Praha: NLN, 2000. s. 50-52 a Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 59-60. V jiné verzi tohoto sanpoilského mýtu se podařilo dostřelit až do nebe sýkoře. Lévi-Strauss, C. *Mythologica*****. Praha: Argo, 2009. s. 434.

bobrova těla odnesli na určená místa. Tam je oživilí svým dechem. Z těchto kusů se stali lidé různých indiánských kmenů.⁷⁴⁶

3.20.3.15 Norek a pták tegya – Sališové

Norek ukradl lidské dítě a požadoval za něho oheň. Dítě v domě rodičů střežil pták *tegya*, ale usnul a dítě neuhlídal.⁷⁴⁷

3.20.3.16 Nebeský oheň – Okanakenové (Sališové)

Kdysi dávno oheň na zemi nebyl. Lidé se proto radili, jak by ho mohli získat. Nakonec se dohodli se, že vytvoří řetěz ze šípů a po něm vyšplhají do nebe. Nikomu se to však nedařilo. Nakonec vystřelil své šípy malý ptáček *tsiskakena* a jeho poslední šíp zůstal viset dolů tak, že k němu mohli ostatní své šípy připojit. Všichni poté vyšplhali vzhůru. Bobr se nechal chytit Ohňovými lidmi, a když z něho chtěli stáhnout kůži, upoutal jejich pozornost orel. Bobr mezitím ukryl trochu ohně do své kůže a společně se vrátili na zemi.⁷⁴⁸

3.20.3.17 Tistilal - Kvileutové

Kvileutové přičítali hřmění, blesky a některé deště Tistilalovi neboli Bouřňákovi, jehož hnízdem je modrý ledovec na hoře Olympus v jihovýchodní části tradičního quilejutského území.⁷⁴⁹

3.20.3.18 Modrá sojka – Činúkové, Sališové

Modrá sojka⁷⁵⁰ je na severozápadním pobřeží důležitým pokušitelem. U Činúků šamani tančí *Tanec Modré sojky* a věří, že je duch Modré sojky obdařil mocí léčit a naplňovat přání.⁷⁵¹ V mýtech kmenů

⁷⁴⁶ *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů*. Praha: NLN, 2000. s. 16-19.

⁷⁴⁷ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 182-183.

⁷⁴⁸ Tamtéž s. 183-184.

⁷⁴⁹ Taylor, Colin F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 87.

⁷⁵⁰ Blue Jay

⁷⁵¹ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřeějovice: Rebo productions, 2002. s. 19.

severního Pacifiku má podobnou roli jako Havran a neustále se snaží předčít ostatní zvířata.⁷⁵²

3.20.3.19 Původ barev ptáků – Kathlamet (Činúkové)

Kathlametové vyprávějí o vesnici ptáků. Jednoho dne našly dcery ptačího náčelníka kousek mědi, která zářila mnoha odstíny barev. Dívky ho rozsekaly na kousky a podělily se se všemi ptačími obyvateli vesnice. Každý dostal jiný odstín a proto se dodnes ptáci pyšní tolika barvami.⁷⁵³

3.20.3.20 Most bohů – Waskové (Činúkové)

V dávných dobách žil na zemi Hromový pták, kterého se všichni zvířecí lidé báli. Hromový pták stvořil pět vysokých hor a pak ustanovil zákon, že přes tyto hory nikdo nesmí. Zvířata se však přesto pokoušela přes hory dostat a mnoho jich při tom zahynulo. Tak zemřeli i kojotovi synové. Kojot velice naříkal a prosil Velkého ducha, aby mohl své syny opět oživit. Velký duch mu poradil, aby vyhledal orla a požádal ho o pírko z pod křídla jeho nejmladšího syna. „*To prachové pírko má velikou sílu. Jeho moc pochází ze srdce, roste totiž blízko srdce.*“⁷⁵⁴ Orel mu peříčko opravdu daroval. Poté se kojot po deset dnů postil, až se i on sám proměnil v peříčko a nechal se unášet vzduchem k pěti horám. Tam se Kojot znovu modlil k Velkému duchu, aby mu pomohl Hromového ptáka zabít a když vydal zvuk podobný hromu, Hromový pták se ve strachu potopil hluboko do Velké řeky. Poté kojot zarachotil znovu a pět hor se rozpadlo na kusy. Hromový pták zemřel a z jeho těla vznikl velký most nad řekou. Všichni zvířecí lidé, které Hromový pták zabil, poté obživli.⁷⁵⁵

3.20.4 NÁHORNÍ PLOŠINA (PLATEAU)

3.20.4.1 Jak orel a bobr získali oheň - Thompsomští ind., Lilluetové

Kmeny Sališů a Lilluetů vyprávějí, že oheň kdysi lidem ukradli orel a bobr. Poté jej roznesli do všech stromů, z jejichž dřeva se oheň dosud

⁷⁵² Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 33.

⁷⁵³ Tamtéž s. 30.

⁷⁵⁴ *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů*. Praha: NLN, 2000. s. 57.

⁷⁵⁵ Tamtéž s. 55-58.

získává.⁷⁵⁶ Indiáni kmene Thompson rovněž věří, že Bouřňák, orl a havran jsou strážnými duchy šamanů a válečníků.⁷⁵⁷

3.20.4.2 Demiurg a Hromoptáci – Kutenajové

Demiurg se svým druhem riskoval smrt, protože odpověděl na volání Hromových ptáků. Ti je zajali, ale hrdinům se podařilo osvobodit. Od těch dob hrom lidi nezabíjí: stačí mu jen, že je hlučný.⁷⁵⁸

3.20.4.3 Proměna - Wišramové

Ve vlaštovky se proměnily dvě stařeny poté, co Kojot vyhloubil tunel a osvobodil ryby, které stařeny držely v jezeře.⁷⁵⁹

3.20.5 VELKÁ PÁNEV

3.20.5.1 Zrození z těla mrtvé matky – Šošoni

Jednoho dne požádal vlk husu, zda by mu nenašla mrtvou ženu s dítětem v těle. Husa našla dvě takové ženy. Jedna měla holčičku a druhá chlapce. Vlk si poté vzal děti k sobě a vychoval je.⁷⁶⁰

3.20.5.2 Dove - Šošoni

Šošoni znají obra Dzoavitse, který uloupil holubici Dove její dvě děti. S pomocí orla, ale Dove mohla své potomky osvobodit a utéci s nimi. Když je poté Dzoavits pronásledoval, přišla na pomoc holubici také ostatní zvířata. U řeky vystrčil svou nohu jeřáb a vytvořil tak most, po kterém mohla Dove přejít. Když se ale k řece přiblížil Dzoavits, nechal ho jeřáb spadnout doprostřed řeky. Lasička holubici a jejím dětem vykopala podzemní cestu, kterou mohli uprchnout. Obra pak lasička poslala špatnou cestou. Když je již obr znovu doháněl, použila holubice kouzelné dárky od orla. Postupně za sebe házela tři předměty, ze kterých se stala

⁷⁵⁶ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 174-175 a 178-179.

⁷⁵⁷ Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 99.

⁷⁵⁸ Lévi-Strauss, C. *Mythologica*****. Praha: Argo, 2009. s. 171.

⁷⁵⁹ Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 55.

⁷⁶⁰ Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 30.

propast, skála a hustá mlha. Nakonec jí pomohl jezevec. Vykopal noru, do které se mohla schovat a když se poté objevil obr, poslal ho jezevec do špatné nory a zasypal ho skalami. Tak byla holubice Dove i její děti zachráněni.⁷⁶¹

3.20.5.3 Vrána a bizoni - Jutové

Všechna zvířata strádala hladem, až na Vránu, který měl potravy stále dostatek. Nikomu nedovolil vejít do jeho stanu a zvířata se proto rozhodla, že musí vypátrat, co tam Vrána ukrývá. Dlouho však nebyli úspěšní. Podařilo se to až Létající jehle, který byl tak tenký, že před Vránou vždy rychle uhnul⁷⁶². Létající jehla zjistil, že Vrána ve svém stanu vězní všechny bizony. Proto zvířata vymyslela na Vránu lest. Lasička se proměnil v psa a všichni ostatní tábor opustili. Psa našly Vránovy děti a vzaly ho do svého stanu. Když Vrána usnul, pustil Lasička všechny bizony na svobodu.⁷⁶³

3.20.5.4 Kojot, ptáci a oheň - Jutové

V dobách, kdy lidé oheň neměli, s nimi žil kojot. Jednoho dne si všiml, že před jeho stan dopadl kousek ohořelého rákosu. Poslal proto sovu a orla pro jejich příbuzné a svolal i vrány, tetřívky, tetřevy a kolibříky. Když přišli, všech se vyptával, zda neví, co to je a odkud se ten kousek ohořelého rákosu mohl vzít. Nikdo však nevěděl a proto je kojot vyslal, aby po něm pátrali. Kojot postupně vysílal červenoocasého jestřába, orla a kolibříka, zda něco nezahlédnou. Až jednou kolibřík v dáli opravdu spatřil něco podivného. Kojot se s velkým doprovodem okamžitě vydal na cestu. Po dlouhém putování došli do vesnice na vrcholu plochého kopce. Tam lstí kojot oheň získal a utíkal s ním pryč. V běhu předal oheň orlovi, ten kolibříkovi, a když byl vyčerpán i on, přebral oheň luňák. Poté nesl oheň jestřáb, znovu kojot a kolibřík. Nakonec i orla, jestřába a luňáka síla opustila a kojot zůstal sám. Stále pronásledován se schoval v jeskyni a

⁷⁶¹ Cotterell, A. *Die Welt der Mythen und Legenden*. Stuttgart: Deutscher Bücherbund, 1990. s. 83.

⁷⁶² Létající jehla i Vrána jsou zde mužského pohlaví.

⁷⁶³ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejojvice: Rebo productions, 2002. s. 79.

po dalších dobrodružstvích nakonec přeci jen donesl oheň do své vesnice.⁷⁶⁴

3.20.6 KALIFORNIE

3.20.6.1 *Krádež denního světla a ohně* - Jurokové

V dávných dobách byl svět ponořen do tmy a zvířata neměla ani oheň, u kterého by se ohřála. Vyslala tedy skřítka Megwomentse, aby zjistil, zda se oheň a světlo nenacházejí v nebi. Skřítek se zanedlouho vrátil a skutečně zvířatům potvrdil, že v nebi obě tyto vzácnosti mají. Poté odvedl proměnitele Wohpekumeu, Orla, Holuba, Vodouše, Kolibříka a několik dalších tvorů k nebeskému domu, kde bylo světlo uloženo. Nebešťané je tam však nevpustili. Wohpekumeu se proto přestrojil do podoby mladé krásné dívky, a ta již byla s radostí do nebeského domu vpuštěna. Uvnitř právě probíhala slavnost a Wohpekumeu brzy spatřil dva zavěšené koše. V jednom se ukrýval oheň, v druhém denní světlo. Jak slavnost pokračovala, začali být nebeští obyvatelé méně ostražití a nakonec nechali Wohpekumeu samotného. Ten rychle sebral oheň i denní světlo a dal se na útěk. Nebešťané však krádež brzy zpozorovali a začali ho pronásledovat. Téměř ho dostihli, ale ještě stačil předat koše Orlovi. Postupně byly koše předány Holubovi, Kolibříkovi, Vodoušovi a nakonec Vodnímu mravenci, který unikl do vody. Nebešťané po nějakém čase honičku vzdali a mravenec vypustil světlo na svět, kde zaplavilo celou zemi. Mravenec vyfoukal oheň ze svých úst do vrby. Proto se dodnes jejími dřívky oheň zapaluje.⁷⁶⁵

3.20.6.2 *Kojot a orel* – Ačomawové, Kalifornie

Ačomawové říkají, že naši zemi stvořili kojot a orel. Kojot práci začal a orel ji dokončil. Kojot poté lidem přinesl oheň.⁷⁶⁶

⁷⁶⁴ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: garamond, 2000. s. 147-152.

⁷⁶⁵ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřeějovice: Rebo productions, 2002. s. 59.

⁷⁶⁶ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: garamond, 2000. s. 160.

3.20.6.3 *Bouřňák a oheň* - Maidové, Kalifornie

Kdysi dávno Bouřňák ukradl lidem oheň. Odnosl ho k sobě domů, daleko na jih, a přikázal malému ptáčkovi Woswosimovi, aby oheň hlídal. Domníval se, že bez ohně lidé jistě brzy zemřou. Lidé však přežili a po nějakém čase se rozhodli, že musí oheň získat zpět. Když se dostali až k Bouřňákovu domovu, uviděli ptáčka Woswosima, jak sedí na vrcholu potního domku nedaleko otvoru pro kouř. Vyslali proto myš, aby prozkoumala, zda je možné oheň sebrat. Myš zjistila, že ptáček spí, proplížila se dovnitř a sebrala oheň do píšťaly. Venku se pak připojila k ostatním. Trochu ohně vysypali a dali jej do uší psovi. Také jelen si vzal trochu ohně a nesl ho ve svých kopytech. Zbýlý oheň v píšťale nesl ten nejrychlejší z nich. Po nějaké době Bouřňák krádež objevil a začal je pronásledovat. Na pomoc si vzal silný vítr, liják a krupobití, aby lidem oheň uhasil. Když je dostihl, vystřelil na něj skunk šíp a zabil ho. Potom zvolal, že už je nikdy nebude pronásledovat a že musí zůstat na obloze a být bouřkou. Poté již lidé došli v pořádku domů a těšili se z ohně.⁷⁶⁷

3.20.7 JIHOZÁPAD

3.20.7.1 *Cesta z podzemí* – Hopiové

V dávných dobách žili lidé pod zemí, kde vládla neproniknutelná tma. Jejich jeskyně se však zanedlouho zaplnila a proto se lidé pokoušeli vylézt do další jeskyně nad jejich hlavami. To se několikrát opakovalo, až se konečně lidé a s nimi papvoučice, sup, vlaštovka, kojot a cvrček dostali na povrch země. Svět byl ale malý a vlhký, protože byl ze všech stran obklopen vodami. Lidé požádali o pomoc supa. Sup roztáhl křídla a mával jimi tak, že voda odtékala na východ i západ a pod ní se objevovala další země. Lidé si však s sebou zapoměli vzít semena a když je dostihl hlad, poslali zpět do jeskyně vlaštovku, aby jim je přinesla. Poté semena zasadili a brzy mohli sklízet první úrodu.⁷⁶⁸

⁷⁶⁷ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 162-163.

⁷⁶⁸ *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů*. Praha: NLN, 2000. s. 80-86.

3.20.7.2 *Dárce světla* - Hopiové

Orel pomohl Kojotovi ukrást truhlici slunečního a měsíčního světla.⁷⁶⁹

3.20.7.3 *Stvoření země* – Apači

Když Stvořitel vymodeloval zemi, poslal kolibříka, aby se podíval, jak země vypadá. Kolibřík se vrátil se zprávou, že je země krásná a na západní straně má vodu. Země sebou však neustále házela a vrtěla se nahoru a dolů. Stvořitel proto vytvořil čtyři obří sloupy a podepřel jimi hlavní body země. Od té doby se země již nehýbala.⁷⁷⁰

3.20.7.4 *Jak přišla na zem smrt* – Apači

Kdysi se Havran a Kojot přeli o nesmrtelnost člověka. Rozhodli se, že každý hodí do vody jeden předmět, a když se potopí, budou muset lidé umírat. Havran hodil klacík, ale Kojot kámen, a proto existuje na zemi smrt. Apačové *Chikarilja* a Lipani však tvrdí, že kámen hodil Havran. Kmen Utů považuje smrt za součást soupeření mezi dvěma mytickými hrdiny, Vlkem a Kojotem. Vlk chtěl, aby byli mrtví pohřbeni v mraveništech a příštího dne oživeni, ale Kojot rozhodl, že budou uloženi do země a už se na zemi nikdy nevrátí.⁷⁷¹

3.20.7.5 *Krádež ohně* - Apači

Kdysi hořel oheň pouze v hnízdě světlušek. Lišák jim ho lstí ukradl, a když před nimi prchal, předal ho postupně jestřábovi a hnědému jeřábovi. Ti cestou zapalovali dřeva různých stromů, z nichž od té doby lidé oheň čerpají. Světlušky však pronásledovali kojota až k jeho doupěti. Za trest, že jim oheň ukradl, ho sám nesmí používat.⁷⁷²

⁷⁶⁹ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 60.

⁷⁷⁰ *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů*. Praha: NLN, 2000. s. 116-117.

⁷⁷¹ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 72. Stejný příběh vyprávějí i Jutové.

⁷⁷² Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 146-147.

3.20.8 VELKÉ PLÁNĚ

3.20.8.1 *Starý muž a Havran* – Siksikové (Černonožci)

Příslušníci kanadského kmene Siksika vypravují příběh o Havranovi, který ukradl všechny bizony, antilopy, losy a králíky. Lidé neměli co lovit a hladověli. Bůh stvořitel, zvaný Starý muž, se proměnil v psa a s pomocí náčelníkova syna schovanou zvěř osvobodil. Když však lidé chtěli zahnat stádo bizonů na útes⁷⁷³, objevil se znenadání Havran a bizony vyvedl zpět. Tehdy Havrana chytil Starý muž a za trest ho pověsil nad ohniště, aby mu tak napravil hlavu.⁷⁷⁴

3.20.8.2 *Bizoní žena a její přítelkyně vrána* - Vrány

V dávných dobách se indiánům ztratilo malé dítě. Holčičky se ujali bizoni, od kterých také dostala jméno Bizoní žena. Když dospěla, bizoni jí poradili, aby odešla žít zpět k lidem, ale ujistili ji, že jí pomohou vždy, když to bude potřebovat. Bizoní žena se uchýlila k milé stařence stranou od tábora indiánů. Časem si Bizoní ženu vyhlédl mladík a požádal ji o ruku. Bizoni dívce poskytli krásné šaty, týpí i dary pro ženichovy rodiče. Nějaký čas pak spolu mladí lidé žili šťastně a spokojeně. V určený čas se ale bizoni nevrátili na pastviny a v táboře nastal hlad. Tehdy Bizoní žena požádala manžela, aby jí důvěřoval a chytil pro ni vránu. Žena ji vycvičila a vrána se pak stala jejím poslem. Letěla k bizonům na jih země a přivedla je k indiánům, kde bizoni poslušně vešli do připravené ohrady. Bizoní žena zakázala bizony zabít a naléhala na lovce, aby určili jen tolik zvířat, kolik skutečně potřebují k přežití zimy. Lovci stanovili deset zvířat a ta si sama lehla a zemřela. Ostatní zvířata byla propuštěna. Vrána usedla Bizoní ženě na rameno a promluvila: „*Přistoupili jste na to, že si nevezmete víc, než potřebujete, proto vám bizoni nyní důvěřují. Každý rok se vrátím s podobným stádem a už nikdy nebudete hladovět.*“⁷⁷⁵ Po

⁷⁷³ indiánský způsob lovu

⁷⁷⁴ Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. 1.vyd. Praha: Knižní klub, 1996. s. 44.

⁷⁷⁵ Ka-be-mub-be. *Vyprávění severoamerických indiánů*. Praha: Portál, 2003. s. 93.

této události přijal kmen ptačí jméno a jeho příslušníci se jmenují Vrány.⁷⁷⁶

3.20.8.3 Na samém počátku světa – Siouxové

Poté, co Velký duch stvořil zemi, první lidi a vše co existuje, proměnil se v orla a žil v poklidu daleko od světa a bytostí, které stvořil.⁷⁷⁷

3.20.8.4 Wakinyan - Siouxové

Siouxové nazývali Bouřnáka Wakinyan a říkali o něm, že máváním křídly vyvolává hrom a mrkáním očí blesky.⁷⁷⁸

3.20.8.5 Strom světa - Siouxové

V knize Johna Neidhardta *Černý los* popisuje devadesátiletý strážce dýmky kmene Oglala své vidění, které měl jako devítiletý chlapec: ocitl se na posvátné hoře středu světa, na jejímž vrcholu roste jako osa strom, kolem něhož kroužili tři ptáci. Tato hora je Harney Peak v jižní Dakotě. Bezprostředně poté však prohlásil: "*Ale hora středu je všude*".⁷⁷⁹

3.20.8.6 Skřivan a Padající hvězda - severní Šajeni

Mladá dívka si vyhlédla na nebi tu nejjasnější hvězdu a z rozmaru vyslovila přání, aby se mohla stát její manželkou. Jaké bylo však její překvapení, když se její přání splnilo. Dívka vylezla na strom a on pojednou začal růst, až dosáhl do nebe. Tam dívka potkala muže, který byl onou jasnou hvězdou, a stala se jeho manželkou. Po nějakou dobu s ním spokojeně žila. Poté se jí však zastesklo po lidech a rozhodla se, že se pokusí vrátit zpět na zem. Upletla dlouhý provaz a začala se spouštět k zemi. Provaz byl ale příliš krátký a dívku nakonec opustily síly a spadla na zem. Sama se zabila, ale její nenarozený syn přežil, neboť pocházel od hvězdného kmene. Dítě *Padající hvězdu* uviděl skřivan,

⁷⁷⁶ Ka-be-mub-be. *Vyprávění severoamerických indiánů*. Praha: Portál, 2003. s. 88-93.

⁷⁷⁷ Tamtéž s. 16.

⁷⁷⁸ Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 46.

⁷⁷⁹ Campbell, J. *Proměny mýtu v čase*. Praha: Portál, 2000. s. 38.

odnesl si ho do hnízda a tam ho vychoval společně s malými skřivánky. Když ptáčata vyrostla, vylezl s nimi chlapeček z hnízda a brzy se naučil rychle běhat. Tu se ptačí rodiče usnesli, že je čas, aby se hoch vrátil k lidem, neboť oni musí odletět na zimu do teplých krajin. A tak se *Padající hvězda* dostal k lidem.⁷⁸⁰

3.20.8.7 Válečná orlí pera – Šajeni

Kdysi dávno vylezl šajenský bojovník na horu a doufal, že si ho všimne nějaká mocná bytost a naučí ho něco úžasného, co by jeho kmen mohl využít. Za nějakou dobu uslyšel hlasy a sneslo se k němu sedm orlů. Orli ho obklopili a jeden z nich mu řekl: „*Podívej se na mě. Jsem mocný a mám nádherná silná pera. Jsem mocnější než všechna ostatní zvířata a ptáci na světě.*“⁷⁸¹ Poté mu ukázal křídla a ocas a roztáhl všechna svá pera. Naučil ho vyrábět čelenky a ozdoby z orlích per. Nakázal mu, že jeho kmen musí používat pouze orlí pera a ta ho budou za odměnu posilovat ve válce a přinesou mu vítězství. Poté se všech sedm orlů otřásl a na zem spadla spousta per. Šajen je vděčně sesbíral a odnesl domů svému kmeni. Stal se z něho velký bojovník a lidé mu dali jméno Orlí pero.⁷⁸²

3.20.8.8 Závod zvířat a ptáků – Šajeni, Póniové

Jednou se zvířata a ptáci rozhodli, že budou závodit mezi Mato Tipila a Tetonským pohořím⁷⁸³, aby se ukázalo, kdo z nich je nejsilnější. Za zvířata byla zvolena bizoní žena. Jestřáb ji však porazil a dal tím jasně na srozuměnou, že ptáci budou vždy vládnout ostatním zvířatům.⁷⁸⁴

3.20.8.9 Bouřňák - Šajeni

Předek Šajenů se v dávných dobách naučil rozdělovat oheň od Bouřňáka. Ten mu ukázal, jak třít hůlkou o kámen, aby se oheň rozhořel.

⁷⁸⁰ *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů.* Praha: NLN, 2000. s. 208-210.

⁷⁸¹ Tamtéž s. 205.

⁷⁸² Tamtéž s. 205-206.

⁷⁸³ Wyoming

⁷⁸⁴ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie.* Dobřejojvice: Rebo productions, 2002. s. 18.

Díky Bouřňákovi tak lidé dostali ochranu před *Ho-im-a-hovim*, který je obvykle nazýván „zimním mužem“ nebo „bouří“ a představuje živel přinášející zimu a sníh.⁷⁸⁵

3.20.8.10 Proměna v orly - Wičitové

Otec hrdiny Waiksedie byl vyčerpán neustálými konflikty s nepřáteli, a proto požádal obyvatele své vesnice, aby se vzdali domova i své lidské podoby. „*Některé rodiny se proměnily v ptáky, jiné v lesní a stepní zvířata.*“⁷⁸⁶ Náčelníkova rodina se vznesla do nebe v podobě orlů.

3.20.9 SEVEROVÝCHOD

3.20.9.1 Hromový pták a sirotek - Winnebagové

Před mnoha lety žil ve winebažské vesnici sirotek, který si ochočil malého sokola. Čas od času nasypal malý hoch do váčku trochu tabáku a tento váček přivázel sokolovi kolem krku. Sokol poté vždy zmizel, a když se vrátil, tabák u sebe neměl. Když sokol vyrostl, daroval mu sirotek svobodu. Jednoho dne však sirotka unesl zlý Hromový pták. Odnesl ho do svého domova vysoko v horách, přivázel ho k podlaze a chystal se ho sežrat. Malý sokol se letěl na věžně Hromového ptáka podívat, a když zjistil, že je to jeho přítel, rozhodl se mu pomoci. Chytil a upekł pár ptáčat a krmil jimi nepozorovaně chlapce. Takto mu nosil jídlo každý den, až to bylo Hromovému ptáku podezřelé a rozhodl se, že ho již dovnitř nepustí. Když ho Hromopták vytlačoval ze dveří, ztropil sokol velký křik a hned běžel ke svému bratru, Velkému černému sokolovi, který byl náčelníkem hromových ptáků. Vypověděl mu celý příběh a náčelník se velice rozzlobil. Okamžitě šel k sirotkovi přivázanému k podlaze a vyčinił zlým Hromovým ptákům za to, co provedli. Chlapce osvobodil a vzal ho k sobě domů. Každý den přinášel malý sokol svému příteli jídlo a on brzy zesílił. Později odnesl sirotka zpět na místo, odkud ho tenkrát Hromový pták unesl.⁷⁸⁷

⁷⁸⁵ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 155.

⁷⁸⁶ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřežovice: Rebo productions, 2002. s. 60.

⁷⁸⁷ *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů*. Praha: NLN, 2000. s. 285-287.

3.20.9.2 *Původ hromového ptáka* – Passamaquoddyové

Passamaquoddyové vyprávějí mýtus o dvou mužích, kteří se rozhodli vypátrat, kde a jak vzniká hrom. Na severu našli velkou horu a v jejím úbočí otvor dovnitř. Jeden z mužů jím prošel, ale když se o to pokoušel i druhý, otvor se uzavřel a muž zahynul. Za otvorem se však nenacházel vnitřek hory, ale rozlehlá planina, kde právě hráli neznámí muži míčovou hru. Když hra skončila, narostla mužům křídla a odletěli jižním směrem. Byli to Bouřňáci. Na planině však zůstala osada a v ní několik starců. Muž se jich zeptal, odkud pochází hrom. Místo odpovědi jej starci vložili do velkého hmoždíře a dlouho ho stloukali, dokud nebyl dost měkký a tvárný. Poté ho uhnětli do nového těla, Bouřňáka. Darovali mu luk a šípy a vyslali ho na cestu. Muž se pak stal mocným ochráncem svého kmene.⁷⁸⁸

3.20.9.3 *Wuchowsen* – Passamaquoddyové

Na skále na severním konci oblohy žije obrovský pták Wuchowsen, který je zodpovědný za bouře a větry. Kdykoliv se vznese do vzduchu, vane silný vítr.⁷⁸⁹ „*Hromový pták je indián a ani on ani jeho blesk by nikdy jinému indiánovi neublížil. Ale Wochowsen, velký pták z jihu, se snažil Hromového ptáka předčít.*“⁷⁹⁰ Proto se ho Passamaquoddyové velice obávali.⁷⁹¹

3.20.9.4 *Bmola* – Abenakiové

Abenakiové hovoří o velkém větrném ptákově jménem Bmola. Je to strašlivá létající bytost, zodpovědná za trvajících chladné počasí.⁷⁹²

⁷⁸⁸ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 19.

⁷⁸⁹ Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 348.

⁷⁹⁰ *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů*. Praha: NLN, 2000. s. 346.

⁷⁹¹ Tamtéž s. 345-346.

⁷⁹² Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 33.

3.20.9.5 Země lidí – Irokézové, Senekové

V dalekých končinách, mezi měsícem a zemí žili tři muži. Jednoho dne se rozhodli, že si najdou pro život lepší místo. Nevěděli ale, kam se mají vydat, ani jak by se tam dostali. Šla kolem želva a muži se jí zeptali, zda neví o nějakém přívětivém kraji. Želva jim poradila, že velice daleko směrem na západ žijí lidé, ale varovala je, že tam není bezpečno. Muži odpověděli, ať je tam tedy zaveze. Želva odmítla, neboť je prý velmi pomalá a oni by se konce cesty nedožili. Za nějaký čas kolem nich šla liška. Ani ta je k lidem nechtěla dovézt, neboť na podzim líná a oni by se jistě neudrželi na její srsti. Na obloze nad sebou uviděli muži orla a zavolali na něj. *„Za ohlušujícího šumu křídel orl usedl před indiány. Zdvihl se takový víchr, že se tři přátelé museli pevně chytit orlových nohou, aby je neodvál pryč.“*⁷⁹³ Poté ho požádali, zda by je on nedonesl k lidem. Orel souhlasil, i když si myslel, že by bylo mužům mnohem lépe tam, kde jsou nyní. Vznese se k západu a letěl rychleji než šíp. *„Ledový vítr svištěl třem statečným mužům v uších. Všechno, nad čím orl přelétl, se okamžitě proměnilo v led, neboť orl byl ve skutečnosti otec všech víchrů.“*⁷⁹⁴ Cesta trvala již mnoho století, když se pod nimi konečně objevilo nádherné místo plné zeleně a zvířat. Žili zde i lidé, ale ti se nestarali o nic okolo sebe a veškerý svůj čas trávili hádkami, konflikty a vzájemným zabíjením. Orel se snesl na vrcholek hory a ten se okamžitě pokryl sněhem a ledem. Muži litovali, že si lidé neváží tak krásného místa. Žila zde i lasička, která jim prozradila, že lidé jsou zlí proto, že jim dosud nikdo nevysvětlil, co je dobro a co zlo. *„Neznají žádné příběhy, které by je naučily, jak spolu žít.“*⁷⁹⁵ Muži se proto rozhodli, že lidi takovým příběhům naučí. Poté se proměnili v duchy, jeden v dobrého a druhý v zlého – to proto, aby lidem zachovali svobodnou vůli rozhodovat se mezi dobrem a zlem. Třetí muž stočil sluneční paprsek a zavěsil si ho na prsa. Poté se jím dotkl ptákovy zobáku a pravil: *„Ty, orle, budeš*

⁷⁹³ Ka-be-mub-be. *Vyprávění severoamerických indiánů*. Praha: Portál, 2003. s. 19.

⁷⁹⁴ Tamtéž s. 19

⁷⁹⁵ Tamtéž s. 20.

*neustále poletovat nad zemí a budeš lidi učit pravidlům moudrého chování. Staneš se živým obrazem Velkého ducha!*⁷⁹⁶

3.20.9.6 Orel - Irokézové

Mytologický Rosný Orel se může, podobně jako Bouřňák, proměnit do lidské podoby. Žije v horní části nebe, má moc léčit a uzdravovat z nemocí. V roli „*Orla, který daleko vidí*“ sedí na nejvyšší větvi stromu Míru a představuje tak světský protějšek světelné kouli z nejvyšší větve nebeského Stromu světla.⁷⁹⁷

3.20.10 JIHOVÝCHOD

3.20.10.1 První oheň – Čerokíové

Na počátku světa oheň neexistoval a proto bylo zvířecím lidem často zima. Oheň měly pouze Hromy, žijící ve světě za nebeskou klenbou. Jednoho dne ze světa Hromů vyšlehl Blesk a zapálil strom na osamělém ostrově. Zvířecí lidé oheň chtěli získat, ale nemohli se na ostrov dostat. Poradili se a vyslali velkého a silného havrana, který tehdy býval ještě bílý. Havran vzlétl vysoko nad vodu, a když ji přeletěl, usedl do koruny platanu a přemýšlel, co má nyní udělat. Oheň mu ale mezitím sežehl peří a tak se vyděšený havran vrátil domů s nepořízenou a černým peřím. Poté vyslali sovu pálenou. Také ona doletěla na ostrov, a když se dívala do dutiny stromu, závan horkého vzduchu jí téměř vypálil oči. Odletěla domů, ale červené oči už jí zůstaly navždy. Jako další letěli najednou sýček a kalous. Také je, ale kouř téměř oslepil a popel jim kolem očí vykreslil bílé prstence. Rovněž malý had, užovka, doplaval až k ostrovu a trávou se připlazil ke stromu. Ale ani on žár a kouř nevydržel a od té doby je jeho tělo dočerna opálené. Stejně se vedlo i velkému černému hadovi. Jako poslední se přihlásil vodní pavouk⁷⁹⁸, který uměl běhat po vodě a potápět se ke dnu. Ostatní mu nedůvěřovali, jak by mohl někdo tak malý splnit něco, co se nepodařilo mnohem silnějším a větším

⁷⁹⁶ Ka-be-mub-be. *Vyprávění severoamerických indiánů*. Praha: Portál, 2003. s. 21.

⁷⁹⁷ Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 135.

⁷⁹⁸ či vodoměrka

tvorům? Pavouk však usoukal vlákno a upletl z něj malou misku, kterou si připevnil na záda. Do této misky vložil jeden žhavý uhlík a přinesl ho lidem. Od té doby máme oheň.⁷⁹⁹

Dle jiné verze mýtu oheň na ostrov ukryla hromová bytost jménem Ani Hyuntikwalaski.⁸⁰⁰

3.20.10.2 Dcera Slunce – Čerokíové

Slunce se svou dcerou žilo na obloze, ale nemělo rádo lidi, neboť vždy když na něj pohlédli, mhouřili oči a zdálo se, že se mračí. Proto velice závidělo měsíci, na jehož klidnou noční září se lidé usmívají. Slunce se proto rozhodlo lidi zabít a sežehlo zem takovým žářem, že lidé dostávali horečku a mnozí umírali. Lidé proto požádali o pomoc mužíčky, kteří znali kouzlo, jak proměnit dva lidi v hady – ve zmiji a v ploskorubce. Měli vylézt do nebe, k domu dcery Slunce a Slunce uštknout. Když se však Slunce objevilo, oslepilo je svou září a oni nebyli schopni vykonat, co si předsevzali. Mužícci tentokráte proměnili jednoho muže v Uktenu – rohatého vodního netvora a druhého v chřestýše. Opět měli společně vylézt do nebe, ale chřestýš byl netrpělivý a vylezl k domu sám, uštkl dceru Slunce a ta zemřela. Zapomněl však počkat na Slunce a vrátil se k lidem. Uktena se rozzlobil a jak jeho zloba narůstala, začal zabíjet lidi. Lidé ho poslali na konec světa, kde žije dodnes. Když slunce našlo mrtvou dceru, uzavřelo se v domě a truchlilo. Lidé již neumírali jeho spalujícím žářem, ale žili nyní v temnotě. Mužícci jim poradili, že se sedm z nich musí vydat do říše duchů a přivést dceru Slunce zpět. Měli ji zavřít do truhly a tu neotvírat, dokud se nevrátí domů. Blízko domova ale již nevydrželi její prosby a nepatrně nadzvedli víko truhly. Dcera Slunce se proměnila v červenku a odlétla pryč. Proto již nemůžeme přivést zpátky nikoho, kdo jednou zemřel. Slunce doufalo, že mu dceru přivedou zpět, ale když vidělo, co se stalo, plakalo tak, že způsobilo velkou potopu. Mladí lidé před Sluncem tančili a zpívali mu. Ve chvíli, kdy jeden mladík

⁷⁹⁹ *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů*. Praha: NLN, 2000. s. 313-314 a Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 156-158.

⁸⁰⁰ Gill, Sam D., Sullivan, Irene F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 11.

začal bubnovat, zvedlo hlavu a pohled na mladé lidi ho potěšil natolik, že zapomnělo na svůj smutek a usmálo se.⁸⁰¹

3.20.10.3 Jak hráli ptáci se zvířaty lakros - Čerokíové

Kdysi dávno poslala zvířata ptákům vzkaz. „*Pojďme uspořádat velkou hru s míčem. Určitě vás porazíme.*“ Ptáci odpověděli: „*Přijímáme. Ale ve velké hře s míčem porazíme my vás.*“ Na domluveném místě se shromáždila všechna zvířata – na jejich straně hráli medvěd, jelen a liška. Ptáci měli ve svých řadách orla, sokola a velkého havrana. Obě strany byly pevně přesvědčené, že vyhrají. Najednou k ptákům na strom vylezla dvě malá zvířátka a prosila je, jestli by mohla hrát s nimi. Ptáci se podivili, proč nehrají se zvířaty, když mají jako oni čtyři nohy a zvířátka jim vysvětlila, že je zvířata považují za příliš malinké a bezcené a nechtějí je mezi sebe přijmout. Ptáci udělali zvířátkům křídla a tak se z nich stal první netopýr a první poletucha. A díky jejich obratnosti nakonec ptáci zápas vyhráli.⁸⁰²

3.20.10.4 Velký Jestřáb a Uktena - Alabamové, Načezové, Čerokíové

Velký jestřáb Tlanuwa si svá hnízda stavěl na vrcholcích hor poblíž vesnic a velkých řek. Tam poté číhal na lidské děti a krmil jimi svá mláďata. Jedna babička však svá vnoučata zachránila. Tlanuwiho mláďata naházela do řeky, kde je pohltit vodní had Uktena. Ptačí rodiče našli po návratu pouze prázdné hnízdo a viděli, jak jejich mláďata polyká Uktena. Rozzuření ptáci hada napadli, vytáhli ho z vody a rozsápali. „*Tento příběh se vypráví na vysvětlenou, jak vzniklo podivné uspořádání kamenů v řece Tennessee. Jsou to kusy hada Ukteny, spadlé do řeky.*“⁸⁰³

⁸⁰¹ *O muži, který šel za Sluncem. Mýty a legendy severoamerických Indiánů.* Praha: Argo, 1996. s. 90-93.

⁸⁰² *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů.* Praha: NLN, 2000. s. 321-322.

⁸⁰³ Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky.* Praha: Volvox Globator, 1995. s. 18.

3.21 STŘEDNÍ AMERIKA

3.21.1 AZTÉKOVÉ

3.21.1.1 Huitzilopochtli

„Kouzelník kolibřík“⁸⁰⁴, či „Kouzelník jihu“⁸⁰⁵, je aztéckým božstvem, jehož kult je úzce spojen s příchodem Aztéků do Tenochtitlanu. Měla to být právě Huitzilopochtliho socha, již Aztékové našli v jeskyni v pouštní oblasti Aztlanu⁸⁰⁶, která je vyzvala k odchodu ze staré vlasti a poté jim určila jejich nový domov. Na Huitzilopochtliho výzvu se zastavili v místě, „kde pod bílou vrbou našli bílou žábu a ve vodě bílou rybu, a nedaleko pak spatřili orla (tedy vtělení Huitzilopochtliho) sedícího na kaktusu a zápasícího s hadem.“⁸⁰⁷ Jednalo se o pustý bahnitý ostrov uprostřed jezera, který ovšem Aztékové záhy proměnili ve své sídlo a odkud později, stále pod patronací slunečního boha Huitzilopochtliho, podnikali své četné výboje do okolních zemí. Kromě přehozu z kolibřího peří patřila k jeho hlavním symbolům zvláště, velmi ničivá zbraň, nazývaná *xihuacoatl*, tedy „tyrkysový had“. Tímto jménem je označováno také samostatné božstvo, jemuž byly v Tenochtitlanu vztyčovány kamenné sochy. Huitzilopochtli je bohem slunce a války, od něhož je samotné jméno Aztéků odvozeno, neboť v překladu znamená „Lid Slunce“. Jakožto slunce měl Huitzilopochtli podobu orla.⁸⁰⁸ Na své každodenní pouti oblohou byl od svítání do poledne provázen dušemi bojovníků padlých v bitvách v podobě překrásných ptáků, od poledne do západu slunce pak dušemi žen, které zemřely při porodu.⁸⁰⁹ Tyto dva způsoby úmrtí byly Aztéky považovány za nejčestnější způsob smrti vůbec.

⁸⁰⁴ Kolibříka uctívali například i Taraskové. Aztéckého Huitzilopochtliho porodila Coatlicue, která otěhotněla poté, co se jí do záhadří snesl chomáček kolibřího peří. Huitzilopochtli měl modré nohy, hlavu mu zdobila péra a levou nohu mu pokrývala pírká kolibříka, jenž jsou jeho symbolem. *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 75.

⁸⁰⁵ *Děti opeřeného hada. Mýty, legendy a pohádky mexických indiánů*. Praha: NLN, 1996. s. 9.

⁸⁰⁶ Aztlan bylo mytickým jezerem bílých volavek. Bývá ztotožňováno s mnoha místy.

⁸⁰⁷ Klápšřová, K., Krátký, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 60. Též León-Portilla, M. *Mytologie starého Mexika*. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 383-385.

⁸⁰⁸ Orel ztělesňoval slunce při jeho každodenním putování oblohou i v mytologii Tolteků.

⁸⁰⁹ Kolibříci byli považováni za duše padlých bojovníků. León-Portilla, M. *Mytologie starého Mexika*. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 386. Kniha Klápšřová, K., Krátký, Č. J.

Jak jsme si právě řekli, symbolem Slunce u Aztéků byl orel. Za symbol odpoledního, padajícího slunce byla někdy také považována *ocelomichin*, dravá mořská ryba s hlavou podobnou kočičí, s holým a skvrnitým tělem. Aztékové předpokládali, že v noci Slunce sestupuje do podsvětí a odpočívá v místě zvaném Icalquilan Tonatiuh („Úkryt slunce“) nebo Cuauhcalli („Dům orla“), aby poté opět vystoupilo na oblohu.⁸¹⁰

3.21.1.2 *Xihuacoatl*

„Tyrkysový (ohnivý) had“, u Aztéků reprezentující sílu ohně a nebezpečné síly vyprahlosti a sucha. Jeho úlohou bylo nést ohnivě slunce na jeho každodenní pouti oblohou a pomáhat mu v boji proti nepřátelům. Zobrazován byl nejčastěji ve dvou podobách: jako dvouhlavý had či jako nekonečný kruh dvou hadů kolem kalendářního kamene.⁸¹¹ Tímto jménem je označována rovněž velmi ničivá zbraň boha Huitzilpochtliho.⁸¹²

3.21.1.3 *Tlaloc*

Jedno z nejdůležitějších božstev Aztéků. Vládce deště a všech padajících vod, dárce života, ale také zdroj zkázy, obdoba mayského Chaaca. Do jeho kompetence spadaly všechny podoby srážek – déšť, krupobití, led, sníh, mráz, povodně, ale také sucho, hromy a blesky. Je patronem zemědělství, dárce růstu a plodnosti.⁸¹³ Jeho manželka Tlalocanteuhtli byla patronkou vod stojatých a tekoucích. Často byl vyobrazován s hady, rovněž má kulaté hadí oči.⁸¹⁴

Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky. Praha: Libri, 2001 uvádí, že tito muži a ženy doprovázeli takto slunce po dobu čtyř let a poté se proměnili v kolibříky a žili navěky uprostřed květů. s. 42.

⁸¹⁰ Tamtéž s. 120.

⁸¹¹ Dva takoví hadi obepínají například velký aztécký kalendářní kámen nalezený roku 1790 v Tenochtitlanu. Pro srovnání zde zmiňme keltské runové kameny, které rovněž obtáčí hadi.

⁸¹² *Děti opeřeného hada. Mýty, legendy a pohádky mexických indiánů*. Praha: NLN, 1996. s. 16.

⁸¹³ Slavík, J. *Sláva a pád Tenochtitlanu*. Praha: Odeon, 1969. s. 51.

⁸¹⁴ Křížová, M. *Aztékové*. Praha: Aleš Skřivan, 2005. s. 58-59.

3.21.1.4 Xochiquetzal

Aztécká bohyně květů a úrodné země, zosobnění lásky, krásy, rodinného života a ženské sexuální síly. V kodexech bývá zobrazována s dvěma velkými quetzalími péry. Byla první ženou boha deště Tlaloka (3.21.1.3), unesl ji však Tezcatlipoca⁸¹⁵. Zemi poskytovala krásu a květy, ale bývá též spojována s podsvětím.⁸¹⁶

3.21.1.5 Quilaztli

Toto čarodějné božstvo, někdy ztotožňované z Coatlicue (4.23.1.2) či Cuauhcihuatl (Orlí ženou) a dalšími destruktivními božstvy války, se dokázalo proměňovat v orlici či hada. „*Posvátné zpěvy ji nazývají krvavou:*

*Orlice, orlice Quilaztli /
pokrytá hadí krví /
naše matka válka .../
ať jsou odvečeni zajatci /
ať celá země zahyne ...⁸¹⁷*

3.21.1.6 Sova

Aztékové sovu spojovali s podsvětím, byla poslem mrtvých. Byla považována za noční formu projevu orla, který nesl slunce temným podsvětím.⁸¹⁸

3.21.1.7 Strom středu

Rovněž Aztékové znali strom středu vyrůstající z těla bohyně země. Na vrcholu tohoto vesmírného stromu sedí posvátný pták *quetzal*.⁸¹⁹

⁸¹⁵ Ve své pozitivní formě projevu byl i aztécký bůh Tezcatlipoca označován jako „modrý kolibřík jihu“ Owusu, H. *Symboly Inků, Mayů a Aztéků*. Olomouc: Fontána, 2004. s. 245.

⁸¹⁶ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřežovice: Rebo productions, 2002. s. 163.

⁸¹⁷ Klápšťová, K., Krátký, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 115-116.

⁸¹⁸ Owusu, H. *Symboly Inků, Mayů a Aztéků*. Olomouc: Fontána, 2004. s. 173.

3.21.1.8 O mluvícím ptákoví

Mýtus vypráví o aztéckém náčelníkovi, jenž měl tři syny a dceru. Když umíral, předal jim tři dary – luk, jehož šípy pokaždé zasáhnou svůj cíl, jelena, který vždy odnese svého pána tam, kam si bude přát a ptáka, který umí mluvit a svému pánovi poví, vše, co ví. Bratři si dary rozdělili a nejmladšímu připadl mluvící pták. Pomohl mu, aby si ho vladař vybral za svého rádce. Jeho starší bratři mu však záviděli a domluvili se, že ho zabijí, vezmou si ptáka a sami se tak stanou panovníkovými rádci. Pták však jejich rozhovor vyslechl a svému pánovi všechno vypověděl. Ještě než se na svůj čin stačili přichystat, přiletěl pták se zprávou, že se je mocný vládce sousední země chystá napadnout. Chlapec vše vypověděl panovníkovi a ten si začal zoufat, neboť většina jeho bojovníků byla v té době pryč. Chlapec však vymyslel plán. Svolal své bratry a společně se vydali do nepřátelského ležení. Jelen je tam odnesl, kouzelný pták jim prozradil, kde najdou nepřátelského náčelníka a šípy z kouzelného luku ho zabili. Když byl nepřátelský vládce mrtev, jeho vojsko se ve zmatku rozprchlo a chlapci se vraceli domu jako vítězové. Od té doby žili svorně.⁸²⁰

3.21.2 MAYOVÉ

3.21.2.2 *Itzamna*

Mayský svět byl konstruován jako prostorové uspořádání hadů nebo dům, jehož čtyři stěny, střechu i podlahu tvořila mohutná těla leguánů.⁸²¹ Itzamna, nejvyšší nebeský bůh mayského panteonu, byl původcem všeho stvoření, otcem bohů, země i nebe a měl proto nebeskou i pozemskou podobu. Uctíván byl rovněž jako bůh lékařství a uzdravení. Zobrazován je jako stařec „s kulatýma hadíma očima, s velkým tupým nosem, s bezzubými ústy nebo pouze s jedním zubem.“⁸²² Někdy mívá mezi obočím usazené obsidiánové zrcadlo, jaké

⁸¹⁹ Altman, N. *Posvátné stromy*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 34.

⁸²⁰ *Děti opeřeného hada. Mýty, legendy a pohádky mexických indiánů*. Praha: NLN, 1996. s. 68-70.

⁸²¹ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřeějovice: Rebo productions, 2002. s. 122.

⁸²² Klápšťová, K., Krátký, Č. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 73.

mayští bohové používali k věštění. Další jeho podobou, coby boha stvořitele, je obrovský okřídlený planoucí dvouhlavý had/leguán na obloze (nebeský had). V této podobě představoval Mléčnou dráhu⁸²³. „*Pravá hlava, obrácená na východ, je symbolem vycházejícího slunce a jitřenky (Venuše), znamená tedy samotný život, zatímco levá směřuje na západ jako symbol zacházejícího slunce a smrti.*“⁸²⁴ Jako nejvyšší mayské božstvo byl rovněž patronem mayských vládců. Jako kulturní hrdina přinesl Itzamna lidem znalost zemědělství, kalendáře, písma, nadiktoval jim zákony, podle nichž se řídí a byl rovněž patronem věd a umění. Jeho emblémem jsou dva hadi spojení zády.⁸²⁵ Bůh Itzamna má však také těsnou spojitost s mayským ptačím božstvem Vucub Caquix (3.21.2.12), které bylo jeho nebeským aspektem.⁸²⁶

3.21.2.2 Kinich Ahau

Bůh slunce, „Pán slunečního oka“, byl jedním z aspektů (denní podobou) nejvyššího boha Itzamny na jeho každodenní cestě oblohou a jako takový symbolem existence a samotného života. Zobrazován bývá jako postava s hadíma očima, vyplazeným jazykem, zahnutými kančími tesáky a se vztyčeným hadím tělem nad hlavou.⁸²⁷ Kinich Ahau však bývá spojován také s dalšími ptáky a zvířaty, reprezentujícími rysy jeho povahy. Patří k nim jelen a ledňáček, kteří ztělesňují solární energii, orel, symbol válečnické síly slunce, a jaguár, jenž je symbolem solární energie v podsvětí. Dle mýtu sestoupili straka a papoušek druhu *macava* Kinich kakmo (3.21.2.4) na zem, aby přinesli lidem poselství Kinich Ahaua, či tento bůh na zem sestoupil v podobě tohoto papouška sám.⁸²⁸ Jeho manželkou byla bohyně měsíce Ix Chel.

⁸²³ Mléčná dráha byla v kosmologii starověké Mezoameriky považována za mytickou cestu, po které se aztécký Quetzalcoatl ubíral po stvoření světa spolu se svým bratrem Tezcatlipokou. V mayských představách cestovaly duše po Mléčné dráze do podsvětí.

⁸²⁴ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 122.

⁸²⁵ Anold, P. *Mayská kniha mrtvých*. Praha: Eminent, 2003. s. 141.

⁸²⁶ Klápšťová, K., Krátký, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 73. Samotné mayské slovo *itzam* znamená kajmana, leguána nebo velkou rybu.

⁸²⁷ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 126.

⁸²⁸ Klápšťová, K., Krátký, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 84-85.

3.21.2.3 Nebeský pták

Jukatánští Mayové věřili, že ve středu světa roste *yaxche* – mohutný kapokový strom⁸²⁹, jehož koruna se rozvětvovala v nebeských vrstvách a jeho plody byly potravou pro prvního člověka jménem Anom. „*Na ostnatých větvích tohoto stromu, jehož kůra se podobá kůži krokodýla, seděla nebeská stvoření, napůl ptáci, napůl hadi; jejich tělo se skládalo ze souhvězdí nočního nebe. Tam existoval také tzab, chřestýš, jehož zobrazením byly Plejády.*“⁸³⁰ Tento strom však nebyl jediným. Na každé světové straně vyrůstalo po jednom kapokovém stromě a na těchto stromech seděli čtyři ptáci, kteří do světa vyzpěvovali volání o osudu.⁸³¹

Nebeský pták sedí také na světovém stromu *ceiba*, zobrazeném na kamenném sarkofágu v hrobce mayského vládce Pacala v Palenque v Chiapasu. Tato reliéfní řezba zobrazuje vstup zesnulého muže do podsvětí. Pacal je na reliéfu znázorněn, jak se propadá do onoho světa otevřenými čelistmi draka. Z těla vládce vyrůstá symbol životadárné síly, strom *ceiba*, na němž sedí nebeský pták. Kolem stromu se vine dvouhlavá obluda a vytváří tak ramena kříže, symbol všech světových stran.⁸³² Rovněž na vrcholu stromu života *poa* můžeme vidět ptáka.⁸³³

3.21.2.4 Kinich Kakmo

Centrálním slunečním božstvem jukatánských Mayů byl *Kinich kakmo*, ohňový papoušek s tváří slunce. Jeho svatyně byla v Izamalu.⁸³⁴ Kinich Kakmo „ohňový arara s tváří slunce“ a jeho manželka Kak Tan

⁸²⁹ Mayským stromem světa nazývaným *yaxche* nebo *kapok*, byl strom *ceiba*. Mayové věřili, že strom *ceiba* je posvátným světovým stromem, živoucí osou vesmíru (*axis mundi*), spojující podsvětí, zemi a nebe. Po této ose se pohybovaly duše zemřelých. Mayové znali několik posmrtných říší. Hrdinové navěky odpočívali ve stínu tohoto posvátného stromu. Rättsch, Christian a kol. *Bohové starých Mayů*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 163-164. Samotný výraz *yaxche* označuje „první“ nebo „zelený“ strom. Zelenou barvu Mayové spojovali s centrálním postavením. „*Po celé Mezoamerice byl strom světa považován za ústřední neboli pátý směr.*“ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejoyice: Rebo productions, 2002. s. 142.

⁸³⁰ Rättsch, Ch. *Bohové starých Mayů*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 15.

⁸³¹ Tamtéž s. 15.

⁸³² Klápšřová, K., Krátký, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 51.

⁸³³ Rättsch, Ch. *Bohové starých Mayů*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 150.

⁸³⁴ Tamtéž s. 16.

chel⁸³⁵ stvořili syna, jenž byl nemocí zvanou *ararová posedlost*. S pomocí větru pronikal do nemocného.⁸³⁶

„Orle nebes
orle mraků.
Syne Kinicha Kakmo,
ohňový araro s tváří slunce
syne Kak en Chela
ohňové duhy
rudý jest kotouč slunce,
rudý jest kotouč měsíce.“⁸³⁷

„Kdo jsi ty?
Jsi rovněž
ararovou posedlostí?“⁸³⁸

Drážďanský kodex znázorňuje ptáky na zádech bohyně měsíce Ixchel⁸³⁹ a zosobňují zde choroby. „V původním hieroglyfickém textu se chorobám říká u mut „osudový křik“ ptáka.“⁸⁴⁰

3.21.2.5 Chaac

Mayský bůh deště, blesků a bouře Chaac měl částečně hadí podobu. Je zpodobňován jako postava skládající se z kombinace antropomorfních a zoomorfních prvků: s hadí tlamou a očima, nohama ve tvaru hadích hlav, šupinatým tělem a rybími „vousy“. V ruce často drží kamennou sekerku symbolizující blesk nebo hada, který byl považován za metaforu blesku po celé Mezoamerice.⁸⁴¹ Obrovský had mohl být též

⁸³⁵ Kak Tan chel je možná obdobou bohyně Ix Chel.

⁸³⁶ Rättsch, Ch. *Bohové starých Mayů*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 55 a 104.

⁸³⁷ Tamtéž s. 105.

⁸³⁸ Tamtéž s. 103.

⁸³⁹ bohyně I – bohyně léčitelsví a zároveň nositelka nemocí

⁸⁴⁰ Grube, N. K. Božské postavy rukopisů a jejich hieroglyfy. In Rättsch, Christian a kol. *Bohové starých Mayů*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 54.

⁸⁴¹ Klápšťová, K., Krátký, Č. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 66-67.

jeho alter egem.⁸⁴² Dle mayské víry vznikaly hromy a blesky tehdy, když Chaac házel svou sekerku z výšky na zem. Jeho pomocníky byly malé žáby a ropuchy, které kvákáním ohlašovaly dešť.⁸⁴³ Jako pán deště rovněž ovládal veškeré vodní toky a zdroje. Své sídlo měl v pramenech a vodních nádržích zvaných *cenote*. Rovněž je spojován s východem, kde „*vychází slunce, měsíc, hvězdy, mraky a déšť*“.⁸⁴⁴ Pomocí blesků otevírá skály, v nichž je ukryta plodivá síla kukuřice, proto je rovněž považován za patrona zemědělství. Aby Kukulcan s Chaacem mohli dobře plnit své povinnosti, poskytli jim bohové stvořitelé čtyři pomocníky na nošení kalabasových nádob s vodou, pytlů s větrem, bubínku a sekerky. Pomocníci měli dle rozkazů boha deště a boha větrů otevírat víčka kalabasových nádob a kropit zemi deštěm, z pytlů vypouštět vítr, kamennými sekerkami vykřesávat blesky a na bubínek vybubnovávat burácení hromu.⁸⁴⁵ Jeho aztéckým protějškem je bůh Tlaloc (2.21.1.3).

3.21.2.6 Pták Muan

Na klobouku boha podsvětí L⁸⁴⁶ sedí pták Oxlahun muan („třináct ptáků muan“). Muan je nejčastěji interpretován jako sova a může mít negativní i pozitivní aspekty. Je také neblahým voláním osudu či znamením jedné z nemocí přinesené bohyní I.⁸⁴⁷ Ve svém pozitivním aspektu může mít podobu orla. Ve dne doprovází Muan v podobě orla slunce říší světla a v noci v podobě sovy prochází říší podsvětí „*Ještě dnes pokládají Lakandonové (potomci Mayů v hraniční oblasti mezi Mexikem a Guatemalou) sovu za podsvětní formu projevu orla*“.⁸⁴⁸ Muanovi je rovněž zasvěcen 15. mayský měsíc *muan*.⁸⁴⁹

⁸⁴² „*This god is clearly equated with a gigantic serpent, his alter ego.*“ Mundkur, B. *The Bicephalous “Animal Style” in Northern Eurasian Religious Art and Its Western Hemispheric Analogues*. *Current Anthropology*, vol. 25, no. 4, 1984. s. 464.

⁸⁴³ Bureš, F. *Legendy a příběhy Mayů*. Praha: Portál, 2004. s. 50-51.

⁸⁴⁴ Anold, P. *Mayská kniha mrtvých*. Praha: Eminent, 2003. s. 104.

⁸⁴⁵ Bureš, F. *Legendy a příběhy Mayů*. Praha: Portál, 2004. s. 51.

⁸⁴⁶ Typologie Paula Schellhase, kde je určitým písmenem označen každý jednotlivý bůh. Tato typologie se používá pro bohy z mayských kodexů.

⁸⁴⁷ Rättsch, Ch. *Bohové starých Mayů*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 174 a 195.

⁸⁴⁸ Owusu, H. *Symboly Inků, Mayů a Aztéků*. Olomouc: Fontána, 2004. s. 249.

⁸⁴⁹ Tamtéž s. 88.

3.21.2.7 Lesní holub

V dávných dobách se mladý statečný válečník zamiloval do krásné dívky, která však nebyla z tohoto světa. *„Hlavu jí zdobila čelenka z dlouhých ptačích per, přes ramena jí splývaly dlouhé tmavé vlasy, na sobě měla překrásně vyšívanou huipil, bílou tuniku...“*⁸⁵⁰ Mladík si také povšiml, že je ozdobena množstvím překrásných šperků. Spatřil ji jedné noci na jezeře v pralese a od té doby na ni nemohl přestat myslet. Marně se každou noc vydával k jezeru dívku hledat. Již se tam neukázala. Jeho přátelé, vida, že se takto trápí, ho odvedli za ženou, která umí léčit. Stařena mu pravila: *„Záhadné nadpřirozené bytosti, jako je ta krásná dívka, kterou jsi viděl u jezera, spatří lidé jen velmi zřídka. Ale zvířata je mohou vidět vždycky. Zvláště se těmto bytostem líbí zpěv ptáků, kterému naslouchají s velkým potěšením. Chceš tedy, abych tě proměnila v lesního holuba?“*⁸⁵¹ Mladík okamžitě souhlasil. Stařena zabodla do jeho krku trn z keře a v tu chvíli se mladík změnil v lesního holuba a odletěl k jezeru. Příštího dne byl úplňk, doba kdy nadpřirozené bytosti přicházejí na tento svět, aby se pokochaly jeho krásou. Když se krásná dívka objevila v kánoji na jezeře, zaslechla sladké vrkání holuba a zaposlouchala se do jeho zpěvu. Každé další úplňkové noci se dívka a mladík v podobě holuba setkávali a těšili se z přítomnosti toho druhého. Jednou natáhla dívka ruku a holub na ni usedl. Dívka si všimla trnu zabodnutého v ptáčkově krku a vytáhla jej. V tom okamžiku se holub změnil zpět do lidské podoby, byl však již mrtvý. Loďka se pod vahou jeho těla rozhoupala a hrozilo, že se převrátí. Dívka neváhala, zabodla si trn do své šíje a vznesla se v podobě holubice do výšky. *„Od té doby uplynula celá staletí. Přesto však za nocí, kdy je měsíc v úplňku, vyplouvá na jezero kánoe, která veze tělo mladého válečníka. Vždycky zastaví na stejném místě u břehu a z větve stromu, jež se vypíná nad vodou, se rozléhá smutné vrkání holubice, která lká nad smrtí svého milého.“*⁸⁵²

⁸⁵⁰ Bureš, F. *Legendy a příběhy Mayů*. Praha: Portál, 2004. s. 58.

⁸⁵¹ Tamtéž s. 60.

⁸⁵² Bureš, F. *Legendy a příběhy Mayů*. Praha: Portál, 2004. s. 61.

3.21.2.8 Válka ptáků a zvířat

„Jednou za dávných dob se v zemi Mayů rozpoutala válka mezi zvířaty na zemi a mezi ptáky, kteří sídlili v tamních pralesích.“⁸⁵³ Netopýr, který vypadá jako myš, ale má blanitá křídla jako pták, se nemohl rozhodnout, na jakou stranu se má přidat - zda k ptákům, protože létá jako oni, či ke zvířatům, protože má tělo jako myš. Rozhodl se, že se přidá k té straně, která zrovna vítězí a takto tedy strany stále měnil, až se na něj ptáci i zvířata rozzlobili. Netopýr se tedy zavěsil mezi ně a byl tak prvním, kdo v boji zemřel a doplatil tak na svoji nerozhodnost.⁸⁵⁴

3.21.2.9 Kukuřice, dar bohů

Bohové seslali lidem zrno kukuřice, ukryli ho však do nitra hory, ze které ho nebylo možné dostat ven. Lidé proto poprosili o pomoc mladé bohy deště, ale i jejich úsilí bylo marné. Poprosili tedy nejvyššího boha dešťů, blesků a bouře Chaaka. Bůh deště zavolal datla a přikázal mu: „*Leť do skalnatých hor a úderý zobáku se snaž zjistit, na kterém místě má skála nejslabší stěnu.*“⁸⁵⁵ Datel tedy tloukl v horách svým zobákem do skal a po nějaké době v nich skutečně našel nejslabší místo a upozornil na něj boha deště. Ten na toto místo vyslal své mocné hromy a blesky a prorazil jimi do skály díru. „*Datel, který se ukryl za skalním výběžkem, byl ohlušen strašlivým výbuchem. Zvědavost mu však nedala a neopatrně vyklonil hlavu ze svého úkrytu. To neměl dělat. Letící úlomek kamene mu způsobil zranění a z hlavy mu vytryskla krev. Proto má od té doby datel na hlavě červenou skvrnu.*“⁸⁵⁶ Velkým žárem blesků boha deště byla část zrn kukuřice opálena do různých odstínů, a proto mají Mayové dodnes čtyři druhy kukuřice.⁸⁵⁷

⁸⁵³ Bureš, F. *Legendy a příběhy Mayů*. Praha: Portál, 2004. s. 97.

⁸⁵⁴ Tamtéž s. 97-98. Tento mýtus je znám také na mnoha jiných místech. Viz Uther, H. J. *The types of international folktales: a classification and bibliography*. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia, 2004. s. 140-141.

⁸⁵⁵ Bureš, F. *Legendy a příběhy Mayů*. Praha: Portál, 2004. s. 121.

⁸⁵⁶ Tamtéž s. 122.

⁸⁵⁷ Tamtéž s. 119-122.

3.21.2.10 *O mlsných supech* - Quiché Maya

Kdysi žil ve městě Uxmal vládce, který se rozhodl uspořádat velikou hostinu na počest boha stvořitele Hunab Ku, Pána života, a poděkovat mu tak za všechny dobré skutky prokázané mayskému lidu. Na slavnost pozval mnoho významných vládců mayských měst, kněze i uznávané válečníky. Připravil nádhernou výzdobu a na terase paláce skvostnou hostinu. Když bylo vše připraveno, odešel vládce pozvat své hosty na terasu k jídlu. Prostřených stolů s lahůdkami si však všiml sup, který již dlouho nejedl, společně s dalšími supy se slétli na hostinu a během krátké doby jim všechno snědli. „*Tehdy měli supi ještě nápadně červené zbarvení hlavy a všechno jejich peří se skvělo překrásnými barvami.*“⁸⁵⁸ Vládce Uxmalu se velice rozzlobil a přikázal ptáky ihned zabít. Supi však už byli příliš vysoko. Proto panovník povolal kněze a ti se poradili s bohy. Na jejich radu spálili barevná pera supů, která zůstala ležet na místě hostiny, a vzniklý popel smíchali s vodou, až vznikla černá kaše. Poté na supy nastražili zbytky masa a čekali, až se znovu objeví. Když se supi vrhli na jídlo, začali je kněží kropit černou kaší a pronášet obřadní formule. Za to, že znesvětili a narušili slavnost na počest Pána života Hunab Ku, jsou od té doby supi odsouzeni jíst pouze odpadky a mršiny. Když se supi vznesli vysoko do vzduchu, aby unikli kněžím, černá hmota na jejich peří ztuhla a slunce jim popálilo barevné peří na těle i na hlavě. „*Od té doby létají supi vysoko, aby nebylo vidět, že mají holou hlavu a že ztratili své krásné barevné peří a zůstalo jim jen černé.*“⁸⁵⁹

3.21.2.11 *Hunab Ku* - Quiché Maya

Mayský bůh zmíněný v předešlém příběhu stvořil, dle mytického cyklu guatemalských Quiché Mayů *Popol Vuh*, lidi z kukuřice. Hunab Ku v sobě spojoval dva základní kosmické protipóly, oblohu a zemi. Proto byl

⁸⁵⁸ Bureš, F. *Legendy a příběhy Mayů*. Praha: Portál, 2004. s. 101.

⁸⁵⁹ Tamtéž s. 103.

jeho symbolem jak pták *quetzal* (maysky *kuk*), tak had ztělesňující zemi. Tímto hadem byl chřestýš považovaný za nejmocnějšího z plazů.⁸⁶⁰

3.21.2.12 *Vucub-Caquix* - Quiché Maya

Následující příběh se odehrává v době potopy, kdy již existovala země i nebe, ale slunce ani měsíc ještě nespatrili svět. V mayském textu *Popol Vuh* nalézáme papouška *Vucub-Caquix* („Sedm Arara“⁸⁶¹), který se prohlásil za slunce a měsíc. *Vucub-Caquix* řekl: „*Já jsem daleko víc než všichni tvorové. Já budu jejich slunce a světlo, já jejich měsíc. Náramný je můj jas! Mou zásluhou dokáží chodit a vítězit. Neboť mé oči jsou stříbrné, září jako drahokamy, září jako smaragdy. A také moje zuby se třpytí jako drahé kamení, třpytí se stejně jako tvář nebe. [...] A tak já budu slunce, já budu měsíc pro lidské pokolení.*“⁸⁶² Ale ve skutečnosti nebyl *Vucub-Caquix* sluncem. Pyšnil se jen svým peřím a bohatstvím. „*Slunce ani měsíc, ani hvězdy nebylo ještě vidět, nezačalo dosud svítat. A proto se tak vypínal Sedm Arara, jako by on byl sluncem i měsícem. [...] Jen se vyvyšoval, chtěl vládnout.*“⁸⁶³ *Vucub-Caquix* měl dva syny – prvorozený *Zipacná* stvořil hory. Druhorozený *Cabracán* jimi pohyboval a způsoboval, že se třásly. I oni do světa rozlašovali svou nadutost: „*Slyšte, já jsem slunce, volal Vucub-Caquix. A já jsem stvořitel země, volal Zipacná. A já otřásám nebem a zachvívám zemí, volal Cabracán.*“⁸⁶⁴ Proto bylo rozhodnuto, že *Vucub-Caquix* i jeho synové musí zemřít. Bojovali s nimi hrdinská dvojčata *Hunahpú* a *Xbalanqué*. *Sedm Arara* každého dne přilétal ke svému stromu, který mu poskytoval obživu. U tohoto stromu ho dvojčata zranila foukačkou, ale pták vytrhl *Hunahpúovi* ruku. Na jejich prosbu ptáka nakonec porazili stařec a stařenka, rádci bohů při stvoření

⁸⁶⁰ Klápšťová, K., Krátký, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 63. Tento nejvyšší a nejmocnější bůh Mayů byl však poněkud vzdálený běžnému životu a proto se mayský kult soustředil především na jeho syna *Ítzamnu* (viz 3.21.2.2).

⁸⁶¹ Papoušek *arara* – pták zdobený nádherně zeleno-modro-rudým peřím. Zde představuje pýchu a nadutost, nepravé božstvo. *Popol Vuh*. Praha: Dauphin, 2000. s. 189.

⁸⁶² *Popol Vuh*. Praha: Dauphin, 2000. s. 38.

⁸⁶³ Tamtéž s. 38.

⁸⁶⁴ Tamtéž s. 39.

lidstva. Ti ptáka přelstili a vyměnili jeho oči a zuby za zrnka kukuřice. Tak zahynul Vucub-Caquix. A později byli přemoženi i jeho dva synové.⁸⁶⁵

3.21.2.13 Pták quetzal - Quiché Maya

Pták *quetzal* je oblíbeným ptáčkem mayské etnické skupiny Quiche, obývajících tropické pralesy Guatemaly.⁸⁶⁶ Mayové mu říkají *kuk* a do dnešních dob si vyprávějí následující příběh o dávném hrdinovi lidu Quiche. Když se v rodině mocného náčelníka kmene narodil chlapec jménem Kukul, poletoval pod okny náčelníkova domu krásný kolibřík. Uviděl ho i šaman a pravil náčelníkovi: „*Symbolem tvého syna bude kolibřík. Tak jako má tenhle kolibřík nejtřpytivější peří ze všech jemu podobných opeřenců, tvůj syn Kukul bude nejodvážnější ze všech tvých bojovníků.*“⁸⁶⁷ A tak se také stalo. Z chlapce vyrostl statečný bojovník, kterému se všechny šípy a zbraně nepřátel vyhýbaly, takže se zdálo, že je nezranitelný. Jednoho dne se příslušníci kmene shromáždili k obřadu, při kterém měla být předpovězena Kukulova budoucnost. Kouzelníkova věštba byla velmi překvapivá: „*Toto je tvůj osud, Kukule: Ty nikdy nezahyneš a nezemřeš. Budeš žít věčně ve všech pokoleních našeho národa Quiche.*“⁸⁶⁸ Všichni měli z tohoto proroctví radost, ale jeden člověk mu přesto záviděl. Byl to jeho strýc Chiruma, jenž tajně doufal, že se jednoho dne stane náčelníkem. Nyní však byla jeho naděje zmařena. Začal proto usilovat Kukulovi o život a pátrat po příčině jeho nezranitelnosti. Jedné noci, když Kukul spal, spatřil u jeho hlavy malé kolibří pírko a vzal mu ho. Nedlouho poté náčelník kmene zemřel a Kukul se stal jeho nástupcem. Poté k němu přiletěl třpytivý kolibřík, představil se jako jeho ochránce a varoval Kukula, že mu někdo usiluje o život. Nyní již nebyl chráněn kolibřím pírkiem a přišel tak i o svou nezranitelnost. O něco později ho Chiruma při lovu zastřelil šípem. Kukul však nemohl zemřít, neboť mu byla předurčena nesmrtelnost. Proměnil se v krásného ptáka

⁸⁶⁵ *Popol Vuh*. Praha: Dauphin, 2000. s. 38-50.

⁸⁶⁶ Pták zelené barvy s rudým peřím na hrudi a u samečků dlouhými zelenými ocasními pery. Dnes je již velmi vzácný a je přísně chráněný. Ve státním znaku ho má Guatemala, a rovněž guatemalská měnová jednotka nese jméno tohoto ptáčka. Mayové ho považují za posvátného.

⁸⁶⁷ Bureš, F. *Legendy a příběhy Mayů*. Praha: Portál, 2004. s. 136.

⁸⁶⁸ Tamtéž s. 137.

quetzala, jehož rudé peří na hrudi dodnes připomíná krev mladého válečníka. V podobě tohoto vzácného ptáka bude žít odvážný bojovník kmene Quiche navždy.⁸⁶⁹

3.21.2.14 **Pták Vac** - Quiché Maya

Tento krahujec je ptákem světla a blesku, poslem boha Huracána. Má stejně blízko k nebi jako k podsvětí (Xibalbě) a v mžiku může slétnout z nebes do podsvětí či kamkoliv, kam si bude přát.⁸⁷⁰ Vac spolkl hada, který nesl poselství Hunahpúovi a Xbalanquému od jejich babičky. Mají se okamžitě vydat do Xibalby, stejně jako kdysi jejich otcové. Tento vzkaz babička svěřila vši. Tu ale spolkl na cestě žabák a žabáka had. Vac byl tedy posledním v řadě, kdo poselství nesl.⁸⁷¹ „*A ted' mluv, pobídli krahuce. A on hned vyvrhl velikého hada. Mluv ty, řekli hadovi. Ano, souhlasil had a vrh žabáka. Kde máš ten vzkaz, který máš vyřídit?, obrátili se na žabáka. Vzkaz mám ve svých útrobach, odpověděl žabák.*“⁸⁷² Veš vyskočila z žabáka a vyřídila konečně chlapcům své poslání. „*A od těch časů je tohle potrava krahujců, kteří požírají hady v horách i údolích.*“⁸⁷³

3.21.2.15 **Sovy v Xibalbě** - Quiché Maya

Sovy byly posly pánů Xibalby. „*Chabi-Tucur, Šíповá sova, Huracán –Tucur, Jednonohá sova, Caquix-Tucur, Sova arara, a Holom-Tucur, Hlavatá sova. To byla jména poslů z Xibalby.*“⁸⁷⁴ A právě ony byly vyslány, aby přivedly Hun-Hunahpúa a Vucub-Hunahpúa do podsvětí, kde zanedlouho zahynuli. Hun-Hunahpúova hlava zavěšená na stromě ale ještě zplodila potomky s dívkou Ixquic. Těmito potomky nebyl nikdo jiný než Hunahpú a Xbalanqué. Dívka s pomocí sov utekla z podsvětí na zemi, některé sovy vyletěly s ní a staly se dívčinými služebníky.⁸⁷⁵ Za

⁸⁶⁹ Bureš, F. *Legends a příběhy Mayů*. Praha: Portál, 2004. s. 135-140.

⁸⁷⁰ *Popol Vuh*. Praha: Dauphin, 2000. s. 52 a 191.

⁸⁷¹ Tamtéž s. 75.

⁸⁷² Tamtéž s. 76.

⁸⁷³ Tamtéž s. 75-76.

⁸⁷⁴ Tamtéž s. 54.

⁸⁷⁵ Tamtéž s. 62.

nějaký čas se, stejně jako jejich otec, Hunahpú a Xbalanqué vydali do temnot Xibalby. Daleko úspěšněji a chytřejši zde plnili úkoly, které jim určovali vládci podsvětí. Pověřili mravence, aby jim natrhali květiny v zahradě, kterou střežily sovy. Mravencům se podařilo květiny natrhat, aniž by si sovy něčeho všimly. Mravenci jim dokonce okousali ocasy a křídla. Poté předali květy jinochům a ti se s nimi vypravili k pánům Xibalby a znovu je tak porazili. Páni Xibalby si poté zavolali ptačí strážce květin a osopili se na ně, jakto, že květiny neuhlídali. *„Nic, vůbec nic jsme nezapozorovali, pane! Naše ocasy to také odnesly, naříkali. A vládce Xibalby jim roztrhl zobák za trest, že si dali ukrást to, co měli hlídat. [...] A sýček má od té doby uskřípnutý pysk. Až dodneška má takový zobák.“*⁸⁷⁶ Později se Hunahpú a Xbalanqué nechali zabít, aby se mohli znovu zrodit. Po nějaký čas vypadali jako lidé-ryby. *„A když je Xibalbští zahlédli, pátrali po nich po celé řece.“*⁸⁷⁷ Jiné místo knihy Popol vuh hovoří o poražených obyvatelích Xibalby takto: *„Ve skutečnosti nemívali ani postavení bohů. Jenom jejich hrozivé obličejové naháněly děs. Byli to nepřátelé, Sovy. Podněcovali ke zlu, sváděli k hříchu a rozdmýchávali spory.“*⁸⁷⁸

3.21.3 JIŽNÍ AMERIKA

3.21.3.1 Černý pták a *Chiminigagua* – Čibčové

Stvořitel Čibčů *Chiminigagua* stvořil vše, co existuje. Jiní říkají, že *Chiminigagua* stvořil hejno černých ptáků, kteří byli nositeli světla, a přikázal jim, aby se rozletěli do celého světa. O zbytek stvoření se však již postarali jiní bohové. Například člověka prý stvořila *Bačúe* (5.22.2).⁸⁷⁹

3.21.3.2 *Kanob a Nobotomira* - Waraové

Waraové věří, že prvního člověka *Kanoba* vychovali ptáci a opice. Protože ho krmili a hasili jeho žízeň, *Kanoba* po celý život ptáky a opice

⁸⁷⁶ *Popol Vuh*. Praha: Dauphin, 2000. s. 84. Zde se sovy stávají pomocníky proti pánům Xibalby.

⁸⁷⁷ Tamtéž s. 91.

⁸⁷⁸ Tamtéž s. 96.

⁸⁷⁹ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřešovice: Rebo productions, 2002. s. 199.

ochraňoval. Často k němu přicházel stvořitel Nobotomira v podobě papouška či jiných ptáků a mnoho let ho učil a radil mu. Na sklonku svého života se Kanoba posadil na hřbet Kruma, nebeského ptáka, a ten ho přenesl do neznámého světa, kde stále žije s Nobotomirou.⁸⁸⁰

3.21.3.3 Wanadi - Yekuané

Zvířecím vtělením boha slunce Wanadiho je datel s rudou chocholkou. „*Domy Yekuanů odrážejí svými architektonickými detaily strukturu kosmologických přesvědčení místního obyvatelstva.*“ Nejvyšší místo na vrcholu kůlu zaujímá právě tento datel jakožto vtělení Wanadiho. Hlavní vchod směřuje k východu, aby vycházející slunce svítilo na hlavní opěrný sloup, zatímco dva příčné nosníky jsou orientovány severojižně, čímž napodobují způsob, jímž Mléčná dráha podpírá „střechu“ nebe.⁸⁸¹

3.21.3.4 Jak vznikla noc - Cuibové

Za starých časů noc neexistovala a na zemi vládlo nekonečné denní světlo. Lidé nemohli spát a jedna žena se proto pokusila zničit oblohu. Její muž, šaman, měl ale sen a varoval ji, aby se nebe nesnažila poškodit, protože patří kobyilkám a ty na ní jistě sešlou pomstu. Žena ho neposlechla a vyhodila do výšky kámen. Když kámen rozbil oblohu složenou z bláta, setmělo se a zem zaplavily kobylinky velké jako ještěrky. Všem lidem snědly oči, vyvázl pouze šaman. Tato katastrofa byla ukončena teprve, když vlaštovky, schopné unést těžké náklady, sehnaly bahno a oblohu opravily.⁸⁸²

3.21.3.5 Nebeští lidé - Waiwaiové

Dle Waiwaiů na zemi před lidmi existovali nebeští duchové, kteří měli podobu ptáků. Dodnes prý žijí v druhé nebeské vrstvě. Dnešní lidstvo pochází z ženy, která původně byla jedním z těchto nebeských

⁸⁸⁰ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů.* Praha: Argo, 2004. s. 334-338.

⁸⁸¹ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie.* Dobřeějovice: Rebo productions, 2002. s. 245.

⁸⁸² Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů.* Praha: Argo, 2004. s. 22.

duchů. Když byla jednou sama v džungli, překvapila ji a oplodnila luční kobylka – první muž.⁸⁸³

3.21.3.6 Pán ohně - Arekunové

Kdysi dávno neměli lidé žádný oheň. Objevili ale malého zeleného ptáčka, o němž se říkalo, že oheň vlastní. Aniž si toho všiml, přivázali mu na ocas dlouhý provázek, který je poté dovedl až k ptáčkovu obydlí. Z něj si lidé oheň odnesli do své vesnice.⁸⁸⁴

3.21.3.7 Ptáci Conoto - Janomamové

Janomamové říkají, že kdysi dávno žili dva muži. Byli to ptáci Conoto. Jeden z nich otěhotněl a jeho potomci se stali předky Janomamů.⁸⁸⁵

3.21.3.8 Kolibřík a oheň - Chívarové

Za dávných časů lidé neznali oheň. Jen Tacquea oheň znal, ale nechtěl nikomu prozradit tajemství jeho vzniku. Mnoho Shuarů (Chívarů), kteří tehdy byli ještě ptáky, k němu létalo a pokoušelo se z Tacqueova domu oheň ukrást. On je však vždy usmrtil. Jednoho dne se rozhodl oheň ukrást malý kolibřík. Namočil si křídla, třásl se zimou a předstíral, že nemůže létat. Takto ho našla Tacquetova žena, slitovala se nad ním a vzala ho dovnitř k ohni, aby si osušil peří. Kolibřík strčil do ohně ocas, až mu pírka začala hořet, a poté usedl na vysoký strom se suchou kůrou. Kůra se vznítla a kolibřík s kouskem hořící třísky přiletěl domů. Od těch dob mají Shuarové (Chívarové) oheň a umí ho rozdělovat třením dvou kousků dřeva.⁸⁸⁶

⁸⁸³ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 26.

⁸⁸⁴ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 135-136.

⁸⁸⁵ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 341.

⁸⁸⁶ Tamtéž s. 328-329. Též Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 139-140.

3.21.3.9 Etsa a Ajáim – Chívarové

Když Ajáim zabil Etsovu matku, vyndal z jejího těla vajíčko. Toto vajíčko mu ukradl pták Paát a vychoval Etsu, který se z vejce narodil. Etsa se však později dostal zpět k Ajáimovi a žil s ním jako jeho syn. Zanedlouho mu však holubice Yápankam prozradila, že Ajáim zabil jeho matku. Etsa se rozlobil a zabil ji. Když ale zjistil, že holubice mluvila pravdu, sebral její pírka, začal do nich foukat a peříčka se proměnila v ptáčky, kteří se rozletěli na všechny strany. Etsa později Ajáima zranil a poslal kolibříka, aby se podíval, zda je již mrtvý. Kolibřík mu ale sdělil, že Ajáim stále žije a Etsa se rozhodl, že mu odpustí. Požádal proto ptáky Máshu, aby odřezali liány, kterými byl Ajáim připoután. Ptáci si přitom poškodili zobáky a zkrátili si je na délku, jakou mají dnes.⁸⁸⁷

3.21.3.10 Keri, Kami a Pán ohně - Bakairové

Dva bratři, dvojčata, se rozhodli obstarat oheň pro svou tetu. Tehdy oheň vlastnilo zvíře označované jako *Canis vetulus*, které se živilo rybami. Keri se převtělil do podoby ryby a Kami do podoby plže a takto čekali v rybí pasti na Pána ohně. Ten si jich brzy všiml a chystal se je upéci na ohni. Bratři však oheň uhasili vodou. Pán ohně se je snažil chytit, ale nepodařilo se mu to. Bratři poté rozfoukali zbytky ohně a odnesli ho své tetě Ewaki.⁸⁸⁸

3.21.3.11 Supí král a světlo – Kamaiurové, Jarunové, Kuikurové

V dávných dobách lidé neměli světlo a všude stále panovala noc. Ptáci žijící v království jasného svitu pod nadvládou supího krále Urubutsina se však z denního světla těšili. Kuat, bůh Slunce a mytický hrdina, a jeho bratr lae, bůh Měsíce, se proto rozhodli, že světlo lidem opatří a vymysleli na ptáky lest. Vyrobili figurínu rozkládající se mrtvolu, plnou bzučících much a hemžících se červů a poslali ji jako dar supímu králi. Urubutsin však nevěděl, co si s ní má počít. Poté si Urubutsin

⁸⁸⁷ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 293-303.

⁸⁸⁸ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 134-135.

pomyslel, že ho mouchy jistě zvou na návštěvu ke Kuatovi a laovi, kde dostane k jídlu ještě více červů. Bratři však mezitím vyrobili další figurínu a ukryli se v ní. Když supi s oholenými hlavami přiletěli do jejich vesnice a Urubutsin se snesl na figurínu mrtvoly, uchopil ho Kuat za nohu a odmítl ho pustit, dokud jim neslíbí, že se s lidmi rozdělí o denní světlo. Urubutsin jim vysvětlil, že den a noc se musí střídat a slíbil, že od této chvíle se k nim bude den pravidelně vracet.⁸⁸⁹

Jiná verze tohoto mýtu mluví o supím králi Ugwvucuengo, jenž byl pánem ohně. Bůh Stvořitel Kanassa chtěl oheň získat, aby si v dosud temném světě mohl posvítit na cestu. Chytil supa za nohu a odmítl ho pustit, dokud mu nepřinese z nebe žhavý uhlík. Kanassa poté uhlíkem založil oheň, ale žáby se jej pokusily uhasit vodou. Poté Kannasa, za pomoci hada, odnesl žhavý uhlík do bezpečné vzdálenosti. Tak lidstvo získalo oheň z nebes.⁸⁹⁰

3.21.3.12 Krumphari a sup – Šipajové

Jednoho dne přiletěl sup s hořícím dřevem ve spárech a tropil si žerty z Krumphariho, protože ten oheň neměl. Hrdina dlouho přemítal, jak by mohl oheň od supa získat a vymyslel lest. Lehl si na zem, umřel a shnil. Sup k němu spolu s dalšími dravci přiletěl a ožral maso z Krumphariho kostí. Oheň přitom zanechal na pahýlu stromu, na který Krumphari nemohl dosáhnout. Proměnil se proto v jelena a znovu zemřel. Sup byl ale již podezíravý, a když zjistil, že Krumphari není opravdu mrtvý, popadl oheň a odletěl s ním pryč. Poté si hrdina lehl na plochý kámen a potřetí zemřel. Rozhodil ruce, pronikl jimi do země jako kořeny a pak je změnil ve dva keře. Ihned nato přiletěl sup a odložil oheň do Krumphariho ruky. Ten oheň pevně uchopil a vyskočil. Sup zavřeštěl, ale ihned se začal muži vysmívat, že má sice oheň, ale neví, jak ho rozdělát. Musí prý nechat dřívka stromu *urucú* na slunci a pak jimi rychle třít o

⁸⁸⁹ Cotterell, A. *Die Welt der Mythen und Legenden*. Stuttgart: Deutscher Bücherbund, 1990. s. 118. a Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejobice: Rebo productions, 2002. s. 209.

⁸⁹⁰ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejobice: Rebo productions, 2002. s. 205.

sebe. Hrdina odpověděl, že nyní to ví také a sup tak ztratil oheň navždy.⁸⁹¹

3.21.3.13 Gambá, Urubů a Inajé - etnická skupina Tupí, Tupiové

Dívka odešla od matky a hledala si manžela, neboť měla stále hlad. Chtěla se provdat za krahujece Inajé. Když došla na rozcestí tří cest, zvolila jednu z nich a na jejím konci našla obydlí tchoře Gambá. Brzy od něho ale utekla, protože nemohla vydržet jeho zápach. Vrátila se na rozcestí a po druhé cestě došla do domu supa Urubů. Ani tam však nevydržela supův pach a odešla. Vydala se tedy třetí a poslední cestou, po které konečně došla k domu krahujece Inajé a stala se jeho manželkou. Druhého dne k nim sup Urubů přiletěl dívku hledat. Krahujec a sup spolu zápasili a krahujec nakonec rozbil supovi hlavu. Jeho matka ohřála vodu, aby hlavu supovi umyla. Voda ale byla příliš horká, a proto hlavy supů Urubů zůstaly navždycky jako oškubané.⁸⁹²

3.21.3.14 Muž, sup a kolibřík - etnická skupina Cocama, Tupiové

Jednoho dne potkal muž na břehu moře supa. Sup byl tenkrát ještě člověkem a zeptal se muže, proč tolik nařiká? Muž mu pověděl, že ho jeho žena i s dětmi opustila a odešla do nebe, neboť z něho pocházela. Sup mu slíbil, že ho do nebe odnese. Je prý ale moc hladový a proto mu muž musí nejdříve nalovit ryby. Když se sup dosyta najedl, nakázal muži, aby zavřel oči. Až uslyší šumění křídel a poté se rozhostí ticho, může oči otevřít, neboť již bude v nebi. Sup však muže podvedl a odletěl pryč. Zanedlouho poté muž potkal kolibříka a také on se ho zeptal, co se mu stalo. Muž kolibříkovi všechno znovu vypověděl. Ten ho požádal o krásný květ a slíbil mu, že ho poté za ženou donese. Muž kolibříkovi opravdu květ donesl a také kolibřík splnil svůj slib. Muž se přenesl do nebe a opravdu se tam se svou rodinou znovu setkal. Manželčini rodiče ho však

⁸⁹¹ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 265-266.

Též Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 133-134.

⁸⁹² Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 247-249.

chtěli sníst a trvalo dlouhý čas, než v něm poznali svého zetě. Jeho tchán ho poslal zabít mytického ptáka Tsaitico a poté ho proměnili v Hrom.⁸⁹³

3.21.3.15 Ai Apaec – Moche, Chimové

Bůh nebe a stvořitel severoperuánských kultur Moche a Chimú. „*Má ozubená ústa, náušnice ve tvaru hadí hlavy a jeho pás tvoří hadi.*“⁸⁹⁴ Jako dvouhlavý had odděluje svět na dvě poloviny. Vrchní část tvoří bozi, démonická stvoření a hvězdy, ve spodní části žijí lidé. Z hadího těla padá déšť, jímž se naznačuje předěl mezi nebem a zemí.⁸⁹⁵

3.21.3.16 Stařena a papoušek - Amuéšové

Zlá stařena pronásledovala tři sirotky, neboť je chtěla sníst. Sirotci utíkali, ale stařena jim byla stále v patách a po cestě se vyptávala všech tvorů, za děti neviděli. Ptala se i stromů, ale ty jí nic neprozradily. Najednou stařena uviděla ptáka, který se vznášel ve vzduchu, a zopakovala mu svou otázku. Pták jí prozradil, že tudy chlapci před chvílí prošli. Sirotci mezitím přišli k čarovnému kruhu a pomodlili se. Z nebes se spustil řetěz, po kterém chlapci vylezli vysoko nahoru. Stařena se ale také pomodlila a shora se spustilo lano s papouškem. Poté se lano i se stařenou vzneslo do výšky a papoušek začal klovat do provazu. Za chvíli ho překloval celý, stařena se zřítila na zemi a zabila se.⁸⁹⁶

3.21.3.17 Sova - Kulinové

Kulinové věří, že oheň lidem přinesla stará sova. Denní světlo prý lidem přinesly opice malpy.⁸⁹⁷

3.21.3.18 Proměna v ptáky - Kulinové

Tři sourozenci putovali krajem, až došli k domu starce a stařeny, kteří byli ve skutečnosti jaguáry Dsomaji. Sourozenci přemýšleli, jak jim

⁸⁹³ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 260-263.

⁸⁹⁴ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřešovice: Rebo productions, 2002. s. 176.

⁸⁹⁵ Tamtéž

⁸⁹⁶ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 173-175.

⁸⁹⁷ Tamtéž. s. 114.

uniknou a rozhodli se, že se promění v ptáky. Všichni tři si začali připravovat křídla a do svého těla vkládali pevné a dlouhé listy stromu *cojobo*. „*Budeme jako supi, krá, krá, krá*“, říkali si, ale nakonec to neudělali. „*Nebo radši jako papouškové Aboro, sara, sara, sara*“, přemýšleli nahlas, čím by mohli být, a přidali ještě víc listů do svých křídel. „*Che, che, che, che, che*“ zaskřehotali nakonec jako papouškové jerejere, když stoupali k nebi a mávali křídly, které si sami vyrobili. Letěli rychle a přitom skřehotali: „*che, che, che che, che,*“ a vznesli se nahoru.⁸⁹⁸

3.21.3.19 Královna poukarů - Mačigengové

Dva bratři se vydali na lov ptáků. Starší bratr se ale na mladšího rozzlobil a zanechal ho bez pomoci v pralese vysoko na stromě. Když se již blížila noc, zaslechl nešťastný mladík zahvízdání. Ptáci *poukarové*, které původně přišel lovit, poletovali kolem něho a teď k němu přiletěla i jejich královna. Slitovala se nad ním a bezpečně ho snesla na zem. Darovala mu také červené barvivo, s jehož pomocí se měl staršímu bratrovi pomstít. Když se barvívem jeho bratr i žena později natřeli, zaplavili jejich dům mravenci, vosy, žáby, užovky i komáři a všichni je štípali a kousali. Ať se pustili kterýmkoliv směrem, nikde neměli chvíli klidu. Když doběhli k řece, začaly je kousat dokonce i ryby. A tito živočichové je nakonec zprovodili ze světa. Mladší bratr pak z vděčnosti zůstal žít s královnou *poukarů*, duchem v ptačí odobě.⁸⁹⁹

3.21.3.20 Krahujec - Mačigengové

Když věstec zemřel, zbyl z jeho těla pouze popel. Z polela vyletěl krahujec, sedl si do koruny nedalekého stromu, trochu si probral peří a odletěl do dálky. Žil poté s ostatními krahujci v jejich hnízdě jako mládě. Za nějaký čas se věstcovi synové vydali na lov ptáků, tohoto krahujce chytili a poznali v něm svého otce.⁹⁰⁰

⁸⁹⁸ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 103.

⁸⁹⁹ Tamtéž s. 146-147.

⁹⁰⁰ Tamtéž. s. 156-157.

3.21.3.21 Strom poznání Batahíkwi - Eceejové, etnická skup. Takano

V dávných dobách existoval pouze jeden strom, strom poznání Batahíkwi, který na každé větvi rodil jiné ovoce. Toto ovoce poté roznášeli ptáci ve svých zobácích po celé zemi a z něho pocházejí všechny ovocné stromy lesa. V koruně stromu žila zvířata, kolibřík Kwaisísi, tukan Ewitawaha, papouškové Ja, Jawa a Chaco a žlutočerný Paujilwi. Pod jeho kořeny byly zakopány kosti zlého ducha Edosikiana. Jednoho dne začali všichni ptáci tyto kosti vyhrabávat, aby si z nich udělali zobáky. Chudák kolibřík si vytáhl právě tu největší kost z nohy a měl tak největší zobák ze všech. Všichni ptáci se shromáždili a začali nové zobáky zkoušet při létání. Kolibříkův zobák byl ale tak velký a těžký, že se s ním malinký ptáček nemohl skoro ani vznést do vzduchu. Tehdy nabídl tukan Ewitawaha kolibříkovi, že si s ním zobák vymění. Kolibřík šťastně souhlasil a s novým malým zobáčkem vyletěl až k nejvyššímu květu na stromě Batahíkwi. Na stromě seděli i *poukarové* Wa, kteří Edosikiana zabili. Protože ho klovali do břicha, jsou jejich zobáky bílé. Malý Sisacuyo kloval velmi dlouho a hluboko, a proto má zobáček až po kořen červený od krve.⁹⁰¹

3.21.3.22 Ejiyosiwi a orel - Eceejové, etnická skupina Takano

Kdysi dávno měli zvířata i lidé stejnou podobu a podobně jako na zemi, žili i vysoko v nebi. Tehdy žil na zemi člověk Ejiyosiwi, kterému právě zemřela žena. Byl proto velmi smutný a stále naříkal. Jednoho dne uviděl ze břehu moře orla Kewai, který se vznášel vysoko nad ním a poprosil ho, aby ho vynesl nahoru do nebe, protože již bez své ženy nechce na zemi žít. Orel se prudce snesl dolů, přistál před plačícím mužem a proměnil se v člověka. Řekl mu, aby se ho pevně chytil za krk a poté se znovu v podobě orla vznesl do vzduchu. Muž poslechl, ale když zanedlouho otevřel oči, uviděl pod sebou obrovskou hloubku a začal se velice bát a křičet. Orel se okamžitě snesl zpět na zem a ptal se, co se stalo. Muž mu vysvětlil, že se velice bál, že spadnou dolů. Orel

⁹⁰¹ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 35-36 a 40-41.

odpověděl: „*Nespadneš, neboj se, nespadneš. [...] Když jsi se mnou, všechno je v pořádku. Teď se mě znovu chyt' za krk, zavři obě oči a neotvírej je, dokud ti neřeknu.*“⁹⁰² Muž ho poslechl a orel ho zanedlouho vynesl až do nebe.⁹⁰³

V nebeské zemi ho poté poučil o tom, jak to tam chodí a odletěl. Muž žil nějakou dobu v domě krvelačných much Moshapa, poté u volavčího muže a jeho manželky a nakonec se dostal do domu čápa Bokaa a jeho ženy. Čáp často odlétal na zemi lovit ryby a muž zůstával s čáповou manželkou sám. Netrvalo dlouho a zamilovali se do sebe. V jejím těle však žili červi, mravenci, hadi a další zvířata. Muž je všechny zabil, stal se jejím manželem a zanedlouho žena počala dítě. Když se později vrátil její manžel, přesvědčili ho, aby s nimi mohl Ejiyosiwi zůstat. Po nějaké době čáp rozhodl, že by se měl tentokrát na lov vypravit pozemský muž a vysvětlil mu, jak se létá s ptačími křídly. Ejiyosiwi si svlékl šaty a proměnil se v čápa. Od té doby létal na zemi lovit stále častěji. Zanedlouho ho však takovýto život omrzela, zatoužil se vrátit na zem ke svým synům a již nikdy neprosil orla, aby ho vynesl nahoru do nebeského světa.⁹⁰⁴

3.21.3.23 Oklahuilitsu - Ňambikvárové

Oklahuilitsu je kulturním hrdinou ve zvířecí podobě datla. Ňambikváry osvobodil z hlubin země a naučil je obdělávat půdu a hrát na hudební nástroje.⁹⁰⁵

3.21.3.24 Sup Shéte – Sharanahua, Panové

Muž před svou smrtí prosil manželku, aby si nehledala jiného muže, neboť se brzy vrátí. Žena ho však neposlechla, našla si nového manžela, a když se muž opravdu vrátil, už se k němu neznala. Nakonec si ale vzpoměla na staré časy a chtěla se ke svému prvnímu manželovi

⁹⁰² Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 69.

⁹⁰³ Tamtéž s. 68-69.

⁹⁰⁴ Tamtéž s. 68-78.

⁹⁰⁵ Dömötöröová, T., Sarkány, M. Amerika. In *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 60-61.

vrátit. Bylo však již pozdě a muž tentokrát odešel natrvalo. Zanedlouho žena uviděla vysoko na obloze supa Shéte. I sup si jí všiml, a protože velice plakala, zavolal na ni a ptal se, co se jí stalo. Žena mu vysvětlila, že její manžel odešel do nebe a ona by ho chtěla znovu vidět a sup jí slíbil, že ji k němu zanesou. Žena si vlezla na jeho záda a rukama se ho chytila za šíji. Shéte stoupal stále výš a výš, až opravdu doletěl až do nebe. Ženin muž se však v nebi mezitím oženil se dvěma jinými ženami a jí už si nevšímal. Žena proto znovu nasedla na supa a snesla se do svého domu na zemi.⁹⁰⁶

3.21.3.25 Ptáci léčitelé - Cashinahua, Panové

Kdysi dávno žil v jedné vesnici Cashinahuů člověk s tělem posetým jizvami. Jeho přátelé se ho ale rozhodli opustit a odejít na jiné území. Nanosili mu dřevo, vodu a mnoho jídla a poté odešli. Muž poté v osadě živořil, ale dlouho ještě žil. Jednoho dne do zničené osady přiletělo hejno ptáků, a když zpozorovali ležícího muže, ptali se, jak by mu mohli pomoci. Každého dne se poté vraceli a léčili jeho rány. Když se muž uzdravil, poslali ho za jeho lidmi. Cestu mu ukazovala ochočená křepelka. Ptáci mu také darovali mačetu, aby jeho lidé již nikdy neměli hlad.⁹⁰⁷

3.21.3.26 Pariacaca - Yauryové

Nejvyšší bůh tohoto předinckého etnika, Pariacaca, se na vrcholku stejnojmenné hory vtělil do pěti vajec. Z každého vejce povstal sokol, který se následně proměnil v muže. Těchto pět mužů se stalo předky kmene Yauryů. Pariacaca byl rovněž pánem dešťů, pomocí nich bojoval s vulkanickým bohem ohně Huallallou Carhuinchou.⁹⁰⁸

3.21.3.27 Coniraya Viracocha - Yauryové

Coniraya Viracocha je dalším stvořitelem Yauryů. Dle mýtu stvořil všechny yauryké vesnice a zemědělská pole. Jednoho dne

⁹⁰⁶ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 193-195.

⁹⁰⁷ Tamtéž s. 197-200.

⁹⁰⁸ Urton, G. *Incké mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 63.

prý procházel krajem a uviděl překrásnou Cavillacu. „*Coniraya Viracocha se proměnil v ptáka a doletěl na strom Lúcuma. Vložil své semeno do dozrávajícího plodu stromu a shodil ho vedle Cavillacy. Žena plod snědla a otěhotněla.*“⁹⁰⁹ Porodila pak chlapce, ale stále netušila, kdo je jeho otcem. Když byl chlapci jeden rok, svolala proto všechnu bohy, hory a další posvátná místa mužského pohlaví. Každý se chtěl stát otcem jejího synka, neboť Cavillaca byla velmi krásná. Dítě svého otce poznalo i přesto, že se Coniraya Viracocha převlékl za žebráka. Dívka však před ním utekla na pobřeží a tam se i se synkem proměnila v kámen. Coniraya Viracocha ji však nepřestával hledat. Na své cestě potkal řadu zvířat a ptáků - kondora, skunka, pumu, lišku, sokola a papouška, a ptal se jich na Cavillacu. Dle toho, jak vstřícně mu odpověděli a zda mu dali dobrou nebo špatnou zprávu, jim poté přiřkl dobré či špatné vlastnosti. Tímto způsobem naplnil Coniraya své stvořitelské poslání. Cavillacu a svého syna však již nikdy nenašel.⁹¹⁰

3.21.3.28 Inti a Viracocha – Inkové

Inti je incký bůh slunce, který svým významem konkuroval bohu Viracochovi. „*Byl tak mocný a důležitý, že v průběhu obřadů na jeho počest došlo před zraky kněží k incidentu, který předznamenal pád říše. Bylo to zlé znamení v podobě orla obklopeného káňaty, který se náhle zřítíl mrtev z oblohy.*“⁹¹¹ Tato událost se časově shoduje s rozšířením neštovic, které přinesly inckému lidu zkázu. Nejvyšší incký bůh Viracocha, stvořitel vesmíru, lidí a všech věcí na zemi, se na některých vyobrazeních rovněž objevuje ve funkci životodárného slunečního kotouče, obklopeného ptačími lidmi, kteří symbolizují hvězdy a planety.⁹¹² Rovněž vládce Inka byl považován za zjevení slunce na zemi.⁹¹³

⁹⁰⁹ Urton, G. *Incké mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 64.

⁹¹⁰ Tamtéž s. 64-65.

⁹¹¹ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřeějovice: Rebo productions, 2002. s. 203.

⁹¹² Owusu, H. *Symboly Inků, Mayů a Aztéků*. Olomouc: Fontána, 2004. s. 11.

⁹¹³ Zde vidíme paralelu k egyptské mytologii, v níž byl každý faraon považován za vtělení nebeského boha Hora.

3.21.3.29 Duhový had – Inkové

Inkové věřili, že duha je pestrobarevným hadem, stoupajícím ze země po deštích.⁹¹⁴

3.21.3.30 Supi a ropucha - Apapocuvové, větev rodiny Guaraní

Supi byli jedinými vládci ohně. Hrdina Nanderyquey se ho rozhodl ukradnout a požádal o pomoc ropuchu. Lehl si na zem, jako by byl mrtvý, supi se k němu slétli a zapálili oheň. Sokol supy varoval, že muž není mrtvý, ale ti na jeho slova nedbali a hodili muže do ohně. Hrdina rozmetl uhlíky všude kolem sebe a ropucha jich několik spolkla. Z těchto uhlíků poté znovu rozdělali oheň.⁹¹⁵

3.21.3.31 Pták bouřňák – Lenguové, Gran Chaco

V dávných časech lidé neznali oheň, a proto museli jíst jídlo syrové. Jednoho dne zahlédl muž ptáka, který sbíral hlemýždě a nosil je na místo, odkud stoupal kouř. Muž k tomuto místu opatrně došel a ke svému úžasu spatřil žhnoucí dřevo. Několik hořících dřívěk vzal a přinesl je do své vesnice. Od té doby si lidé začali opékat maso i zeleninu. Když však pták bouřňák zjistil, že mu muž oheň ukradl, velice se rozlobil a chtěl se zloději pomstít. Nevěděl totiž, jak rozdělát nový oheň. Vzlétl do vzduchu a brzy spatřil lidi ve vesnici sedící u plápolajícího ohně. Pták se uchýlil do lesa a způsobil bouřku doprovázenou strašlivými blesky, které nadělaly velké škody. Kdykoli je od té doby slyšet hřmění, je to znamení, že se pták-bouřňák hněvá a snaží se ohněm z nebe indiány potrestat.⁹¹⁶

3.21.3.32 Tod a Tokhuah – Matakové, Gran Chaco

Původně vlastnil oheň pouze havran Toad. Mnozí tvorové se mu ho pokoušeli ukrást, ale oheň při jejich neúspěšných pokusech téměř zhasl. Oheň nakonec získal taškář Tokhuah. Když byl jednou na lovu, mával

⁹¹⁴ Jones, David M., Molyneaux, Brian L. *Americká mytologie*. Dobřeovice: Rebo productions, 2002. s. 215.

⁹¹⁵ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 133.

⁹¹⁶ Tamtéž s. 129-130.

svou loučí okolo sebe a tak se oheň dostal do dřeva stromů. Dodnes jsou tyto stromy schopny ze sebe oheň vydávat při tření dřívěk.⁹¹⁷

3.21.3.33 Supův oheň – Chorotiové, Gran Chaco

Kdysi dávno vyhubil všechny Chorotie veliký požár. Přežil pouze jeden muž a jeho žena. Když požár uhasl, na zemi nezbyl paradoxně žádný oheň. Černý sup si však přinesl do hnízda žhavý oharek a ten zapálil nejen jeho hnízdo, ale i celý strom. Sup poté daroval trochu ohně lidem a od těch dob mají Chorotiové oheň.⁹¹⁸

3.21.3.34 Ptáček a žába - Tapietové, Gran Chaco

Tapietové říkají, že Černý sup získal oheň díky bleskům z nebes. Sami však v té době žádný oheň neměli. Malý ptáček ho pro ně ukradl, oheň lidem ale zhasl a nový neuměli rozdělát. Podruhé se k Černému supovi vypravila žába, oheň mu ukradla a donesla ho lidem.⁹¹⁹

3.21.3.35 Supové a oheň - Tembové

Oheň původně vlastnili pouze supové a Tembové museli své jídlo sušit na slunci. Rozhodli se proto, že oheň supům ukradnou a nastražili mrtvého tapíra. Když jeho maso začalo po třech dnech hnít, slétl k němu Král supů i se svou rodinou. Svlékli své obleky z peří a objevili se v lidské podobě. Poté rozdělali oheň, aby si mohli opéct červy, ale když se na ně Tembové vyřítili, stačili supi vzlétnout a oheň odnést s sebou. Napodruhé si starý kouzelník postavil v blízkosti mršiny chatrč a v ní na supy číhal. Když supi znovu přilétli, vyrazil rychle k ohni a tentokrát se mu podařilo několik oharků sebrat. Stařec dal oheň všem stromům a z nich dodnes indiáni oheň získávají.⁹²⁰

⁹¹⁷ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 27.

⁹¹⁸ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 130.

⁹¹⁹ Tamtéž s. 130-131.

⁹²⁰ Tamtéž s. 135.

4 SFÉRA ZEMĚ

4.1 MEZOPOTÁMIE

4.1.1 *Dub bohyně Innany*

V sumerské epické básni se vypráví o hadu v kořenech stromu bohyně Innany: U jeho kořene had, proti němuž kouzla jsou bezmocná, hnízdo si vystavěl, v koruně jeho orel Anzu mláďata svá odchovával a v jeho kmeni divá žínka obydlí si vystavěla. Na Innanino přání strom porazit, Gilgameš (sum Bilgames) hada zabil, ptáka s mláďaty i žínku vyhnal a z jeho dřeva zhotovil Innaně trůn a svatební lože.

*„Tam tenkrát stál osamělý strom, tím stromem byl dub,
jenž rostl volně na břehu svatého Eufratu
a vodu eufratskou pil.*

*Mocný jižní vítr z kořenů ho vyvrátil,
větve mu zlomil a eufratský proud unášel ho pryč.
Tehdy žena na Anův příkaz se přiblížila,
na příkaz Enlila přistoupila blíž.
Chytila rukou strom a odnesla ho do Uruku,
přinesla strom k sobě, do kvetoucí zahrady Inanniny.
Žena nezasadila ten strom rukama svýma, zasadila ho
svýma nohama,
ta žena nezalévala strom rukama, zalévala ho nohama.
„Jak dlouho ještě potrvá, než na trůn zářící si sednu?“, řekla.
„Jak dlouho čekat budu, než ulehnu na skvostné lůžko“, ptala se.*

*Pět let minulo a uteklo let deset,
strom mocně vyrostl, jeho kmen nešlo porazit.
U jeho kořenů hnízdo měl had, na nějž zaklínání neplatí,
v jeho větvích orel Anzu mláďata svá odchoval
a v jeho kmeni divoženka zřídila si obydlí.*

*Dívka, co jinak se jen směje a veselé má srdce,
Innana čistá začala plakat.*

*Tak jeho sestra k němu promlouvala
a její bratr Bilgames ji pomohl.*

.....

*U kořenů (dubu) zabil hada, na nějž zaklínání neplatí.
Orel Anzu ve větvích mlád'ata svá popad a ulétl s nimi do hor,
v jeho kmeni divoženka obydlí své opustila a do pustiny utekla.
(Bilgames) vyvrátil strom i s kořeny a usekal mu větve.*

.....

*Své sestře, Inanně čisté, věnoval dřevo na její trůn
a také dřevo na lůžko jí daroval.“⁹²¹*

4.1.2 Epos o Gilgamešovi – rostlina nesmrtelnosti

Poté, co Gilgameš získá „tajemství bohů“- rostlinu omlazení a vrací se zpátky do Uruku, aby se o ni podělil se svým lidem, zastaví se u studně, aby se občerstvil. V tu chvíli ucítí její sladkou vůni had a odnese si ji s sebou, přičemž odhodí svou starou kůži – symbol znovuzrození a obnovy. Gilgameš si uvědomil, že rostlinu nesmrtelnosti již nikdy nezíská a hořce toho litoval.⁹²²

„Utnapištim praví Gilgamešovi:

*Gilgameši, tys přišel sem znaven a vyčerpán,
co jsem ti dal, dřív než se do země své vrátíš?*

*Odhalím ti, Gilgameši, slovo skryté,
o taje[mství bohů] ti povím.*

*Je (jedna) rostlina, má kořen jak trnitý keř,
trn její jak ostružiník [tě do ruky] bodne,
jestliže rostliny té se zmocníš, [nalezneš život].
Když to Gilgameš uslyšel, otevřel prů[duch (v zemi)],
[k nohám] si přivázal těžké kameny,
stáhly ho do Apsů, [sídla boha Ey.]
Zmocnil se rostliny, [(i když) ho do rukou bodla,]
odřízl těžké kameny [z nohou,]*

⁹²¹ Hruška, B., Prosecký, J., Rychtařík, M. *Epos o Gilgamešovi*. Praha: NLN, 2003. s. 301-305.

⁹²² McCallová, H. *Mezopotamské mýty*. Praha: NLN, 1998. s. 67-68.

moře vyvrhlo ho na břeh.
 Gilgameš praví převozníku Uršanabimu:
 Uršanabi, rostlina ta je (odměnou) za moji svízele,
 skrze ni člověk dosáhne života.
 Odnesu ji do Uruku hrazeného,
 jíst ji dám starci a (sám) rostlinu okusím.
 Jmenuje se 'omládl stařec'.
 Já jísti ji budu a vrátím se do svého mládí.
 Po dvaceti mílích sousto uždiblí,
 po třiceti mílích si nocleh připravili.
 Tu spatřil Gilgameš studnu s chladivou vodou,
 sestoupil k ní, aby se ve vodě umyl.
 Ucítil had vůni (té) rostliny,
 [potichu] vylezl ven a rostlinu odnes;
 (a) když se vracel, svlékl se z kůže.
 Tehdy Gilgameš usedl a rozplakal se,
 po tváři slzy mu stékaly

.....

Sobě jsem (nic) dobrého neučinil,
 (to) zeměplazu jsem dobro prokázal.⁹²³

4.1.3 Had a orel

Had v kořenech stromu a pták v jeho koruně se vyskytuje i v mýtu o hadu a orlu. Je zde však spojen i s motivem bezdětného krále, který se pokouší najít kouzelnou rostlinu a zajistit si tak dědice. Orel a had se svými mláďaty žijí společně v koruně a v kořenech jednoho topolu. Bůh slunce, práva a spravedlnosti Šamaš jim nakázal, aby spolu žili v míru, a oni skutečně po nějakou dobu žijí ve vzájemném souladu. „Otevřel orel ústa svá a hadovi pravil: Přísahu přátelství, pozdravný dar, odpřísáhněme.“⁹²⁴ „Orel porodil v koruně stromu, had v kořenech topolu

⁹²³ Hruška, B., Prosecký, J., Rychtařík, M. *Epos o Gilgamešovi*. Praha: NLN, 2003. [Tab XI., 270-305]. s. 175-176.

⁹²⁴ Etana [Tab II. novoasyrská verze z Ninive 4-5] In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 219.

porodil. Ve stínu tohoto topolu orel a had se sprátelili, přísahali si, stali se druhy, přání svých myslí si vyjevili.“⁹²⁵ Jakmile však mláďata orla vyrostou, orel se rozhodne, že hadí mláďata zahubí. Když se vrátí had z lovu a spatří, co se stalo, obrátí se k Šamašovi, aby zjednal nápravu: „Já jsem ti důvěřoval, Šamaši, hrdino, orlovi jsem věnoval svůj pozdravný dar. Nyní mé hnízdo je žalostně zohaveno, mé hnízdo je rozmetáno jeho drápy, roztrhána jsou má mláďata, jeho jsou v bezpečí. To on slétl dolů a mé potomky sežral. Ty jistě, Šamaši, víš o špatnosti, kterou spáchal. Vskutku, Šamaši, tvou sítí je širá země, tvou pastí je rozlehlé nebe. Ať z tvé sítě neunikne orel...“⁹²⁶ Šamaš hadovi poradí, aby se ukryl do žaludku mrtvého býka a až orel přiletí, aby mu zlomil obě křídla a svrhl jej do propasti, kde zemře. A tak se také stalo. Nyní je orel tím, kdo prosí Šamaše o pomoc. Šamaš mu však pomoci odmítá, ale slíbí, že mu pošle na pomoc člověka. Tím člověkem je Etana, který Šamaše každý den prosil o rostlinu zrození, neboť jeho žena nemohla počít. Etana o orla pečuje mnoho měsíců, než je opět schopen létat. Poté orla požádá, aby mu rostlinu našel, a orel souhlasí. Není však úspěšný, a proto Etanovi nabídne, aby na něj nasedl a hledali spolu. Po několika neúspěšných pokusech doletí až do nebe, kde pravděpodobně rostlinu nakonec naleznou.⁹²⁷

4.1.4 Had jako symbol boha Ningišzidy

Had je také symbolem sumerského boha Ningišzidy, který na zemi vystupoval jako jeden z bohů vegetace a bůh léčitel⁹²⁸. Had byl v Sumeru považován za pozitivní zvíře pro svou schopnost vlastního znovuzrození

⁹²⁵ Etana [Tab II. střeadoasyrská verze z Aššuru 8-14] In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 220.

⁹²⁶ Etana [Tab II. novoasyrská verze z Ninive 49-57] In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 221.

⁹²⁷ Viz též 3.1.4. Etana. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 219-228. Též McCallová, H. *Mezopotamské mýty*. Praha: NLN, 1998. s. 90.

⁹²⁸ Ningišzida se řadí do skupiny vegetačních božstev, která dvakrát ročně (v letním suchém období a v zimním období vegetačního klidu) působila v podsvětí. Ningišzida měl v podsvětí funkci strážce zlých démonů, vyvolávajících na zemi nejrůznější nemoci. Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 172.

skrže každoroční svlékání kůže. „*Had ve spojení s Ningišzidou byl možná archetypem biblického strážce posvátného stromu dobrého a zlého poznání a také symbolu antických řeckých léčitelů. Vyskytuje se dodnes ve znaku lékařů (lékárníků), kde ovíjí tzv. Asklépiovu hůl a také celníků (hůl se dvěma hady).*“⁹²⁹

4.1.5 Mušchuššu

Had s dračí hlavou Mušchuššu byl původně symbolem sumerského boha léčitele Ninazua („pán léčitel“). Ninazu též oživoval vegetační božstva, která se v době vegetace znovu vracela na zem. Mušchuššu byl později také symbolem churritského boha Tišpaka a babylonského boha Marduka, kteří si ho podrobili jako svého poraženého nepřítele. Od té doby vystupoval jako jejich spojenec proti silám zla. Mezopotamský Epos o stvoření hovoří o prvotních božstvech: **Tiámat**⁹³⁰, personifikaci moře, a **Apsú**⁹³¹, představujícím prvotní vody pod zemí, mezi nimiž vznikne spor kvůli hlučnosti jejich potomků. Poté co je Apsú zabit svým vlastním synem, Tiámat stvoří vojsko děsivých netvorů, aby tak pomstila jeho smrt. Jedním z nich je právě „zuřivý had“ Mušchuššu: „*Stvořila hada jedovatého, saň...*“⁹³² Tiámat stvořila i další hady/draky: „*s ostrými zuby, nemilosrdnými tesáky. Místo krve naplnila jejich těla jedem. Zuřivé draky oděla hrůzou. Božskou je obdařila září...*“⁹³³

4.1.6 Nirach

Mezopotamský hadí bůh Nirach („malý had“) byl uctíván ve městě Dér (na severní hranici Mezopotámie a Elamu) jako služební bůh lštarána, městského boha Dér, boha soudce a boha léčitele. Později byl uctíván také v Nippuru, kde byl ochranným božstvem Enlilova chrámu

⁹²⁹ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 171.

⁹³⁰ Tiámat je možno chápat jako vlastní jméno, ale i jako výraz pro moře. *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 344.

⁹³¹ Apsú je rovněž označení vodní nádrže v mezopotamských chrámech.

⁹³² Enúma eliš [Tab I. 141]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 180.

⁹³³ Enúma eliš [Tab I. 134-138]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 180

Ekur.⁹³⁴ Jeho sošky v podobě hliněného hada byly ukládány pod podlahu domů. Je pánem země a podsvětí.

4.1.7 Dumuzi

Sumerský mýtus *Sestup Inanny do podsvětí* líčí Innaninu cestu do podsvětní říše její sestry Ereškigal, kde je Innana nakonec usmrcena. Bůh Enki za ní vysílá posly, kteří ji oživí, a ona se může vrátit zpět na zemi. Dle zvyklostí podsvětní říše je za ni ale požadována náhrada, neboť kdo jednou do podsvětí vstoupí, již nikdy nesmí odejít. Innana za sebe určuje svého manžela Dumuziho⁹³⁵:

*„Dumuzi propukl v pláč, tvář jeho byla bledá.
pozvedl mládenec ruce své k nebi, ruce své pozvedl k Utuovi.*

....

*Ruce mé proměň v hada,
nohy mé proměň v hada,
necht' uniknu těm démonům, kěz mne nepolapí!
Utu se ustrnul nad jeho žalem.
Ruce mu proměnil v hada,
nohy mu proměnil v hada.
Unikl démonům.“⁹³⁶*

Dumuzi je však přece jenom démony odhalen a do podsvětí odvečen. Smí se ale vždy na půl roku vracet na zem, neboť se jeho sestra Geštinanna nabídla, že se s ním bude v půlročních cyklech v podsvětí střídat.⁹³⁷

⁹³⁴ Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 83 a Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 184.

⁹³⁵ V sumerském i akkadském panteonu byl Dumuzi jedním z hlavních božstev plodnosti. Jeho otcem je vládce praoceánu Enki, jeho manželkou Inanna (Ištar).

⁹³⁶ Sestup Inanny do podsvětí [nippurská verze 353-354 a 357-363]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 78.

⁹³⁷ Dumuzi se tak řadí k tzv. mizejícím (umírajícím) božstvům. Tento mýtus odůvodňoval období nepříznivého letního sucha a zimního vegetačního klidu. Dumuzi se vrací v době podzimních dešťů znovu na zem. Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 58. K dalším "mizejícím" bohům patřil například akkadský bůh Ningišzida.

4.1.8 Chumut-tabal a podsvětí

Chumut-tabal (akk "rychle odnes") je jméno převozníka, jenž v podsvětí převáží zemřelé přes podsvětní řeku Chubur. Zobrazuje se s hlavou ptáka Anzua a čtyřma rukama i nohama.⁹³⁸ Podsvětí je říší temnoty, jejíž obyvatelé se živí prachem a hlínou, jsou oblečeni v peří a do hrobového ticha zaznívá jejich sténání, neboť jako holubi po celé dny naříkají.⁹³⁹ „Světlo nezří, v temnotách bydlí, jak ptáci se halí v péřový šat. Prach uléhá na závoru i dveře a mrtvé ticho rozlévá se kolem.“⁹⁴⁰ Dostávají se tam bez rozdílu lidé i bohové, přičemž jejich posmrtný osud není ovlivněn jejich skutky v životě. Truchlivý posmrtný život mohou vylepšit pouze oběti jejich žijících potomků. Vrátným podsvětí je Bidu (Biti), bytost se lví hlavou, lidskýma rukama a ptačíma nohama. Vládkyní podsvětí pak Ereškigal, jejímž manželem je Nergal či Erra. Na konci básně o Gilgamešovi⁹⁴¹, dostane hrdina možnost promluvit si se svým mrtvým přítelem Enkiduem o životě v podsvětí:

*„Pověz mi, příteli můj, pověz mi příteli můj,
o řádu podsvětním, jak jsi jej spatřil, mi pověz!
Nepovím ti, příteli můj, nepovím ti.
Kdybych ti o řádu podsvětním, jak jsem jej spatřil, povědět měl,
posadit by ses musil a plakat!“⁹⁴²*

*"Enkidu silně pláče a vypovídá o světě stínů,
kde je lidem potravou prach a hlína
a kde jsou podsvětní obyvatelé oblečení jako ptáci,
majíce křídla místo oděvů".⁹⁴³*

⁹³⁸ Prosecký, J. Asýrie a Babylónie. In *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 103.

⁹³⁹ Nergal a Ereškigal [III/4-7]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 246.

⁹⁴⁰ Sestup Ištary do podsvětí [Ninijská verze 9-12]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 212.

⁹⁴¹ XII. tabulka Eposu o Gilgamešovi je víceméně volným akkadským překladem části sumerské skladby Bilgames, Enkidu a podsvětí. Hruška, B., Prosecký, J., Rychtařík, M. *Epos o Gilgamešovi*. Praha: NLN, 2003. s. 55.

⁹⁴² Strom chuluppu [asyrská verze 87-91]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 99-100.

⁹⁴³ Balabán, M., Tydlitátová, V. *Gilgameš. Mytické drama o hledání věčného života*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 25.

Rovněž ptačí drápy a křídla, z nichž se skládá tělo démonů a netvorů, naznačují spojení se smrtí a podsvětím.⁹⁴⁴ Například démonka **Lamaštu** (akk) či Dimme (sum) byla zobrazována jako žena s odhalenými ňadry, lví hlavou, oslíma ušima a nohama ptáka Anzua, která kojí psa a vepře a v každé ruce drží hada.⁹⁴⁵ Jejím úkolem bylo pravděpodobně redukovat lidské pokolení, jehož aktivita rušila bohy. Ohrožovala těhotné ženy, rodičky i kojence. Čekala v domě na čas porodu, jako nepravá kojná se zmocnila novorozence a zahubila ho svým jedem. Posléze ho pozřela, ohryzala kosti, šlachy a vypila krev.⁹⁴⁶ Rovněž způsobovala horečnatá onemocnění.⁹⁴⁷ Podobně démon **Samana** je zobrazován jakožto postava se lví tlamou, dračími zuby, orlími drápy a ocasem štíra. Proti Lamaštu bojuje démon **Pazúzu**. Tento démon "se čtyřmi křídly, pitvorným obličejem, dlouhými rohy, vypoulenýma očima, šupinatým tělem, ztopořeným penisem zakončeným hadí hlavou, lvími tlapami, orlími drápy místo zadních končetin a ocasem štíra"⁹⁴⁸ se jí snaží zahnat do podsvětí a ochránit tak matky i jejich děti. I on sám je však nositelem zhoubných sil a zlým démonem podsvětí.

4.2 ELAM

Bůh-had se vyskytoval i ve starověkém státu Elam.⁹⁴⁹ I když se zde nezachovaly žádné mytologické texty, vyobrazení hada nalézáme na íránské keramice, glyptichu, na několika pečetítkách a sochách z doby zhruba 1900-1200 př.n.l., kde můžeme vidět boha sedícího na obrovském hadovi, jehož vztyčená hlava a tělo ve tvaru vlnovky tvoří sedačku s nízkým opěradlem. „Podle P. De Miroschedji by postava elamského boha sedícího na stočeném hadovi, jako na trůnu, někdy doprovázená

⁹⁴⁴ Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 176.

⁹⁴⁵ Klíma, J. *Lidé Mezopotámie*. Praha: Orbis, 1976. s. 178.

⁹⁴⁶ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 125 a Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 110-111.

⁹⁴⁷ Balabán, M., Tydlitátová, V. *Gilgameš, mytické drama o hledání věčného života*. 1.vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 150 a Hruška, B., Prosecký, J., Rychtařík, M. *Epos o Gilgamešovi*. Praha: NLN, 2003. s. 53.

⁹⁴⁸ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 190.

⁹⁴⁹ Starověký stát na území dnešního jihozápadního Íránu.

*symbolem živé vody, mohla představovat Inshushinaka.*⁹⁵⁰ Inšušinak je jedním z nejdůležitějších bohů elamského panteonu, zvaný „Král nebes“. Byl bohem hlavního města Elamu, Sús, nalézajícího se v dnešním západním Íránu⁹⁵¹, později byl nazýván také „Král bohů“⁹⁵², „Pán podsvětí“, „Pán temnoty“⁹⁵³ a „Bůh přísah“, neboť rozsudky jsou vykonávány právě na onom světě.⁹⁵⁴ *„Etymologie naznačuje, že jeho jméno může znamenat „Síla hada“ či „Ten, kdo je charakterizován hadem“.*⁹⁵⁵ Jeho jméno se rovněž vyskytuje v Mezopotámii, kde se zachovalo přibližně třicet pět válečků s vyobrazením hadího boha před ohnivým oltářem, který je posazen na jeho esovitě stočeném těle a který se velmi podobá elamským námětům. Ovšem zde *„se již nejedná o dva plně oddělené náměty boha a hada, spíše o jediný motiv rozdělený do dvou oddělených fragmentů, spojení antropomorfní hlavy s hadím tělem.*⁹⁵⁶

Oba náměty (tj. bůh-had – bůh sedící na trůnu tvořeném esovitě stočeným hadem a hadí bůh – bůh s lidskou hlavou a tělem hada) jsou spojovány s rozličnými symboly hojnosti: symbolem živé vody či schematickou rostlinou. Na některých vyobrazeních vidíme proud vody tryskající z ruky boha-hada a stékající do dlaní prosebníka. Zvlněné hadí tělo může symbolizovat proud živé vody a had může představovat i rostlinné božstvo.⁹⁵⁷ Motivy hadů na zátkách a víčkách nádob symbolizovaly ochranu před zlem. Elamští hadi byli rovněž strážci bran, oltářů a králů. Byli zobrazováni ovinutí okolo stromu života, dva pářící se

⁹⁵⁰ „Pour P. De Miroshedji, la figure du dieu élamite trônant sur un serpent lové, qui est parfois liée à un symbole d'eau vive, pourrait représenter Inshushinak.“ Trokay, M. Les origines du dieu élamite au serpent. In Mesopotamie et Elam. University of Ghent, 1991. s. 153.

⁹⁵¹ Blažek, V. Elamo-Arica. The Journal of Indo-European Studies, Fall/Winter 2002, vol. XXX, no. 3 & 4, s. 227-228.

⁹⁵² Hinz, W. The Lost World of Elam. Re-creation of a vanished civilization. New York: University Press, 1973. s. 45.

⁹⁵³ Tamtéž, s. 47.

⁹⁵⁴ Tamtéž, s. 46-47.

⁹⁵⁵ Blažek, V. Elamo-Arica. The Journal of Indo-European Studies, Fall/Winter 2002, vol. XXX, no. 3 & 4, s. 230.

⁹⁵⁶ „... il ne se compose pas de deux thèmes complets séparés (celui du dieu et celui du serpent); il ne représente qu'un seul motif, formé de deux éléments fragmentaires distincts liant un buste anthropomorphe à un corps anguipède.“ Trokay, M. Les origines du dieu élamite au serpent. In Mesopotamie et Elam. University of Ghent, 1991. s. 153-154.

⁹⁵⁷ Tamtéž, s. 155-156.

propletení hadi symbolizovali plodnost. Hadi s lidskou hlavou byli důkazem jejich zbožštění.⁹⁵⁸

Námětem, který je nejvíce spojován s bohem-hadem však pravděpodobně bude hůl a prsten, které se objevují zhruba na polovině všech dokumentů. „*Jedná se o málo známý symbol moci, obecně označovaný jako původně Mezopotámský.*“⁹⁵⁹

I přes tyto podobnosti však není jisté, zda byl akkadský hadí bůh předchůdcem elamského boha-hada. P. Amiet tuto příbuznost popírá, přičemž argumentuje tím, že elamský bůh-had byl pravděpodobně velmi významným bohem, kdežto akkadský hadí bůh pouze božstvem druhotným. Z tohoto tvrzení vychází M. Trokay, když vyslovuje hypotézu, že akkadský hadí bůh pravděpodobně inspiroval pouze formu elamského boha-hada. Nápadná je rovněž podobnost formy a funkcí elamského boha Inšušinaka a indoevropského hadího démona Šušny.⁹⁶⁰

„*Množství těchto děl, na kterých je bůh-had spjatý s holí a prstenem [...] a povaha blízkovýchodní zbožnosti spjaté s tímto symbolem nás nutí domnívat se, že bůh-had musel zaujímat velmi vysoké postavení v panteonu své země. A přeci je jeho identifikace stále sporná.*“⁹⁶¹

Dle Hinze je však nesporné, že: „*had je ... pravým vůdčím motivem elamské civilizace.*“⁹⁶²

⁹⁵⁸ Hinz, W. *The Lost World of Elam*. Re-creation of a vanished civilization. New York: University Press, 1973. s. 41-42.

⁹⁵⁹ „*Il s'agit d'un emblème de pouvoir mal connu, généralement présumé d'origine mésopotamienne.*“ Trokay, M. Les origines du dieu elamite au serpent. In *Mésopotamie et Elam*. University of Ghent, 1991. s. 158.

⁹⁶⁰ Blažek, V. *Elamo-Arica*. The Journal of Indo-European Studies. Vol. XXX. No. 3 & 4. Fall/Winter 2002. s. 230. Šušna viz 4.14.5.

⁹⁶¹ „*Le critère du nombre de ces oeuvres sur lesquelles il est lié bâton et à l'anneau (fig. 2, 4-7) et la qualité des divinités proche-orientales unies à cet emblème donnent à penser que le dieu au serpent devait occuper un rang très élevé dans le panthéon de son pays. Toutefois, le problème de son identification est toujours controversé.*“ Trokay, M. Les origines du dieu elamite au serpent. In *Mésopotamie et Elam*. University of Ghent, 1991. s. 159.

⁹⁶² Hinz, W. *The Lost World of Elam*. Re-creation of a vanished civilization. New York: University Press, 1973. s. 41.

4.3 KANAAN

4.3.1 Litan

Mýtus o boji kanaanských bohů Baala a Móta o vládu nad světem popisuje Baalovo vítězství nad hadem Litanem.

*„Ač jsi rozdrtil Litana hada vinutého,
skoncoval (s) hadem svinutým,
tyranem, který (má) sedm hlav,
(až) žhne a klátí se nebe.
Zajisté na kousky roztrhám tě já.*

...

*Zajisté sestoupíš do chřtánu božského Móta,
do útroby Miláčka Elova, Hrdiny.⁹⁶³*

Tato Mótova řeč rovněž předpovídá sestup Baala do Mótovy podsvětní říše. Had Litan je často asociován s biblickým Leviathanem, případně i řeckým Ladonem. „Všechny překlady a komentáře upozorňují na bezmála doslovnou biblickou paralelu s Iz 27, 1.“⁹⁶⁴

4.4 BIBLE⁹⁶⁵

I prvotní lidé Adam a Eva jsou zobrazováni pod stromem poznání, okolo kterého se ovíjí had. Orel ve větvích se zde sice přímo neobjevuje, ale i on je přítomen – Duch Boží totiž bývá, mimo jiné, symbolizován právě orlem.

„Nejzchytralejší ze vší polní zvěře, kterou Hospodin Bůh učinil, byl had. Řekl ženě: Jakže, Bůh vám zakázal jíst ze všech stromů v zahradě? Žena hadovi odvětila: Plody ze stromů v zahradě jíst smíme. Jen o plodech ze stromu, který je uprostřed zahrady, Bůh řekl: Nejezte z něho, ani se ho nedotkněte, abyste nezemřeli. Had ženu ujišťoval: Nikoli,

⁹⁶³ [KTU 1.5i.] In Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 135.

⁹⁶⁴ Stehlík, O. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 135.

⁹⁶⁵ Veškeré citáty v tomto oddíle pocházejí z *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Ekumenický překlad. Praha: Česká katolická charita, 1985.

nepropadnete smrti. Bůh však ví, že v den, kdy z něho pojdete, otevřou se vám oči a budete jako Bůh znát dobré i zlé.“(Gn 3.1-5) Žena poté vzala plod z tohoto stromu a jedla a jíst dala také svému muži. A jakmile pojedli, poznali, že jsou nazí. Spletli tedy fíkové listy a přepásali se jimi. Hospodin poznal, že lidé pojedli ze stromu poznání a velice se na ně rozhněval. Otočil se k ženě: *„Cos to učinila? Žena odpověděla: Had mě podvedl a já jsem jedla. I řekl Hospodin Bůh hadovi: Protožes to učinil, buď proklet, vyvržen ode všech zvířat a ode vší polní zvěře. Polezeš po břiše, po všechny dny svého života žrát budeš prach. Mezi tebe a ženu položím nepřátelství, i mezi símě tvé a símě její. Ono ti rozdrtí hlavu a ty jemu rozdrtíš patu.*“ (Gn 3.13-15) Ženu potrestal porodními bolestmi a muže těžkým získáváním živobytí ze země. Oba pak vyhnal z ráje, aby jim zabránil jíst ze stromu života, čímž by získali nesmrtelnost.

V Bibli však nacházíme také další pasáže, kde vystupuje had. Zjevení Janovo říká: *„A ukázalo se veliké znamení na nebi: žena oděná sluncem, s měsícem pod nohama a s korunou dvanácti hvězd okolo hlavy. Ta žena byla těhotná a křičela v bolestech, neboť přišla její hodina. Tu se ukázalo na nebi jiné znamení: veliký ohnivý drak s deseti rohy a sedmi hlavami, a na každé hlavě měl královskou korunu. Ocasem smetl třetinu hvězd z nebe a svrhl je na zem. A drak se postavil před ženu, aby pohltil její dítě, jakmile se narodí.*“(Zj 12.1-4) Žena porodila syna, který má pást všechny národy a dítě bylo přeneseno k Bohu. Žena pak uprchla na poušť. *„A strhla se bitva na nebi: Michael a jeho andělé se utkali s drakem. A veliký drak, ten dávný had, zvaný d'ábel a satan, který sváděl celý svět, byl svržen na zem a s ním i jeho andělé.*“ (Zj 12.7-9) *„Když drak viděl, že je svržen na zem, začal pronásledovat ženu, která porodila syna. Ale té ženě byla dána dvě mocná orlí křídla, aby mohla uletět na poušť do svého útočiště.*“ (Zj 12.13-14) *„Tu jsem viděl, jak z nebe sestupuje anděl, který v ruce má klíč od propasti a veliký řetěz. Zmocnil se draka, toho dávného hada, toho d'ábla a satana...*“(Zj 20.1-2)

Dále zde uvedu již jen jednotlivý doklad toho, že je had v Bibli považován za symbol zla: „*Hadi, plemeno zmijí, jak uniknete pekelnému trestu?*“ (Mt 23.33). A také symbolem pro zlo, které bylo přemoženo: „*A budou brát hady do ruky [...] a nic se jim nestane...*“ (Mk 16.18) „*Hle, dal jsem vám šlapat po hadech a štírech a po veškeré síle nepřítele, takže vám v ničem neuškodí.*“ (L 10,19)

Had je však na některých místech Bible nahlížen také jako nástroj trestu, ale zároveň i jako symbol spásy, uzdravení a záchrany od smrti: „*Avšak lid propadl na té cestě malomyslnosti a mluvil proti Bohu a proti Mojžíšovi: Proč jste nás vyvedli z Egypta? Abyste nás na poušti umořili? Vždyť tu není chléb ani voda! [...] I poslal Hospodin na lid ohnivě hady. Ti lid štípali, takže v Izraeli mnoho lidí pomřelo. Lid přišel k Mojžíšovi a přiznával: Zhřešili jsme, když jsme mluvili proti Hospodinu a proti tobě. Modli se k Hospodinu, aby nás těch hadů zbavil. Mojžíš se tedy za lid modlil. Hospodin Mojžíšovi řekl: Udělej si hada Ohnivce a připevni ho na žerd'. Když se na něj kterýkoliv uštknutý podívá, zůstane naživu. Mojžíš tedy udělal bronzového hada a připevnil ho na žerd'. Jestliže někoho uštkl had a on pohlédl na hada bronzového, zůstal naživu.*“ (Nu 21.4-9) „*Jako Mojžíš vyvýšil hada na poušti, tak musí být vyvýšen Syn člověka*“ (Jan 3,14)

4.5 CHETITÉ

4.5.1 Illujankaš

V chetitské literatuře se vyskytuje had Illujankaš, zastupující letní sucho. Bojoval s Bohem bouře symbolizujícím vláhu a vegetaci bující po podzimních deštích. Mýtus o tomto boji se vyskytuje ve dvou verzích a souvisí s novoročními oslavami konanými původně na podzim. V obou Bůh bouře hadovi nejdříve podlehl: „*Když spolu Bůh bouře a had v Kiskiluse bojovali, had Boha bouře porazil.*“⁹⁶⁶ „*Konečného vítězství*

⁹⁶⁶ „*When the Storm God and the serpent fought each other in Kiskilussa, the serpent defeated the Storm God.*“ Hoffner, H. A. *Hittite Myths*. Atlanta: Scholars Press, 1998. s. 11.

[Bůh bouře] dosáhl jen lstí a teprve díky lidské pomoci.“⁹⁶⁷ Dle první verze poté svolal bohy a svou dceru Inaru požádal, aby hada opila. Illujankaš poté nebyl schopen zalézt zpátky do jeskyně, přizvaný smrtelník Hupašiya ho spoutal a Bůh bouře usmrtil.⁹⁶⁸ Druhá verze vypráví, že při prvotní porážce přišel Bůh bouře o obě oči i o srdce. „Porazil drak Boha bouře a vzal mu srdce i oči. Bůh bouře chystal mstu.“⁹⁶⁹ S dcerou chudého člověka zplodil syna, který se později stal manželem Illujankašovy dcery. Jako věno si od hada/draka vyžádal otcovy oči a srdce. Jakmile je Bůh bouře znovu získal, Illujankaše porazil a zabil.⁹⁷⁰ Smyslem těchto novoročních oslav byl pravděpodobně kult plodnosti a obnovy.⁹⁷¹

4.6 EGYPT

4.6.1 Podsvětní soud

Podsvětní soud a jeho průběh je námětem četných zobrazení. Bůh Anup (Anubis) se šakalí hlavou stojí u váhy a pozoruje, zda jsou její misky v rovnováze. Na jedné misce leží srdce, coby symbol svědomí zesnulého, na misce druhé je závaží v podobě pštrosího pera, symbolu bohyně pravdy a spravednosti, Maat⁹⁷². Bůh Thovt s ibisí hlavou vyslechne duši zesnulého „ba“, zapisuje výsledek vážení a poté oznamuje duchu zemřelého rozsudek.⁹⁷³ Není-li zemřelý uznán za spravedlivého, pohltí jej netvor s hlavou krokodýla, hrudí lva a zadkem hrocha.⁹⁷⁴ Dopadlo-li však vážení jeho srdce dobře, doprovodí ho sokolů bůh Hor ke svému otci a vládci podsvětí, Usirovi. Ten zemřelého laskavě přivítá a přidělí mu pole.⁹⁷⁵ Staroegyptská Kniha mrtvých je detailním

⁹⁶⁷ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J., Břeňová, K. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 96-97.

⁹⁶⁸ Popko, M. *Religions of Asia Minor*. Warsaw: Dialog, 1995. s. 121-122.

⁹⁶⁹ *Boj boha bouře s drakem* [III/1-3]. *Mýty staré Mezopotámie*. Praha: Odeon, 1977. s. 285.

⁹⁷⁰ *Mýty staré Mezopotámie*. Praha: Odeon, 1977. s. 283-285. Též Popko, M. *Religions of Asia Minor*. Warsaw: Dialog, 1995. s. 122. a Hoffner, H. A. *Hittite Myths*. Atlanta: Scholars Press, 1998. s. 10-14. Též Eliade, M. *Dějiny náboženského myšlení I*. Praha: Oikoymen, 1995. s. 143-144.

⁹⁷¹ Dle Kramera není jméno *illujankaš* jménem osobním, nýbrž obecným výrazem pro hada či draka. Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 124-127.

⁹⁷² Maat je rovněž zosobněním řádu. Její původní podobou je sup. Kecskésová. Egypt. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 98.

⁹⁷³ Lexa, F. *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. s. 27.

⁹⁷⁴ Tamtéž s. 67.

⁹⁷⁵ Egypťané se domnívali, že budou po smrti žít i nadále jako zemědělci, pokud jimi byli za svého života.

návodem, jak se má zemřelý v podsvětí chovat. Nalezneme tam i tento rozhovor zesnulého s dveřníkem a následně s bohem Thovtem:

„Neohlásím tě, říká dveřník této síně,
pokud neuvedeš moje jméno.
Ten, jenž prověřuje srdce a prohlíží těla, je tvoje jméno.
U kterého přítomného boha tě mám ohlásit?
Řekni to zprostředkovateli Obou zemí.
A kdo je to?
Zprostředkovatel obou zemí je Thovt.
Pojď, říká Thovt,
avšak řekni, proč jsi přišel!
Přišel jsem se ohlásit.“⁹⁷⁶

4.6.2 Apop

Podsvětní had Apop, zosobnění chaosu a velitel démonů temnoty, byl nepřítelem slunečního boha Rea⁹⁷⁷ v jeho každodenní noční pouti podsvětím. Apop se všemožně snažil Reovi škodit, pokoušel se převrhnout jeho sluneční loď, vypít vodu, po které se Re plavil, a vytvářet písečné mělčiny, na kterých měla loď uváznout. Re ho pokaždé porazil, ale Apop znovu každé noci povstal a dál Reovi škodil. „Představoval tak reálnou hrozbu existence vesmíru.“⁹⁷⁸

„Padni a buď spoután,
Apop, nepříteli Rea!
...
Straň se místa zrození Rea,
ty, jenž se před ním třeseš,

Člověk zůstával i po smrti příslušníkem té kasty, do které se narodil. *Usirovo mysterium života*. 100+1 zahraniční zajímavost. č. 26/2003. s. 36-38 a Anthes, R. *Mytologie ve starém Egyptě*. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 49 a Lexa, F. *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. s. 88.

⁹⁷⁶ Říkadlo 125. Vachala, B. *Staroegyptská kniha mrtvých*. Praha: Dokořán, 2009. s. 209-210.

⁹⁷⁷ Bůh slunce, stvořitel světa, pán života a řádu. Re bývá znázorňován se sokolí hlavou, nad níž se vznáší sluneční deska, kolem které je ovínut had, chystající se uštknout nepřítele. Lexa, F. *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. s. 37.

⁹⁷⁸ Hart, G. *Egyptské mýty*. Praha: NLN, 2001. s. 53-54.

neboť já jsem Re, před nímž se třeseš!

...

*Padni! Odplaz se,
Apope, nepříteli Rea!⁹⁷⁹*

4.6.3 Mehen

Podsvětní had Mehen boha Rea naopak chránil při jeho zpáteční cestě podzemím ze západu na východ a na posledním úseku cesty dokonce jeho loď táhl.⁹⁸⁰ „Ve dvanácté hodině, když přitáhl loď k východu, Re sestoupil a protáhl se kůží hada zvaného Život bohů, načež vystoupil omlazený na ranní oblohu.“⁹⁸¹ Hadi rovněž hlídají vstupní bránu do podsvětí.

4.6.4 Vadžet

Had také vždy vystupoval jako ochránce egyptského krále. Tato funkce náležela Vadžet (někdy též zvané Uto), jedovaté kobře, která ztělesňovala stejnojmennou bohyni a byla symbolem božské a královské moci. Byla nejnebezpečnějším hadem, kterého Egyptané znali, a v jejich kultu hadů zaujímal nejvýznamnější místo. Stala se ochranou bohyní Dolního Egypta a spolu s ochranou bohyní Horního Egypta Nechbetou, uctívanou v podobě supice, tvořila dvojici „Obou paní“, které symbolizovaly a dle egyptských představ také chránily Egypt.⁹⁸² Kobra měla rovněž chránit místa posledního odpočinku králů. Symbolem ochranné moci kobry byla královská čelenka. Dle mýtů byla kobra slunečním okem zrozeným z plamene paprsků slunečního boha Rea nebo Hora⁹⁸³, které si Re či Hor nasadil na hlavu a později přenesl na hlavu krále. Přes svou hrozivou podobu kobry byla Vadžet lidmi uctívána jako laskavá a lidem nakloněná bohyně, která chránila nejen krále

⁹⁷⁹ Říkadlo 39. Vachala, B. *Staroegyptská kniha mrtvých*. Praha: Dokořán, 2009. s. 74.

⁹⁸⁰ Zamarovský, V. *Bohové a králové starého Egypta*. Praha: Brána, 2003. s. 93.

⁹⁸¹ Tamtéž, s. 162.

⁹⁸² Vachala, B. *Pověsti a legendy faraónského Egypta*. Praha: KPK, 1994. s. 95. Více o Nechbeth viz 3.5.7.

⁹⁸³ Tito bohové jsou často ztotožňováni.

samotného, ale i všechny živé i mrtvé lidi. Nebezpečná byla pouze egyptským nepřátelům a byla také uctívána jako dárkyně a ochránkyně úrody. Zobrazována byla často jako okřídlená kobra či jako štíhlá žena s kobrou na čele, případně i jako supice s kobří hlavou.⁹⁸⁴

4.6.5 Merseger

Ochranná bohyně thébského pohřebiště. Bývá rovněž pokládána za bohyni ticha. Zobrazována je v podobě hada, někdy též hada se lví hlavou. Původně byla ochrannou bohyní těch, kteří byli v Thébách pohřbeni, později se stala ochránkyní všech, kteří tam pracovali a bydleli. Největší úctě se těšila u dělníků a řemeslníků v městečku u dnešní Dér el-Medíny, kteří k jejímu kultu vytvořili zvláštní společenství a vybudovali jí skalní svatyni.

4.6.6 Tajné jméno boha Re

Had byl v egyptské mytologii také použit jako „nástroj“ pro získání moci nad slunečním bohem Re. Bohyně Eset (Isis)⁹⁸⁵ věděla vše, co se dělo na nebi i na zemi. Neměla však moc nad vládcem světa – bohem Re, neboť neznala jeho tajné jméno. Vymyslela proto lest. Sebrala sliny Rea coby starého boha, smíchala je s hlínou a vytvořila z ní hada. Poté vdechla hadovi život a položila ho na cestu, po které bůh slunce každý den chodil. Bůh na hada šlápl a ten ho uštkl. Eset k němu přispěchala a slíbila mu uzdravení, které je však možné pouze tehdy, bude-li znát jeho tajné jméno.⁹⁸⁶ Re nakonec ve velkých bolestech souhlasil, Eset ho uzdravila a díky své Isti takto získala moc nad bohem slunce, vládcem celého světa a po jeho boku byla povýšena do čela panteonu.⁹⁸⁷ Bohyně Eset je proto často zobrazována s věncem z hadů na hlavě.

⁹⁸⁴ Zamarovský, V. *Bohové a králové starého Egypta*. Praha: Brána, 2003. s. 328.

⁹⁸⁵ viz 3.5.2

⁹⁸⁶ „Obrovská síla skrývající se ve slovech a především jménech mohla být magicky aktivována, a to jak pozitivně, kdy byla využita například k léčení, tak negativně, kdy se jí zneužívalo k zahubení nepřátel. Znalost jména se tedy stala jednou z nejmocnějších zbraní.“ Janák, J. Pojetí "duše" ve starém Egyptě. In Pojetí duše v náboženských tradicích světa. Praha: DharmaGaia, 2007. s. 92.

⁹⁸⁷ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 37. Též Hart, G. *Egyptské mýty*. Praha: NLN, 2001. s. 44-45 a Anthes, R. Mytologie ve starém Egyptě. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*.

Had byl též pokládán za božstvo plodivé síly země, a proto jeho podobu nosila i bohyně úrody a úrodnosti **Renenuta**.⁹⁸⁸ Hojnost jídla Egyptané pokládali za předpoklad šťastného života, a proto byla Renenuta také bohyní štěstí a požehnání.⁹⁸⁹ Podobu hada mělo i mnoho prabohů, například bůh Amon pod jménem **Kematef** („ten, který završil svůj okamžik“).⁹⁹⁰

4.7 ŘECKO

4.7.1 Tyfón

Tyfón („otupující kouř“) byl nejmladším synem bohyně země Gaie a boha věčné temnoty Tartara⁹⁹¹. Tento obrovský had či drak je popisován takto: „*Na rukou měl sto hadích hlav, jeho spodní část těla tvořili hadi a z očí mu šlehaly plameny. Pomocí velkých křídel létal povětrím.*“⁹⁹² Tyfón měl z příkazu své matky zahubit nejvyššího boha Dia, a pomstít se tak za porážku Titánů. „*Když ale od Titánů si nebesa vyčistil Zeus, Tyfóea, své nejmladší dítě, olbřímí Země počala z Tartaru*“⁹⁹³ Bohové nejdříve v hrůze před tímto netvorem uprchli až do Egypta, kde se skryli do zvířecích podob.⁹⁹⁴ Jediná Athéna vytrvala na svém místě a na její přemlouvání a výsměch se Zeus po nějaké době vrátil a spolu s Athénou proti Tyfónovi rozpoutali lítý boj. Zeus vrhal mocné blesky, ale ani to dlouhou dobu nestačilo. Tyfón omotal kolem Dia své mohutné hadí tělo, srpem ho zbavil šlach na rukou i nohou a odvedl boha do jeskyně. Poté šlachy ukryl do medvědí kůže, u které stála na stráži jeho sestra **Delfyné**, obluda s hadím ocasem. Zpráva o Diově porážce se rychle rozšířila mezi bohy, ale Hermes a Pan se vypravili Diově k jeskyni na pomoc „[...] kde

Praha Orbis, 1977. s. 67. Též Lexa, F. *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. s. 21.

⁹⁸⁸ Zamarovský, V. *Bohové a králové starého Egypta*. Praha: Brána, 2003. s. 92-93.

⁹⁸⁹ Tamtéž, s. 249.

⁹⁹⁰ Toto jméno mohlo symbolizovat energii, s níž Amon stvořil svět, či mohlo odkazovat k představě hada svlékajícího kůži a tedy k plodivé síle a cyklu obnovy. Hart, G. *Egyptské mýty*. s. 33-34.

⁹⁹¹ Bůh věčné temnoty a nejtemnější podsvětí propasti. Někdy též bezedná propast věčné temnoty vzniklá z prvopočátečního Chaosu, do níž Zeus svrhl poražené Titány. Později se mu však tento trest zdál příliš krutý a Titány propustil na svobodu. Dle Hésioda měl být Diem do Tartaru svržen rovněž Tyfón. „*Rozlícen Zeus obra pak svrhl v široký Tartar.*“ Hésiodos. Zrození bohů. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 36.

⁹⁹² Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 68. Na jeho hadí povaze se shodují i Hésiodos a Apollodoros,

⁹⁹³ Hésiodos. Zrození bohů. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 35.

⁹⁹⁴ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha V s. 114.

*Pan vyděsil Delfynu náhlým zařváním, zatímco Hermes hbitě vyfoukl šlachy a vrátil je zpět na Diovy údy.*⁹⁹⁵ Zeus se vrátil na Olymp, ale brzy začal Tyfóna znovu pronásledovat a metat po něm blesky. Tyfón uprchl na Sicílii, kde na něho Zeus svrhl horu Etnu. Ta Tyfóna přimáčkla k zemi a drží ho navěky v zajetí.⁹⁹⁶ Tyfón funí vzteky a plive z hory oheň a dým⁹⁹⁷ a způsobuje zemětřesení.

*„Ó Die, vězníš obra Tyfóna, jenž má sto hlav,
v bouřlivé hoře Etně. Buď zdrav!“*⁹⁹⁸

Tyfónova žena **Echidna**, napůl půvabná žena a napůl skvrnitý had, se svým mužem vychovala pokolení děsivých příšer – **Kerbera**, tříhlavého psa s hřívou hadů místo srsti a hadím ocasem, hlídajícího břeh řeky Styx v podsvětí; **Hydru**, mnohohlavého jedovatého vodního hada; **Chiméru**, která byla kombinací lva, divoké kozy a hada; **Ortha**, dvouhlavého psa, který, dle Hésioda, se svou vlastní matkou zplodil Sfingu a nemejského lva.⁹⁹⁹ Echidna se živila lidmi, které pojídala za syrova.

*„Povila Kétó i obludu hroznou; ta nebyla nijak podobna věčným bohům a ani smrtelným lidem – v hluboké jeskyni sídlící urputná Echidna božská, zpolovic panna jiskrozraká a spanilá v tváři, zpolovic zase obrovský had, jak dlouhý, tak děsný, pestrý, masožravý, v té skrýši pod svatou zemí.“*¹⁰⁰⁰

S Hydrou¹⁰⁰¹, stejně jako s jejími sourozenci, se utkal řecký hrdina Hérakles, který, již coby malé dítě v kolébce, přemohl dva hady nastražené bohyní Hérou jako pomstu za nevěru svého manžela,

⁹⁹⁵ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 133.

⁹⁹⁶ Hyginus. *Fabulae*. [online]. Fable [152]. [cit. 2007-04-12]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/HyginusFabulae4.html>.

⁹⁹⁷ V Delfách byl prý Tyfón jako Delfynin hadí druh zaměňován za Pythóna a jako takový zosobňoval ničivý severák. Obecně pak byly větry zobrazovány s hadími ocasy. Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 134.

⁹⁹⁸ Pindaros. *Olympijské zpěvy*. Praha: Rezek, 2002. s. 49. Rovněž Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. s. 114-115

⁹⁹⁹ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 129.

¹⁰⁰⁰ Hésiodos. Zrození bohů. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 22.

¹⁰⁰¹ viz heslo Hydra 5.6.17

nejvyššího boha Dia. „O půlnoci poslala Héra dva zázračné hady s azurovými šupinami do Amfitryónova domu s přísným příkazem, aby Hérakla zahubili. [...] Proklouzli dovnitř a po mramorové podlaze se plazili k dětskému pokoji – z očí jim sršely plameny a ze zubů jim kapal jed. ... Dvojčata¹⁰⁰² se probudila. Spatřila, jak se nad nimi tyčí dva zkroucení hadi a z tlam jim vyšlehují rozeklané jazyky. [...] Hérakles, který po celou dobu ani nezakňoural, hrdě ukázal hady, které právě škrtil, každého v jedné ruce.“¹⁰⁰³

„Ještě mě kojili – a už se po plenkách
plazili na mne hadi – v žhnoucích očích mráz –
seslaní od Diovy chotě, abych zahynul.“¹⁰⁰⁴

Jedenáctým Heraklovým úkolem bylo přivést strážce podsvětní brány, **Kerbera**, který měl tři hlavy a hadí ocas. Vládce podsvětí Hádes mu dovolil Kerbera odvést, pokud ovšem při tom nepoužije zbraně. Po krátkém zápase ho Hérakles sevřel tak silně, že Kerberos slíbil poslušnost a sám ho následoval. Eurysthenes, vida Hérakla s Kerberem přicházet, hrdinu všemožně prosil, aby tohoto strašného tvora odvedl zpět do podsvětí.

„ ... strašlivý pes je u vchodu hlídá,
nemilosrdný; má způsoby zlé; kdo vstupuje dovnitř,
k tomu se oběma ušima lísá a ohonem vrtí,
nenechá ho však vykročit ven; to číhá a pozře
každého, koho chytí, že hodlá vyjít z brány
velesilného Háda a velebné Persefoneie.“¹⁰⁰⁵

Dvanáctým Héraklovým úkolem bylo přinést zlatá jablka ze zahrady Hesperidek, která hlídal strašlivý had/drak Ladón (4.7.6).

¹⁰⁰² Hérakles a jeho nevlastní bratr Ífikles

¹⁰⁰³ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 456-457.

¹⁰⁰⁴ Eurípidés. Héraklés. In *Héraklés a jiné tragédie*. Praha: Svoboda, 1988. s. 87.

¹⁰⁰⁵ Hésiodos. Zrození bohů. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 33. O Kerberovi také Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha VII s. 158.

Chiméra vládla obrovskou silou a ze všech svých hlav chrlila oheň. Byla symbolem posvátného roku o třech obdobích: lev pro jaro, koza pro léto, had pro zimu.¹⁰⁰⁶ Podle některých římských básníků údajně žila v podsvětí, kde, spolu s Kerberem, plnila funkci strážce brány.

„*Echidna přivedla na svět i Chimairu, velkou a strašnou,
křepkou a rychlonohou, jež chrlila nezmarný oheň.
Tři měla ona hlavy: jak jarého lva byla jedna,
druhá jak kozí, třetí jak z hada, statného draka;
strašlivou sílu žhnoucího ohně vydechovala –
odpředu lev a odzadu had a uprostřed koza.*“¹⁰⁰⁷

4.7.2 Sfinx

Sfinx měla tvář ženy, hrud', nohy a ocas lva a křídla ptáka.¹⁰⁰⁸ Byla buď dítětem Echidny a dvouhlavého psa Ortha¹⁰⁰⁹ jak říká Hésiodos: „*Thébám pro neštěstí táž povila, počavši z Ortha, zhoubnou Sfingu a lva, toho Nemejského*“¹⁰¹⁰, či, dle Apollodora, potomkem Echidny a Tyfóna.¹⁰¹¹ Usadila se na okraji Théb a každému kolemjdoucím dávala následující hádanku: „*Na zemi žije dvojnožec i čtyřnožec stejného jména, a také trojnožec. Mění podobu jediný ze všech živých bytostí, které se pohybují na zemi ve vzduchu i v moři. Když se při chůzi opírá o všechny čtyři, je rychlost jeho údů nejmenší.*“¹⁰¹² Kdo neuhodl, toho Sfinga sežrala. Až Oidipus hádanku rozluštil – je to člověk a jeho věk dítěte, dospělosti a stáří. V útlém dětství leze po čtyřech, později chodí po dvou, a když

¹⁰⁰⁶ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 256.

¹⁰⁰⁷ Hésiodos. Zrození bohů. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 22.

¹⁰⁰⁸ „*She had the face of a woman, the breast and feet and tail of a lion, and the wings of a bird.*“ Apollodorus. *The Library*. [online]. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1921. [3.5.8]. [cit. 2011-06-4]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/Apollodorus3.html>.

¹⁰⁰⁹ potomka Echidny a Tyfóna

¹⁰¹⁰ Hésiodos. Zrození bohů. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 23. Též Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 77.

¹⁰¹¹ „*Sphinx, whose mother was Echidna and her father Typhon.*“ Apollodorus. *The Library*. [online]. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1921. [3.5.8]. [cit. 2011-06-4]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/Apollodorus3.html>. Též Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 375.

¹⁰¹² Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 77. Též Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha VII s. 168. Jiné znění této hádanky zní: „*Co má hlas a chodí ráno po čtyřech, v poledne po dvou a večer po třech?*“

zestárne, opírá se o hůl. Na to se Sfinx vrhla ze skály do propasti a zahynula.

4.7.3 Gorgona Medúsa

Zmínit zde musím i Gorgonu Medúsu, i když u ní se nejedná přímo o hada, ale pouze o proměnu do částečně hadí podoby. Původně se jednalo o krásnou dívku, která však urazila bohyni Athénu. Ta ji proměnila v obludu s hady místo vlasů. Každý, kdo na ni pohleděl, zkameněl. Poté co ji Perseus zabil, ukáplo mu na zpáteční cestě několik kapek Gorgoniny krve na pouštní písek. Z nich se zrodilo klubko jedovatých hadů, jejichž jed později zasáhl do lásonovy výpravy za zlatým rounem, když zabil jednoho z Argonautů. Z hlavy Medúsy byl zhotoven štít zvaný Aigis. Medúsina hlava tvořila jeho střed a byla lemována hady. Smrtná Medúsa měla ještě dvě nesmrtelné sestry Sthenó a Euryalé. Jejich bratrem byl obávaný had/drak Ladón.

„... Medúsa, ubitá krutě.

*Ona smrtelná byla – a nesmrtelné ty druhé,
na věky mladé“¹⁰¹³*

*„Ta dívka krásnou kdys byla,
přemnoho nápadníků vždy závistně toužilo po ní.
Nejvíc však budily podiv v té celé nádheře vlasy. ...
Ve chrámě Athénině ji Neptun prý zneuctil. Nato
bohyně, lovova dcera, se obrátí, zakryje štítem
cudnou svou tvář, a aby ten poklesek potrestat mohla,
vlasy Gorgony oné hned změnila v ošklivé hady.
Proto má Pallas i dnes, aby zděsila odpůrce hrůzou
užaslé, na prsou na štítě hady, jež stvořila sama.“¹⁰¹⁴*

¹⁰¹³ Hésiodos. Zrození bohů in *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 20.

¹⁰¹⁴ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha IV s. 104.

4.7.4 Pythón

Jak již bylo řečeno, v mytologii často splývá had s drakem a obě zvířata jsou zaměňována. Obývají studny, jeskyně, hlubiny země a často hlídají poklad, jenž je symbolem moudrosti zasvěcených. Delfský had či drak Pythón, syn bohyně země Gaie, střežil střed země s jeho nezvladatelnou silou. Apollón¹⁰¹⁵ hada přemohl, uložil jej pod omfalos, symbolický pupek světa, a tak získal přístup k zemské moudrosti včetně věštek a léčení. Apollón se takto pomstil za pronásledování své těhotné matky Létó, které Pythónovi nařídila žárlivá Diova manželka Héra. Apollón Pythóna našel v hluboké roklí pod horou Parnasem, zasypal ho deštěm šípů a po krátkém boji ho zabil.¹⁰¹⁶ Jeho tělo pak zakopal do země, a aby po něm nezbyla ani památka, změnil dosavadní jméno této země Pýthó na Delfy. Na místě svého vítězství založil potom svatyni a věštírnu, aby v ní lidem oznamoval Diovu vůli. Nejvyšší bůh Zeus poté Apollónovi přikázal, aby na Pythónovu počest založil tzv. Pythijské hry a odčinil tak zabití syna bohyně země Gaie.¹⁰¹⁷

„Apollón lukostřelec ...

*Pýthóna tisícem střel – neb sotva stačil mu toulec –
prostrílel tak, že prýštícím jedem mu zčernaly rány.
Aby pak slavný ten čin byl zachován na věky bájím,
založil posvátné hry a při hrách závody slavné,
nazvané Pýthijskými dle jména zhubené saně.“¹⁰¹⁸*

4.7.5 Erínye

Stařeny s hady namísto vlasů, psí hlavou, tělem černým jako uhel, netopýřimi křídly a krví podlitýma očima. V rukou třímají mosazí pobité metly a jejich oběti umírají v mukách šílenství.¹⁰¹⁹ Není před nimi úniku.

¹⁰¹⁵ Bůh světla a slunce, ochránce života a pořádku, neomylný střelec. Syn nejvyššího boha Dia a Titánky Létý.

¹⁰¹⁶ Hyginus. *Fabulae*. [online]. Fable [140]. [cit. 2011-06-4]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/HyginusFabulae3.html>

¹⁰¹⁷ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 72.

¹⁰¹⁸ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha I s. 25.

¹⁰¹⁹ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 120.

Erínye představují zosobněné výčitky svědomí a přicházejí, pokud člověk porušil některé tabu. Jsou to bohyně pomsty a kletby, služebnice boha podsvětí Háda a jeho manželky Persefony. Pronásledují vrahy, lupiče, křivopřísežníky a rušitele rodinných svazků. Na svět přicházely z podsvětí zahalené v husté mlze, která je činila neviditelnými. Dle Hésioda se Erínye zrodily z prvního krvavého zločinu na světě, z kapek krve boha nebe Úrana, zmrzačeného jeho synem Kronem, které dopadly na bohyni země Gaiu a oplodnily ji:

*„Co krůpějí krve se z něho stříáslo, ty všecky přijala Země,
a sotva se naplnil koloběh roků, zrodila mocné Erínye ...“¹⁰²⁰*

*„Tísifoné¹⁰²¹ se oblékne spěšně v plášť zbrocený krví,
jedovým hadem své opásá roucho a vychází z domu,
namočí pochodeň v krvi a spěšně ji do ruky vezme.
Jako průvodci věrní ji na cestě doprovázejí
Smutek a Děs a Postrach a Zběsilost s neklidnou tváří.*

...

*Neblahá Tísifoné ... rozepne proti nim paže, kol nichž se ovíjí zmije,
zatřese divoce hlavou. V tom hadi se vzbudí a chřestí,
část se jich po plecích plazí a část, jež k ňadrům se smekla,
hrozivě syčí, z tlam vypouští jed a jazyky mrská.
Potom z prostředka vlasů dvě zmije popadne divě,
máchne morovou rukou a na manžele je hodí ...
nákazu strašnou jim vdechnou a aniž je na těle zraní,
šílenství přehrozné rány jim zasadí v zděšenou duši.*

...

*Zatímco oni se děsí, jim oběma do srdcí vleje
jedy, jež šílenost budí, a zjitří jim nitro až do dna.“¹⁰²²*

¹⁰²⁰ Hésiodos. Zrození bohů. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 18.

¹⁰²¹ Jména Erínyí jsou Aléktó, Tisifoné a Megaira.

¹⁰²² Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha IV s. 95.

4.7.6 Ladón

Řecký had či drak¹⁰²³, který měl dar lidské řeči. Střežil zlatá jablka v zahradě Hesperidek. Zastřelil ho Hérakles, aby mohl splnit svůj jedenáctý úkol a jablka získat. Jablka rostla v zahradě bohyně Héry na svazích pohoří Atlasu a Héra je dostala darem od bohyně země Gaie v den své svatby s nejvyšším bohem Diem. Původně je hlídaly dcery Titána Atlanta Hesperidky, když ale Héra zjistila, že si jablíčka trhají pro sebe, poslala právě neúnavně bdělého hada/draka Ladóna, aby se okolo stromu obtočil a střežil ho. Po jeho smrti umístila Héra Ladóna mezi hvězdy jako souhvězdí Hada.¹⁰²⁴

*„Neb posvátnou rovinu našli,
na níž až do včera snad had ze země zrozený, Ladon,
hlídal jablka zlatá, kdes v Atlantských končinách širých,
Hesperské víly pak při práci své tam líbezně pěly.
Tehdy však strašlivý drak, byv zhuben od Heraklea,
k jabloně sražen byl pni, kdež v dobu tu jenom již koncem
ocasů šhubavě trhal, leč od hlavy ke konci černé páteře bez hnutí
ležel ...
Hesperidy pak blízko si do rukou bělostných hlavy
v zármutku složily rusé a hlasitě kvílely v pláči.
...
Veliký bídák sem zabloudil ten, jenž strážného draka
připravil o život nejdřív a zlatá pak jablka bohyň
uloupiv zmizel a ukrutný žal nám zůstavil nad tím.“¹⁰²⁵*

¹⁰²³ V různých verzích mýtu je popisován různě, Hésiodos ho popisuje takto: „*povila hrozného hada, jenž v šerých hlubinách země v mohutné závitě stočen je na stráž u zlatých jablek.*“ Hésiodos. Zrození bohů. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 23.

¹⁰²⁴ Hyginus. *Astronomica*. [online]. . [II 3]. [cit. 2007-04-12]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/HyginusAstronomica.html>. Sumerové toto souhvězdí považovali za hada Tiámat, se kterým musel bojovat bůh Marduk, aby nastolil světový řád. Křesťanská legenda ho ztotožňuje s drakem, kterého přemohl Sv. Jiří. Dvořáčková, V. *Souhvězdí a jejich mýty*. Praha: KMA, 2005. s. 20.

¹⁰²⁵ Apollonios Rhodský. *Argonautika*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1924. s. 165-167. O Ladónovi viz. také Eurípidés. *Héraklés a jiné tragédie*. Praha: Svoboda, 1988. s. 43-44.

Ladónova sestra **Eurydiké** („široko daleko spravedlivá“¹⁰²⁶) byla v řecké mytologii podsvětní bohyní. Místo rukou měla hady a tradičně jí byly připisovány veškeré lidské oběti, jejichž smrt byla zjevně způsobena zmijím jedem.

4.7.7 Asklépiova hadí hůl

Řecký lékař a později bůh lékařství Asklépios („bez ustání mírný“, Římány nazývaný Aesculapius) byl synem boha slunce a věštby Apollóna a vodní víly Korónis. Vychován však byl kentaurem Cheirónem, od něhož se naučil umění vyléčit všechny nemoci a zranění lidí. Pro tuto svou schopnost je považován za zakladatele lékařství. Asklépios je zobrazován jako vousatý muž se psem a holí ovinutou hadem, jako symbolem neustále se obnovujícího života.¹⁰²⁷ Kromě svého umění léčit měl i jiné dary. Od bohyně Athény dostal darem dvě lahvičky s krví Gorgony Medúsy. Jedna z nich měla moc oživit mrtvé a druhá naopak zabíjet.¹⁰²⁸ Po nějaké době si však vládce říše mrtvých Hádes počal stěžovat, že mu Asklépios krade mrtvé a obvinil ho, že se nechal podplatit zlatem. O této události se zmiňuje i Lukianos: „... *Tyndarův návrat z podsvětí a hněv Diův proto na Asklepia ...*“¹⁰²⁹ Zeus poté Asklépia, jako rušitele světového řádu, zabil svým bleskem. Později mu však život vrátil. Obraz, na němž Asklépios drží léčivého hada, umístil Zeus mezi hvězdy.¹⁰³⁰ „*Asklépiova hadí podoba ... prozrazuje, že byl héroem věšteckým. Přesto v jeho chrámu v Epidauru chovali několik ochočených hadů jako symbol zmrtvýchvstání: hadi totiž každý rok svlékají svou suchou kůži.*“¹⁰³¹ Nemocní údajně v tomto chrámu spali na holé zemi a o lože se dělili s nejedovatými hady.¹⁰³² Dle báje pomáhal had slavnému lékaři hledat v lesích léčivé byliny.¹⁰³³

¹⁰²⁶ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 512.

¹⁰²⁷ Hůl ovinutá hadem je dodnes znakem lékařů a lékárníků.

¹⁰²⁸ Jiné verze mýtu tvrdí, že si Asklépios a Athéna krev mezi sebou rozdělili. Asklépios s ní zachraňoval životy a Athéna jako bohyně války je naopak mařila. Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 175.

¹⁰²⁹ Lukianos. *O tanci*. Praha: J. Reimoser, 1930. s. 27.

¹⁰³⁰ Jedná se o souhvězdí Hadonoše a Hada.

¹⁰³¹ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 178

¹⁰³² Hallam, E. *Bohové a bohyně*. Praha: Knižní klub, 1998. s. 127.

¹⁰³³ Dvořáčková, V. *Souhvězdí a jejich mýty*. Praha: KMa, 2005. s. 26

*„Jak spasitel celého světa vzrůstej a žij, ó chlapče!
vždyť za zdraví budou ti vděčna
mnohá smrtelná těla, jež mrtvá k životu vzkřísíš.
Ale až jednou se o to zas pokusíš, pohoršíš bohy:
léčení tvému konec se učiní dědovým bleskem.“¹⁰³⁴*

Také Asklépiova dcera **Hygieia** je spojována s hady. Jako bohyně je dárkyní zdraví a přímo jeho zosobněním. Zobrazována bývá jako mladá žena, která napájí hada z misky, či má hady ve své bezprostřední blízkosti. Druhá Asklépiova dcera, Panakeia, je osvoboditelkou od všech bolestí. Jejich bratr, Telesforos, přinášel konečné vyléčení nemoci. Manželka Epioné byla „utišitelkou všech bolestí“.

4.7.8 Had a kouzelná bylina

Glaukos byl synem Mínoa a Pasifaé. Jednou při hře, ještě jako malé dítě, zmizel z knósského paláce a jeho rodiče ho nemohli nikde najít. Obrátili se proto o radu do Delfské věštírny, kde jim bylo sděleno toto: *„Ten, kdo dokáže dát nejlepší přirovnání pro zlověstného tvora, který se nedávno na Krétě narodil, dokáže najít i to, co se ztratilo.“¹⁰³⁵* Mínós po tajemném tvorů pátral a brzy zjistil, že se v jeho stádech narodila jalovička, která třikrát denně mění barvu¹⁰³⁶. Nato povolal věštce, aby mu toto podobenství vysvětlili, ale dlouho na jeho význam nikdo nemohl přijít. Až Polyeidos z Argu prohlásil: *„To tele nic tak nepřipomíná jako zrající ostružinu. Mínós mu okamžitě nařídil, aby šel Glauka hledat.“¹⁰³⁷* Polyeidos bloudil palácem po dlouhý čas, ale cestu k ztracenému chlapci stále nenacházel. Až najednou spatřil sovu, která seděla u vchodu do sklepa a odháněla odtud hejno včel. Polyeidos pochopil, že je to věštecké znamení, sestoupil do sklepa a našel tam chlapce utopeného v sudu s medem. Jakmile se Mínós novinu dozvěděl, řekl Polyeidovi, že nyní ještě musí Glauka oživit. Zamkl Polyeida i chlapcovo tělo v hrobce, kde

¹⁰³⁴ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha II s. 53.

¹⁰³⁵ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 307.

¹⁰³⁶ z bílé na červenou a z červené na černou

¹⁰³⁷ Tamtéž, s. 307.

měl zůstat tak dlouho, dokud nevyplní jeho přání. Když si po nějaké době Polyeidos zvykl na šero hrobky, uviděl hada plazícího se k chlapcovu mrtvému tělu. Hada zabil, ale za chvíli se objevil další had a ten, když viděl, že jeho druh je mrtvý, zmizel, aby se za nějakou dobu objevil znovu s kouzelnou bylinou. Tu přiložil na mrtvého hada, který poté ožil. Polyeidos tedy hada napodobil, přiložil bylinu na tělo Glauka a i on se znovu probudil k životu.¹⁰³⁸

4.7.9 Erichthonios

Syn matky země Gaie a božského kováře Héfaista. Erichthonios měl napůl hadí a napůl lidskou podobu¹⁰³⁹, nejčastěji je popisován jako had s lidskou hlavou. Po narození se ho ujala bohyně Athéna a odnesla ho v uzavřeném košíku do svatyně na athénské Akropoli, kde ho hlídali dva hadi. „*Erichthonios je možná rozšířený tvar od Erechtheus. ... Athéňané ho zobrazovali jako hada s lidskou hlavou, protože byl héroem, duchem posvátného krále, který oznamoval přání stařeny.*“¹⁰⁴⁰ Svůj původ od něj odvozuje prastarý královský rod, který si říkal Erechtheovci. Nosívali amulety v podobě zlatých hadů a v Erechtheiu chovali posvátného hada. Stejně jako Asklépiovi „*dala Athéna dvě kapky téže krve Erichthoniovi, aby s jednou léčil a s druhou zabíjel, a připevnila mu lahvičky k hadímu tělu zlatými páskami.*“¹⁰⁴¹

4.7.10 Achelóos

Bůh Achelóos vynikal obrovskou silou a schopností měnit svoji podobu. Střetl se s hrdinným Héraklem kvůli své snoubence, krásné Déianeře, do které se Hérakles rovněž zamiloval. V tomto boji se Achelóos změnil v obrovského hada. Ani to však nepomohlo, a proto se

¹⁰³⁸ Apollodorus. *The Library*. [online]. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1921. [3.3.1]. [cit. 2007-04-12]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/Apollodorus3.html>

¹⁰³⁹ Hyginus. *Fabulae*. [online]. Fable [166]. [cit. 2007-04-12]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/HyginusFabulae4.html>. Rovněž Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 94.

¹⁰⁴⁰ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 96. Athéna bývala Trojjedinou bohyní: střední postava v podobě ženy byla potlačena a mýty s ní spojené byly přeneseny na Afroditu; zůstala panna, jejímž hlavním zájmem byla válka a stařena, která dávala inspiraci věštírám a dohlížela na veškeré umění.

¹⁰⁴¹ Tamtéž, s. 175.

proměnil ještě jednou, tentokrát v býka s mohutnými rohy. Hérakles ho s vypětím všech sil nejen přemohl, ale podařilo se mu ulomit i jeden z rohů, který později naplnily mořské bohyně Néreevny různými plody a tak se z něho stal „roh hojnosti“. Jeho dcerami jsou Sirény.¹⁰⁴²

*„Silou já cítím se slabší – ve svém umění pomoci hledám:
sokovi unikám tak, že měním se v dlouhého hada,
plazím se sem a tam a v zákruty svjím své tělo,
jazykem rozdvojeným naň syčím sykotem děsným.“¹⁰⁴³*

4.7.11 Had/drak střežící zlaté rouno

Přinést zlaté rouno¹⁰⁴⁴ se v Řecku všeobecně považovalo za takřka nemožné. Iáson, syn iólského krále Aisona, se měl stát po svém otci králem. Aisona však zbavil vlády jeho nevlastní bratr Peliás. Aby uchránil svého novorozeného syna před strýcem, předal Aison Iásona na výchovu moudrému kentauru Cheirónovi. Ve dvaceti letech se Iáson vrací do Iolkku, aby donutil Pelia k předání vlády. Již cestou si příznivě naklonil bohyni Héro, jejímž přičiněním ztratil v řece jeden ze svých sandálů. Král Peliás mu vcelku ochotně slíbil vládu předat, ale protože se rozvzpomněl na starou věštbu, podle níž mu má muž bez jednoho sandálu přinést smrt, připojil podmínku, že Iáson musí nějakým hrdinským činem dokázat, že je královského trůnu hoden. Jako tento úkol mu poručil přinést právě zlaté rouno. Jeho majitel, král Aiétés, si ho však velmi cenil a proto ho nechal pověsit na vysoký strom v posvátném háji boha války Area a střežit nikdy neusínajícím hadem/drakem, který se zrodil z krve Tyfóna, když ho Zeus zahubil.¹⁰⁴⁵ Iáson zorganizoval velikou výpravu, ve které se sešli největší řečtí hrdinové, a na lodi Argo s nimi odplul do Kolchidy¹⁰⁴⁶. Po mnohých útrapách a dobrodružstvích tam skutečně dorazil a požádal krále Aiéta, aby mu rouno daroval. Král souhlasil, ovšem pod podmínkou, že zapřáhne do jeho železného pluhu ohnivě býky, zorá s nimi pole boha

¹⁰⁴² Kerényi, Karl. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 148.

¹⁰⁴³ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. kniha IX s. 198.

¹⁰⁴⁴ Zlaté rouno pocházelo ze zlatého berana a jeho majitelem byl mocný král Aiétés.

¹⁰⁴⁵ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 604.

¹⁰⁴⁶ dnešní pobřeží Kavkazu

války Area, zaseje na pole dračí zuby z Areova hada, vyčká, až z těchto zubů vyrostou ozbrojení vojáci, pustí se s nimi do boje a všechny je pobije. Iáson všechny tyto nesnadné úkoly splnil, s vydatnou pomocí Aiétovy dcery Médeie, která mu dala kouzelnou mast, jež činila člověka nezranitelným a na jeden den nepřemožitelným, a prospěla mu rovněž dobrými radami. Aiétos však, i přes splněný úkol, Iásonovi odmítl rouno vydat. Iáson se tedy vydává do Áreova posvátného háje podruhé: „*Oni dva pěšinou došli až k posvátnému háji, našli ohromný dub, na kterém viselo zlaté rouno, podobné mraku, který se zardívá planoucí září vycházejícího slunce. Však právě v té chvíli je spatřil přicházet had, který nikdy nespí a s hrozivým sykotem k nim natáhl svůj předlouhý krk.*“¹⁰⁴⁷ Až nyní, znovu s pomocí Médeie, která kouzelnými kapkami strážného hada/draka uspala, Iáson zlaté rouno získává. Médeie poté z vděčnosti za její pomoc nabízí manželství, s čímž ona ráda souhlasí a společně se vydají na zpáteční cestu do Iolků.

4.7.12 Areův had

Obrovský posvátný had boha války Area měl dračí hlavu a střežil pramen v hluboké jeskyni. Narazili na něj služebníci královského syna Kadma, kteří hledali vodu, aby mohli přinést potřebnou oběť bohům. Had/drak je rozsápal a Kadmos tak na své služebníky čekal marně. Vypravil se je proto hledat. Když je našel mrtvé, pochopil, co se stalo a hada/draka po těžkém boji zabil. Následně dostal od bohyně Athény radu, aby hadovi vytrhal z dračí tlamy zuby a zasel je na pole. Ze země vyrostl oddíl ozbrojených vojáků, kteří se ihned pustili do vzájemného boje. Když již zbylo pouze pět nejsilnějších, poručila jim Athéna, aby boje zanechali a přísahali věrnost svému novému pánu a veliteli, příštímu králi Kadmovi.¹⁰⁴⁸ Těmito vojáky byli Echión („zmije“), Údaios („ze země“),

¹⁰⁴⁷ „*And they two by the pathway came to the sacred grove, seeking the huge oak tree on which was hung the fleece, like to a cloud that blushes red with the fiery beams of the rising sun. but right in front the serpent with his keen sleepless eyes saw them coming, and stretched out his long neck and hissed in awful wise ...*“ Apollonius Rhodius. *Argonautica*. [online] Classical Library Volume 001. London, William Heinemann Ltd, 1912. Book 4 [123 etc.]. [cit. 2007-04-12]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/ApolloniusRhodius1.html>.

¹⁰⁴⁸ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 195-199. a Apollodorus. *The Library*. [online]. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London,

Chthonios („z půdy“), Hyperénór („muž, který vystupuje“) a Pelór („had“). „*Tato jména jsou všechna příznačná pro věštecké héroy.*“¹⁰⁴⁹ S pomocí těchto vojáků Kadmos postavil město Théby, kterému byl moudrým a spravedlivým panovníkem. Jeho život však provázelo mnoho utrpení a žalu a on dlouho nemohl přijít na příčinu svého nešťastného osudu. Jednou si však vzpomněl na Areova hada: „*Jestliže je to kvůli němu, to měli bohové raději proměnit mě samotného v hada! Sotva to vyslovil, tělo se mu protáhlo, nohy srostly a jazyk se rozštěpil. Ze slov, kterými volal k sobě Harmonii, aby ji naposledy objal, zbylo jen hadí syčení.*“¹⁰⁵⁰ Jeho žena Harmonia, vida co se stalo, zvolala k bohům, proč neproměnili v hada raději ji, než jejího milovaného manžela. V okamžiku se i ona stala hadem a oba v této podobě zůstali až do své smrti.¹⁰⁵¹

*„Tma jeskyně skrývala draka ...
z očí sršel mu oheň a tělo kypělo jedy,
mrská jazyky třemi, tři řady zubů má v tlamě.*

...

*Drak zatím v závitů kruhy svůj šupinatý hřbet svíjel,
z jeskyně po háji dál se v ohromných obloucích plazil;
více než polovinou své délky když vzhůru se vztyčil,
pohlížel na celý les, jsa dlouhý jak souhvězdí Hada.*

...

*Jedny uštknutím hubí a jiné obětím dlouhým,
jiné zas umoří dechem, jenž plný byl smrti a jedu.*

...

*Zatímco přemýšlí vítěz, jak velkého draka teď zabil,
náhle ozve se hlas, a nijak se nedalo poznat,
odkud se ozval: Proč na hada mrtvého, Kadme, se díváš?
Budeš uviděn jednou i ty v té podobě hadí.“¹⁰⁵²*

William Heinemann Ltd. 1921. [3.4.1]. [cit. 2007-04-12]. Dostupné přes
<http://www.theoi.com/Text/Apollodorus3.html>

¹⁰⁴⁹ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 199.

¹⁰⁵⁰ Tamtéž, s. 216-217.

¹⁰⁵¹ Dle Pindara určil nejvyšší bůh Zeus, že Kadmos a Harmonia mají náhradou za všechna příkoří navěky žít životem blažených v Élysiu. Poslal pro ně vůz tažený draky, který je tam odvezl.

¹⁰⁵² Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha III s. 61-62.

„Povzdech Kadmos, zda had to posvátný přece jen nebyl,
 jehož jsem probodl kopím ...
 Jestliže za jeho smrt hněv boží se stále mstí na mně,
 kéž se za svoji vinu sám proměním v dlouhého hada!
 Pravil a cítil i sám, že se rozpíná v dlouhého hada ...
 na prsa padá k zemi a vidí, jak pozvolna nohy
 sloučené v jedno se tenčí, až přejdou v koneček oblý.“¹⁰⁵³

4.7.13 Kekrops

Kekrops byl zakladatelem Athén a prvním athénským králem. Narodil se bez rodičů, ze země, jako poloviční člověk a poloviční had. Hlavu a horní část těla měl lidskou, nohy pak srostlé v hadí ocas.¹⁰⁵⁴ Když založil město, propukl mezi bohyní Athénou a bohem moří Poseidónem spor o vládu nad zemí, která mu měla podléhat. Nejvyšší bůh Zeus proto určil, že vládu dostane ten, který dá městu cennější dar a vyzval Kekropa, aby spor rozsoudil. Bůh moře Poseidón vrazil svůj trojzubec do skály, ze které vytryskl pramen slané vody. Athéna zabodla do země své kopí. Na tomto místě vyrostla oliva. Kekrops přiřkl vítězství Athéně, neboť slaná voda je v moři přešršel, ovšem oliva je strom s užitečnými plody, který dává bohatství. Na důkaz jejího vítězství postavil Kekrops Athéně velkolepou svatyni na Akropoli. Městu dal první zákony a na počest jeho ochránkyně je nazval Athény.¹⁰⁵⁵

4.7.14 Had jako dárce věšteckého daru

V řecké mytologii se poměrně často objevuje motiv, kdy je had příčinou získání věšteckého daru, či, jinak řečeno, porozumění řeči věšteckých ptáků, tak že nejčastěji v dětském věku had olíže, či vylíže člověku uši. Stalo se to Melampudovi, „*prvnímu smrtelníkovi, jemuž se dostalo věšteckých schopností, a prvnímu, kdo provozoval lékařskou*

¹⁰⁵³ Tamtéž, s. 97.

¹⁰⁵⁴ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 94.

¹⁰⁵⁵ Tamtéž s. 56. Athéňané zasvětili Kekropovi na Akropoli zvláštní posvátný okrsek, tzv. Kekropion, v němž byl prý rovněž jeho hrob.

*praxí*¹⁰⁵⁶, stejně jako dvojčatům Kassandře a Helenovi¹⁰⁵⁷ „*a pravděpodobně i synům Láokoóntovým*“¹⁰⁵⁸. V mýtu o Trojském koni na rozkaz bohyně Athény¹⁰⁵⁹ z moře vystoupili dva obrovští mořští hadi jménem Porkes a Chariboia, ovinuli se kolem údů Láokoóntových synů Antifa a Thymbraia a zardousili je. Když jim Láokoón přispěchal na pomoc, zardousili i jeho.¹⁰⁶⁰ Neboť Láokoón byl jediným odpůrcem rozhodnutí vtáhnout nastraženého Trojského koně do města, vyložili si Trójané tuto událost jako vůli Athény a pomstu bohů za zneuctění koně. Konec dopravili do města, čímž zpečetili svůj osud. Uprostřed noci z koně vylezli ukrytí achajští válečníci, kteří Tróju zničili.

Dle Gravesa se jedná o stejný motiv i v mýtu o Héraklově mládí¹⁰⁶¹, kdy Hérakles, ještě coby malé dítě ve své kolébce přemohl dva hady (4.7.1).

4.7.15 Vzpoura Gigantů

Čtyřicet obrovských a hrozných obrů s „*dlouhými vlasy, vousatými bradami a hadími ocasy místo nohou*“¹⁰⁶² se rozhodlo, že pomstí své bratry Titány uvržené nejvyšším bohem Diem do Tartaru. Chopili se pochodní a kamenů, které počali metat ze svých horských vrcholů vzhůru k sídlu olympských bohů. Héra věštila, že obry nemůže zabít nikdo, kromě jediného smrtelníka ve lví kůži. Ovšem ani on sám nic nezmuže, nenaleznou-li předtím bylinu nesmrtnosti, která prý roste na skrytém místě na zemi. Zeus bylinu našel a přinesl ji neporušenou do nebe. Poté se bohové, společně s hrdinným Héraklem, pustili do boje proti obrům, ve kterém nakonec zvítězili.

„*Zpívá o válce Gigantů s bohy
a velebí lživě hadonožců těch slávu*“

¹⁰⁵⁶ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 235.

¹⁰⁵⁷ Tamtéž, s. 628.

¹⁰⁵⁸ Tamtéž, s. 459.

¹⁰⁵⁹ či Apollóna

¹⁰⁶⁰ Hyginus. *Fabulae*. [online]. Fable [135]. [cit. 2007-04-12]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/HyginusFabulae3.html>.

¹⁰⁶¹ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 459-460.

¹⁰⁶² Tamtéž, s. 130.

*a skutky zlehčuje bohů.*¹⁰⁶³

4.7.16 Had jako strážce a opatrovatel

Euadna byla dcerou mocného pána vod Poseidóna a bohyně Pitany. Vychovával ji vládce arkadského lidu, hrdina Aipytos. Euadna počala s bohem Apollónem božského syna lámose, ihned po porodu: „*ho ale opustila, nechala ho ležet, i když nerada, na zemi. Avšak dva hadi s šedomodrýma očima živili to dítě se vsí péčí podle božích úradků neškodnou včelí šťávou.*“¹⁰⁶⁴ Od svého otce Apollóna dostal věštecký dar, dovednost rozumět pravým věštbám. Zároveň však dostal následující příkaz. Až jednoho dne přijde hrdinný Hérakles a založí pro svého otce slavnost a závody, lámos má u největšího Diova oltáře vybudovat věštírnu. Tak se také stalo a lámovci byli od té doby v Helladě oslavovaným rodem.¹⁰⁶⁵

4.7.17 Askalafos

Déméter, bohyně úrody a zemědělství, proměnila v sovou Askalafa za to, že upozornil na zrnka granátového jablka, které v podsvětí snědla Déméteřina dcera Persefoné (Kora). Ta se proto již nemohla natrvalo vrátit na zemi, ale musela se vracet každý rok na tři měsíce do podsvětí. Askalafos byl jedním z Hádových zahradníků.¹⁰⁶⁶

4.7.18 Tityos a supové

V Delfách se obr Tityos pokoušel znásilnit Létó. Zachránili ji však její děti Apollón a Artemida. Tityos byl za trest uvržen do Tartaru a připoután k zemi kolíky. Dva supové mu ujíдали játra.¹⁰⁶⁷

„Také jsem Titya zřel, jenž syn je posvátné Země:

¹⁰⁶³ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha V s. 114.

¹⁰⁶⁴ Pindaros. *Olympijské zpěvy*. Praha: Rezek, 2002. s. 67-69.

¹⁰⁶⁵ Tamtéž, s. 65-71.

¹⁰⁶⁶ Apollodorus. *The Library*. [online]. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1921. [2.5.12]. [cit. 2011-06-4].

Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/Apollodorus2.html>. Též Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 87-88. Též Campbell, J. *Primitivní mytologie*. Praha: Pragma, 2008. s. 174.

¹⁰⁶⁷ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 73.

rozpjat na zemi ležel a devět pokrýval lánů.

*Stojíce z obou stran dva supové mu žrali játra
v bránici nořice zobák – a nemoh se rukama bránit;
kdysi Diovu choť on zneuctil, vznešenou Létu.“¹⁰⁶⁸*

4.7.19 Sova a podsvětí

Sup však nebyl jediným ptákem, spojeným s potrestáním provinilců. V podsvětí létala sova a žalostně houkala kolem sloupu, ke kterému byli hady přivázáni vnukové Poseidona, dvojčata Ótos a Efialtés. Tito Giganti byli takto potrestáni za svoji zpupnost a za to, že chtěli z Olympu unést a znásilnit bohyně Artemis a Héro. Artemis se mezi nimi objevila v podobě laně, a když se ji pokusili zabít, prokláli se navzájem svými šípy.¹⁰⁶⁹

4.8 KELTOVÉ

4.8.1 Dagda (ir)

Had byl průvodcem irského boha Dagdy, nejvyššího vládce nebe, pána moře a hvězd. Dagda se zrodil ze spojení Danu – božské vody z nebes, matky bohů a dárkyně života, a posvátného dubu nazývaného Bíle. Z jejich spojení vznikly dva obrovské žaludy. Z prvního se zrodil Dagda „Dobrý bůh“, z druhého pak bohyně Brigit. Spolu s Brigit se stal Dagda otcem všech, je proto nazýván „Otec bohů“.¹⁰⁷⁰ Je rovněž pánem znalostí, umění a technik všech profesí, neboť je vševědoucí. Lidem se zjevoval v bouři, blesku, hromu i slunci. Skrze kouzelný kotel, který nebyl nikdy prázdný¹⁰⁷¹, byl dárce potraviny pro všechny živé bytosti, božstvem plodnosti a úrodnosti. Je obávaným válečníkem a jako takový také ochranným bohem všech válečníků, kněží a lovců. Jeho magický kyj měl schopnost nejen zabíjet, ale i znovu oživit ty, jenž usmrtil. Byl rovněž i průvodcem duší zemřelých, které odváděl na nebeské místo plné hojnosti

¹⁰⁶⁸ Homér. *Odysseia*. Praha: Odeon, 1967. s. Zpěv XI s. 199.

¹⁰⁶⁹ Neškudla, B. *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2003. s. 28.

¹⁰⁷⁰ Ellis, P. B. *Celtic myth and legends*. Constable&Robinson 2002. s. 25-27.

¹⁰⁷¹ Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 219-221.

a radostí a nejvyšším pánem Jiného světa. Protože přivolával roční období magickou harfou, byl bohem úrody a zemědělství¹⁰⁷² a byl zodpovědný za běh času. Melodie, které hrál na svojí kouzelnou harfu, dokázaly rozesmát, roztesknit či uspat každého, kdo je zaslechl.

4.8.2 Cernunnos (gal)

Zvaný „rohatý, či parohatý“ je v galské mytologii (mimo jiné) zobrazován s hadem (či dvěma a více), někdy hadem s beraní hlavou, jako symbolem obnovení života, plodivých sil, reprodukce a obnovy mladosti a vegetace. Vidíme ho s korunou jeleních parohů a sedícího se zkříženýma nohama¹⁰⁷³ v tzv. Buddhově pozici. Had na některých zobrazeních zaujímá přímo místo falu, jinde má Cernunnos hady místo nohou, nejčastěji je však drží v levé ruce, či se vyskytují v jeho bezprostřední blízkosti. Podle mýtu vládl tento „Pán zvířat“ nad životy všech bytostí, přinášel smrt, ale i bezbřehé milosrdenství. Kromě hada je obklopen množstvím jiných zvířat.¹⁰⁷⁴ Je to bůh životních sil a života v nejširším slova smyslu, bůh úrodnosti, růstu, pohybu, obchodu, dopravy a úspěšných válek. Rohatý had ho ale rovněž pojí se světem zemřelých a zmrtevýchvstáním. Cernunnos byl ochranným bohem všech lidí i zvířat, často se, stejně jako Lugh, objevoval s pytlím (či vakem) peněz a byl-li o to lidmi žádán, obdarovával je blahobytem a bohatstvím. Byl patronem lovců, stejně jako lovených zvířat. V irské pověsti se Cernunnos objevuje jako Conall Cernach¹⁰⁷⁵ („rohatý“) a právě u něho hraje had velkou roli. Hrdina zde pomáhá hledat Fraechovi v Alpách jeho unesenou ženu a syny, které v hradu střeží strašlivý had. V okamžiku, kdy se Conall Cernach přiblíží k hradu, vklouzne mu had do opasku, kde zůstane, dokud Conall nesplní své poslání a navrch z hradu neodnese poklad.

¹⁰⁷² Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 125.

¹⁰⁷³ Mac Killop, J. *Dictionary of Celtic Mythology*. Oxford University Press, 1998. s. 76-77.

¹⁰⁷⁴ Vlčková, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 61-64. Těž Eliade, M. *Dějiny náboženského myšlení II*. Praha: Oikoymenh, 1996. s. 136.

¹⁰⁷⁵ hrdina Ulsterského cyklu

Rovněž k atributům boha **Es**¹⁰⁷⁶ patří hadi s beraními hlavami. Esus byl mocným válečníkem, ale i ochráncem v dobách míru. Měl moc především nad světem zesnulých a nad bohatstvím ve všech jeho formách. K jeho atributům rovněž patří měšec s penězi, kterými obdarovával své stoupence. Esus mívá hlavu ozdobenou lístky jmelí, postupné přerůstání těchto lístků v jelení paroží na vyobrazeních dokazuje, že Cernunnos a Esus mohou být zaměňováni.¹⁰⁷⁷

4.8.3 Matrony

Matrony neboli Mateřské bohyně či prostě Matky jsou velmi starými keltskými bohyněmi. Na jedné straně symbolizují plodnost a nový život, na straně druhé spojení se smrtí a světem mrtvých.

Původně se jednalo o velký počet ochranných bohyní, kdy jedna bohyně příslušela jednomu kmeni nebo menšímu společenství, ale známé jsou i Matrony nadkmenové. V galořímském období byly většinou zobrazovány jako tři sedící zralé ženy mírného výrazu, držící roh hojnosti nebo koše naplněné zemědělskými produkty, často ovocem, obilím či chleby, nebo kojící a chovající malé děti. Někdy jsou v jejich společnosti hadi, ptáci i jiná zvířata. Jedná se o plodnostní ženská božstva, udržovatelky a ochránkyně života a plodnost, úrodnost, ochrana a dostatek evokují i veškeré jejich atributy.

K bohyním, které jsou zobrazovány s hady, patří velká mateřská bohyně **Rosmerta** („velká zaopatřovatelka“) vlastníci tzv. roh hojnosti, často též váček s penězi, symbol bohatství. Had, jako její atribut, je symbolem posmrtného života a zásvěť. V římské době je zobrazována s „Merkurem“, jehož častým atributem byl rovněž had.

Sirona je rovněž mateřskou bohyní s hadem vinoucím se jí kolem levé ruky jako jedním z hlavních atributů. Byla uctívána jako bohyně noční oblohy a tím i Jiného světa, bohyně plodnosti, regenerace a zdraví,

¹⁰⁷⁶ viz též 3.7.8

¹⁰⁷⁷ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 114.

smrti a znovuzrození. Zobrazována bývá s ovocem, klasy, girlandami rostlin či s žezlem nebeské královny. V pravé ruce drží mističku s vejci, kolem levé paže se jí vine had vystrkující jazyk směrem k vejcím. Toto zobrazení mělo ilustrovat keltskou tezi, podle níž smrt povstává ze života (pravá strana) a život ze smrti, zde ze tmy uvnitř vejce (levá strana).¹⁰⁷⁸ Vejce představovala znovuzrození. V hadech byla spatřována vtělení duší zemřelých. Životní rytmus hadů v mnohém připomíná roční období. Když se na podzim ochladí a příroda přestává plodit, zalézají hadi pod zem. S příchodem jara, oteplením a probouzející se přírodou se opět objevují.

4.8.4 Epona (gal)

Její jméno je odvozeno z galského „epo“ kůň a koncovky „ona“ svědčící o jejím božství. Epona je kontinentální mateřská bohyně, zosobnění země, bohyně plodnosti a úrody, manželka galského boha nebes Taranise. Jejím úkolem bylo ochraňovat, léčit a uzdravovat lidi. Bývá zobrazována jedoucí na koni a s hady, kteří ji nepochybně spojují se zřevím. V mladší keltské mytologii se již nevyskytuje, nahradila ji bohyně Rigani¹⁰⁷⁹. Mezi Eponou a velšskou bohyní plodnosti Rhiannon lze nalézt mnoho podobností, někdy bývají v literatuře dokonce ztotožňovány.¹⁰⁸⁰

4.8.5 Conall Cernach (ir)

Conall Cernach zvaný „rohatý“ vystupuje spolu s Fraechem Mac Fidaigem v mýtu „Odehnání Fraechových stád“. Byl to ulsterský lovec lidských hlav. Fraechu pomáhá hledat jeho unesenou ženu, tři syny a stádo magických krav. Místo v Alpách, kde jsou vězněni, střeží had, ten ale Conalovi nezpůsobí žádnou újmu, naopak mu vklouzne do opasku, kde zůstane po celou dobu, dokud Conall své poslání nesplní.

¹⁰⁷⁸ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 344-345.

¹⁰⁷⁹ viz též 3.7.8

¹⁰⁸⁰ „Rhiannon se na kontinentě nazývá Epona.“ Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 193.

4.8.6 Teutates (gal)

„Otec kmene“, kmenový či nadkmenový bůh lidu, ochraňující lid v dobách války i míru, bůh plodnosti a blahobytu, ochránce zemřelých, bůh věšectví a všeobecné kultury. „*Jeho symbolem je především had s beraní hlavou. Může to vyjadřovat jeho působnost: napomáhá animální plodnosti (had) a vede svůj lid do války (beran).*“¹⁰⁸¹ Na Gundestrupském kotli¹⁰⁸², ve scéně nazývané „Oběť Teutatovi“, je zobrazena lidská postava, která noří lidskou oběť hlavou dolů do kotle či kádě. Právě takto byly oběti určené bohu Teutatovi usmrcovány. Ke kotli přichází sedm pěších válečníků doprovázených třemi hráči na hudební nástroj cornyx. U kotle stojí obr, který muže popadá a hlavou napřed je strká do kotle. Uprostřed výjevu je zobrazen stylizovaný strom, nad nímž se tito muži, opět živí a jako jezdci na koních vyrážející do boje, ubírají opačným směrem než postavy dole. Před nimi se vine rohatý had. „*Vhodíš-li do něj (do kotle) muže, kterého ti dnes zabijí, bude zítra zdráv jako předtím, až na to, že bude němý.*“¹⁰⁸³

4.9 SLOVANÉ

Ve slovanské mytologii býval had považován za domácího ochranného démona, hada hospodářička, kterého obyvatelé domu krmili. Do jeho podoby se mohl proměnit domácí „děd“ – duch předků. „*Na Slovensku se nazývá starý dědo, gazda, v Čechách had hospodářček.*“¹⁰⁸⁴ Bydlí pod pecí nebo pod prahem. Mnohdy však v domě bydlí dva hadi, samec a samička, kteří představují hospodáře a

¹⁰⁸¹ Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 29.

¹⁰⁸² Gundestrupský kotel z pozlaceného stříbra vážící 8,8 kilogramů byl nalezen roku 1891, dnes je vystaven v Kodani. Od ostatních keltských kotlů se odlišuje svojí výzdobou. Uvnitř i zevně a dokonce i na poklici na něm nalezneme vyobrazení bohů, bohyň, posvátných zvířata a celých, navzájem souvisejících mytologických scén. Kotel obecně, spolu s ohněm a vodou napomáhal, dle keltských představ, životním a život udržujícím procesům. Jejich předobraz představoval klín mateřské bohyně, z něhož vzešel veškerý život. Byl dárce hojnosti, prostředníkem proměny a nakonec dárce vědění. Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 224.

¹⁰⁸³ V době římské byl Teutates ztotožňován s Merkurem (bůh obchodu, řemesel a dobrých lidských vztahů) či s Martem (bůh válek a ročního cyklu zemědělských prací – s jejich počátkem a koncem). Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 220.

¹⁰⁸⁴ Komorovský, J. Slované. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 307.

hospodyní.¹⁰⁸⁵ U Bulharů byla tato hadí bytost nazývána *stopan* či *gazda* a rovněž plnila úlohu domácího ochránce a pomocníka. Nejčastěji se objevovala na polích, lukách či vinicích. Pokud by ji někdo zabil, přivolalo by to neštěstí a pohromu.¹⁰⁸⁶ „V Čechách je ve středověku doložena víra, že kdo uvidí z jara živého hada [...], bude po celý rok zdrav a bude mít štěstí.“¹⁰⁸⁷ Jestliže však uvidí hada mrtvého, bude provázen nemocemi a smůlou.

Ve slovansko-avarském prostředí u Mikulčic či u Jičína se objevilo zobrazení boje hada s tzv. pavím drakem (mytická okřídlená bytost s pavím ocasem). „Tento motiv byl spojován s íránskou oblastí, kde symbolizoval zápas dobra v podobě pavího draka se zlem v podobě hada.“¹⁰⁸⁸ Dochovalo se také zobrazení boje mytického gryfa¹⁰⁸⁹ s hadem. Had zde opět představuje zlo.

Nejvyšší bůh slovanského panteonu, Perun, mocný hromovládce, vládce bouří, pán blesku, dárce úrody a deště, zabil na hoře hada, aby tak osvobodil dobytek a vody.¹⁰⁹⁰ Tento mýtus je paralelou k indickému bohu bouře Indrovi a jeho zápasu s démony sucha Vrtrou a Šušnou (4.14.4 a 4.14.5)

4.10 SEVERSKÁ MYTOLOGIE

4.10.1 Yggdrasil

V severské mytologii se objevuje známý motiv světového stromu, zde jasanu Yggdrasilu, v jehož koruně sídlí moudrý orl¹⁰⁹¹ a v jeho kořenech „*tolik hadů, že je nelze nikdy spočítat ... Mezi jedovatými hady*

¹⁰⁸⁵ Máchal, Jan. *Bájesloví slovanské*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 64.

¹⁰⁸⁶ Komorovský, J. Slované. In *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 306.

¹⁰⁸⁷ Profantová, N., Profant, M. *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2000. s. 78

¹⁰⁸⁸ Tamtéž s. 68.

¹⁰⁸⁹ Gryf je čtyřnohým tvorem s orlím zobákem či celou orlí hlavou. Gryf byl často zobrazován i v mladší době - v Bulharsku 9. až 11. století, na Rusi v 11- 12. století. Profantová, N., Profant, M. *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2000. s. 141.

¹⁰⁹⁰ Profantová, N., Profant, M. *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2000. s. 161. Více o Perunovi viz 3.8.1.

¹⁰⁹¹ Spolu s kohoutem a jestřábem - viz 3.9.2.

leží Nidhög, což značí zuřivě útočící, a vytrvale ohlodává hlavní kořen stromu. Yggdrasil však zapouští do země stále nové kořeny.“¹⁰⁹²

„*Jasan Yggdrasil osudem strádá více,
než lidé vědí.
Jelen jej shora hryže,
had zdola hlodá
a peň z boku práchniví.
Více hadů jedových
pod jasanem leží*
.....
*ti, tuším,
věčně budou jeho kořeny hubit.*“¹⁰⁹³

Jeho větve se rozprostírají nad všemi třemi říšemi¹⁰⁹⁴ a spojují je, stejně tak jeho tři silné kořeny sahají hluboko a daleko a drží jasan vzpřímený. Mezi orlem ve větvích a hadem v kořenech pobíhá veverka Ratatosk a našeptává oběma pomluvy o tom druhém, což vede k jejich nepřátelství.¹⁰⁹⁵

„*Veverka Ratatosk
ve větvích jasanu,
bez klidu běhá.
Slova orla
seshora nese
netvoru Nidhögovi.*“¹⁰⁹⁶

¹⁰⁹² Vízdalová, I. *Soumrak a prsten*. Praha: Knižní klub, 2000. s. 14. Kniha H. Kadečkové *Soumrak bohů* na tomto místě o hadovi. s. 31-32. a *Královské ságy*. Praha: Albatros, 1980. s. 9. Velmi podobný mýtus nalezneme také v maďarské mytologii, kde v kořenech světového stromu sídlí drak Sarkány.

¹⁰⁹³ Gylfiho oblouzení. In Snorri, S. *Edda a sága o Ynglínzích*. Praha: Argo, 2003. s.54

¹⁰⁹⁴ Midgardem, Asgardem a Utgardem. Viz také 3.9.2.

¹⁰⁹⁵ *Královské ságy*. Praha: Albatros, 1980. s. 10.

¹⁰⁹⁶ „*Těž čtyři jeleni se na jasanu světa, na jeho pupenech popásají: Dáin a Dvalin, Duneyr a Dýratrór.*“ Píseň o Grímnim. In *Edda*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 92.

4.10.2 Gunnar a hadi

Gunnar, společně s Högnim, byl jedním z těch, kdo se zmocnili Fáfniho zlata. Snad v důsledku jeho kletby došlo k událostem, kvůli nimž byl Högni usmrcen a Gunnar vhozen do Atlovy hadí jámy. „*Atli ti posléz způsobí zlo: do hadí tě hodí jámy.*“¹⁰⁹⁷ Hrou na harfu se mu podařilo hady uspat, ale jedna zmije ho přecijen uštkla do jater a on nakonec zemřel.¹⁰⁹⁸

*„Knížete za živa
 bojovný zástup
 do jámy hodil,
 jež se jen hemžila
 havětí hadí;
 sám pak Gunnar
 v rozhorlení
 na harfu hrál,
 až struny zněly;¹⁰⁹⁹*

*„To se bídná
 Atlova matka
 připlazila
 - kéž by byla zhynula! –
 zahryzla se
 Gunnaru k srdci,
 že už jsem reka
 zachránit nemohla.“¹¹⁰⁰*

¹⁰⁹⁷ Kratší píseň o Sigurdovi. In *Edda. Bohatýrské písně*. Praha: Evropský literární klub, 1942. s. 96.

¹⁰⁹⁸ Zkáza Niflungů. In *Edda*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 355.

¹⁰⁹⁹ Píseň o Atlovi. In *Edda. Bohatýrské písně*. Praha: Evropský literární klub, 1942. s. 125.

¹¹⁰⁰ Oddrúnin nářek. In *Edda. Bohatýrské písně*. Praha: Evropský literární klub, 1942. s. 118.

4.11 FINSKO

4.11.1 *Tuonela*

Tuonela, finská říše mrtvých, je místem, kde hříšníky trestali hadi a červi:

*„Odplata vás strašná stihne
ve podzemní říši mrtvých:
tamtě hříšníků je místo,
tamtě lůžko přestupníků,
na kamenech rozžhavených,
na balvanech rozpálených,
pod pokrývkou Tuoniovou
z hadů, červů, zeměplazů.“¹¹⁰¹*

4.12 AFRIKA

4.12.1 *Akodžoo a Adžebior* – Kabiye, pobřeží slonoviny

Z pobřeží slonoviny pochází mýtus o dvojčatech Akodžoo a Adžebior. Jejich matka otěhotněla po prášku z rozdrceného kořene, který jí daroval duch přebývající ve stromu. Přestože po dítěti velmi toužila, nebyla s narozením chlapců spokojená. Přála si totiž holčičku, která by jí pomáhala sbírat dřevo a obstarávat všechny ženské práce. Po nějakém čase se žena vypravila se svými přítelkyněmi a jejich dcerami pro vodu. Když ji načerpali, pomohly dcery svým matkám naložit nádoby na záda a odešly. Zůstala pouze žena, která stále neměla nikoho, kdo by jí pomohl. Její nářky uslyšel hroznýš, vylezl z vody a ptal se, proč žena tak nařiká. Žena mu vylíčila své trápení s chlapci, kteří jí pouze překážejí, a ona nemá nikoho, kdo by jí pomohl. Hroznýš odpověděl: *„Zařídím to, ale než odejdeš, musíš mě schovat pod tykev. Pak řekneš svým dětem, žes ji zapomněla, aby ji sem k prameni šly hledat. Až přijdou, chytím je a*

¹¹⁰¹ Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 248.

*spolknu.*¹¹⁰² Žena hada poslechla. Akodžoo, který se ženě narodil ze stehna, poté co jí na něj ukápl trochu odvaru, matce nedůvěřoval a proto svému bratrovi (naroznému z dělohy) přikázal, aby se vrátil a vyrobil luk a šípy, kterými tykev prostřelili a hada v ní ukrytého zabili. Přinesli ho poté matce, která se velice vyděsila, ale nepřestala nadále usilovat chlapcům o život. Poprosila o pomoc horu, ale ani to jí nebylo nic platné. Chytrý Akodžoo matčinu lest znovu prohlédl a nebezpečí od sebe a svého poslušného bratra odvrátil. Pokračování mýtu je poměrně překvapivé. Chlapci nejenom, že všechny úklady přežijí, ale z vůle Akodžaa zabijí nejprve svého otce, později i matku a lvici s jejími mláďaty a nakonec velké množství divokých zvířat. Jednoho dne dojdou do prapodivné vesnice. Nikde neviděli ani živáčka, až nakonec objevili stařenu, ukrytou na střeše domu. Ta jim pověděla, že se tam objevil obrovský lev, který sežral všechny lidi i zvířata a dokonce spolkl i slunce, měsíc a hvězdy. Dvojčata Iva po dlouhém boji zabila a Akodžoo oživil lidi i zvířata a vrátil slunce, měsíc i hvězdy na oblohu. Vesničané se jim chtěli odvděčit bohatými dary, ale dvojčata odmítla a přála si pouze jeden červený a jeden černý řetěz. *„A tak, když vidíme, jak se shlukují černé mraky, je to proto, že Akodžoo vytáhl se svého pytle černý řetěz. To pak prší. Když burácí hrom, to Adžebior vzdychá, protože si vzpomněl na matku. Jakmile to ale udělá, jeho bratr vytáhne z pytle meč a pohrozí mu, že mu setne hlavu, když nezmlkne. Adžebior tedy ztichne. V tu chvíli se na zemi objevují blesky. Když se večer na nebi červenají oblaka, znamená to, že Akodžoo vytáhl červený řetěz.*¹¹⁰³

4.12.2 Pindaba a had - západní Afrika

V jedné vesnici žila krásná dívka Pindaba, která byla na svou krásu velmi pyšná. Nechtěla si vzít nikoho, jehož kůže nebyla bez poskvrnky a všechny mladíky, kteří k ní přicházeli, proto posílala pryč. Doslechl se to had a umínil si, že dívku potrestá. Proměnil se v krásného mladíka s kůží hebkou a lesklou, bez jediné chybičky. Jakmile ho dívka uviděla, vyvolila

¹¹⁰² *O želvách, lidech a kamenech. Mýty, legendy a pohádky černé Afriky.* Praha: Argo, 1999. s. 36.

¹¹⁰³ *O želvách, lidech a kamenech. Mýty, legendy a pohádky černé Afriky.* Praha: Argo, 1999. s. 42.

si ho za manžela. Rodiče ji od sňatku s ním zrazovali, neboť ženich měl nedobré oči. Dívka však trvala na svém a brzy byla svatba. Po svatbě ji muž pozval do svého domu. Došli až k jezeru a nastoupili do loďky, která je měla převést na druhý břeh. Uprostřed jezera se mladík proměnil zpět v hada a chtěl dívku zardousit. Jen s velkou námahou se jí podařilo vyskočit z loďky do vody a doplavat na břeh, kde ji zachránili rybáři.¹¹⁰⁴

4.12.3 Perlička a želva – Pygmejové, střední Afrika

Jednoho dne řekla perlička želvě, že ji velice lituje, protože se musí stále jen vláčet po zemi, zatímco ona chodí, běhá, skáče i lítá. Želva souhlasila, že je perlička mnohem šťastnější než ona, ale poznamenala, že se ještě uvidí. Za nějakou dobu zapálili lidé na pláni velký oheň a ohnivé jazyky spalovaly vše. Poplašená perlička běhala sem a tam, kouř jí štípal do očí a nic neviděla. Chtěla odlétnout, ale kvůli kouři to nešlo. Nakonec padla mrtvá k zemi. Jakmile uviděla oheň želva, pospíchala rychle pryč. Potkala slony a schovala se v jejich velké stopě. Oheň pak nechala přejít přes sebe, dobře schovaná ve svém krunýři a tak se zachránila.¹¹⁰⁵

4.12.4 Proměna v hada - Masajové, Keňa

Východoafrický masajský klan El Kiboron se domnívá, že se ženatí muži po smrti mění v hady.¹¹⁰⁶

4.12.5 Proč jsou lidé smrtelní – Tvaové, Rwanda

V mýtu s názvem „Proč jsou lidé smrtelní“ je had tím, kdo vzal lidem nesmrtelnost. Mýtus líčí rozhovor nejvyššího boha Imany a prvního člověka, který obýval zemi. Imana člověku přikázal, aby dnes v noci zůstal vzhůru, protože mu přijde říct něco důležitého. Člověk se snažil příkaz vyplnit, ale přeci jen ho po nějakém čase spánek přemohl. V jeho chýši se však schovával had, který vyslechl rozhovor, a když Imana v noci přišel, odpověděl na jeho oslovení místo člověka. Imana pravil:

¹¹⁰⁴ Izbická, H. *Studna v pralese*. Praha: MAŤA, 1999. s. 37-40 a Brzáková, P. *Co přináší vítr*. Praha: Eminent, 2005. s. 74-76.

¹¹⁰⁵ *O želvách, lidech a kamenech. Mýty, legendy a pohádky černé Afriky*. Praha: Argo, 1999. s. 172.

¹¹⁰⁶ Frazer, L. G. *Několik lístků. Zlatá Ratolest*. Praha: Aurora, 2000. s. 129.

„Zemřeš, ale znovu obživneš. Zestárneš, ale dostaneš novou kůži. To se přihodí tobě, tvým dětem i vnoučatům.“¹¹⁰⁷ Druhý den se muž divil, proč k němu Imana nepřišel, jak slíbil, ale Imana odpověděl, že s mužem přeci včera mluvil. „*Tak to musel být had. Ať je za tento podvod proklet! Jestliže ho kdokoliv z vás uvidí, zabijte ho. Zabijte každého hada, kterého spatříte. Vy lidé, vaše děti i vnoučata budete kvůli němu stárnout i umírat a nebude pro vás návratu!*“¹¹⁰⁸

4.12.6 Duše mrtvých – Burundiové a Tumbukové, Malawi

Burundiové se domnívají, že duše mrtvých přebývají v hadech, lvech a leopardech. Tumbukové, že duše mrtvých žijí v různých zvířatech, zvláště pak v hadech.¹¹⁰⁹

4.12.7 Dárce ohně a vědomostí – Křováci (Sanové), Namibie

Křovácké legendy vypráví o čase, kdy lidé a zvířata žili v míru. Zvířata však nad lidmi vynikala svými schopnostmi, lidem obstarala oheň a naučila je i základní poznatky a vědomosti, mimo jiné i báje o zvířatech. Těmito učiteli byli zejména ptáci, kobylky a šakali. Později však došlo mezi zvířaty a lidmi k nedorozumění a stali se nepřáteli.¹¹¹⁰

4.12.8 Mléčný pták – Basutové, Lesotho

Dva muži mýtili křoviny a plevel na svých polích. Tu se objevil velký pták, který nosil keře zpět na jejich původní místo. Muži tak pracovali nadarmo. Zavřeli ptáka do klece a každý den mu nosili vědro mléka. Pták míchal mléko svým zobákem tak dlouho, dokud z něho nevzniklo máslo.¹¹¹¹

4.12.9 Had – Zuluové, JAR a Rongové, Mozambik

Zuluové a Rongové uctívají hada jako léčitele, dárce deště a ochranné božstvo rodiček a dětí.¹¹¹²

¹¹⁰⁷ Hulec, O. *Cesta do nebe. Jihoafrické mýty, legendy a vyprávění*. Praha: NLN, 2000. s. s. 50.

¹¹⁰⁸ Hulec, O. *Cesta do nebe. Jihoafrické mýty, legendy a vyprávění*. Praha: NLN, 2000. s. 50.

¹¹⁰⁹ Frazer, J. G. *Zlatá ratolest – druhá žeň*. Praha: Garamond, 2000. s. 211.

¹¹¹⁰ Katona, I., Ecsedy, C. Afrika. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 16.

¹¹¹¹ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 390.

¹¹¹² Tamtéž s. 392.

4.12.10 *Mvelinqangi* – Zuluové, JAR

Jihoafrický mýtus vypravuje o bohu stvořiteli Mvelinqangovi („ten, který byl první“). Má mnoho jmen a mnoho podob. „*Chce-li jít mezi lidi, promění se prý v lidskou bytost, chce-li něco sdělit zvířatům, vezme na sebe jejich podobu. Mezi hady chodí jako had. Právě v hadí podobě prý stvořil lidi.*“¹¹¹³ Sám Mvelinqangi vznikl ze „skály všech skal“ a z této skály stvořil i lidi a zvířata. Všichni společně pak žili v hluboké jeskyni, kde rostla zelená tráva a keře. Mvelinqangi tvořil pětkrát. „*Když tvořil pošesté, vyšel z hloubi skalní jeskyně... Dechem svých úst vytvořil venku náhorní skalní plošinu a na ní se všichni usadili.*“¹¹¹⁴ Mvelinqangi představuje všemocného boha, který kromě lidí a zvířat stvořil i slunce, měsíc, hvězdy, pět světů nad sebou a vše co existuje.

4.12.11 *Minia*

V Africe se vypráví, že první zrozenou bytostí byl had Minia, jehož hlava vytvořila nebesa a ocas podzemní vodstva. Sám had Minia posloužil jako oběť, z níž vznikl celý svět.¹¹¹⁵

4.13 PERSIE

V perském prostředí je had či drak (aži) spojován se zlem a obvykle představuje démona v hadí či dračí podobě. Nejmocnějším z nich byl avestský **Aži Dáhaka**, „*obluda se třemi hlavami, která se živila lidmi*“.¹¹¹⁶ Existovali však další – Aži Srvara, Gandaréva či Snávidka.

Epos Šáhnáme („Kniha králů“) hovoří o **Zóhakovi**, vládci s hady na ramenou. V důsledku své mladické nerozvážnosti slíbí Zóhak oddanost zlému démonovi Iblísovi¹¹¹⁷. Tento slib je stvrzen změnou Zóhaka v zezření – z ramenou mu vyrostou dva černí hadi, kteří každý den vyžadují jako potravu lidské mozky mladých mužů.

„Zóhak seděl na trůnu celých tisíc let

¹¹¹³ Hulec, O. *Cesta do nebe. Jihoafrické mýty, legendy a vyprávění*. Praha: NLN, 2000. s. 33.

¹¹¹⁴ Tamtéž s. 34.

¹¹¹⁵ Hulec, O. *Cesta do nebe. Jihoafrické mýty, legendy a vyprávění*. s. 46.

¹¹¹⁶ Curtisová, V. S. *Perské mýty*. Praha: NLN, 1998. s. 29.

¹¹¹⁷ Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 155.

*Podřídil si celý svět. Během této dlouhé doby
zvyklosti moudrých vyšly z obliby ...*

*Všemi ctnostmi pohrdáno bylo, černá kouzla vynášena,
Spravedlnost ustoupila temnotě, zřejmá pohroma. (I 35)¹¹¹⁸*

I zde jsou ptáci stavěni oproti hadům, jako zlým bytostem. „*Ostatní zvířata a všichni ptáci byli stvořeni k potírání škodlivých tvorů. O bílém sokolu se praví: Zabíjí křídlaté hady.*“¹¹¹⁹ „*Každým, kdo dá něco člověku, který míní a tvrdí, že není třeba mít márgan, „usmrcovač hadů“¹¹²⁰, je uspokojován Ahriman¹¹²¹ a všichni daévodé¹¹²², kteří jsou s ním. [...] Bylo zjeveno, že každý stoupenec dobré víry musí takovou hůl mít, aby jí tloukl a zabíjel škodlivé tvory a zlosyny s ještě větší zásluhou.*“¹¹²³

4.14 INDIE

4.14.1 Kadrú

Matka hadího plemene nágu¹¹²⁴ Kadrú (též někdy nazývána jménem Surasa) byla druhou manželkou poustevníka Kašjapy. Z jejího vejce se vylíhlo tisíc hadů. Kašjapova první manželka Vinata snesla obrovské vejce, ze kterého se vylíhl Garuda¹¹²⁵ – „*mytická bytost s lidským tělem barvy zlata, obřími rudými křídly a pařáty dravého ptáka.*“¹¹²⁶ Mezi oběma ženami panovalo silné nepřátelství, které se brzy přeneslo i na jejich syny. Jednou se ženy pustily do sporu o barvu ocasu Indrova zázračného koně Uččajšravase a uzavřely sázku, podle níž se poražená měla stát vítězčinou otrokyní. Vinata správně hádala bílou

¹¹¹⁸ Curtisová, V.S. *Perské mýty*. Praha: NLN, 1998. s. 43.

¹¹¹⁹ *Oběti ohňům*. Praha: Odeon, 1985. s. 225.

¹¹²⁰ hůl, na konci opatřená koženým řemenem

¹¹²¹ Satan

¹¹²² démoni

¹¹²³ *Oběti ohňům*. Praha: Odeon, 1985. s. 232-233.

¹¹²⁴ Některé sochy a reliéfy indických chrámů zobrazují nágy jako bytosti s lidským tělem, dole přecházejícím v hadí ocas. Tato podoba je pravděpodobně převzata ze starých hadích kultů. Mytologická literatura je však takto nikdy neprezentuje. Nágy líčí jako hady schopné proměňovat se v lidi, z lidského rodu. Nágové obývají podsvětí, zvané pátála, kde sídlí i jejich hadí král, Vásuki (Šéša). Nágové rovněž mohou přivolávat déšť. Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 265-266. Nágové jsou rovněž spjatí s vodou, řekami, jezery i mořem. Kovács, G. Indie. In *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 175.

¹¹²⁵ Více o Garudaovi viz 3.13.3.

¹¹²⁶ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 64.

barvu, ale na popud své matky se nágové zapletli do ohonu a ten se poté jevil jako černý. Aby Garuda osvobodil svoji matku i sebe z otroctví, vypravil se do nebe uloupit nektar nesmrtnosti *amrtu*. Nádobu s nápojem však střežili dva obrovští hadi, jejichž jediný pohled každého sežehl na popel. Garuda strážce přesto usmrtil a nápoje se zmocnil. V okamžiku, kdy nápoj předal nágům a získal tak svobodu pro svoji matku, bůh Indra nádobu uchvátil zpět. Kapička nápoje nesmrtnosti však vystříkla na zem, a když ji hadi začali lízat, rozřízli si o ni jazyky ve dvě.

„Tento nektar, který jsem přinesl, vám položím do kušové trávy. Až se vykoupáte a zajistíte si tak blaho, pozřete jej, hadí! A necht' se stane, co jste řekli, a moje matka ať je ode dneška zbavena otroctví. Necht' se plní slovo, které jste mi dali. Budiž tak! Odvětili mu hadi a šli se vykoupat. Tu přiletěl Indra, uchopil nektar a zpět se vrátil do světa bohů. Potom přišli na to místo hadi toužící po nektaru – vykoupání, pomodlení, ale vzájemně se nenávidějící kvůli nektaru. Já jsem první! Já jsem první! volali a hnali se kupředu. A když hadi zjistili, že nektar byl z místa [...] odnesen, olizovali tu (ostrou) travu a z toho mají rozdvojené jazyky.“¹¹²⁷

Nesmiřitelné nepřátelství nágů a Garudy však přetrvalo.¹¹²⁸ „[...] Narasinha ho však chytil i s kyjem tak snadno, jako když Garuda chytí velkého hada. Když poté vyklouzl Narasinhovi, který si s ním hrál jako Garuda s hadem [...]“¹¹²⁹

4.14.2 Takšaka

Devítihlavý mytický hadí král šafránové barvy. Z kápí jeho potomků dle pověsti pocházejí zářivé perly modré barvy, které přivolávají déšť.¹¹³⁰ I on se ocitl blízko smrti během „velké hadí oběti“, kterou uspořádal legendární panovník Džanamédžaja jako odplatu za smrt svého otce, který zemřel právě na Takšakiho uštknutí. Džanamédžaja poté pojal

¹¹²⁷ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 274-275.

¹¹²⁸ více o boji nágů a Garudy viz 3.13.3

¹¹²⁹ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 154-155.

¹¹³⁰ Tamtéž s. 174.

prudkou zášť k celému hadímu plemeni a rozhodl se je vyhladit. Všichni plazi byli přitahováni do plamenů obětní hranice obrovskou silou, které nebyli schopni vzdorovat a bídně hynuli. Takšaka se ukryl v paláci krále bohů Indry, ale ani tam nebyl dlouho schopen odolávat vábivé síle průpovědí a moci obětních úliteb. V poslední chvíli jej zachránil jeho synovec Ástíka (syn hadí bohyně Manasy), na jehož přímluvu Džanamédžaja obřad zastavil.¹¹³¹

4.14.3 Nahuša

Mudrc a ctnostný bůh, který však ve své domýšlivosti začal s ostatními mudrci diskutovat o pravdivosti véd. Přitom se dotkl hlavy jednoho mudrce nohou. Ten ho za to proklel a Nahuša „*musel deset tisíc let bloudit po zemi v podobě hada.*“¹¹³²

4.14.4 Vrtra

Vrtra („zadržovatel“) ztělesňuje ve védské mytologii síly chaosu, jde o démona zimy, temnoty a sucha, jenž vězní nebeské vody¹¹³³ a brání tak zavlažení vyprahlé země. V některých variantách tohoto mýtu Vrtra ztělesňuje mráz, z jehož zajetí je třeba vodstvo každoročně vysvobodit. Má podobu mocného hada, je ozbrojen hromy a blesky¹¹³⁴, halí se do mlhy a temnoty a „*svým mocným frkáním, mručením a táhlým řevem děsí široké okolí.*“¹¹³⁵ Bůh Indra¹¹³⁶ svádí s Vrtrou zápas, při kterém přetváří původní chaos v uspořádaný kosmos a Višnu mu při tom vydatně pomáhá. Vrtra je Indrou zabit po dlouhém zápase, kdy Indra zničí jeho

¹¹³¹ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 56.

¹¹³² Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 216.

¹¹³³ nebeské krávy – dešťová mračna, která uloupil bohům a ukryl je v nedostupné horské jeskyni.

¹¹³⁴ pro srovnání zde zmiňme představu lidového hinduismu, ve které jsou blesky dechem krále hadů. Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 384.

¹¹³⁵ Tamtéž s. 84.

¹¹³⁶ Indra je pánem síly, vládcem hromů, svrchovaným vládcem vesmíru. Je tvůrcem úsvitu, sluneční záře i celé oblohy. Jako první rozprostřel zemi a upevnil nad ní nebeskou klenbu. Kromě nebeských vod pečuje i o pozemské vodní toky, řekám proráží koryta a napájí oceán vodami z hor. Zaplavuje nebe i zemi bohatstvím a potravou. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 84. Též Eliade, M. *Dějiny náboženského myšlení I*. Praha: Oikoymenth, 1995. s. 197-199 a Eliade, M. *Mýtos o věčném návratu*. Praha, Oikoymenth, 2003. s. 19-20. Ve védských hymnech je Indrovým pomocníkem při přemožení démona Vrtra, kněz bohů Brahmanaspatin. *Védské hymny*. Praha: DharmaGaia, 2000. s. 18.

devadesát devět tvrzí, uvolní stavidla dešťových vod a nakonec Vrtrovi zasazuje smrtící úder hromoklínem do týla.¹¹³⁷ Spolu s přívalem životadárné vláhy navrácí Indra světu také nebeský jas, jímž slaví své vítězství nad silami temnoty. Hlavním Vrtrovým spojencem je jeho bratr Šušna (4.14.5).

*„Od démonů se odvrátila, nepřátel bohů,
zvolila Indra, jemu se oddala, Mocnému,
silnému býku,
zamítla Vrtra.“¹¹³⁸*

*„Rozhlásím hrdinské Indrovy činy,
které hromobijce prve vykonal:
zahubil hada, uvolnil přívál vod,
prorazil řečiště útroby hor.
Zahubil hada, co ve skalách ležel;
Tvaštar mu zhotovil hřmotný hromoklín.
Jak bučící stáda hbité proudy vod
rozběhly se dolů v širý oceán.*

...

*Srazil Vrtru, nepřítele bez plecí,
mocným hromoklínem, jímž byl ozbrojen.
Jak podřatý strom břitem širočiny,
roztáhl se had křížem přes širou zem.*

...

*Nepomohly mu hromy ani blesky,
krupobití, mlha, jíž se obklopil,
když had spolu s Indrou na smrt bojoval.
Štědrý dárce zůstal provždy vítězem.“¹¹³⁹*

¹¹³⁷ Eliade, M. *Dějiny náboženského myšlení I*. Praha: Oikoymenh, 1995. s. 197. Indrovi je připisován přívlastek vrtrahán „ten, kdo zabil Vrtru“.

¹¹³⁸ Matka Země. In *Védské hymny*. Praha: Dharma Gaia, 2000. s. 89.

¹¹³⁹ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 86-87.

4.14.5 Šušna

Šušna („palič“), ztělesňuje letní sálající žár, který ničí úrodu a nechává za sebou pouze sežehnutou pouštinu.¹¹⁴⁰ Skrývá se v temnotách a rozmnožuje se vejci jako had. „*Vejce, syčení a rohy ukazují, že si Šušnu můžeme představit jako rohatého hada, zjevně obrovských rozměrů s ohledem na jeho silné protivníky, jmenovitě Indru s jeho hromoklínem a jeho vozataje Kutsa.*“¹¹⁴¹ Spolu s bratrem Vrtrou Šušna vězní ve svých pevnostech nebeské vody a oba jsou tak příčinou sucha a neúrody na zemi. Jsou však poráženi bohem Indrou, který přívaly nebeských vod uvolnil, pro svět tak získal životadárnou vláhu a lidem vrátil i slunce, jež démon uloupil.

„*Silný*¹¹⁴² *seslal své blesky
společně s rychlým přívalem deště
a rozlomil na kusy Šušnovy
nedobytné pevnosti.*“¹¹⁴³

„*Proti Dasyu Šušnovi,
ty, Indra, vrhal jsi své blesky.
Ty, děsuplný, upevnil
jsi svou slávu a věhlas hrdiny.*“¹¹⁴⁴

4.14.6 Ptáci v podsvětí

Ptáci rovněž obývají třetí svět indické mytologie, jímž je peklo *naraka*¹¹⁴⁵. Obrovští ptáci tam vytrhávají jazyky pomlouvačům a vrány

¹¹⁴⁰ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 84.

¹¹⁴¹ „*The eggs, hissing and horns indicate that we can imagine Susna as a horned serpent, apparently of a monstrous size with respect to his strong rivals, namely Indra with his thunderbolt and Indra's charioteer Kutsa.*“ Blažek, V. *Elamo-Arica*. The Journal of Indo-European Studies, Fall/Winter 2002, vol. XXX, no. 3 & 4, s. 227.

¹¹⁴² či mocný - Indra

¹¹⁴³ „*The Strong hath loosed his bolt with the swift rush of rain, and he hath rent in pieces Susna's firm-built forts.*“ Griffith, R.T.H. *Hymns of the Rgveda*. [online]. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers, 1987. [I,51.11]. [cit. 2007-04-02]. Dostupné přes <http://www.sacred-texts.com/hin/rigveda/rvi01.htm>

¹¹⁴⁴ „*Against the Dasyu Susna thou, Indra, didst hurl thy during bolt: Thou, Dread one, hast a hero's fame*“ Tamtéž [8, 6.14].

¹¹⁴⁵ Prvním světem je *lóka* – svět sestávající ze sféry bohů, atmosféry, země, nebes různých božstev, nesmrtelných bytostí, Slunce, Měsíce a planet. Druhým světem je podsvětí *tala* – „místo“. Je umístěno

rvou hříšníkům střeva z těla. Pták smrti Jamadút přivádí duše zemřelých ze světa lidí k bohu Jamovi do říše mrtvých.¹¹⁴⁶

4.14.7 Mýty původních indických kmenových pospolitostí

4.14.7.1 Had jako původce smrtelnosti lidí - Dhanwarové

V mýtu Dhanwarů nechtěli hadi umírat a proto smrtelnost přenesli na lidský rod. „*Původně byli lidé nesmrtelní. Kdykoliv přišel posel smrti, svlékli si kůži a dali mu ji místo duše. Posel ji vzal do podsvětí, pověsil ji tam ve skladišti a nechal uschnout.*“¹¹⁴⁷ Když šel jednou posel s kůží do podsvětí, všiml si na cestě dvanáctileté dívky, dcery hada, která si tam hrála. Okamžitě se do ní zamiloval, odvedl si ji domů a oženil se s ní. Po nějaké době oznámil své hadí tchyni, že musí odejít pro další kůže. Avšak bratr jeho ženy, had Džaddu, mu řekl, aby si vzal místo lidské kůže tu jeho. Posel vzal kůži hada a řekl králi smrti: „*Pane, oženil jsem se s dcerou z hadího rodu. Dovol, abych ti nosil jejich kůže místo lidských, a oni budou žít a lidé umírat.*“¹¹⁴⁸ A tak se také stalo. Od té doby hadi svlékají své kůže a lidé umírají.

4.14.7.2 Černá kobra - Baigové

V mýtu Baigů o původu lidí se dozvídáme o Černé kobře, která opatrovala a krmila dítě zrozené z tykve, do které po třináct let duchovní učitel Bába Vasišthamuni pouštěl svoji moč. Ten dítě zanechal napospas džungli, kde se ho ujala Černá kobra, nakrmila ho svým mlékem a pečlivě ho skryla v mraveništi. Chlapec se jmenoval Nanga Baiga. Poté porodila Černá kobra dívku Nanga Baigin, kterou skryla v druhé části mraveniště.¹¹⁴⁹ Oba dospěli a jejich děti se stali prapředky Baigů.

bezprostředně pod zemí a obývají ho nadpřirozené bytosti podsvětí jako hadi a záporní bohové, přízraky a skřítkové.

¹¹⁴⁶ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 228-229.

¹¹⁴⁷ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 391.

¹¹⁴⁸ Tamtéž

¹¹⁴⁹ Tamtéž s. 373.

4.15 BUDDHISMUS

Když se Buddha postavil pod Strom osvícení, přiblížil se k němu démon, stvořitel Světa iluzí, Kama-Mara, ve snaze ohrožit jeho postavení. Buddha se dotkl prsty země a tato mocná bohyně rozpoutala hroznou bouři, aby démona zahнала. Buddha té noci dosáhl osvícení a po sedmkrát sedm dnů zůstal ve vytržení, během něhož bouře neustávala. Ze země se vynořil mocný hadí král, kobra **Muchalinda**, ovinul se kolem těla Požehnaného, nad jeho hlavou rozprostřel svou velkou kápi a po celou dobu ho ochraňoval před všemi nepříznivými jevy. Když bouře skončila, vzal na sebe lidskou podobu a vzdal úctu Požehnanému.¹¹⁵⁰

4.16 TIBET

4.16.1 Gesar

Hrdinný bojovník Gesar byl za trest uvržen do hadí jámy, kde měl zemřít. Gesar však všechny jedovaté hady zabil a z nejedovatých si udělal podušku pod hlavu. Poté byl postupně uvržen do mravenčí jámy a vosí jeskyně, do sklepení s divokou zvěří, do temnice a nakonec do rozbouřeného moře. Všechny tyto zkoušky však ve zdraví přestál. Gesar vlastnil zlatého hada k polapení slunce a stříbrného hada k polapení měsíce. Jeho posly byly papoušci, které držel připoutané na nitích dlouhých tisíc sáhů.¹¹⁵¹

4.16.2 Täkar Dozangma

Bohyně Täkar Dozangma (Sugatí) drží v rukou hadí klubko a svazeček lipnice či klásků. Cválá na divokém tyrkysovém draku, jenž patří mezi zvířata vodstev a dešťových mračen. Jelikož se vyznačuje symboly typickými pro vodu a déšť (hadi, draci) a plodnost (rostliny, obilí), je pravděpodobně spojována se zemědělstvím.¹¹⁵²

¹¹⁵⁰ Campbell, J. *Mýty západu*. Praha: Pragma, 2003. s. 15-16.

¹¹⁵¹ Gruschke, A. *Tibetské mýty a legendy*. Praha: Volvox Globator, 2001. s. 48.

¹¹⁵² Tamtéž s. 150.

4.17 ČÍNA

4.17.1 Nü-kua

V čínské mytologii nacházíme bohyni Nü-kua, která „byla neobyčejně krásná, s havraními vlasy, její tělo tvořili dva propletení hadi.“¹¹⁵³ Krátce po stvoření světa, stvořila Nü-kua první lidi. Hnětla je z říčního bahna a poté jim vdechovala život. Tento způsob byl ale náročný a tak bohyně přemýšlela, jak by si mohla svou práci ulehčit. Zpozorovala lano, které leželo v bahně a napadlo ji, že by mohla lidi tvořit i z kapek bláta, které z lana odletovaly. Tito lidé byli však slabí a neduživí a Nü-kua se bála o jejich osud v nebezpečném světě.¹¹⁵⁴ Shromáždila proto silné, bohaté a moudré první lidi utvořené z hrud hlíny, dala jim zbraně, a proměněné v hrdiny je poslala na zemi, aby si ji podmanili a připravili ji pro vlídnější přijetí těch slabších. Dva z válečnicků se proti bohyni vzbouřili, nebyli však úspěšní a tak se postavili v boji jeden proti druhému. Ten, který prohrál, uprchl na západ a aby se pomstil, zapříčinil pád laviny, která poté srazila sloupy podpírající nebesa. V obloze vznikla veliká díra, slunce potemnělo a na zemi dopadaly proudy deště, které způsobily potopu. Lidé tak ohrozili svůj vlastní život. Nü-kua roztavila pět barevných kamenů a nebe touto hmotou vyspravila. Rovněž usekla nohy velké mořské želvě, kterými podepřela čtyři konce světa a opět nastolila řád světa. Nü-kua je nositelkou kultury, lidem darovala instituci manželství a její pravidla, ukázala jim jak pěstovat obilí a ovoce.¹¹⁵⁵ Obdarovává rodiny dětmi, je ochránkyní lidstva.¹¹⁵⁶

¹¹⁵³ Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 510. Derk Bodd v knize Samuela Kramera *Mytologie starověku* popisuje bohyni Nü-kua takto: „*Fu-si a Nü-kua se objevují pospolu. Horní část jejich těl je lidská, ta však přechází ve spodu v hadí ocas a oba tyto ocasy jsou vzájemně propleteny.*“ s. 323.

¹¹⁵⁴ Tímto mýtem je rovněž vykládán původ společenské hierarchie. Ručně tvarovaní lidé se stali vladaři, šlechtici a válečníky. Lidé stvoření z odletujících kapek bláta jsou poddanými - rolníky, pastevci, obchodníky, řemeslníky, lovci a řezbáři. Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 272.

¹¹⁵⁵ *Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 7-10. Též Eliade, M. *Dějiny náboženského myšlení II*. Praha: Oikoymenh, 1996. s. 23 a Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 127.

¹¹⁵⁶ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 280.

4.17.2 Fu-si

Legendární čínský panovník Fu-si je rovněž zobrazován s hadím ocasem místo nohou. Byl bratrem a zároveň manželem bohyně Nü-kua. V mytologii je kulturním hrdinou, dárce sítí pro lov a rybolov, hudby a hudebních nástrojů, prostředků pro výpočet času a vzdáleností a prvním, kdo ochočil domácí zvířata. Lidi naučil rybolovu, zpracovávání hedvábí, výměnnému obchodu a akupunkturu. Zorganizoval rody, zavedl rodová jména a rovněž položil základy kuchařskému umění. Je dárce ohně a věšteckých symbolů.¹¹⁵⁷ Staviteli jménem Jü daroval tabulku z jadeitu, pomocí které mohl vyměřit celou zemi, přemístit hory a změnit koryta řek.¹¹⁵⁸ Společně s bohyní Nü-kua je ochráncem manželství.

4.17.3 Jao-wang

Bůh lékařství, původně poustevník, který v mládí proslul svou velikou učeností a snahou odhalit tajemství lékařství. Dle mýtu uzdravil jednoho dne hada, a ten mu z vděčnosti daroval knihu s tajnými návody na léčení nemocí.

Prakticky stejný mýtus se váže i k léčiteli a poustevníkovi, později taoistickému bohu lékařství, **Sung S'-miao**. I on jednoho dne vyléčil dceru hadího krále, která mu, jako odměnu, předala knihu s tajemstvím lékařského umění.¹¹⁵⁹

4.17.4 Cu Ťin a Ču Lung

Bůh „Stín pochodně“ Cu Ťin je zobrazován jako had s lidským obličejem. „*Je dlouhý pět set kilometrů a nedýchá, nejí a nepije. Když otevře oči, rozední se, když fouká, přichází zima, a když zavolá, nastane léto.*“¹¹⁶⁰ Jiný mýtus vypráví o bohu Ču Lung, který osvětloval svou božskou září severozápadní oblast. Je zobrazován jako had se

¹¹⁵⁷ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 59-60.

¹¹⁵⁸ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 282. Více o staviteli Jü viz 5.15.1.

¹¹⁵⁹ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 16 a 25.

¹¹⁶⁰ Tamtéž s. 170. Pod jménem Ču Jin ho uvádí i Birrellová, A. *Čínské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 55.

šarlatovým tělem a lidskou hlavou. Když zavře oči, které má na temeni, setmí se. Jakmile je opět otevře, rozední se. „*Ču Lung má takovou starost o blaho lidí, že ani nejí, nespí a neodpočívá.*“¹¹⁶¹

4.17.5 Fa-ču-kung

Božstvo vzývané při nemocech, rovněž považované za boha deště. Pomáhá odvracet pohromy. Je zobrazován s rudým hadem, který se mu ovíjí kolem paže. Při každoročních slavnostech se jeho socha nosí po polích, aby ochraňoval před škodami nejen je, ale i lidi a vesnice.¹¹⁶²

Had je v čínské mytologii také symbolem chytrosti. Například jeden z božských králů a ochránců světa a chrámů, **Virúpákša**, drží ve své ruce hada s kamenem mudrců. Had je však rovněž symbolem zákeřnosti, neboť patří mezi pět jedovatých zvířat¹¹⁶³. V Číně též přetrvává víra v krvelačné a kruté hadí démony s hlavou půvabné dívky. Pokud se za ní muž otočí, ještě téhož dne zemře. „*Stráž se hada krásy, je varováním před nabídkami neznámých lidí.*“¹¹⁶⁴ V neposlední řadě zde nalezneme boha větrů **Feng-po**¹¹⁶⁵ s hadím ocasem a boha větrů a bouří **Jü-t'iang**, jemuž se hadi ovíjejí kolem uší a plazí u nohou.

Čína je však především „Zemí draka“, za jehož potomky se Číňané považují.¹¹⁶⁶ I zde však vidíme prolínání hada s drakem, neboť mytický vládce Fu-si a jeho manželka Nü-kua, první pár lidí, jsou zobrazováni s hadími ocasy. Čínská dračí symbolika odpovídá a v mnoha aspektech se také kryje s obecnou symbolikou hada.¹¹⁶⁷ Jelikož jsem si však ve své práci vytyčila snahu mezi hadem a drakem rozlišovat, nebudu se čínskými draky více zabývat. Pro zajímavost si pouze uvedme čínskou představu o dračím vzhledu: „*Drak v sobě spojuje charakteristické znaky*

¹¹⁶¹ Birrellová, A. *Čínské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 41.

¹¹⁶² Tamtéž. s. 57.

¹¹⁶³ Dále mezi ně patří škorpión, ještěrka, stonožka a ropucha.

¹¹⁶⁴ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 63.

¹¹⁶⁵ viz také sféra nebes 3.15.22

¹¹⁶⁶ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. s. 50.

¹¹⁶⁷ Drak je v Číně symbolem požehnání, blahobytu, zdaru, deště, růstu a plodnosti. Draci jsou vládci pramenů, řek a jezer, strážci pokladů. Jsou hojně rozšířeni po celé Číně. Je to nejšťastnější symbol čínské mytologie.

*devíti zvířat: tělo a šíjí hada, hlavu velblouda, rohy jelena, oči králíka, břicho žáby, šupiny kapra, pařáty orla, tlapy tygra a uši buvola.*¹¹⁶⁸

4.18 JAPONSKO

4.18.1 *Had a Susanoo*

Jednoho dne sestoupil nebeský bůh Susanoo na zemi, na místo zvané Izumu. U veliké řeky potkal staré manžele s dcerou, kteří převelice naříkali, neboť jejich kraj již osm let sužoval zlý had s osmi hlavami a s osmi ocasy¹¹⁶⁹, který každý rok vyžadoval jako oběť jednu z jejich dcer.¹¹⁷⁰ Nyní jim již zbyla pouze poslední dcera. Susanoo jim slíbil, že dívku zachrání, ovšem pod podmínkou, že se pak stane jeho ženou. Rodiče souhlasili a společně se pustili do příprav. Do osmi kádí nalili rýžovou pálenku pro osm hadích hlav. Když se k nim had připlazil, uviděl kádě, opil se a upadl do hlubokého spánku. Susanoo ho poté rozsekal na malé kousky a dívku tak zachránil.¹¹⁷¹

4.18.2 *Ókuninuši*

Susanooův syn Ókuninuši se vydal pro radu za otcem do podsvětí. Susanoo ho však přivítal ve zlém a poslal syna spát do domu hadů. Ókuninušova manželka však svému muži darovala hadí šátek a ten jej ochránil. Druhou noc se vše opakovalo v domě stonožek a vos. Susanoo poté svého syna zkoušel ještě několikrát, ale nakonec byl Ókuninušim poražen.¹¹⁷²

4.19 SIBIŘ

4.19.1 *První šaman* - Jakuti

Dle jakutské tradice měl první šaman tělo tvořené mnoha hady. Byl velmi mocný a pyšný a proto na něj Nejvyšší bůh Jakutů poslal oheň, aby

¹¹⁶⁸ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 51.

¹¹⁶⁹ osmička je v Japonsku posvátným číslem a znamená „mnoho“

¹¹⁷⁰ dle jiné verze mýtu se jednalo o královské dcery

¹¹⁷¹ Saunders, E. D. Japonská mytologie in Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 357.

¹¹⁷² Tamtéž s. 360.

ho spálil. Z plamenů vyskočila ropucha a od ní pocházejí všichni „démoni“, kteří dali Jakutům vynikající šamany a šamanky.¹¹⁷³

4.19.2 Džabdžar – tunguzští Evenkové

Ve stvořitelském mýtu sibiřských Evenků najdeme hada Džabdžara. Kdysi dávno byla zem docela maličká, neexistovaly hory ani řeky, pouze rovné a hladké planiny a ze všech stran zemi obklopovala voda. Světu tehdy vládli dva bratři-duchové. Dobrý duch Ševeki, který obýval horní svět a starší zlý duch Akin žijící v dolním nehostinném světě. Mezi těmito světy se rozprostírala země. Osamělý Ševeki se rozhodl zemi zvětšit a zabydlet ji lidmi a novými zvířaty. Zlý duch Akin byl však proti tomu a tak všechna práce zbyla na dobrého ducha Ševeki. Jejich rozmluvu zaslechl mamut Cheli a nabídl Ševekimu svou pomoc. Mamut se pustil do práce a začal zemi rozšiřovat a zvětšovat.¹¹⁷⁴ „*Tehdy vylezl z vody obrovský had, který žil dosud jen v moři, a když viděl co Cheli dělá, řekl mu: Jsem had Džabdžar a chci všechno, co tu bude nového, vidět na vlastní oči. Co Džabdžar řekl, to také udělal. Lezl potom celý den zvědavě po zemi podle toho, jak ji Cheli zvětšoval, a teprve večer se vrátil zpátky do moře.*“¹¹⁷⁵ Mamut pokračoval ve své práci i v dalších dnech a země se rychle zvětšovala. Tam, kde se mamut večer uložil ke spánku, do rána vzniklo nové údolí. Zvědavý had Džabdžar vylézal na zemi každého dne, aby se podíval jak Cheli ve své práci postupuje a všude tam, kde se za ním had plazil, vznikaly řeky a naplnily mnohá údolí sladkou vodou. Za nějaký čas se zlý duch Akin rozhodl podívat, co se na zemi děje a když spatřil Cheliho dílo a pochopil, že už bude muset navěky žít v temnotě svého dolního světa, rozzuřil se a začal mamuta Cheliho pronásledovat, aby ho zabil. Cheli před ním utíkal, nedával však pozor a spadl dírou do dolního světa. „*Zvědavý had Džabdžar honičku sledoval a ani se nepohnul, aby snad rozzuřený Akin neobrátil hněv také proti němu. Pak zalezl zpátky do moře a než se potopil, řekl: Viděl jsem všechno a*

¹¹⁷³ Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 77.

¹¹⁷⁴ Brzáková, P. *Až odejdu za horu. Ze života sibiřských kočovníků*. Praha: Eminent, 2004. s. 49.

¹¹⁷⁵ Horák, J. *Oheň na sněhu*. Praha: Argo, 1998. s. 8.

víckrát už z vody nevylezu!“¹¹⁷⁶ Zbývá dodat, že mamut Cheli dodnes před Akinem prchá v podzemních chodbách, naráží při tom do stěn, a proto se země otrásá zemětřesením a padají laviny.

4.19.3 Had jako symbol zla - tunguzští Evenkové

V sibiřském „Mýtu o Kristovi“ je had přímo spojován se Satanem. „*Starší bratr Krista byl Satan. Kristus tvořil. Dřív byl medvěd člověkem, pes byl člověkem. Oba hlídali Kristovy figurky, byli jeho pomocníky.*“ Jednou Kristus odešel a psovi nakázal, aby hlídal a v žádném případě nepouštěl dovnitř Satana. Pes však neposlechl. Pustil Satana dovnitř a získal za to srst. „*Satan dovnitř pustil hada.*“ Po návratu Kristus psa potrestal: „*Ted' buď psem, buď mlčenlivým. Jez špatné. Žij jenom deset let. Čenichem čichej a tlamou vyj!*“¹¹⁷⁷

V jiném sibiřském mýtu tunguzských Evenků je had považován za vtělení zlého ducha: „*Zlej duch šel asi kolem. V hada se proměnil.*“¹¹⁷⁸

4.19.4 Had jako mstitel – tunguzští Evenkové

Kdysi žili hadi s Tunguzy v míru a dokonce se přátelili. Jednou se však objevili cizí lidé a ti začali zabíjet hadí mláďata. Mnoho jich zemřelo. Hadi se nejdříve skrývali, ale po nějaké době se rozzlobili a rozhodli se, že se lidem pomstí. A tak také udělali. Vybrali si tábor, kde zahynulo mnoho jejich dětí a v noci všechny jeho obyvatele zabili. Jediný kdo přežil, byl starý muž, jeho žena a děti, kteří hadům nikdy nic zlého neudělali a hadi je proto varovali, aby tu noc nevycházel ven. Takto tedy hadi pomstili svá mláďata a od té doby se už nic podobného nestalo. „*Ale stejně... Jsou to hadi! Proto jim raději neubližujte, když vás navštěvují. Rozhněvají se a ošklivě se vám pomstí!*“¹¹⁷⁹

¹¹⁷⁶ Horák, J. *Oheň na sněhu*. Praha: Argo, 1998. s. 10.

¹¹⁷⁷ Brzáková, P. *Až odejdu za horu. Ze života sibiřských kočovníků*. Praha: Eminent, 2004. s. 50.

¹¹⁷⁸ Tamtéž, s. 72.

¹¹⁷⁹ Brzáková, P., Voronov, V. *Cesta medvěda. Mýty, pohádky a příběhy tunguzských Evenků*. Praha: NLN, 2002. s. 63.

4.20 OCEÁNIE

4.20.1 MELANÉSIE

Had je v Melanésii symbolem plodnosti, úrodnosti, ale také agresivity. Je spojován s deštěm, snad kvůli své podobnosti s duhou. „V malajštině výraz „had vody“ znamená tolik jako duha“.¹¹⁸⁰ Hadi mohou odměňovat dobro a trestat zlo. V oblasti Melanésie je velmi rozšířený motiv vzniku živých tvorů z rozsekaných částí hadího těla či motiv původu kokosové palmy z hadí hlavy.¹¹⁸¹

4.20.1.1 *Jak se nebeský had Wei proměnil v zázračného žraloka* - Nová Guinea

Jedné bouřlivé noci sestoupila z nebes podivná bytost. Sklouzla na vrcholek rozložitého stromu z nízko visícího černého mraku a vzápětí zmizela v nedaleké jeskyni. Byl to nebeský had Wei, který sestoupil na zemi, aby pomáhal lidem. S sebou přinesl kokosové, banánové a ságové sazenice a také semena vzácného stromu *rawa tawa pisoya*, jehož plody mají tvar mušlí. Wei si vystavěl ohradu, aby na něho lidé neviděli a uvnitř si zařídil obydlí podobné lidskému. Jednou se však dvě dívky rozhodly zjistit, co je pravdy na všem, co se o Weim povídá a Wei je pozval do své jeskyně. Ženy však nevěděly, že Wei je hadem pouze ve dne a v noci svou šupinatou kůži svléká a mění se v člověka. Jedna z dívek byla velice zvědavá, šla za ním, a kůži mu schovala. Wei se rozzlobil a zakázal jim kamkoliv odejít, neboť porušily *tabu*. Dívky však nedbaly na jeho slova a zanedlouho porušily další *tabu*. Wei se proto rozhodl, že od nich odejde. Když byl daleko od míst, která ho zklamala a kde musel zanechat svou hadí podobu, spolykal semena rostlin, které přinesl na tento svět a proměnil se v žraloka. Potopil svůj člun a dál plaval již jako pán mořských hlubin. Byl už velmi daleko, když se rozhodl ke svému poslednímu kouzlu. Vylezl na břeh a doplazil se k prvnímu stavení. Rybáři, který tam bydlel, řekl lidským hlasem, aby se ho nebál, že není obyčejný ani zlý

¹¹⁸⁰ Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 30.

¹¹⁸¹ Tamtéž. s. 70.

žralok a lidem přišel pomáhat. Poradil jim, aby ho zabili a jeho maso snědli. Střeva však mají zakopat do úrodné půdy. Sami pak uvidí, co z nich vyroste. Lidé se zachovali podle jeho rady a na místě, kde střeva zakopali, zanedlouho vyrostl košatý strom *rawa tawa pisoya* obsypaný vzácnými ulitami.¹¹⁸²

4.20.1.2 Hadí syn - Nová Guinea

Na Nové Guineji se rovněž vypráví následující mýtus. Jednoho dne se lidé z Kulawy vydali na lov a zabili při něm hada. Vrátili se domů a chystali se ho sníst, když tu k nim přišla mladá dívka a požádala je o kousek masa. Jelikož jí hadí maso zachutnalo, žádala stále další a další kousky, až nakonec snědla hada celého. „*Po čase se jí narodil syn ve tvaru hada, a ona se jej velmi bála. Opustila ho proto a vydala se přes moře k ostrovu Iriwawo.*“ Hadovi se však po ní stýskalo a proto ji začal pronásledovat. „*Plavala dál do Bolonai; věděla však, že ani zde nebude v bezpečí před svým synem...*“ Proto se obrátila na bolonajské muže a nařídila jim, aby hada rozsekali na kousky a uvařili. Jeho hlavu žena zasadila na své zahradě, kde z ní po čase vyrostla rostlina, jejíž jedlé kořeny pojmenovali taro.¹¹⁸³

4.20.1.3 O člověku s tělem hada - Nová Guinea

Žena hledala vodu, když v lese najednou zahlédla velikého hada. Had jí však nijak neublížil a žena zanedlouho poté objevila křišťálově čistou studánku. Když se však vrátila domů a svěřila se svému muži, velice se na ni rozzlobil, že neměla pít ze stejné studánky jako had. Zanedlouho žena zjistila, že je těhotná a s mužem se na dítě velice těšili. Jaké však bylo jejich překvapení, když žena porodila hada s lidskou

¹¹⁸² Tyto ulity sloužily obyvatelům ostrova celá dlouhá staletí jako platidlo. Olša, J. *Závistivý lidojed a pták nepták. Mýty a pohádky z Nové Guineje*. Praha: Argo, 2008. s. 64-71.

¹¹⁸³ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 192-193. Též Bodrogi, T. Melanésie. In *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 224.

hlavou a krásnou tváří. Tomuto dítěti pak dali jméno Srowa Srimamur, což v místní řeči znamená „*ten, kdo je napůl člověk a napůl had*.“¹¹⁸⁴

4.20.1.4 Had Garubuiye a oheň - Nová Guinea

Všechny ohně na zemi byly uhašeny hustým deštěm. Avšak v dutině pandánového stromu žil had, jehož ocas se vzňal ještě předtím, než ohně zhasly a hořel jako pochodně. Had zůstal v díře ve stromě, a proto jeho ocas nepřestával hořet. Když déšť ustal, navršili lidé velikou hromadu dřeva. Oheň na ni přeskočil z hadova ocasu a vrátil se k lidem. Tak byl oheň na zemi zachráněn.¹¹⁸⁵

4.20.1.5 Původ smrti - Admirality

Na melanéském souostroví Admirality se vypráví následující mýtus. Na počátku lidé nemuseli umírat. Když zestárli, svlékli, stejně jako hadi, svoji kůži a byli opět mladí. Jednoho dne si matka vyměnila svoji kůži, ale její děti ji nepoznaly. Matku to velmi trápilo, a proto si znovu vzala svoji starou kůži, čímž ale porušila *tabu*. Proto k lidem přišla smrt a lidé od té doby musí umírat. Jiný mýtus vypráví o babičce, která se dobrovolně zřekla výměny kůže, neboť by si ji její vlastní vnukové, coby krásnou mladou dívku, chtěli vzít za manželku. Toto spojení je však zakázáno, a proto se k lidem dostala smrt.¹¹⁸⁶

4.20.1.6 Původ smrti - Nová Británie

V severní části Nové Británie se vypravuje následující příběh: To Kambiana, dobrý duch, poslal mladšího bratra To Korvuvua, ducha zla, aby pověděl lidem tajemství věčného života. Hadovi měl vyřídit, že bude umírat. Zlý To Korvuvu ale vzkaz vyřídil opačně a proto had obnovuje svůj život svlékáním kůže a lidé musí umírat.¹¹⁸⁷

¹¹⁸⁴ Olša, J. *Závistivý lidojed a pták nepták. Mýty a pohádky z Nové Guineje*. Praha: Argo, 2008. s. 94-96.

¹¹⁸⁵ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: garamond, 2000. s. 49.

¹¹⁸⁶ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 452.

¹¹⁸⁷ Bodrogi, T. Melanésie. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 224.

4.20.1.7 *Agunua a oheň* - San Cristoval, Šalamounovy ostrovy

V zahradě stvořitele Agunuy rostlo mnoho druhů ovoce. Stvořitelův bratr-dvojče byl člověkem a všechno ovoce z bratrovy zahrady se mu zdálo moc tvrdé. Agunua se proto proměnil v hada a svému bratrovi poradil, aby třel jeho tělo. Člověk z něho získal oheň, jehož působením ovoce změklo.¹¹⁸⁸ Na tomto ostrově je had stvořitelem člověka a všichni obyvatelé od něj odvozují svůj původ.¹¹⁸⁹

4.20.1.8 *Ndengei* - Fidži

Na počátku bylo obrovské plazí vejce, které vyseděl mytický had Ndengei. Z vejce se narodili lidé a had se stal jejich posvátným zvířetem.¹¹⁹⁰ Ndengei leží v jeskyni na kopci Kouvandra a pokaždé, když se pohne, způsobuje zemětřesení. Když spí, je černá noc. Svítat začíná teprve, když ho vzbudí černá holubice. Ndengeiho synovci holubici zastřelili a Ndengei na ně za trest seslal strašlivou potopu.¹¹⁹¹

4.20.2 POLYNÉSIE

V Polynésii suchozemští hadi prakticky nežijí a tato skutečnost se odráží i v polynéských mýtech, kde úlohu hada přebírá úhoř (viz sféra vodstev 5.18.3).

4.21 AUSTRÁLIE

4.21.1 Yurlunggur – západní Austrálie

Australské mýty také hovoří o duhovém hadu Yurlunggurovi¹¹⁹², který se vine po sestřích Wawilak a jejich synech a nakonec je pozře. Posléze je opět vyvrhne a dívky pokousány mravenci znovu ožijí. Had je však opět zabije. Později se dívky promění ve skály. Yurlunggur vyvolává déšť. Jednou se vznesl k obloze, a jak letěl krajinou, tvořil podobu dosud

¹¹⁸⁸ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 55-56.

¹¹⁸⁹ Krupa, V. *Legends a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 70.

¹¹⁹⁰ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 453.

¹¹⁹¹ Krupa, V. *Legends a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 30.

¹¹⁹² Kniha Lurker, M. *Adler und Schlange*. Tübingen: Wunderlich, 1983. s. 56 uvádí jeho jméno ve tvaru „Julunggul“.

plochého světa pod sebou. Vznikly nové řeky, posvátná jezírka, údolí i skaliska, nové stromy, rostliny a nejrůznější zvířata. Nakonec stvořil člověka.¹¹⁹³

4.21.2 Duha - Forest River, Západní Austrálie

Australští šamani věří, že do nebe vystupují pomocí duhy, která nabývá mytické podoby obrovského hada. Duha tak spojuje zemi s nebesy, je mostem bohů.¹¹⁹⁴

4.21.3 Smrtonoš zmijí – Kabiové, jihovýchodní Queensland

Kdysi oheň vlastnil pouze *smrtonoš zmijí*, který ho bezpečně ukrýval uvnitř svého těla. Všichni ptáci se marně pokoušeli oheň získat, dokud nepřišel malý jestřáb, který se pitvořil tak směšně, že had nedokázal být již déle vážný a začal se smát. Oheň z jeho těla unikl a od té doby patří všem.¹¹⁹⁵

4.21.4 Hadi a Womba - kmen Waradjuri, Nový Jižní Wales

Adept na zasvěcení medicinmanem potkává hada, který se stává jeho průvodcem. Zavede ho do nitra země, kde se nachází mnoho dalších hadů. Ti se o adepta trou a tak mu do těla vlijí kouzelné schopnosti. Poté adepti šplhají po provaze vzhůru, a když potkají Baiamova ptáka Wombu, zavede je až ke svému pánovi do nebe.¹¹⁹⁶

4.21.5 Měsíc a hadi

Měsíc si velmi rád hrál se svými třemi psy. „*Pro něj to byli psi, ale lidé jim říkali Hadi.*“¹¹⁹⁷ Když jedné jasné noci opět pohlédl na Zemi, spatřil asi tucet mužů, jak přecházejí potok. Zavolal na ně, aby se zastavili a přenesli jeho psy na druhý břeh řeky. Lidé ale odmítli, neboť se

¹¹⁹³ Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 105 a Novotný, S. *Mýty a pohádky původních obyvatel Austrálie*. Praha: Volvo Globator, 2000. s. 144-148. Též Cotterell, A. *Die Welt der Mythen und Legenden*. Stuttgart: Deutscher Bücherbund, 1990. s. 179.

¹¹⁹⁴ Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 124.

¹¹⁹⁵ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 14.

¹¹⁹⁶ Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 126.

¹¹⁹⁷ Slamová, K. *Australské pověsti a legendy*. Brno: Koala, 2005. s. 11.

psů (Hadů) velice báli. Nejednou se už stalo, že je nebo jejich zvířata Hadi pokousali. Jejich kousnutí bylo smrtelné, neboť byli velice jedovatí. Měsíc se je pokoušel několikrát přesvědčit, že se jim nic nestane, a i kdyby zemřeli, zase se navrátí k životu, ale pranic to nepomohlo. Lidé vždy odmítli. „*Dobrá, jak chcete, opáčil Měsíc. Sejdu tedy dolů a přenesu je sám, abyste viděli, že vůbec nejsou nebezpeční. Jak řekl, tak také udělal. Sestoupil dolů i se třemi Hady – dva z nich měl omotané kolem ramen, třetí se mu vinul kolem krku.*“¹¹⁹⁸ Přebrodil se s hady přes potok a obrátil se k lidem. Protože jste byli zbabělí a neposlechli jste mě, ztratíte již provždy možnost vstát z mrtvých. Kdybyste udělali, co jsem vám říkal, mohli jste zůstat stejně nesmrtelní, jako jsem já sám. Od teď ale budete umírat. Od té doby lidé Hady nenávidí, a pokud nějakého uvidí, hned ho zabijí. Měsíc ale na zem posílá stále další Hady, kteří slouží jako připomínka toho, že ho lidé tenkrát neposlechli.

4.21.6 Leguán a Černý had

Za dávných časů nebylo jedovaté uštknutí Hada, ale kousnutí Leguána. Všechna zvířata byla také mnohem větší, než jsou dnes. Leguán byl proto velmi obávaným zvířetem, které zabíjelo lidi i všechna ostatní zvířata. Jednoho dne zvířata uspořádala velký sněm, aby se poradila, jak by se mohla proti leguánovi bránit. Přestože rokovala velmi dlouho, žádný jejich nápad nefungoval. Zanedlouho šel kolem Černý had. Pštros mu vysvětlil, co se děje a dodal, že pokud Leguánovi brzy nezabrání lovit další lidi, lidský rod brzy zanikne. A ačkoliv mají zvířata mezi lidmi mnoho příbuzných a přátel, bojovat s Leguánem nemohou, neboť Leguán u sebe neustále nosí váček s jedem a všechny by je zabil. Had jim na to odpověděl: „*Uvidíte, že ho zastavím.*“¹¹⁹⁹ A ještě dodal, že svého cíle dosáhne bez boje. Všechna zvířata byla velmi zvědavá, jakým způsobem to chce udělat, ale Had jim nic neprozradil. Dobře však věděl, že Leguán je větší, silnější i rychlejší než on, takže mu může pomoci jen důmyslná lest. Černý had počkal, až bude Leguán odpočívat po jídle a

¹¹⁹⁸ Slamová, K. *Australské pověsti a legendy*. Brno: Koala, 2005. s. 11-12.

¹¹⁹⁹ Tamtéž, s. 152.

nebude tak ostražitý. Posadil se blízko něho, a když už se na něho chtěl Leguán vrhnout, aby ho sežral, rychle povídá: „*Jestli mě zabiješ, [...] nedozvíš se, jakou na tebe všechny kmeny připravily léčku. Raději mě vyslechni, přišel jsem tě varovat.*“¹²⁰⁰ Leguán začal Hada přesvědčovat, aby mu prozradil, vše co ví. Had ale odpověděl, že mu nic neprozradí do té doby, než od Leguána dostane zástavou jeho váček s jedem. Jen tak si prý může být jist, že Leguán dodrží své slovo a nezabije ho. Leguán dlouho váhal, ale nakonec si jed vyndal z úst a Hadovi jej odevzdal. Had si vložil váček do úst a povídá. „*Vymysleli přesně tohle. [...] Chtěli ti vzít jed, a tím ti odebrat i tvou moc nad lidmi. A já jsem se uvolil, že to dokážu dřív, než dnes zapadne Slunce. A nakonec se mi to podařilo. Ne silou, ale lstí. Teď se vrátím a všem o tom řeknu.*“¹²⁰¹ Nato se had rychle vytratil. Ostatní zvířata na něj naléhala, aby jim jed odevzdal, a oni ho mohli zničit, ale Had se ohradil, že jed je nyní jeho a že si ho ponechá. Proto ho zvířata vyhnala ze svého tábora a kdykoliv ho spatří, pokoušejí se ho zabít, stejně jako on je. „*Od té doby jsou hadi jedovatí a mezi kmeny Hadů a Leguánů vládne nepřátelství.*“¹²⁰²

4.21.7 Had Škrtič

Když se po zasvěcovacím obřadu vrátil mladý muž zpět do tábora, zjistil, že jeho nastávající manželku zardousil Had Škrtič, když vybírala vejce z hadího hnízda. Od jejího pohřbu už uplynuly tři dny. „*Pak je tedy ještě stále na cestě do Weebulloo, ženské říše stínů. Rychle se za ní vydám a přivedu ji zpět*“¹²⁰³, pravil mladík. Otec dívky mu však odpověděl, že jej její duch jistě nebude následovat, protože ji dosud nepomstil. Od té doby mladík nemyslel na nic jiného, než na to, jakým způsobem by mohl zabít Hada Škrtiče a tak pomstít smrt své vyvolené. Jednoho dne se se

¹²⁰⁰ „*Take care! If you kill me you will hear nothing of the plot the tribes have planned against you, of which I have come to warn you.*“ Parker, K. L. *More Australian Legendary Tales*. London: David Nutt, 1898. s. 64.

¹²⁰¹ Slamová, K. *Australské pověsti a legendy*. Brno: Koala, 2005. s. 154. Též Parker, K. L. *More Australian Legendary Tales*. London: David Nutt, 1898. s. 66.

¹²⁰² Slamová, K. *Australské pověsti a legendy*. Brno: Koala, 2005. s. 154. Též Parker, K. L. *More Australian Legendary Tales*. London: David Nutt, 1898. s. 66-67.

¹²⁰³ „*Then she is even now travelling towards Weebulloo, the heaven of women. I shall be swift to follow her.*“ Parker, K. L. *More Australian Legendary Tales*. London: David Nutt, 1898. s. 77.

dvěma druhy vydal do buše a cestou zahlédl hadí hnízdo. Nezaútočil ale na Hady ihned. Místo toho požádal všechny muže z vesnice, aby mu pomohli nasbírat co největší množství pryskyřice. Nazítří ráno se všichni vypravili k hadímu hnízdu, vyšplhali na okolní stromy a ze svého úkrytu spustili velký hluk, který vylákal hady z hnízda. Hady se ihned začali po mužích sápat, ti jim ale naházeli do chřtánu velké kuličky pryskyřice. Za nějaký čas všichni hadi pomřeli a dlouho se v okolí tábora žádný nevyskytnul. „Časem však vyrostli, zmohutněli a dodnes jsou postrachem všech lidí na Zemi.“¹²⁰⁴

4.21.8 Bobbi-bobbi - Binbingové

Bůh v podobě hada. Ve snaze zajistit obživu lidskému rodu vyšle na zemi množství velkých netopýrů. Ti však létají příliš vysoko a lidé je nemohou lovit. Bobbi-bobbi si proto vyjme jedno žebro a z něho vyrobí bumerang, který se vždy vrátí zpět k tomu, kdo ho vymrštil. Od té doby jím mohou lidé lovit potravu. Nechybělo však mnoho a lidé o bumerang přišli, protože ho jednou vyhodili příliš vysoko a udělali v nebi díru. Bobbi-bobbi se na ně rozzlobil, ale nakonec lidem shodil bumerang zpátky na zemi.¹²⁰⁵

4.22 SEVERNÍ AMERIKA

4.22.1 ARKTICKÁ OBLAST

4.22.1.1 O původu smrti – Eskymáci

Eskymáci si vypráví následující příběh. Had a veš spolu kdysi dávno zápasili, aby se dostali k lidem. Uzavřeli sázku – přijde-li k lidem první had, budou žít, ale předběhne-li ho veš, zemřou. Had měl velký náskok, když tu se mu v cestě objevila vysoká hora a on musel udělat okliku. Tak se stalo, že veš došla k lidem první a lidé musí umírat.¹²⁰⁶

¹²⁰⁴ Slamová, K. *Australské pověsti a legendy*. Brno: Koala, 2005. s. 164. Též Parker, K. L. *More Australian Legendary Tales*. London: David Nutt, 1898. s. 78.

¹²⁰⁵ Panini, G. P. *Velký atlas mytologie*. Bratislava: Perfekt, 1996. s. 24.

¹²⁰⁶ Nansen, F. *Život Eskymáků*. Praha: Mladá Fronta, 1956. s. 155.

4.22.2 SUBARKTICKÁ OBLAST

4.22.2.1 *Hadí strážci* – Odžibvejové, Čipevajové

V mýtu o boji Nanaboža s Duchem zimnice vystupují dva obrovští hadi chrlící oheň, kteří hlídali cestu ke svému pánovi. „*Nanahbozou, řekl Velký Had, propluješ-li mezi námi, spálíme tě ohněm. To je pravda, řekl Nanahbozou. Vidím, že jste mocnější než já. Ale – co je to tam za vámi? Dva velcí hadi otočili hlavy a podívali se za sebe. Jak to udělali, Nanahbozou [...] pozvedl luk, vystřelil šípy s kamennými hroty a oba hady zabil. Pak se opět vydal na cestu.*“¹²⁰⁷

4.22.3 SEVEROZÁPADNÍ POBŘEŽÍ

4.22.3.1 *Oheň* - Nutkové

Kdysi dávno hořel oheň pouze v obydlí sépie. Ta žila na zemi i v moři. Všechna zvířata v pralese se spojila, aby oheň získala. V jejich tělech žili tehdy indiáni. Oheň nakonec sépii ukradl jelen. Jiná verze tohoto příběhu praví, že oheň patřil pouze vlkům. Zvířata a ptáci po něm toužili, ale dlouho se jim ho nedařilo získat. Poté řekl náčelník datel jelenovi, aby tancoval ve vlčím obydlí a při tanci si zapálil kůru cedru přivázanou na jeho ocase. Vlci však krádež zpozorovali a jelena chytili. Poté vyslal datel ptáka *tsatsiskumse*. Všichni ptáci i zvířata vedeni datlem zpívali písně a tančili ve vlčím obydlí. Někteří ptáci tančili nahoře mezi trámy a spatřili tam ukryté náradí na rozdělávání ohně. Předali ho datlovi a dál všichni tančili a zpívali, dokud se datel nedostal bezpečně domů. Tak vlci o oheň přišli. Třetí verze říká, že datel byl náčelníkem vlků a jako jediný na celém světě vlastnil oheň. Jeho krádeží je opět pověřen jelen. Podaří se mu zapálit kůru stromu na jeho těle a prchá před vlky. Postupně, jak ho dohánějí, za sebe hází malý kámen, ze kterého vznikne veliká hora, hřeben proměněný v ostnaté křoviny a olej na vlasy, který se mění na velké jezero. Nakonec jelen předává oheň do úst plže *zubatky* a tak ho před vlky ukryje. Od té doby se oheň rozšířil po celém světě.¹²⁰⁸

¹²⁰⁷ Bruchar, J. *Strážci země*. Praha: Knižní klub, 1999. s. 67-68.

¹²⁰⁸ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 165-169.

4.22.4 VELKÁ PÁNEV

4.22.4.1 Chřestýš - Jutové

Dědeček Chřestýš vystupuje v mýtu „O Ozvěně“ indiánského kmene Juto. Ozvěna byla žárlivá a náročná žena, která unesla dítě Holubice a vychovala si z něj manžela. Jednoho dne ale mladý muž narazil na svou pravou matku a ihned spolu vymysleli plán útěku od Ozvěny. Muž se vydal na lov, a když zabil bizona, naskládal jeho maso vysoko do větví stromu, aby tak svoji ženu zdržel přemýšlením, jak maso dostat dolů, a mezitím se dal se svou matkou na útěk. Skryli se v obydlí chlapcova dědečka Chřestýše. Ozvěna však svého muže pronásledovala a když se již blížila k Chřestýšovu obydlí, dědeček dceři a vnukovi poradil, aby počkali venku, zatímco on vláká Ozvěnu hluboko do jeskyně. Jakmile se tak stalo, jeskyně se začala zmenšovat, až nakonec zbylo jen tolik místa, aby ven proklouzl Chřestýš. Ozvěna ale byla již navždy lapena v pasti jeskyně.¹²⁰⁹

4.22.5 KALIFORNIE

4.22.5.1 O chřestýšovi a jeho ženě – Pomové

Chřestýši žili v jeskyni nedaleko vesnice, kde žila krásná dívka. Jeden chřestýš se do ní zamiloval, čtyři dny za ní v podobě mladíka chodil a pátého dne si ji odvedl již v podobě hada. Časem mu dívka porodila čtyři syny. Kdykoliv hadí děti zahlédly někoho z vesnice, chtěly ho uštknout, ale matka je vždy napomenula: „*Nesmíte přece ubližovat svému příbuzným.*“¹²¹⁰ A děti poslechy. Jen jednou se žena směla vrátit ke své rodině, aby se rozloučila a pak již navždy zůstala u chřestýšů.¹²¹¹

4.22.6 JIHOZÁPAD

4.22.6.1 První cesta Velkým kaňonem – Hopiové

Syn náčelníka kmene Hopiů Moudrý syn se jednoho dne rozhodl, že podstoupí zkoušku zralosti a vypátrá, kde končí mohutná řeka

¹²⁰⁹ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřeějovice: Rebo productions, 2002. s. 61.

¹²¹⁰ *O muži, který šel za Sluncem. Mýty a legendy severoamerických Indiánů*. Praha: Argo, 1996. s. 273.

¹²¹¹ *Poronominare. Mýty a legendy brazilských Indiánů*. Praha: Dauphin, 1995. s. 20.

Kolorado, u které kmen sídlil. Až dosud nikdo z kmene na tuto otázku neznal odpověď, domnívali se, že řeka teče obrovským skrytým podzemním korytem či vtéká doprostřed světa, kde žíví velké a nebezpečné hady. Moudrý syn postavil loď a po dlouhý čas se v ní plavil po proudu řeky. Ke svému údivu doplul do oceánu – tam „kam chodí spát slunce“. Uviděl ostrov a na něm dům, v němž bydlela stará Pavoučí žena s nadpřirozenou mocí. Moudrý syn jí vyprávěl o své cestě a ona mu na oplátku poradila, kde by našel pěkný dar pro svůj kmen. Provedla ho mnohými nástrahami a pomohla uklidnit divá zvířata. Nakonec doputovali do domu pokladů, kde podél stěn seděli muži a upřeně ho pozorovali. Když spolu s náčelníkem vykouřili dýmku míru, muži jej vřele přivítali. „*Nadešel čas obléknout hadí převleky*“¹²¹², oznámil náčelník. Moudrý syn si povšiml, že ze stěn visí kůže obrovských hadů. Při převlékání se musel otočit, a když znovu pohlédl do místnosti, uviděl hady mnoha barev a velikostí. Náčelník Hadích lidí proměnil svou dceru ve žlutého hada s chřestidly a Moudrý syn ji měl nyní poznat. Pokud vybere správně, předvedou mu Hadí lidé slavnostní tanec a dají mu dar pro jeho kmen. Chlapec, díky radě Pavoučí ženy, dívku poznal a hned téhož večera mu Hadí lidé předali tajemství hadího obřadu. Nazítří ráno se vydal se svou hadí manželkou na cestu domů. Společně pak naučili kmen Hopiů všechny písně a tance hadího obřadu, kterými děkují za životadárny déšť.¹²¹³ To byl počátek Hadího klanu u kmene Hopiů.¹²¹⁴

¹²¹² *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů*. Praha: NLN, 2000. s. 92.

¹²¹³ Ceremonie hadího obřadu se koná každý druhý rok v pozdním létě a trvá devět dnů. Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 278. Slouží k přivolání životadárneho deště. Hopiové věří, že had je ve své klikaté podobě spřízněn s bleskem ohlašujícím déšť. „*Tance jsou zamýšleny jako veliký projev úcty komunity vůči hadům, aby přinesli pro vyrůstající úrodu dostatek deště. V prvních čtyřech dnech obřadu se členové spolku vydávají na sever, jih, východ a západ do pouště, aby chytali hady a přinášeli je do vesnice. Následují dva dny a dvě noci, kdy členové hopijských posvátných spolků předvádějí v kivi čili obřadní komoře prvopočáteční události. Zbytek svátků zabírají dostihy, tance (při nichž kněží drží v ústech hady, i smrtelně jedovaté chřestýše) a závěrečné požehnání. Hadí, kteří projdou obřadem bez úhony, se pak pochytají a vypustí zpátky do pustiny.*“ Zimmerman, L. J., *Indiáni Severní Ameriky*. Praha: Knižní klub, 2003. s. 86. Vrchní kněz drží při tanci v rukou dřevěnou modlitební hůl, vyřezávanou a pomalovanou do podoby hada. Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 38–39.

¹²¹⁴ *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů*. Praha: NLN, 2000. s. 90–93. Tento mýtus také viz Courlander, H. *The fourth world of the Hopis*. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1987. s. 210–211.

4.22.6.2 *Chlapec a Chřestýš* – Apači

Kdysi dávno žil chlapec, který měl velice dobré srdce. Jednou ráno uviděl u cesty chřestýše, celého ztuhlého a studeného po mrazivé noci. Had chlapce poprosil, aby ho zahřál na svém těle, jinak, že brzy zemře. Chlapec nejprve odmítl, bál se hadího uštknutí, ale had mu slíbil, že mu nic neudělá. Chlapec se tedy nad hadem slitoval a zahřál ho. Jakmile však had ztratil ztuhlost, vykroutil se chlapci z rukou a uštknul ho. „*Proč jsi mě uštknul?, ptal se chlapec. Řekl jsi, že mě neuštkneš, když tě zvednu. To je pravda, odpověděl had, ale přeci když jsi mě zvedal, věděl jsi, že jsem chřestýš.*“¹²¹⁵

4.22.7 VELKÉ PLÁNĚ

4.22.7.1 *Hadí syn* – Pieganští Černonožci

Jednoho dne si Piegan jménem Medvědí ucho přivedl jako zajatkyni krásnou dívku jménem Smutná tvář, která se brzy stala jeho manželkou. Asi po roce mu porodila dítě, které se však svému otci nepodobalo. Na radu moudrého šamana ještě nějakou dobu vyčkával, když ale dítěti ani po měsíci nezačala růst srst, donutil svoji ženu, aby se zúčastnila obřadu Tajných lásek zvaný rovněž Velká zpověď žen, při kterém se vyjeví všechna ženská tajemství. Tak se také stalo a Medvědí ucho zjistil, že jeho dítě je ve skutečnosti potomkem žlutého hada. Žena od něho poté odešla. Medvědí ucho vzal dítě a odešel s ním z vesnice. Po nějaké době, kdy dítě vychovával jako vlastní, se mu ve snu zjevila Smutná tvář a pravila, aby dítě pojmenoval Hadí syn. „*Má dar, který zdědil po otci. Dokud mu neublížíte, bude vám přinášet štěstí a blahobyť.*“ Nazítří se muž s dítětem vrátil do svého tábora, kde již dlouho řádl hladomor. Avšak s příchodem Hadího syna se do vesnice vrátila i hojnost zvěře a rostlin. Po čase od nich Hadí syn odešel, ale pravil, že dokud nebudou hadům ubližovat, bude je ochraňovat.¹²¹⁶

¹²¹⁵ Bruchar, J. *Strážci země*. Praha: Knižní klub, 1999. s. 63-64.

¹²¹⁶ Ka-be-mub-be. *Vyprávění severoamerických indiánů*. Praha: Portál, 2003. s. 62-67.

4.22.7.2 Hadí muž – Assiniboinové

Dva muži cestovali společně celé léto. Jednoho dne došli k vysoké hoře, před níž ležel obrovský had, který jim zahradil cestu. Muži se rozhodli rozdělat oheň a prostřední část hada spálit, aby si tak vytvořili průchod. Když tak učinili, jednoho z mužů napadlo, že ochutná upečené hadí maso. Jeho přítel se ho snažil odradit, ale muž na něj nedal a hadí maso snědl. Během následujících dnů cítil, že se začíná proměňovat. Nejdříve se mu změnila dolní polovina těla v hadí ocas, postupem času se pak proměnil v hada celý. Jeho přítel v hrůze utekl, had ho ale pronásledoval celou zpáteční cestu k hoře, kde muž jedl hadí maso. Zde se proměnil ve stejného hada, jaký jim prvně ležel přes cestu a řekl příteli, aby se vrátil domů. On tu musí zůstat. Jiná verze tohoto mýtu zaměňuje dva muže za bratry, z nichž jeden se po požití hadího masa stává hadem. Jeho bratr pro něj velice truchlí. Uslyší ho Hrom, vezme ho k sobě na nebesa a slíbí mu, že jeho bratra najde, pokud ovšem zabije nebezpečného obra. Tak se také stane, had se promění zpět do lidské podoby a oba bratři se šťastně setkají.¹²¹⁷

4.22.7.3 Podivná manželka – Assiniboinové

Mýtus Assiniboinů vypráví o době, kdy bylo všechno na zemi zničeno ohněm. Katastrofě unikl pouze medvěd a had, a protože jim bylo samotným smutno, rozhodli se, že zkusí žít jako manželé. Brzy však narazili na problémy a rozdíly. Každý jedl něco jiného a ani ve výběru místa na spaní se neshodli. Zatímco medvěd preferoval klid v chladné jeskyni, had se rád vyhříval na sluníčku. Nakonec medvěd rozdíly mezi nimi nevydržel, odešel do lesa a potom stále dál a dále v naději, že si najde ženu, která bude žít stejně jako on.¹²¹⁸

¹²¹⁷ Lowie, R. H. *The Assiniboine*. New York: The Trustees, 1909. s. 181-183.

¹²¹⁸ Ka-be-mub-be. *Vyprávění severoamerických indiánů*. Praha: Portál, 2003. s. 68-70.

4.22.7.4 Skřivan a Chřestýš – Siouxové

V tomto příběhu proti sobě stojí pták a had, skřivan a chřestýš. Chřestýš se připlazil k hnízdu skřivanů a ovinul se kolem něho. Samička ihned poznala nebezpečí, jaké jí hrozí, ale nedala na sobě nic znát. Označila hada za jejich strýčka a poručila nejstaršímu mláděti, aby vylétlo z hnízda a přineslo kotlík, aby měli v čem uvařit hostinu pro hosta. Takto poslala postupně pryč i své další dvě děti a nakonec odlétla sama – přechytračila hada, který si myslel, že pro něj připraví hostinu.¹²¹⁹ Siouxové znají rovněž hada Zuzeku, jehož duch je zodpovědný za veškeré lstivé činy a lhaní.¹²²⁰

4.22.8 SEVEROVÝCHOD

4.22.8.1 Boj Hromovládce proti hadovi – Irokézové

Mýtus hovoří o hadovi, který škodil celému svému okolí. Tento had nemohl být zabit člověkem ani Hromovládcem, který proti hadům často bojuje. Hromovládce proto svoje síly spojil se smrtelníkem jménem Hawena, kterému poradil, aby střílel šípy na červený bod blízko hadova ucha. Když vystřelil dvanáct červených šípů, hada zabil a za odměnu byl Hromovládcem vyzdvižen do nebe.¹²²¹

4.22.8.2 Černý had – Tuskarorové

V migračním mýtu Tuskarorů má velmi podstatnou roli velký černý had. Před mnoha a mnoha lety vypukl mezi indiány Tuskarora hlad, protože na jejich území byly velmi nepříznivé vegetační podmínky. Rozhodli proto, že se pokusí nalézt novou zem, kde by byl dostatek potravy. Putovali dlouho, až se dostali do krajiny ledu a sněhu. Větší část z nich již nechtěla zmrzlou pustinou putovat dále, a proto se rozhodli vyslat na průzkum pouze sedm nejlepších běžců. Po náročném putování běžci „*před sebou spatřili černý záblesk a v něm viděli velkého černého*

¹²¹⁹ Ullrich, J. F. *Mýty Lakotů*. Praha: Argo, 2002. s. 114-115.

¹²²⁰ Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 362.

¹²²¹ Shimony, A. *Conservatism among the Iroquois at the Six Nation Reserve*. New Haven: Department of Anthropology, Yale University, 1961. s. 162.

*hada*¹²²² Rozhodli se, že dále již nepůjdou, a budou prohledávat okolí. Brzy poté se znovu rozdělili a jeden z nich objevil lesy, které oplývaly hojností potravy. Nyní se chtěla skupinka běžců vrátit ke svým druhům, aby jim sdělila radostnou zprávu. Při zpáteční cestě však narazili na nepřekonatelnou překážku – led, po kterém se ubírali, roztál a oni již nemohli své druhy nalézt.¹²²³

4.22.9 JIHOVÝCHOD

4.22.9.1 *Vítěz nad dvourohým hadem* – Čerokíové

Za starých časů žili obrovští hadi s oslnivě lesklou kůží. Na hlavě měli dva rohy a jejich hypnotický pohled vždy přitáhl každého, kdo je zahlédl. Aby je mohl někdo zabít, musel se trefit do sedmého pruhu hadí kůže. Jednoho dne Čerokíové zajali mladíka z kmene Šóníů. Slíbili mu svobodu, pokud dokáže najít a zabít rohatého hada. Mladík vyrobil z šišek velký kruh, a jakmile se mu podařilo zasáhnout hada do správného místa, rychle kruh kolem sebe zapálil, a tak se ochránil před hadím jedem. Čerokíové svůj slib splnili a mladíkovi darovali svobodu. Zbytky hadí kůže a kostí sebrali a zabalili je do posvátného váčku, který jim přinášel štěstí. Na místě hadovy smrti vzniklo malé jezírko s černou vodou, do níž čerokíjské ženy namáčely proutky určené pro pletení košíků – tak se naučily barvit košíky načerno (Hlasy větrů, 2000, s. 324–325). Jiná verze tohoto mýtu pojmenovává hada jako Uktenu a hovoří o velkém lesklém drahokamu, který má na čele. Tento krystal je kouzelný. Má schopnost vyléčit všechny nemocné, zaplnit řeky rybami a zaručit dobrou úrodu kukuřice. Kámen přinesl Čerokíům blahobyť. Aganunitsimu, který hada porazil, však kapka hadovy krve potřísnila tvář a z hlavy mu vyrostl had s červenýma očima, kterému musel sloužit.¹²²⁴

¹²²² „Suddenly they saw a black streak in front. They thought a big snake lay there.“ Wallace, A. F. C., Reyburn, W. D. (1951): *Crossing the Ice: A Migration Legend of the Tuscarora Indians*. International Journal of American Linguistic, vol. 17, no. 1, p. 47.

¹²²³ Tamtéž s. 46-47.

¹²²⁴ Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 18-19.

4.22.9.2 *Jak se jed dostal na svět* – Čoktové

V dávných dobách rostla v řekách velmi jedovatá rostlina. Kdykoliv se jí Čoktové při koupání dotkli, těžce onemocněli a zemřeli. Rostlina jim již dále nechtěla způsobovat utrpení, a proto k sobě svolala malé tvory z mokřin, kteří dosud žádný jed neměli, a zeptala se, kdo z nich by si ho přál vlastnit. Přihlásila se vosa, včela, vodní had a chřestýš. Ti všichni si vzali jed na svou obranu a rostlině slíbili, že ho budou používat s rozmyslem a lidé před nimi budou včas varováni. Had vodnář pravil: „*Vezmu si něco tvého jedu. Jed použiji, jen když na mě lidé šlápnou. Budu jej mít v ústech, a když je otevřu, lidé uvidí, jak jsou bílá, a pochopí, že se mi mají vyhnout.*“ Poté promluvil chřestýš: „*Vezmu si pěknou porci jedu. Vezmu si vše, co zbude. Také jej budu přechovávat v ústech. Než však někoho napadnu, budu ho varovat chřestem ocasu. [...] Takový zvuk budu vydávat a všem dám na srozuměnou, že jsou příliš blízko.*“¹²²⁵

4.22.9.3 *Hadí dívka* – Seminolové

Mýtus líčí krásnou mladou ženu, která svedla ošklivého mladíka. Dívka se poté proměnila v hada a vrátila se do svého obydlí pod vysokým stromem, kde žili i další hadi. Mladík onemocněl, ale lidé pro něj nemohli najít lék. Nakonec vypátrali dívku-hada, zabili ji a mladíkovi se navrátilo zdraví.¹²²⁶

4.23 STŘEDNÍ AMERIKA

4.23.1 AZTÉKOVÉ

4.23.1.1 *Quetzalcoatl*

Opeřený had Quetzalcoatl¹²²⁷, stvořitel člověka, bůh vzdělanosti, dárce civilizace, věd, umění, písma i řemesel a také ochránce kněží a válečníků, v sobě spojuje hada (coatl) a ptáka (quetzal). Byl bohem

¹²²⁵ Bruchar, J. *Strážci země*. Praha: Knižní klub, 1999. s. 61-62.

¹²²⁶ Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s.129.

¹²²⁷ Rovněž toltécké božstvo. Starověký toltécký hymnus praví: „*Pouze jediného boha měli a za jediného boha ho pokládali. Vyzývali ho. Prosili ho. Jeho jméno bylo Quetzalcóatl.*“ Portilla, M. L. *Mytologie starého Mexika*. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 379.

zemědělství, neboť lidem daroval kukuřici, vynálezcem kalendáře a bohem větrů a světových stran. Rovněž byl pánem deště a předchůdcem boha Tlaloka.¹²²⁸ V protikladu ke svému bratrovi, destruktivnímu bohu Tezcatlipokovi byl bohem vlídným, který lidstvu přinášel nejen všechny zmíněné vědomosti a dovednosti, ale také blahobyť. Měl ústřední úlohu ve stvořitelem mýtu a v mýtu o zalidnění světa a obstarání potravy pro lidi. V lidské podobě byl údajně legendárním toltéckým vládcem Ce Ácatl Topiltzin Quetzalcoatlem.¹²²⁹ Na stvoření pátého slunce spolupracoval Quetzalcoatl se svým bratrem Tezcatlipocou. Když sestoupili z nebe, spatřili na zemi zemskou nestvůru Tlaltecuhтли, která se dožadovala masa k jídlu. Tlaltecuhтли každý večer spolkla při západu slunce a každé ráno za svítání ho zvrátila. Bratři se usnesli, že svět nebude moci existovat, pokud v něm tato nestvůra bude žít a spojili se, aby ji zničili. „*Proměnili se ve velké hady, jeden z nich popadl Tlaltecuhтли za pravou ruku a levou nohu, zatímco druhý za levou ruku a pravou nohu.*“¹²³⁰ V následujícím boji ji roztrhli na dva kusy. Jedna část těla příšery se stala pevninou a ze zbytku, který odhodili do nebe, vznikla nebesa jako sídlo bohů.¹²³¹ Nebesa však bylo nutné podepřít, a tak se Quetzalcoatl i Tezcatlipoca proměnili ve dva obrovské stromy. Strom Tezcatlipoky zdobila obsidiánová zrcadla, zatímco Quetzalcoatlův smaragdově zelená pera z ptáka quetzala¹²³². Jako výraz uznání je Tonacatecuhтли („Pán obživy“) učinil pány nebes a hvězd. Svět pátého slunce nyní existoval, ale nebyl obydlen. Proto bohové vyslali Quetzalcoatla do podsvětí, aby tam získal kosti lidí z minulého slunce. To se mu nakonec přes mnohé překážky podařilo. Bohyně Cihuacoatl kosti pomlela, smíchala je s krví bohů a z tohoto těsta vytvarovala muže a ženu¹²³³ Nyní bohové museli lidem

¹²²⁸ Slavík, J. *Sláva a pád Tenočtitlanu*. Praha: Odeon, 1969. s. 51.

¹²²⁹ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřežovice: Rebo productions, 2002. s. 141.

¹²³⁰ Tamtéž s. 98.

¹²³¹ Ostatní bohové pak stvořili z jejich vlasů stromy, z její kůže květiny, z jejich očí studny, jeskyně a prameny, z jejího nosu údolí a kopce a z jejich ramen hory.

¹²³² Pták quetzal („chocholatý, opeřený“) je sytě zelený pták z vlhkých horských lesů Chiapasu a Guatemaly. Svou výjimečností se jeho ocasní pera v Mezoamerice, spolu s jadeitem, stala symbolem hodnoty a vzácnosti.

¹²³³ V jiné podobě příběhu Quetzalcoatla doprovázel do podsvětí pes Xólotl a byl to právě on, kdo bohům přinesl kost, kterou poté oni pokropili krví. Vznikl chlapec a dívka, které Xólotl oživil rostlinným mlékem a vychoval z nich pokolení pátého světa, Aztéky.

obstarat potravu. Byl to opět Quetzalcoatl, komu se to podařilo. Při jedné z jeho cest ho zaujal Azcatl, červený mravenec, který si nesl obilné zrno. Po dlouhém přemlouvání dovedl Quetzalcoatla ke své zásobárně, Hoře živobytí, která byla naplněna nejrůznějšími semeny a zrny kukuřice. Těmi bohové nakrmili dosud nezralé, nevyvinuté lidi, kteří získali sílu a vyspěli.¹²³⁴

4.23.1.2 Coatlicue

V překladu z jazyka *nahuatl* doslova „Hadí sukně“.¹²³⁵ Bohyně země a plodnosti a centrální postava shluku ženských božstev, jejichž podoba a rozsah působení se navzájem velmi podobaly. Například Cihuacoatl – „Hadí žena“ bohyně země (byla to právě ona, kdo od Quetzalcoatla převzal zbytky kostí lidí minulého věku, pomlela je, smíchala s krví bohů a z tohoto těsta vytvarovala muže a ženu, jejichž potomci zalidnili svět pátého slunce). Dále Cuaxolotl – ženské božstvo ohně a sopečného žáru, mívá dvě hadí hlavy; Chantico – ženské božstvo ohně, ve vyobrazeních mívá na hlavě dva hady, přičemž jeden symbolizuje vodu a druhý oheň. Ochránkyně rodiček a porodních asistentek, dárkyně života. Cuaxolotl a Chantico bývají někdy ztotožňovány, čemuž napovídá i jejich velmi podobný popis; Ilancueye – léčitelské božstvo; Coatlatlan – „Hadí matka“ zmiňovaná s jarní obnovou vegetace; Chicomecoatl – „Sedm hadů“ nebo „Vzácná žena“, aztécké ženské božstvo úrody, hojnosti a veselí, jehož symbolem byly jarní květy, byla patronkou každoroční obnovy života a svěžesti. Hlavní mezoamerické božstvo kukuřice a vegetace obecně.

Coatlicue je zobrazována s dvojicí hadích hlav místo její hlavy jedině, drápy na ruku i nohu a sukní ze svíjejících se hadích těl obtočenou dvouhlavým hadem místo opasku.¹²³⁶ Ozdobena byla

¹²³⁴ Šolc, V. *Sny a zlato Indiánů*. Praha: Albatros, 1998. s. 11-13 a León-Portilla, M. *Mytologie starého Mexika*. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 376-377.

¹²³⁵ Klápšřová, K., Krátký, Č. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. 43.

¹²³⁶ Mundkur, B. (1984). *The Bicephalous "Animal Style" in Northern Eurasian Religious Art and Its Western Hemispheric Analogues*. *Current Anthropology*, vol. 25, no. 4. p. 464. Sukni z chřestýšů má na sobě rovněž Mictlantecihuatl, manželka boha mrtvých. Owusu, H. *Symbols Inků, Mayů a Aztéků*.

náhrdelníkem z lidských rukou a srdcí, symbolizující nutnost krve a lidských obětí pro zachování a výživu Slunce. Byla bohyní země, smrti, ale zároveň i symbolem znovuzrození, patronkou jara a obnovy vegetace, stejně jako zemědělství a obživy obecně. Jejím synem byl bůh slunce a války Huitzilopochtli, kterého porodila na Hadí hoře Coatepecu.¹²³⁷ Jednou hlavou své sluneční dítě večer pohltí, druhou hlavou je ráno zase vyplivne. Coatlicue žije v blesku, v řekách a u moře. Dokáže se pohybovat bez nohou, lidem přináší dovednosti, obživu a pomáhá jim ve válkách. Přináší životodárný déšť, někdy též doprovází boha deště Tlaloca.¹²³⁸ Byla manželkou oblačného hada Mixcoatla, boha lovu.

4.23.1.3 *Mixcoatl*

„Mlžný had, Had z mraku, Oblačný had“. Aztécké božstvo lovu, hvězd a čísel. Někdy se jeho jméno užívalo rovněž pro Mléčnou dráhu. Mixcoatl však nebyl otcem boha slunce Huitzilopochtliho, Coatlicue byla před jeho narozením zázračně oplodněna opeřeným míčem.¹²³⁹

4.23.2 MAYOVÉ

4.23.2.1 *Gucumatz* - Quiché Maya

V posvátném textu Popol Vuh je zachycen stvořitelský mýtus guatemalských Quiché Maya, kde vystupuje opeřený had, bůh stvořitel Gucumatz.¹²⁴⁰ Na počátku byla pouze nejistota, všude klid a kolem ticho, nehybnost, mlčení a prázdný prostor nebe. „*Nebylo žádného člověka, žádného zvířete, ptáka, ryby, kraba, stromu, kamene, propasti ani sluje, drnu ani keře: jenom a jedině nebe tu bylo.*“¹²⁴¹ Neexistovalo nic než klidné moře, osamělé a pokojné. Voda a temnota. Existovala pouze Původkyně a Stvořitel, Vladařka a Opeřený had, kteří se nyní rozhodli, s pomocí blesku Huracána, stvořit zemi. „*Tyto vody ať ustoupí, ať uvolní*

Olomouc: Fontána, 2004. s. 183.

¹²³⁷ Křížová, M. *Aztékové*. Praha: Aleš Skřivan, 2005. s. 60. Též *Děti opeřeného hada. Mýty, legendy a pohádky mexických indiánů*. Praha: NLN, 1996. s. 14.

¹²³⁸ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 411.

¹²³⁹ Jones, D. M., Molyneux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejoyice: Rebo productions, 2002. s. 131.

¹²⁴⁰ Gucumatz odpovídá aztéckému Quetzalcoatlovi a mayskému Kukulcanovi. Ztotožňuje se s vitální energií trvale dávající vznik životu.

¹²⁴¹ *Popol Vuh*, Praha: Dauphin, 2000. s. 29.

*místo! Ať povstane a ať se uvolní země! Ať se vyjasní, ať svítá na nebi i na zemi. Ale jasů a slávy nezíská tato naše tvorba, naše dílo, dokud nebude učiněn, dokud nebude stvořen člověk.*¹²⁴² Poté bohové stvořili zvířata a opeřený had Gucumatx a Vladařka zkoušeli z bláta vytvarovat první lidské bytosti. Jejich neschopnost mluvit a uctívat své stvořitele však byla pro tvůrce velkým zklamáním. Když bláto zaschlo, lidé se rozpadli v prach a svět byl zničen povodní. Napříště bohové vytvořili muže ze dřeva a ženu z rákosí. Ti už dokázali mluvit a rozmnožovat se, ale nebyli schopni pohybu. Nedostávalo se jim ani rozumu a stejně jako první lidé neuznávali své stvořitele. I oni byli zničeni, tentokrát však ohněm. Někteří z nich však přežili a jejich potomky jsou opice. Napotřetí bohové stvořili lidi z bílého a žlutého kukuřičného těsta. Při prvním východu slunce tohoto dějství se z nich stali lidé z masa a krve. Ctíli a uznávali své stvořitele, ale byli příliš chytrí, a proto jim bohové zastřeli pohled, aby se soustředili pouze na život ze dne na den.¹²⁴³ Kniha Popol Vuh se nezmiňuje o žádném předvídaném osudu tohoto světa.

Čtvrtá kniha Popol Vuh hovoří o Gucumatxovi takto: „*Gucumatx, Opeřený had, byl skutečně divotvorný vladař. Na sedmero dní stoupal na nebesa, na sedmero dní odcházel a sestupoval do Xibalby. Na sedm dní se měnil v hada a byl doopravdy hadem. Na sedm dní se měnil v orla a na sedm dní se měnil v jaguára: vypadal skutečně jako orel a jako jaguár. A konečně dalších sedm dní se měnil v sedlou krev a byl jen sražená krev.*“¹²⁴⁴

4.23.2.2 Mam - Quiché Maya

Prvotní mayská bohyně Mam (bohyně O) je nejmocnější z ženských mayských božstev. Jako stará žena se dvěma hady zapletenými do vlasů je vládkyní prvotních vod, z nichž vše pochází. Ztělesňuje plodnost a proměnlivost, vytvořila ze sebe první formy života.

¹²⁴² *Popol Vuh*, Praha: Dauphin, 2000 s. 30.

¹²⁴³ Tamtéž s. 101-102.

¹²⁴⁴ Tamtéž. s. 142.

Je babičkou hrdinských dvojčat Hunahpú a Ixbalanqué a ochránkyní tkalcovského umění, které přinesla lidem i bohům.¹²⁴⁵

4.23.2.3 Kukulcan

U mnohých jiných mayských kmenů vystupuje opeřený had pod jménem boha větrů, smrští a hurikánů, Kukulcana.¹²⁴⁶ V průběhu času se stal nejdůležitějším bohem mayského panteonu a zároveň obdobou aztéckého Quetzalcoatla a Gucumatza u Quiché Mayů. Podle jiného výkladu je považován za jedno z mnoha zjevení nejvyššího boha Itzamny (3.21.2.2).

4.23.2.4 Bolon Dzacab

Bolon Dzacab byl jedním z mayských hadích božstev, jehož atributy v sobě spojovaly lidské a hadí prvky. Jeho jméno, v překladu znamenající „Devět generací“¹²⁴⁷, připomíná významné linie předků mayských vládců. Byl zobrazován jako „skřítek s nohou plynule přecházející v hadí tělo. Jeho stylizovaná drobná postavička zosobňuje žezlo, které v ruce třímají vládcové.“¹²⁴⁸ Někdy je rovněž zpodobňován s hadíma očima, či celou hadí tváří, a velkým rozdvojeným nosem odvozeným od horního pysku plazů. Z čela mu vyrůstá kukuřičný klas, který nám napovídá, že je patronem této rostliny, z níž se, dle některých vyobrazení, pravděpodobně zrodil. Zároveň je také patronem oběti lidské krve bohům, rituálů pokání a plodnosti. Někdy je rovněž ztotožňován se samotným nejvyšším nebeským bohem Itzamnou. (3.21.22).

4.24 JIŽNÍ AMERIKA

4.24.1 Proč hadi svlékají kůži – Waraové

Etnická skupina Warao, tvořící nezávislou jazykovou skupinu, obývá deltu řeky Orinoko. Jeden z jejich mýtů o původu smrti se vztahuje k motivu hada a svlékání kůže. Kdysi žili lidé na zemi šťastně. Tak tomu

¹²⁴⁵ Owusu, H. *Symboly Inků, Mayů a Aztéků*. Olomouc: Fontána, 2004. s. 143.

¹²⁴⁶ Bureš, F. *Legendy a příběhy Mayů*. Praha: Portál, 2004. s. 51.

¹²⁴⁷ Klápšřová, K., Krátký, Č. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 35.

¹²⁴⁸ Tamtéž s. 35.

bylo až do doby, dokud jeden z nich neonemocněl a nezemřel. Byl pohřben a Pán vláken palmových listů přikázal lidem naříkat nad mrtvým. Lidé neposlechli, ale hadi se rozplakali a svlékli své kůže. To je důvod, proč hadi neumírají, ale lidé ano.¹²⁴⁹

4.24.2 Červený hroznýš – Surára (Tukanové)

Mýtus kmene Surára líčí mytologickou přeměnu člověka v červeného hroznýše. Surára jménem Karemoná byl zuřivý a nesnesitelný člověk, který týral své ženy a neustále se hádal se všemi muži svého kmene. Dokonce odmítal plnit náčelníkovy příkazy, a tak jednoho dne došla náčelníkovi trpělivost a Karemoná z kmene vyhnal. Ten odešel do pralesa, kde si pomaloval celé tělo barvou, a protože se cítil unavený, brzy usnul. Během spánku se proměnil v červeného hroznýše.¹²⁵⁰

4.24.3 Původ smrtelnosti lidstva - Šipajové

Demiurg chtěl učinit lidi nesmrtelnými, a proto jim poručil, aby se postavili na břeh a nechali kolem proplout dvě pirogy. Třetí však měli zastavit a pozdravit Ducha, který v ní bude. V první piroze ležel koš naplněný shnilým masem, které strašlivě páchlo. Lidé proto mysleli, že tato piroga je smrt. Skutečná smrt však plula ve druhé piroze, měla však lidskou podobu, a tak ji lidé nepoznali a uvítali ji. Když Duch nesmrtelnosti připlul ve třetí piroze, shledal, že lidé si zvolili smrt „*na rozdíl od hadů, stromů a kamenů, kteří počkali na Ducha nesmrtelnosti. Kdyby lidé udělali totéž, měnili by starou kůži a byli by zase mladí jako hadi.*“¹²⁵¹

4.24.4 Původ smrtelnosti lidstva – Teneteharové

Mladá indiánka potkala v lese hada, který se záhy stal jejím milencem. Narodil se jim syn, který již byl skoro dospělým mladíkem. Každý den chodil do lesa zhotovovat pro matku šípy a večer se znovu

¹²⁴⁹ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 28

¹²⁵⁰ Kašpar, O. *Ninigo a stvoření světa*. Praha: Dauphin, 1996. s. 46.

¹²⁵¹ Lévi-Strauss, C. *Mythologica**. Praha: Argo, 2006. s. 168.

vracel do jejího lůna. Po nějakém čase toto tajemství odhalil ženin bratr a přesvědčil ji, aby se před synem schovala. Mladík, který po návratu svou matku nenašel, šel pro radu ke své hadí babičce, která mu poradila, aby vyhledal otce. To se mladíkovi nelíbilo, a tak, když nastala noc, proměnil se ve světelný paprsek a vystoupil na nebe, kde se z jeho luku a šípů staly hvězdy. Jeho počínání spatřil jediný tvor – pavouk. Proto pavouci, na rozdíl od lidí, neumírají věkem, ale mění si kůži. Kdysi lidé a ostatní zvířata také měnili kůži, když zestárli, ale od té doby umírají.¹²⁵²

Jiná verze tohoto mýtu praví, že hadí syn, opuštěn matkou, vystoupí na nebe a tam se stane duhou. Klade však lidem na srdce, aby odpovídali na jeho volání „změňte kůži“. Spící babička ho neuslyší, zaslechnou ho ale ještěrky, hadi a stromy, a proto omládnou a změní kůži.¹²⁵³

4.24.5 Velký Had - Tupiové

Etnická skupina Tupi, stejnojmenné jazykové skupiny, obývá rozlehlé pobřežní pásmo východní Velké Amazonie. V jejím mýtu „Jak vznikla noc“ nalézáme Velkého Hada a jeho dceru. Na počátku byl stále den, noc dřímala na dně hlubokých vod a pro lidi neexistovala. Když se dcera Velkého Hada provdala za jednoho mládence, nechtěla se s ním milovat. „*Ještě není noc*“, řekla. „*Vždyť noc není, je jenom den*“, řekl jí mládenec. „*Můj otec je noc. Jestli chceš se mnou spát, pošli někoho za Velkou řeku, aby ho našel.*“¹²⁵⁴ Mladý muž zavolal sluhy a dívka je vyslala do domu svého otce, aby přinesli ořech *tucuma*. Velký Had jim ořech odevzdal dobře zapečetěný a důrazně je varoval, aby ořech neotvírali, „*jinak se všechny věci ztratí*“. Sluhové se vydali na zpáteční cestu, když tu uslyšeli z ořechu podivné zvuky. Nějakou dobu se dohadovali, co mohou ty podivné zvuky znamenat a jestli přeci jenom nemají ořech otevřít a podívat se. Zvědavost u nich zvítězila a ořech

¹²⁵² Lévi-Strauss, C. *Mythologica**. Praha: Argo, 2006. s. 169–170.

¹²⁵³ Tamtéž s. 175.

¹²⁵⁴ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 232.

opravdu otevřeli.¹²⁵⁵ V tom okamžiku všechno potemnělo. Všechny věci, které byly v lese, se proměnily ve zvířata a ptáky. Věci v řekách se proměnily v kachny a ryby. Z košíku vznikl jaguár. Jen co dcera Velkého Hada spatřila Jitřenku, hvězdu úsvitu, řekla svému muži: „*Už se rozednívá. Oddělím den od noci.*“¹²⁵⁶ Když se sluhové vrátili domů, mládenec jim řekl, že proto, že nebyli věrní, nesplnili příkaz Velkého Hada a všechny věci se kvůli nim ztratily, ztratí se i oni. Promění se v opice s černou tváří a navždy budou skákat ve větvích stromů. A tak se také stalo.¹²⁵⁷

4.24.6 Jak hadi měnili noc - Tupiové

Další mýtus říká, že krátce po stvoření neexistovala noc a neustálý den trápil lidi i zvířata. Pátrali proto, kde se může noc ukrývat a našli ji u hadů. A tak se vypravil nejudatnější indiánský válečník Munduruk za samým náčelníkem hadů Surucucú do hlubokého pralesa. Nejdříve mu výměnou za noc nabídl luk a šípy, ale had odmítl, neboť nemá ruce ani nohy a luk mu proto nemůže k ničemu posloužit. Podruhé se válečník vrátil s chřestidlem. Přivázal ho hadovi na ocas, tam ale chřestilo pouze tiše, neboť had neměl v ocase tolik síly. Přesto dal Mundurukovi alespoň krátkou noc a pravil: „*radil jsem se s ostatními hady a dohodli jsme se, že dlouhou noc vyměníme jen za velký džbánek jedu, do kterého namáčíte svoje šípy.*“¹²⁵⁸ Lidem ani zvířatům krátká noc nestačila a potřetí tedy válečník přinesl jed. Vládce hadů slíbil, že dá každému jen malou kapku na jejich obranu a vysvětlí jim, že nesmí lidem ubližovat. Důrazně varoval muže, že nesmí vak s nocí otevřít dříve než ve vesnici, jinak by hadům nestihl jed spravedlivě rozdělit. Cestou však Munduruka přepadl nedočkavý jaguár, vak s nocí mu uloupil a otevřel. V tu chvíli se vše zahalilo do temnoty. Hadi se začali tlačit u džbánu s jedem a každý pil, jak nejvíce mohl. Z hadů se tak stali mocní a nebezpeční nepřátelé, kteří

¹²⁵⁵ Küssová, D., Torton, J. *Mýty a legendy amerického kontinentu*. Bratislava: Gemini, 1992. s. 4.

¹²⁵⁶ Poronominare. *Mýty a legendy brazilských Indiánů*. Praha: Dauphin, 1995. s. 36.

¹²⁵⁷ Lévi-Strauss, C. *Mythologica***. Praha: Argo, 2006. s. 354.

¹²⁵⁸ Hulpach, V. *Návrat opeřeného hada*. Praha: Albatros, 1974. s. 62.

usmrcují svým jedem. Jen chřestýš lidi napřed varuje, protože nezapomněl, od koho hadi jed dostali.¹²⁵⁹

4.24.7 Had Surucucú - Tupiové

Tupiové si v mýtu „Mlsná stařena“ vyprávějí o největším jedovatém hadu Jižní Ameriky, hadu Surucucú. Mlsná stařena pronásledovala mladíka, neboť ho chtěla sníst. Mladík před ní prchal a čas od času někoho poprosil, aby ho schoval. Tak přiběhl až k domu hada Surucucú a žádal ho o pomoc. Had ho schoval dobře, Mlsná stařena přišla do jeho domu, ale chlapce nenašla. Odpoledne však chlapec zaslechl, jak Surucucú povídá své ženě, že si připraví jedovatou šťávu a jinocha sní. Když už měli jed nachystaný, objevil se najednou chlapcův dědeček, pták *makanam*, a chlapec mu vypověděl svoji špatnou situaci. *Makanam* oba hady snědl a chlapce tak osvobodil.¹²⁶⁰

4.24.8 Kouzelné šípy – Karajové

Jeden muž měl tělo pokryté boláky a vředy a nikdo mu neuměl pomoci. Jednoho dne, když lovil ptáky, ztratil šíp a zjistil, že mu zapadl do hadí díry. Had chlapce vyzpovídal, a když se dozvěděl o jeho trápení, daroval mu černou mast, která ho vyléčí. Navrch dostal kouzelné šípy, které dokáží zabíjet a přinášet nejrůznější zvířata a dokonce sklízet lesní plody a sbírat lesní med.¹²⁶¹ Jiná verze tohoto mýtu hovoří o lovu opic, které požíraly každého člověka, na kterého narazily. Marika, muž, který spadl do hadí díry, je zde opět vyléčen hadovou černou mastí a je obdarován kouzelnými šípy-hady, pomocí kterých opice zabije a již nikdy netrpí nouzí.¹²⁶²

4.24.9 Dsoni - Kulinové

V mýtu etnické skupiny Kulina, z jazykové skupiny Arawaků, vystupuje užovka Dsoni. Mýtus „O divokých prasatech pekari“ říká, že za

¹²⁵⁹ Tamtéž s. 60-63.

¹²⁶⁰ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 254–256.

¹²⁶¹ Lévi-Strauss, C. *Mythologica***. Praha: Argo, 2006. s. 337–338.

¹²⁶² Küssová, D., Torton, J. *Mýty a legendy amerického kontinentu*. Bratislava: Gemini, 1992. s. 30–33.

dávných dob pekariové nežili. Až později se všechny ženy kmene proměnily v divoká prasata pekari. Jednou si nutrie řekly: „*Vyspíme se s provdanými ženami.*“ Ženy nebyly spokojeny se svými manželi a návrh nutrií rády přijaly. Jejich muži však pojali podezření a poprosili: „*Dědo, říkal jsi, že máš jednu Dsoni, užovku. Přikaz té své Dsoni, prosím tě, aby sledovala naše ženy. S její pomocí se můžeme přesvědčit, co vlastně dělají.*“ Děda jim přání vyplnil. Vypustil užovku do slunečního jasu a ona v mžiku ohromně narostla. Poté jí přikázal, aby ženy sledovala. „*Běž a pozoruj je!*“ „*Dobře,*“ řekla užovka. *Když přišla na místo, viděla, že nutrie leží po boku žen. „Leží tu spolu, všude kolem,“ už z dálky oznamovala svému pánovi.*“ Děda jí přikázal, aby je rozehnala. Ženy si jí všimly a chtěly ji zabít, ale Dsoni sebou rychle mrskla a zmizela. Vrátila se k dědovi a vše mu vyprávěla: „*Otče, leží tam spolu, všude kolem.*“ Poté rozzlobení muži své ženy zabili. Ty však za nějakou dobu znovu vstaly a proměnily se ve zvířata - mladé ženy se proměnily v prasata pekari, ženy starců v mravenečníky. Muži je pak rozehnali po celé zemi. Děti, které tu ženy zanechaly, se proměnily v ptáky.¹²⁶³

4.24.10 Had a lovec – Takanové

Jeden indián byl dobrým zemědělcem, ale velmi špatným lovcem a jeho rodina mu to vyčítala. Jeho švagři na něj nachystali past. Přiměli ho, aby vylezl na strom a vybral z hnízda vajíčka papoušků ara, ale jakmile byl nahoře, usekli liánu, aby se nemohl dostat zpátky na zem. Navíc tloukli klacky do kořenů stromu, kde bydlel „had-papoušek“ (hroznýš královský), neboť mysleli, že muže sežere. Muž celý den a noc odolával hadovým útokům, když tu najednou uslyšel hluk. To lesní duch Deavoavaie tloukl do kořenů stromu, aby hada vyplašil a mohl ho sníst. Duch vystřelil šíp, který se změnil v liánu, a muž po ní mohl slézt dolů. Netušil však, jaký osud pro něho Duch přichystá. Deavoavaie zabil hada a pozval muže, aby ho následoval do jeho domova. Duch zbavil muže nevšímavosti, která mu bránila stát se velkým lovcem, a poté ho obdaroval nevyčerpatelnými zásobami. Přichystal mu i zvláštní jídlo pro

¹²⁶³ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů.* Praha: Argo, 2004. s. 105-108.

jeho zlé příbuzné – ryby smíchané s hadím tukem, po kterých se promění v papoušky ara a posléze v hroznýše, které Deavoavaie zabije.¹²⁶⁴

4.24.11 *Majasha* – Eceejové

V mýtech etnické skupiny Eceejů, z jazykové rodiny Takana, žijících v peruánské a bolívijské Amazonii, nalezneme zmínku o původu kmene Yamiaků. V dávných dobách žili předkové lidí na jiné zemi, která byla velmi vysoko nad tou současnou. Odtud se často dívali dolů, kde viděli velké lesy a mohutné řeky. Nikdo v nich však nežil. Přesto si přáli všechno poznat a podívat se dolů. Upletli si silný, velmi dlouhý provaz z vláken palmy *chambira*, který spustili dolů a začali po něm slézat na dnešní zemi. Když už byli téměř na zemi, provaz se pod jejich vahou přetrhl a oni spadli na zem. Nemohli se již nikdy vrátit do své původní země. První člověk jménem Gemasho i všichni ostatní předkové Eceejů tak žili od té doby na naší zemi a my jsme jejich potomci. „*Ti ostatní kolem nás, například Mashcové, vylezli z děr jako tarantule Ayahéwi, Iňapariové zase vznikli z bahna jako žáby Nano a třeba Yamiacové jsou kluzcí jako had Majasha.*“¹²⁶⁵ V té době ještě nežilo žádné zvíře. Všechna zvířata, co jich dnes známe, byli původně lidé, kteří se postupně proměňovali ve zvířata. „*Ano, všechna zvířata byla lidmi!*“¹²⁶⁶

Jedovatá zmije *Majasha* se vyskytuje i v následujícím eceejském mýtu. Dvě malé dívky šly podél řeky, až přišly k domu starce, který si stěžoval, že nemá zuby, a proto se již mnoho dní nemohl najíst. Dívky starci přinesly ostny ze stromu *sachavaky* a daly je starci do úst. Stařec se ale místo odměny starší sestře zakousl do těla a zabil ji. Byla to jedovatá zmije *shushupe* *Majasha*. Zachránila se pouze mladší dívka, která se dostala do domu pásovců *Tewisísi*. Když jim vypověděla, co se stalo, pásovcí odpověděli: „*Proč jste jí daly zuby? Je hrozně zlá! Je to špatný člověk! Je zlá! To není člověk! Je to had shushupe! Je to zmije Majasha!*“ *Majasha* pronásledovala i mladší dívku, ale pásovec zmiji

¹²⁶⁴ Lévi-Strauss, C. *Mythologica***. Praha: Argo, 2006. s. 285–286.

¹²⁶⁵ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 35.

¹²⁶⁶ Tamtéž

rozsekl mačetou a přikázal dívce, aby zmiji rozsekala na tisíc kousků a zahodila ji pryč. Dívka sekala a házela kousky na všechny strany. A z těch se stávali hadi. Dívka křičela: „*podívej se tam, to je přece chřestýš Kwakipopopoji. A tam zase machako a tam jergón, loro*¹²⁶⁷. *Všechno se hned proměnilo, podívej se! To je přece zmije, která nás kouše! Ano, je to přece ona, ta co nás kouše a zabíjí.*“ A tak se hadi na zemi rozmnožili. Veškeré citáty tohoto odstavce.¹²⁶⁸

4.24.12 Hadí šíp – Jurakaréové

V následujícím mýtu opět vystupuje had Surucucú. Lovec dostal od ducha lesů Kurupira kouzelný šíp, který byl ve skutečnosti hadem Surucucú. Šíp vždy zasáhl svůj cíl a lovec již nikdy netrpěl nouzí. Lovec o něm však nesměl nikomu říci, jinak by ho navždy ztratil. Jednoho dne lovce sledovali dva malí chlapci, a jakmile poznali jeho tajemství, zatoužili mít šíp-hada pro sebe. Druhého dne šíp lovci ukradli a hned chtěli vyzkoušet, jak funguje. Jeden z nich ho vymrštil na ptáka, který právě letěl kolem, ale šíp místo toho zasáhl druhého chlapce a na místě ho zabil. Šíp-had se poté vrátil k lesnímu duchovi. Lidé se chlapce ptali, jak jeho kamarád zemřel a on odpověděl, že ho uštknul had. Lovec se velice rozzlobil, ale již nemohl nic dělat. „*Mysleli si, že to je obyčejný šíp, a on to byl had.*“¹²⁶⁹

4.24.13 Hadí syn – Bororové

Had je v Jižní Americe spojován i s objevením tabáku. Jedna žena vzala kus hroznýše, kterého zabil její muž. Hadova krev jí pronikla do těla a oplodnila ji. Syn hada již před narozením rozmlouval se svou matkou a mohl volně vylézat a zase se navracet do matčina lůna. Takto pomáhal matce trhat plody. Byl zabit matčinými bratry, kteří ho spálili. Z jeho těla vznikl tabák, kukuřice a bavlna.¹²⁷⁰

¹²⁶⁷ Různé druhy blíže neurčených hadů.

¹²⁶⁸ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 86–87.

¹²⁶⁹ Šolc, V. *Sny a zlato Indiánů*. Praha: Albatros. 1998. s. 149.

¹²⁷⁰ Lévi-Strauss, C. *Mythologica**. Praha: Argo, 2006. s. 118.

4.24.14 *Viracocha, Amara a Caibán* – Inkové

Bůh Viracocha, stvořitel země, slunce, měsíce a lidí měl prý kolem ramenou a na zádech hady.¹²⁷¹ Had s dvěma hlavami ztělesňoval v inckých mýtech bohyni Amaru a pozemský had či drak Caibán způsoboval zemětřesení.¹²⁷² Dle dalších inckých mýtů jsou hadi společníky Boha hromu a jeho synů.¹²⁷³

4.24.15 *Muž a had* – Aymarové

Jednoho dne šel muž lesem, když tu před sebou uviděl hada, přitisknutého k zemi velikým kamenem. Had jej prosil, aby z něj balvan sejmul, ale muž se obával, že ho had uštkne. Na hadovo naléhání a slib, že mu nic neudělá, muž hada osvobodil. Had však pravil: „*Nechod' ještě, prosím tě. Chci se ti poděkovat. A nejen poděkovat. Musím se ti za tvou laskavost odměnit, ne? Dávej pozor! Odměním se ti špatností, protože podle mého se má dobrý skutek odměnit zlem a zlý dobrem. A proto tě teď kousnu svými jedovatými zuby.*“¹²⁷⁴ Muž nato odpověděl, že nejdříve musí vyhledat tři soudce, kterým předloží hadovo rozhodnutí a pokud s ním budou všichni souhlasit, může ho had kousnout. První na koho se obrátili, byl starý býk, kterého pán za jeho věrnou službu vyhnal na kopec bez vody a trávy. Rozzlobený býk proto pravil: „*Jen ať tě ten had kousne, nebo třeba sežere.*“¹²⁷⁵ Muž a had šli tedy dál a zanedlouho potkali koně, ke kterému se pán zachoval podobně nevděčně jako k býkovi, a proto muž řekl, ať jen ho had klidně kousne. Do třetice potkali muž s hadem starého lišáka. Lišák pravil, že je rozsoudí pouze, pokud dostane dvě jehňata. Muž mu je slíbil a lišák povídá: „*abychom mohli váš případ správně rozhodnout, musím napřed vidět, jak to vlastně bylo, jak byl tady ten had pod kamenem, když jsi ho našel.*“¹²⁷⁶ A zavalil hada velkým kamenem, aby prý mohl dobře posoudit situaci a správně spor rozsoudit.

¹²⁷¹ Urton, G. *Incké mýty*. Praha, KMa, 2006. s. 57.

¹²⁷² Owusu, H. *Symboly Inků, Mayů a Aztéků*. Olomouc: Fontána, 2004. s. 73 a 255.

¹²⁷³ Küssová, D., Torton, J. *Mýty a legendy amerického kontinentu*. Bratislava: Gemini, 1992. s. 56–57.

¹²⁷⁴ Šolc, V. *Sny a zlato Indiánů*. Praha: Albatros. 1998. s. 134.

¹²⁷⁵ Tamtéž s. 135.

¹²⁷⁶ Tamtéž s. 138.

Zeptal se muže, zda hada našel takto a hada, zda ho muž takto našel. Když oba souhlasili, poradil lišák muži, aby takto hada nechal a rychle utíkal. A tak soud skončil.¹²⁷⁷

¹²⁷⁷ Kašpar, O., Mánková, E. *Kouzelný strom*. Praha: Argo, 2001. s. 290–292. Téměř identický příběh můžeme nalézt na Kubě a v Africe.

5 SFÉRA VODSTEV

5.1 MEZOPOTÁMIE

5.1.1 Potopa

Podobně jako v mnoha dalších mytologických tradicích, nalezneme i v té mezopotamské představě o potopě světa. Nejstarší verzí tohoto mýtu, je verze sumerská: bůh Enki ve spánku varuje krále Ziusudra¹²⁷⁸, že lidstvo bude zničeno potopou a poradí mu, jak má postavit loď pro svoji záchranu.¹²⁷⁹

*„Když sedm dní a nocí sedm
se valila záplava přes zemi Sumer
a větry ničící zmítaly čluny na vzedmutých vodách,
tu vzešlo slunce a svítí na nebi i zemi.*

*Ziusudra ve člunu udělal otvor
a slunce proniklo doprostřed lodi.“¹²⁸⁰*

*„Tehdy Ziusudru, vladaře,
co zvířata i lidské sémě zachoval,
ve vzdálené zemi, kde vychází slunce,
na Dilmunu¹²⁸¹ nechali žít.“¹²⁸²*

*„Obdařili jej životem podobným životu boha.
Stvořili pro něj věčnou duši podobnou duši boha.*

*Poté král Ziusudra,
ten, který se honosí titulem 'ochránce semene lidstva',
na ... horu, horu Dilmun, již kázali obydlit...“¹²⁸³*

¹²⁷⁸ ze starobylého města Šuruppak

¹²⁷⁹ Hruška, B. Sumer. In *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 67 a Komoróczy, G. Přední Asie. In *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 239. Též Hruška, B., Prosecký, J., Rychtařík, M. *Epos o Gilgamešovi*. Praha: NLN, 2003. s. 54 a Eliade, M. *Dějiny náboženského myšlení I*. Praha: Oikoymenh, 1995. s. 70-71. O vypouštěných ptácích zde však není nic známo, neboť příslušné řádky textu byly zničeny.

¹²⁸⁰ Hruška, B. Sumer. In *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 69.

¹²⁸¹ bájná země předků, říše mrtvých

¹²⁸² Hruška, B. Sumer. In *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 70.

¹²⁸³ Campbell, J. *Orientální mytologie. Masky bohů*. Praha: Pragma, 2006. s. 131.

Akkadský text o potopě jmenuje jakožto vyvoleného Atrachasíse. Je to opět bůh Ea (sum Enki), kdo varuje Atrachasíse před potopou:

„Strhni dům, postav loď!

*Zbuduj arch,
zachraň si život!*

...

*Do lodě vejdi, uzavři dveře,
nalož ji obilím, majetkem svým i jměním,
uved' tam ženu svou, rodinu, příbuzné i zdatné řemeslníky!
Stepní zvěř i živočišstvo, jež na trávě se pase,
já k tobě pošlu a bude čekat u tvých vrat.“¹²⁸⁴*

V textu o počátku potopy nalezneme i mytického orla Anzua¹²⁸⁵:

„Čtvero větrů, mezků svých, Adad osedlal

[...]

Ninurta dal přetéci hrázím,

Errakal stavidla otevřel.

Anzu svými drápy drásal nebesa,

... úradky zemské jak hliněný hrnec přišly vniveč.“¹²⁸⁶

„... i začala potopa.

A síla její jak válka na lidstvo dolehla.

[...]

A potopa řve jako býk.

Jak orlí křik

se nese jekot větrů.

Temnota zhoustla a slunce se skrylo.“¹²⁸⁷

¹²⁸⁴ Atrachasís [Tab III. starobabylónská verze 22-24 a asyrská verze 6-10]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 171.

¹²⁸⁵ Anzu viz sféra nebes 3.1.1

¹²⁸⁶ Atrachasís [Tab III. asyrská verze 5 a 14-17]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 171.

¹²⁸⁷ Atrachasís [Tab III. starobabylónská verze 10-11 a 15-18] In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 171.

Potopa trvala sedm dní a sedm nocí. Když vody opadly, přinesl Atrachasis bohům smírnou oběť a bohové ji přijali, zděšení tím, co vyvolali.

*Epos o Gilgamešovi*¹²⁸⁸ líčí potopu ústy Utnapištima. Utnapištim byl před potopou varován bohem Eou (sum Enki), který mu přikázal zbudovat loď a na její palubu přizvat rodinu, příbuzné, řemeslníky i zvěř a naložil na ni i majetek. Bouře zuřila po šest dní a sedm nocí. Sedmého dne loď přistála u hory Nisir. Během dalších sedmi dnů vyslal Utnapištim postupně holubici, vlaštovku a havrana, aby zjistil, zda vody již opadly. Holubice a vlaštovka se vrátily, neboť nenalezly pevnou zemi. Havran se však již nevrátil. Utnapištim poznal, že potopa konečně ustoupila a přinesl bohům oběť na usmířenou. Sami bohové se zalekli svého činu a Utnapištimu a jeho ženě věnovali věčný život¹²⁸⁹.

Mýtus o potopě je znám i z fragmentů druhé knihy Béróssova spisu *Babylóniaka*, které se dochovaly v citacích pozdějších autorů. Dle Béróssova podání bůh Kronos sdělil ve spánku Xisúthrovi (tj. Ziusudrovi), že lidstvo bude zničeno potopou. Zároveň mu přikazuje zakopat ve městě Sipparu¹²⁹⁰ všechny písemnosti, postavit loď a spolu se svou rodinou a přáteli do ní nastoupit. Nalodit měl i zvířata a potřebné zásoby. Opět jsou třikrát vysláni ptáci, a když vody opadnou, vystoupí Xisúthros se svou ženou, dcerou a kormidelníkem z lodi a obětuje bohům. Od té doby je již nikdo nespatrií. Ostatním pak hlas z nebes sdělí, že se nacházejí v Arménii a že se mají vrátit do Babylónu a v Sipparu vyzvednout zakopané knihy a předat je lidem.¹²⁹¹

¹²⁸⁸ Do Eposu o Gilgamešovi byla epizoda potopy převzata patrně právě z akkadského textu o Atrachasisovi. Hruška, B., Prosecký, J., Rychtařík, M. *Epos o Gilgamešovi*. Praha: NLN, 2003. s. 52.

¹²⁸⁹ Hruška, B., Prosecký, J., Rychtařík, M. *Epos o Gilgamešovi*. Praha: NLN, 2003. [Tab XI]. s. 54-55. Též Balabán, M., Tydlitátová, V. *Gilgameš. Mytické drama o hledání věčného života*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 147 a Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 224

¹²⁹⁰ město slunečního boha Hélie, tj. Šamaše

¹²⁹¹ Hruška, B., Prosecký, J., Rychtařík, M. *Epos o Gilgamešovi*. Praha: NLN, 2003. s. 53-54. Též Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 197-198. "Potopa" (*abúbu*) bylo rovněž jméno okřídleného kosmického monstra. Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 169.

Rovněž babylonský epos o stvoření světa *Enúma eliš* zmiňuje potopu vyvolanou Mardukem v boji proti Tiámatě:

*„Pozdvihl pán potopu, svou mocnou zbraň,
zuřící Tiámatě odvětil takto:
Proč dobrotivou chceš se zdát,
když srdce tvé jen na boj pomýšlí?“¹²⁹²*

5.1.2 Apkallu

Abgal (sum) či Apkallu¹²⁹³ (akk) "mudrc" je v sumersko-akkadské mytologii označení sedmera hybridních bytostí, napůl ryb a napůl lidí, žijících v podzemním sladkovodním oceánu Apsů. V časech před potopou seznámily tyto bytosti lidstvo se základy civilizace a od té doby střeží řád nebes a země. Jsou podřízeni bohu Eovi (sum Enkimu). Mýtus o sedmi mudrcích praví:

*„Kde je sedm mudrců Apsů, čistých ryb purádu,
jejichž mysl je dokonalá jako moudrost jejich otce Ey
a kteří očišťují mé tělo?“¹²⁹⁴*

Epos o Gilgamešovi říká, že právě oni založili hradby města Uruku: *"Vystup na vrchol urucké hradby, projdi se po ní, prozkoumej základ, cihlu si prohlédni! Cožpak to cihla pálená není a fundament onen nekladlo mudrců sedm?"¹²⁹⁵*

¹²⁹² Enúma eliš [Tab IV. 75-79]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 191.

¹²⁹³ Stejným jménem bývají někdy nazývány i bytosti lidského těla s ptačí hlavou a křídly. Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 165.

¹²⁹⁴ Bůh války Erra [Tab I. 162-163]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 259.

¹²⁹⁵ Hruška, B., Prosecký, J., Rychtařík, M. *Epos o Gilgamešovi*. Praha: NLN, 2003. [Tab I. 16-19 a XI. 315-318.] s. 87 a 177.

5.1.3 Enki

Jako rybí muž¹²⁹⁶ či mořská želva se v pozdních asyrských a babylonských scénách objevuje také sám Enki (akk Ea¹²⁹⁷). Enki je pánem podzemního sladkovodního oceánu Abzu i všech ostatních vod a společně s nebeským Anem a pozemským Enlilem patřil do triády tří hlavních sumerských mužských božstev. V kultovních obrazech dochovaných na pečetítkách mu z ramen vyvěrají dvě životodárné řeky Eufrat a Tigris s plovoucími rybami.

*„Sotva (mé slovo) k nebi se přiblíží, padá z nebe déšť hojnosti,
sotva se k zemi přiblíží, s vodou množství kaprů připluje.
Na rozkaz můj vrší se hromady a kopce obilí.
Svůj dům, svatyni, jsem na místě nejpřednějším postavil,
jménem dobrým nazval,
své Abzu, svatyni, jsem na místě nejpřednějším postavil, určil mu
dobrý osud.
Až k bažinám užovek můj dům stín svůj vrhá,
můj příbytek, jehož sumci s dlouhými vousy k rostlinám vyplouvají,
kapři se tam rákosím prodírají a ocasy vodu čeří,
ptáci z hnízd svých na mne štěbetají.“¹²⁹⁸*

*„Enki v hlubině moře, kde voda klokotá,
v místě, které bůh žádný nespatří,
na posteli své ležel, ze spánku se neprobral.“¹²⁹⁹*

Enki je také bohem moudrosti, vždy stojícím na straně lidí a uctívaným i jako ochránce civilizace, kultury a patron řemeslníků, rolníků, lékařů, hudebníků a písařů, neboť lidi naučil zemědělství, řemeslům i písmu. V mýtech vystupuje též jako bůh plodnosti, dárce blahobytu,

¹²⁹⁶ napůl ryba a napůl člověk

¹²⁹⁷ Ea zaujal své místo také v chetitském panteonu pod jménem A'aš.

¹²⁹⁸ Enki a řád světa [90-98]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 121-122.

¹²⁹⁹ Hruška, B. Sumer. In *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 44.

hojnosti a organizátor poměrů na zemi, kde mezi jednotlivá božstva rozděluje moc „me“ nad přírodou a lidskou společností.¹³⁰⁰ Mýtus *Innana a Enki* nám líčí, jak Enkiho dcera Innana sestoupila do Abzu a byla jím obdarována mocemi „me“. Enki byl však Innanou opit a proto, když z opilosti procitá, žádá své „me“ zpět. Innana však již odjíždí v nebeském člunu do svého města Uruku a Enki za ní posílá svého posla Isimuda s mořskými tvory – velkými rybami strážícími Abzu a padesáti bohy Lachama (viz 5.1.4). Innaně se přesto podaří uniknout.¹³⁰¹ Enkiho emblémovým zvířetem je kozo-ryba (*suchurmášu*¹³⁰²) a hůl s beraní hlavou. Jsou s ním spojovány ryby, které jsou zde symbolem moudrosti.¹³⁰³

5.1.4 Lachamu

Dalším prastarým mořským tvorem sumersko-akkadské mytologie je Lachama (sum) či Lachmu a Lachamu (akk). Jak jsme mohli vidět v předchozím mýtu, byla Lachamu rovněž podřízena bohu Enkimu (akk Eovi), přičemž toto jméno mohlo označovat i více tvorů. „*Padesát bohů Lachamu z moře k němu vlídně mluví...*“¹³⁰⁴ Jedná se o bytosti zpola lidské a zpola rybí podoby. Babylónský epos o stvoření *Enúma eliš* hovoří o jejich zrození: „*Když žádný bůh se ještě neobjevil, jménem nebyl nazván, osud žádnému nebyl určen, tu z jejich lůna bohové byli stvořeni. Lachmu a Lachamu se objevili a jménem byli nazváni.*“¹³⁰⁵

¹³⁰⁰ „Me“ byly božské zákony ovládající vesmír, které mu byly svěřeny při vzniku světa a které měl chránit. Tato božská moc ztělesňovala každý projev civilizace včetně projevů negativních. Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 63 a 66 a Kramer, S. N. *Mytologie Sumeru a Akkadu*. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 83-85

¹³⁰¹ *Inanna a Enki*. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 133-143 a 336-337.

¹³⁰² "Kozoryba" - bytost s přední polovinou těla kozy a rybím ocasem

¹³⁰³ Kniha Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 181.

¹³⁰⁴ Enki a řád světa [186]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 124.

¹³⁰⁵ Enúma eliš [Tab I. 7-10]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách* Praha: Odeon, 1977. s. 176.

5.1.5 Kulílu

Kulílu „člověk-ryba“ (akk) je bytostí s horní polovinou těla lidskou a dolní polovinou rybí a to buď mužského ("mořský mládenec") či ženského ("mořská panna") pohlaví.¹³⁰⁶ Tento tvor je rovněž znám jako kulullú "rybí muž" či kuliltu, "rybí žena".¹³⁰⁷ Společně s dalšími démony a netvory byl Kulílu jedním z ochranných démonů a je rovněž znám jako jeden z tvorů Abzu se vztahem k jeho pánu Enkimu. O člověku-rybě se rovněž zmiňuje babylonský epos o stvoření *Enúma eliš*, když popisuje jedenáct netvorů stvořených Tiámatou pro boj s Mardukem: „*Stvořila hada jedovatého, saň a mořskou obludu, obrovského lva, vzteklého psa, člověka-škorpióna, zuřivé vichry, člověka-rybu, tura.*“¹³⁰⁸

5.1.6 Nanše

Rovněž sumerská bohyně Nanše je spojována s rybami. Je vládkyní rybářů a paní sladkovodních ryb, proudu, vln a pěny během každoročních záplav. Je spojována s kultovními místy uctívání ryb v lagašském trojměstí (Lagaš, Girsu, Nina) a v blízkém okolí (Siraran). "*K jejím atributům ve výtvarném umění patřily vedle ryb i sladkovodní ptáci; jako bohyně seděla na kachním trůnu.*"¹³⁰⁹ Nanše vystupuje také jako vykladačka záhadných božských příkazů a znamení, zjevených panovníkovi ve snu a proto je spojována s věštěním.¹³¹⁰

¹³⁰⁶ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 166.

¹³⁰⁷ Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 130-131.

¹³⁰⁸ Enúma eliš [Tab I. 141-143]. In *Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977. s. 180.

¹³⁰⁹ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 158.

¹³¹⁰ Tamtéž s. 159 a Black, J., Green, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 136.

5.2 KANAAN

5.2.1 Atargatis

Kanaanská bohyně Atargatis byla zrozena z vejce, které spadlo z nebes do řeky Eufratu. Toto vejce vynesla na hladinu ryba a holubice jej poté vyseděla. Proto jsou tato zvířata jejími atributy. Atargatis je manželkou západosemitského boha Hadada (Baala), někdy je též označována jako „matka bohů“.¹³¹¹ Je zobrazována s dolní rybí polovinou těla a bývá obklopena delfíny. Některé prameny ji ztotožňují s bohyní Derketó, též zobrazovanou s horní polovinou těla lidskou a dolní polovinou rybí.¹³¹²

5.2.2 Jamm

Tento ugaritský bůh moře a vládce veškerého vodstva na zemi i pod zemí je synem nejvyššího boha Ela. Zaklínací texty jej popisují jako „*hada s ocasem ryby*“.¹³¹³ Je zosobněním destruktivních, chaotických sil. Po jeho boku se objevují různé nestvůry, hadi a draci, v některých textech je s nimi pravděpodobně i ztotožňován. V ugaritských textech vystupuje jako protivník západosemitského boha bouře, deště, úrody a plodnosti Baala, rovněž Elova syna. Jejich boj je odrazem motivu prvotní bitvy bohů – teomachie.¹³¹⁴

5.3 BIBLE¹³¹⁵

5.3.1 Potopa

V Bibli je potopa trestem za zkaženost lidstva. „*Hospodin viděl, jak se na zemi množí lidské zlo a že všechny myšlenky, jež spřádají v srdcích, jsou den co den jen zlé. Hospodin litoval, že vůbec učinil člověka,*

¹³¹¹ Prosecký, J., Hruška, B., Součková, J. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 37.

¹³¹² Tamtéž s. 37

¹³¹³ Tamtéž s. 109.

¹³¹⁴ Tamtéž s. 110.

¹³¹⁵ Veškeré citáty v tomto oddíle pocházejí z *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Ekumenický překlad. Praha: Česká katolická charita, 1985, pokud není uvedeno jinak.

a trápil se v srdci. Tehdy si řekl: Člověka, jehož jsem stvořil, smetu z povrchu země a s ním i dobytek, drobnou havěť a nebeské ptactvo! Je mi líto, že jsem je učinil. Noe však u Hospodina našel milost.“ (Gn 6, 5-8)

Bůh Noemovi přikázal, aby postavil archu a vedl do ní svou ženu a své syny s manželkami. Dále mu Hospodin přikázal: „Ze všeho živého, z veškerého tvorstva, přivedeš do archy po páru od každého druhu, aby přežili s tebou. Bude to samec a samice z různých druhů ptáků, z různých druhů dobytka i z všemožných druhů zemské havěti. Z toho všeho k tobě přijde po páru, abys je zachoval naživu. Proto si opatři veškerou potravu, která se jí, a připrav zásoby jídla pro sebe i pro ně.“ (Gn 6, 19-21)

Také Noe vysílá ptáky, aby zjistil, zda vody již opadávají. Vypouští nejdříve krkavce, který však ještě nenajde pevnou zem a vrací se s nepořízenou. Poté vypustí holubici, ale ani ta suchou zemi nenalézá. Po sedmi dnech Noe pokus opakuje a tentokrát se již holubice vrací se zelenou ratolestí v zobáčku a Noe poznává, že vody potopy začaly opadávat.

„Když pak přešlo čtyřicet dnů, otevřel Noe v arše okno, které udělal,

a vypustil krkavce; ten vylétával a vracel se, dokud se vody na zemi nevysušily.

Pak vypustil holubici, kterou měl u sebe, aby viděl, zda vody z povrchu země ustoupily.

Holubice však nenalezla místečka, kde by její noha mohla spočinout, a vrátila se k němu do archy, neboť vody dosud pokrývaly povrch celé země. Vztáhl tedy ruku, vzal ji a vnesl ji k sobě do archy.

Čekal ještě dalších sedm dní a znovu vypustil holubici z archy.

A holubice k němu v době večerní přilétla, a hle, měla v zobáčku čerstvý olivový lístek. Tak Noe poznal, že vody ze země ustoupily.

Čekal ještě dalších sedm dní a opět vypustil holubici; už se však k němu zpátky nevrátila.“ (Gn 8,6-12)

5.3.2 Jonáš a velryba

Hospodin poručil Jonášovi jít do města Ninive, které se obrátilo proti němu. Jonáš však neuposlechl příkazu Hospodinova a nalodil se na loď, aby před ním uprchl do Taršíše. *„I uvrhl Hospodin na moře veliký vítr a na moři se rozpoutala veliká bouře. Lodi hrozilo ztroskotání.“* (Jonáš 1,4) I svrhli námořníci Jonáše do moře, aby je všechny bouře nezahubila. *„Hospodin však nastrojil velikou rybu, aby Jonáše pohltila. Jonáš byl v útrokách ryby tři dny a tři noci. I modlil se v útrokách ryby k Hospodinu, svému Bohu. Řekl: ‚V soužení jsem volal k Hospodinu, on mi odpověděl. Z lůna podsvětí jsem volal o pomoc a vyslyšels mě. Vhodil jsi mě do hlubin, do srdce moře, obklíčil mě proud, všechny tvé příboje, tvá vlnobítí se přese mne převalily. A já jsem si řekl: Jsem zapuzen, nechceš mě už vidět. Tak rád bych však zase hleděl na tvůj svatý chrám! Zachvátily mě vody, propastná tůň mě obklíčila, chaluhy mi ovinuly hlavu. Sestoupil jsem ke kořenům horstev, závory země se za mnou zavřely navěky. Tys však vyvedl můj život z jámy, Hospodine, můj Bože! Když jsem byl v duši tak skleslý, Hospodina jsem si připomínal; má modlitba vešla k tobě ve tvůj svatý chrám. Ti, kdo se šalebných preludů drží, o milosrdenství se připravují. Já ti však s díkůvzdáním přinesu obětí; co jsem slíbil, splním. U Hospodina je spása!‘ I rozkázal Hospodin rybě, a vyvrhla Jonáše na pevninu.“* (Jonáš 2,1-11)

5.3.3 Tobiáš a ryba

Tobiáš, syn Tóbita přesídleného po pádu severní izraelské říše do Ninive, se vydává na cestu do Médeie, aby tam od dávného otceva přítele vyzvedl půjčené peníze. Tobiáš odchází se psem a v doprovodu archanděla Rafaela, kterého však považuje za člověka: *„I odešel mládenec a anděl s ním. Také pes běžel s ním a doprovázel je. Vydali se tedy na cestu oba, a když je zastihla první noc, přenocovali u řeky Tigridu. Mládenec sestoupil, aby si v řece Tigridu umyl nohy. Tu se vyvrstila z vody velká ryba a chtěla mládenci ukousnout nohu. Začal křičet, ale anděl na mládence zavolal: ‚Chyť tu rybu a pevně ji drž.‘*

Mládenec uchoпил rybu a přinesl ji na břeh. Anděl mu řekl: ‚Rozřízni tu rybu, vyjmi z ní žluč, srdce a játra a uschovej u sebe; ostatní vnitřnosti zahod‘. Žluče, srdce a jater lze užít jako léku.‘ Mládenec rozřízl rybu, vybral z ní žluč, srdce a játra. Část ryby upekl a snědl, část z ní nechal k nasolení. Oba šli společně dál, až se přiblížili k Médii. Tehdy se mládenec otázel anděla: ‚Azarjáši, bratře, co je to za lék v srdci a játrech ryby a ve žluči?‘ Odpověděl mu: ‚Co se týče srdce a jater ryby, proměň je v dým před mužem či ženou, které trápí démon nebo zlý duch, a všechno trápení od nich odejde a navěky ho budou zproštěni. A když se žlučí pomažou oči člověka, jemuž se na nich udělal bílý zákal, a dýchne se na ně, na ten bílý zákal, oči budou uzdraveny.‘ (Tóbit – Tobiaš 6, 1-9)

5.3.4 Kristus a ryba

Kristus bývá označován řeckým symbolem pro rybu. Ichthys (ΙΧΘΥΣ, ryba) je pravděpodobně nejstarší ze všech křesťanských symbolů, neboť je zároveň i zkratkou slov "Ježíš Kristus Boží Syn Spasitel".¹³¹⁶ Původně byl symbol ryby jasně vypovídající, protože apoštolové byli většinou rybáři. V dobách pronásledování křesťanů prý věřící při setkání s neznámou osobou nakreslil na zemi hůlkou oblouk. Pokud byl neznámý také věřící, nakreslil druhý oblouk tvořící rybu a tak se nenápadně navzájem poznávali. Ježíš svých dvanáct učedníků označil za rybáře lidí. Řekl jim: „*Pojďte za mnou a udělám z vás rybáře lidí!*“ (Mt 4, 19). Rybáři Šimonovi Petrovi Ježíš řekl: „*Neboj se. Od nyníška budeš lovit lidi.*“ (L 5,4). Tři ryby byly symbolem svaté Trojice¹³¹⁷ a rovněž papežský „rybářův prsten“ je zdoben rytinou sv. Petra jako rybáře.¹³¹⁸

5.3.5 Leviathan

Leviathan je mořský netvor, světový had či drak. Byl stvořen Bohem pátého dne a ponechán při životě, aby po posledním soudu nakrmil spravedlivé lidi. Obtáčí celou zemi a drží ji, aby se nerozpadla,

¹³¹⁶ Biedermann, H. *Lexikon symbolů*. Praha: Beta, 2008. s. 301.

¹³¹⁷ Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. 1.vyd. Praha: Knižní klub, 1996. s. 57.

¹³¹⁸ Biedermann, H. *Lexikon symbolů*. Praha: Beta, 2008. s. 284 a Campbell, J. *Proměny mýtu v čase*. Praha: Portál, 2000. s. 154.

tvoří kruh, protože drží svůj vlastní ocas v tlamě. Je symbolem chaosu a ďábla, kterého plamenným mečem zabije archanděl Michael a nad kterým tak zvítězí Kristus. „*V onen den Hospodin ztrestá svým tvrdým, velkým a pevným mečem Livjátana, hada útočného, hada svinutého, zabije draka v moři.*“ (Iz 27)

5.4 CHETITÉ

5.4.1 Hedammu

Obrovský mořský had, syn otce bohů a vládce světa Kumarbiho a dcery mořského boha Šertapšuruhi. Tento netvor pustošil celé své okolí a požíral tisíce nejrůznějších tvorů.¹³¹⁹ Šauška, sestra boha bouří Tešuba, si nebezpečí povšimla jako první a ihned svého bratra varovala. Následoval boj Tešuba s mořským hadem, který však dopadl nerozhodně. Byla to opět Šauška, kdo vymyslel, jak mořského hada vylákat na pevninu, kde by bylo snazší ho porazit.¹³²⁰ Využila svého ženského šarmu, pomazala si tělo vonnými oleji a začala líbezně zpívat. Hedammu byl její krásou i zpěvem okouzlen. Z důvodu poškození části textu, který následoval, se již nedozvíme, zda Šauška Hedammu skutečně zabila. Předpokládá se, že ano, neboť jiná dějová linie Kumarbiho cyklu praví, že všichni Tešubovi nepřátelé byli poraženi.¹³²¹

5.5 EGYPT

5.5.1 Stvoření světa

Dle hermopolského mýtu o stvoření světa existoval původně pouze praoceán. Zosobněním chaosu byly čtyři páry prvotních bytostí - čtyři žáby (muži) a čtyři hadi (ženy): Nun a Naunet (prvotní vody), Kuk a Kauket (temnoty), Amon a Amaunet (skrytost) a Heh a Hauhet (síla záplav). Jejich působením se z vody a temnoty objevila hora se suchou zemí, na které se později z vejce vylíhlo slunce. „*V egyptské terminologii*

¹³¹⁹ Hoffner, H. A. *Hittite Myths*. Atlanta: Scholars Press, 1998. s. 51.

¹³²⁰ Popko, M. *Religions of Asia Minor*. Warsaw: Dialog, 1995. s. 126-127.

¹³²¹ Hoffner, H. A. *Hittite Myths*. Atlanta: Scholars Press, 1998. s. 50-51.

jsou božstva ogdoady¹³²² otcové a matky, jež vešli v bytí na počátku, dali zrod slunci.“¹³²³

5.5.2 Amon

Jiný stvořitelický mýtus hovoří o bohu Amonovi. Bůh Amon létal v podobě husy nad prvotními vodami. Způsobil tak vánek, který vodami pohnul a nakonec je strhl do víru, z něhož se vynořil prvotní pahorek země. Jiný mýtus praví, že v původně mrtvolném tichu kosmu náhle zazněl hlas „Velké houkačky“, Amona v podobě husy, který tímto zavřeštěním uvedl do pohybu celý proces stvoření.¹³²⁴

5.5.3 Ryba z Abydu

Když byl Osiris svým bratrem Setem zabit a rozsekán na kusy, byly části jeho těla rozmetány po celém Egyptě. Osiridově sestře a manželce Eset se je, po dlouhém úsilí, podařilo vypátrat, až na pohlavní úd, který pozřela ryba.¹³²⁵

5.5.4 Kebhut

Egyptskou bohyní v podobě kobry byla Kebhut, uctívaná jako dárkyně vody a ochránkyně mrtvých. Dle egyptských představ v sobě ztělesňovala „oživující a oplodňující sílu vody ze studní a z nilských záplav, kterou poskytovala živým i mrtvým.“¹³²⁶ Pravděpodobně se vyvinula z bohyně Vadžet¹³²⁷ a v této podobě byla také ztotožňována s posvátnou kobrou na králově čele.

¹³²² osmice

¹³²³ Hart, G. *Egyptské mýty*. Praha: NLN, 2001. s. 21. Též Kecskéssová. *Egypt*. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 93 a *Egypt. Symbolismus a archeologie*. Praha: Nová Akropolis, 2009. s. 136.

¹³²⁴ Hart, G. *Egyptské mýty*. Praha: NLN, 2001. s. 24.

¹³²⁵ Campbell, J. *Primitivní mytologie*. Praha: Pragma, 2008. s. 388. Též Johnson, P. *Civilizace starého Egypta*. Praha: Academia, 2002. s. 127.

¹³²⁶ Tamtéž, s. 145.

¹³²⁷ více o Vadžet viz 4.6.4

5.6 ŘECKO

5.6.1 Ofión

Pelasgický mýtus o stvoření světa mluví o velikém hadu Ofiónovi. Z počátečního chaosu povstala nahá bohyně všech věcí Eurynomé. Zachtělo se jí tančit, a aby měla oporu pro své nohy, oddělila od sebe oblohu a moře, na jehož vlnách tančila. „*Tančila směrem k jihu a vítr, který se za ní zvedal, zdál se být něčím novým a svébytným, s čímž by bylo možné začít tvořit svět. Otočila se, uchopila ten severní vítr, třela jej v dlaních a hle – byl tu veliký had Ofión.*“¹³²⁸ Ten však neodolal pohledu na tančící nahou bohyni a spojil se s ní. Eurynomé poté v podobě holubice na vlnách vyseděla vejce všehomíra, jež v určený čas Ofión rozmačkal a ze skořápky se vyhrnuly hvězdy, planety, slunce, měsíc, země s horami a řekami, stromy, rostlinami i živočichy.¹³²⁹ Eurynomé a Ofión se poté nastěhovali na horu Olymp. Ofión však začal tvrdit, že svět je jen a pouze jeho dílem což rozhněvalo Eurynomé natolik, že ho svrhla do podsvětí. Sama pak stvořila sedm hvězdných mocností a dvojici Titánů pro každou z nich. V Arkádii poté povstal z půdy první člověk, Pelasgos, praotec Pelasgů.

*„Zpíval¹³³⁰, jak za dávných časů i země, nebe i moře
sloučeny v jediném tvaru a podobě, do té až doby,
zhoubný kdy zavinil svár, že všechno se dělilo zvláště.
Dále pak pěl, jak věčně své určení v navzduší mají
třpytivé hvězdy a měsíc i dráhy zářného slunce,
kterak se nořilo horstvo, i říční jak povstaly proudy
šumné, i rusalky v nich, rod veškeren tvorstva jak vzešel.
Ofion s Eurynomou jak kraloval, Okeanovnou,
za časů minulých dávno a na sněžném Olympu sídlil ...“¹³³¹*

¹³²⁸ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 21

¹³²⁹ Tamtéž

¹³³⁰ Orfeus

¹³³¹ Apollonios Rhodský. *Argonautika*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1924. s. 26-27.

5.6.2 Deukaliónova potopa

Příčinou Deukaliónovy potopy byl hněv Dia na bezbožné syny Lykaóna, syna Palasgova. Zeus je proměnil ve vlky a na zem vypustil velkou potopu, aby lidské plémě zcela vyhladil. Titán Prométheus však varoval svého syna, krále Deukalióna a poradil mu, společně se svou ženou postavil archu, uložil do ní zásoby potravin a nalodil se. Když zanedlouho potopa přišla, zmizel pod vodou celý svět, až na několik horských vrcholků. Archu vody nesly po devět dnů. Když spočinula na hoře Parnasu, Etně či Othrys v Thesálii¹³³², vyslal Deukalión na průzkum holubici a zjistil, že vody již počaly opadávat. Poté obětovali Diovi. Jak se však ukázalo, potopu nepřežili pouze Deukalión a jeho rodina. Diova syna Megara probudil na lůžku křik jeřábů, kteří ho volali na horu Geranii, jež zůstala nad vodou. Dalším, kdo unikl, byl Kerambos z Pélia. Nymfy ho proměnily ve skaraba a on odletěl na vrcholek Parnasu. Též obyvatelé Parnasu, města založeného Poseidonem, se zachránili.¹³³³

*„V kraji tom vysoká hora ční k nebesům vrcholky dvěma,
Parnásos dosud má jméno a temenem nad mraky sahá.
Sem když Deukalión – vše ostatní pokrylo moře –
veza se na malém člunu, sám se svou manželkou přistal.“¹³³⁴*

*„Kerambos pastýř,
vílami proměněn v roháče brouka se na křídlech vznesl
tehdy, když rozlitym mořem zem těžce zalita byla,
potopě deukaliónské tak unikl, neutopil se.“¹³³⁵*

5.6.3 Telchinové

Devět psohlavých Telchinů s ploutvemi místo rukou bylo dětmi moře. Později se stali prvními obyvateli Kréty. Jejich péči svěřila Héra

¹³³² Hyginus zmiňuje na tomto místě horu Etnu na Sicílii. Hyginus. *Fabulae*. [online]. Fable [153]. [cit. 2011-06-2]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/HyginusFabulae4.html>.

¹³³³ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 138-139.

¹³³⁴ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha I s. 19.

¹³³⁵ Tamtéž Kniha VII s. 157.

malého Poseidóna a oni mu vyrobili trojzubec. Zeus na ně chtěl seslat potopu, protože se mu pletli do počasí, sesílali mlhy a ničili obilí. Artemis je však varovala a oni včas uprchli.¹³³⁶

5.6.4 Néreus

Néreus byl řeckým bohem moře, nejstarším synem Ponta a Gaie. Je otcem padesáti Néreoven¹³³⁷ jezdících v moři na delfínech nebo na mořských konících. Spolu s nimi obývá podmořský palác v Egejském moři. Stejně jako Próteus¹³³⁸ hlídal Poseidónovo stádo tuleňů a mohl se proměňovat do různých podob.¹³³⁹ Byl zobrazován jako vousatý stařec s horní polovinou těla lidskou a dolní rybí.

5.6.5 Delfín a Amfitrité

*Amfitrité byla jednou z „Néreoven, dcer mořského starce“.*¹³⁴⁰ Dvořil se jí Poseidón, ale Amfitrité ho zpočátku odmítala a uprchla až k nejzazším hranicím moře. Poseidón za ní proto vysílal posly, mezi nimi i delfína, který mluvil tak vemlouvavě, že Amfitrité nakonec se sňatkem souhlasila. Delfín ji poté na svých zádech dovezl zpět k Poseidónovi. Ten z vděčnosti umístil podobu delfína na oblohu jako souhvězdí Delfína.¹³⁴¹ Jako vládkyně moří jezdí Amfitrité na voze z mušlí a s průvodem Néreoven, tritónů, mořských koní a býků. Jejich synem byl Tritón, napůl člověk a napůl ryba. Dle jiné verze mýtu odměnil Poseidon delfína umístěním mezi hvězdy za záchranu Arióna, kterému námořníci hrozili smrtí.¹³⁴²

¹³³⁶ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 189-190.

¹³³⁷ Padesát Néreoven bylo mírnými a přívětivými průvodkyněmi mořské bohyně Thetidy. Jsou dcerami mořského starce Nérea a mořské nymfy Dóridy. Nejznámějšími Néreovny jsou Thetis, Amfitrita a Galatheia.

¹³³⁸ Próteus na sebe mohl brát různé podoby - lva, hada, levharta a kance.

¹³³⁹ Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 129.

¹³⁴⁰ Hésiodos. Zrození bohů. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 39.

¹³⁴¹ Hyginus. *Astronomica*. [online]. [II.17]. [cit. 2011-06-2]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/HyginusAstronomica.html>. Též Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 55.

¹³⁴² Dvořáčková, V. *Souhvězdí a jejich mýty*. Praha: KMa, 2005. s. 18.

5.6.6 Arión a delfíni

Arión, syn Poseidóna, byl okraden námořníky o veškerý majetek a donucen skočit do moře. Svým zpěvem pak přilákal hejno delfínů. Jeden z nich ho vzal na hřbet a v pořádku ho dovezl ke korintskému pobřeží.¹³⁴³

Arión však nebyl prvním člověkem, kterému delfín zachránil život. Pomohl také Enalovi, který skočil přes palubu, aby se tak připojil ke své družce, která byla obětována Amfitritě utopením v moři. Oba byli zachráněni delfíny. Jiný delfín zachránil Falantha. Též Apollón v delfíní podobě zachránil Ikadia poté, co jeho loď ztroskotala.¹³⁴⁴

5.6.7 Poseidón

Bůh moře a zemětřesení Poseidón je obvykle zobrazován s trojzubcem a v doprovodu delfínů, koní či býků.¹³⁴⁵ Sídlí v nádherném zlatém paláci na mořském dně, kde chová i zlatohřívé koně, které zapřahá do svého vozu. „*Tak tedy Poseidón pravil a do koní půvabné hřívý švih a odjel do Aig, kde má svůj proslulý palác.*“¹³⁴⁶ Jezdí uprostřed hejna ryb, delfínů, tritónů a Néreoven, připravených splnit každé jeho přání.¹³⁴⁷ Poseidón koně prý sám stvořil a lidi naučil, jak je mohou zkrotit. „*Zobrazován je podobně jako Zeus, ale jeho výraz bývá divočejší a má rozčuchané vlasy, zpravidla s trojzubcem, s koňmi nebo s delfínem.*“¹³⁴⁸ Vládne ostatním mořským bohům a vše, co se na moři a v hlubinách děje, pochází od něho. Vládne moři, jezerům, pramenům i dešťům a je rovněž původcem zemětřesení. „*Poseidón, který zem svírá i otřásá zemí, vystoupil z mořských hlubin.*“¹³⁴⁹ Podobně jako jiná božstva,

¹³⁴³ Hyginus. *Fabulae*. [online]. Fable [194]. [cit. 2011-06-4]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/HyginusFabulae4.html>. Též Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 293.

¹³⁴⁴ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 294.

¹³⁴⁵ Podobné atributy jako Poseidón má také starověký italský bůh pramenícího vodstva Neptun, který je zobrazován s trojzubcem a delfínem, často na voze taženém delfíny nebo mořskými koníky. Neptun je znám rovněž z náboženství Etrusků jako bůh vody, pramenů, řek i mořeplavců, Nethuns.

¹³⁴⁶ Homér. *Odysseia*. Praha: Odeon, 1967. Zpěv V s. 92. Pro srovnání si uveďme překlad Ilisdy: „*V Aigách, kde skvostný palác má postaven v hlubinách mořské zátoky, zářící, zlatý a po věky nezničitelný.*“ Homér. *Ílias*. Praha: Odeon, 1980. s. 232.

¹³⁴⁷ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 55.

¹³⁴⁸ Neškudla, B. *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2003. s. s. 1887-189.

¹³⁴⁹ Homér. *Ílias*. Praha: Odeon, 1980. s. 233.

i on se může proměňovat do různých podob. Když chtěl svést Medúsu, která byla v té době ještě krásnou dívkou, proměnil se v ptáka.¹³⁵⁰ Občas vysílá mořské obludy, aby způsobily na souši zkázu. Také v mýtu o Andromedě, dívce, o níž její matka prohlásila, že je krásnější než mořské nymfy Néreevny, poslal Poseidón mořskou obludu¹³⁵¹, aby zničila zemi. Podle proroctví nemohla být obluda uspokojena, dokud jí nebude Andromeda obětována. Perseus však s pomocí hlavy Gorgony Medúsy, Andromedu zachránil.¹³⁵²

5.6.8 Théseus

Aby Théseus dokázal, že je skutečně Poseidónovým synem, skočil do moře, kde ho hejno delfínů doprovodilo jako čestná stráž do paláce Néreevny. Ty mu darovaly zlatou korunku a pomohly najít Mínoův zlatý prsten. Poté se opět vynořil z moře.¹³⁵³ Když zemřel, ukázala jeho ukrytý hrob lidem orlice, kterou seslali bohové.¹³⁵⁴

5.6.9 Tritón

Mořský bůh Tritón je napůl člověkem a napůl rybou.¹³⁵⁵ Je synem Poseidóna a Amfitrité. „*Od Amfitríty a od lomozného Poseidáona veliký Tritón širokovládny vzal původ; on v moři přebývá na dně s milou matkou a královským otcem ve zlatém domě, ten hrozný bůh.*“¹³⁵⁶ Podobně jako Poseidón jezdí na voze po mořských vlnách, rozráží skály trojzubcem a troubí na zakřivenou mušli – prudce, pokud chce moře rozbouřit, nebo mírně, pokud ho chce uklidnit.

*„Netrvá dále hněv moře; již odložil trojzubec vládce
vodstva a konejší vlny; též silného Tritóna volá
k sobě – ční z hlubiny ven, je na plecích pokryt
porostem mořských ulit – a v lasturu zvučnou mu káže*

¹³⁵⁰ *Atlas starověkých mýtů*. Praha: Knižní klub, 2002. s. 37-38.

¹³⁵¹ snad velrybu či hada

¹³⁵² Dvořáčková, V. *Souhvězdí a jejich mýty*. Praha: KMa, 2005. s. 8 a 42.

¹³⁵³ Hyginus. *Astronomica*. [online]. [II.5]. [cit. 2011-06-4]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/HyginusAstronomica.html>. Též Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 342. Též Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 170.

¹³⁵⁴ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 372.

¹³⁵⁵ *Atlas starověkých mýtů*. Praha: Knižní klub, 2002. s. 119.

¹³⁵⁶ Hésiodos. Zrození bohů. In *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. s. 37.

*zadout, znamení dát a oznámit vlnám a řekám,
aby se vrátily již.*

...

*všechny ho slyšely vody jak na zemi, tak také v moři,
ty pak, co slyšely ho, on všechny zadutím zkrotil.*¹³⁵⁷

Podle Tritóna se jmenovaly i bytosti v průvodu jeho otce. Také oni jsou napůl rybami a napůl lidmi a troubí na mušle. Tritón též pomohl Argonautům spustit loď Argó do Středozevního moře.¹³⁵⁸

„Tu z hlubin se objevil Triton,

...

*uchopiv na spodku trám, hnal vydutou Argu
kupředu do moře prudce. A jeho hoření tělo
od hlavy po zádech dále i v bedrech, až po břicho dole
celým svým vzrůstem a krásou se rovnalo blaženým tělům.
Zespodu slabin však jeho se rozbíhal dvojhrotý ocas
podmořské obludy ve dví a rozrýval hladinu vodní
vířivě ploutvemi svými.*¹³⁵⁹

5.6.10 Péleus a Thetis

Péleus se chtěl zmocnit na Pláži sépií jedné z mořských bohyní Néreoven, Thetis. Thetis se postupně proměňovala v „*oheň a vodu, vycenila zuby lva a pokusila se vyklouznout z objetí jakožto had. V podobě ryby ze všech ryb nejlíbeznější, po níž se ono pobřeží nazývalo Sépias Akté, se konečně vzdala.*“¹³⁶⁰ Thetis sem přijížděla každý den na delfínu a po obědě spala ve skryté jeskyňce.

¹³⁵⁷ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha I s. 19-20.

¹³⁵⁸ Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenth, 1998. s. 200. Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 611.

¹³⁵⁹ Apollonios Rhodský. *Argonautika*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1924. Zpěv IV 1600-1614. s. 171.

¹³⁶⁰ Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenth, 1998. s. 228-229. Apollodorus. *The Library*. [online]. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1921. [3.13.15]. [cit. 2011-06-3]. Dostupné přes

„V Thessalii je záliv,

...

*Na břehu jeskyně stojí, jež možná je přírody dílem,
možná však, dílem že lidským;
tam ty ses dávala nosit, Thetido,
delfínem svým, jej uzdou jsi řídila.*

*Tam tě Péleus jednou, kdy spánkem jsi hlubokým spala,
spatřil a prosbami zkoušel tě obměkčit.*

Poněvadž prosby jsi odmítla, použil moci.

...

*však ty jsi k umění svému
o pomoc šla a v podoby různé ses proměňovala:
najednou byla jsi ptákem*

...

skvrnitou tygřicí bylas.“¹³⁶¹

5.6.11 Sirény

Sirény, dcery říčního boha Achelóa, měly tělo velkého ptáka a ženskou hlavu. Bloudily po moři, svým nádherným zpěvem lákaly lodě na útesy a jejich posádky poté požíraly.¹³⁶²

*„Proč dcery však Acheloóvy
peří a dráp mají ptačí, ač obličej jejich je dívčí?*

...

*chtěly jste perutí nabýt a nad mořem se vznášet.
Ježto vám bohové přáli a vaše splnili přání,
zřely jste svoje údy, jak žluté je obrůstá peří;
aby však onen váš zpěv, jež kouzelně lahodil sluchu,
úst ten převzácný dar, snad nepozbyl zpěvné své moci,
lidský zůstal vám hlas a panenský obličej krásný.“¹³⁶³*

<http://www.theoi.com/Text/Apollodorus3.html>. Těž Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 273.

¹³⁶¹ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha XI s. 248-249.

¹³⁶² Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoyomenh, 1998. s. 148. Těž Burnová, L. *Řecké mýty*. Praha: NLN, 1999. s. 66.

¹³⁶³ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha V s. 121.

„K Seirénám nejdřív vás přiveze loď. Ty bohyně mámí každého člověka kouzlem, ať kdokoliv z lidí k nim přijde. Kdokoli z nevědomosti k nim přijde a uslyší hlasy Seirén [...] nikdy se nevrátí domů, neboť Seirény Istné [...] jasným zpěvem ho mámí – kol nich však hromady kostí leží tlejících mužů a na kostech zvětrává kůže.“¹³⁶⁴

Když plul okolo jejich ostrova Odysseus, nechal se připevnit ke stěžni lodi, a aby je nezlákal jejich líbezný zpěv, zalil ostatním námořníkům uši voskem:

*„Hned zvučným zpívaly hlasem:
Přeslavný Odyssee, ty velká Achajů pýcho,
sem pluj a zastav svou loď, bys hlas náš uslyšet mohl!
Neboť doposud nikdo tu neprojel s korábem černým,
dokavad z našich úst dřív neslyšel přesladkých hlasů:
každý se pokochá jimi a vrací se moudřejší od nás,
neboť my víme všechno, co v širé krajině trojské
trojský a achajský lid kdys vytrpěl po vůli boží,
víme i každou věc, jež děje se na žírné zemi!
Tak děl překrásný hlas, jímž zpívaly; proto mé srdce
přálo si poslouchat dále, i velel jsem, obrvím kyna,
aby mě zbavili pout – ti schýlení mávali vesly.
Toliko Perimédés a Euryloch, povstavše ihned,
v tužší mě vázali pouta a ještě mě svírali pevněj.“¹³⁶⁵*

Odysseus tedy kolem ostrova¹³⁶⁶ Sirén úspěšně proplul. Sirény se poté vrhly do moře a proměnily se ve skály, neboť měly, dle proroctví, zahynout, pokud jejich zpěvu někdo odolá.¹³⁶⁷

¹³⁶⁴ Homér. *Odysseia*. Praha: Odeon, 1967. Zpěv XII s. 202-203.

¹³⁶⁵ Tamtéž s. 206-207.

¹³⁶⁶ Jako jejich domov se uvádějí tři malé Seirénusy (ostrovy Sirén) nedaleko Paestu. Dle Homéra žijí dvě z nich na ostrově západně od Sicílie, blízko Charybdy a Skyllly (v Messinském průlivu).

¹³⁶⁷ Ještě před Odysseem však kolem ostrova Sirén úspěšně propluli Argonauti díky Orfeovi, který jejich zpěv přehlušil jásavou písní. Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 199. Též

5.6.12 Nísos a Skylla

Skylla se zamilovala do krále Mínóa, který byl nepřítelem jejího otce. Zradila svého otce, když mu ustříhla zázračný vlas a své město tak vydala do rukou nepřátel. Spravedlivý král Mínós se však jejího činu zděsil a odmítl ji. Skylla pak plavala za jeho lodí, která se vracela zpět na Krétu. V tom se na ni vrhl duch jejího otce v podobě orla se zahnutým zobákem, a svými pařáty na ni útočil tak dlouho, dokud se nepustila lodi a neutronula. Její duše odletěla proměněná v ptáka *keiris*, známého svou nachovou náprsenkou a červenýma nohama. Jiní říkají, že se její duše proměnila v rybu stejného jména.¹³⁶⁸

*„V tom ji tam uviděl otec, jenž právě nad vodou létal
na mocných žlutavých křídlech, jsa proměněn v mořského orla,
hnal se ji rozsápat zobákem křivým, jak na lodi lpěla.
Ze strachu ona se pustila zádi a zdálo se, že ji
zachytil vanoucí vzduch, aby nepadla do moře. Náhle
pěna jí po křídlech stéká; je v ptáka proměněna, v střížku.
Za to, že ustříhla vlas, své jméno dostala: keiris.“¹³⁶⁹*

5.6.13 Dionýsos a delfíni

Když piráti napadli Dionýsovu loď, nechal ji porůst břečťanem, vesla proměnil v hady, sám se proměnil ve lva a celou loď naplnil přízraky zvířat a jekotem pišťal, takže zděšení piráti vyskákali přes palubu do moře, kde se z nich stali delfíni.¹³⁷⁰

*„Břečťan omotá vesla a klikatě po nich se plazí,
úponky břečťanu do plachet pnou se a pestře je zdobí.
Bůh ale sám, jsa na čele ověnčen vinnými hrozny,*

Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 610. Také Sfinx se po rozluštění její hádanky zabila skokem ze skály – viz 4.7.2.

¹³⁶⁸ Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 32.

¹³⁶⁹ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha VIII s. 176.

¹³⁷⁰ Apollodorus. *The Library*. [online]. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1921. [3.5.3]. [cit. 2011-06-4]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/Apollodorus3.html>. Též Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s. 103.

*tyčkou mává, kol níž se ovíjí révové listí.
Leží kol něho tam tygři a rysi a těla
skvrnitých pardálů divých – však všechno jsou přízraky pouhé.*

...

*Medón najednou začal z nich první na těle tmavět,
ohýbati se v zádech, až páteř se mu zkříví v oblouk.
Povídá Lykabás jemu: Hle, v jakou se obludu měníš?
a co mluví, již tlamu má širokou, zkřivené nozdry.
kůže mu po těle tvrdne a mění se v šupiny rybí.*

...

*Odevšad do moře skáčí, až voda do výše stříká,
hned se vynoří z vody a hned se zas pod vodu noří,
jako by hráli si v rejích a bujně mrskají tělem.¹³⁷¹*

5.6.14 Arnakia

Dívka Arnaia či Arnakia byla hozena do moře, kde ji zachránilo hejno purpurově pruhovaných kachen. Kachny ji nadnášely, krmily ji a doplávaly s ní až k pevnině. Dívka poté dostala nové jméno, Pénélopé „kachna“ a později se s ní oženil Odysseus.¹³⁷²

5.6.15 Glaukos

Rybář Glaukos chytil rybu, která po položení na určitou rostlinu opět obživila. Glaukos tuto rostlinu snědl a skočil do moře, kde se proměnil v mořského věštného boha a stal se nesmrtelným.¹³⁷³

5.6.16 Apollón a labutě

Sluneční bůh Apollón, syn boha Dia a Létó, se narodil na ostrově Délu. Poté jej labutě odvezly k Hyperborejcům.¹³⁷⁴ Po roce odtud přesídlil do

¹³⁷¹ Ovidius, P. N. *Proměny*. Praha: Avatar, 1998. Kniha III s. 78-79.

¹³⁷² Graves, R. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. s 643.

¹³⁷³ Neškudla, B. *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2003. s. 85. V řecké mytologii vystupují pod stejným jménem ještě další dvě postavy.

¹³⁷⁴ Mytický národ, sídlící na nejzazším severu, kde je věčné světlo a mírné podnebí, přijal Apollóna po jeho narození. Jeho matka Létó prý pochází právě z této země. Rajská země ctnostných lidí, jejichž život byl plný radovánek a hojnosti. Lidé, těšící se zvláštní přízni bohů, mohli trávit svůj posmrtný

Delf, kde porazil hada Pythóna.¹³⁷⁵ K Hyperborejcům se však každoročně na podzim vrací na svém voze taženém bílými labutěmi a v létě je opět opouští.¹³⁷⁶ Tento vůz byl darem jeho otce Dia. Z Kréty do Delf připlul na delfínu, proto bývá označován za ochránce mořských cest (Apollón Delfnio). Jeho sestrou je Artemis a synem slavný lékař Asklépios.

5.6.17 Hydra

Zabití Hydry spadalo mezi dvanáct úkolů od mykénského krále Eurysthena, které Hérakles musel vykonat, aby se očistil z viny a hanby za smrt svého nevlastního bratra Ífikla. Hydra žila v bažinách u města Lerny v Argolidě a ničila celé okolí. Byla to obluda s hadím tělem a mnoha dračími hlavami, z nichž jedna byla nesmrtelná. Jakmile však Hérakles jednu z hlav usekl, narostly na jejím místě dvě hlavy nové. Když se Hérakles dozvěděl, že Hydra má pomocníka v podobě raka s ostrými klepety, vzal si na pomoc loláa, nejmladšího z Ífiklových synů. Po nějaké době urputného boje se loláovi podařilo zabít raka a spolu s Héraklem objevili způsob, jak Hydru porazit. Hérakles jí setnul jednu z hlav, kterou pak loláos okamžitě vypálil hořícím stromem a tímto způsobem zabránil, aby jí narostla hlava nová. Nakonec padla i poslední nesmrtelná hlava a Hérakles pro jistotu zakopal Hydřino tělo hluboko pod zem. Bažina, ve které Hydra žila, se naplnila její jedovatou krví. Hérakles si do ní namočil šípy, takže ten, kdo jimi byl zasažen, neunikl jisté smrti.¹³⁷⁷ Také Hydra září na obloze jako největší ze všech souhvězdí¹³⁷⁸ a Héra povznesla na oblohu i raka.¹³⁷⁹

*„Sta, sta pučících hlav té
lačné vražd, hydře, užíhal;
jedem z ní si pak napustil střely.“¹³⁸⁰*

život v zemi Hyperborejců. Apollón zde, dle mýtu, každoročně tráví zimu.

¹³⁷⁵ více o boji Apollóna a Pythóna viz 4.7.4

¹³⁷⁶ Martin, R. a kol. *Slovník řecko-římské mytologie a kultury*. Praha: EWA Edition, 1993. s. 125.

Apollón byl též přejat do římského panteonu. Jeho matkou zde byla Latona a sestrou Diana.

¹³⁷⁷ Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 109.

¹³⁷⁸ Dvořáčková, V. *Souhvězdí a jejich mýty*. Praha: KMa, 2005. s. 36.

¹³⁷⁹ Kerényi, K. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. s. 109.

¹³⁸⁰ Eurípidés. Héraklés. In *Héraklés a jiné tragédie*. Praha: Svoboda, 1988. s. 44.

5.7 KELTOVÉ

5.7.1 *Morrígan (ir)*

Mórrígan¹³⁸¹ se v podobě vodního hada, úhoře, mstí hrdinovi Cúchulainnovi za jeho odmítnutí. Jako krásná mladá žena se Mórrígan Cúchulainnovi zjevila uprostřed boje, aby mu nabídla svou lásku, majetek a jistou pomoc, kdykoliv by jí potřeboval. Cúchulainn ji však odmítl a tím si z ní učinil nepřítele, který mu slibuje jistou smrt: „*Budu s tebou zacházet zle, ve vodě brodu se ti ovinu kolem nohou jako úhoř.*“¹³⁸² Svoji hrozbu Mórrígan opravdu splnila a v okamžiku boje Cúchulainna s Lochem v brodu se mu jako úhoř ovinula kolem nohou a tím ho oslabil. Cúchulainn upadl a byl svým nepřítelem zraněn. Mórrígan se poté postupně proměňuje ve vlčici a bezrohou červenou krávu a v těchto podobách dále na Cúchulainna útočí. Ten ji sice zraní a podaří se mu zabít Locha, v její další podobě ji však už nepozná. Mórrígan k břehu přichází jako jednooká stařena s krávou se třemi vemeny, a Cúchulainn ji prosí o mléko. Mórrígan ráda svolí, hrdina mlékem obnoví své ztracené síly, vyléčí své rány a jeho vděčnost zchladí Mórríganinu touhu po pomstě, takže přestane lpět na hrdinově smrti.

5.7.2 *Fraech mac Fidaig (ir)*

V událostech, které vedly ke smrti irského hrdiny Fraecha mac Fidaiga, hraje důležitou roli had. Fraech se vydává pro jeřabiny k „černé vodě Bré“, neboť jen ony mohou uzdravit nemocnou královnu Medb - bohyni podávající králům omamný nápoj svrchované moci, vojevůdkyni, paní životních sil rostlin i zvířat a sluneční božstvo.¹³⁸³ Bohyně ho však k řece posílá podruhé, aby jí tentokráte přinesl celou větev plnou sladkých životadárných plodů. A právě ve chvíli, kdy Fraech větev získává, probudí se ve vodním živlu netvor hadí podoby žijící u kořene jeřábu a uhryzne mu ruku. Fraech ještě přinese strom i mrtvé zvíře Medb,

¹³⁸¹ viz též 3.7.2

¹³⁸² Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 114. Též Campbell, J. *Mýty Západu. Masky bohů*. Praha: Pragma, 2003. s. 290-291.

¹³⁸³ viz též 3.7.4

hned nato však umírá. Poté je pohřben do „Carn Fraech“ – kamenné mohyly.¹³⁸⁴

Tento motiv jeřábu a hadího netvora je v „Odehnání Fraechova stáda“ sklouben s námluvami Finnabair, což byla mateřská bohyně, dcera královny Medb a krále Aililla. Rodiče ji zaslíbili každému, kdo se zavázal k boji proti jejich úhlavnímu nepříteli Cúchulainnovi. Finnabair se však bez souhlasu rodičů zasnoubila právě s Fraechem. Odmítla s ním utéci, ale na důkaz své lásky mu darovala prsten, který dostala od svého otce a poprosila ho, aby její rodiče oficiálně požádal o její ruku. Král Ailill však žádá za nevěstu nehorázně mnoho (veškerý Fraechův majetek, včetně krávy s červenýma ušima, kterou Fraech dostal od své matky), takže Fraech na dohodu o svatbě nepřistoupí. Zatímco Fraech plave v řece, Ailill prohledá jeho odložené šaty, najde prsten a hodí jej do vody, kde ho spolknou losos. Právě Ailill je zde ten, kdo Fraecha posílá, aby mu přinesl větvičku jeřábu, „*kteřá mu vyléčí nemoci a prodlouží život*“¹³⁸⁵, v naději, že se ho takto zbaví. Přesně podle Ailillova očekávání je Fraech u břehu s jeřabinami napaden hadím/dračím netvorem, který zde žije, ale s Finnabairinou pomocí (kteřá se s mečem vrhne do vody hrdinovi na pomoc) se mu podaří netvora zabít, ačkoliv je sám těžce zraněn. Hned poté je odnesen 150 dívkami ze sídu¹³⁸⁶ do Jiného světa a zde vyléčen, načež je opět přenesen zpět do Ailillova paláce. Na triumfální hostině, kteřá byla po jeho návratu uspořádána, Ailill požaduje po Fraechovi prsten, o kterém dobře ví, že mu ho nemůže ukázat. Fraech však krále na břehu řeky viděl a hned poté, co král odešel, lososa s prstenem v žaludku chytil, uschoval a nyní králi ukázal. Ailill poté již musel se svatbou své dcery a Fraecha souhlasit.¹³⁸⁷

¹³⁸⁴ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 136-137.

¹³⁸⁵ Mac Killop, J. *Dictionary of Celtic Mythology*. Oxford University Press, 1998. s. 214.

¹³⁸⁶ Termínem „síd“ jsou myšlena jak nadpřirozená obydlí, tak jejich stejně nadpřirození obyvatelé. Obecně označuje pahorky víl a pohřební mohyly, jako obyvatele pak víly a elfy. „*Svět sídů a Jiný svět přecházejí jeden v druhý jako kapky roztékajících se vodových barev, takže do sídů patří i zesnulí.*“ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 342.

¹³⁸⁷ Mac Killop, J. *Dictionary of Celtic Mythology*. Oxford University Press, 1998. s. 214.

5.7.3 *Fintan (ir)*

Fintan přečkal, jako jediná osoba mužského pohlaví, první invazi do Irska (příchod Túathů) a následující potopu. Po potopě prý existoval ještě „5500“ let a několik set let z tohoto času strávil v podobě lososa, orla nebo sokola. Stal se tak jakýmsi „personifikovaným povědomím irských dějin“ a následně tím, kdo potvrzuje rozdělení Irska do pěti provincií i tím, kdo vypěstuje pět kmenových stromů těchto provincií.¹³⁸⁸

5.7.4 *Tuan mac Cairill (ir)*

Tuan mac Cairill připlul do Irska společně s Partholonem, ale z jeho lidu jako jediný přežil morovou epidemií. I on byl určen, aby byl svědkem irských dějin. Možná je proto totožný s Fintanem. Po tento dlouhý čas se proměnil do vícero podob. Byl člověkem, králem jelenů, vládcem kanců, i orlem.¹³⁸⁹ Když se stal králem lososů, plaval z moře do řek a jezer celé země. Poté byl uloven rybářem krále Cairilla a sněžen jeho ženou. Královna poté otěhotněla a přivedla na svět nového Tuana.¹³⁹⁰

5.7.5 *Fionn mac Cumhaill a losos moudrosti (ir)*

Budoucí hrdina Fionn mac Cumhaill¹³⁹¹ spadl hned po narození do vody a vynořil se s rybou, snad lososem, v ruce. Zdá se, že tato událost v mnohém předurčila jeho osud. Později svému učiteli, jasnovidci Fionnéicsiovi¹³⁹² či Finegasovi, pomáhá vylovit z řeky Boyne lososa moudrosti, na kterého stařec již mnoho let čeká. Fionn má lososa pouze

¹³⁸⁸ Puhvel, J. *Srovnávací mytologie*. 1.vyd. Praha: NLN, 1997. s. 207. Též Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 128-129 a Vlčková, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 114.

¹³⁸⁹ V té době se objevil národ orlí bohyně Túatha Dé Danannové. „Přistáli o prvním máji a lodě za sebou spálili na znamení toho, že chtějí zůstat navždy. Jiní však říkají, že nepřipluli po moři, nýbrž sestoupili z oblaků.“ Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 61.

¹³⁹⁰ Tuan tedy zažil šest proměn – právě tolik nových počátků, kolik bylo „vpádů“ do Irska a pokaždé na sebe vzal podobu, jež odpovídala erbovnímu zvířeti příchozích. Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 60-61. Počet let v jednotlivých podobách i některé tyto podoby se u různých autorů liší. Vlčková, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 114 uvádí po 300 let trvající lidské podobě divokého kozla, hřebce nebo kance. Kniha Edel, M., Wallrath, B. *Keltové*. Olomouc: Fontána, 2009. s. 133-134 uvádí 300let v podobě jelena, 200 let v podobě kance, 300 let orla a necelých 100 let v podobě lososa.

¹³⁹¹ Jako malý chlapec se jmenoval Demme.

¹³⁹² „Fionnův jasnovidce“

připravit a v žádném případě z něho neokusit ani kousíček. Při přípravě ryby si však spálil palec a instinktivně ho strčil do úst. V tom okamžiku jím projede osvětlení a všemu porozumí.¹³⁹³ Fionnécso ho pozdraví jako „pravého Fionna“ pro kterého byl losos určen a vybízí ho, aby rybu snědl. Tento losos byl prý velký jako člověk a byl nejstarším a nejmoudřejším zvířetem na celém světě, neboť kdysi spolkl lískové oříšky, v nichž byla ukryta všechna moudrost a vědění světa. Ořechy vyrostly na devíti lískách v sídu Néchta.¹³⁹⁴ Fionn je též „popisován jako lovec hadů ve všech vodních plochách Irska a Skotska.“¹³⁹⁵ Krom této vlastnosti je bohem moudrosti, vědomostí, vzdělání, věšteství a předním básníkem.

5.7.6 Gwion Bach (wal)

Velmi podobným způsobem získal veškerou moudrost, neomezené vědění o minulosti, přítomnosti i budoucnosti také Gwion Bach. Jako malý chlapec měl, spolu se slepým starcem, hlídat oheň pod kotlem velšské mateřské bohyně Ceridwen. V kotli byl kouzelný nápoj inspirace a veškeré moudrosti, který Ceridwen vařila pro svého nesmírně ošklivého syna Morvana („Mořský havran“), aby tak vyvážila jeho ohavnost. Oheň pod kotlem nesměl vyhasnout celý jeden rok, aby se tekutina svařila na pouhé tři kapky. Krátce před koncem vaření vystříknou Gwionovi tyto kapky na prst a on, stejně jako Fionn, vstrčí prst instinktivně do úst a získá tak neomezené vědění.¹³⁹⁶ „*Od té doby je jasnozřivec, kterému je otevřena minulost, přítomnost i budoucnost, včetně nebezpečí, které mu hrozí od Ceridwen.*“¹³⁹⁷ Proto rychle prchá a postupně mění své podoby. Stává se tak zajícem (země), rybou (vodstvo) a ptákem (vzduch). Ceridwen ho však pronásleduje napříč všemi živly a také ona se mění - v psa, vydra a sokola. Nakonec se Gwion promění v pšeničné zrna, které

¹³⁹³ Ellis, P.B. *Celtic myth and legends*. Constable&Robinson 2002. s. 103.

¹³⁹⁴ Clarusová, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 141 a Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 313. Též Altman, N. *Posvátné stromy*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 154.

¹³⁹⁵ „*He is described as slaying a serpent in virtually every body of water in Ireland, as well as many in Scotland...*“ Mac Killop, J. *Dictionary of Celtic Mythology*. Oxford University Press, 1998. s. 205.

¹³⁹⁶ Edel, M., Wallrath, B. *Keltové*. Olomouc: Fontána, 2009. s. 39 a 76.

¹³⁹⁷ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 58.

Ceridwen, v podobě slepice, sezobne. Tímto zrnem je oplodněna a znovu zrodí Gwiona v podobě nádherného chlapce jménem Taliesin.¹³⁹⁸

5.7.7 Lososi

Jiný keltský příběh nám vypráví o lososech lapajících ohnivě červené bubliny inspirace vycházející z padajících ořechů v Jiném světě jménem Tír Taiengire nacházejícím se pod mořskou hladinou. Lososi od bublin dostávají své svítivě červené skvrny.¹³⁹⁹

5.7.8 Labutí kletba – (ir)

Bůh Manannán mac Lir je bohem moře a průvodcem do Jiného světa.¹⁴⁰⁰ Když se projížděl po mořské hladině na svém bojovém voze, obklopovali ho mořští lososi.¹⁴⁰¹ Jeho děti byly proměněny v labutě žárliovou macechou Aoife. Dle její kletby měly žít v ptačí podobě „300let na jezeře Derravarragh (hrab. Westmeath), 300 let na močálu Kintyre ve Skotsku a 300 let na Erris Headu v severním Mayu.“¹⁴⁰² Žárlivá Aoife byla za trest svým otcem a Lirem zakleta do podoby šedého supa, který musí bez oddechu létat povětřím. V podobě labutí Lirovy děti nádherně zpívaly a tento jejich zpěv měl kouzelné účinky – nemocní a ustaraní lidé při něm upadali v spánek a přicházelo k nim štěstí. Ve Skotsku se však Lirovým dětem vedlo špatně. Trpěli zde samotou, zimou i hladem a byly bičovány bouřemi. Na severním výběžku poloostrova Mullet moře zamrzalo a hrozila jim smrt. Všechna utrpení však nakonec překonaly a po vypršení stanové lhůty odlétly domů, kde byly později proměněny zpět do lidské podoby. Byli však již velmi staří a záhy poté zemřeli.¹⁴⁰³

¹³⁹⁸ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 58 a 148-149 a Vlčková, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 61 a 221.

¹³⁹⁹ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 311 a Altman, N. *Posvátné stromy*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 166.

¹⁴⁰⁰ Poetické pojmenování moře zní Lirova rovina a vyjadřuje silový náboj moře.

¹⁴⁰¹ Vlčková, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 190 a 204.

¹⁴⁰² Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 216.

¹⁴⁰³ Tamtéž

5.7.9 Mael Dúinovo putování (ir)

Mael Dúin se vydává na cestu, aby pomstil vraždu svého otce. Neuposlechne však radu druida ohledně přikázaného počtu členů posádky a je i se svými druhy vyhnán bouří na otevřené moře, kde je odsouzen přistát na jednatřiceti ostrovech, než se bude moci vrátit zpět domů do Irska. Jedním z těchto míst je ostrov s domem plným postelí, kde: „škvírou v kamenných dveřích kloužou dovnitř na zelenobíle kropenatých vlnách lososi.“ Jinde lososi vyskakují z vodního proudu, který se klene přes jeden z ostrovů jako duha. Dalším ostrovem je místo s hlasitě křičícími a mluvícími ptáky. Tito ptáci jsou dušemi dětí a příbuzných poustevníka, kterého sem přihnaly vlny z rodného Irska. Mael Dúin a jeho společníci nakonec však přeci jen doplují domů do Irska. Míjejí přitom ostrov lupičů, kterým Mael Dúin smrt svého otce odpouští.¹⁴⁰⁴

5.7.10 Sékvana – (gal)

Sékvana je zosobněním pramene Seiny¹⁴⁰⁵, mateřskou bohyní a paní Jiného světa. Před její lodě zdobí velmi známý motiv keltské ikonografie – kachnička s kuličkou v zobáku. Kulička zde symbolizuje slunce. Takovýchto kachen spojovaných se sluncem nalezneme v keltském umění vícero.¹⁴⁰⁶

¹⁴⁰⁴ Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 322-323. Botheroydovi spojují tuto duhu s hadem: „Pro Kelty je Mael Dúinovým hadem duha, která spojuje nebe a zemi a z níž vyskakují lososi, řeka, jež spojuje pramen s mořem, a v neposlední řadě léčivý pramen, který obnovuje životní síly.“ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 151.

¹⁴⁰⁵ Edel, M., Wallrath, B. *Keltové*. Olomouc: Fontána, 2009. s. 28. Mnoho evropských řek dostalo jméno podle bohyň, Seina je jednou z nich.

¹⁴⁰⁶ Od dob popelnicových polí zaujímá labuť srovnatelné postavení s kachnou. Především ve východní Evropě se nacházely miniatury kultovních vozů tažených kachnami a labutěmi nebo ptáky, na nichž jsou ještě řetízky nebo jejich zbytky. V Čechách a na Slovensku byly nalezeny kultovní nádoby na kolečkách tažené vodními ptáky. Z území Čech (Radovesice, okres Teplice) pocházejí zlomky unikátní misky hnědé barvy, na které jsou červenou barvou nakresleny labuť a motivy S, vytvářející rozložený motiv vln na vodní hladině. Červená barva měla vztah k zásvětlí. Na konvičce můžeme vidět vlka pronásledujícího kachnu. Vlk je zde symbolem temnoty, která se chystá pohltit světlo a zla, které chce triumfovat nad dobrem. Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 116 a 404 a Vlčková, J.. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 175-176.

5.7.11 Delfín (gal)

Na kotli z Gundestrupu je zobrazen delfín, na němž jede jakási postava k východu. Dle klasické představy zde delfín pravděpodobně převáží zemřelého na ostrov Jiného světa v moři.¹⁴⁰⁷ Delfíni jsou vyjádřením vody a vodního živlu a vyskytují se rovněž na keltských mincích. Mořská zvířata, zejména delfíni a lososi a mořské příšery, bývají u Keltů často spojována s Jiným světem.

5.7.12 Verbeia

Verbeia je mateřskou bohyní a bohyní řek. Socha bohyně z doby římské ji představuje jako ženu v nařasené róbě se stylizovanými rysy a příliš velkou hlavou, která drží na každé ruce velkého hada.¹⁴⁰⁸

5.7.13 Mog Ruith (ir)

Irský druid, který významně pomohl munsterskému králi proti vojskům krále Cormaca z Tary, jenž uvalil na lid Munsteru nespravedlivou daň a jehož druidové vysušili munsterské vody a tím zapříčinil v celé zemi neúrodu. Mog Ruith, mimo jiné, použil kámen, který se, pokud k němu pronesl kouzelné zařikání, změnil při styku s vodou ve vodního hada, úhoře, a v souboji na brodu vyřadil z boje jednoho z Cormacových druidů tím, že se mu ovinul kolem nohou. Jiného pronásledoval jako nestvůrný úhoř s ohnivou tlamou až na souš.¹⁴⁰⁹ Mog Ruith rovněž vlastnil oděv ptáka, díky němuž se mohl vznést se do vzduchu podél ohnivého sloupu jako šaman. Též vlastnil kouzelný vůz, který mohl létat jako pták a šperk z ptačích hlav s třepetavými křídly.¹⁴¹⁰

¹⁴⁰⁷ „Reliéf muzea v Sens kombinuje hada s delfíní hlavou; pokud můžeme dát hada do spojitosti s Cernunnem, mohla tato mořská obluda plnit stejnou funkci.“ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 333.

¹⁴⁰⁸ Mac Killop, J. *Dictionary of Celtic Mythology*. Oxford University Press, 1998. s. 375.

¹⁴⁰⁹ Botheroyd, S., Botheroyd P. F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 266.

¹⁴¹⁰ Edel, M., Wallrath, B. *Keltové*. Olomouc: Fontána, 2009. s. 61.

5.8 SLOVANÉ

5.8.1 Holubí stvořitelé

Příběh o vzniku světa z východních Karpat nám líčí dva holuby jakožto stvořitele. Na počátku světa ještě neexistovalo nebe ani země a všude se rozlévalo širé moře. Ve středu tohoto moře seděli na dubu dva holubi a radili se, jak stvořit svět.¹⁴¹¹

5.8.2 Stvoření světa

Jiný stvořitelský mýtus Slovanů zmiňuje postavy Satana a Boha, jejichž pojetí však příliš nezapadá do slovanské ani do křesťanské tradice. Satan zde vystupuje buď přímo jako vodní pták nebo se v něj mění, aby se mohl potopit do velké hloubky. Řídce se objevují i verze, ve kterých se v podobě ptáků (kachna, potápka, labuť) objevují Satan i Bůh, stejně jako verze, v nichž se postava Satana rozpadá na Satana a vodního ptáka.¹⁴¹²

V polské tradici se vypráví, že když Bůh stvořil zemi, chtěl také čert něco vytvořit. Prikázal proto kachně, aby ukradla trochu půdy. Kachnu ale chytil jestřáb a začal ji rdousit. Kachna zakejhala, a ze země, která jí vypadla ze zobáku, vznikly hory. Dle jiného podání plavaly po prvotních vodách dva *gogoly* (kačeři), jeden bílý a druhý černý. S nimi plul sám Bůh a Satan.¹⁴¹³

5.8.3 Vodník

Slované znají pána vody a ryb, Vodníka. Dle českých bájí se rád proměňuje v rybu, hada či žábu. Pod vodou má veliké síně, vykládané křišťálem a drahokamy.¹⁴¹⁴ Na Slovensku je znám jako Povodnji či

¹⁴¹¹ Profantová, N., Profant, M. *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2000. s. 79 a 104.

¹⁴¹² Tamtéž s. 104. Motiv ptáků potápějících se na dno prvotního oceánu pro hlínu, ze které následně vznikne svět je znám i na jiných místech světa. Zajímavý zde je ale samotný stvořitelský námět mýtu, neboť stvořitelské mýty se u Slovanů vyskytují pouze výjimečně. Tento mýtus je již očividně ovlivněn křesťanstvím, ačkoliv neodpovídá křesťanskému pojetí Boha a Satana.

¹⁴¹³ Šindlářová, I., Růžička, J. *Mýty a báje starých Slovanů*. Praha: Fontána, 2003. s. 40.

¹⁴¹⁴ Máchal, J. *Bájesloví slovanské*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 140-141.

Vodeni mož. Po pás má zelené lidské tělo, od pasu dolů je to ryba. I zde přebývá v hlubinách potoků a řek, ve studánkách a jezerech. Pod vodou má opět velký skleněný zámek, zlatem a drahokamy vykládaný. Láká malé děti na zlatou rybu. Ta je tak zářivá, že mu osvětluje temné vodní hlubiny.¹⁴¹⁵ Ruský pán vody Děduška Vod'anoj či Vodjanik se mění v rybu, především pstruhu a lososy, a jezdí na sumci, koni, krávě či býku.¹⁴¹⁶ V Lužici je znám Wódny muž, který se zjevuje rybářům v podobě štiky či kapra. Nechává se chytit a poté rybářům trhá sítě.¹⁴¹⁷

5.9 SEVERSKÁ MYTOLOGIE

5.9.1 Jörmungand

Nejznámějším hadem severské mytologie je Had světa zvaný Midgard či Jörmungand. Je synem obra Lokiho přijatého mezi Ásy a obryně Angrbody. Pro jeho ošklivost, špatné vlastnosti a nebezpečí, které pro Ásy představoval, Ódin rozhodl, že hada utopí. Hodil ho do hlubokého moře obklopujícího zemi. Had však žil dál a rostl a rostl, až nakonec obepnul celou zemi, zakousl se do svého vlastního ocasu¹⁴¹⁸ „a jako pás svíral svět lidí.“¹⁴¹⁹ Proto se mu také začalo říkat Had světa nebo Had Midgard. Brzy se stal jedním z tzv. tří nepřátel světa.¹⁴²⁰ Bůh hromů, Tór, se ho jednou pokoušel ulovit, a bylo by se mu to podařilo, kdyby se jeho společník, obr Hymi, na poslední chvíli nezalekl a nepřerízl vlasec, na kterém Jörmungand visel. Had sebou mrskl a znovu zmizel v hlubinách.

*„Rozevřel tlamu
temný netvor,
po chutném soustu
chtivě chňap had,*

¹⁴¹⁵ Máchal, J. *Bájesloví slovanské*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 138-139.

¹⁴¹⁶ Tamtéž s. 136. Též Campbell, J. *Tisíc tváří hrdiny*. Praha: Portál, 2000. s. 82.

¹⁴¹⁷ Máchal, J. *Bájesloví slovanské*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 143-144.

¹⁴¹⁸ Kadečková, H. *Soumrak bohů*. Praha: Aurora, 1998. s. 137. Ouroboros - had (někdy též drak) kousající se do vlastního ocasu je symbolem vyskytujícím se téměř po celém světě. Kombinace hada a kruhu, symbolu věčnosti, představuje nekonečný kosmický cyklus tvoření a zkázy, zániku a obnovy. Takovým hadem byl například rovněž biblický Leviathan.

¹⁴¹⁹ Vízdalová, I. *Soumrak a prsten*. Praha: Knižní klub, 2000. s. 41

¹⁴²⁰ Dalšími dvěma nepřáteli světa byl jeho bratr vlk Fenri a obludná sestra Hel.

*který obepíná
 okrsek země.
 Statečně táhl
 silný Tór
 jedovatou saň
 junácky k lodi:
 udeřil kladivem
 v ošklivou hlavu
 věrného bratra
 zhoubného vlka.
 Zařval netvor
 země se zachvěla
 pukaly skály,
 šlehaly plameny
 ...
 potom se ryba
 ponořila v moře.“¹⁴²¹*

Když nastal Ragnarök, neboli Soumrak bohů, všude byla prolévána krev. Yggdrasil začal usychat neboť had Nidhögg v jeho kořenech zlem sílil a jasanu naopak stále více síly ubíral. Jörmungand se převaloval v oceánu a rozbouřené moře zaplavovalo pevninu. „*Bohové věděli, že jejich osud se naplní v konečné bitvě, která je zničí, ale byli připraveni do ní nastoupit.*“¹⁴²² Had Jörmungand dští oheň, na vlnách moře šumí jedovaté pěny a v mohutném příboji vylézá Had světa na pevninu¹⁴²³. V následujícím konečném boji dobra proti zlu vystupuje nespočet postav a mnoho událostí, které ale pro moji práci nemají klíčový význam. Bůh hromů, Tór, svede svůj poslední zápas a Jörmungandem, ve kterém oba umírají. Starý svět je zničen, ale Ragnarök neznamená úplný konec

¹⁴²¹ Píseň o Hymim. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 125-126.

¹⁴²² Vízdalová, I. *Soumrak a prsten*. Praha: Knižní klub, 2000. s. 86

¹⁴²³ Kadečková, H. *Soumrak bohů*. Praha: Aurora, 1998. s. 216

všeho. Z moře se pozvedá nová země, zelená se a povstává i nové slunce a pokolení potomků bohů i lidí.¹⁴²⁴

5.9.2 *Andvari*

Severogermánský skřítek Andvari žil v podobě štiky ve vodopádu Andvarafors. Střežil tam velké množství zlata. Jednoho dne ho chytil do sítě Loki a jako výkupné žádal všechny jeho poklady.¹⁴²⁵

*„Jaká pak ryba je to,
jež pluje v proudu
a nedovede se ubránit škodě?
Hlavu svou
vykup z podsvětí,
opatř mi žár pramene (zlato)!*

*Andvari se nazývám,
Óin slul můj otec,
mnohý jsem vodopád proplul;
žalostná norna
uložila mi v pradávnej době,
že se musím ve vodě brodit.“¹⁴²⁶*

Součástí pokladu byl i prsten s kouzelnou mocí, která Andvariho majetek dokázala ještě rozmnožit. Tehdy prsten skřítek zaklel tak, aby přinesl zhoubu každému, kdo se ho zmocní. Loki později zlatem i prstenem zaplatil tzv. „výkupné za vydru“ – platbu za smrt Hreimdarova syna v podobě vydry, kterého Loki zabil. Kletba tak s prstenem přešla na Hreimdara a jeho syny Fáfniho a Regina. Ti svého otce zabili a Fáfni se proměnil v hada či draka (3.9.11).¹⁴²⁷

¹⁴²⁴ Gylfiho oblouzení. In Snorri, S. *Edda a sága o Ynglinzích*. s. 99-100.

¹⁴²⁵ Píseň o Reginovi. In *Edda. Bohatýrské písně*. Praha: Evropský literární klub, 1942. s. 60-61.

¹⁴²⁶ Zatočil, L. *Sága o Volsunzích*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. s. 109-110.

¹⁴²⁷ Jazyk básnický. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 124 a Zatočil, L. *Sága o Volsunzích*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. s. 109-110.

5.9.3 Loki

Také obr Loki se uměl přetělovat v nejrůznější zvířata a ptáky. Ódin s ním uzavřel přátelství a Loki poté žil mezi Ásy. Patřil však k šibalům a proto byl Ódinovi jeho čin Ásy často vytýkán. Loki Ásům vyváděl mnohé lotroviny, byl lstivý a někdy i obhroublý, na druhou stranu své činy vždy napravil a jeho vtipnost a chytrost přinášela Ásům mnohý užitek. V podobě ptáka se často vydával k obrům, i když nebylo zcela jasné, kdo má z těchto jeho výzvědných výprav větší prospěch – zda bohové či obři.¹⁴²⁸ Poté, co způsobil smrt všemi milovaného Ódinova syna Baldra, odletěl Loki v ptačí podobě do hor, kde si u řeky postavil rybářskou chýši a ukryl se v ní. Přes den se však raději měnil v lososa a skrýval se v řece u Fránangarského vodopádu, aby ho bohové nemohli najít. V noci pak přebýval v lidské podobě v chýši. Jednoho večera si tam neopatrně zapálil oheň a tak svůj úkryt prozradil. Když se k němu zlostní Ásové přihnali, proměnil se Loki na poslední chvíli v lososa a skočil do řeky. I tam ho však Ásové našli a, díky obratnosti Tóra, chytili. Tórova ruka však po slizkém těle ryby sklouzla a on musel vynaložit veškerou svou sílu, aby lososa udržel. Sevřel ho pod ocasem tak pevně, že od těch dob má každý losos u ocasní ploutve od jeho stisku zúžené tělo.¹⁴²⁹ Za smrt Baldra Ásové Lokiho potrestali hrozným údělem. Připoutali ho v jeskyni ke kamenům a nad jeho hlavu umístili hada, jehož jed mu kanul do tváře. Lokiho věrná žena Sigyn se snaží zmírnit jeho utrpení. Stojí u něj v jeskyni a chytá hadí jed do misky. Kdykoliv však musí misku vylít, kane jed Lokimu do tváře, ten se zmítá a způsobuje tak zemětřesení.¹⁴³⁰

*„V poutech jsem viděla
pod hájem zřidel
ležet Lokiho,*

¹⁴²⁸ Kadečková, H. *Soumrak bohů*. Praha: Aurora, 1998. s. 54.

¹⁴²⁹ Gylfiho oblouzení. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 91-92 a Kadečková, H. *Soumrak bohů*. Praha: Aurora, 1998. s. 200.

¹⁴³⁰ Gylfiho oblouzení. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 92 a Loki. In Snorri, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). s. 146. Též Kadečková, H. *Soumrak bohů*. Praha: Aurora, 1998. s. 199-201 a Page, R. I. *Severské mýty*. Praha: NLN, 1997. s. 74-76.

*plného Isti.
Tam sedí Sigyn
nad svým mužem
ve velkém bolu...¹⁴³¹*

Nakonec však Loki ze svého vězení vyvázne, dovede nepřátele bohů k Ragnaröku a zahájí konec světa.¹⁴³²

5.9.4 Král Harald a velryba

Dánský král Harald se rozhodl potrestat Islandčany za posměšné básně, které o něm skládali. Nikdy však na Islandu nebyl a proto nejdříve vyslal čaroděje v podobě velryby na průzkum. *„Když Haraldův průzkumník připlaval jako velryba k Islandu, obrátil se nejdříve k severozápadu. Hned upozoroval, že všechny vrchy a skály, jichž bylo na Islandě požehnaně, jsou plné podzemních bytostí, velkých i malých. Chtěl vplout do Vápnafjordu, potom se z velryby proměnit na člověka a vystoupit na zem. Z údolí se však k němu přihnul obrovský drak a za ním plno zmijí, ropuch a různých plazů a všechna ta havěť chrllila na něho oheň. Ustoupil tedy na západ až k Eyjafjordu a pokusil se vplout tam. Tu však vzlétl proti němu pták tak velký, že se křídly dotýkal svahu na obou stranách fjordu, a navíc dotíralo na něj množství jiných ptáků a ptáčků.“¹⁴³³* Poté prchal na západ, kde se proti němu obrátil obrovský býk a na jihu mu cestu zastoupil obr. Oboplul tedy východní pobřeží, kde však byly pouze samé písčiny a nepřístupné břehy. Vrátil se tedy zpět do Dánska a králi ohlásil, že moře mezi Dánskem a Islandem je nejisté a divoké a s bitevními loděmi tam nelze plout.¹⁴³⁴ Drak se jmenoval Helgi, pták Eyjólf, býk Tórd a obr Tórodd. Byla to však prý jen jména lidí, které čaroděj viděl velrybíma očima zveličené. Král Harald se ale k Islandu nevydal.

¹⁴³¹ Vědmina píseň. In *Edda*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. s. 26.

¹⁴³² Spáčilová, L., Wolfová, M. *Germánská mytologie*. Praha: Votobia, 1996. s. 63.

¹⁴³³ *Královské ságy*. Praha: Albatros, 1980. s. 160.

¹⁴³⁴ Tamtéž s. 161.

5.10 FINSKO

5.10.1 Kachní vejce

Víla Ilmatar byla nejstarší dcerou vzduchu. Kalevala vypráví, jak se jednou Ilmatar nudila a sestoupila do mořských vln. Náhle však silně zavál východní vítr a oplodnil ji. Poté plavala několik desítek let v chladných vodách a stále nemohla porodit. Prosila proto praboha Ukka, aby jí pomohl.

*„Krátká doba uplynula,
chvilinka jen pominula,
přiletělo ptáče kachna,
přilétalo lehkým letem,
po místě se ohlíželo,
kde by sobě hnízdo svilo.“¹⁴³⁵*

Kachna hledala místo, kde by mohla snést vejce, ale žádné nemohla najít. Ilmataře se jí zželelo a vynořila z vody své koleno.

*„Kachna nyní, pěkné ptáče,
polétala, přelétala,
...
spustila se na koleno,
na něm sobě hnízdo svila,
vajička v něm snesla zlatá,
ze zlata šest bylo vajec,
sedmé bylo ze železa.
Jala se je zahřívati,
teplem hrudi změkčovati.“¹⁴³⁶*

¹⁴³⁵ Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 13.

¹⁴³⁶ Tamtéž s. 14.

Když takto kachna seděla na koleně víly třetí den, nemohla Ilmatar již žár vydržet a kolenem pohnula. Vejce spadla do vody, rozbila se a dala vzniknout zemi, nebi, slunci, měsíci, hvězdám a oblakům.

*„Vejce v kale nezanikla,
drobné kousky v mořských vlnách;
dobré věci se z nich staly,
překrásně se proměnily:
dolní půle skořepiny
změnila se v zemi dole,
horní půle skořepiny
nahore se nebem stala,
z horní žloutku poloviny
zářivé se stalo slunce,
z horní bílku poloviny
třpytivá se stala luna,
světlé skvrny skořepiny
hvězdami jsou na obloze,
tmavé skvrny skořepiny
v oblaka se proměnily.“¹⁴³⁷*

Země ale neměla žádný tvar. Když Ilmatar přepadly porodní bolesti, vytvarovala svými pohyby zemi.¹⁴³⁸ Narodil se jí Väinämöinen, kouzelník a znalec zpěvu a run.

5.10.2 Velký pták polák

I dle následujícího mýtu, bylo na počátku vše pokryté vodou. Nejvyšší bůh Num poslal několik ptáků poláků na mořské dno, aby přinesli bahno z hlubiny. Jeden z nich skutečně ve svém širokém zobáku bahno z mořského dna přinesl a dal je bohovi. Num z bahna vytvaroval ostrovy a posléze celou zemi, která plavala na moři jako

¹⁴³⁷ Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 15.

¹⁴³⁸ Lurker, M. *Adler und Schlange*. Tübingen: Wunderlich, 1983. s. 18-19.

obrovitý ostrov. Pták polák se potápěl stále hlouběji a nosil více bahna, takže se země postupně zvětšovala.¹⁴³⁹

5.10.3 Aino a Väinämöinen

Dívka Aino byla, dle Kalevaly, nucena k sňatku s Väinämöinem proti své vůli a proto raději vstoupila do mořských vod, kde utonula a proměnila se v rybu.

*„Co je v moři slané vody,
to jsou mojí krve proudy,
co je v moři hbitá ryba,
to je maso mého těla;
co je křoví na pobřeží,
to jsou moje drobné kosti,
na břehu co tráva hustá,
mé jsou vlasy pocuchané.“¹⁴⁴⁰*

*„Zahynula krasavice,
...
spadla sirá v bezdnu moře,
do obšírné hlubočiny,
okounů se stala sestrou,
mořských ryb je nyní družkou.“¹⁴⁴¹*

Väinämöinen, před kterým uprchla do mořských vln, se ji vydává hledat a skutečně ji, v podobě lososa uloví. Nepozná ji však a chystá se rybu zabít.

*„Uklouzl mu v moře losos,
vzmrštila se ryba pestrá
ze dna loďky rudopruhé,
z nitra člunu Väinämöina.“*

¹⁴³⁹ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 183-184.

¹⁴⁴⁰ *Kalevala*. Praha: Odeon, 1980. s. 67-68.

¹⁴⁴¹ Tamtéž s. 69-70.

...

*Tato slova promluvila,
ozvala se touto řečí:
Oj ty starý Väinämöine,
nepřišla já losos k tobě,
bych se dala rozpárati,
vyvrhnouti, rozsekati.*

...

*Nejsemtě já morský losos,
nejsem okoun morské tůně,
jsem však mladá, útlá děva*

...

*o niž stál jsi po věk celý,
celý život sobě žádal.¹⁴⁴²*

Tím, že ji Väinämöinen nepoznal, je Aino navždy odsouzena k životu v mořských hlubinách.

*„Nikdy se již nevrátila,
nikdy více, co svět světem,
spustila se, potopila,
pod hladinu ponořila.“¹⁴⁴³*

Její bratr se proto rozhodl Väinämöinena usmrtit. „*Zakalil pak svoje šípy, zakalil je, omočil je v černé hada žířavině, ve sykotné krvi zmije.*“¹⁴⁴⁴ Zasáhl ho dvěma šípy, ale Väinämöinen nezahynul. Po nějakou dobu byl nesen vlnami a poté přiletěl orel, který ho z vděčnosti, že kdysi nechal stát břízu (3.10.1), zachránil.

*„Letí ptáče z lapské země,
od východu orel letí;
největším on není z velkých,*

¹⁴⁴² *Kalevala*. Praha: Odeon, 1980. s. 76-77.

¹⁴⁴³ Tamtéž s. 78.

¹⁴⁴⁴ Tamtéž s. 84.

nejmenším on není z malých,
jedno křídlo kosmo k vodám,
druhé vzhůru k nebi trčí,
po hladině ocas vleče,
v skalné době zoba vráží.

Poletoval, přeletoval,
rozhlížel se, ohlížel se:
starého zří Väinämöina,
na silných jej vidí vlnách.

...

Orel dí, pták povětrný:
Nikterak se tuze nermuť,
ale sedni na má záda,
vyših se mi na kobytku,
vynesu já tebe z moře,
donesu tě, kam ti libo;
dobře dosud pamatuji,

...

Kalevův když háj jsi mýtil

...

ponechal jsi břízu růsti,
ztepilý strom nechal státi,
by pták na něm odpočinout,
já sám na něm sednout mohl.

Tedy moudrý Väinämöinen
vymrštil se na orlíka,
muž on z moře vybavil se,
bohatýr on z vln se pozdvih,
narovnal se na peruti,
na trtáči orlíkově.

Orel, ptáče povětrné,
nesl starce Väinämöina,
po cestách s ním letěl větrů,

*po pěšinách Severíka
v dálné kraje severové,
do soumravné Sarioly;
tamo nechal Väinämöina,
sám se vznesl do povětrí.¹⁴⁴⁵*

5.10.4 Ilmarinen

Hrdina příběhů z Kalevaly, Ilmarinen, se ucházel o ruku dcery Paní nad Pohjolou.¹⁴⁴⁶ Aby ji získal, musel Ilmarinen splnit různé úkoly - zorání hadího pole¹⁴⁴⁷, ulovení Manova vlka i medvěda patřícího vládci podsvětí Tuonimu a ulovení obrovské a strašlivé štiky z Tuonelské řeky.

*„Práce mi jest uložena
ještě lepší nežli dřívě:
štiky zlovit šupinatou,
rybu chytit obrovitou
z černé řeky Tuoniovy,
z věkověčných sádek Many.*

...

*Oj kováři Ilmarine,
nikterak se pro to nermuť!
Ohnivého ukuj orla,
velikána plamenného,
obrem orlem obrovitou
štiky zlovíš šupinatou.*

...

Načež kovář Ilmarinen,

...

*ohnivého ukul orla,
velikána plamenného,
drápy sdělal ze železa,*

¹⁴⁴⁵ Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 92-95.

¹⁴⁴⁶ Pohjola = Laponsko

¹⁴⁴⁷ „Nato oral hadí pole, brázdil zemi zeměplazů, zmiije pluhem vyorával.“ Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 298.

*spáry dravé ocelové,
křídla zrobil z lodních fošen,
sám pozdvih na peruti,
vyšinul se na lopatky,
vskočil orlu na kobytku.*

...

*Rázem orel z výše sletěl,
vzdušný pták se shůry snesl;*

...

*štiku zočiv šupinatou,
obrovitou rybu tučnou,
vrh se po ní jako střela,
zaťal drápy v šupináče.
Velká ryba šupinatá,
obrovitá ryba tučná,
statně s orlem zápasila,
smýkala ho po hladině,
vši až orel napjal sílu,
povznesl se do povětří,
vytrhnul se z černých kalů,
ze siných se vyrval valů.*

...

*Orel s drápy železnými
rozehnal se do třetice,
schvátil štiku Tuoniovu,
tučnou rybu obrovitou,
z tuonelské ji vyrval řeky,
ze hluboké Many tůně;
aniž byla voda vidna,
pro šupiny velké štiky,
povětrí se zahalilo
peřím ptáka velikého.*

...

*Orel s drápy železnými,
 pozdvihl se, rozletěl se,
 pyšně vzletěl do povětří,
 v oblak vrazil, až se zachvěl,
 otřásla se nebes klenba,
 posunul se vzduchu poklop.“¹⁴⁴⁸*

Ilmarinen tedy všechny úkoly splnil a dívka se stala jeho ženou. Zakrátko však zemřela. Ilmarinen se vypravil znovu do Pohjoly a žádal o ruku druhé dcery paní severu Louhi. Byl však odmítnut a tak pannu unesl. Ona však začala naříkat:

*„Ihned-li mne nepropustíš,
 zaříkám se v rybu mořskou,
 v okouna se hlubin změním.
 Načež kovář Ilmarinen
 slovo děl a propověděl:
 Ani to ti nepomůže:
 já se změním v štiku dravou.
 Ihned-li mne nepropustíš,
 skřivanem se k nebi vznesu,
 ukryju se za oblaka.*

...

*Ani to ti nepomůže:
 a já orlem dohoním tě.“¹⁴⁴⁹*

Znechucený kovář ji zaklel v racka a vrátil se domů raději sám.

*„Zařikal jsem pannu vzácnou,
 zapěl v racka na pomoří;
 tam je nyní zrádná žena,
 tam si jako racek stená.“¹⁴⁵⁰*

¹⁴⁴⁸ *Kalevala*. Praha: Odeon, 1980. s. 301-305.

¹⁴⁴⁹ Tamtéž s. 624-625.

5.10.5 Lemminkäinen

Také jiný hrdina Kalevaly, Lemminkäinen, si chtěl v Pohjole vybrat novou manželku, jednu z dcer Vládkyně severu Louhi, a také on musel plnit náročné úkoly. Louhi mu jako jeden z úkolů¹⁴⁵¹ poručila zastřelit labuť plovoucí po posvátných vodách podsvětní Tuonelské řeky.

*„Ihned dám ti svoji dceru,
za manželku dám ji něžnou,
zastřelíš-li labuť říčnou,
krásného-li ptáka skolíš,
na tuonelské řece černé,
v proudných vírech svaté řeky.“¹⁴⁵²*

Na břehu řeky však na něho čekal slepý dědek, který si připravil rákosovou šipku a z Tuonelské řeky vylovil jedovatou vodní zmiji. Šipkou probodl Lemminkäinovi srdce a zmiji mu vetkl do jater. „*V levý bok mu hada vrazil...*“¹⁴⁵³ Lemminkäinen zemřel a jeho tělo bylo roztrháno na mnoho kusů. Později ho však oživila jeho matka, které zprávu přinesl havran.

*„Matka myslí, rozvažuje,
pláče nad synem a volá
...
Uslyšel ji posléz havran,
havran děl a propověděl:
Není mužství v nebožtíku,
není ducha ve zemřelém;
losos oči vyjedl mu,
štika plece rozštípila.“¹⁴⁵⁴*

¹⁴⁵⁰ Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 631.

¹⁴⁵¹ dalším bylo přivedení Hiova losa a zkrocení Hiova ohnivého koně

¹⁴⁵² Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 207.

¹⁴⁵³ Tamtéž s. 208.

¹⁴⁵⁴ Tamtéž s. 220.

Matka složila synovo mrtvé tělo a vyslala včelu pro med, jímž by syna oživila. „*Včelička tak, vzdušný ptáček, nasbírala medu hojnost, hojně se jím zásobila; krátká doba uplynula, vrátila se opět bzučíc, plné váčky medu nesouc.*“¹⁴⁵⁵ Medem poté matka natřela Lemminkäinenovo tělo a on se znovu probudil k životu.

5.10.6 Ryby a oheň

Jednoho dne se Väinämöinen, Ilmarinen a Lemminkäinen společně vypravili na cestu. Na moři však uvízla jejich loď na hřbetě veliké štiky. „*Nesedíme na skalisku, na břevně jsme neuvízli, loď si dřepla na plec štiky.*“¹⁴⁵⁶ Štika je nakonec přemožena a oni mohou pokračovat v cestě. Starý moudrý Väinämöinen vyrobil z kostí štiky hudební nástroj *kantele* (housle). Když na něho hrál, sbíhali se radostně lidé i všichni zemští, mořští a vzdušní tvorové. „*Hudl moudrý Väinämöinen a háj neměl zanedlouho čtermonožce běhutého, rychloběžce nohatého, aby nešel poslouchati, diviti se, radovati. [...] Vábí hra i vzdušné ptáky [...] Finů housle orel slyše z domu svého, hnízda výše, v hnízdě nechal svoje děti a sám spěchá a sám letí, kde tak libě hraje lyra Väinämöina bohatýra. Orel slítl, pták nade ptáky, jestřáb prudce rozťal mraky, kachny přišly ze hlubiny, labutěnky ze bažiny [...] po tisících skřivanové, v povětří se radovali, na ramena usedali mistru, jenž jim na kanteli hudl k plesu, ku veselí [...] Nezůstalo živočicha, který z vody nepospíchá, ploutvičkami nevesluje; vše, co vodní rybou sluje, ku hudci se houfně hrne, radostí a divem trne.*“¹⁴⁵⁷

„Všechna zvěř, co les ji živí,
sedá kolem a se diví
libým zvukům, jež se linou,
jásajíce ze strun plynou;
vzdušní ptáci přilétají,
na haluze usedají,

¹⁴⁵⁵ *Kalevala*. Praha: Odeon, 1980. s. 228.

¹⁴⁵⁶ Tamtéž s. 653.

¹⁴⁵⁷ Tamtéž s. 661-664.

*vodní rybstvo všelikteré
 ku břehu se bere, dere,
 ba i červi, zeměplazi
 zpod země si cestu razí,
 vinou se a naslouchají,
 kterak sladce housle hrají,
 kterak jásá radost věčná,
 Väinämöina lyra vděčná.¹⁴⁵⁸*

I měsíc a slunce sestoupí, aby slyšely Väinämöina housti. Zmocní se jich Paní nad Pohjolou a uzavře je v nitru hory. Prabůh Ukko proto z ohně vykřeše nový měsíc i slunce, ale oheň padá z nebe do jezera, kde ho spolkně velká ryba.

*„Siný pstruh se morský sebral,
 a pstruh oheň ústy polkl,
 a pstruh plamen rudý pozřel.*

...

*Malá chvílka uplynula,
 oheň počal žrouta mučit,
 počal trýznit nenasytu,
 šírat život hltounovi.*

...

*Zaslechl ta slova losos,
 smiloval se, pstruha spolkl;
 malá chvílka uplynula,
 oheň počal žrouta mučit,
 počal trýznit nenasytu,
 šírat život hltounovi.*

...

*Slyšela to štíhlá štika,
 slyšela, se smilovala.¹⁴⁵⁹*

¹⁴⁵⁸ *Kalevala*. Praha: Odeon, 1980. s. 715.

¹⁴⁵⁹ Tamtéž s. 761-762.

Väinämöinen a Ilmarinen mezitím zhotovili pevnou síť a snažili se ryby vylovit. Po počátečním neúspěchu nakonec štika chytli.

*„Ajhle, v břiše štíhlé štiky
lesklý losos ležmo ležel,
v lesklém břiše lososově
pestrý stroužek sobě hověl.
Když hladkého roztrh pstruha,
klubíčko v něm našel modré*

...

*z jeho jádra jiskru ohně,
která byla z nebe přišla,
skrz oblaka proletěla,
z osmého až spadla nebe,
ze světa až devátého.“¹⁴⁶⁰*

Bohatýři tedy oheň získali. Tehdy se Paní nad Pohjolou zalekla trestu, v podobě holubice propustila původní slunce a měsíc z nitra hory a sama o tom v ptačí podobě donesla Ilmarienovi zprávu:

*„Louhy, Paní nad Pohjolou,
jedubaba kolozubá,
křídla sobě ulepila,
ku letu je rozprostřela.*

...

*Lunu z hory propustila,
slunci dala starou volnost,
podobu svou proměnila
změnila se v holubici.“*

...

*Ilmarien říká
„Proč jsi, ptáče, přiletělo,
holubičko, k mému prahu?*

¹⁴⁶⁰ Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 772-773.

*Odvětil pták nade dveřmi,
zavrkala holubice:
Přilétla jsem k tvému prahu,
že ti nesu zprávu dobrou:
luna z hory vystoupila,
slunce vyšlo z tvrdé skály.¹⁴⁶¹*

5.11 AFRIKA

5.11.1 *Ayisa a sumec* – Eweové, Togo, Ghana

Dívka Ayisa byla velice krásná a proto měla mnoho nápadníků. Všechny však odmítala, neboť již byla tajně provdaná za sumce. Úplně sama chodila k mrtvému rameni řeky, kde její manžel sumec žil. Nosila s sebou velký hrnec na vodu, který jí sumec pomáhal naložit na záda. Když přišla na místo, zpívala:

*„Můj muži sumče, můj muži sumče,
pojd' mi na břeh pomoct.
Můj muži sumče, můj muži sumče,
pojd' mi na břeh pomoct.
Sumče, sumče, adewu, adewu loo!¹⁴⁶²*

Sumec vždy vylezl na břeh, spojil se s ní, a poté jí pomohl naložit hrnec na záda. Žena však zanedlouho otěhotněla a porodila dvě děti, človíčka a sumečka. Sumečka pak odnesla k řece. Jejím rodičům však nedalo spát, za kým jejich dcera stále chodí, a proto ji její otec jednou tajně následoval. Tak se dozvěděl o sumci. Když poté šla Ayisa na trh, šel otec k řece a zazpíval stejnou píseň, jakou zpívala jeho dcera. Sumec k němu připlaval a muž ho zabil.¹⁴⁶³

¹⁴⁶¹ Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 788-790.

¹⁴⁶² O želvách, lidech a kamenech. Mýty, legendy a pohádky černé Afriky. Praha: Argo, 1999. s. 133.

¹⁴⁶³ Tamtéž s. 133-136.

5.11.2 *Vznik světa* - Jorubové, Nigérie

Nejvyšší bůh Olodumare se v počátcích věků pohyboval v temnotě, v níž neexistovalo nic kromě nekonečného prvotního praoceánu. Rozhodl se proto, že stvoří zemi. Použil ulitu velkého hlemýždě a do ní vložil svou dceru Oduduwu, proměněnou v holuba, a bohyni bohatství Aju, proměněnou v slepici. Poté ulitu zasypal trochou hlíny. Jeho syn ulitu vzal a obsah ulity vysypal do močálu. Holub a slepice začali rozhrabávat hlínu, která se vysypala s nimi, a tak vytvořili první kousek souše.¹⁴⁶⁴

Jiná verze tohoto mýtu také říká, že v dávných dobách svět sestával pouze z vody. Ale byl to prý Odudua, syn nebeského boha, kdo do vody umístil kousek země a na ni posadil pětinohé kuře. Kuře hrabalo, dokud nevznikly hory, roviny, řeky a jezera. Tehdy Odudua stvořil pozemské bohy Oriše, kteří se stali předky Jorubů.¹⁴⁶⁵

5.11.3 *Vodní had* - Bagesové, Uganda

Bagesové věří ve velikého hada, vodního boha žijícího v jezeře na hoře Elbon. V tomto jezeře pramení četné vodopády a had zde střeží pramen před každým, kdo by chtěl z jezera čerpat vodu. Tyto nešťastníky pak napadá a stahuje je pod hladinu.¹⁴⁶⁶

5.11.4 *Prvotní zvířata* - Masajové, Keňa

Masajové věří, že země spočívá na hřbetě velikého býka, který stojí na hřbetě obrovské ryby. Tato ryba neustále putuje oceánem. Na zemi žije kohout, který kokrhá pokaždé, když nastane chvíle, aby se slunce opět vynořilo.¹⁴⁶⁷

¹⁴⁶⁴ Hrych, E. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 594.

¹⁴⁶⁵ Katona, I., Ecsedy, C. Afrika. In *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 30.

¹⁴⁶⁶ Frazer, J. G. *Zlatá ratolest – druhá žeň*. Praha: Garamond, 2000. s. 57-58.

¹⁴⁶⁷ Hrych, E. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 597.

5.11.5 Čičingvane a Čipfalamfula – Tsongové, Mosambik

Čičingvane byla oblíbeným dítětem kmenového náčelníka Makendžiho a proto ji ostatní ženy a dívky neměly rády. Jednoho dne poslal Makendži všechna děvčata pro hlínu na opravu domů. Nejstarší dívka poručila Čičingvaně, aby se spustila pro hlínu do hluboké jámy a poté ji tam bez pomoci zanechala. Jáma však byla blízko řeky a brzy se začala plnit vodou. Dívka se již málem utopila, když najednou uviděla, jak se k ní blíží vládkyně řek - obrovská ryba Čipfalamfula. Ryba ji vlídně oslovila a pozvala ji do svého břicha, které je prý tím nejlepším místem na světě. Čičingvana opatrně vešla do tlamy mořské obludy a pak dál do jejího obrovského břicha. Bylo rozlehlé jako celý vesmír. Když se rozkoukala, ke svému překvapení spatřila mnoho dalších lidí, kteří břicho obývali. Mnozí z nich pracovali na poli či pěstovali obilí a měli mnoho zásob. Dívka s nimi zůstala a spokojeně žila. Několikrát se však vynořila z vody na břeh, aby pomohla své mladší sestřičce, když ji ostatní trápili, tak jako dříve Čičingvane. Natrvalo se však na zemi již vrátit nechtěla.¹⁴⁶⁸

5.11.6 Ditutvane – Vendové, Jižní Afrika

Veliký had, jezerní bůh plodnosti Ditutvane žil kdysi na zemi. Oženil se se dvěma ženami, jednou starou a druhou mladou, ale přicházel k nim vždy jen v noci, takže nikdy nezahledly jeho podobu. Mladší z žen však byla stále více a více zvědavá na podobu svého manžela, až jednoho dne, kdy měla pracovat na poli, tajně nahlédla do chatrče a velice se vyděsila, když v ní spatřila mohutného hada. Utekla pryč, bůh plodnosti se urazil, doplazil se k blízkému jezeru a zmizel pod hladinou. Od té doby zavládlo v zemi sucho a brzy nato vypukl hladomor. Nikdo však nevěděl, co se stalo. Nakonec se žena přiznala a lidé ji přemluvili, aby se obětovala, vyhledala manžela, omluvila se mu a napravila tak svůj prohřešek. Žena poslechla, vstoupila do vod jezera s pohárem nejlepšího

¹⁴⁶⁸ Hulec, O. *Cesta do nebe. Jihoafrické mýty, legendy a vyprávění*. Praha: NLN, 2000. s. 76-78.

piva a hladina se nad ní uzavřela. Bůh plodnosti se usmířil, pastviny se zazelenaly a pole znovu začala rodit.¹⁴⁶⁹

5.11.7 Jak se Ramolo proměnil v hada – Sothové, Lesotho

Kdysi dávno žil zlý náčelník Ramolo, který krutě vládl svým lidem. Každý rok poručil utopit v řece všechny, kdo se mu nějakým způsobem znelíbili. Lidé proto žili v neustálém strachu a tísní. Jednoho dne dal Ramolo zavraždit i svého mladšího bratra Taua. Tau vyřkl krátce před smrtí prosbu k duchům svých předků, aby zlého Ramola potrestali. Následujícího dne našli lidé před Ramolových stanem obrovského hada s ovčí hlavou a hadím jazykem. Se zpupným sykotem se had odebral k řece, kde dříve topil své nepřátele, a zůstal v ní uvězněn navěky. Jednou za rok však stáhne do hlubin nešťastníka, který je v jeho dosahu.¹⁴⁷⁰

5.12 PERSIE

5.12.1 Kara

Strom všech semen rostoucí uprostřed jezera Vourukaša¹⁴⁷¹ hlídá ryba Kara¹⁴⁷², která plave kolem a odhání všechna škodlivá zvířata. Obzvláště nebezpečná je žába, která se pokouší ohryzat kořeny posvátného stromu. Kara má výborný zrak, neboť „*vidí vlasově tenkou vlnku vodního víru v hluboké řece dalekých hranic, na tisíc mužských výšek hluboké řeky Ranhá.*“¹⁴⁷³ Kara je ratuem (pánem) všech vodních tvorů. Spolu s rybou tento strom hlídá i mytický osel, který má bílé tělo, tři nohy, šest očí, devět tlam a na hlavě zlatý roh.¹⁴⁷⁴ Také on stojí uprostřed jezera a ničí ve vodě všechna zlá stvoření. V jezeru Vourukaša žije též

¹⁴⁶⁹ Hulec, O. *Cesta do nebe. Jihoafrické mýty, legendy a vyprávění*. Praha: NLN, 2000. s. 118.

¹⁴⁷⁰ Tamtéž s. 74-76.

¹⁴⁷¹ viz také 3.12.2

¹⁴⁷² blíže neurčená velká ryba, snad jeseter nebo sumec

¹⁴⁷³ Ranhá je mytická řeka na pomezí země, symbol životodárné vláhy. Jašt 14 Ku počtě Verethragny. In *Oběti ohňům*. Praha: Odeon, 1985. s. 116.

¹⁴⁷⁴ Curtisová, V. S. *Perské mýty*. Praha: NLN, 1998. s. 27.

ryba **Vásí**, která je tak dlouhá, že ji lze změřit pouze rychlým během mezi východem a západem slunce.¹⁴⁷⁵

5.13 INDIE

5.13.1 Nektar nesmrtelnosti

V indickém Rgvédu je zaznamenán mýtus o nektaru nesmrtelnosti. Bohové, kteří se shromáždili na nebesích, si přáli získat nektar nesmrtelnosti, *amrtu*. Bůh Nárájana Brahmovi navrhl, aby jej bohové společně s démony stloukli z vod praoceánu. Rozhodli se, že místo kvedlačky použijí horu Mandaru, již had **Ananta**¹⁴⁷⁶ vyvrátil z kořenů. „*Kúrma, želví vtělení boha Višnu, pak držel kvedlačku – horu, kterou mu bohové ukotvili na vrcholku krunyře. Král hadů Vásuki se obtočil kolem Mandary, aby kvedlačku roztácel.*“¹⁴⁷⁷ Bohové a démoni tahali Vásukiho stále sem a tam, až mu z úst začaly vystupovat plameny a dým, ve kterých zahynulo mnoho živočichů, stromů a rostlin. Z jejich léčivých šťáv, které stekly do oceánu, tekutého zlata a vody pak vznikla *amrta*, nektar nesmrtelnosti. Rychlým otáčením Mandary mléčný oceán postupně houští, až nakonec vznikla obrovská hora másla. Z másla vznikla země i moře, hory, lesy, řeky i kameny, zvířata a lidé. Takto byl stvořen svět.¹⁴⁷⁸

5.13.2 Manasa

Tato hinduistická hadí bohyně je dcerou boha Šivy¹⁴⁷⁹ a s hadem Vásukim má společnou matku. Při stloukání mléčného oceánu se vyvalil

¹⁴⁷⁵ Co uctívali staří Íránci. In *Oběti ohňům*. Praha: Odeon, 1985. s. 317.

¹⁴⁷⁶ Ananta („nekonečný“) - mytický had někdy též nazývaný Šéša („zbytek“) a často ztotožňovaný s mytickým hadím králem jménem Vásuki. „*Pod sedmi podsvětími je had Šéša [...] tato bytost se též nazývá Ananta – Nekonečný a je uctívána mudrci a bohy. Má tisíc hlav, jež jsou ozdobeny svastikami, a tisíc drahokamů v jeho koruně osvětluje všechny říše. [...] Šéša nese na své hlavě celý svět jako skvoucí členku a je základem, na němž spočívá sedm podsvětí. Jeho sílu, jeho slávu, jeho povahu, ani jeho tvar nelze popsat a nemohou je pochopit ani sami bohové. Kdo by vystihl moc toho, jenž nese celou tuto zemi jako věnec květů, zbarvený září červených drahokamů jako diadému? Když Ananta, kouleje očima, z opilosti občas zívne, země se všemi svými lesy, horami, moři a řekami se zachvěje.*“ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 68. „*Višnu, před stvořením světa, spí na tisícíhlavém hadu Šéšovi, který pluje po vesmírných vodách...*“ Tamtéž s. 146.

¹⁴⁷⁷ Jordan, M. *Světové mýty*. Praha: Volvo Globator, 1997. s. 183.

¹⁴⁷⁸ Lurker, M. *Adler und Schlange*. Tübingen: Wunderlich, 1983. s. 22-23.

¹⁴⁷⁹ Šiva je, mimo jiné, ochráncem lidí před hady. Je zobrazován s vlasy propletenými mnoha hady, kteří tak tvoří dokonalou houštinu. Občas nosí Šiva hady také ovinuté kolem své šije. Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 129-13.

z hlubin prudký jed, který ohrožoval vše živé. Bůh Šiva smrtící tekutinu pohltit, Manasa mu ji odčerpala z hrdla a rozdělila ji mezi hmyz a plazy. „Ze stloukaného moře vyvstal napřed veliký a neobyčejný jed zvaný haláhala a to z toho, jak byli zmateni a vzrušeni hadi, ryby, delfíni, želvy a žraloci. Strašnou rychlostí rozléval se tento nesnesitelný jed, proti němuž nebylo ochrany, a šířil se na všechny strany, nahoru i dolů. [...] I nabral ze soucitu velký bůh (Šiva), milostivý přítel bytostí, šířící se jed haláhalu do svých dlaní a vypil jej. A jed projevil svou sílu tím, že vytvořil modrou ozdobu na hrdle svatého boha.“¹⁴⁸⁰

„Tu na rozkaz Manasy vystoupil jed z něho.
Manasa jej zachytila do talíře svého;
jenom malá kapka jedu v hrdle Šivy zbyla
a ta mu krk jeho svatý modře zbarvila.
Všichni bozi Manase provolali slávu.

...

Ta pak zeptala se.
Povězte, co nyní s tímto jedem dělat má se.
Nikdo z bohů nevěděl si s hrozným jedem rady.
Krom tebe jej, dcero, nikdo neunese tady.
Tu Manasa na hady se rozpomněla v duchu
a hned šustot převeliký dolehl všem k sluchu.
Přišli všichni – tlustí, tencí, velicí i malí.
když je bozi uviděli, zle se polekali.
Manasa pak hadům řekla: Strašný jed se zrodil –
každý z vás teď z toho jedu necht' si vezme podíl!“
Na to podělila Manasa jedem všechny plazy, něco dala i bodavému
hmyzu a zbytek uložila do svého smrtonosného oka.“¹⁴⁸¹

Jako vládkyně hadů chrání Manasa své uctívače před uškutím a je vzývána i jako bohyně plodnosti.¹⁴⁸² Manasa má zpravidla podobu

¹⁴⁸⁰ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 117-118.

¹⁴⁸¹ Tamtéž, s. 339-340.

¹⁴⁸² Altman, N. *Posvátné stromy*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 100.

mladé ženy ověšené hady, která sedí na květu lotosu anebo stojí na závitech mohutné kobry a další had nad ní tvoří baldachýn.¹⁴⁸³

5.13.3 Ananta

„Na počátku všech světových období ležel bůh Višnu natažený bez pohnutí na prahadovi. Had plaval ve velkém světovém oceánu, který ještě nebyl uspořádán. Na svých sto hlavách nesl množství světů, které teprve vznikají. Z těla boha Višnu proudila ženská životní energie šakti. Z ní vznikla bohyně Lakšmí¹⁴⁸⁴, která se stala Višnuovou ženou. Božský pár seděl nehnutě na prahadovi ponořený do meditace.“¹⁴⁸⁵

Na těle mytického prahada Ananty spočívá Višnu i v mezidobí mezi zánikem světa a jeho novým stvořením kdy představuje ztělesnění neprojevené vesmírné energie: *„Ananta má tisíc hlav, je modré či purpurové barvy a jeho mohutné závity symbolizují věčnost¹⁴⁸⁶ obepínají celou zemi.“¹⁴⁸⁷* Ananta je pánem nágů, hadích démonů ztělesňujících životadárnou vláhu a plodivou sílu přírody, kteří sídlí v podsvětí říši Pátále. Jeho zívnutí způsobuje zemětřesení. Často je ztotožňován s hadem Vásukim.

5.13.4 Vásuki

Mytický hadí král, na jehož sedmi hlavách spočívá svět a jehož záchvěvy způsobují zemětřesení. Je strážcem severu, jeho tělo má zelenou barvu. V mýtu o nektaru nesmrtelnosti roztáčel horu Mandaru coby kvedlačku na stloukání mléčného oceánu Bývá ztotožňován s hadem Anantou. Během potopy mořský had Vásuki (Ananta) sloužil

¹⁴⁸³ „Na subkontinentu byla legenda o Manase zaznamenána v současných indických státech Biháru, Orisse, Západním Bengálsku, Asámu, Tripuře a také v Bangladéši.“ Blurton, T. R. *Bengálské mýty*. Praha: KMa, 2007. s. 60.

¹⁴⁸⁴ Lakšmí je bohyně štěstí a bohatství, vzor všech ženských ctností a prototyp ženské krásy. Vystoupila z Mléčného oceánu během jeho stloukání. Boha Višnu si sama zvolila za manžela, neboť: „v celém božském shromáždění nenašla nikoho, kdo by ho převýšil krásou, moudrostí a laskavostí. Ale i Višnu poznal, že Lakšmí je nejlepší ze všech žen a učinil ji svou jedinou chotí.“ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 146.

¹⁴⁸⁵ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 196.

¹⁴⁸⁶ nekonečný koloběh času

¹⁴⁸⁷ Filipický, J. *Encyklopedie indické mytologie*. Praha: Libri, 1998. s. 20 a 160-161.

jako lano, za které bůh Višnu, v podobě ryby s rohem na hlavě, táhl loď mudrce Manua.¹⁴⁸⁸ Když nadešel čas potopy: „*Povzbuzovatel lidí Višnu se objevil v podobě ryby s rohem na hlavě a k Manuovi připlaval had, jenž měl podobu lana. Mudrc znalý dharmy shromáždil všechny tvory a umístil je na lodi a potom způsobem, jemuž se naučil, přivázal loď na roh ryby lanem, jímž byl had.*“¹⁴⁸⁹ Poté, co voda opadla, mohli znovu vystoupit na zemi a obnovit na ní život.¹⁴⁹⁰

5.13.5 Matsja a potopa

Višnu¹⁴⁹¹ v podobě ryby Matsji¹⁴⁹² zachránil při potopě krále Manua.¹⁴⁹³ Manu konal po dlouhý čas askezi, čímž potěšil boha Brahma, který mu slíbil splnit přání. Manu si přál "zachránit určité množství všech jsoucen pohyblivých i nehybných, až nadejde rozpuštění vesmíru."¹⁴⁹⁴ Zanedlouho mu společně s vodou přišla do rukou malá rybička, která ho prosila o ochranu před většími rybami. Manu ji dal do nádoby s vodou. Rybka však rychle vyrostla a volala: "Zachraň mne, zachraň mne!" Manu ji tedy vhodil do džbánu. I ten ale rybka za noc téměř přerostla a znovu volala o pomoc. Situace se ještě několikrát opakovala a král rybu postupně přemísťoval do studny, velikého jezera, řeky Gangy a nakonec do oceánu. Když však ryba zaplnila celý oceán, Manu se zděsil a tázal se: "Kdo jsi? Pán démonů? Nebo jsi Vasudéva¹⁴⁹⁵? ... Čí tělo by se mohlo rovnat tisícům mořských mil? Poznal jsem tě, Kéšavo, ve tvé rybí podobě.

¹⁴⁸⁸ Ve Védách je Manu mytickým praotcem lidí, nazývaným „Otec Manu“. Obětoval svého bratra Hiama a stvořil z něj fyzický svět i sociální řád. Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 133-134.

¹⁴⁸⁹ Tamtéž s. 57.

¹⁴⁹⁰ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 202.

¹⁴⁹¹ Višnu je pomocníkem lidí, dobrodincem a zachráncem světa. Balabán, M., Tydlitátová, V. *Gilgameš. Mytické drama o hledání věčného života*. Praha: Vyšehrad, 2002. s. 185.

¹⁴⁹² Prvními třemi inkarnacemi (avatáry) boha Višnu je ryba (matsja), želva (kúrma) a kanec (varáha). V těchto podobách se Višnu v různých dobách objevil jako zachránce nebo obnovitel světa.

¹⁴⁹³ V *Šatapathabráhmaně* zachraňuje ryba před potopou jen samotného Manua, v *puránách* pak všechno tvorstvo. Manu je praotcem lidského rodu, mytickým prvním mužem. „*Kosmogonická teorie, rozpracovaná zejména v puránách, dělí dějiny vesmíru na čtrnáct věků, zvaných manvantara, jež končí katastrofou; na počátku další epochy pak povstává další Manu a z něj celé lidské pokolení. Sedmý Manu, z něhož se zrodilo lidstvo tohoto věku, je považován za syna Slunce.*“ Filipický, J. *Indie. Védská doba*. In *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 265.

¹⁴⁹⁴ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 56.

¹⁴⁹⁵ Višnu

Vzdávám ti úctu, Hršíkéšo, pane vesmíru a sídlo vesmíru."¹⁴⁹⁶ Nato Višnu v podobě této obrovské ryby Manua pochválil a varoval ho před blížící se potopou. Bůh Višnu řekl: „Zakrátko zaplaví zemi se všemi horami, stromy a domy voda. Za účasti všech bohů byla vytvořena tato loď, aby zachránila velké živé duše, pane země. Umístí na této lodi tvory zrozené z potu, z vajec nebo z vody a živočichy, kteří svlékají svou kůži, a ochraňuj je, neboť nemají jiného ochránce.“¹⁴⁹⁷ Pomocí lana, kterým je ve skutečnosti had Vásuki¹⁴⁹⁸, má tuto loď připevnit k rohu ryby (Višnu). Stane se pak králem a pánem nového vesmíru a věku Manua, který nastane po potopě, neboť starý vesmír i s bohy a souhvězdími bude zničen. Mraky soudného dne, vodní vítr, děsivá bouře, vedro, lítý jeřáb, blýskající se korouhev a mrak krvavě rudý [...] zaplaví zemi; moře se rozbouří a spojí se a všechny tři světy budou zaplaveny jediným oceánem. Manu však jako jediný přežije.¹⁴⁹⁹ A skutečně, když nastal její čas, zaplavila potopa zemi, k Manuovi připlaval had, kterým král přivázal loď se všemi tvory k rohu ryby, a ta ji pak po celou dobu katastrofy chránila a dovedla ji až k vysokým horám Kašmíru.¹⁵⁰⁰ Višnu tak zajistil nezbytné podmínky pro nový počátek života na zemi, a když začal nový cyklus stvoření, stal se učitelem všech bytostí.¹⁵⁰¹

5.13.6 Šiva a ryba Mínánátja

Z popela Dharmy (3.13.1) se zrodilo pět náthů (učitelů). Jeden z nich, Mínanátha byl žákem Šivy, který jako jediný znal kouzelnou „velkou moudrost“ zajišťující nesmrtelnost a ovládnutí všech nadpřirozených sil. Stalo se, že po dlouhých a četných pokusech uprosila Šivova manželka Čandí svého božského chotě, aby jí toto tajemství prozradil. Ve snaze uchránit tajemství před nepovolanými ušima se Šiva s Čandí uchýlili na jakousi plošinu uprostřed moře. Mínánátja se však proměnil do podoby

¹⁴⁹⁶ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 56.

¹⁴⁹⁷ Tamtéž

¹⁴⁹⁸ viz 5.13.4

¹⁴⁹⁹ Matsjapurána. In Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 54-57.

¹⁵⁰⁰ *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 277.

¹⁵⁰¹ Dallapiccolová, A. L. *Hindské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 19-20. Též Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 202.

ryby a ukryl se pod plošinou, aby tak mohl vše vyslechnout. Dharmova sova chtěla pomoci uchovat tajemství i před zvědavou Šivovou manželkou a proto Čandí uspala kouzelným spánkem. Když jí Šiva sděloval „velkou moudrost“, bohyně již tvrdě spala a neslyšela vůbec nic. Mínanátha v podobě ryby za ní však vydával souhlasné zvuky a proto Šiva nic nepoznal. Až když se Čandí druhého dne probudila, vyšlo najevo, jak je Mínanátha oklamal. Šiva ho za trest proklel, aby „velkou moudrost“ v čase největší potřeby zapomněl.¹⁵⁰²

5.13.7 Ganga a Šiva

Mytický pták Garuda¹⁵⁰³ prozradil Sagarovu vnukovi Anšumantovi, jak by bylo možné vrátit šedesát tisíc Sagarových synů zpět k životu. Je nutné, aby jejich popel omyla nebeská řeka Ganga. Zbožný Bhagíraha se tohoto těžkého úkolu ujal a celých tisíc let konal tvrdou askezi. Poté se nad ním slitoval Brahma a slíbil, že jeho přání splní. Musel však ještě poprosit o pomoc Šivu, neboť země by Gangu při jejím pádu z nebe neunesla. Bylo rozhodnuto, že Šiva Gangu zachytí ve svých vlasech.¹⁵⁰⁴ Na Šivův příkaz poté nebeská řeka Ganga sestoupila z oblohy a několik let se proplétala Šivovými vlasy. Poté ji bůh nechal vytéci do jezera Bindu. *„Na Gangu přitékající z oblohy byl nádherný pohled, všichni bohové a hvězdné bytosti se shromáždili, aby tu výjimečnou událost viděli. Její vody byly plné krokodýlů, ryb a všech dalších druhů vodních živočichů a na cestě k zemi ji doprovázela hejna hus.“*¹⁵⁰⁵ *„Matka řek Ganga teče od té doby po zemi, očišťuje svými svatými vodami lidi od hříchů a stará se o to, aby ani sebevětší sucho nezahubilo na světě život.“*¹⁵⁰⁶

¹⁵⁰² Zbavítel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 356.

¹⁵⁰³ viz 3.13.3

¹⁵⁰⁴ Zbavítel, D. *Rámájana*. Praha: Argo, 2000. s. 18.

¹⁵⁰⁵ Dallapiccolová, A. L. *Hindské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 62.

¹⁵⁰⁶ Zbavítel, D. *Rámájana*. Praha: Argo, 2000. s. 19.

5.13.8 Varuna

Varuna je ochráncem vesmírného řádu a posléze pánem vod vládnoucím oceánu. Jeho znakem je ryba a jízdním zvířetem delfín nebo žralok *makara*.¹⁵⁰⁷

5.13.9 Kálija

Kálija byl pětihlavý hadí démon, který přebýval v hluboké tůni v řece Káлиндí a svým ohnivým dechem ohrožoval a ničil okolní kraj i jeho obyvatele. Ještě jako malé batole do této tůně skočil božský Kršna¹⁵⁰⁸ a v okamžiku se ocitl v sevření hadů škrtičů z Kálijovy družiny. Kršna však použil své božské schopnosti, hady přemohl, tančil na jejich hlavách tak dlouho, až Kálija musel uznat svoji porážku a Kršnovu nadřazenost. Zachránil si tak život, ale musel opustit tůni a přestěhovat se s celou svojí družinou do oceánu.¹⁵⁰⁹

5.13.10 Mýty původních indických kmenových spopolitostí

5.13.10.1 Světová ryba - Singpové

Dle víry Singpů žije ve vodě pod zemí velká ryba, z jejíž zad vyrůstá květ. Na tomto květu spočívá celý svět. Když se na světě narodí král, ryba se radostně směje a svět se třese. Když král zemře, ryba se žalostně rozpláče a to také otřásá světem.¹⁵¹⁰

5.13.10.2 Stvoření světa - Góndové

Na počátku neexistovalo nic než voda. Na její hladině plul lotosový květ a na něm seděl Mahádéó. Když neviděl nic než vodu, stvořil ze špíny svého těla vránu a poslal ji hledat zemi. Vrána letěla dlouho, až nakonec spočinula na klepetu kraba Kakramala Kšattriho a chtěla si odpočinout. Krab ji ale chtěl sežrat. Vrána mu vysvětlila, že ji otec poslal hledat zemi a

¹⁵⁰⁷ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 214-215. Viz také 3.13.9.

¹⁵⁰⁸ jedna z inkarnací boha Višnu

¹⁵⁰⁹ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 182-3. Též Filipický, J. *Encyklopedie indické mytologie*. Praha: Libri, 1998. s. 80. Kálija se do tůně ukryl ve strachu před mytickým ptákem Garudou.

¹⁵¹⁰ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 369.

krab souhlasil, že jí při pátrání pomůže. Po několika dobrodružstvích se jim skutečně podařilo získat malý kousek země, kterou vrána odnesla Mahádéóvi.¹⁵¹¹

5.13.10.3 Původ lidí – Gongové

Pták *singmalí* snesl vejce na hladině oceánu a seděl na nich devět měsíců a devět dnů. Z vejce se pak zrodilo děvče a chlapec, kteří zůstali v hnízdě na vodě. Ptáci *singmalí* se mezitím v lese nakrmili a přilétli zpátky k hnízdu. Když tam však uviděli lidské děti, zalekli se, že je děti jednoho dne určitě zabijí a snědí, odletěli pryč a už se nikdy nevrátili. Děti se s pomocí Vody dostaly na pevninu, kde potom spokojeně žily.¹⁵¹²

5.13.10.4 Ryba a blesk - Kondové

Kondové spojují blesk s rybou, kterou z kůry ságové palmy stvořila Nirantalí. Hodila ji pak do rybníka v jedné nebeské vesnici. Ryba tam zanedlouho vyrostla tak, že: „*její ocas byl velký jako slon a byl celý pokryt zlatými a stříbrnými šupinami.*“¹⁵¹³ Nirantatí poté dala Kondovi luk a šípy. Když vystřelí, ryba se vymrští, voda se rozstříkne jako déšť a ocas zazáří jako blesk.

5.14 TIBET

5.14.1 Vznik světa

Na počátku bylo velké moře, ve kterém plavala první želva. Potopila se až na mořské dno a vynesla odtud na hladinu bahno. Bahno plulo po vodě a postupně utvořilo ostrov, který se stále zvětšoval. Z bahna vyrostly i vysoké hory, dnešní pohoří Himaláj. Želva poté upevnila ostrov i hory, aby se nesrazily. Poté nakladla na hladinu moře šest vajec, ze kterých se vylíhly mořské ryby.¹⁵¹⁴

¹⁵¹¹ Zbavitel, D. a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 365.

¹⁵¹² Tamtéž s. 373.

¹⁵¹³ Tamtéž s. 385.

¹⁵¹⁴ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 338-339.

5.14.2 Serňa

Také v Tibetu nalezneme zlaté rybky. Jmenují se Serňa (gser-ňa) a představují druhý z osmi znaků štěstí, znak volnosti.¹⁵¹⁵

5.14.3 Lu

Při dně jezer a řek, v pramenech i ve všech mokřinách sídlí vodní duchové hadí podoby zvaní Lu, kteří nejsou nepodobní čínským dračím božstvům. Vlastní mnoho pokladů. Pod buddhistickým vlivem se později připodobnili indickým Nágům.¹⁵¹⁶

5.14.4 Rybí syn

V dobách, kdy ještě raraši trápili Tibeťany ve dvanácti královstvíčkách, narodil se králi Čarčchevi v zemi Bäsale syn, který měl rybí šupiny na očních víčkách a plovací blány mezi prsty. Lidé se ho velice báli, a proto ho strčili do kotle a vhodili do řeky Gangy. Dítě však přežilo a po mnoha dobrodružstvích se z něho stal první kníže kmene, který později dostal jméno Thubö.¹⁵¹⁷

5.15 ČÍNA

5.15.1 Potopa

Jeden z čínských mýtů o potopě¹⁵¹⁸ nám líčí přemohitele potopy Jüa a jeho otce Kuna. *„Třebaže se Jü a jeho otec v ortodoxních vyprávěních zpodobňují jako lidské bytosti, písemné znaky pro jejich jména prozrazují jejich nelidský původ: znak kun obsahuje radikál znamenající rybu, a znak jü je psán s radikálem, který se často objevuje ve jménech plazů, hmyzu apod.“*¹⁵¹⁹ Kun byl pověřen vládcem Ti, aby zkrotil vody potopy, které se hruly až k nebesům a přinášely všude zkázu. Na pomoc mu přišla sova, neboť zná nebeské záhady, a želva,

¹⁵¹⁵ Kolmaš, J. *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie*. Praha, Libri, 2009. s. 183 a 193.

¹⁵¹⁶ Gruschke, A. *Tibetské mýty a legendy*. Praha: Volvox Globator, 2001. s. 32 a 114-115.

¹⁵¹⁷ Tamtéž s. 95-97.

¹⁵¹⁸ Čínská mytologie zná čtyři mytické příběhy o potopě.

¹⁵¹⁹ Bodd, D. *Mýty staré Číny*. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 334.

kteřá zná tajemství vody.¹⁵²⁰ „*Jednoho dne, když už mu pocit bezmocnosti příliš svíral srdce, k němu přiletěla sova, která v pařátech držela želvu.*“¹⁵²¹ Poradila mu, kde nalezne rostoucí hlínu, i to, jak ji má použít. Vody potopy počaly ustupovat. Jeho krádež rostoucí hlíny však byla po čase prozrazena. Tehdy se vody potopy znovu rozlily. Kun byl popraven a úkol zkrotit rozlícené vody připadl jeho synovi Jüovi.¹⁵²² Jü zvolil jinou taktiku než jeho otec. Místo toho, aby se snažil vody spoutat, prorážel cesty, kterými mohla voda odtéci do moře. V tomto úsilí mu pomáhal okřídlený drak, který svým ocasem vyznačoval místa, kde je třeba vyhloubit kanál. Tento plán byl úspěšný. *Nakonec se mu podařilo svést velké řeky do moře, v močálech vyhubit hady a draky a učinit zemi způsobilou pro obdělávání.*“¹⁵²³ Země byla znovu obyvatelná. „*Jü dostal za odměnu trůn a stal se zakladatelem dynastie Sia.*“¹⁵²⁴ Mýtus rovněž popisuje zvláštní bytost, napůl rybu a napůl člověka, která vystoupila z vod Žluté řeky a předala Jüovi mnoho znalostí o ovládnání toků řek.¹⁵²⁵

5.15.2 Čchin-kaio

Jeden z nesmrtelných jménem Čchin-kaio brázdí vlny na obrovském kapru. „*Smrtelní, říkalo se, musí plout na člunu, nesmrtelní však jezdí na rybě.*“¹⁵²⁶ Pro taoisty pobřežních oblastí ztělesňoval Čchin-kaio ideál souznění s přírodou.

5.15.3 Wen-Čchang

Také bůh literatury Wen-Čchang¹⁵²⁷ bývá zobrazován, jak stojí jednou nohou na velkém kapru, zatímco druhou nohou cosi zvedá. Kapři

¹⁵²⁰ Birrellová, A. *Čínské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 33.

¹⁵²¹ *Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny*. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 62.

¹⁵²² Tamtéž s. 64. Po Kunově smrti kdosi rozřal jeho tělo a z něho se vynořil Jü. Poté se Kun proměnil ve zvíře – porůznu se uvádí, že to byl žlutý medvěd, černá ryba, třínohá želva nebo žlutý drak - a vrhl se do Pěřového proudu. Též Campbell, Joseph. *Orientální mytologie. Masky bohů*. Praha: Pragma, 2006. s. 375-376.

¹⁵²³ Bodd, D. Mýty staré Číny. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 335-336. Též Eliade, M. *Dějiny náboženského myšlení II*. Praha: Oikoymenh, 1996. s. 23.

¹⁵²⁴ Bodd, D. Mýty staré Číny. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 334-335.

¹⁵²⁵ Grimal, P. *Mythen der Völker II*. Frankfurt am Main: Fischer Bücherei, 1967. s. 297.

¹⁵²⁶ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 38.

¹⁵²⁷ Bůh literatury, jenž má schopnost převtělit se v hada. Je patronem všech, kdo usilují o vědomosti – studentů, učenců a literátů. Lidem přiděluje rozum a literární schopnosti. Guter, J. *Bohové a symboly*

se při tom snaží přeskočit peřeje jménem Dračí brána na Žluté řece. V jiném pojetí ho můžeme vidět na nebesích v souhvězdí Velké medvědice. Zde stojí jednou nohou na rybí nestvůře, zatímco druhou nohou podpírá Polárku.¹⁵²⁸ Kapr pluje proti proudu, a proto je v Číně symbolem vytrvalosti, odolnosti, trpělivosti, bojovného ducha a houževnatosti. „*Kapří vousy jsou zase symbolem nadpřirozené síly.*“¹⁵²⁹ Může být též vyjádřením dobrých zpráv a úspěšně složené zkoušky. Zkoušky byly v Číně výhradně literárního charakteru, a proto při nich byl vzýván právě bůh literatury spojený s kaprem. V buddhistických svatyních můžeme nalézt tzv. „svatého kapra“ (*mu-jü*), dřevěnou rybu zavěšenou na stropním chrámu. Buddhisté kapra považují za symbol maximální svobody ducha a oproštění se od pozemských statků.¹⁵³⁰

5.15.4 Kuan-jin

Kuan-jin¹⁵³¹ je buddhistická bohyně spojovaná s utišením bouří pomocí tekutiny ze zázračné vázy. Bývá zobrazována v doprovodu velké ryby, jak stojí na mořských vlnách a vázu drží v rukou. Je vzývána zejména námořníky. Průvodcem této bohyně může být též papoušek s perlou v zobáku.¹⁵³²

5.15.5 Kchun Pcheng

Mýtus vypráví o obrovské rybě Kchun dlouhé tisíc mil, která se mění v ptáka Pchenga, jenž má tisíc mil dlouhé rozpětí křídel. „*Když Pcheng letí, dokáže vystoupat do výšky tří tisíc mil, kde vypadá jako oblak. Za letu bouří vlny oceánu do tisícimílové vzdálenosti. Může létat šest měsíců, aniž by potřeboval odpočinek. Když shlíží na říši lidí,*

staré Číny. Praha: Brána, 2005. s. 15.

¹⁵²⁸ Tamtéž s. 26 a 66.

¹⁵²⁹ Tamtéž s. 90.

¹⁵³⁰ Tamtéž s. 178.

¹⁵³¹ v Číně rovněž Kao-wang, Kannon v Japonsku, Kwanim v Koreji, Quan Am ve Vietnamu a Čänräzig v Tibetu.

¹⁵³² Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 150.

vypadají její obyvatelé jako částičky prachu, takže dav lidí připomíná stádo divoké zvěře.“¹⁵³³

5.15.6 Čchi-lin

Mytické zvíře Čchi-lin je symbolem dlouhověkosti, vznešenosti, štěstí, mírumilovnosti, spravedlnosti a hojného potomstva. „*Má jelení tělo, volskou oháňku, koňská kopyta a rybí šupiny.*“¹⁵³⁴ Číňané věří, že se dožívá tisíce let a ukazuje se pouze za vlády dobrého císaře či při narození světce.

5.15.7 Ryby štěstí a blahobytu

Mezi osm buddhistických symbolů štěstí patří i pár ryb, které představují manželství, plodnost a bohatství. Tyto symboly však mohou být místně proměnlivé, a proto můžeme nalézt i dvojici zlatých rybek jakožto symbol volnosti. Ryba je v Číně obecně symbolem bohatství, hojnosti a blahobytu. Je spojována s regenerací, štěstím a harmonií, ale také ostražitostí, neboť nikdy nezavírá oči. Zlatá rybka znamená hojnost a jsou-li dvě, pak plodnost.¹⁵³⁵ Kapr byl symbolem dlouhověkosti.¹⁵³⁶

5.15.8 Rybí most

V Číně též nalézáme příběh krále Mu z Čou, jenž podnikl cestu na samotný konec země, na horu Kchun-lun, ke Královně matce Západu Si-wang-mu¹⁵³⁷ a přitom přešel přes řeku po improvizovaném mostě z ryb a želv. Královna matka Západu mu darovala píseň a talisman zajišťující dlouhý život.¹⁵³⁸

¹⁵³³ Birrellová, A. *Čínské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 51.

¹⁵³⁴ Guter, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. s. 37-38.

¹⁵³⁵ Tamtéž s. 154 a 213.

¹⁵³⁶ Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 137.

¹⁵³⁷ Smrt. Též 3.15.4.

¹⁵³⁸ Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 376.

5.15.9 Meng Ťiang

Dívka Meng Ťiang se nedokázala smířit se smrtí svého milého a proto se vrhla z útesu do mořských vln. „*Vzápětí se Meng Ťiang změnila ve stříbrnou rybu a vplula do zelenomodrých mořských vod.*“¹⁵³⁹

5.15.10 Pán ryb

Jedné noci zaslechl rybář u řeky tajemný hlas a hned poté ulovil barevného kapra. S úlovkem byl spokojen a tak se odebral do své vesnice pro trochu vína. Ke svému překvapení však na cestě potkal podivného mužíčka v zeleném oděvu, který se na něho osopil, že mu v řece vychytil všechny syny i vnuky.¹⁵⁴⁰

5.15.11 Rybí démoni

Číňané věřili, že se po smrti utopenci mění v ryby, které se mohou v lidské podobě vracet na zemi. Mýtus vypráví o rybích démonech, kteří si jednoho večera prostřeli na hladině jezera velikou rohožku, připravili na ni víno a vybrané lahůdky a začali hodovat. Poté je však vyrušil smrtelník Wang, který plul se svou lodí právě okolo jejich rohože. Pustili se do boje a Wang jednomu z duchů uťal mečem paži. Duchové poté zmizeli ve vodách. Ráno Wang našel ve své lodi místo uťaté ruky velikou ploutev.¹⁵⁴¹

5.15.12 Nágové

Také v čínské mytologii nalézáme hadí/dračí plemeno nágů, polobožských bytostí, které jsou v Číně zobrazovány jako lidé s hadím ocasem a někdy i s kobří hlavou. Vystupují zde jako duchové jezer, řek a rybníků. Vlastní palác na mořském dně, kde sídlí král nágů **Kubéra** (někdy též nazývaný **Vaišravana**), bůh bohatství a ochránce světa. Jakožto příšera s rohem a tělem hada je popisován i bůh vod Kung-kung,

¹⁵³⁹ *Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny.* Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. s. 125.

¹⁵⁴⁰ Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů.* Praha: Regia, 2000. s. 526.

¹⁵⁴¹ Tamtéž s. 524-525.

který způsobil potopu.¹⁵⁴² Hadi rovněž čekají ve vodách pod jedním z pěti „mostů bez návratu“, které musí zesnulý přejít cestou do podsvětí. Zlí lidé jsou z tohoto mostu sraženi do vody hemžící se hady.

5.16 JAPONSKO

5.16.1 Losos držící svět

Dle víry Ainů se země skládá ze šesti světů. Jedním z nich je oceán, v němž se vznášejí ostrovy, na kterých žijí lidé.¹⁵⁴³ Oceán se rozkládá na zádech obrovského lososa. Když se losos hýbe, dochází na souších k zemětřesení a v oceánu k přílivu a odlivu.¹⁵⁴⁴

5.16.2 Ebisu a pražma

Ryba pražma je v Japonsku chápána jako šťastný symbol přinášející lidem úspěch v jejich konání. Je také spojována s jedním ze sedmi japonských bůžků štěstí jménem Ebisu¹⁵⁴⁵, který symbolizuje upřímnost, zdar a štěstí, a proto patří k nejoblíbenějším. Je zobrazován, jak v podpaží levé ruky drží velkou mořskou pražmu a je též patronem úspěšného obchodování a rybářství i ochráncem těch, kteří se plaví na moři. Ebisu je božstvem šintoistického původu a dle jedné verze mýtu, je totožný se třetím synem boha Izanagiho a bohyně Izanami. „*Dítě, které se jim narodilo, byl Hiruko (píjavicové dítě), který ani ve třech letech ještě nedokázal vzpřímeně stát. Proto ho dali do rákosového člunu a nechali odplout pryč.*“¹⁵⁴⁶ Vlny ho poté odnesly daleko od domova, do provincie Seccu, kde byl místními lidmi uctíván jako bytost zázračně zachráněná z moře. Z Píjavy se později stal bůh rybářů a obchodníků, Ebisu.¹⁵⁴⁷ Pražma je nejuctívanější mořskou rybou a to nejvíce, pokud má červenou

¹⁵⁴² Bodd, D. Mýty staré Číny in Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 325.

¹⁵⁴³ Tento svět je nazýván "horní svět" či "svět, v němž množství dupou nohama".

¹⁵⁴⁴ Winkelhöferová, V., Löwensteinová, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006. s. 15.

¹⁵⁴⁵ božstvo šintoistického původu

¹⁵⁴⁶ „*The child which was born to them was Hiruko (the leech-child), which when three years old was still unable to stand upright. So they placed the leech-child in a boat of reeds and let it float away*“ *Kodžiki*. [online]. [cit. 2011-02-13]. Dostupné přes <http://www.sacred-texts.com/shi/kojiki.htm>.

¹⁵⁴⁷ *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 470.

barvu.¹⁵⁴⁸ Právě tato pražma je, dle některých autorů, červenou ženou v následujícím mýtu.

5.16.3 Podmořská říše

Bůh moře žil společně se svou dcerou a jejím manželem v podmořském paláci z rybích šupin. Manžel jménem Hiko-hoho-demi no Mikoto však stále hledal rybářský háček, který ztratil při rybolovu a jenž musí vrátit svému bratrovi. Mořský bůh proto shromáždil všechny ryby, jak velké, tak i malé a požadoval od nich odpověď. Žádná z nich však o háčku nevěděla. Poslaly ho však za červenou ženou, která již má dlouho něco v ústech. A skutečně v jejích ústech ztracený háček našli.¹⁵⁴⁹ Poté se Hiko-hoho-demi no Mikoto vrátil na pevninu a háček bratrovi vrátil.

5.16.4 Rul-džin

V japonském prostředí se vyskytuje hadí/dračí bůh Rjú-džin, který je vládcem hromu a deště a je nejmocnějším z bohů počasí Raidžinů. Jeho podmořskou říši střeží různé druhy ryb. „*V každé ze čtyř stran paláce se nachází síň jednoho ze čtyř věků, ročních období či čtyř etap lidského života.*“¹⁵⁵⁰ Na východě nalézáme Síň jara, na jihu se nachází Síň léta, na západě Síň podzimu a konečně na severní straně paláce se rozprostírá Síň zimy.

5.16.5 Most přes řeku

Také v japonské mytologii nacházíme příběh podobný čínskému mýtu o nebeském mostu stvořenému z křídel ptáků. Zde záchranný most

¹⁵⁴⁸ Winkelhöferová, V., Löwensteinová, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006. s. 127. Červená barva je barvou šťastnou.

¹⁵⁴⁹ „*The Sea-god accordingly assembled the fishes, both great and small, and required of them an answer. They all said: 'We know not. Only the Red-woman has had a sore mouth for some time past and has not come.' She was therefore peremptorily summoned to appear and on her mouth being examined the lost hook was actually found.*“ *Nihongi*. [online]. [cit. 2011-02-13]. Dostupné přes <http://www.sacred-texts.com/shi/nihon0.htm>.

¹⁵⁵⁰ Hrych, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 549.

vytvářejí ryby a želvy pro Tongmjonga (Čumonga), aby mu umožnily přejít přes řeku a založit stát Kogurjo.¹⁵⁵¹

5.17 SIBIŘ

5.17.1 *Ryba luo* - Jakuti

Existuje ryba *luo*, která má jednu hlavu a dva ocasy. Rozsévá smrt a neštěstí. Aby se šamanský novic mohl ujmout svého posvátného úkolu, musí zasvěcující šaman vyvést duši z hnízda a krmit ji přitom šťávou z této ryby.¹⁵⁵²

5.17.2 *Ptačí průvodci* - Jakuti

Jakutského šamana na jeho extatických cestách doprovází vodní pták, racek, labuť či potápka. Ponoření se do hlubin moře zde symbolizuje sestup do podsvětí. Řada etnik, zejména těch, která sídlí na mořském břehu, umísťuje „onen svět“ do mořských hlubin.¹⁵⁵³

5.17.3 *Vládkyně moře* – Jakuti, Evenkové, Nivchové

Kosatka je považována za vládkyni moře, neboť v ní přežívá nejsilnější duch vody.¹⁵⁵⁴

5.17.4 *Vznik země* - Burjati z oblasti jezera Bajkal

Na počátku světa existoval pouze obrovský praoceán, nad kterým se klenula nebesa. Objevil se velký pták potápník a začal se potápět do praoceánu. Vynesl z hlubiny mořské bahno, které plulo na hladině. Z něho bohové vytvarovali zemi, lidi i zvířata.¹⁵⁵⁵

¹⁵⁵¹ Winkelhöferová, V., Löwensteinová, M. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006. s. 108 a 157.

¹⁵⁵² Xenofontov, G. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice*. Praha: Argo, 2001. s. 42-43.

¹⁵⁵³ Eliade, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. s. 142 a 203-204.

¹⁵⁵⁴ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 328.

¹⁵⁵⁵ Tamtéž s. 322 a Campbell, J. *Primitivní mytologie*. Praha: Pragma, 2008. s. 252.

5.18 OCEÁNIE

5.18.1 MIKRONÉSIE

5.18.1.1 *Ryby stvořitelé* - souostroví Palau

Ryby v moři vytvořily velikou věž a na jejím vrcholu postavily zemi. Potom se s rybami setkaly nebeské bytosti a všichni dohromady stvořili lidi. Od té doby žijí lidé na vysoké věži a kolem sebe mají divoké moře. Musí se podřizovat nebeským bytostem a rybám. Ryby jim ale zároveň slouží za potravu.¹⁵⁵⁶

5.18.1.2 *Riiki a Rigi* - Mikronésie

V Mikronésii se vypráví, že nebe zvedl úhoř Riiki nebo červ Rigi. Riiki po nesmírném vypětí sil zemřel a proměnil se v Mléčnou dráhu. Z jednotlivých částí jeho těla vznikli úhoři.¹⁵⁵⁷

5.18.2 MELANÉSIE

5.18.2.1 *Dudugera a delfín* - Nová Guinea

Kdysi dávno ještě neexistovalo slunce a všude vládla naprostá tma. Existovala však již žena a ta se koupala v moři. Najednou k ní připlaval delfín a otřel se jí o stehno. Z tohoto doteku žena otěhotněla a z jejího stehna se narodil syn Dudugera. Ostatní děti chlapci záviděli jeho krásu a sílu a proto ho matka odnesla zpět na břeh moře. Tu se znovu zjevil delfín, vzal dítě do tlamy a odplaval s ním daleko na východní obzor, kde ho vyhodil na oblohu. Hoch stoupal stále výš a výš, až se z něj nakonec stalo slunce. Tehdy nastal na zemi první světlý den.¹⁵⁵⁸

5.18.2.2 *Rybí muž a kokosová palma* - Nová Guinea

Z nové Guineje pochází mýtus o muži, jenž chodil na ryby vždy osamocen, ačkoliv ostatní muži lovili společně. Přesto však muž každého dne přinášel více ryb, než ulovili dohromady všichni ostatní rybáři.

¹⁵⁵⁶ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 454.

¹⁵⁵⁷ Krupa, V. *Legends a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 33.

¹⁵⁵⁸ Hrych, E. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 557-558.

Připadlo jim to velice podivné a tak jednoho dne poslali malého chlapce, aby rybáře pozoroval. Chlapec uviděl divnou věc. Když muž přišel k pobřeží, sundal si hlavu, vstoupil do moře, předklonil se a ryby mu samy vpluly do krku. Poté si hlavu znovu nasadil a vrátil se s úlovkem ke svému lidu. Chlapec běžel do vesnice a všechno ostatním vypověděl. Ti se rozhodli, že muže potrestají. Když opět odešel jednoho dne na ryby a sundal si hlavu, odhodili mu ji ostatní daleko do buše, aby ji nemohl najít. Když muž viděl, že je jeho snažení marné, hnál se zpátky k moři a tam se před očima ostatních rybářů proměnil v obrovskou rybu. Za několik dnů se chlapec vydal prozkoumat, co se stalo s mužovou odhozenou hlavou, ale už ji nenašel. Na místě, kde hlava ležela, však vyrostla „štíhlá palma s roztaženými listy.“ Muži se jí převelice obávali. Až jedna odvážná žena její ořechy ochutnala. Když ostatní zjistili, že se jí nic zlého nestalo a plody ženě velmi chutnaly, brzy si kokosovou palmu i její ořechy oblíbili.¹⁵⁵⁹

5.18.2.3 Opeřený krokodýl Watuwe – Nová Guinea

Když se měl stát Towjatuwa poprvé otcem, velice se bál, neboť tehdy ženy rodily způsobem, při kterém často umíraly. Když šel jednoho dne k řece, vynořila se z vody obrovská krokodýlí tlama a poté tělo na hřbetě porostlé dlouhými kasuářími pery. Byl to krokodýl-praotec Watuwe, obdařený nadpřirozenými schopnostmi. Watuwe k muži promluvil lidským hlasem. Řekl mu, že je krokodýl-kouzelník a že ví, co muže trápí. Poté slíbil, že k nim v noci přijde a pomůže jim. Téhož dne pozdě večer skutečně zaslechli, jak se k jejich obydlí plazí opeřený krokodýl. Ve své obrovské tlamě nesl vodu a rozmanité rostliny, které vyplivl na ženino břicho. Ta začala ihned rodit a zanedlouho bylo dítě na světě, aniž by se jí cokoliv stalo. Poté dal Watuwe dítěti jméno Narrowra a předpověděl, že se z něho stane nejlepší lovec v celém okolí.¹⁵⁶⁰

¹⁵⁵⁹ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 193-194.

¹⁵⁶⁰ Olša, J. *Závistivý lidojed a pták nepták. Mýty a pohádky z Nové Guineje*. Praha: Argo, 2008. s. 99-100.

5.18.2.4 **Duše** - San Cristoval, Šalamounovy ostrovy

Obyvatelé San Cristovalu věří, že se duše po smrti (*ataro*) převtělují do zvířat, nejčastěji do žraloků. Můžou se však převtělit také do chobotnice, rejnoka, želvy či krokodýla nebo do ptáků, nejčastěji jestřába a ledňáčka.¹⁵⁶¹ Rovněž duše živých lidí (*aunga*) na sebe mohou brát podobu různých živočichů – žraloka, sokola, makrely, rejnoka, hada, garnáta, raka, ještěrky či stonožky.¹⁵⁶²

5.18.2.5 **Úhoř duha** - San Cristoval, Šalamounovy ostrovy

„Na ostrově San Cristoval je úhoř symbolem duhy.“¹⁵⁶³ V této roli zde zastupuje hada, jenž symbolizuje duhu například v Africe a Austrálii.

5.18.2.6 **Žraločí poslové** - Tikopia

Lidé na ostrově Tikopia připisovali nadpřirozenou moc žralokům. Pokládali je za posly bohů a vykonavatele jejich záměrů.¹⁵⁶⁴

5.18.2.7 **Mae** – ostrovy Vanuatu

Mae je obojživelný mořský had se světlými a tmavými pruhy. Může se též zjevovat jako mladá dívka s vlasy ozdobenými květy. Tito hadi jsou nebezpeční, ale zároveň mohou člověku poskytnout kouzelnou moc. Přátelí se s těmi, kdo s nimi tělesně obcují.¹⁵⁶⁵

¹⁵⁶¹ Frazer, J. G. *Zlatá ratolest – druhá žeň*. Praha: Garamond, 2000. s. 254-255.

¹⁵⁶² Tamtéž s. 288-289.

¹⁵⁶³ „Auf der Salomoneninsel San Cristoval ist der Aal Symbol des Regenbogens.“ Lurker, M. Adler und Schlange. Tübingen: Wunderlich, 1983. s. 56.

¹⁵⁶⁴ Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 30-31.

¹⁵⁶⁵ „There is an amphibious sea-snake market with bands of dark and light colour, which in the Banks' Islands and New Hebrides is always more or less dreaded whenever it is seen. In these islands it is generally called mae.“ Codrington, R. H. *The Melanésians: studies in their anthropology and folklore*. Clarendon Press, 1891. s. 188-189.

5.18.2.8 *Dekuwaqa* – Fidži

Také nejvyšší fidžijský bůh rybářství Dekuwaqa na sebe bral podobu žraloka. Žil v podvodní jeskyni a provázel kanoe válečníků na jejich nočních plavbách.¹⁵⁶⁶

5.18.3 POLYNÉSIE

5.18.3.1 *Tiki a úhoř* - Maorové, Nový Zéland

Prvním člověkem na zemi byl Tiki. Hledal si k sobě družku, ale dlouho nemohl nikoho nalézt. Jednoho dne spatřil ve vodě svůj odraz, a zakryl ho zemí, aby nemohl uniknout. Po nějaké době se z odrazu stala živá bytost, kterou si vzal Tiki za ženu. Když se žena koupala jednoho dne v řece, připlul k ní úhoř a ona si uvědomila svou touhu. Tak se stal úhoř učitelem pohlavního spojení lidí. Muže však mazanost úhoře rozzuřila natolik, že ho chytil, zabil a rozřezal na šest dílů, ze kterých poté vzniklo šest nových druhů úhořů.¹⁵⁶⁷

5.18.3.2 *Mauiho rybolov* – Maorové, Severní ostrov, Nový Zéland

Když se jednoho dne Maui vydal na rybolov, zachytil háček jeho rybářského prutu štít Tonga-nuiho¹⁵⁶⁸ domu. V podmořském světě, který takto Maui vylovil, chodili lidé po hřbetu velryby. Když Maui velrybu vytáhl, ocitla se jeho loďka rázem na suchu. Ryba se jmenovala Hahau-whenua „Dlouho hledaná země“. Maui odešel vykonat příslušné oběti Tangarovi za to, že ho nechal vylovit jedno ze svých dětí. Svým bratrům ve člunu přitom přikázal, aby se velryby nedotýkali, dokud se nevrátí. Bratři ale jeho varování neposlechli a ihned se pustili do porcování ryby.¹⁵⁶⁹ „*Ta začala kroutit hlavou sem a tam a ocasem a ploutvemi rozbouřila moře. [...] Proto je dnes země Te Ika-a-Maui (Mauiho ryba)*¹⁵⁷⁰ *pokryta údolními a*

¹⁵⁶⁶ Saunders, N. J. *Mytická síla zvířat*. 1.vyd. Praha: Knižní klub, 1996. s. 139.

¹⁵⁶⁷ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 321-322.

¹⁵⁶⁸ vnuk Tangaroa-mehy, polynéského boha oceánu, otce všech mořských bytostí

¹⁵⁶⁹ Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 111-112.

¹⁵⁷⁰ Severní ostrov Nového Zélandu

*horami, horskými pásmy, hřebeny a hlubokými stržemi: kdyby bratři poslechli Mauiho slova, zůstala by naprosto plochá.*¹⁵⁷¹

5.18.3.3 Maui a Tuna-roa - Maorové, Nový Zéland

Mauiho manželku Rau-kuru napadla vodní příšera, napůl úhoř a napůl člověk jménem Tuna-roa. Shodila ji do vody a zranila ji svým ocasem. Maui ji za to zabil a její hlavu hodil do moře, kde se stala vodním úhořem. Z její krve a dalších částí těla posléze vznikly různé plodiny.¹⁵⁷²

5.18.3.4 Paikea – Maorové, Nový Zéland

Polynéský hrdina Paikea je potomkem bytostí z hlubin, velryb a medúz. „*I jeho vlastní jméno Paikea je názvem určitého druhu velryby.*“¹⁵⁷³ Po boji s ostatními syny náčelníků, z nichž jeden záměrně potopil jejich člun, plaval Paikea ke břehu a cestou si recitoval *karakia*¹⁵⁷⁴ pro udržení síly:

*„Velká mořská ryba rychle a houževnatě pluje dál,
ze svých nosních dírek vyfoukává spršky mořské vody;
velká ryba je nazdvižena nad vody.*

Nadzvedává ji prostor; obloha ji nadzvedává nad dmoucí se oceán.

Nyní se žene kupředu a prudce klesá;

Brzy se zase vyšplhá jako na val pevnosti!

.....

*Jsem jako velryba, co si velebí v hlubinách.*¹⁵⁷⁵

Dle jedné z verzí tohoto mýtu Paikea neplaval ke břehu celou cestu, ale značnou vzdálenost ujel na hřbetě velké ryby nazývané Rua-mano.¹⁵⁷⁶

¹⁵⁷¹ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 154 a 177. „*Mauiho úspěšný lov byl zvětšený v chápání ostrova jako ryby.*“ Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 150. Kromě Nového Zélandu jsou epizody o Mauiho vylovení země doloženy na Havajských ostrovech, na Tahiti a v souostroví Tuamotu - viz 5.18.3.26.

¹⁵⁷² Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 158.

¹⁵⁷³ Tamtéž s. 82. Paikeu je maorské jméno pro velrybu, ale také jméno divokých a neoblíbených lidí, se kterými polynésští Maorové přišli do kontaktu při svých putováních a dočasných pobytech na různých místech Pacifiku. Tamtéž s. 139.

¹⁵⁷⁴ Karakia – maorské kouzlo či zaříkadlo, vždy specificky vybírané pro daný účel. Důraz je kladen na přesnost přednesu.

¹⁵⁷⁵ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 79 a 81.

5.18.3.5 *Nestvůra taniwha Peke-haua* – Maorové, Nový Zéland

Nestvůra taniwha¹⁵⁷⁷ jménem Peke-haua měla podobu ryby. Žila v díře pod vodou Te Waro-uri v Te Awa-hou. Hrdina Pitaka na ni, společně s dalšími bojovníky, připravil vodní past a začal odříkávat karakiu. „*Když jí působením karakii ochably ostny, Pitaka a jeho vybraní společníci se spustili až na dno prolákliny, kde našli příšeru ve svém příbytku.*“ Následně kolem ní uvázali provaz a vytáhli ji z díry ven na souš, kde ji pak oštěpy a palicemi zabili.¹⁵⁷⁸

5.18.3.6 *Ngarara* – Maorové, Nový Zéland

Napůl rybou a napůl ženou byla Ngarara. Když si Rura přišel do její vesnice pro oheň, pozvala ho do svého domu. „*Omotala kolem něj svůj ocas a zadržela jej.*“¹⁵⁷⁹ Jídlo, které mu předložila, bylo ale pokryto šupinami z jejího těla. Muži z vesnice poté Rurovi prozradili, že Ngarara není opravdová žena, ale *atua*¹⁵⁸⁰ a poradili mu, aby co nejdříve z vesnice odešel. Ruru se zachoval podle jejich rady, ale žena-ryba ho začala pronásledovat. Poté, co se vrátil ke svým bratrům na pobřeží, postavili pro Ngararu past – dům, jenž měl pouze jedno okno. Do tohoto domu ji vlákali, zapálili ho a Ngararu tak usmrtili.¹⁵⁸¹

5.18.3.7 *Velryba a strom damaroň* - Maorové, Nový Zéland

Maorský mýtus líčí velrybu a prastarý strom *damaroň*. Ze svého místa v lese pozorovala vysoká damaroň velrybu v moři a obdivovala se jí. Když jednoho dne připlula velryba k pobřeží, oba obři se setkali a spřátelili se. Každý z nich chtěl být tím druhým, ale ani jeden z nich nemohl opustit svůj svět. Nakonec ale našli způsob, jak své přátelství

¹⁵⁷⁶ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 82.

¹⁵⁷⁷ *taniwha* je nestvůra žijící v mořích, jezerech, řekách a hlubinách pod útesy, ale i v jeskyních a horách Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 31.

¹⁵⁷⁸ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 109.

¹⁵⁷⁹ Tamtéž s. 112.

¹⁵⁸⁰ démon, duch

¹⁵⁸¹ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 112-114.

vyjádřit. Velryba si svlékla svou šedou kůži a darovala ji *damaroni*; i *damaroň* si vlékla svou kůru a darovala ji velrybě.¹⁵⁸²

5.18.3.8 Hina a Tini-rau – Maorové, Severní ostrov, Nový Zéland

Měsíční bohyně Hina¹⁵⁸³ se dokáže proměnit na bytost, která je napůl rybou a napůl ženou. V této podobě doplávala k domovu svého milého, náčelníka severních ostrovů Tini-raua a cestou rozprávěla s různými rybami. Tini-rau vlastnil několik vodních nádrží, v nichž jako domácí mazlíčky choval velryby. Hina chtěla upoutat jeho pozornost a proto se rozhodla, že mu tyto nádrže zablátí. Byla si jistá, že se o jejím činu Tini-rau dozví od strážce nádrží, ptáčka jménem Ruru-atamai. Její čin strážnému ptáku opravdu neunikl a Tini-rau se zanedlouho přišel podívat, co se stalo. Jakmile spatřil Hinu, zamiloval se do ní. Měl však již jiné manželky, a proto musela Hina žít v ústraní až do doby, než porodí jejich potomka. Tento život se jí nelíbil a tak jednoho dne zavolala svého staršího bratra jménem Rupe, aby ji odnesl pryč. Rupe, proměněný v holuba opravdu přiletěl a odnesl ji i s novorozeným dítětem zpět do svého domova.¹⁵⁸⁴

5.18.3.9 Kae a ptáčci - Maorové, Severní ostrov, Nový Zéland

Jednoho dne zabil Kaa Tini-rauova velrybího mazlíčka *tutu-nui*. Mladé ženy doprovázené jejich oblíbenými ptáčky, se ho proto vydaly hledat. Ptáčci zazpívali nad každou vesnicí, do které dívky přišly, veselou písničku a letěli dál. Tak dívky poznaly, že se v této vesnici Kae nenachází. Po nějakém čase však ptáci konečně našli vesnici, v níž se Kae ukrýval. Poté zavolali Tini-raua a ten svou velrybu pomstil.¹⁵⁸⁵

¹⁵⁸² Hageneder, F. *Moudrost stromů*. Praha: Knižní klub, 2006. s. 30.

¹⁵⁸³ Hina je bohyně měsíce, pramatka lidstva a ochránkyně žen, které naučila plést rohože i sítě a zpracovávat lýko. Je rovněž Mauiho sestrou. Bodrogi, T. Polynésie-Mikronésie. In *Mytologie sveta*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 230.

¹⁵⁸⁴ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 179-180.

¹⁵⁸⁵ Tamtéž s. 182.

5.18.3.10 *Nganaoa a velryba* - Samoa

Velryba je, dle Polynésanů, jednou z příšer žijících v hlubinách. V samojském mýtu se s ní setkávají Rata a jeho společník Nganaoa. Nganaoa Ratu požádal, zda by se s ním mohl plavit po moři a hledat tak své rodiče. Když později bojoval s velrybou, vsunul do jejího chřtánu kůl a vešel dovnitř. Ve velrybím žaludku našel svého otce i matku, které příšera kdysi dávno pozřela. Byli stále živí a právě splétali rohože. Aby se Nganaoa velrybě pomstil, zažehl v jejím hrdle oheň a přenesl ho do jejích útroh. Mezitím velryba doplula k pevnině, kde Nganaoa s rodiči opustili její tělo a nechali ji jejímu osudu.¹⁵⁸⁶

5.18.3.11 *Sina a její úhoř* - Samoa

Samojský mýtus vypráví o mladém úhořovi, jehož Sina našla a poté chovala v kokosové skořápce. Úhoř ale stále rostl a proto ho Sina musela přemístit do větší nádoby a nakonec do velké vodní nádrže. Jednoho dne Sina plavala v nádrži, úhoř k ní připlul, uhodil jí a pronikl do ní svým ocasem. Sina ve vzteku odešla na ostrov Savai'i. Úhoř však dívku pronásledoval i na souši a lidé z okolí se ho rozhodli zabít. Tehdy úhoř na Sinu zavolal a pravil jí: „*Vím, že mi přinesou otrávený nápoj. Proto Sino, jestli mně miluješ, přej si při mé smrti jako svůj podíl mou hlavu. Pohřbi ji u kamenné zdi na Tonze a vyroste z ní pro tebe kokosová palma.*“¹⁵⁸⁷

Tento příběh o původu plodiny z těla zabitého úhoře má i další variantu. V ní se malý úhoř dostane do skořápky kokosu, když jde Sinina matka pro sůl na pobřeží. Matka ho Sině donese jako hračku a protože ho Sina dobře krmí, úhoř vyrostе a opět je přemístěn do nádrže. Jednoho dne však úhoř dívku kousne, a protože se její rodiče bojí, zda není úhoř nějakým zlým božstvem, rozhodnou se, že raději všichni utečou. Stejně jako v předchozí variantě, je však úhoř pronásleduje. Otec proto posílá svou ženu a dceru napřed a snaží se ho zadržet. Zanedlouho je však úhoř znovu dostihne a tentokrát zůstává Sinina matka, aby svou dceru

¹⁵⁸⁶ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 140.

¹⁵⁸⁷ Tamtéž s. 191.

před zvířetem bránila. Ani ta však není úspěšná a úhoř dívku pronásleduje dál. Takto dívka míjí několik vesnic, až se náčelník jedné z nich rozhodne úhoře otrávit. Opět, dříve než zemře, poradí úhoř dívce, aby si vyžádala jeho hlavu, zasadila ji a těšila se z plodů kokosové palmy, která z ní vyroste. „*Na jejích ořeších uvidíš mé oči a ústa, a tak budeme moct na sebe stále hledět tváří v tvář. Listy stromu ti poskytnou stín a budeš z nich moci splétat rohože a vějíře.*“¹⁵⁸⁸

5.18.3.12 Savea - Samoa

Savea, neboli Saveasiuleo, je vládcem samojského podsvětí Pulotu. Horní polovinu těla má lidskou, dolní rybí.¹⁵⁸⁹ V podobě ryb, především úhořů a žraloků, se na Samojských ostrovech zjevovali i nadpřirozené bytosti *aitu*.¹⁵⁹⁰

5.18.3.13 Pták Kanivatu a velryby Tonga a Samoa - Tonga

Kae plaval k písčitému ostrovu. Když vystoupil z moře na zem, všiml si, že v písku leží dva žraloci a velryba. Zvířata byla mrtvá a tak se z nich Kae najedl. Na tomto ostrově však žil také velký pták Kanivatu, který se masem zvířat živil. Kanivatu se ráno vzbudil, očistil si peří a chystal se odletět. Tu se mu ale Kae zavěsil na nohy a držel se ho, i když pták vyletěl do velké výšky. Takto letěli celý den. Když se večer Kae podíval dolů, uviděl, že se pod nimi nachází Samoa. Pustil se ptáka, spadl do moře a doplaval k ostrovu, na němž žil jeho přítel Sinilau. Kae se k němu na nějakou dobu připojil, ale zanedlouho se mu začalo stýskat po domově. Sinilau proto zavolal své dvě velryby, Samou a Tongu, a usadil na ně svého přítele. Velryby ho poté dovezly až do jeho domova na Tongu. Podle slibu je měl Kae obdarovat a poslat zpět, dříve než se setká se svojí rodinou. Kae je však zanechal na břehu a spěchal ke svým příbuzným, aby velryby společně zabili. Tongu zabili, ale Samoa uprchla

¹⁵⁸⁸ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 192.

¹⁵⁸⁹ „*Saveasiulevo, or 'Savea of the echo' was the king if these lower regions. The upper part of his body was human ... the lower was piscatorial*“. Turner, G. *Samoa, a Hundred Years Ago and Long Before*. Echo Library, 2006. s. 123.

¹⁵⁹⁰ Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 43.

a vrátila se k Sinilauovi. Ten poté s pomocí bohů velrybu Tongu oživil a Kaúv čin pomstil jeho smrtí.¹⁵⁹¹

5.18.3.14 Hina a úhoř - souostroví Tonga

Žil jednou jeden muž se ženou a měli dceru Hinu. V nedalekém rybníku pod horou bydlel duch v podobě velkého úhoře. Ten se do Hiny zamiloval, proměnil se v muže a dívku svedl. Poté jí řekl, že toho večera přijde prudká bouře a zaplaví všechny domy, kromě jejího. On sám pak k ní připlave a položí hlavu na její práh. Hina mu má useknout hlavu a zasadit ji. Dívka jeho rady poslechla a učinila, jak jí nařídil. Z úhořovy hlavy vyrostla první kokosová palma na ostrovech Tonga.¹⁵⁹² Podobný mýtus říká, že úhoř byl zabit, neboť kvůli němu otěhotněla mladá dívka. Dle úhořovy rady si poté dívka vyžádala jeho hlavu. Když ji zasadila, vyrostla z ní kokosová palma.¹⁵⁹³

5.18.3.15 Mléčná dráha – Pukapuka, Cookovy ostrovy

Bohyně Ina přišla z horních světů a naučila lidi splétání rohoží, výrobě oděvů i hrám. Při svém příchodu s sebou přivedla rybu *koriro*¹⁵⁹⁴, která byla později umístěna na nebe. Rovněž u Maorů může ryba představovat Mléčnou dráhu. „Její maorský název zní *Mango-roa-i-ata* (Dlouhý žralok úsvitu), *Ika-roa* (Dlouhá ryba) nebo také *Ika-o-te-rangi* (Nebeská ryba).“¹⁵⁹⁵

5.18.3.16 Rybář a úhoř - Pukapuka, Cookovy ostrovy

Dokud žena rybáře nepočala dítě, jedla všechny druhy ryb, které jí její manžel nosil. V těhotenství se jí však zošklivily a rybář marně hledal rybu, která by jí zachutnala. Jednoho dne však přeci přinesl rybu, kterou manželka s chutí snědla. Velice ho to potěšilo, a proto se hned vydal znovu na moře, aby jich nalovil více. Ryba se jmenovala *tuna*, což je

¹⁵⁹¹ Krupa, V. *Legends and Myths of Polynesia*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 65-68.

¹⁵⁹² Tamtéž s. 79-80.

¹⁵⁹³ Campbell, J. *Primitivní mytologie*. Praha: Pragma, 2008. s. 185.

¹⁵⁹⁴ mořský úhoř

¹⁵⁹⁵ Andersen, J. C. *Myths and Legends of Polynesians*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 171-172.

název pro mořského úhoře. Trvalo dlouho, než se na něj znovu usmálo štěstí, a on mohl rybu své ženě donést. Když ji ale chtěl usmrtit, ryba k nim promluvila a poradila jim, aby její hlavu pohřbili přede dveře svého domu. Když tak učiní, vyrostе z ní rostlina s mnoha ořechy, o které se musí podělit s ostatními lidmi. Manželé rybu poslechli a čekali, až z její hlavy vyrostе rostlina a bude mít plody. „*Ořechy spadly na zem, ale oni strom pečlivě strážili, dokud ořechů nebylo velké množství, a pak je přepravili na všechny ostrovy tohoto světa.*“¹⁵⁹⁶

5.18.3.17 Avaiki – Mangaia, Cookovy ostrovy

Na ostrově Mangaia je vesmír popisován jako dutá skořápka velkého kokosového ořechu, jehož vnitřek se nazývá Avaiki. V nejspodnější části Avaiki žije žena či démon, jež se jmenuje Vari-ma-te-takere – Počátek všeho. Ořech je v těchto místech natolik těsný, že zde žena může sedět pouze v pozici, kdy se kolena dotýká brady. Protože si velice přála mít potomky, vytrhla si kus masa z pravého boku a ten se stal prvním člověkem jménem Avatea či Vatea. Tato bytost byla napůl člověkem, napůl rybou. Z levé strany byla její hlava lidská s lidskýma očima, nohama, pažemi a chodidly, z pravé strany rybí s žábry a ocasem. Vari jí přidělila zemi Te Papa-rairai (Rozlehlá země) či Te Enea-marama-o-Vatea (Jasná země Vateova). Za nějaký čas si Vari vytrhla další kus pravého boku a z něho vznikl Tini-rau¹⁵⁹⁷, který byl, stejně jako jeho bratr, částečně rybou a částečně člověkem. Jeho rybí část připomínala druh šproty, zatímco rybí část Avatey odpovídala spíše druhu delfína či velryby. Matka mu přidělila Motu Tapu „Svatý ostrov“, kde měl Tini-rau své pověstné rybníky plné ryb.¹⁵⁹⁸

5.18.3.18 Ina a ryby - Mangaia, Cookovy ostrovy

Na ostrově Mangaia zní jméno Hiny Ina a také zde má dva bratry, Tangi-kukua a Rupeho, jejichž jména odpovídají starým maorským

¹⁵⁹⁶ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 194-195.

¹⁵⁹⁷ pán všech mořských tvorů

¹⁵⁹⁸ Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 93-94. Též Hrych, E. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 565.

názvům holuba *kuku* a *rupe*.¹⁵⁹⁹ Ina zde má za úkol hlídat dům a vzácné šperky před vezlodějem Nganou. Ten jí však přelstí a veškeré cennosti ukradne. Když se její rodiče vrátí, velice se na ni rozhněvají a potrestají ji. Ina se proto rozhodla, že od nich odejde na svatý ostrov Motu-tapu k Tini-rauovi. Došla až na pobřeží oceánu a hledala způsob, jak se přes něj přepravit. U svých nohou spatřila malou rybku *avini*. „Protože věděla, že všechny ryby podléhají Tini-rauovi, oslovila rybku, jež se dívala přímo na ni:

*Rybičko! Jsi to ty, avini milující pobřeží?
Rybičko! Jsi to ty, avini, milující moře?
Pojď a odnes mě na zádech
k mému královskému muži Tini-rauimu
se kterým mám žít i umřít.“¹⁶⁰⁰*

Rybička byla velmi ochotná a Inino přání ráda splnila. Protože však byla malinká, nemohla Ininu váhu dlouho unést a po chvíli se převrátila, takže Ina spadla do vody. Ina se na rybku rozzlobila a udeřila ji. Proto má tato rybka dodnes překrásné pruhy nazývané Inino tetování. Dívka se vrátila zpět na břeh a hledala jinou rybu, která by jí převezla na vytoužený ostrov. Připlula k ní o něco větší ryba nazývaná *paoro* a také ochotně souhlasila, že Inu na svém hřbetu přes moře převezde. Ani ona však nedokázala dlouho nést tuto zátěž a brzy Inu setřásla. Dívka ji za to udeřila a vytvořila na ní krásné modré značky, které má dodnes. Vše se poté opakovalo ještě s rybou *api*, která byla potrestána začerněním těla a s *platýsem*, na jehož hlavu dívka vzteky dupla tak silně, že se její spodní část poposunula nahoru, takže od té doby musí plavat naplocho. Nakonec Ina oslovila žraloka, nasedla na jeho široký hřbet a vzala si s sebou dva kokosové ořechy. Když byli asi v půlce cesty, dostala dívka žízeň. Žralok zvedl svou hřbetní ploutev a kokosový ořech jí propíchl, aby se mohla napít. Později však dostala žízeň znovu, žralok zvedl svou hlavu a dívka o ni druhý ořech nakřápla. To však žraloka vyvedlo

¹⁵⁹⁹ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 184-185.

¹⁶⁰⁰ Tamtéž s. 186.

z rovnováhy, bolestí se potopil pod vodu a zanechal dívku svému osudu. „*Od té doby mají žraloci na hlavě výčnělek známý jako Inina rána*“. Přesto dívku štěstí neopustilo a na pomoc jí přišel sám král žraloků, velký Takea. Po dalších útrapách a dobrodružstvích Ina nakonec břehů ostrova Motu-tapu dosáhla. Po celém ostrově byly rybníky se slanou vodou, v nichž plavaly nejrůznější druhy ryb. Když Ina vstoupila do obydlí Tini-raua, pána všech ryb, spatřila dřevěný buben. Zabubnovala na něj a tím svého budoucího manžela přivolala. Časem mu porodila dvě děti, dceru Ature a syna jménem Koro. Její bratr Rupe po Ině však celou dobu tesknil, a když jednoho dne spatřil ptáčka *karaulu* (stehlík), požádal ho, aby do něho mohl vstoupit. Ptáček souhlasil a Rupe se v jeho podobě vydal sestru navštívit. Na ostrově se opět proměnil do své lidské podoby a byl velmi šťastný, že se sestrou opět shledal. Později za ní, společně s bratrem, přiletěla v podobě stehlíka i její matka a došlo k velkému smíření.¹⁶⁰¹

5.18.3.19 Tini-rauova říše – Mangaia, Cookovy ostrovy

Tini-rau přebýval se svým synem nějaký čas v severní části ostrova Mangaia. Každou noc se však někam vytrácel a syn si přál zjistit, kam chodí. Když ho jedné noci sledoval, viděl, jak otec stojí na břehu moře a pronáší zaklínadlo k mořským rybám. Na volání zaklínadla postupně připlouvaly různé ryby a nakonec i samotný ostrov Motu-tapu. Na tomto pohyblivém ostrově se postupně shromáždili všichni Tini-rauiho poddaní, kteří změnili svou podobu na částečně lidskou a na počest svého pána začali tancovat. Poté se ostrov i s tanečnicí dal do pohybu a brzy zmizel v dále oceánu. Koro, Tini-rauův syn, si pečlivě zapamatoval slova zaklínání a sám se jedné noci vypravil k moři. Také na jeho volání ryby v houfech připluly. Objevil se i ostrov Motu-tapu, na němž Koro mezi tanečnicí spatřil i svého otce a připojil se k němu. Od té doby již vyráželi na noční plavby společně.¹⁶⁰²

¹⁶⁰¹ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 184-188.

¹⁶⁰² Tamtéž s. 188-189.

5.18.3.20 *Ina a úhoř* – Mangaia, Cookovy ostrovy

Také na ostrově Mangaia se vypráví příběh o dívce a úhořovi. Dívka Ina se ráda koupala při východu a západu slunce v blátivém potůčku, kde žilo mnoho úhořů. Jeden z nich k ní často připlouval a tu a tam se jí dotknul. Když si na něho po nějakém čase Ina zvykla, proměnil se jednoho dne v pohledného mladíka a promluvil na ni: „*Jsem Tuna, bůh a ochránce sladkovodních úhořů. Tvá krása mě přiměla opustit svůj pochmurný domov a vybojovat si tvou lásku*¹⁶⁰³.“ Ina se do něho zamilovala a od té doby spolu trávili mnoho času. Tuna se však vždy na nějakou dobu vracel v podobě úhoře do blátivé říčky. Jednoho dne řekl Tuna dívce, že se musejí rozloučit. Dalšího dne přijde velká bouře a její vesnici zaplaví povodeň. Když voda vystoupí až k jejímu domu, Tuna připluje k jejímu prahu a Ina mu má useknout hlavu a pohřbít ji nedaleko svého domu. Tak se také stalo. Z hlavy úhoře vyrostla kokosová palma, na jejíchž plodech jsou uchovány Tunovy oči a ústa.¹⁶⁰⁴

5.18.3.21 *Rongo-mai* - Mangaia, Cookovy ostrovy

Rongo-mai je bohem velryb, který se také může sám ve velrybu proměňovat. Patří mu všechny stříbřité, pásované, skvrnitě a černé ryby. Je starším bratrem Tangaroi.

5.18.3.22 *Temu-i-te-are-toka* – Mangaia, Cookovy ostrovy

Velký žraločí bůh Temu-i-te-are-toka je jedním ze dvou nepřátel lidí, skrývajících se v oceánu. Společně s „Bouřlivou vlnou“ Tiko-kurou loví lidi a požírají jejich maso. Jednoho dne se odvážný Ngaru rozhodl, že si zápasem s nimi vydobude slávu. Pustil se proto na moře a obě dvě příšery neprávem urazil. Nastal boj. Mladíkův dědeček, král všech ještěrek Moko, usedl na skálu nad mořem a včas vnuka varoval před jejich útoky. „*Boj trval osm těžkých dnů a nocí, až ho Ngaru ukončil tím,*

¹⁶⁰³ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 197.

¹⁶⁰⁴ Reed, A. W. *Mýty a legendy Tichomoří*. Praha: Portál, 2002. s. 22-26. Též Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 197-197. Tento příběh byl rovněž zaznamenán ve vesnici Whanga-nui na Novém Zélandu. Též Campbell, J. *Primitivní mytologie*. Praha: Pragma, 2008. s. 185.

že hodil své prkno na příšery, které se s úlevou stáhly do svého starobylého přibytku na dně modrého oceánu.“¹⁶⁰⁵

5.18.3.23 Hina - Tahiti

Také na Tahiti nalézáme příběh o dívce Hině, kterou rodiče potrestali za ztracení rodinného pokladu. Dívka poté odplula na rejnoku se svým bratrem Ruem na ostrov Motu-tapu. Již sama pak ve člunu plula stále dál, až dosáhla měsíce. Stala se tak bohyní měsíce a její bratr pánem země.¹⁶⁰⁶

5.18.3.24 Duše - Tahiti

Také na Tahiti nalézáme víru, že duše utopenců vstupují do zvířat, nejčastěji žraloků či delfínů. Duše zemřelých se rovněž zjevovaly v podobě ptáků. Ptačí podobu na sebe mohli brát i někteří bohové. Například rajka byla *ata* boha Ta'aroy a rejnok byl nazýván jeho „plavající svatyní“. Bílá mořská vlaštovka byla *ata* boha Taneho.¹⁶⁰⁷

5.18.3.25 Hina, Te tuna a Maui - Napuka a Fagatu, Tuamotu

Na ostrově Napuka je příběh o Hině a úhořovi spojován s Mauim. Maui zde bojuje s Tunou a nakonec mu odsekne hlavu, kterou předává své ženě Hině. Následně každý z nich zasadí jednu Tunovu čelistní kost. Obě kosti vyklíčí, rostou a stávají se z nich první kokosové palmy na souostroví Tuamotu.¹⁶⁰⁸ Téměř stejný příběh je vypravován i na dalším tuamotském ostrově, Fagatu. Hina je zde manželkou obrovitého úhoře Te tuny, kterou mu Maui ukradne. Bojují spolu a po Te tunově porážce pohřbí Maui jeho hlavu do země. Opět z ní vyroste první kokosová palma.¹⁶⁰⁹

¹⁶⁰⁵ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 246.

¹⁶⁰⁶ Tamtéž s. 199.

¹⁶⁰⁷ Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 41 a 43.

¹⁶⁰⁸ Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 196.

¹⁶⁰⁹ Campbell, J. *Primitivní mytologie*. Praha: Pragma, 2008. s. 178-182.

5.18.3.26 *Mauiho ryba* - Tuamotu

Z ostrovů Tuamotu pochází mýtus, který líčí vylovení ostrova Tahiti „lovcem ostrovů“ Maui¹⁶¹⁰. Ve společnosti svých bratrů se Maui jednoho dne vydal na rybolov. Pluli velice dlouho, dokud jim známá země nezmizela z očí. Tehdy Maui vytáhl svůj lasturový háček, připojil k němu červená ptačí pera a potom hodil udici do moře. Když udice dosáhla až na samé dno, řekl Maui bratrům: „*Moje ryba zabrala.*“ Bratři poté zabrali velkými pádly a snažili se rybu vytáhnout na hladinu. Ryba, kterou si Maui přál vyzdvihnout, však byla nesmírně těžká. Maui proto začal pronášet karakiu:

„Klesá háček

Mauiho udice.

Přibližuje se k mé rybě

a získává mi slávu.

...

Klesá háček

Mauiho háček

klesá do Havaiki,

aby se pevně zachytil mé ryby.

Klesá háček

Mauiho háček,

klesá do Havaiki,

vyzdvihne rybu nad hladinu.

...

Klesá háček

Mauiho háček,

zabořil se do Havaiki,

povrch země se obnažuje.

Chytila se ryba,

na denní světlo vystupuje,

vynořuje se ryba – je to Tahiti!“¹⁶¹¹

¹⁶¹⁰ Maui Tiki Tiki

¹⁶¹¹ Stingl, M. *Vládcové ráje*. Praha: Knižní klub, 2005. s. 29-31.

5.18.3.27 *Ku-ula a Koon* - Havaj

Na Havaji je bohem rybářů Ku-ula a jeho žena Hina je bohyní ryb. Jejich domovem je ostrov Maui v Havajském souostroví. Ku-ula si postavil na pobřeží rybník a v něm shromáždil velké množství nejrůznějších ryb, které vždy přišly na jeho zavolání. Na ostrově Molokai však žil velký úhoř jménem Koon (Tuna), který se rozhodl Ku-ulův rybník vyloupit. Bůh rybářů jej ale chytil při činu, a ačkoliv se Koonovi podařilo nejprve uniknout, Ku-ulův a Hinin syn Aiai ho nakonec chytil a zabil.¹⁶¹²

5.18.3.28 *Hina a alae* - Havaj

Hině, ženě či dceři boha Kanaloa, byla zasvěcena bahenní slepice *alae*. Maui chtěl tohoto ptáka použít jako návnadu při lovení podmořské země, ale Ina skryla jedno křídlo tohoto ptáka a zhatila tak Mauiho plán. Mořské dno (nazývané stolem Laky) se zlomilo a vzneslo se k povrchu pouze ve formě ostrovů.¹⁶¹³

*„Velký hák Mauiho na ryby,
.....
jeho udice, provaz přirozeně zkroucený.
.....
Návnadou byl Hinin alae.
Spust' dolů z Havaje
posvátnou změt', bolestnou smrt
svázanou se základy země.
Nadnáší se k povrchu moře.
Hina skryla křídlo alae, rozbil se stůl Laky,
[návnada] se snesla dolů ke Keovi;
ryba ji snědla, ulua z blátivých hlubin.”¹⁶¹⁴*

5.18.3.29 *Kanalou* - Havaj

Chobotnice je ztělesněním havajského boha moře Kanaloua.¹⁶¹⁵ Setkává se s ní Maui, jenž jí vyškrábe osmero očí.¹⁶¹⁶

¹⁶¹² Andersen, J. C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 201-202.

¹⁶¹³ Tamtéž s. 202-203.

¹⁶¹⁴ Tamtéž s. 202.

5.19 AUSTRÁLIE

5.19.1 Osídlení Austrálie

Kdysi dávno byla australská země tichá a opuštěná, neboť zde ještě nikdo nežil. Znali ji pouze ptáci, kteří se stěhovali za teplem. Když se poté vraceli zpět do své domoviny, vyprávěli o všem, co viděli. Ve srovnání s jejich původní nehostinnou zemí oplývala Austrálie hojností potravy, a proto se zvířecí náčelníci usnesli, že ji navštíví. Měli však pouze malé a nestabilní kánoe a na těch se přes rozbouřené moře plavit nemohli. Pouze velryba vlastnila plavidlo, které by mohlo pojmout všechny obyvatele. Vydali se proto za ní a vylíčili jí všechny krásy země, do které se chtěli plavit. Velryba vyslechla jejich prosby, ale kánoi jim půjčit odmítla. Náčelníci proto vymysleli lest. Vyhledali mořskou hvězdici, která se s velrybou přátelila, a vylíčili jí nádhernou zemi, do které ji odvezou. Musí však odlákat pozornost velryby, zatímco oni jí kánoi ukradnou. Hvězdice souhlasila: „*Zabavím velrybu, nebude nic vědět. Pak vezměte její kánoi a plujte k zemi, která čeká.*“¹⁶¹⁷ Hvězdice opravdu velrybu zabavila, vyprávěla jí příběhy a vybírala vši z vlasů tak dlouho, až nakonec velryba usnula. Ostatní zvířata se mezitím zmocnila loďky a vydala se na cestu přes moře. Když se velryba probudila a uviděla, že její kánoe zmizela, domyslela si, že ji hvězdice podvedla. Chtěla se pomstít a zloděje dohonit, ale nepodařilo se jí to a zvířata v pořádku dorazila ke břehům své vysněné země.¹⁶¹⁸

5.19.2 Duhový had – Arnhemská země, Severní teritorium

Australská mytologie vypráví příběh Duhového hada a jeho ženy. Duhový had byl strážcem řeky. Lidem dovoloval, aby lovili ryby, ale pouze, pokud mají hlad. Pokud je zabíjeli pouze pro zábavu, velice se rozzlobil. „*Duhový had je nádherné stvoření s červenými a žlutými podélnými pruhy. Jeho žena je zase od hlavy až ke konečku ocasu celá*

¹⁶¹⁵ na jiných místech nazývaném Tangaroa

¹⁶¹⁶ „Číslo osm, které je magické v celé Polynésii, je určitě odvozeno od počtu ramen chobotnice.“ Krupa, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. s. 89.

¹⁶¹⁷ Reis, V. *Křišťálové sestry*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1966. s. 107.

¹⁶¹⁸ Tamtéž s. 107-108.

*modrá. Občas jdou po dešti spolu na procházku a na obloze se objeví jako velikánský oblouk. Pak musí být člověk opatrný, protože had se jako blesk vrhne na každého hlupáka, který chytá ryby jen pro zábavu. A na oplátku jím pak nakrmí ryby.*¹⁶¹⁹ Jednou blízko řeky napadaly kroupy, které do té doby nikdo z tamních lidí neviděl, a proto si je dlouho a se zájmem prohlíželi. Jak kroupy začaly roztávat, pomaličku se nořily do země, až zmizely úplně. Lidé chtěli zjistit, zda jsou kroupy v zemi stále a tak začali zem rozhrabávat. Vyhrabali však pouze červy. Nejstarší a nejmoudřejší stařec kmene poté prohlásil: „*To jsou děti duhového hada. Vylíhly se z bílých vajec, která spadla z nebe*“¹⁶²⁰, čemuž věří až dodnes.

5.19.3 Duha proměněná v rybu -Arnhemská země, Severní teritorium

Kdysi dávno bylo možné vidět duhu na obloze neustále. Byl to Nimbuwa, který se díval shora na svět ležící hluboko pod ním. Když jednou překlenul jezero, spatřil krásnou ženu, zamiloval se do ní a sestoupil z oblohy. Od té doby můžeme vidět duhu na obloze pouze po dešti. Nimbuwa vklouzl do jezera a proměnil se v rybu. Nedlouho poté žena zaslechla dva pelikány, kteří si povídali o krásné velké rybě v nedalekém jezírku. Žena se k němu vydala a opravdu v něm uviděla velkou *barramundu* s ostrými zuby. Snažila se ji ulovit, ale ryba se jí nebála a útoky snadno odrážela. Pojednou se ryba začala zvětšovat, boky se jí zaoblovaly, až nakonec vypadala jako měsíc. Podplavala pod ženu, posadila si ji na záda a vyskočila z vody. Na zádech létají Duhy-ryby pak žena cestovala mnoho mil. Nakonec se však Nimbuwa unavil, přistál a proměnil se ve skálu. Ženin muž však sledoval, kam letí a došel k němu právě ve chvíli, kdy se proměnil v kamenného muže, objímajícího svou kamennou rukou ženu. Manžel se pokusil useknout skalnímu muži hlavu a jeho žena se k němu rozběhla. Už k němu však nedoběhla. Skálu obklopil záblesk světla všech barev duhy a žena i její manžel zkameněli.

¹⁶¹⁹ *Děti duhového hada*. Praha: Argo, 2000. s. 129. Duha je pro obyvatele Austrálie známkou toho, že nastalo období dešťů a tedy i obnovy, plodnosti a nadbytku. Tvarem těla jsou hadi podobní tvaru duhy na obloze, a proto je: „*víra v duhového hada na severu Austrálie ... běžně rozšířená.*“ Tamtéž s. 142. Duhový had přivolává povodeň na ty, kteří porušili zákazy tabu, a ženám ulehčuje porod. Bodrogi, T. Austrálie. *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 220.

¹⁶²⁰ *Děti duhového hada*. Praha: Argo, 2000. s. 129.

Od té doby se z planiny Arnhemské země na severu Austrálie zvedá vysoká skála s vrcholem napůl odděleným od dolní části a nedaleko od ní stojí dva kamenné sloupy.¹⁶²¹

5.19.4 Pták mandelík a had - kmen Anula, Severní teritorium

Kmen Anula spojuje ptáka mandelíka s deštěm, a nazývá jej proto dešťovým ptákem. Kdysi dávno prý měl pták mandelík za partnera hada, který žil v jezeře a přivolával déšť tím, že prskal na oblohu tak dlouho, až se objevila duha a mraky a začalo pršet.¹⁶²²

5.19.5 Duhový had Tugine - Queensland

Jiný příběh vypráví o Duhovém hadu Tugine. „*Jeho tělo pokrývají šupiny a ve světle hrají mnoha barvami. Když se na obloze objeví duha, je to známka toho, že se Tugine na mořské hladině protahuje a prohýbá a sluneční paprsky se od jeho šupin odrážejí zpět na oblohu.*“¹⁶²³ Před mnoha lety tábořila blízko mořského břehu skupina domorodců, která se vydala lovit ryby. V táboře zůstali pouze dva chlapci, kteří jej měli hlídat. Lovci je varovali, ať nechodí ani do lesa, kde by je mohli sežrat divocí psi, ani k moři, kde by je mohl chytit Tugine. Chlapci se ale v táboře brzy začali nudit a také jim bylo velké horko, takže za nějakou dobu neodolali a šli si zaplavat do moře. Duhový had je však spatřil a proměnil je ve skály.¹⁶²⁴

5.19.6 Bažant a potopa – Queensland

Bažant měl magickou moc vyvolávat prudkou povodeň. Přivolal ji na orlovce, aby ho tak potrestal za to, že mu ukryl oštěpy vysoko v koruně stromu. Povodeň smetla orlovce do moře a od té doby tam musí žít.¹⁶²⁵

¹⁶²¹ Novotný, S. *Mýty a pohádky původních obyvatel Austrálie*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 85-86 a *Děti duhového hada. Mýty a legendy Austrálie*. Praha: Argo, 2000. s. 50-51.

¹⁶²² Frazer, J. G. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. s. 68.

¹⁶²³ Novotný, S. *Mýty a pohádky původních obyvatel Austrálie*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 76.

¹⁶²⁴ Tamtéž s. 76-77.

¹⁶²⁵ Tamtéž s. 50-51.

5.19.7 Jestřáb, vodní krysa a treska - Wathiwathiové, Tatathiové, Nový Jižní Wales

Mýtus Wathiwathiů říká, že za dávných časů patřil oheň pouze dvěma Bookoomuriům – vodní kryse a tresce. Žili na břehu řeky Murray a tajemství ohně žárlivě střežili. Jednoho dne zastihl jestřáb vodní krysu a tresku v okamžiku, kdy vařili škeble nasbírané v řece a nedávali na oheň pozor. Vyletěl do takové výšky, kde ho treska ani vodní krysa již nemohli spatřit, a způsobil vichřici. Ta oheň rozfoukala na všechny strany.¹⁶²⁶

Tatathiové vypráví, že v řece Murray žila vodní krysa. Ve své chýši udržovala oheň, na kterém vařila škeble vylovené v řece. Jednoho dne, když byla vydra v řece, z ohně vylétla jiskra, kterou chytil malý jestřáb. Ten měl připraveno dostatek hořlavého materiálu a tak se oheň rozšířil do celého okolí.¹⁶²⁷

5.19.8 Měsíc ryba

Jednoho slunného dne přeplavaly dvě ženy průliv mezi ostrovem a pevninou a vystoupily na ostrov. Zanedlouho však dostaly hlad a byly velmi šťastné, když se jim podařilo ulovit rybu. Připravily si ohniště a vydaly se ještě nasbírat kořínky a zeleninu. Když se vrátily, nemohly rybu nikde najít, ale v písku a trávě byly její stopy. Ženy se po nich vydaly a došly až ke kmeni vysokého stromu. Ryba byla už v půli kmene a šplhala stále výš. Nakonec vystoupala až na oblohu, kde se její tělo zakulatilo a stal se z ní Měsíc. Od té doby ženy každou noc rybu-měsíc pozorovaly na její nebeské pouti.¹⁶²⁸

5.19.9 Ryba Otčut – Nový Jižní Wales a Victoria

Kdysi dávno tábořila u Labutí hory rodina. Rybář jménem Totjergvil, jeho dvě ženy Černé labutě, dva synové a tchyně. Nedaleko odtud bylo jezero, v němž žila obrovská ryba, a muž se ji rozhodl ulovit. Vyrobil si

¹⁶²⁶ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 13-14.

¹⁶²⁷ Tamtéž s. 14.

¹⁶²⁸ *Děti duhového hada. Mýty a legendy Austrálie*. Praha: Argo, 2000. s. 20-22.

člun z kůry, tiše doplul nad spící rybu a zranil ji oštěpem. Klidná voda se v mžiku rozbouřila a ke břehu se hnaly obrovské vlny. Ryba, které se říká Otčut, prapředek murrayských tresků, se v hlubokých vodách jezera probudila, vrazila hlavou jako beranidlem do břehu a vynořila se o kus dál na povrchu země. Celý den poté Otčut prchala před Totjergvilem vrhajícími oštěpy a svým tělem vytvářela mohutné vodní koryto. Rybáře však tímto korytem nesla mohutná vlna a tak mohl Otčut stále pronásledovat. Když nastala noc, rybář se utábořil a také Otčut pohodlně odpočívala v hluboké tůni, kterou si vyhloubila svými ploutvemi. Ještě před východem slunce se však rybář vydal tresku znovu hledat. Brzy ji dostihl a poranil ji dalším oštěpem. Vyděšená ryba proto prchala dál napříč pevninou a hloubila tak nekonečné koryto, kterým proudila dravá voda. Každé noci ryba i rybář odpočívali a před svítáním začala jejich honička nanovo. Ryba ale v sobě měla již mnoho oštěpů a nakonec svým zraněním podlehla. Tak vznikla řeka Murray. Oštěpy dodnes vidíme na murrayských treskách jako ostny. Otčut byla proměněna ve hvězdu a zklamaný rybář se vrátil k Labutí hoře.¹⁶²⁹

5.19.10 Gurangač – Nový Jižní Wales

Před mnoha a mnoha lety, v době snů, žil ve velmi hluboké tůni na soutoku řek Wollondilly a Wingecaribee v dnešním Novém Jižním Walesu tvor jménem Gurangač. Gurangač byl napůl rybou a napůl plazem s blýskavými šupinami zelené, růžové a zlaté barvy. Jeho oči v čisté vodě svítily jako dvě jasné hvězdy. Jednou se však kunovec Mirragan rozhodl, že tuto nádhernou rybu uloví. Naházel do vody mnoho jedovaté kůry, jež měla Gurangače donutit vylézt z tůně ven, a čekal. Jedovatá voda rybě působila velké bolesti, ale neohrožovala ji na životě. Kunovec se proto vypravil pro novou kůru a Gurangač si mezitím připravoval únikovou cestu. Vyhloubil nové koryto řeky a zaplnil je vodou. Tak vzniklo dnešní údolí řeky Wollondilly. Poté se znovu pustil do hrabání a vytvořil v údolí jezero, dnes nazývané Skalnaté (Rock Waterhole). Poté ještě vyhloubil další místa a kamkoliv plaval, tam jej provázala bouřící

¹⁶²⁹ *Děti duhového hada. Mýty a legendy Austrálie.* Praha: Argo, 2000. s. 75-76.

voda připomínající povodeň. Mirragan ho však neustále pronásledoval a svedli spolu také mnoho bojů. Mirragan si nakonec povolal na pomoc své čtyři přátele, nejlepší potápěče – kormorána, potápku, kachnici tmavou a kachnu kaštanovou. Kormoránovi, který se potopil až ke dnu hlubokého jezera, v němž se Gurangač skrýval, se nakonec podařilo vytrhnout ze zad ryby velký kus masa, který si společně s přáteli na břehu upekli a snědli. Ráno se pak vydali zpět do svých domovů za horami.¹⁶³⁰

5.20 SEVERNÍ AMERIKA

5.20.1 ARKTICKÁ OBLAST

5.20.1.1 Sedna – Mackenzie, Netsilikové, Mědění Eskymáci, Iglulikové a Eskymáci z Baffinova ostrova a Grónska¹⁶³¹

Mezi Eskymáky je známý příběh o krásné mladé dívce Sedně a jejím manželovi Bouřňákově.¹⁶³² Bouřňák se zjevil uprostřed strašlivé bouře a Sednu unesl.¹⁶³³ Její otec se ji vydal zachránit, ale když s ní plul na loďce k domovu, přihnal se Bouřňák a otec, aby se sám zachránil, shodil dívku do moře.¹⁶³⁴ Sedna se však prsty zachytila člunu a otec jí postupně odsekával části rukou. Z prstů vznikly různé druhy ryb, z předloktí lachtan a tuleň a ze zbytků rukou velryby. Sedna sama se proměnila v mrože a od té doby vládne veškeré mořské vodě a živočichům, které rybářům posílá nebo odnímá.¹⁶³⁵

5.20.1.2 Akhlut – Eskymáci, pobřeží Beringova moře, Aljaška

Eskymáci z pobřeží Beringova moře znají zabijáckou velrybu Akhlut potulující se zemí v podobě vlka. Při svých cestách zabíjí lidi i

¹⁶³⁰ Novotný, S. *Mýty a pohádky původních obyvatel Austrálie*. Praha: Volvox Globator, 2000. s. 78-81.

¹⁶³¹ Tento příběh se traduje prakticky na celém území od Grónska po Aljašku.

¹⁶³² Nansen, F. *Život Eskymáků*. Praha: Mladá Fronta, 1956. s. 150.

¹⁶³³ Dle jiné verze Bouřňák (či vodní pták) Sednu zlákal vidinou bohatství, které však bylo pouhou iluzí.

¹⁶³⁴ Opět jiná verze vypráví, že otec Sedny Bouřňáka (vodního ptáka) zabil a pronásledovali ho jeho příbuzní.

¹⁶³⁵ Nansen, F. *Život Eskymáků*. Praha: Mladá Fronta, 1956. s. 150 a Horák, J. *Oheň na sněhu*. Praha: Argo, 1998. s. 54-57 a Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřežovice: Rebo productions, 2002. s. 46. Též Cotterell, A. *Die Welt der Mythen und Legenden*. Stuttgart: Deutscher Bücherbund, 1990. s. 160.

zvířata. Jsou li spatřeny vlčí stopy vedoucí do moře, jedná se o místo, kde se z vlka stala opět zabijácká velryba.¹⁶³⁶

5.20.1.3 Havran stvořitelem - Inuité, Kobukové, Aljaška

Kobukové věří, že Havran vytvořil zemi po velké potopě tak, že na oštěp nabodl plovoucí hliněný drn, který se ale poté znovu potopil. Havranovi se drn podařilo vytáhnout do lodi a zabít. V tom okamžiku se drn proměnil v pevninu. Dle aljašských Inuitů Havran zabil harpunou obrovské mořské zvíře bez začátku a konce, ze kterého se poté stala země.¹⁶³⁷ Inuité z ostrova Kodiak říkají, že ve chvíli, kdy Havran přinesl z nebe světlo, snesla se dolů bublina, ve které byli první muž a žena. Jak spolu soupeřili, natahovali bublinu a postupně tak vytvořili současný svět s kopci a horami. Ty se zvedají v místech, kde první lidé tlačili rukama a nohama na bublinu.¹⁶³⁸ „*Západní Eskymáci považují za stvořitele světa a kulturního hrdinu orla nebo havrana*“¹⁶³⁹

5.20.1.4 Amikuk – Eskymáci, Aljaška

Po celé Severní Americe vystupují v mýtech vodní hadi. Například aljašské mýty vypravují o Amikukovi, mořském hadovi, který stahuje neopatrné lovce z kajaků do hlubin moře.¹⁶⁴⁰

5.20.1.5 Zvířecí manželé - Eskymáci

Dvě sestry odešly na břeh moře a přály si získat manžely. Jedna si přála za muže velrybu a druhá orla. Tato zvířata poté skutečně k dívkám přicházejí a berou si je za ženy.¹⁶⁴¹

¹⁶³⁶ Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 8.

¹⁶³⁷ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 39.

¹⁶³⁸ Tamtéž s. 73.

¹⁶³⁹ *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 55.

¹⁶⁴⁰ Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 117.

¹⁶⁴¹ Nansen, F. *Život Eskymáků*. Praha: Mladá Fronta, 1956. s. 161.

5.20.1.6 *Manžel kormorán* - Eskymáci

Dva staří manželé měli jedinou dceru. Jednou k nim zavítal neznámý muž a prosil je, aby mu dali dceru za manželku. Stařečci souhlasili. Když o něco později přišli svou dceru navštívit, odešel její manžel na lov. Stařec se za ním podíval oknem, ale uviděl jen kormorána, jak letěl nad moře, ponořil se a vylovil plotici. Hned nato zeť vešel do domu a přinesl plotici, kterou starce pohostil. Po návratu domů chtěl stařec čin zetě zopakovat, vyjel proto s loďkou na moře a přivázal si k tělu kámen na dlouhém řemenu. Svě ženě řekl, aby ho vytáhla, až zatahá za řemen. Když ho ale žena po delší době vytáhla, byl už mrtvý.¹⁶⁴²

5.20.2 SUBARKTICKÁ OBLAST

5.20.2.1 *Velká ryba z jezera Iliamna* – Tanainové

Tanainové vyprávějí mýty o velmi silné, obludné rybě, která napadala lodě. Prokousla jim dno a tak je potopila.¹⁶⁴³

5.20.2.2 *Velký Had a potopa* – Čipevajové, Odžibvejové

Jednoho dne uchwátíl Velký Had bratrance hrdiny Nanaboža a stáhl ho do hlubokého jezera. Nanabožo zahlédl na dně jezera dům Velkého hada, který byl plný zlých duchů a uprostřed nich ležel sám Velký Had. „*Hlavu měl Velký Had červenou jako tykev. Lité oči mu žhnuly jako oheň. Celé tělo pokrývaly tvrdé a lesklé šupiny všech barev a odstínů.*“¹⁶⁴⁴ Nanabožo přikázal větrům, aby se utišily, mrakům, aby zmizely z oblohy a slunci, aby jezero spalovalo svým žářem, dokud voda nezačne vřít. Sám se poté proměnil v pahýl uschlého stromu a čekal, až začnou hadi z jezera vylézat. Nanabožo počkal, až všichni hadi vylezou z jezera, uchýlí se do stínu stromů a usnou. Poté vzal luk a šípy a střelil Velkého hada přímo do srdce. Velký Had věděl, že na své zranění zemře, odplazil se však ještě do jezera a rozhodl se, že Nanaboža zničí. Zvedl vody

¹⁶⁴² Velmi podobný příběh se vypráví i v Norsku. Nansen, F. *Život Eskymáků*. Praha: Mladá Fronta, 1956. s. 161.

¹⁶⁴³ G Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 28.

¹⁶⁴⁴ Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů. Praha: NLN, 2000. s. 271.

jezera a ty brzy zaplavily celou zemi. Nanabožo, ostatní lidé a zvířata utekli na vrchol nejvyšší hory, ale protože voda stále stoupala, zhotovil Nanabožo vor, na který všichni nastoupili a pluli po vodní hladině. Po mnoha dnech začala hladina vody konečně klesat a oni zjistili, že Velký Had je mrtev a jeho druzi se vrátili na dno jezera duchů, kde přebývají dodnes. Ze strachu před Nanabožem se již nikdy neodvážili vylézt ven.¹⁶⁴⁵

5.20.2.3 Wisakedjak a hadi – Kríové

Wisakedjak a jeho bratr žili šťastně společně se svými rodiči. Jednoho dne však otec zjistil, že jejich matka se stýká s hady a nařídil chlapcům utéct. Ve vzteku zabil hady i svou manželku, ale žena otce i své syny pronásledovala i po smrti. Chlapce zachránil jeřáb, přenesl je přes řeku a matku shodil do vody, kde se proměnila v jesetera. Wisakedjakův bratr byl později zabit vodním hadem, Wisakedjak sám se stal obávaným bojovníkem a svého bratra pomstil zabitím hadího náčelníka. Při tomto boji však hadi způsobili potopu světa. Wisakedjak se zachránil a z hlíny stvořil nový svět.¹⁶⁴⁶

5.20.2.4 Mišipešeu – Odžibvejové

Odžibvejové uctívají rohatého vodního hada jménem Mišipešeu, který žije v hlubokých jezerech a řekách a také jim vládne. Podle některých verzí mýtu je původcem prvotní potopy. Čerí jezerní vody a řeky mění v dravé peřeje, kde lidé často utonou. Pokud se plazí po pevnině, sytí zem vodou a zanechává za sebou močály a pohyblivé písky. Je počátkem všech hadů, neboť byl bleskem roztříštěn na malé kousky, které se poté proměnily v hady. Zároveň je však dárcem medicíny zajišťující zdraví, bohatství a úspěch. Ani ta však není jednoznačně pozitivní. Šaman, který medicínu od hada obdržel, sice prožil na člověka neobyčejně dlouhý život, avšak zemřel v chudobě a osamocení, neboť jeho žena a děti zemřely již dávno před ním.¹⁶⁴⁷

¹⁶⁴⁵ Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů. Praha: NLN, 2000. s. 271-274.

¹⁶⁴⁶ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejoyice: Rebo productions, 2002. s. 81-84.

¹⁶⁴⁷ Tamtéž s. 49-52.

5.20.3 SEVEROZÁPADNÍ POBŘEŽÍ

5.20.3.1 *Havran a potopa* - Tlingitové

Nepřestávající bouře působily potopu a hladomor. Demiurg a trickster Havran unikl stoupající vodě tak, že se uchýlil na střechu světa, kde se držel zavěšený za zobák. Když voda začala opadávat, nařídil moři, aby se stáhlo a on tak mohl nasbírat mořské plody. To je původ přílivu a odlivu.¹⁶⁴⁸ Havran též lidem přinesl světlo.

5.20.3.2 *Havranovo dobrodružství* - Tlingitové

Havran na sebe mohl vzít jakoukoliv podobu, dokázal se proměnit i v člověka a kromě létání a chůze uměl plavat pod vodou jako nejrychlejší ryba. Jednoho dne dostal Havran hlad a na mořském břehu spatřil rybáře. Proměnil se ve starce s bílými vousy, skočil do vody, plaval od jedné udice k druhé a ožíral z nich návnadu. Rybáři dlouho nemohli přijít na to, kdo jim návnady ujídá. Jeden rybář trhl udicí tak prudce, že ji vytáhl i s Havranovou čelistí. Rybář se tomu velice podivil a vyděsil se, že čelist jistě patří nějakému zlému duchovi. Utekli proto k náčelníkovi. Havran vylezl z vody a připojil se k rybářům. Zakryl si ale dolní polovinu obličeje, aby nikdo z nich nepoznal, k čemu došlo. Mezitím se rybáři i s náčelníkem vrátili a čelisti zkoumali. Podávali si je mezi sebou, až se nakonec dostaly i k Havranovi. Ten si je nasadil na původní místo tak rychle, že nikdo nestačil postřehnout, co se vlastně děje. Poté se rychle proměnil v ptáka a odletěl pryč. Teprve teď lidem došlo, kdo jim kradl návnady a že rybář chytil na udici šibala Havrana.¹⁶⁴⁹

5.20.3.3 *Ptáci a oheň* - Tlingitové

V dobách počátku světa oheň existoval pouze na ostrově v moři. Havran pro něj doletěl a přinesl ho na zemi. Jiná verze tohoto mýtu říká, že na počátku vlastnila oheň pouze sněžná sova, která ho pečlivě střežila daleko na moři. Havran svolal všechny lidi, kteří měli podobu zvířat, a ti

¹⁶⁴⁸ Lévi-Strauss, C. *Mythologica*****. Praha: Argo, 2009. s. 211.

¹⁶⁴⁹ *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů*. Praha: NLN, 2000. s. 26-27. Též Radin, P. *Trickster. Mýtus o Šibalovi. Indiánský mýtus v kontextu světových mytologií*. Praha: Dobra, 2005. s. 116.

se postupně pokoušeli oheň získat. Nakonec se to podařilo jelenovi.¹⁶⁵⁰ Další verze tohoto mýtu vypráví, jak havran shromáždil všechny druhy vodních ptáků a poté vyzval luňáka, aby oheň přinesl. Tomu se to opravdu podařilo, ale popálil si při tom zobák a proto ho má dodnes tak krátký.¹⁶⁵¹

5.20.3.4 Kosatky vyřezané ze dřeva - Tsimšjané, Tlingitové

Asdiwal se vydal na lov se svými švagry a ti ho zanechali bez potravy na malém útesu. Zvedla se bouře a vše unášela pryč. Asdiwal se však proměnil v ptáka¹⁶⁵² a v této podobě se dokázal udržet nad vlnami. Když se poté vrátil ke své rodině, rozhodl se, že švagry potrestá a ze dřeva vyřeže zabijácké kosatky. Postupně vyzkoušel několik druhů dřev, ale kosky nechtěly plavat, dokud je nevyřezal ze dřeva žlutého tisu. Když je poté namaloval pruhy a jejich břicho natřel bílou barvou, odplavaly kosatky na moře. O něco později se Asdiwalovi švagři vydali na lov a on přikázal kosatkám, aby prorazily do jejich člunů díry a tak je zabily.¹⁶⁵³

5.20.3.5 Kosatka – Tlingitové, Haidové

Tlingitové a Haidové věří, že se duše utopených lidí vtělují do kosatek a žijí s všemocnými stvořeními v podmořské vesnici. Haidové též věří, že příchod kosatky způsobuje příboj.¹⁶⁵⁴ Rovněž losos je spojován s podmořským vesmírem, kde existují mořští savci i ryby v lidské podobě. Losos se uměl převtělit v jakéhokoliv jiného živočicha nebo předmět a každoročně se vracel jako ryba, aby své tělo poskytl lidem.¹⁶⁵⁵

¹⁶⁵⁰ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 189.

¹⁶⁵¹ Tamtéž s. 190.

¹⁶⁵² Jeho nadpřirozeným otcem byl rovněž pták, nebeský posel, jménem Hatsenas..

¹⁶⁵³ Lévi-Strauss, C. *Strukturální antropologie - dvě*. Praha: Argo, 2007. s. 142-143. Podrobnosti o různých druzích dřev uvádí Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 335.

¹⁶⁵⁴ Tyto kmeny kosatky nelovily jako součást potravy. Ze všech kmenů severozápadního pobřeží, pouze Nuu-chah-nulthové loví velryby „Bouřňákovy lososi“. Dle jejich mýtů měl Bouřňák pod křídly bleskové hady, které vrhal dolů a zabíjel tak velryby na hladině. Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 87 a 93.

¹⁶⁵⁵ Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 93.

5.20.3.6 *Lososí chlapec* - Haidové

Haidové si vyprávějí příběh o Lososím chlapci, který urazil lososa a byl proto odveden do země lososích bytostí. Tam se naučil rituály, které musí rybáři vykonávat, když lososa uloví. Chlapec se poté nakrátko vrátil ke svým lidem, aby je rituály naučil a poté odešel navždy žít k lososům.¹⁶⁵⁶

5.20.3.7 *Havran a Vládkyně lososů* - Cimšjané

Havran se v lidské podobě oženil s Vládkyní lososů. Kdykoliv tato krásná dívka ponořila prsty do vody, objevovala se hejna lososů. Havran však použil páteř jednoho lososa jako hřeben a když se mu přilepil do vlasů, prokrel ho. Jeho lososí manželka se urazila a odplavala pryč. Přičinila se také, aby od té doby bylo obtížnější lososa chytit a stanovila, že se lososi musejí vracet do vody, aby se tak zajistila nesmrtelnost druhu.¹⁶⁵⁷

5.20.3.8 *Qanekelak* – Bella Bella

Zabijácká velryba žijící v dobách, kdy ještě neexistovala země a všude byla jenom voda a led. Horní část jejího těla je lidská, ale spodní je velrybí. Jednoho dne položil Qanekelak ruce na své tělo, stal se člověkem a předkem klanu zabijáckých velryb. Stvořil psa a daroval ho lidem. Poté cestoval a pojmenoval všechna zvířata i lidi.¹⁶⁵⁸

5.20.3.9 *Velryby* - Kwakiutlové

Kwakiutlové si vyprávějí příběh o muži jménem „Ten, který stále žije na pobřeží“. Ten měl dceru jménem „Žena, jež přináší smrt“, s níž se proti jeho vůli oženil Kojot. Otec se na něj proto velice rozzlobil a pokusil se ho několikrát zabít, ale nikdy se mu to nepodařilo. Jednoho dne s ním Kojot a jeho žena jeli v kánoi. Kojot žvýkal kousek dřeva, dokud nebylo

¹⁶⁵⁶ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřeějovice: Rebo productions, 2002. s. 41.

¹⁶⁵⁷ Tamtéž s. 39.

¹⁶⁵⁸ Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 247.

úplně měkké, a poté ho vytvaroval do podoby velryby. S výkřikem, ať se stařec stane zabijáckou kosatkou, jej poté vhodil do moře. V tom okamžiku se z moře vynořily velryby a stáhly otce do vln.¹⁶⁵⁹

5.20.3.10 Hromopták a kosatka Marhenurh - Kwakiutlové

Dle víry Kwakiutlů je největším nepřítelem hromoptáka Kwunkwanekulegyiho kosatka Marhenurh. Marhenurh je duchem moří a tyranským vládcem hlubin a podsvětí. Hromopták však nad ní vždy vítězí. Jejich boj je častým námětem totemových sloupů. Hromopták se živí mořskou nestvůrou, obrovským ještěrem jménem Cain-Ku.¹⁶⁶⁰

5.20.3.11 Sisiutl – Haidové, Bella Kolové, Kwakiutlové, Nutkové

Sisiutl je, dle Nutků, hrůzná mořská obluda. Má dvě hlavy, proto vidí dopředu i dozadu. Je hledačem duší, jehož příbuzní Stlalakum létají s větrem a přinášejí sny. „*Sisiutl se volně pohybuje vodami, slanými i sladkými. Pohybuje se i v přívalech deště, neboť se dokáže proměňovat. Vyhledává ty, kdo nedokáží ovládnout svůj strach, kdo nemají svou Pravdu. Sisiutl je hrůzný, děsivý, [...] jeho rozeklaný jazyk šlehá do duše děs. Vypadá jako had, který nemá ocas, ale na každém konci těla má jednu hlavu.*“¹⁶⁶¹ Sisiutl tráví věčnost hledáním Pravdy a hledáním těch, kdož pravdu znají. Lidé si musí stát na své Pravdě. Pokud tak učiní a překonají svůj vlastní strach, Sisiutl jim požehná svým kouzlem, Stlalakum je budou navštěvovat a připomínat, že svou pravdu najdou pouze ve vlastním nitru.¹⁶⁶² O Sisiutlovi hovoří rovněž mýty Kwakiutlů. V jejich pojetí má had rovněž dvě hlavy, navíc však ještě lidskou tvář uprostřed těla. Všechna tři jeho čela zdobí rohy jako odznaky moci.¹⁶⁶³ Sisiutl má nezřízenou chuť k jídlu a schopnost proměnit člověka v kámen nebo mořskou pěnu. Kdo ho dokáže porazit a zabít, toho bude jeho kůže ochraňovat před smrtí. Je ve stálém konfliktu s Bouřňákem. Šamané však

¹⁶⁵⁹ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejevovce: Rebo productions, 2002. s. 75.

¹⁶⁶⁰ Michalcová, J. *Pod křídly hromoptáka*. [online]. [cit. 2011-02-06]. Koktejl, 2003, č. 2.

¹⁶⁶¹ Cameronová, A. *Dcery měděné ženy*. Volary: Stehlík, 2003. s. 30.

¹⁶⁶² Tamtéž s. 30-31.

¹⁶⁶³ Boas, F. *The Social Organization and Secret Societies of the Kwakintl Indians*. Report of the U.S. National Museum for 1895, 1897. p. 311–738

od něj mohou čerpat svou moc. „*Sisiutl vypadá jako had, plave jako ryba a navíc může cestovat po zemi i pod zemí.*“¹⁶⁶⁴ Rovněž kmeny Bella Kúlů a Haidů věří v Sisiutla stvořeného na počátku věků.¹⁶⁶⁵

5.20.4 NÁHORNÍ PLOŠINA (PLATEAU)

5.20.4.1 *Havran a oheň* - Lilluetové

Lilluetové vypráví o původu ohně následující příběh. Kdysi dávno žili dva přátelé, Havran a mořský Racek. Havran měl čtyři sluhy – červa, blechu, veš a vešku. V té době byla na světě tma, neboť mořský Racek měl denní světlo schované ve skříňce a dovolil mu vyjít ven pouze tehdy, když to sám potřeboval. Avšak Havran skříňku rozbil a dovolil tak světlu, aby se rozšířilo po celém světě. Havran nyní zatoužil i po ohni, který vlastnili lidé žijící daleko odsud. Vypůjčil si od mořského Racka loď a doplul v ní k obydlí lidí. Zde jeho služebník červ ukradl malou holčičku. Když následujícího rána lidé zjistili, co se stalo, nemohli najít stopy zlodějů. Jeseter, velryba a mrož hledali důkladně a dlouho, ale nakonec hledání stop vzdali. Pouze jedna malá rybka zjistila, kterým směrem kanoe plula a dohonila ji. Pokoušela se zpomalit plavbu kanoe, ale nakonec se unavila a vrátila se domů. Havran mezitím dorazil s dítětem do své země. Lidé chodili k Havranovi s mnoha dary, ale on je pokaždé odmítl s tím, že to není to, co by chtěl. Nakonec se ho zeptali, co by si přál a když se dozvěděli, že je to oheň, velice se zaradovali, protože mu nepřikládali velkou důležitost. Přinesli mu oheň a dokonce mu ukázali, jak se rozděluje ze suchého topolového dřeva. Havran poté oheň prodal každé rodině, která o něj měla zájem a každá rodina mu za oheň zaplatila mladou dívkou. A tak měl havran mnoho žen.¹⁶⁶⁶

¹⁶⁶⁴ Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 89.

¹⁶⁶⁵ Mundkur, B. *The Cult of the Serpent. An Interdisciplinary Survey of its Manifestations and Origins*. New York, SUNY Press, 1983. s. 166, 275, 250 a Mundkur, B. (1984). *The Bicephalous "Animal Style" in Northern Eurasian Religious Art and Its Western Hemispheric Analogues*. *Current Anthropology*, vol. 25, no. 4. p. 460-61.

¹⁶⁶⁶ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 179-181 a Lévi-Strauss, C. *Mythologica*****. Praha: Argo, 2009. s. 427.

5.20.5 KALIFORNIE

5.20.5.1 *Stvoření světa a lidí* - Maiduové

Stvořitel Maiduů jménem Zemětvůrce plul na prvotních vodách se starcem Kojotem. Společně se rozhodli stvořit pevninu. Našli ptačí hnízdo a pomocí lan ho roztáhli k okrajům světa. Potřeli ho krví, z níž se narodily všechny druhy zvířat, a hnízdo poté roztáhli ještě více. Nyní se v něm zvířata mohla již dobře pohybovat. Zemětvůrce pak stvořil bytosti, země a jazyky, zatímco Kojot držel lana. „*Při zemětřesení lidé vědí, že Kojot se právě snaží popotáhnout svět ještě o kousek.*“¹⁶⁶⁷

5.20.5.2 *Kalifornský mýtus o stvoření* – Jokutové

Před dávnými lety nastala na Zemi velká povodeň. Celá Země byla pod vodou a nebyl na ní žádný živý tvor. Jednoho dne se však z nebe snesl obrovský orel, který měl na hřbetě černou vránu a hledal místo k přistání. Orel létal stále dokola, až konečně objevil vyčnívající pahýl stromu a usadil se na něm, aby si odpočinul. Odtud bedlivě pozorovali obrovskou vodní plochu, kde všechno dýchalo klidem a mírem. Pod hladinou uviděli rybky a občas si nějakou ulovili. Když hledal zemi, dokázal orel se svým obrovským rozpětím křídel vyletět do veliké výšky, ze které měl obrovský rozhled. Také vrána po zemi pátrala. Zemi však nenašli a ani neviděli žádné jiné živé bytosti. Oba proto přemýšleli, jak by mohli zemi vytvořit. Jaký byl jejich údiv, když jednoho dne viděli kolem pahýlu plavat kachnu, která se čas od času potopila, aby si ulovila rybu. Jednou, když se kachna vynořila, měla plný zobák hlíny. Orel s vránou začali kachně chytat ryby a ona se brzy dovtípila, že je dostane za trochu země, kterou donese z hloubky na hladinu. Postupně nashromáždili velkou hromadu bahna okolo pahýlu a každého dne ho rychle přibývalo. Všichni tři pracovali neúnavně po mnoho měsíců. Jednoho dne začala konečně voda opadávat a oni hluboko pod sebou uviděli zemi, ze které

¹⁶⁶⁷ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřeějovice: Rebo productions, 2002. s. 85.

kachna bahno na hladinu nosila. Jejich země se však tyčila vysoko nad ní a později z ní snad vznikla velká pohoří.¹⁶⁶⁸

5.20.6 JIHOZÁPAD

5.20.6.1 *Palulukon* – Hopiové

Palulukon je bůh v podobě obrovského rohatého vodního hada, který vládne oblakům. Bydlí v moři, ve kterém plave země. Způsobuje zemětřesení a snaží se převrátit zemi.¹⁶⁶⁹ Můžeme se s ním setkat rovněž pod jménem Balolokong.¹⁶⁷⁰

5.20.6.2 *Paaloloqangwa* – Hopiové

Hopiové znají rovněž vodního hada Paaloloqangwa, který připomíná obrovského chřestýše s nazelenalou hlavou, tlamou plnou ostrých zubů, velkým rohem a hřebínkem okrově zbarveného peří. Těmito atributy připomíná aztéckého opeřeného hada Quetzalcoatla. Paaloloqangwa je vládcem oceánu, chrlí vodu z pramenů, v nichž poté přebývá a je bohem deště. Dle tradiční verze mýtu leží had napříč oceány, na něm sedí váleční bohové Dvojčata a drží nad Hopii stráž. Mýtus praví, že pokud nebudou lidé dodržovat rituály, Dvojčata donutí hada, aby se zkroutil a utopil celou pevninu.¹⁶⁷¹

5.20.6.3 *Kolowissi* – Zuniové

Vodní had Kolowissi žil v posvátném potoce blízko vesnice jménem Orlí hnízdo. Ve vesnici žila dívka, která na sobě nesnesla ani zrnko prachu, a proto trávila většinu času u posvátného potoka, kde se omývala. Kolowissi se na ni rozzlobil, protože ho rušila a rozhodl se, že ji potrestá. Když příště přišla k potoku, našla ve vodě malého chlapečka,

¹⁶⁶⁸ Jedná se o pohoří Sierra Nevada a Coast Range. *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů*. Praha: NLN, 2000. s. 149-152.

¹⁶⁶⁹ Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 233.

¹⁶⁷⁰ Courlander, H. *The fourth world of the Hopis*. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1987. s. 210-211.

¹⁶⁷¹ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobruška: Rebo productions, 2002. s. 79-80.

který si tam spokojeně hrál. Nebyl to nikdo jiný než Kolowissi.¹⁶⁷² Dívka vzala dítě k sobě domů, hrála si s ním a zanedlouho usnula. Chlapec-had ale spánek pouze předstíral a začal se měnit do své původní podoby strašného vodního hada. Ráno, když dívka nepřišla na snídani, šly se za ní její sestry podívat a uviděly v jejím pokoji obrovského hada. Otec, moudrý kněz a mudrc, na hada zavolal: „*Kolowissi, to jsem já, kdo k tobě promlouvá, tvůj kněz! Prosím tě, dovol, aby se ke mně má dcera ještě jednou vrátila, a já její chyby napravím. Je tvoje, jen ji nech, aby se s námi rozloučila.*“¹⁶⁷³ Had opravdu dívku propustil. Po čtyřech dnech ji otec poslal s dary k hadovi, s nímž nadále měla žít v jeho vodním světě. Když dívku spatřil, Kolowissi na sebe vzal podobu mladíka v posvátném rouchu. Tak se stala dívka manželkou vodního netvora, se kterým však vedla šťastný a spokojený život.¹⁶⁷⁴

5.20.7 VELKÉ PLÁNĚ

2.20.7.1 *Napioa* – Černonožci

Stvořitel Napiola (Starý muž) se v dávných dobách plavil po moři s rybou Mameo, žábou Matcekupis, ještěrkou Maniskeo a želvou Sposeo. Napioa každé z těchto zvířat poslal, aby se podívalo, co by mohlo v hlubinách nalézt. Vrátila se pouze želva a přinesla bláto, z kterého Napiola stvořil zemi.¹⁶⁷⁵

2.20.7.2 *Stvoření země* – Gros Ventre (Atsinové)

V Atsinském mýtu stvořitel Nixant způsobil potopu, neboť nebyl spokojený s lidmi, kteří tehdy žili. Poté se plavil po vodách a po nějaké době začal posílat zvířata do hlubin moře, aby odtud vynesla kousek země. Nepodařilo se to však velké ani malé potáplici. Až želva dokázala

¹⁶⁷² Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 160.

¹⁶⁷³ *O muži, který šel za Sluncem. Mýty a legendy severoamerických Indiánů*. Praha: Argo, 1996. s. 237.

¹⁶⁷⁴ Tamtéž s. 240.

¹⁶⁷⁵ Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 209.

na hladinu vynést trochu bahna. Z tohoto bahna poté Nixant stvořil novou zemi.¹⁶⁷⁶

5.20.8 SEVEROVÝCHOD

5.20.8.1 *Potopa* - Menominiové, Liščí Indiáni

Mýtus nám vypráví o velké potopě, při níž se utopili všichni obyvatelé země, s výjimkou jednoho muže a jedné ženy. Velký duch viděl, že ve své bezútěšné situaci potřebují oheň a poslal bílého havrana, aby jim ho donesl. Havran se ale cestou zastavil u mršiny a oheň mu zhasl. Vrátil se na nebesa pro nový a Velký duch ho potrestal tak, že se z bílého havrana stal havranem černým. Dalším poslem velkého ducha se stal malý šedý ptáček *erbette*, který dvojici lidí oheň donesl.¹⁶⁷⁷

5.20.8.2 *O Hadovi* – Senekové

Po stvoření světa porodila Nebeská Matka dvojčata a s jejich zrozením přišlo na svět dobro a zlo. Bratři mezi sebou vedli neustálý boj. Duch dobra se neustále snažil tvořit krásné věci, zatímco Duch zla si liboval v jejich ničení. Duch dobra stvořil krásné řeky a poté navršil vysoké kopce, aby střežily mírumilovné říční proudění údolími. To rozzuřilo Ducha zla natolik, že vyslal Sais-tah-go-wa, obludného mořského hada, aby vystoupil z moře a rozbil vše, co jeho bratr stvořil. Had, zvyklý na svobodu v širokých mořích, propadl mezi úzkými břehy zuřivosti, snažil se je roztrhnout a nakonec řeky zničil. Dobrý duch, vida co se stalo, spěchal k jejich záchraně. Had ho spatřil a v hrůze se před ním snažil uniknout. Nemohl se však vrátit do moře říčními koryty, které rozbil, a proto uletěl. Slunce rozhodlo, že hadovi již nikdy nedovolí návrat na zem, aby neškodil tvorbě Ducha dobra. Uvrhlo proto hada napříč nebem a zavěsilo ho od východu k západu. V té době letěl kolem He-no, Duch bouře. Uviděl hada nataženého napříč oblohou a začal obdivovat jeho nádherné barvy. Poté řekl: „*Můj lovec blesk tě potřebuje na svůj*

¹⁶⁷⁶ Radin, P. *Trickster. Mýtus o Šibalovi. Indiánský mýtus v kontextu světových mytologií*. Praha: Dobra, 2005. s. 170-171.

¹⁶⁷⁷ Frazer, J. G. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. s. 153-154.

*luk*¹⁶⁷⁸, uchopil ho a odnesl do svého obydlí. Proto obludný had odpočívá v zajetí He-noa. Když je však He-no zaměstnán řízením bouře, snaží se mu uniknout. Ostražité slunce ho ale vždy najde a znovu zavěsí napříč oblohou. Zároveň ho pomaluje zářícími barvami, aby had mohl být He-noem nalezen. He-no ho poté odnese zpět do svého domu. Při letních přeháňkách vidí lidé Sais-tah-go-wa, obludného hada, klenoucího se ve skvostných barvách oblohou. Jakmile se objeví slunce a duhové barvy vyblednou, lidé volají: „*Je po dešti, Sais-tah-go-wa se snaží uniknout, ale He-no ho opět uvěznil ve svém obydlí.*“¹⁶⁷⁹

5.20.8.3 O bouřkovém chlapci – Senekové

Duch bouře uvrhl jednoho dne na zemi strašlivou bouři, po níž následovala potopa. Potom se mu ale zželelo lidí a vyslal na zemi svého pomocníka Ha-de-no-na-da-ona, aby vody uklidnil. Ten nad územím Seneků zaslechl pláč malého chlapce, syna náčelníka, kterému povodeň odnesla rodiče, a rozhodl se, že dítě zachrání a dopraví ho do domu v oblacích. Duch bouře chlapce adoptoval a přeměnil v Bouřkového lovce. Chlapec se utkal se strašným vodním netvorem, sužujícím jezero a rybáře ve svém okolí. Po mnoho měsíců po netvorovi pátral, až jej objevil v jezeře Ontario. Jedné temné noci se netvor znenadání vynořil přímo proti němu a pokynul mu, aby přistoupil blíže. „*Pojď blíž a neboj se mě. Znáš mě dobře a znám tvé pevné šípy, které mě nemohou zasáhnout. He-no je tvůj pán, ale já se ho nebojím, pohrdám jeho bouří a jeho blesky mě míjejí. Tvůj úkol je neúčinný a ty mu nemusíš sloužit. Já jsem tvůj přítel a naučím tě ulovit rybu v noci, odhalím ti všechna tajemství vod.*“¹⁶⁸⁰ Chlapec však nechtěl netvora poslouchat a znovu proti němu pozvedl svůj luk a šípy. V tom okamžiku mu tětíva praskla, had ho uchopil do své tlamy a strhl ho hluboko na dno jezera. Když He-no spal, zjevil se mu chlapec a vylíčil mu své neštěstí. He-no se rozhodl chlapce zachránit a vyslal mu na pomoc své nejlepší bojovníky. Bouřkoví pomocníci našli

¹⁶⁷⁸ *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích.* Praha: Vyšehrad, 1997. s. 782.

¹⁶⁷⁹ Tamtéž s. 782.

¹⁶⁸⁰ Tamtéž s. 484.

spícího netvora hluboko pod hladinou a donesli ho k He-novi. Ten obludného netvora zabil a z jeho těla vytáhl ještě živého chlapce. He-no již nikdy nedovolil, aby chlapec navštívil zemi. Učinil ho jedním ze svých pomocníků, kteří ho obklopují při bouři a pohánějí blesky.¹⁶⁸¹

5.20.8.4 Had od Niagarských vodopádů – Senekové

Na kanadské straně Niagarských vodopádů žil mocný indiánský kmen Seneků. Několik let po sobě jim však úrodu zničily mrazy a nakonec vypukla epidemie, které podlehl mnoho jejich lidí. Jednou se šla mladá senecká dívka koupat do jeskyně u vodopádů, když tu na ni zaútočil velký chřestýš a ona spadla do peřejí, které ji vtáhly do vodopádu. Voda ji zanesla do Jeskyně větrů, ve které žil Dobrý duch hromu a blesku. Byl tvůrcem mlhy, ze které vznikají mraky, v nichž se tvoří blesky. Dobrý duch řekl dívce, že pod vodopádem žije rovněž Zlý duch hladomoru, který způsobuje neúrodu posledních let. Ten ovládá obrovského Vodního hada, který žije v řece Niagaře a v jezeru Erie. Had chodí často do malé říční zátoky, kde se umývá a do vody, kterou Senekové používají na pití a vaření, pouští jed. Proto mnoho Seneků zemřelo. Senekové se musí přestěhovat do Buffalo Creeku. „*Vím, že Zlý duch za vámi pošle Vodního hada. Řekni náčelníkovi, že budu sledovat Seneky v černém mraku. Jestli vás Vodní had nenechá na pokoji, zasáhnu ho z mraku bleskem a zabiju ho.*“¹⁶⁸² Kmen se přestěhoval a za jejich kánoemi plaval Velký Had. Když Senekové přistáli na novém místě, uslyšeli hlasité zahřmění. To blesk zasáhl obludu. Podle seneckých vypravěčů uhodil do vody tak silně, že vyhloubil u Buffalo Creeku širokou pánev, která vytvořila podkovu Niagarských vodopádů. Od té doby již Seneky zdraví a dobrá úroda nikdy neopustily.¹⁶⁸³ V jiné verzi mýtu jsou Niagarské vodopády výsledkem boje mezi Vodním hadem a Hromovládcem. Řeka Niagara se musela vzedmout přes mrtvolu Vodního hada a poté začala padat v mohutných kaskádách jako trvalá připomínka

¹⁶⁸¹ *Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích.* Praha: Vyšehrad, 1997. s. 485.

¹⁶⁸² *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů.* Praha: NLN, 2000. s. 363.

¹⁶⁸³ Tamtéž s. 362-364.

vítězství dobra nad zlem.¹⁶⁸⁴ Další verze vypráví o tom, jak Hromovládce žijící v jeskyni pod Niagarskými vodopády zachránil dívku, která si chtěla vzít život skokem do vodopádů, protože ji oplodnil had a zabil jejího manžela. Hromovládce hada zabil, upekl a snědl.¹⁶⁸⁵

5.20.8.5 Had a Hromovládce – Senekové

Hromovládce objevil obrovského hada a zaútočil na něho nekonečným množstvím blesků. Přinutil ho utéci dolů z kopce. Had za sebou zanechával obrovskou rokli. Poté se odplazil dolů po řece a svým tělem vytvořil hluboké spirálové dno. V klidných stojatých vodách této spirály od té doby chytají Senekové ryby.¹⁶⁸⁶

5.20.8.6 Rohatý had – Delawarové

Obrovský netvor v podobě rohatého hada obýval veliké jezero, kam chodili lovci pro vodu. Jednoho dne lovec zapomněl na opatrnost, had ho utopil a snědl. Později se to stalo ještě několika dalším lovcům. Dva malí chlapci se vypravili pro radu ke Slunci. Slunce jim poradilo, aby vzali smetí z jeho domova a rozsypali ho okolo jezera, v němž hrozný had žije. Jakmile tak učinili, voda v jezeře začala vřít a had zemřel.¹⁶⁸⁷

5.20.8.7 Chlapec a had – Delawarové

Starý muž se rozhodl zanechat svého malého syna na opuštěném ostrově ve víře, že syn zmoudří a bude poslouchat jeho příkazy. Chlapec na ostrově den za dnem neustále plakal, až jednoho dne zaslechl hlas, který říkal, že ho odnese zpátky domů. Byl to tchoř. Chlapec však zaslechl zároveň i jiný hlas, který pravil, že tchoř je na tuto práci příliš malý. A tak se dal chlapec znovu do pláče. O několik dnů později chlapec zaslechl hlas znovu a poznal, že přichází od velkého rohatého hada. Had

¹⁶⁸⁴ Taylor, C. F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 132.

¹⁶⁸⁵ Gill, S. D., Sullivan, I. F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994. s. 122.

¹⁶⁸⁶ Wallace, A. F.C., Steen, S. K. *The death and rebirth of the Seneca*. New York: Vintage Books, 1969. s. 186.

¹⁶⁸⁷ Newcomb, W. W. *The culture and acculturation of the Delaware Indians*. Ann Arbor: University of Michigan, 1956. s. 74.

chlapci poručil, aby se pevně chytil jeho rohů a okamžitě ho varoval, kdyby uviděl mraky. V polovině jejich cesty se opravdu objevily velké černé mraky. Jakmile je spatřil, had se okamžitě otočil a spolu s chlapcem se vrátil na ostrov. Chlapec byl znovu velmi smutný a rozhodl se, že příštího dne hadovi o mracích neřekne. Had s chlapcem dopluli na pevninu, ale v tu chvíli udeřil blesk a hada zabil. To Bůh hromu potrestal porušení svého příkazu. Chlapec se dostal domů, kde ho ošetřili a znovu přijali mezi sebe.¹⁶⁸⁸

5.20.8.8 Potopa a nový svět - Delawarové, Šóniové

Když si jednoho dne vyšel Velký Mičabo na lov, vrhla se jeho smečka vlků do jezera a už se neobjevila. Mičabo skočil za nimi, ale vody jezera se vzedmuly do velkých vln a bouřily, až zaplavily celou zemi. Když se trochu utišily, vyslal Mičabo havrana, aby pátral po suché zemi a přinesl v zobáku alespoň jedno zrnko písku, ze kterého by mohl Mičabo stvořit nový svět. Havran se ale vrátil s nepořízenou. Mičabo poté vyslal vydru, ale ani ona nebyla úspěšná. Až ondatra přinesla malý kousek hlíny, ze které vznikl nový svět. Mičabo si poté vzal ondatru za manželku a jejich potomci zalidnili svět.¹⁶⁸⁹

5.20.8.9 O ženě, která spadla z nebe – Irokézové

V dávných dobách, když ještě neexistovala země ani lidé, se z nebe do bezbřehých vod propadl nebeský strom života i s nebeskou ženou. Husy ji zachytily při pádu a Velká želva, Pán zvířat, přikázala ostatním živočichům, aby vyzvedli z kořenů potopeného nebeského stromu trochu hlíny a tu jí vysypali na krunýř. Hlína se na želvím krunýři rozrostla a postupně se z ní stal velký ostrov, na kterém mohla nebeská žena žít. Želva pak ještě stvořila slunce a měsíc.¹⁶⁹⁰ V jiné verzi tohoto mýtu ženu zachytí kachny. Vodní příšery se poté radili, jak by tuto krásnou bytost mohly ochránit před hrůzami vod. Usnesly se, že jediným

¹⁶⁸⁸ Newcomb, W. W. *The culture and acculturation of the Delaware Indians*. Ann Arbor: University of Michigan, 1956. s. 74.

¹⁶⁸⁹ Hrych, E. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. s. 613.

¹⁶⁹⁰ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřešovice: Rebo productions, 2002. s. 86.

tvorem, který ženu unese, je obří želva. Posadili tedy ženu na její krunýř a obří želva začala růst, až se postupně proměnila ve velký ostrov a nakonec v celou zemi. Když se pohne, nastane zemětřesení. Po nějaké době žena porodila dvojčata – Ducha dobra a Ducha zla. Ti poté stvořili všechny dobré i zlé věci, rostliny i tvory.¹⁶⁹¹

5.20.9 JIHOVÝCHOD

5.20.9.1 *Na počátku* – Jučiové

Na počátku bylo vše pod vodou. Rak se potopil až na dno a začal klepety vířit bahno. Vršil je na jednom místě a zanedlouho tak vznikla vyvýšenina nad hladinou vody. Tehdy přiletělo káně a sokol. Země byla velice měkká a káně ji při letu rozprostíralo do okolí. Tak vznikly kopce a údolí. Poté vznikly hvězdy, měsíc i slunce a svět se zalil světlem.¹⁶⁹²

5.20.9.2 *Původ země* – Tuskagíové

V dávných dobách neexistovala ani země, ani lidé a všude byla pouze voda. Existovali však ptáci a ti se nemohli dohodnout, zda je lepší současný stav, nebo by měla existovat země. Nakonec si zvolili za náčelníka Orla a ten měl jejich spor rozhodnout. Orel se rozhodl pro zemi a hned začal přemýšlet, kdo ji poletí hledat. První se přihlásila holubice. Za čtyři dny se však vrátila s nepořízenou, neboť všude viděla jen nekoneční vody. Kolem plaval rak a ten se potopil na čtyři dny pod vodu. Když se poté vynořil, držel v klepetech kousek bláta. Hluboko pod vodou našel zemi. Rak udělal z bláta kouli a podal ji náčelníkovi Orlovi, který s ní odletěl. Když se za čtyři dny vrátil, oznámil sněmu: „*Ted' už země existuje, vznikl totiž ostrov. Leťte za mnou!*“ Celá ptačí kolonie se rozletěla za orlem, aby se podívala na novou zemi. Byl to jen malý ostrov, ale když vody začala opadávat, vynořily se z vody i ostatní ostrovy a spojili se v jedinou pevninu.¹⁶⁹³

¹⁶⁹¹ *Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů.* Praha: NLN, 2000. s. 377-378.

¹⁶⁹² Tamtéž s. 311-312.

¹⁶⁹³ Tamtéž s. 310 a Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie.* Dobřeějovice: Rebo productions, 2002. s. 86.

5.21 STŘEDNÍ AMERIKA

5.21.1 MIŠTÉKOVÉ

5.21.1.1 Stvoření světa

Mýtus o stvoření světa hovoří o době temnoty, kdy čas ještě nebyl rozdělen na dny a roky a země byla pokryta vodou. Prvotní bohové Puma-Had a Jaguár-Had vyzvedli z temných vod skálu, na níž si vystavěli své obydlí. Na jeho nejvyšší místo položili měděnou sekeru, ostřím vzhůru, a na ní pak spočinulo nebe. Jejich dva synové „Vítr devíti hadů“ a „Vítr devíti jeskyň“ své rodiče uctívali a přinášeli jim oběti. Na skále vybudovali zahradu se stromy, vonnými bylinami a květinami a spolu s dalšími bratry a sestrami se snažili přimět slunce, aby vysušilo všudypřítomné temné vody. Přišla však potopa a mnozí z nich zahynuli. Když voda opadla, stvořil bůh jménem „Stvořitel všech věcí“¹⁶⁹⁴ nebe a zemi takové jako jsou dnes a přivedl tam i lidské pokolení.¹⁶⁹⁵

5.21.2 AZTÉKOVÉ

5.21.2.1 Zničení sluncí

Po zničení čtvrtého slunce¹⁶⁹⁶ přišla potopa, která zahubila všechny lidi, kromě hrstky, která se proměnila v ryby. Svět byl nyní zahalen temnotou. Neexistovali lidé, neexistovalo slunce. Podle legendy se měli bohové sejít v Teotihuacanu, aby stvořili nové slunce. Zapálili oheň a požádali boha Tecuciztecatla, aby se vrhl do plamenů a stal se tak novým sluncem. Ten však ve strachu odmítl, a proto požádali jiného boha, Nanahuatzina, aby se vrhl do plamenů on. Nanahuatzin splnil jejich přání a vrhl se do plamenů, kde začal hořet jasným plamenem. Když to uviděl Tecuciztecatl, vrhl se do plamenů také a z jeho oběti vznikl měsíc.¹⁶⁹⁷

¹⁶⁹⁴ Quetzalcoatl

¹⁶⁹⁵ Šolc, V. *Sny a zlato Indiánů*. Praha: Albatros, 1998. s. 31-32.

¹⁶⁹⁶ Aztékové věřili, že žijí v pátém věku neboli Slunci. Předchozí tři slunce byla postupně zničena zhroutilím nebes a pohlčením jaguáry, Quetzalcoatlovým dechem podobným smršti a proměněním lidí v opice, ohnivým deštěm a proměněním lidí v krocany. León-Portilla, M. *Mytologie starého Mexika*. In Kramer, S. N. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977. s. 374-375 a Klápšřová, K, Krátký, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 124 a *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 74. V různý počet světů předcházejících tomu současnému věřili také Mayové a ostatní mezoamerické kultury.

¹⁶⁹⁷ *Děti opeřeného hada. Mýty, legendy a pohádky mexických indiánů*. Praha: NLN, 1996. s. 11-13.

Nové slunce se objevilo na východě, zastavilo se však nízko nad obzorem a dále se již nepohybovalo. Když se ho bohové zeptali na příčinu jeho počínání, odpovědělo, že očekává jejich oběť. A tak se jeden bůh za druhým vrhal do plamenů a teprve tehdy se slunce začalo pohybovat po nebi.¹⁶⁹⁸ Aby byla zachována vzpomínka na jejich oběť, rozhodl se jeden z prvních lidí donést do obydlí slunce Tonatiuhchanu různé hudební nástroje. Aby je tam mohl donést, vytvořily pro něj velryby, želvy a jiná mořská zvířata velký oblouk nad vodami. V domě slunce se pak z těchto nástrojů zrodila hudba. Jiná verze mýtu vypráví, že k pohybu slunci dopomohli orel a jaguár. Orel se při tom hodně popálil, a proto je dodnes popelavě hnědý, zatímco jaguárovi zůstaly jenom tmavé skvrny.¹⁶⁹⁹

5.21.3 MAYOVÉ

5.21.3.1 *Colas*

Příběh jukatánských Mayů vypráví o dvou dětech, které se před mnoha a mnoha lety narodily starému muži. Nejdříve dívka Juanita a o dva roky později syn Colas, při jehož porodu matka zemřela. Colas měl podobu obrovského okřídleného hada. Juanita ho zavřela do truhly, ale pečlivě se o něj starala a sháněla mu potravu. Had rostl a rostl a stále dostával od své sestry tolik jídla, kolik potřeboval. Po nějaké době si s ním sestra již nevěděla rady, had zaplnil celý dům a neustále se zvětšoval. Přestěhovala ho proto do velké jeskyně. Protože již neměla peníze na maso, kterým by ho mohla krmit, začal se had živit čímkoliv, co sestra našla – rostlinami, stromy a trávou. Jednoho dne konečně had přestal růst a řekl sestře, že je již příliš velký a ona ho nemůže nadále krmit, protože by jí mohl ublížit. Proto musí odejít daleko odsud. Nazítří ráno, přesně v den svých narozenin 15. července, odletěl daleko do oceánu. Juanitě řekl, aby se o něj nebála. Každý rok na své narozeniny

¹⁶⁹⁸ Tento příběh se stal jedním z nejzákladnějších mýtů aztécké kultury. Vysvětluje obrovské množství lidských obětí, které představovaly výživu boha slunce a zabraňovaly tak zániku světa.

¹⁶⁹⁹ Klápšřová, K., Krátký, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 96. Též *Duchovní prameny života*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 507-509 a Girard, R. *Obětní beránek*. Praha: NLN, 1997. s. 69.

vzlétne z moře a bude třást zemí. Ona ho uslyší a bude vědět, že je naživu. Poté se vrátí zpátky do moře. Proto se vždy v červenci vrací zemětřesení.¹⁷⁰⁰

5.21.3.2 Zničení světa potopou

Také mayský mýtus nám líčí zničení světa potopou. Jeho vyobrazení nalezneme v Drážďanském kodexu. „*Od jednoho konce nebe k druhému se táhne hadovitá stvůra, od jejíhož břicha visí znaky pro zatmění slunce a zatmění měsíce. Z její rozevřené tlamy a rovněž z obou znaků pro zatmění se k zemi valí záplava vody.*“¹⁷⁰¹ Dole sedí Ek Chuah, černé božstvo války, s ptákem zlého znamení na hlavě.¹⁷⁰²

„*Nápor vody, příval vody /přijde/*

...
*Tu se potopí vše nahoře,
 tu se potopí vše na zemi,
 jsou-li bohové rozestavěni,
 čtyři bacabové;
 všechno zničí.*“¹⁷⁰³

5.22 JIŽNÍ AMERIKA

5.22.1 Mýtus o potopě – Taínové, Velké a Malé Antily

Mladý muž chtěl zavraždit svého otce. Ten jej však proklel a nakonec ho sám zabil. Synovy kosti poté uložil do kalebasy¹⁷⁰⁴ a každý den se na ně s manželkou díval. Jednoho dne tykev omylem převrátili a kosti se proměnily v rybu. Když byl muž na poli, vešli do jeho domu čtyři bratři, zmocnili se kalebasy a celou rybu snědli. Když uslyšeli, že se muž vrací, snažili se tykev rychle zavěsit na původní místo. Vypadla jim ale z rukou a rozbila se. V tom okamžiku zalila voda z kalebasy celou zemi.¹⁷⁰⁵

¹⁷⁰⁰ Burns, A. F. *An epoch of miracles: oral literature of the Yucatec Maya*. Austin: University of Texas Press, 1983. S. 246-256.

¹⁷⁰¹ Morley, S. G. *Mayové*. Praha: Orbis, 1997. s. 108.

¹⁷⁰² Klápšťová, K., Krátký, Č. J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 112.

¹⁷⁰³ Chilam Balam z Chumayelu. In Smailus, O. *Knihy jaguářího kněze*. In Rättsch, C. *Bohové starých Mayů*. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 88.

¹⁷⁰⁴ nádoba z tykve

¹⁷⁰⁵ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 25.

5.22.2 *Bačúe* – Čibčové

Bohyně plodnosti Bačúe se vynořila z jezera Tunje a přinesla s sebou i svého tříletého syna. Když chlapec odrostl, žil s matkou jako s manželkou. Jejich potomci zalidnili svět. Později se spolu se svým manželem vrátila do jezera a oba se proměnili ve vodní hady.¹⁷⁰⁶

5.22.3 *Duhový had* – Arekunové, Vilelové, Timbirové

Keiémé je duha mající podobu velkého vodního hada.¹⁷⁰⁷ Byla zabita ptáky a zvířaty, kteří si rozdělili její mnohobarevnou kůži a od těch dob mají různobarevné peří. V jiné verzi tohoto mýtu se lidé a ptáci spojili, aby zabili velkého vodního hada, který napadal všechny živé tvory. Hada smrtelně zranil kormorán a lidem se ho podařilo vytáhnout z vody. Stáhli z něho kůži, kterou si rozdělili ptáci. Ti byli až do této chvíle tmaví, ale nyní hýřili všemi barvami.¹⁷⁰⁸

Také v následujícím mýtu jsou ptáci spojenci lidí bojujících proti hadovi. Jednoho dne našel mladík na mořském břehu různobarevné kamínky a zhotovil si z nich náhrdelník. Jakmile si ho připnul na krk, proměnil se v hada. Uchýlil se pod strom, kde rostl a rostl a postupem času se z něho stal nestvůrný kanibal vyhlazující okolní vesnice. Usmrtili ho lidé společně s ptáky. Krátce nato zapršelo a netvorovo mrtvé tělo se ukázalo ve výšinách v podobě duhy.¹⁷⁰⁹ Duha je tedy někdy v jižní Americe považována za vražedného mnohobarevného hada, který lidem škodí.¹⁷¹⁰ Rovněž Timbirové věří, že duha spočívá oběma svými konci v tlamě hadů *sucuriju* plodících déšť.

5.22.4 *Strom života* – Acawai, povodí řeky Orinoko

Acawajský mýtus nám vypráví o stvořiteli lidí Makonaimovi, díky němuž ze země vyrostl zázračný strom rodící chutné plody. Tento strom

¹⁷⁰⁶ *Světové mytologie*. Praha: Orbis, 1973. s. 94.

¹⁷⁰⁷ Lévi-Strauss, C. *Mythologica**. Praha: Argo, 2006. s. 272.

¹⁷⁰⁸ Tamtéž s. 310–312.

¹⁷⁰⁹ Tamtéž s. 312.

¹⁷¹⁰ Tamtéž s. 257.

byl předkem všech pěstovaných rostlin. Jeho pařez byl naplněn vodou a v ní plavalo mnoho druhů ryb.¹⁷¹¹

5.22.5 Vodní had – Chívarové

Dle mýtů jihoamerických Chívarů pomáhal vodní had, anakonda jménem Puana, mocnému ženskému měsíčnímu božstvu jménem Kuma při stvoření vodstev. Puana tvoří pár se svým bratrem, jaguárem Itciai, stvořitelem země.¹⁷¹² Společně stvořili rovněž lidské bytosti. Puana je dárcem vědění, kulturních hodnot, zákonů a ohně, které lidstvu poskytl skrze Hatchawa, syna Kумы. Když však lidé přestali dodržovat zákony, způsobili vodní had a Kuma potopu, při které přišli o život téměř všichni lidé. Zachránilo se pouze několik rodin, které se rozdělily na rod vodního hada a rod jaguára. Had a jaguár se stali jejich ochrannými zvířaty.¹⁷¹³

5.22.6 Zápas ryb a ptáků - Chívarové

Kdysi dávno měli mezi sebou říční rak Unkāju a tukani Tsukanká neshody. Tukani Tsukanká, ptáci Báshu, Uwacháu a Kúyu a Píinch byli dříve lidmi. Velký rak Unkāju byl vládcem vod, který se snažil vyhubit všechny ostatní bytosti. Mnoho jich zahynulo, než se rozhodli, že budou s Unkájou bojovat. Na straně raka bojovali ryby a mravenci, kteří mnoho tukanů zabili oštěpy. Ti, co přežili, se poté raději proměnili do své nynější ptačí podoby.¹⁷¹⁴

5.22.7 Léčivá anakonda – Tukanové

Všichni členové etnické skupiny Tukanů a jazykové skupiny stejného jména, považují za svého předka Léčivou anakondu. Jejich mýty popisují období, „*kdy předek-anakonda přišel z dálného východu a zplodil lidi. Podle odlišných variant mýtu si jednotlivé skupiny dávají jména, například Lidé Nebeské anakondy (Tatuyo), Lidé Kamenné anakondy (Tuyuca), Lidé Vodní anakondy (Macuna) či Lidé Léčivé anakondy*

¹⁷¹¹ Altman, N. *Posvátné stromy*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 43.

¹⁷¹² *Poronominare*. Mýty a legendy brazilských Indiánů. Praha: Dauphin, 1995. s. 15.

¹⁷¹³ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 439.

¹⁷¹⁴ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 304-311.

(Taiwano).¹⁷¹⁵ Zde zmiňovaný mýtus o Léčivé anakondě pochází od skupiny Taiwanů. Na počátku tohoto světa byla pouze Léčivá anakonda, Anakonda zdraví, která se vynořila „ze svého teritoria, ponořeného v Ústí řek v Základech světa, vynořila se v Bráně vod,¹⁷¹⁶ Z ní vznikli první lidé - Léčivý národ. Anakonda se vydala proti proudu řeky ponořená pod hladinou a její cesta byla Mléčnou dráhou¹⁷¹⁷. Několikrát se vynořila a vždy předala svému lidu něco ze svého ducha - život, zdraví, blahobyt a celý svět. V průběhu jejích dalších cest vznikli pokrevní příbuzní Léčivého národa, Lidé Kamenné anakondy, Tuyukové. Ti obdrželi zdraví ze škrobu *achiote*, z taneční barvy. Tam se také narodil Wanori, lid tanečníků z rostliny kouřícího tabáku. Léčivá anakonda jim předala léčivý tabák. Anakonda se ještě mnohokrát vynořila nad hladinu, a tak se postupně tvořil Léčivý národ a osídloval svět. Nakonec se Léčivá anakonda vrátila zpět k Pahorku denní včely, k Základu světa a „tam žila, ve Středu světa, v naší rodné zemi, v prvním a pravém místě, kde se narodili její potomci.“¹⁷¹⁸ Mytický předek Anakonda etnické skupiny Kubeů zažil obdobnou cestu jako u ostatních Tukanů, včetně rozdělení svého těla na části, které daly vzniknout jednotlivým vrstvám společnosti.¹⁷¹⁹ Mýtus „Stvoření světa“ vypráví, že poté, co se lidé zrodili, bavili se mezi sebou. „*Jací budeme? Jací budeme my? Já budu kámen. My budeme anakondy, abychom žili ve vodě. My budeme stromy. A já se postarám o osvětlení dne*“ řekl Abiá, který se měl proměnit ve slunce. Ti, kdo měli být stromy a také ti, kdo měli být zvířaty, neumírají. Avšak lidé jsou smrtelní.¹⁷²⁰

5.22.8 *Rybí slavnost* - etnická skupina Kamayurá, Tupiové

Když se Slunce a Měsíc vrátili do vesnice jaguára, chystali se uspořádat velkou slavnost. Vyslali proto posly, aby sezvali všechny ryby a především vesnici ryb Caratú-aruiáp. Ryby Carícarí a obrovské ryby

¹⁷¹⁵ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 267.

¹⁷¹⁶ Tamtéž. s. 269.

¹⁷¹⁷ Mléčná dráha světa vyjadřovala představu o mytické cestě Slunce, které vedlo Léčivou Anakondou po řece Amazonce od východu na západ.

¹⁷¹⁸ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 271.

¹⁷¹⁹ Goldman, I. *The Cubeo Indians of the Northwest Amazon*. University of Illinois Press, 1979. s. 111.

¹⁷²⁰ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 274-275.

Pirarucú se vydali ihned na cestu, protože musely cestou překonat dva vodopády. Dvě ryby z rybí vesnice byly velkými válečníky. Při slavnosti došlo i na zápasy a rybí náčelníci porazili Slunce. Jaguár zápasil s elektrickým úhořem a strhl mu z ramen všechny ozdoby. Ryby, které na slavnost přišly, se však již nikdy nevrátily do svého původního domova, protože byl převelice daleko.¹⁷²¹

5.22.9 Želva Jabuti a obr Cahipora - etnická skupina Tupí, Tupiové

Želva a obr se rozhodli, že poměří své síly a budou se přetahovat. Obr Cahipora v lese uřízl liánu a hodil ji na břeh řeky. Želva měla za liánu tahat ve vodě a obr na zemi. Želva skočila s liánou do vody i a rychle ji přivázala na ocas delfínovi. Sama se poté vrátila potichu na zem a skryla se v hustém lesním porostu. Delfín zatáhl za provaz takovou silou, že obra strhl za krk až k vodě a tak to několikrát opakoval. Želva skrytá v mlází vše pozorovala a smála se. Po chvíli obr zápas vzdal a řekl, že už je unavený. Želva se zasmála, rychle odvázala provaz z delfínova ocasu a nechala se obrem vytáhnout na břeh. Poté obr uznal svoji porážku a odešel pryč.¹⁷²²

5.22.10 Dívka a had – Šipibové

Před mnoha lety se jedna mladá žena každé ráno pečlivě upravila, vzala nádobu z poloviny tykve a vypravila se k nedalekému jezeru. Tam pomocí bubnování na tykev přivolala svého milence, vodního hada, vstoupila do jezera a milovala se s ním. Ženin švagr si všiml, že každého rána dívka kamsi odchází a rozhodl se ji sledovat. To co uviděl, ho velmi popudilo, a proto vše vypověděl svému bratrovi, ženině manželovi. Společně se poté rozhodli, že příštího rána ženu předběhnou, pomocí tykvové nádoby hada zavolají a pak ho zabijí. Tak se také stalo. Domů se vrátili s kusem hadí kůže. Žena ji zahlédla a utíkala v neblahé předtuše k jezeru. Její milenec-had jí však na volání neodpovídal, a tak žena

¹⁷²¹ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 219-130.

¹⁷²² Tamtéž s. 244.

pochočila, co se stalo. Ze svého utrpení a hanby se proměnila v malého černého ptáčka a domů se již nikdy nevrátila.¹⁷²³

5.22.11 Amana - Kulinové

Prapůvodní stvořitelka lidí, ochranná bohyně nebeských vod, rovněž sluneční božstvo. Její tělo bylo z poloviny ženské a z poloviny vodního hada, vládla všem vodním bytostem. Neustále měnila svoji kůži, obnovovala se a nikdy nestárla.¹⁷²⁴ Amana porodila dva syny. Starší Tamusi (jitro) se stal praotcem Kulinů a stvořitelem všech dobrých věcí. Neustále bojoval proti démonům chaosu a temnoty a vždy, když zničili svět, stvořil nový. Jolokan (soumrak), druhý Amanin syn, narozený večer, stvořil temnotu, zlé demony a neštěstí, na svět sesílal nemoci a zlo. Byl věčným protivníkem svého světlého bratra a ničil jeho dobré dílo stvoření.¹⁷²⁵

5.22.12 Měsíc - Mačigengové

Měsíc se v dávných dobách zamiloval do pozemské dívky a vzal si ji za manželku. Když se šli jednoho dne koupat do řeky, řekl Měsíc své ženě, aby se nebála, pokud se jí dotkne nějaká rybka. Tak se i stalo a tím dotekem žena počala. Po čase přivedla na svět svého prvorozeného syna a pojmenovala ho Puriáchiri, což znamená „Ten, který hřeje a září“. To je naše Slunce. Žena stejným způsobem počala ještě čtyřikrát a postupně porodila planetu Venuši a další tři syny. Při posledním porodu však žena zemřela a její matka donutila Měsíc, aby snědl její tělo. Od té doby Měsíci zachutnalo lidské maso a lidé se ho obávají.¹⁷²⁶

5.22.13 Rybí duše - Mačigengové

Měsíc pojídal mrtvoly, které plavaly v řece v podobě ryb. Jedna mu ale zaskočila a Měsíc se ocitl na prahu smrti. Nastalo zatmění. Slunce

¹⁷²³ Roe, P. G. *Myth, cosmos, and ceremony among the Shipibo*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1982. s. 90.

¹⁷²⁴ *Světové mytologie*. Praha: Orbis, 1973. s. 85.

¹⁷²⁵ Marxová, H. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. s. 437–438.

¹⁷²⁶ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 128-129.

však přikázalo manželce Měsíce, aby mu z krku vytáhla rybí kost, jinak už nebude nikdy svítit. Žena několikrát udeřila Měsíc do zad, až mu z úst nakonec vyskočila duše v podobě ryby. A tato krátká smrt je zatměním Měsíce.¹⁷²⁷

5.22.14 Potopa - Eceejové, etnická skupina Takano

Přišla doba, kdy se vzedmuly všechny řeky a vody pokryly stromy a kopce. Tuto potopu způsobil hněv velké ryby, která neustále hltala další a další lidi. Přežil ji pouze Nouyeja a jeho manželka.¹⁷²⁸

5.22.15 Velryba Hayísaoji - Eceejové, etnická skupina Takano

Kdysi dávno se všichni báli velryby Hayísaoji, která ničila a požírala vše, naco přišla. Supové Beao nakladli pasti na řece Kwey-ay-ena, aby se velryba nedostala proti proudu řeky nahoru k lidem. Jednou proti proudu řeky plavala malá rybka a proplula mezi všemi nastraženými pastmi. Unikla i pozornosti supů, a když si jí později přeci jen všimli, uklidňovali se navzájem, že je to jen malá rybka a proto to nemůže být velryba Hayísaoji. Krátce poté se však začaly řídit břehy řeky, až zatarasily celý její tok. Kopce, skály i stromy padaly a přehrazovaly cestu valícímu se proudu, takže zanedlouho vzniklo veliké jezero. V něm velryba rostla a rostla a brzy začala požírat lidi. Lidé dlouho nevěděli, kam mizí jejich druhové. Jednoho dne však velrybu spatřili a rozhodli se, že jí musí zabít. Pokoušeli se o to mnohokrát a nakonec se jim to opravdu podařilo. Lidé ji rozsekali na kousky a z těch kousků hned vznikaly všechny známé druhy ryb různých velikostí, tvarů a zbarvení. Tehdy přišel velký déšť, hráze jezera se protrhly a řeka mohla téci jako dříve.¹⁷²⁹

¹⁷²⁷ Zelený, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. s. 131.

¹⁷²⁸ Tamtéž s. 35-36.

¹⁷²⁹ Tamtéž s. 45-48.

5.22.16 Urpay Huachac – Yauryové, Inkové

Urpay Huachac je stvořitelkou ryb. Chovala je v rybníku blízko Pachacamac, který jí v hněvu zničil Coniraya Viracocha. Urpay Huachac měla dvě dcery, které se Coniraya Viracocha snažil svést. Když mu jedna z nich unikla v podobě holubice či hrdličky, zničil hráze rybníka a ryby vypustil do oceánu, kde předtím žádné nežily.¹⁷³⁰ Sám Viracocha prý kdysi vystoupil z vod jezera Titicaca pokrytý rybími šupinami.¹⁷³¹

5.22.17 Rato Taulipangov a Soinidi - Tobové

Hadovi podobná vodní nestvůra Rato je pánem ryb a vodních zvířat. Pánem vodních zvířat a ochráncem ryb je též vodní duch Soinidi.¹⁷³²

5.22.18 Had s tělem naplněným rybami – Tobové, Pilagáové

Legenda o Likovi, obrovském vodním hadovi, s ocasem naplněným rybami, říká, že Lik v době sucha uvízl na pevnině a žádal kolemjdoucího muže, aby jej odnesl do řeky. Muž však namítal, že had je příliš těžký a velký. Lik řekl: „*Ne, jsem lehký. Ano jsem velký, ale jsem lehký.*“¹⁷³³ Muž ještě nějaký čas váhal, had mu ale slíbil, že pokud splní jeho přání, dostane všechny ryby, které má v ocase. Muž tak učinil a od té doby měl vždy hojnost ryb, kdykoliv o to požádal. Nesměl však prozradit, jak ryby získal.

5.22.19 Tren-tren a Caicay-vilu – Araukáni

Mezi indiány kmene Araukano žijícími v andské oblasti se vyprávějí mýty o zlém hadu zvaném Caicay¹⁷³⁴, který byl údajně původcem potopy, jež měla zahubit lidstvo. Jeho záměry zmařil jiný had – dobrý Tren-tren¹⁷³⁵, který lidi na nebezpečí včas upozornil.¹⁷³⁶ Tuto potopu líčí mýtus

¹⁷³⁰ Jones, D. M., Molyneaux, B. L. *Americká mytologie*. Dobřejojvice: Rebo productions, 2002. s. 242 a Urton, G. *Incké mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 65.

¹⁷³¹ Owusu, H. *Symboly Inků, Mayů a Aztéků*. Olomouc: Fontána, 2004. s. 237.

¹⁷³² *Mytologie světa*. Bratislava: Obzor, 1973. s. 57.

¹⁷³³ Lévi-Strauss, C. *Strukturální antropologie*. Praha: Argo, 2006. s. 233.

¹⁷³⁴ Stejně jméno nese pohoří na západní straně ostrova Chiloé.

¹⁷³⁵ Toto jméno nese i několik pohoří na jihu Chile.

¹⁷³⁶ Kašpar, O. *Ninigo a stvoření světa*. Praha: Dauphin, 1996. s. 114.

Tren-tren a Caicay-vilu¹⁷³⁷. Jedna mladá dívka se chodívala procházet na mořský břeh. Zde si ji vyhlédl zlý trpaslík Thrauco, který ji chtěl pojmout za svoji ženu. Dívka se tomu bránila a dala se na útěk. Protože měl trpaslík krátké nohy a nemohl dívku dohonit, zavolal si na pomoc zlého mořského hada Caicay-vilu. Ten dívku omotal svým dlouhým ocasem a připoutal ji ke skále. Za nějaký čas dívka Thraucovi porodila malou holčičku. Trpaslík i zlý had se z ní velmi radovali, za nějaký čas se však usnesli, že matce dcerku seberou a provdají ji za Pillana, který obývá oblaka. Matka začala velmi naříkat a tu ji zaslechl dobrý had Tren-tren a nabídl jí svou pomoc. Protože však matka byla velmi dlouho svázaná a nemohla dobře chodit, prosila Tren-trena, aby zachránil hlavně její dcerku. Had tedy vzal dítě a odnášel je do hor. Thrauca i Caicay-vilu, vida co se děje, zavolali na Pillana, aby vrhl na zemi všechnu vodu, která byla v oblacích. Caicay-vilu zvedl v moři obrovské vlny, které zaplavily celou zemi, a vyděšení lidé nevěděli, kam mají uprchnout. Na radu Tren-trena vyšplhali na horu, kde se rozkládala jeho jeskyně. Někteří však spadli do vody a Caicay-vilu je proměnil v ryby, zatímco zvířata zaklel v kameny. Déšť neustával a moře neustále stoupalo, až už z hory vyčníval pouze vrcholek. Tren-tren musel dokonce horu o kousek navýšit, aby se lidé i malá holčička neutopili. Boj mezi hady trval mnoho dní a nocí. Jednoho dne se Caicay-vilu rozhodl, že se pokusí na horu vylézt, ale Tren-tren ho spolu s velikou skálou shodil dolů a zlý had se pod její vahou propadl do země. Když vody opadly a Pillan přestal chrlit déšť, sestoupili lidé zpět na úpatí hory a rozešli se do svých zemí.¹⁷³⁸

5.22.20 Potopa – Onové, Ohňová země

Kdysi dávno se voda vylila z břehů a zaplavila celou naši zemi. Nakonec se převalila i přes vrcholky hor a nikde nezůstala suchá země. Když lidé viděli, že se potopa blíží, rozběhli se ke skalám a vylezli na ně. „Mnozí se proměnili v tuleně jiní zase v mořské ptáky.“¹⁷³⁹

¹⁷³⁷ Vilu – had.

¹⁷³⁸ Kašpar, O. *Ninigo a stvoření světa*. Praha: Dauphin, 1996. s. 70-71.

¹⁷³⁹ Tamtéž s. 17.

6 TYPOLOGIE

Jak jsme viděli, mýty o zvířatech mají mnoho podob. Pojdme si nyní vytyčit jejich přehlednou typologii, která nám umožní nahlédnout jaké role zvířata v mýtech zastávají, jaké jsou vzájemné vztahy zvířat a některé mytologické motivy, s nimiž se zvířata a s jejich role pojí.

6.1 Typy mytologických zvířat

Nejprve se zaměříme na zvíře samotné. Jak jsme viděli, v mýtech se vyskytují jak zvířata „reálná“, tj. zvířata skutečně žijící, tak zvířata čistě „mytická“, tj. tvorové, kteří ve skutečnosti neexistují. Jsou to především tvorové, kteří v sobě spojují části několika „reálných“ zvířat. Takovým zvířetem je například aztécký opeřený had Quetzalcoatl, či mezopotamský Anzu. Pokud se v těchto zvířatech pojí lidské a zvířecí prvky, jedná se nejčastěji o poloviční zvířata a poloviční lidi, či tvory se zvířecím tělem a lidskou hlavou (Sfinx, Sirény aj.).

6.1.1 Zvířata s trvalou podobou

Jak „reálná“, tak i „mytologická“ zvířata mohou mít svou stálou podobu, nebo se proměňovat do vícero podob. Podívejme se nyní na první tabulku, která nám přehledně ukazuje trvalou podobu jednotlivých zvířat:

SFÉRA	KDE	KDO	PODOBA	FUNKCE
nebes	Mezopotámie	Anzu	mohutný orel se lví hlavou	mocný démon
nebes	Mezopotámie	Kuribu	gryf - okřídlená bytost s ptačí (orlí) hlavou zdobenou chocholem, předníma ptačíma nohama a zadní polovinou těla a ocasem lva	

nebes	Mezopotámie	Kuduchchú	okřídlený lev se zadníma nohama v podobě ptačích spárů, ptačím (štířím, lvím) ocasem a tělem pokrytým šupinami	pán nebe obepínající svými křídly svět, jehož očima jsou slunce a měsíc, pán sjednoceného Egypta
nebes	Mezopotámie	gryf-démon (Sedm mudrců, Nisroh)	postava s lidským tělem, ptačí hlavou a křídly	bůh veškeré moudrosti a vzdělanosti, tvůrce lidských jazyků, kalendáře, matematiky, písma, posvátných textů, astronomie
nebes	Chetitě	Chalmašuit	bytost s orlíma očima, lvími zuby a tělem muže	bůh slunce
nebes	Egypt	Re-Harachtej	bůh s hlavou sokola	bůh slunce
nebes	Egypt	Sokar	sokol	božstvo střežící vchod do podsvětí
nebes	Egypt	Month	bůh s hlavou sokola	válečnické božstvo, „Pán Vesetu“
nebes	Řecko	Athéna	sovooká bohyně	
nebes	Řecko	Harpýje	ptáci s hlavou ohavné ženy, ostrými drápy a zobáky	nebes
nebes	Keltové	Rigrů	sovooká bohyně	mateřská bohyně
nebes	Keltové	Ségda	jednonohý pták	
nebes	Tibet	Thamen	bohové či démoni s ptačími hlavami a lidskými těly	mají dopomoci ke správnému probuzení a vymanění se z koloběhů

				životů - sansáry
nebes, země	Tibet	hněvivá božstva v bardu prapodsta- ty (gaurí, pišáci, išvarí, jóginí)	božstva či démoni se zvířecími a ptačími hlavami	mají dopomoci ke správnému probuzení a vymanění se z koloběhů životů - sansáry
nebes	Tibet	první člověk Jemön	pták	
nebes	Čína	Tchaj-hao	bůh s ptačí hlavou	vládce jara
nebes	Čína	Pi-fou	bůh s čapím trupem, bílým zobákem, zelenými křídly, jednou nohou a lidskou tváří	průvodce boha Čuan-su, kterému svým zobákem ukazuje cestu
nebes	Čína	Lej Kung	škaredý démon s netopýřimi křídly, ptačí hlavou i nohama	
nebes	Čína	Chun-tun	bytosť s šesti nohama a čtyřmi křídly, ovšem bez tváře, zobáku a očí	
nebes	Čína	Miao	okřídlené bytosti, které ale neumějí létat	
nebes	Čína	ptačí lidé Meng-si	ptačí tělo, lidská hlava	
nebes	Japonsko	Tengu	horský duch v podobě ptáka	unáší ženy a děti, ale také koná dobro a trestá zlo

nebes	Sibiř (Jakuti)	lidé v horním světě	lidská těla, krkavčí/havraní hlavy	
nebes	Polynésie (Havaj)	'Elepatio	pták	havajský bůh kanoí
nebes	Polynésie (Velikonoční ostrov)	Makemake	ptačí muž	stvořitel
nebes	Sev. Am. (Severozápa dní pobřeží)	zvířecí lidé	podoba různých druhů zvířat	
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Chaac	hadí tlama a oči, hadí nohy, šupinaté tělo a rybí vousy	bůh deště, blesků a bouře jeho alter egem je obrovský had
nebes	Jižní Am. (Waiwaiové)	nebeští duchové	ptáci	jedna z jejich žen je matkou lidstva
nebes	Jižní Am. (Mačigengo- vé)	královna poukarů	pták	je duchem v ptačí podobě
nebes	Jižní Am. (Ňambikvá- rové)	Oklahuiltsu	datel	kulturní hrdina
země	Mezopotá- mie	Chumut- tabal	má hlavu ptáka Anzua	převozník přes podsvětní řeku Chubur
země	Mezopotá- mie	Bidu	bytost se lví hlavou, lidskýma rukama a ptačíma nohama	vrátný podsvětí
země	Mezopotá- mie	Lamaštu	démonka s lví hlavou, oslíma ušima a nohama ptáka Anzua, v každé ruce drží hada	měla redukovat lidské pokolení, zvláště ohrožovala těhotné ženy, rodičky a kojence, způsobovala horečnatá onemocnění

země	Mezopotámie	Samana	démon se lví tlamou, dračími zuby, orlími drápy a ocasem štíra	
země	Mezopotámie	Pazuzu	démon se čtyřmi křídly, šupinatým tělem, lvími tlapami, orlími drápy a ocasem štíra	snaží se zahnat Lamaštu do podsvětí – i on sám je však nositelem zhoubných sil a démonem podsvětí
země	Elam	Inšušinak	bůh-had	bůh Sús, Král nebes, Pán podsvětí
země	Egypt	Anup	bůh se šakalí hlavou	při podsvětním soudu váží srdce zemřelého
země	Egypt	Mehen	podsvětní had	chrání Rea při jeho cestě podzemím a táhne jeho loď
země	Egypt	Vadžet	kobra	chrání egyptského krále a Dolní Egypt
země	Egypt	Merseger	had či had se lví hlavou	chrání thébské pohřebiště
země	Egypt	Renenueta	had	bohyně úrody a úrodnosti
země	Egypt	Kematef	had	bůh Amon
země	Řecko	Tyfón	had/drak	bojuje proti Diovi
země	Řecko	Delfyné	obluda s hadím ocasem	hlídala Diovy šlachy ukradené Tyfónem
země	Řecko	Echidna	napůl žena a napůl had	žena Tyfóna
země	Řecko	Hydra	mnohohlavý vodní had	
země	Řecko	Chiméra	bytost kombinují prvky lva, kozy a hada	

země	Řecko	Kerberos	tříhlavý pes s hřívou hadů a hadím ocasem	hlídá vchod do podsvětí
země	Řecko	Orth	dvouhlavý pes	
země - nebes	Řecko	Sfinx	okřídlený lev s lidskou hlavou	dávala kolemjdoucím hádanku a žrala je, když neuhodli
země	Řecko	Pythón	had či drak	střežil střed země
země	Řecko	Erýnie	stařenys hady místo vlasů, psí hlavou, netopýřními křídly	jsou zosobněnými výčitkami svědomí, bohyně pomsty a kletby
země	Řecko	Ladón	had či drak	střežil zlatá jablka v zahradě Hesperidek
země	Řecko	Eurydiké	měla hadí ruce	podsvětní bohyně
země	Řecko	Erychtho- nios	had s lidskou hlavou	mohl léčit i zabíjet
země	Řecko	Kekrops	napůl had a napůl člověk	první athénský král
země	Keltové	Cernunnos	na hlavě má jelení parohy	pán nad životy všech bytostí, bůh životních sil, ale i smrti
země	Persie	Aži Dáhaka	hadí obluda se třemi hlavami	démon
země	Persie	Zóhak	z ramenou mu vyrůstají dva lidožraví hadi	
země	Indie	nágové	hadi	
země	Indie	Takšaka	devítihlavý mytický hadí král šafránové barvy	
země	Indie	Vrtra	had ozbrojený hromy a blesky	ztělesňuje síly chaosu
země	Indie	Šušna	obrovský rohatý had	ztělesňuje letní sálající žár

země	Indie	Jamadút	pták smrti	přivádí duše zemřelých do podsvětí
země	Buddhismus	hadí král Muchalinda	had	chránil Buddhu
země	Čína	Nü-kua	had, či dva propletení hadi	stvořila lidi
země	Čína	Fu-si	má hadí ocas	kulturní hrdina, dárce, učitel lidí
země	Čína	Cu Ťin	had s lidským obličejem	ovládá počasí a přírodní děje
země	Čína	Ču Lung	has se šarlatovým tělem a lidskou hlavou	ovládá noc a den
země	Čína	Feng-po	má hadí ocas	bůh větrů
země	Čína	had krásy	hadí démon s hlavou půvabné dívky	zabíjí mladé muže
země	Sibiř (Jakuti)	první šaman	tělo měl tvořené mnoha hady	
země	Austrálie	Yurlunggur	duhový had	stvořitel světa i člověka a dárce deště
nebes	Austrálie	Bobbi-bobbi	bůh v podobě hada	poslal lidem jako obživu netopýry a daroval jim bumerang
země	Sev. Am. (Jihozápad)	Pavoučí žena	pavoučice	radí a pomáhá Moudrému synovi
země	Stř. Am. (Aztékové)	Quetzalcoatl	opeřený had	stvořitel, dárce civilizace
země	Stř. Am. (Aztékové)	Coatlicue	hadí bohyně	bohyně plodnosti
země	Stř. Am. (Mayové)	Gucumatz	opeřený had	stvořitel
země	Stř. Am. (Mayové)	Kukulcan	opeřený had	bůh větrů
země	Stř. Am. (Mayové)	Bolon Dzacab	skřítek s hadí nohou a tváří	patron kukuřice
vodstev	Mezopotámie	Apkallu	napůl lidé, napůl ryby	dárci sivilizace, strážci řádu světa

vodstev	Mezopotámie	Enki	rybí muž či mořská želva	pán sladkovodního oceánu Abzu
vodstev	Mezopotámie	kozy-ryba	má přední polovinu těla kozí a rybí ocas	
vodstev	Mezopotámie	Lachamu	zpoza člověk, zpoza ryba	vodní bytosti
vodstev	Mezopotámie	Kulílu	horní polovina těla je lidská, dolní rybí	ochranný démon
vodstev	Kanaan	Atargatis	dolní polovina těla rybí, horní lidská	
vodstev	Kanaan	Derketé	dolní polovina těla rybí, horní lidská	
vodstev	Kanaan	Jamm	had s ocasem ryby	zosobnění destruktivních, chaotických sil
vodstev	Řecko	had Ofión	had	zplodil vejce všehomíra, ze kterého se zrodil svět, planety i zvířata
vodstev	Řecko	Telchinové	psohlavé bytosti s ploutvemi místo rukou	
vodstev	Řecko	Tritón	napůl člověk, napůl ryba	těž tritóni tvořící průvod jeho otce jsou napůl ryby a napůl lidé
vodstev	Řecko	Sirény	ptáci s ženskou hlavou	lákaly námořníky do záhuby
vodstev	Řecko	Hydra	mnohohlavý vodní had	ohrožovala své okolí
vodstev	Slované	Vodeni muž, Wódny muž	po pás má zelené lidské tělo, od pasu dolů je to ryba	pán vod a ryb
vodstev	Afrika Tsongové	Čipfalam-fula	obrovská ryba	vládkyně řek

vodstev	Persie	Kara	ryba	ochránkyně Stromu všech semen
vodstev	Indie	Vásuki	had	král hadů
vodstev	Indie	nágové	hadi	ztělesňují životadárnou vláhu a plodivou sílu přírody
vodstev	Tibet	Lu	hadí podoba	vodní duchové
vodstev	Čína	Kun	rybí podoba	otec Jüa
vodstev	Čína	Jü	plazí podoba	přemožitel potopy
vodstev	Čína	Čchi-lin	má jelení tělo, volskou oháňku, koňská kopyta a rybí šupiny	mytické zvíře dožívající se tisíce let
vodstev	Čína	nágové a jejich pán Kubéra	bytosti s hadím ocasem a kobří hlavou	vodní bytosti
vodstev	Čína	Kung-kung	příšeta s rohem a tělem hada	způsobil potopu
vodstev	Japonsko	Rjú-džin	hadí/dračí bůh	vládce počasí
vodstev	Polynésie (NZ)	taniwha Peke-haua	rybí nestvůra	ohrožovala své okolí
vodstev	Polynésie (NZ)	Ngarara	napůl žena, napůl ryba	duch, démon
vodstev	Polynésie (Samoa)	Savea	napůl ryba a napůl člověk	vládce podsvětí
vodstev	Polynésie (Samoa)	nadpřiroze- né bytosti <i>aitu</i>	úhoři či žraloci	
vodstev	Polynésie (Mangaia)	Avatea, Tini-rau	napůl lidé, napůl ryby	
vodstev	Polynésie (Havaj)	Kanalou	chobotnice	bůh moře
vodstev	Sev. Am. (Severozápa dní pobřeží)	Qanekelak	zabijácká velryba s horní částí lidskou, ale spodní velrybí	

vodstev	Sev. Am. Jihozápad	Palulukon	obrovský rohatý vodní had	snaží se převrátit zemi a způsobuje tak zemětřesení
vodstev	Sev. Am. (Jihozápad)	Paaloloqan -gwa	vodní had, připomínající obrovského chřestýše s tlamou plnou ostrých zubů, velkým rohem a hřebínkem peří	vládce oceánu a bůh deště
vodstev	Jižní Am. (Kulinové)	Amana	z poloviny had a z poloviny dívka	stvořitelka lidí

Tato zvířata mohou být ve skutečnosti uctívána jakožto bohové, či označována za demony a nestvůry, ale být tomu tak také nemusí. Zejména v severoamerických, jihoamerických, afrických, australských a oceánských mýtech se hovoří o zvířecích lidech, kteří měli podobu zvířat, ale žili jako lidé.

6.1.2 Proměna božstev a lidí ve zvířata

Druhou velkou skupinou mytických tvorů jsou bohové, démoni a lidé, kteří se do podoby zvířat pouze proměňují. Tato proměna může být trvalá či dočasná a může k ní docházet buď z vlastní vůle či z vůle někoho jiného, u lidí bývá proměna poměrně často také trestem za nějaké provinění, či naopak záchranou – zejména v řecké mytologii jsou dívky často pronásledovány bohy a v proměně ve zvíře nalézají alespoň dočasnou záchranu.

SFÉRA	KDE	KDO	ZVÍŘE
nebes	Kanaan	Anat	pták (holubice)
nebes	Kanaan	Jatipan	orel
nebes	Bible	Duch svatý	holubice
nebes	Egypt	Eset	vlaštovka (jestřáb, káně, luňák, krahujec)

nebes	Řecko	Periklymenos	orel, lev, had, mravenec, moucha a včela
nebes	Řecko	Athéna	sova, potápka
nebes	Řecko	Alkyoné a Kéyx	ledňácci (racek)
nebes	Řecko	Téreus, Prokné, Filoména	dudek či jestřáb, vlastovka, slavík
nebes	Řecko	Kaineus	pták
nebes	Řecko	Plejády	holubice
nebes	Řecko	Aédón	slavík
nebes	Řecko	Hermés	datel
nebes	Řecko	Zeus	kukačka, býk, orel, křepelka, labuť, bobr
nebes	Řecko	Létó	křepelka
nebes	Řecko	Nemesis	husa, ryba
nebes	Keltové	Badh Catha	havran
nebes, země, vodstev	Keltové	Morrígan	havran (černý pták), úhoř, vlčice, kráva
nebes	Keltové	Lleu Law Gyffes	orel
nebes	Keltové	Blodeuwedd	sova
nebes	Keltové	Rigani a její služebné	jeřábi
nebes	Keltové	Oengus	labuť
nebes	Keltové	Caer Ibormaithe z Jiného světa a jejích 150 družek	labutě
nebes	Keltové	jeden z nesmrtelných	pták
nebes	Keltové	Midir a Étain	labutě
nebes, země a vodstev	Keltové	Rucht a Runce	dravé ptáky, mořské netvůry, jeleny, draky a červy
nebes	Keltové	Menw	ptáka
nebes	Keltové	Gwrhyr	ptáka
nebes	Slované	Vesna	kukačku
nebes	Slované	Igor Svjatoslavič	sokola, vlka
nebes, země	Severská mytologie	Ódin	hada, orel
nebes	Severská mytologie	Suttung	orel

nebes	Severská mytologie	Freya	sokol
nebes	Severská mytologie	Frigg	sokol
nebes	Severská mytologie	Loki	sokol
nebes	Severská mytologie	obr Trym	dravý pták
nebes	Severská mytologie	valkýry (Hladgunn, Hervör)	labuť
nebes	Severská mytologie	valkýra Hljód	havran
nebes	Severská mytologie	obr Tjazi	orel
nebes	Severská mytologie	Jarl Fránmar	orel
nebes	Finsko	Lemminkäinen	orel
nebes	Finsko	Pohjolan	krahujec
nebes	Finsko	Paní nad Pohjolou	orel, holubice
nebes	Finsko	dcera Paní nad Pohjolou	racek
nebes	Afrika	náčelníková dcera	holubice
nebes	Afrika	dívky	ptáci
nebes	Afrika	válečníci	zvěř
nebes, země	Persie	Verethragna	pták váregan, býk, kůň, velbloud, kanec, beran a kozel
nebes	Indie	Brahma	labuť
nebes	Indie	Nárada	kohout
nebes	Indie	Indra	sokola
nebes	Indie	Dharma	holubice
nebes	Indie	Višvávasu	papoušek Gunaságara
nebes	Indie	Málavatí	kavka Malajavatí
nebes	Tibet	Amně Kurmän	holub
nebes	Tibet	Wangpo Gjabžin	božského bílého ptáka
nebes	Čína	taoističtí mniši	po smrti v nebeského jeřába
nebes	Čína	Nü Wa	pták Ťing Weje

nebes	Čína	Čchin Pej	velký orlovec
nebes	Čína	Ku Šan	luňák
nebes	Čína	Šun	ptáka a draka
nebes	Japonsko	Jamatodake	bílého kulíka
nebes	Sibiř	dvě děti	krkavce
nebes	Sibiř	duše šamana	sokol, krkavec, vlaštovka, alka
nebes	Sibiř (Něnci)	matka neposlušných děti	kukačku
nebes	Melanésie (Nová Guinea)	stvořitel	holub
nebes, vodstev	Polynésie (Nový Zéland, Cookovy ostrovy)	Maui	pták (holub, lesní ptáci, jestřáb), ryba
nebes	Polynésie (Samoa)	Rata	sova
nebes	Polynésie (Havaj)	Kanaloa	obrovský mořský pták
nebes	Austrálie	žena	labuť
nebes	Sev. Am. (Arktická oblast)	dívky	husy či kachny
nebes	Sev. Am. (Arktická oblast)	žena a její syn	ptáci
nebes, země, vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	lidé	různá zvířata
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Sin	ptáci (střízlík, sojka, datel)
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Kánekelakův otec	volavku
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Kánekelakova matka	zrzavý datel
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Asdiwal	ptáka
nebes	Sev. Am. (Plateau)	stařeny	vlaštovky
nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	stvořitel Starý muž	psa
nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	Velký duch	orel

nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	celá vesnice	ptáky, lesní a stepní zvířata
nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	náčelníková rodina	orli
nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	muž	Bouřňák
země a nebes	Sev. Am. (Jihovýchod)	dva muži	hadi (zmije a ploskorubec)
vodstev, země a nebes	Sev. Am. (Jihovýchod)	dva muži	rohatý vodní netvor Uktena a chřestýš
nebes	Sev. Am. (Jihovýchod)	dcera Slunce	červenka
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	Huitzilopochtli	orel
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	duše zemřelých válečníků a žen zemřelých při porodu	kolibříci
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Kinich Ahau	papoušek Kinich Kakmo
nebes	Stř. Am. (Mayové)	mladý válečník	lesní holub
nebes	Stř. Am. (Mayové)	nadpřirozená dívka	holubice
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Kukul	pták quetzal
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Hunahpú a Xbalanqué	lidé-ryby
nebes	Jižní Am. (Waraové)	stvořitel Nabotomira	papoušek či jiní ptáci
nebes	Jižní Am. (Yekuané)	bůh slunce Wanadi	datel s rudou chocholkou
vodstev	Jižní Am. (Bakairové)	Keri	ryba
vodstev	Jižní Am. (Bakairové)	Kami	plž
nebes	Jižní Am. (Tupiové)	člověk	sup
nebes	Jižní Am. (Kulinové)	tři sourozenci	ptáky (papoušky <i>jerejere</i>)
nebes	Jižní Am. (Mačigengové)	věštec	krahujec
nebes	Jižní Am. (Eceejové)	muž Ejiyosiwi	čápa
nebes	Jižní Am. (Yauryové)	Coniraya Viracocha	ptáka

země	Mezopotámie	Dumuzi	hada
země	Řecko	bohové	zvířata
země	Řecko	Gorgona Medúsa	obluda s hady místo vlasů
země	Řecko	Achelóos	had, býk
země	Řecko	Kadmos a Harmonia	hady
země	Řecko	Askalafos	sova
země	Řecko	Lykaónovi synové	vlky
země	Řecko	Ió	kravka
země	Severská m.	Fáfni	drak/had
země	Afrika	ženatí muži	hadí
země	Afrika	Mvelinqangi	had a jiná zvířata
země	Indie	Nahuša	had
země	Indie	Višnu	kanec
země	Melanésie (San Cristoval)	stvořitel Agunua	had
země	Sev. Am. (Jihozápad)	Hadí lidé	hady
země	Sev. Am. (Velké pláně)	muž	had
země	Jižní Am. (Tukanové)	Karemoná	červeného hroznýše
vodstev	Řecko	Eurynomé	holubici
vodstev	Řecko	Kerampos	skarab
vodstev	Řecko	Néreus	různá zvířata
vodstev	Řecko	Apollón	delfín
vodstev	Řecko	Poseidón	ptáka
vodstev	Řecko	Thetis	lev, had, ryba
vodstev	Řecko	Dionýsos	lev
vodstev	Řecko	piráti	delfíni
vodstev	Keltové	Fintan	losos, orel a sokol
vodstev	Keltové	Tuan mac Cairill	jelen, kanec, orel, losos
vodstev	Keltové	Gwion Bach	zajíc, ryba a pták
vodstev	Keltové	Ceridwen	pes, vydra, sokol, slepice
vodstev	Keltové	děti Manannána mac Lira	labutě
vodstev	Keltové	Aoife	černý sup
vodstev	Slované	Satan i Bůh	vodní ptáci

vodstev	Slované	vodník	ryba (pstruh, losos, štika, kapr), had, žába
vodstev	Severská m.	Andvari	štika
vodstev	Severská m.	Hreimdarúv syn	vydra
vodstev, nebes	Severská m.	Loki	losos, pták
vodstev	Severská m.	čaroděj	velryba
vodstev	Finsko	dívka Ainó	ryba (losos)
vodstev	Afrika (Jorubové)	Oduduwa a Aja	holub a slepice
vodstev	Afrika (Sothové)	Ramolo	had s ovčí hlavou a hadím jazykem
vodstev	Indie	Višnu	Kúrma (želva), Matsja (ryba), Varáha (kanec)
vodstev	Indie	Mínanátha	ryba
vodstev	Čína	Meng Ťiang	ryba
vodstev	Čína	utopenci	ryby
vodstev	Melanésie (Nová Guinea)	muž	obrovská ryba
vodstev	Melanésie (Fidži)	Dekuwaqa	žralok
vodstev	Polynésie (NZ)	Hina	napůl žena, napůl ryba
vodstev	Polynésie (NZ)	Rupe	holuba
vodstev	Polynésie (Mangaia)	Rongo-mai	velryba
vodstev	Polynésie (Tahiti)	utopenci	zvířat
vodstev	Polynésie (Tahiti)	Ta'aroa	rejnok, rajka
vodstev	Polynésie (Tahiti)	Tane	bílá mořská vlaštovka
vodstev	Sev. Am. (Subarctická oblast)	Wisakedjakova matka	jesetera
vodstev	Stř. Am. (Aztékové)	lidé	opice, krocany, ryby
vodstev	Jižní Am. (Šipibové)	dívka	malý černý ptáček
vodstev	Jižní Am. (Yauryové, Inkové)	dívka	holubice či hrdlička
vodstev	Jižní Am. (Onové)	lidé	tuleně, mořské ptáky

Někteří bohové i lidé se postupně proměňují ve více zvířat. Tato zvířata mohou náležet k jedné sféře (jako v případě bohyně Eset), ale také ke sféram dvěma či všem třem (například u keltského Tuan mac Cairilla, či Višnu).

6.1.3 Proměna zvířat v božstva či lidi

Zmiňme si zde ještě třetí typ proměny – ze zvířete v lidskou bytost. Pokud porovnáme tuto tabulku s dvěma předchozími, zjistíme, že tyto proměny jsou v mýtech mnohem vzácnější.

SFÉRA	KDE	ZVÍŘATA	V KOHO
nebes	Keltové	ptačí lidé	lidi
nebes	Afrika	holubice	dívku
nebes	Afrika	ptáci	dívky
nebes	Afrika	zvěř	válečníci
nebes	Afrika	izulu	mladíka s černou kůží a červenými ústy
nebes	Afrika	ptačí paní Rasôrôva	dívku
nebes	Indie	holubice	dívku
nebes	Indie	labuť	dívku
nebes	Japonsko	jeřáb	ženu
nebes	Melanésie (Vanuatu)	ptačí lidé	lidi
nebes	Austrálie	orel	mladíka
nebes	Sev. Am. (Arktická oblast)	husy či kachny	dívky
nebes	Sev. Am. (Subarctická oblast)	Havran	mladíka
nebes	Sev. Am. (Subarctická oblast)	havran	člověka
nebes	Sev. Am. (Subarctická oblast)	Hromoptáci	lidi
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran	člověka
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Bouřňák	člověka

nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran	mladíka
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	zvířata	lidi
nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	Bouřňák	člověka
nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	Rosný orel	člověka
nebes	Jižní Am. (Chívarové)	Chívarové byli kdysi ptáky	lidi
země - nebes	Jižní Am. (Eceejové)	orel Kewai	člověka
nebes	Jižní Am. (Yauryové)	sokol	muže
nebes	Jižní Am. (Tembové)	supové	lidi
země	Afrika	had	mladíka
země	Indie	nágové	lidi
země	Buddhismus	hadí král Muchalinda	člověka
země	Melanésie (Nová Guinea)	nebeský had Wei	člověka
země	Sev. Am. (Kalifornie)	chřestýš	mladíka
země	Sev. Am. (Jihovýchod)	hadí dívka	dívku
vodstev	Melanésie (vanuatu)	obojživelný mořský had Mae	dívku
vodstev	Polynésie (Tonga)	velký úhoř	člověka
vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Velký Platýz	člověka
vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	losos	v jakéhokoliv tvora
vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	velryba Qanekelak	člověka
vodstev	Sev. Am. (Jihozápad)	Kolowissi	lidské dítě, mladíka

6.1.4 Zvíře/nestvůra mění se v jiné zvíře

Posledním typem je proměna zvířete v jiného zvířecího tvora. Již na první pohled vidíme, že jsou tyto proměny velice vzácné.

SFÉRA	KDE	KDO	V KOHO
nebes	Polynésie (Nový Zéland)	nestvůra Matuku	v ptáka bukače (<i>matuku</i>)
nebes	Sev. Am. (Velká pánev)	Lasička	psa
nebesa, vodstva	Melanésie (Nová Guinea)	nebeský had Wei	žraloka
země	Stř. Am. (Quiché Mayové)	opeřený had Gucumatz	v hada, jaguára a orla
vodstev	Jižní Am. (Eceejové)	velryba	v malou rybku

Všechny tyto proměny nejsou v mýtech považovány za cosi mimořádného, ale jsou běžnou součástí mytické „reality“.

6.1.5 Zvíře jako symbol/ atribut boha

Kromě výše uvedených proměn, mohou být zvířata rovněž atributem či symbolem bohů. V tomto případě nejčastěji vyjadřují některý z aspektů bohů, ke kterým náleží.

SFÉRA	KDE	KDO	KOHO
nebes (pták)	Mezopotámie	Anzu	boha Ningirsua v lokálním panteonu starosum. města Lagaše
nebes (pták)	Mezopotámie	Anzu	boha Enlila
nebes (pták)	Mezopotámie	krácející pták - frankolín	posla a správce bohů Papsukkala
nebes (pták)	Mezopotámie	krácející pták - frankolín	služebního boha Ninšubura

nebes (pták)	Mezopotámie	divoká kachna, zpívající labuť	ochranné bohyně Ningaly
nebes	Mezopotámie	hlava supy či orla	boha války Zababy
nebes	Mezopotámie	orel	ochranných božstev
nebes	Mezopotámie	kohout	posla, rádce a ochránce - boha světla a ohně Nusku
nebes	Řecko	kohout	slunečního boha Héliá
nebes	Řecko	sova (vrána)	bohyně Athény
nebes	Řecko	orel	boha Dia
nebes	Řecko	jestřáb	Apollóna
nebes	Keltové	pták a veverka	královny kouzelnice Medb spojované s životními silami rostlin a zvířat
nebes	Keltové	vrána	Branwen
nebes	Keltové	havran	Brana
nebes	Keltové	orel	boha nebe a hromu Taranise
země	Keltové	had s beraní hlavou	Esuse
nebes	Keltové	sova a dravý pták	mateřská i válečná bohyně Rigani, paní nebes i země
nebes	Keltové	rohatý had	boha nebes, blesků a plodnosti Taranise
nebes	Keltové	sova	mateřských bohyní (Rigrů)
nebes	Keltové	ptáci se zlatými zobáky	vládkyně zásvětních ostrovů Cliodny
nebes, země	Keltové	havran a had	bohyně plodnosti, prosperity a úrody Nantosvelty
nebes	Slované	kohout	sluneční bůh Svantovít
nebes	východní Slované	kohout	bohové Svarog a Chorsu
nebes	Slované	sokol, krahujec	sluneční bůh Svarog
nebes	Slované	pták (kachna), labuť	slunečního boha Radegasta
nebes	Slované	bílý čáp Bohdal	boha radosti, štěstí, tepla a vláhy Dalece, jenž je personifikací jarního vánku
nebes	Indie	sova	bohyně štěstí Lakšmí
nebes	Indie	páv	Kršny

vodstev	Indie	delfín či žralok Makara	boha lásky a touhy Kámy
nebes	Čína	kohout	boha slunce
nebes	Čína	fénix a jeřáb	Si-wang-mu
nebes	Japonsko	jeřáb	bůžka štěstí Fukurokudžua
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	xihuacoatl	Huitzilopochtliho
nebes a země	Stř. Am. (Mayové)	pták quetzal a had chřestýš	pána života Hunab Ku
země	Mezopotámie	had	boha vegetace a léčitele Ningišzidy
země	Mezopotámie	had Mušchuššu	vegetačního boha Ninazua, Tišpaka a Marduka
země	Keltové	had s beraní hlavou	Cernunnona a Esa
země	Keltové	had	mateřské bohyně Rosmerty
země	Keltové	had	mateřské bohyně Sirony
země	Keltové	had s beraní hlavou	boha plodnosti a blahobytu Teutata
země	Čína	rudý had	boha deště a ochránce Fa-ču-kunga
země	Čína	hadi	boha větrů a bouří Jü-ťiang

Zvíře však může být symbolem i samo o sobě, jak si ukážeme v následující tabulce.

6.1.6 Zvíře jako personifikace (symbol)

SFÉRA	KDE	KDO	ČEHO
nebes	Mezopotámie	kohout	bdělosti, ostražitosti
nebes	Bible	holubice	čistoty, nevinnosti a bezelstnosti
nebes	Bible	ptáci	ochranitelské péče
nebes	Chetitě	Chalmašuit	motivace chetitských mocenských nároků a symbolického garanta svrchovanosti a autority chetitského krále

nebes	Egypt	Thovt	moudrosti a vzdělanosti
nebes	Egypt	Benu (fénix)	znovuzrození slunečního boha
nebes	Egypt	křídla supa či sokolí božstvo	nebes
nebes	Egypt	hadi	sluneční paprsky
nebes	Řecko	sova	moudrosti
nebes	Keltové	Badh Catha v podobě havrana	zmaru a smrti
nebes	Keltové	Morrigan v podobě havrana	zkáza, záhuba a zmatek
nebes	Keltové	ptáci (labutě)	zásvětí (Jiného světa)
nebes	Keltové	jeřábi	smrt a Jiný svět
nebes	Keltové	havrani	znalosti věcí budoucích
nebes	Keltové	Nantosveltin havran	spojení se světem zemřelých
nebes	Slované	kohout	východu slunce, ohně a plodnosti
nebes	Slované	holub, holubice	duše
nebes	Slované	bílý čáp Bohdal	velkého štěstí
nebes	Afrika	černí havrani	smrti
nebes	Persie	chvarenah v podobě ptáka váregana	dobrého osudu, dobré vlády, autority spravedlivého vládce
nebes	Indie	hansa - divoká husa	boha slunce a individuální duše člověka
nebes	Tibet	Khjung (Garuda)	sebedůvěry a moci
nebes	Tibet	černý a bílý pták	zla a dobra
nebes	Čína	kohout	symbolizuje každodenní východ slunce, jež zdraví svým kokrháním, kokrhající kohout je symbolem slávy a zásluh, zahání zlo, symbol zdaru, rodiny, rozhodnosti a pěti ctností
nebes	Čína	třínohý sluneční havran	je vlastním symbolem slunce
nebes	Čína	třínohá měsíční ropucha	Měsíce

nebes	Čína	fénix	pěti ctností: spravedlnosti, slušnosti, moudrosti, věrnosti a hodnověrnosti, rovněž dobré úrody a jihu
nebes	Čína	fénix a drak	císařovna a císař, země a nebesa
nebes	Čína	jeřáb	šťěstí, dlouhého života a nesmrtelnosti, vztahu otce a syna
nebes	Čína	Garuda	slunce a vítr
nebes, země, vodstev	Čína	zvířata, ptáci a kapr	dvanácti měsíců lunárního roku, ročních období a světových stran
nebes	Čína	červený kohout v kolese bytí	žádostivost
nebes	Japonsko	fénix	energie a moudrosti
nebes	Japonsko	jeřáb	dlouhého života a manželské věrnosti, posvátný pták přinášejícím štěstí
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	kolibříci	duší padlých bojovníků
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	Xihuacoatl	sil vyprahlosti a sucha
země	Egypt	Vadžet	božské a královské moci, Dolního Egypta
země	Řecko	had	dárkyni zdraví Hygieie
země	Řecko	had	lékaře Asklépia
země	Keltové	had	plodnost, léčitelské umění
země	Čína	had	chytrosti i zákeřnosti
země	Čína	zelený had v kolese bytí	nenávisť
země	Čína	černý vepř v kolese bytí	zaslepení
země	Sev. Am. (Jižozápad)	had	zla – dobro oplácí zlem
vodstev	Bible	ryba	Krista a jeho učedníků

vodstev	Bible	Leviathan	chaosu
vodstev	Egypt	čtyři žáby a čtyři hadi	chaosu
vodstev	Keltové	losos moudrosti	moudrosti
vodstva	Keltové	labuť	životodárné oplodňující vody
vodstev	Tibet	zlaté rybky Serňa	symbol volnosti
vodstev	Čína	kapr	vytrvalosti, trpělivosti, houževnatost, svobody ducha, dlouhověkosti
vodstev	Čína	ryba	plodnosti, bohatství, manželství, hojnosti a blahobytu
vodstev	Japonsko	ryba	šťastný symbol přinášející lidem úspěch v jejich konání
vodstev	Sibiř	ryba <i>luo</i>	smrt a neštěstí
vodstev	Stř. Am. (Aztékové)	dravá mořská ryba ocelomichin	odpoledního, padajícího slunce

6.1.7 Zvíře jako symbol života, nesmrtelnosti, znovuzrození

SFÉRA	KDE	KDO
nebes	Egypt	fénix
nebes	Řecko	fénix
nebes	Čína	jeřáb
nebes	Korea	jeřáb
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Kinich Ahau (symbol života)
země	Mezopotámie	had
země	Elam	had
země	Egypt	had zvaný Život bohů
země	Řecko	Asklépiův had
země	Keltové	rohatý had, had obecně
země	Stř. Am. (Aztékové)	Coatlícue
vodstev	Čína	ryba

Pojďme si nyní přiblížit některé role, které zvířata v mýtech zastávají.

6.2 Role mytologických zvířat

Zvířata v mýtech zastávají různé role, v rámci nichž jsou aktivními činiteli. Jedním z cílů této práce je tyto role najít a sumarizovat. Abychom navázali na typy zvířat v mýtech, zmiňmě si nejprve zvířata jakožto prapředky lidí:

6.2.1 Zvířata jako prapředci lidí

SFÉRA	KDE	KDO	KOHO
nebes	Tibet	první člověk v podobě ptáka	rozšířil lidstvo po celé zemi
nebes	Čína	tmavý pták	dal život prvním příslušníkům rodu Šang
nebes	Japonsko	orel	prapředek Ainů
nebes	Sibiř (Jakuti)	Dravý pták-matka	šamanů
nebes	Sibiř (Jakuti, Ketové, Teleutové, Oročové)	orel Ajy tojen	prvního šamana
nebes	Sibiř (Burjati)	orel	prvního šamana
nebes	Polynésie (Velikonoční ostrov)	ptačí muž Makemake	lidí
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran a mlž srdcovka	lidí
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	orel	lidí
země, nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	bobrovo tělo oživené dechem kolibříka, ováda a lišky	lidí
nebes	Jižní Am. (Waiwaiové)	nebeská žena-pták	matkou lidstva (otcem je první muž – luční kobylka)
nebes	Jižní Am. (Janomamové)	dva muži – ptáci	jeden z nich otěhotněl a jeho potomci se stali předky Janomamů

nebes	Jižní Am. (Yauryové)	sokoli proměnění v muže	Yauryů
země	Indie	Černá kobra	lidí
země	Polynésie (San Cristoval)	had	lidí
vodstev	Indie (Gongové)	pták <i>singmalí</i>	sněs vejce na hladině oceánu a devět měsíců na něm seděl – z tohoto vejce se narodila první dívka a chlapeček
vodstev	Jižní Am. (Čibčové)	Bačúe a její syn a manžel	Bačúe se vynořila z jezera a přivedla s sebou na svět i svého malého syna - když dorostl, vzala si ho za muže a jejich potomci zalidnili svět
vodstev	Jižní Am. (Tukanové)	Léčivá anakonda	je jejich předkem
vodstev	Jižní Am. (Kulinové)	Jolokan	předek Kulinů

Jak vidíme v této tabulce, zvířata mohou být prapředky lidí, jednotlivců, i celého lidstva. V této roli jsou rovnoměrně zastoupeni ptáci, hadi i ryby, lidstvo však vždy nakonec vyrůstá ve sféře země. Zvířecí prapředek lidí může být zároveň i stvořitelem světa, ale není to podmínkou.

6.2.2 Zvíře jako milenec/manžel člověka (boha, zvířete)

Jak si ukážeme na další tabulce, v mýtech se rovněž vyskytují milenecké nebo dokonce manželské vztahy mezi zvířaty a lidmi (a také mezi zvířaty odlišných druhů). Zvíře se může na začátku vztahu s lidskou dívkou či mužem proměňovat do lidské podoby a ke své zvířecí podobě se navracet až později, nebo má zvířecí podobu již od začátku.

SFÉRA	KDE	KDO	KOHO
nebes	Řecko	Zeus	kukačka, býk, orel, křepelka, labuť
nebes	Sibiř (Burjati)	orel	matky prvního šamana
nebes	Melanésie (Vanuatu)	ptačí žena	muže, který schoval její křídla
nebes	Austrálie	orel	dívky
nebes	Sev. Am. (Arktická oblast)	husa či kachna	muže
nebes	Jižní Am. (Tupiové)	krahujec Inajé	dívky
nebes	Jižní Am. (Eceejové)	muž Ejiyosiwi	čapí manželky
země	Afrika	had proměněný v mladíka	Pinbaby
země	Indie	dcery nágů	mužů
země	Sev. Am. (Kalifornie)	chřestýš	dívky
země	Sev. Am. (Kalifornie)	had	medvěda
země	Sev. Am. (Jihovýchod)	hadí dívka	mladíka
země	Jižní Am. (Teneteharové)	dívka	hada
země	Jižní Am. (Tupiové)	dcera Velkého hada	muže
vodstev	Řecko	had Ofión	bohyně Eurynomé
vodstev	Afrika (Eweové)	sumec	dívky Ayisy
vodstev	Afrika (Vendové)	jezerní bůh Ditutvane v podobě hada	dvou žen
vodstev	Polynésie (Tonga)	velký úhoř (z jeho mrtvého těla vyrůstá první palma)	Hiny
vodstev	Polynésie (Mangaia)	úhoř Tuna (z jeho mrtvého těla vyrůstá první palma)	Iny
vodstev	Polynésie (Tuamotu)	úhoř Tuna (z jeho mrtvého těla vyrůstá první palma)	Hiny
vodstev	Sev. Am (Arktická oblast)	Bouřňák	Sedny

vodstev	Sev. Am. (Arktická oblast)	velryba, orel	dívek
vodstev	Sev. Am. (Arktická oblast)	kormorán	dívky
vodstev	Sev. Am. (Subarctická oblast)	hadi	Wisakedjakova matka
vodstev	Sev. Am. (Jihozápad)	Kolowissi	dívky
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	vodní had	dívky
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	ondatra	Mičabo
vodstev	Jižní Am. (Šipibové)	had	dívky

Z těchto svazků se lidským ženám mohou narodit zvířecí děti. K oplodnění ženy však často stačí zprostředkovaná přítomnost zvířete – žena se napije ze stejné studánky jako had, či sní mrtví hadí tělo apod.

6.2.3 Zvíře jako dítě člověka

SFÉRA	KDE	KDO	KOHO
nebes	Melanésie (Nová Guinea)	papoušek kakadu	dívky
země	Melanésie (Nová Guinea)	had	dívky, která snědla mrtvého hada
země	Melanésie (Nová Guinea)	had s lidskou hlavou	dívky, která pila ze stejné studánky jako had
země	Sev. Am. (Velké pláně)	Hadí syn	dívky a hada
země	Jižní Am. (Bororové)	hadí syn	ženy oplodněné hadovou krví
vodstev	Afrika (Eweové)	sumeček	dívky a sumce
vodstev	Tibet	rybí syn se šupinami a plovacími blánami mezi prsty	králi Čharčchevi

6.2.4 Zvířata vychovatelé/opatrovatelé

Zvířata také mohou být vychovateli či opatrovateli lidských dětí.

SFÉRA	KDE	KDO	KOHO
nebes	Persie	Símurgh	Zála
nebes, země	Čína	ptáci a domácí zvířata	Chou Ťi
nebes	Sibiř (Jakuti)	Dravec- matka	šamanů
nebes	Sibiř (Jakuti)	okřídlený sob	šamana
nebes	Sibiř (Burjati, Evenkové)	velký, orlu podobný pták	šamana
vodstev	Polynésie (Nový Zéland)	medúza	Mauiho
nebes, vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží) Haidové	Velký Platýz a Bouřňák	lidstva
nebes	Sev. Am. (Plateau)	vlk	lidské děti
nebes	Sev. Am. Velké pláně) Vrány	bizoni	malé dívky
nebes	Sev. Am. (Velké pláně) severní Šajeni	skřivan	dítě Padající hvězdu
nebes	Jižní Am. (Waraové)	ptáci a opice	prvního člověka Kanoba
nebes	Jižní Am. (Chívarové)	pták Paát	Etsy
země	Řecko	dva hadi	lámose
země	Indie	Černá kobra	Nanga Baigu
země	Polynésie (Fidži)	had Ndengei	vyseděl obrovské plazi vejce, ze kterého se narodili lidé
vodstev	Řecko	Telchinové	Poseidóna
vodstev	Indie (Gongové)	pták <i>singmalí</i>	snesl vejce na hladině oceánu a devět měsíců na něm seděl – z tohoto vejce se narodila první dívka a chlapec
vodstev	Melanésie (Nová Guinea)	delfín	prvního dítěte

6.2.5 Zvířata jako stvořitelé/tvůrci

SFÉRA	KDE	KDO	KOHO/ČEHO
nebes	Afrika	datel	hvězd
nebes	Tibet	první člověk v podobě ptáka	roznosl úrodnou půdu, ze které vznikla země, a rozšířil lidstvo po celé zemi
nebes	Čína	tmavý pták	dal život prvním příslušníkům rodu Šang
nebes	Japonsko	konipas	oceánu a souše z prvotní prahmoty
nebes	Sibiř (Jakuti, Ketové, Teleutové, Oročové)	orel Ajy tojen	prvního šamana
nebes	Sibiř (Čukčové)	Havran	řek a moří
nebes	Mikronésie (Marschallový ostrovy)	racek	nebeské klenby
nebes	Mikronésie (Nauru)	motýl	oddělil zemi a moře
nebes	Melanésie (Nová Guinea)	holub	prvních lidí (muže a ženy)
nebes	Polynésie (Nový Zéland a Samoa)	kupolští ptáci	lodě pro Ratu
nebes	Polynésie (Samoa)	Tuli v podobě ptáka	na jeho přání stvořil jeho otec Tangaloa zemi, Tuli vytrhal svlačec, který zemi pokrýval a našel dva červíky, z nichž byli stvořeni první lidé
nebes	Polynésie (Tonga)	mořský pták Kiu	přeťal zobákem dva červíky, z nichž se poté stali lidé
nebes	Polynésie (Havaj)	Kanaloa v podobě obrovského mořského ptáka	sněs vejce na hladinu moře a z něho vznikl svět – Kanaloa vytvořil z jeho horní půlky nebe a z dolní půlky zemi

nebes	Polynésie (Velikonoční ostrov)	ptačí muž Makemake	stvořil svého syna ze svého stínu a ptáka, rovněž stvořil vesmír z vejce
nebes	Austrálie	kachna	po požáru obnovila jezera a močály
nebes	Sev. Am. (Subarktická oblast)	ohromný pták	pevninu
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran	svět, řeky, potoky, lidi
nebes, země	Sev. Am. (Kalifornie)	kojot a orel	zemi
nebes	Sev. Am. (Jihozápad)	sup	svými křídly vysušoval zemi a ona se tak zvětšovala
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Itzamna	původce všeho stvoření, otec bohů, země i nebe
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Hunab Ku	stvořil lidi z kukuřice
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Zipacná	hory
země	Jižní Am. (Čibčové)	Bačúe	člověka
nebes	Jižní Am. (Moche, Chimové)	Ai Apaec nebeský had	stvořitel
země	Afrika	Mvelinqangi	svět, lidi, zvířata, slunce, měsíc, pět světů nad sebou a vše, co existuje
země	Afrika	Minia	nebesa, vodstva a celý svět
země	Čína	Nü-kua	lidi, vyspravila nebe, podepřela oblohu nohama želvy
země	Sibiř (Evenkové)	mamut Cheli	rozšířil a zvětšil zemi, svým tělem vytvořil údolí
země	Sibiř (Evenkové)	had Džabdžar	svým tělem vytvořil koryta řek
země	Polynésie (San Cristoval)	had	stvořitel člověka

země	Austrálie	Yurlunggur	řeky, jezera, údolí, skály, stromy, rostliny, zvířata a člověka
země	Stř. Am. (Aztékové)	Quetzalcoatl	člověka (přinesl kosti, z nichž byli lidé stvořeni), pátého světa
země	Stř. Am. (Aztékové)	Cihuacoatl	člověka z kostí, které přinesl Quetzalcoatl
země	Stř. Am. (Mayové)	Gucumatz	svět, lidi
země	Jižní Am. (Inkové)	Viracocha	zemi, slunce, měsíc a lidi
vodstev	Egypt	Amon v podobě husy	létal nad prvotními vodami, až vznikl vodní vír a z vody se vynořil prvotní pahorek země či hlasem husy uvedl do pohybu proces stvoření
vodstev	Řecko	had Ofión	zplodil vejce všehomíra, ze kterého se vyhrnuly planety, země i živočichové
vodstev	Řecko	Eurynomé v podobě holubice	toto vejce všehomíra vylodila
vodstev	Slované	dva holubi	radili se jak stvořit svět
vodstev	Slované	Satan a Bůh v podobě vodních ptáků	svět, skrze potápění se do prvotního oceánu
vodstev	Slované	kachna	ukradla trochu půdy, z níž vznikly hory
vodstev	Finsko	kachna	z vajec kachny vznikl svět, slunce, měsíc, hvězdy a oblaka
vodstev	Finsko	pták polák	přinesl z hlubin praoceánu bahno, ze kterého poté bůh Nun stvořil svět
vodstev	Afrika (Jorubové)	holub a slepice	rozhrabali hlínu spadlou do prvotního oceánu a z ní vznikl svět

vodstev	Afrika (Jorubové)	pětinohé kuře	hrabalo na kousku země, dokud nevznikly roviny, hory, řeky a jezera
vodstev	Indie	had Vásuki	při stloukání praoceánu sloužil jako lano, kterým bohové a démoni roztáčeli horu Mandaru jako kvedlačku – takto byla získána <i>amrta</i> – nápoj nesmrtelnosti a z másla, které stloukáním vzniklo byla stvořena země, moře, hory, lesy, řeky, zvířata i lidé
vodstev	Indie	Ananta	vyvrátil hru Mandaru, jejím kvedláním vznikla v praoceánu hora másla a z té vznikla země, moře, hory, lesy, řeky, zvířata i lidé
vodstev	Indie	Kúrma (želví vtělení Višnu)	držel horu Mandaru, která byla použita jako kvedlačka při získávání amrty – nápoje nesmrtelnosti - z másla, které stloukáním vzniklo byla stvořena země, moře, hory, lesy, řeky, zvířata i lidé
vodstev	Indie (Góndové)	vrána a krab	z prvotního oceánu získávají malý kousek země, ze které poté stvořitel stvoří svět
vodstev	Tibet	želva	vnesla z hlubin praoceánu bahno, které poté utvořilo na hladině ostrov a ten se rozrostl v zemi a pohoří Himaláj – želva poté ostrov i hory upevnila

vodstev	Sibiř (Burjati)	pták potápník	vynesl z hlubin praoceánu bahno, ze kterého byla poté stvořena země, lidé i zvířata
nebes, vodstev	Mikronésie (Palau)	ryby	vytvořily v moři věž, na jejímž vrcholu postavily zemi – poté se spojili s nebeskými bytostmi a společně stvořili lidi
nebes, vodstev	Mikronésie	Riiki a Rigi	nebe zvedl úhoř Riili nebo červ Rigi
vodstev	Polynésie (NZ)	Maiiho velryba	Maii vylovil velrybu, která byla podmořským světem, kde lidé chodili po jejím hřbetu – poté se stala pevninou
vodstev	Polynésie (Tahiti)	Maiiho ryba	Maii vylovil rybu – ostrovy Tahity
vodstev	Austrálie	ryba Otčut	koryto řeky Murray
vodstev	Austrálie	Gurangač	údolí, jezero
vodstev	Sev. Am. (Arktická oblast)	Havran	zabil obrovské mořské zvíře bez začátku a bez konce a z jeho těla se stala země
vodstev	Sev. Am. (Kalifornie)	Kojot a Zemětvůrce	rozhodlise, že v prvotních vodách stvoří zemi, našli ptačí hnízdo a pomocí lan ho roztáhli, až z něho vznikl svět
vodstev	Sev. Am. (Kalifornie)	orel a vrána	orel a vrána přiměli kachnu, aby nosila z hlubin moře hlínu – z této hlíny vznikl svět
vodstev	Sev. Am. (Velké pláně)	želva	želva přinesla ze dna praoceánu bláto, ze kterého stvořitel Napiola stvořil svět
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	obrovský had	koryto řeky vyhloubil svým tělem, když prchal před Hromovládce

vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	želva	živočichové přinesli z hlubin praoceánu kousek země a položili ji na krunýř Velké želvy – z této hlíny postupně vznikl svět a želva stvořila slunce a měsíc dle jiné verze začala želva růst, až se sama proměnila ve velký ostrov a nakonec v celou zemi
vodstev	Sev. Am. (Jihovýchod)	rak, káně a sokol	rak se potopil na nekonečných vod a vršil na jednom místě bahno, ze kterého zanedlouho vznikla země, poté přilétlo káně a sokol a svými křídly ji káně rozprostíralo po okolí, až vznikly kopce a údolí
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	ptáci, rak	v dávných dobách země neexistovala a ptáci se rozhodli, že by bylo dobré ji stvořit – holubice létala nad oceánem, ale žádnou zemi nenašla, rak se potopil do hlubin vod a vynořil se s kouskem bláta, ze kterého orel stvořil pevninu
vodstev	Stř. Am. (Mištekové)	Puma-Had a Puma-Jaguár	v dobách, kdy byla ještě země pokryta vodou, vyzvedli skálu, na ni položili sekeru a o ni opřeli nebe
vodstev	Jižní Am. (Chívarové)	anakonda Puana	pomáhala při stvoření vodstev
vodstev	Jižní Am. (Chívarové)	jaguár Itciai	stvořil zemi a společně s Puanou i lidské bytosti

vodstev	Jižní Am. (Kulinové)	Amana	lidí
---------	-------------------------	-------	------

Zvířata figurují ve stvořitelských mýtech a kosmogenezích téměř všech národů celého světa. Nejčastější představou odvozenou z říše zvířat je velké vejce plující v prapůvodním oceánu či ve vakuu, z něhož se později vylíhne vesmír, stvořitelská božstva či vše, co existuje. Tvorové snášející vejce – ptáci a hadi, v mýtu figurují převážně jako kosmická zvířata. Zvířata však mohou tvořit svět, lidi i vše, co existuje různými způsoby. Dle jiné představy začíná stvoření v nebi, odkud spadne do pravodstva žena, kterou poté na hladině udržují vodní ptáci. Neexistuje zde země ani lidé. Následně některé ze zvířat vynese na hladinu trochu hlíny, kterou položí na záda želvy. Z této hlíny vzniká pevnina. V některých mýtech je takto obnovena země po potopě. Zvířata, která hlínu z praoceánu vynášejí, se v jednotlivých mýtech zaměňují, vždy se však jedná o zvířata náležející do sféry vodstev.

Mytologie zná rovněž zvířata, která svět nesou na svém těle či krunýři. Afričtí Masajové věří, že země spočívá na hřbetě velkého býka, který stojí na hřbetě obrovské ryby a tato ryba neustále putuje oceánem. Rovněž indický Šéša (Ananta) na svých hlavách nese množství světů, které teprve vznikají a boha Višnu, v mezidobí mezi zánikem světa a jeho opětovným stvořením. Dle víry Singpů žije ve vodě pod zemí veliká ryba, z jejíchž zad vyrůstá květ. Na tomto květu spočívá celý svět. Ainové říkají, že se oceán rozkládá na zádech obrovského lososa. Když se losos hýbe, dochází na souších k zemětřesení a v oceánu k přílivu a odlivu.

6.2.6 Zvíře způsobující přírodní jev

SFÉRA	KDE	KDO	PŘÍRODNÍ JEV
nebes	Mezopotámie	Anzu	větrné víry, písečné bouře
nebes	Řecko	orel	blesky
nebes	Severská mytologie	obr Hraesvelg v podobě orla	vítr
nebes	Severská mytologie	jestřáb Vedrfölni	pán počasí

nebes	Finsko	ohnivý orel	oheň
nebes	Afrika	duhový had	duha
nebes	Afrika	pták mamasianoke	blesky, oheň
nebes	Madagaskar	Bouřňák	hromy a blesky
nebes	Čína	Garuda	vítr
nebes	Čína	Lej Kung	hromy, déšť
nebes	Čína	Tien-mu	blesky
nebes	Čína	Feng-po	vítr
nebes	Sibiř (Jakuti)	orel	zahání zatmění slunce, láme moc krutých mrazů
nebes	Sibiř (Altajci, Selkupové)	Minlej či Lab-ira	svými obrovskými křídly způsobuje bouři a zatmění slunce
nebes	Sibiř (Čukčové)	Havran	hrom
nebes	Sibiř (Korjakové)	stvořitel Tenanto'mwana	déšť
nebes	Mikronésie	Tabuerik	hromy a blesky
nebes	Austrálie	sova Tombi	déšť a bouřky
nebes	Sev. Am. (Subarctická oblast)	ohromný pták	hrom a blesky
nebes	Sev. Am. (Subarctická oblast)	Hromoví ptáci	hrom
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Hromopták/ Bouřňák	bouře, hromy a blesky
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Bouřňákův opasek z hadů	blesky
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Bouřňák Tistilala	hřmění a blesky
nebes	Sev. Am. (Plateau)	Hromoptáci	hrom
nebes	Sev. Am. (Kalifornie)	Bouřňák	bouřku
nebes	Sev. Am. (Velké pláne)	Bouřňák Wakinyan	hrom a blesky
nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	Hromoptáci	hrom

nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	obrovský pták Wuchowsen	bouře a větry
nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	Bmola	vítr a chladné počasí
nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	obrovský orel (otec všech vichrů)	vítr
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	Tlaloc	déšť, krupobití, led, sníh, mráz, povodně, sucho, hromy, blesky
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Chaac	déšť, hromy, blesky, bouře
nebes	Stř. Am. (Mayové)	pták Vac	posel boha Huracána, pták blesku
nebes	Jižní Am. (Tupiové)	muž proměněný v hrom	hrom
nebes	Jižní Am. (Moche, Chimové)	Ai Apaec nebeský had	déšť
nebes	Jižní Am. (Yauryové)	Pariacaca	déšť
nebes	Jižní Am. (Inkové)	duhový had	duha
nebes	Jižní Am. (Lenguové)	Bouřňák	bouřka, hrom, blesky
země	Afrika	had	déšť
země	Indie	nágové	déšť
země	Indie	potomci Takšaky	déšť
země	Indie	Vrtra	hromy, blesky
země	Indie	král hadů	blesky
země	Čína	Cu Ťin	den a noc, zimu, léto
země	Čína	Ču Lung	den a noc
země	Čína	drak	déšť
země	Melanésie	had	déšť, duha
země	Melanésie (Fidži)	had Ndengei	den a noc
země	Austrálie	Yurlunggur	duhu, déšť
země	Sev. Am. (Subarktická oblast)	hadi	oheň

země	Stř. Am. (Aztékové)	Quetzalcoatl	déšť, větry
země	Stř. Am. (Aztékové)	Coatlicoe	déšť
země	Stř. Am. (Mayové)	Kukulcan	smrští, větrů a hurikánů
země	Jižní Am. (Teneteharové)	mladík	duha
vodstev	Řecko	Telchinové	mlha
vodstev	Keltové	lososi (had)	duha
vodstev	Indie (Kondové)	nebeská ryba	déšť a blesky
vodstev	Japonsko	Rjú-džin	hromu a deště
vodstev	Melanésie (San Cristoval)	úhoř	duha
vodstev	Austrálie	Duhový had	duha
vodstev	Austrálie	Nimbuwa	duha
vodstev	Austrálie	vodní had	déšť
vodstev	Austrálie	duhový had Tugine	duha
vodstev	Austrálie	jestřáb	vichřici
vodstev	Sev. Am. (Jihozápad)	Paaloloqan- gwa	déšť
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	Sais-tah-go-wa	duha
vodstev	Jižní Am. (Arekunové, Timbirové)	vodní had Keiémé	duha
vodstev	Jižní Am. (Arekunové, Timbirové)	zabitý had	duha
vodstev	Jižní Am. (Timbirové)	hadi <i>sucuriju</i>	déšť

Jednou z nejčastějších a také nejdůležitějších rolí zvířat, je jejich schopnost způsobovat určitý přírodní jev. Nebeská zvířata jsou v mýtech původci hromů, blesků a bouří, větrů, deště, ohně či přímo pány počasí. Duhoví hadi jsou zosobněním duhy. Zvířata též mohou zahánět chladné počasí a vytvářet či naopak zahánět zatmění slunce. Méně často přivolávají povodně, mráz a sníh. Po celém severozápadním pobřeží Severní Ameriky se vyprávějí mýty o Hromoptácích či Bouřňácích. Jedná se o obrovského ptáka orlího vzhledu, který tlukotem svých křídel

způsobuje hromobití a pokud otevře oči, blýská se. V mýtech můžeme také najít zápas hromoptáka s vodním netvorem, často rohatým vodním hadem. Tento boj vyjadřuje koncept neustálého boje mezi Oblohou a Podvodními silami. Například u Kwakiutlů a Nutků je to Sisiutl. Dle víry Kwakiutlů je však největším nepřítelem hromoptáka kosatka Marhenurh – duch moří a tyranský vládce podsvětí a hlubin. Ve vzájemném boji hromopták nad kosatkou vždy zvítězí. Jejich boj je častým námětem totemových sloupů. Vodní duchové jsou všeobecně pokládáni za nepřátelské. Dle Dakotů bojuje hromopták Wauh Keon s bohem vodstev Unktahem.

6.2.7 Zvíře způsobující zemětřesení

SFÉRA	KDE	KDO	JAK
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Cabracán	pohyboval a třásl horami
země	Řecko	Tyfón	vzpouzí se pod horou Etnou
země	Sibiř (Evenkové)	mamut Cheli	běhá v podzemních chodbách, naráží do stěn a země se proto otřásá
země	Polynésie (San Cristoval)	had	svým pohybem
země	Jižní Am. (Inkové)	had či drak Caibán	
vodstev	Indie	Ananta (Šéša)	nese na hlavě celý svět, a když zívne, země se zachvěje
vodstev	Indie (Singpové)	světová ryba	její pláč a smích způsobuje zemětřesení
vodstev	Japonsko	losos	na svých zádech drží celý svět – když se hýbe, dochází k zemětřesení
vodstev	Sev. Am. (Kalifornie)	kojot	když se pokouší roztáhnout ptačí hnízdo/zemi ještě

			více
vodstev	Sev. Am. (Jihozápad)	Palulukon	obrovský rohatý vodní had se snaží převrátit zemi a způsobuje tak zemětřesení
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	želva	na svém krunýři nese svět – když se pohne, země se třese
vodstev	Stř. Am. (Mayové)	Colas	vodní had třese každý rok na své narozeniny zemí, ab jeho sestra (dívka) věděla, že je naživu

6.2.8 Zvíře jako zachránce

SFÉRA	KDE	ZVÍŘE	KOHO
nebes	Mezopotámie	orel	Gilgameše
nebes	Finsko	orel	Väinämöinen
nebes	Finsko	tetřevi	Lemminkäinen
nebes	Persie	Símurgh	Zála
nebes	Japonsko	orel	Ainů před hladomorem
nebes	Sibiř (Evenkové)	ptáček burunduk	medvěda před smrtí hladem
nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	skřivan	dítě Padající hvězdu
nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	malý sokol	svého přítele sirotka
nebes	Jižní Am. (Cuibové)	vlaštovky	lidé – opravily oblohu a tak zachránily lidstvo
nebes	Jižní Am. (Amuěšové)	papoušek	tří sirotků
nebes	Jižní Am. (Mačigengové)	královna poukarů	muže
nebes	Jižní Am. (Ňambikvárové)	Oklahuilitsu	Ňambikvářů – vyvedl je z hlubin země

nebes	Jižní Am. (Panové)	ptáci	muže, jehož vyléčili a zachránili mu tak život
země	Indie	Astíka	Takšaky
vodstev	Řecko	jeřábi	Megara před potopou
vodstev	Řecko	delfín	Arióna, Enala, Falantha
vodstev	Řecko	Apollón v podobě delfína	Ikadia
vodstev	Řecko	hejno kachen	Arnakiu
vodstev	Afrika (Tsongové)	obrovská ryba Čipfalamfula	Čičingvane
vodstev	Indie	Matsja	Manua
nebes	Sev. Am. (Subarktická oblast)	jestřáb	Wisakedjaka

Zvířata jsou rovněž zachránci lidí a hrdinů, jednotlivců, celých kmenů i celého lidstva. Zajímavé je, že se v této roli téměř nevyskytují hadi. Ptáci a vodní živočichové si tuto roli dělí zhruba napůl.

6.2.9 Zvíře jako ochránce

SFÉRA	KDE	KDO	KOHO/ČEHO
nebes	Mezopotámie	ptáci spojení s ochrannými božstvy	osob, měst, chrámů, lesů, hor, zvířat, pramenů aj.
nebes	Egypt	Thovt (ibis)	úředníků, písařů a soudců
nebes	Egypt	Nechbeth (supice)	Horního Egypta
země	Egypt	kobra Vadžet	Dolního Egypta
nebes	Persie	pero nebo kost ptáka váregana	svého majitele
nebes	Persie	Símurgh	Zála, Rustama
nebes	Persie	sova Ašózušta	lidí před démony
nebes	Indie	sup Džatáju	Sítý unesené Rávanou

nebes	Čína	Garuda	učení
nebes, země	Čína	ptáci a domácí zvířata	dítěte Chou Ťi
nebes	Čína	Lej Kung	dobrých lidí
nebes	Japonsko	konipas	zamilovaných
nebes	Sibiř (Evenkové)	orel	duši šamana před zlými duchy
nebes	Sibiř (Evenkové)	havran	šamana na cestě do říše duchů
nebes	Melanésie (Nová Guinea)	lesní sluka Kokogha	chlapce
nebes	Austrálie	orel	dívku
nebes	Austrálie	ledňáček Quartanga	malého ptáčka Tatkannu
nebes	Sev. Am. (Velká pánev)	orel, jeřáb, lasička, jezevec	holubice Dove a jejích dětí
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	Tlaloc	zemědělství
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Chaac	zemědělství
nebes	Stř. Am. (Mayové)	kolibřík	Kukula
země	Mezopotámie	had Nirach	Enlilova chrámu Ekur
země	Elam	had	před zlem
země	Egypt	had Mehen	Rea
země	Egypt	kobra Vadžet	chrání egyptského krále, Dolní Egypt a všechny lidí, úrodu
země	Egypt	Merseger	thébského pohřebiště a lidí v jeho blízkosti
země	Keltové	Cernunnos	všech zvířat a lidí
země	Slované	had hospodářiček (stopan, gazda)	domácnosti
země	Afrika	had	rodiček a dětí
země	Buddhismus	hadí král Muchalinda	Buddhy

země	Čína	Nü-kua	lidstva
země	Sev. Am. (Velká pánev)	Dědeček chřestýš	své dcery a vnuka
země	Sev. Am. (Jihozápad)	Pavoučí žena	Moudrého muže
země	Sev. Am. (Velké pláně)	Hadí syn	kmene
země	Stř. Am. (Aztékové)	Quetzalcoatl	kněží, válečníků
vodstev	Mezopotámie	Enki	civilizace a kultury, rolníků, lékařů, hudebníků, písařů
vodstev	Jižní Am. (Chívarové)	jaguár Itciai a anakonda Puana	lidí

Zvířata jsou též častými ochránci lidí, bohů i hrdinů, ale také konkrétních míst i celého světa. Mohou být ochránci jednotlivců, konkrétní skupiny lidí či celého lidstva. Někdy též chrání větší zvíře slabší (menší ptáček ale nad tím velkým často vyniká důvtipností). V severoamerickém příběhu jsme viděli, že zvířata chránila holubci Dove. Zvířata rovněž mohou ochraňovat pouze určitou oblast kultury (lékaře, hudebníky, zemědělství), domácnost či nějakou skupinu lidí – například rodičky či určitý kmen. Druh zvířete ani jeho příslušnost do některé ze sfér nemá vliv na ochraňovanou oblast, vodní zvířata jsou však mezi zvířaty v menšině.

6.2.10 Zvíře jako strážce

SFÉRA	KDE	KDO	KOHO/ČEHO
nebes	Mezopotámie	Anzu	hranice oddělující divočinu od krajiny příznivé pro osídlení božstvy a lidmi
nebes	Řecko	vrána (havran)	Apollónovy milenky Korónis, ale neuhlídala ji
nebes	Severská mytologie	pták	dívky Singrliny, ale usnul a neuhlídala ji
země	Finsko	hadi	pohjolské ohrady
nebes	Indie	sova	boha Dharmy

nebes	Čína	tři ptáci s hadem na hlavě, pod nohama a na voletí	kchun-lunského ráje bohyně Si-wang-mu
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	pták tegya	lidského dítěte, ale usnul a neuhlídal ho
nebes	Sev. Am. (Plateau)	Bouřňák, orel a havran	jsou strážnými duchy šamanů a válečníků
nebes, vodstev	Sev. Am. (Kalifornie)	ptáček Woswosim	hlídal oheň, ale usnul a neuhlídal ho
nebes	Stř. Am. (Mayové)	sovy	podsvětní zahradu květin v Xibalbě
země	Elam	had	bran, oltářů a králů
země	Egypt	hadi	vstupní bránu do podsvětí
země	Řecko	Delfyné	Diovy šlachy, které mu ukradl Tyfón
země	Řecko	Kerberos	vchod do podsvětí
země	Řecko	Pythón	střed země
země	Řecko	Ladón	zlatá jablka v zahradě Hesperidek
země	Řecko	dva hadi	Erichthonia
země	Řecko	had/drak	zlaté rouno
země	Řecko	had boha Area	pramen v hluboké jeskyni
země	Keltové	had	unesenou ženu Fraecha
země	Indie	dva obrovští hadi	nádobu s nápojem nesmrtelnosti
země	Buddhismus	hadí král Muchalinda	Buddhy
země	Čína	drak	pokladů
země	Sev. Am. (Subarctická oblast)	hadi chrlící oheň	cestu k jejich pánovi
vodstev	Mezopotámie	Apkallu	řádu země
vodstev	Mezopotámie	velké ryby	sladkovodní oceán Abzu
vodstev	Afrika (Bagesové)	velký vodní had	prameny vody
vodstev	Persie	ryba Kara a mytický osel	Stromu všech semen

vodstev	Japonsko	různé druhy ryb	podmořské říše hadího/dračího boha Rjú-džina
nebes	Polynésie (NZ)	ptáček Ruru-atamai	nádrží s velrybami patřícími Tini-rauovi

Zvířata jsou častými strážci a ochránci pokladů a bohatství materiálního i duchovního (moudrost č. tajné vědění). Řecká obluda Sfinx, požírající kolemjdoucí, pokud neuhodli její hádanku, je ochránkyní skryté moudrosti. Strážci bran a posvátných míst, hrůzostrašní zvířata, mají příchodzí varovat před nebezpečím, které jim při vstupu do neznáma hrozí (například tříhlavý pes Kerberos s hadím ocasem střeží bránu do podsvětí – živým brání ve vstupu a mrtvým v odchodu. Zvířata však mohou střežit vše, od jednotlivců až po řád světa. Poměrně často se v mýtech objevuje motiv, kdy zvířecí strážci usínají a svůj úkol nesplní.

6.2.11 Zvířata jako dárci mimořádných schopností

SFÉRA	KDE	ZVÍŘE	KOMU	ČEHO
nebes	Mezopotámie	Anzu	Lugalbandovi	rychlosti, vytrvalosti a síly
země	Řecko	hadi	Melampúsovi, Harmonii	schopnost rozumět řeči ptáků
země	Austrálie	hadi v podsvětí	šamanovi	kouzelné schopnosti

6.2.12 Zvířata jako dárci

SFÉRA	KDE	KDO	ČEHO	KOMU
nebes	Bible	havrani	potravy	prorokovi Eliášovi
nebes	Égypt	Thovt	kalendáře, matematiky, jazyků, astronomie,	lidem

			písma, posvátných textů, her	
nebes	Egypt	Eset	nesmrtelnosti	dítěti královny Byblu
nebes	Slované	zmok	štěstí, peněz a zboží	svému majiteli
nebes	Severská mytologie	havran	kouzelného listu, který léčí rány	Sigmundovi
nebes	Persie	Símurgh	semen všech rostlin a stromů	
nebes	Persie	Čamru	semen všech rostlin a stromů	
vodste v	Indie	démon Makara	poskytoval živou či mrtvou vodu	dobrým a zlým lidem
nebes	Indie	orel	sómové rostliny a šťávy	bohům
nebes	Čína	fénix	štěstí a pokoje	lidem
nebes	Sibiř	ptáček burunduk	potravy	medvědovi
nebes	Sibiř (Čukčové)	Havran	slunce	lidem
nebes	Sev. Am. (Subarctická oblast)	Havran Chulyen	slunce a měsíc	lidem
nebes	Sev. Am. (Severozápadn í pobřeží)	Havran	slunce, měsíc, denní světlo, čerstvou vodu, oheň	lidem (ale spíše jako trest)
nebes	Sev. Am. (Severozápadn í pobřeží)	Bobří náčelník	dům a totemový sloup	Wakiašovi
nebes	Sev. Am. (Velká pánev)	orel	tři kouzelných předmětů	holubici Dove
nebes a země	Sev. Am. (Jihozápad)	orel a kojot	sluneční a měsíční světlo	lidem
nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	bizoni	týpí, šaty, dary	dívce, kterou vychovali
nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	vrána	bizony	lidem
nebes	Sev. Am.	orli	kouzelná orlí	šajenskému

	(Velké pláně)		pera	bojovníkovi
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	Tlaloc	života	
nebes	Jižní Am. (Mačigengové)	královna poukarů	červeného barviva, kterým se pomstil svému bratrovi	muži
nebes	Jižní Am. (Eceejové)	ptáci	ovoce ze stromu poznání Batahíkwi	
nebes	Jižní Am. (Panové)	ptáci	mačety	muži
země	Egypt	Vadžet	úrody	lidem
země	Egypt	Renenueta	úrody	lidem
země	Řecko	Kekrops	zákonů	lidem
země	Afrika	Mléčný pták	másla	dvěma mužům
země	Čína	Fu-si	sítí na lov a rybolov, hudebních nástrojů, ohně a věšteckých symbolů	lidem
země	Čína	Fu-si	tabulku z jadeitu, pomocí které vyměřil celou zemi - přemístil hory a změnil koryta řek	Jüovi
země	Čína	had	knihu s tajnými návodami na léčení nemocí	Jao-wangovi
země	Čína	dcera hadího krále	knihu s tajemstvím lékařského umění	Sung S'- miaovi
země	Melanésie	had	kokosové palmy (vzniká z jeho pohřbené hlavy)	lidem

země	Melanésie (Nová Guinea)	nebeský had Wei	kokosových, banánových a ságových sazenic a strom rawa tawa pisoya (vyrostl z jeho pohřbeného těla)	lidem
země	Melanésie (Nová Guinea)	had	taro (vyrostlo z jeho pohřbené hlavy)	
nebes	Austrálie	Bobbi-bobbi	bumerang	lidem
země	Sev. Am. (Jihozápad)	Hadí lidé	tajemství hadího obřadu	Moudrému synovi
země	Stř. Am. (Aztékové)	Quetzalcoat l	kukuřici	lidem
země	Stř. Am. (Aztékové)	mravenec Azcatl	kukuřice	Quetzalcoatlo vi
země	Jižní Am. (Tupiové)	Velký had	nocí	lidem
země	Jižní Am. (Tupiové)	had Surucucú	nocí	lidem
země	Jižní Am. (Takanové)	duch Deavoavaie	jídlo z ryb smíchaných s hadím tukem, po kterém se jeho zlí příbuzní změní v papoušky arara a následně v hady	muži
nebes	Sev. Am. (Severozápadn í pobřeží)	Havran	přílivu a odlivu, světla	lidem

Jak můžeme vidět v předchozí, této a následující tabulce, mohou být zvířata dárce mimořádných schopností (porozumění řeči ptáků, abnormální síly a vytrvalosti). Lidem rovněž přinášejí slunce, měsíc, denní světlo, oheň, kulturní plodiny (kokosovou palmu, banánovník, taro

aj.), tajné návody na léčení, potravu, peníze i zboží. Mohou jim darovat i kouzelné léčivé rostliny, živou či mrtvou vodu a magické předměty. Zvířata jsou také velmi často učiteli lidstva, dárci poznání a vzdělanosti. Lidem přinášejí jazyk, vědu, umění, posvátné texty, zákony, instituce, ale také praktické dovednosti, jako je pěstování kulturních plodin, léčitelství či hra na hudební nástroje. Dle afrického mýtu zvířata lidi naučila, kromě jiného, i báje o zvířatech, které si dodnes vyprávějí. Zvířata jsou tak v mýtech považována za tvory starší a moudřejší než jsou lidé a proto bývají také častými rádci lidí i bohů. Vzpomeňme si například četné ptačí rady těm, kdo ptákům porozumí. V převážné většině mýtů jsou těmito rádci opět ptáci.

6.2.13 Zvíře jako učitel/šířitel učení/ dárce poznání a znalostí

SFÉRA	KDE	KDO	ČEHO
nebes	Egypt	Thovt (ibis)	lidských jazyků, matematiky, písma, posvátných textů, astronomie aj.
nebes	Persie	pták Karšiptar	učení proroka Zarathuštry
nebes	Persie	pták Súknín	svatého písma
nebes	Čína	ptáci	konzumace bambusu
nebes	Japonsko	konipas	naučil lidi a božský pár Izanagi a Izanami milostnému spojení
nebes	Sev. Am. (Arktická oblast)	Havran	naučil lidi rozdělovat oheň
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	zvířata	naučila Wakiaše své písně a tance
nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	orel	naučil šajenského bojovníka vyrábět čelenky a ozdoby z orlích per
nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	orel	moudrého chování
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Itzamna	znalosti zemědělství, kalendáře, písma, zákonů, věd a umění

nebes	Jižní Am. (Ňambikvárové)	Oklahuilitsu	obdělávat půdu, hrát na hudební nástroje
země	Bible	had	navedl Evu, aby s Adamem okusili plody stromu poznání dobrého a zlého
země	Afrika	zvířata (ptáci, kobyly, šakali)	základních poznatků, vědomostí, bájí o zvířatech
země	Čína	Nü-kua	kultury, instituce manželství, pěstování obilí a ovoce
země	Čína	Fu-si	hudby, rybolovu, výpočtu času, domestikace zvířat, rybolovu, obchodu, akupunktury, organizaci rodů, kuchařského umění
země	Stř. Am. (Aztékové)	Quetzalcoatl	civilizace, věd, umění, písma, řemesel, kalendáře
vodstev	Mezopotámie	Apkallu	civilizace
vodstev	Keltové	losos moudrosti	veškerého porozumění a moudrosti
vodstev	Čína	bytos, která je napůl rybou a napůl člověkem	předala Jüovi mnoho znalostí ovládnutí toků řek
vodstev	Polynésie (NZ)	úhoř	pohlavního spojení lidí
vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	lososi	rituálů rybářů
vodstev	Jižní Am. (Chívarové)	anakonda Puana	vědění, kulturních hodnot, zákonů a ohně

6.2.14 Zvířata jako rádci

SFÉRA	KDE	KDO	KOMU	CO
nebes, země a vodstev	Keltové	kos z Kilgwri, jelen z Rhedynvre, sova z Kwm Kawlwydu, orel z Gwernabwy I, losos z Llyn Llywu	Gwrhyr Gwalstawtovi a Keiovi	radí kde nalézt Mabona
nebes	Severská mytologie	vševědoucí orel a jestřáb Vedrfölni	Ódinovi	informují Ódina o dění ve světě
nebes	Severská mytologie	havrani Munin a Hugin	Ódinovi	každého dne obletí celý svět a informují Ódina o dění ve světě
nebes	Severská mytologie	vrabec švédského krále Daga	Dagovi	informuje ho o dění ve světě
nebes	Severská mytologie	sýkorky	Sigurdovi	radí mu sníst Fáfního srdce a varují ho před zradou Regina
nebes	Severská mytologie	pták	Atlimu	radí mu, které dívky jsou nejkrásnější
nebes	Finsko	sýkorky	Väinämöinen vi	vykácet obrovské stromy, které brání slunci ve svitu a vegetaci v růstu
nebes	Afrika	pták	chudému muži	zabít jeho jedinou krávu a tele – tato rada se však ukáže jako špatná

nebes	Indie	sova	Brahmovi, Višnuovi a Šivovi	potvrzuje totožnost Dharmy a radí jeho tělo spálit na místě, kde ještě nebyl nikdo zpopelněn
nebes	Indie	vrány	Dhírovi	že je již v bezpečí
nebes	Indie	Garuda	Anšumantovi	jak oživit šedesát tisíc Sagarových synů
nebes	Sibiř (Evenko- vé)	divoké husy	šamanovi	na jeho cestě do říše duchů
nebes	Melanésie (Nová Guinea)	lesní sluka Kokogha	chlapci	s kým se má oženit a jak přestát zkoušky svého tchána
nebes	Sev. Am. (Subarktí- ká oblast)	Modrá sojka	Nanabožovi	jak porazit mořského lvouna
země	Sev. Am. (Severozá- padní pobřeží)	žába	Wakiašovi	tišet ležet na zádech havrana, který s ním obletí svět
nebes	Sev. Am. (Severozá- padní pobřeží)	datel	ostatním zvířatům	aby v nebeské zemi hledali oheň každý zvlášť
země	Sev. Am. (Severo- východ)	želva	třem mužům kdesi mezi měsícem a zemí	kde najít lepší místo k životu
nebes	Stř. Am. (Aztéko- vé)	Huitzilopochtli	Aztékům	určil, kde bude jejich nový domov

nebes	Stř. Am. (Aztéko- vé)	pták	svému pánovi	radí mu a prozrazuje vše, co vidí a slyší
nebes	Jižní Am. (Amuěšov é)	pták	stařeně	kam utíkaly děti
nebes	Jižní Am. (Apapo- cuvové)	sokol	supy	že jejich oběť ještě není mrtvá
země	Sev. Am. (Jihozá- pad)	Pavoučí žena	Moudrému synovi	překonat nástrahy při cestě do domu Hadích lidí
vodstev	Čína	sova	Kunovi	jak přemoci vody potopy
vodstev	Japonsko	ryby	bohu moře	kde nalézt ztracený háček
vodstev	Polynésie (Cookovy ostrovy)	úhoř	muži	aby zasadil jeho hlavu – vyroste z ní kokosová palma

Následující tabulka shrnuje některé aspekty pomáhajících zvířat z tabulek předchozích, doplňuje je však o další typy pomoci.

6.2.15 Zvíře jako pomáhající bytost

SFÉRA	KDE	KDO	KOMU	S ČÍM
nebes (pták)	Mezopo- támie	Anzu	Lugalbando vi	návrat domů
nebes (pták)		orel	Étanovi	nalezení rostliny zrození
nebes	Bible	havrani	proroku Eliášovi	poskytnutí potravy
nebes, země, vodstev	Keltové	kos z Kilgwri, jelen z Rhedynvre, sova z Kwm Kawlwydu, orl	Gwrhyn Gwalstawto- vi a Keiovi	hledat Mabona

		z Gwernabwy, losos z Llyn Llywu		
nebes	Slované	zmok	svému majiteli	přináší štěstí a peníze
nebes	Severská mytologie	vševědoucí orel a jestřáb Vedrfólni	Ódinovi	informují Ódina o dění ve světě
nebes	Severská mytologie	havrani Munin a Hugin	Ódinovi	každého dne obletí celý svět a informují Ódina o dění ve světě
nebes	Severská mytologie	vrabec švédského krále Daga	Dagovi	informuje ho o dění ve světě
nebes	Afrika	ptáček diregiro	lidem	hledat včely a med
nebes	Persie	Símurgh	Zálovi a Rustamovi	usnadňuje porod, pomáhá v bitvách, zachraňuje život
nebes	Indie	Garuda	bohům	přemístit horu Mandaru
nebes	Indie	sup Džatáju	Sítě	bránit se před Rávanou, jenž jí unesl
nebes	Tibet	sova Džibrog Uggu Čhuring	lidem	léčí nemoci
země	Tibet	vlk Targo Zangčang Marpo	lidem	léčí nemoci
země	Tibet	medvěd Targo Denag Sogkar	lidem	léčí nemoci
nebes	Čína	ptáci salašníci	bohyni Si- wang-mu	přinášejí jí jídlo
nebes	Čína	tři ptáci s hadem na hlavě, pod nohama a na voleti	bohyni Si- wang-mu	dohlížejí na její sídlo – kchun- lunský ráj
nebes	Čína	Lej Kung	lidem	pomáhá při nemocech a porodech

nebes	Čína	straky a vrány	pasáčkovi a nebeské tkadleně	vytvářejí nebeský most, aby se mohli jednou ročně setkat
země	Čína	kouzelná kráva	pasáčkovi	dostat se na nebesa
nebes	Čína	Pi-fou	bohu Čuan-su	ukazuje mu cestu
nebes	Čína	ptáci	lidem-ptákům Meng-si	dovedli je do nové země a ukázali jim potravu
nebes	Korea	straky a vrány	pasáčkovi a nebeské tkadleně	vytvářejí nebeský most, aby se mohli jednou ročně setkat
nebes	Japonsko	straky a vrány	pasáčkovi a nebeské tkadleně	vytvářejí nebeský most, aby se mohli jednou ročně setkat
nebes	Sibiř (Evenkové)	ptáček burunduk	medvědo-vi	poskytuje mu potravu
nebes	Sibiř (Evenkové)	orel, labuť, havran a datel	šamanovi	při letu do říše duchů
nebes	Melanésie (Nová Guinea)	lesní sluka Kokogha	chlapci	ochraňuje ho, radí mu a pomáhá
nebes	Melanésie (Nová Guinea)	konipas	zoborožci	přináší vodu
nebes	Polynésie (Nový Zéland)	ptáček riroriro	obryni Kurangai-tuku	zpravuje ji o událostech v jejím v domově
nebes	Polynésie (Nový Zéland a Samoa)	kupolští ptáci	Ratovi/Atongovi	dokončit / přenést loď
nebes	Polynésie (Mangaia)	malí ptáčky	Ngarovi	uniknout z podsvětí
nebes	Polynésie (Cookovy ostrovy)	mořský racek	Tangaroovi	rozdělat oheň

nebes	Austrálie	orel	dívce	najít cestu zpět k její rodině
nebes	Sev. Am. (Subarctická oblast)	Havran Chulyen	lidem	daroval jim slunce a měsíc
nebes, země	Sev. Am. (Velká pánev)	orel, jeřáb, lasička, jezevec	holubici Dove a jejím dětem	prchat před obrem Dzoavitsem
nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	malý sokol	svému příteli sirotkovi	vyváznout ze zajetí Hromoptáka
nebesa	Sev. Am. (Jihovýchod)	netopýr a poletucha	ptákům	vyhrát zápas s pozemskými zvířaty
nebes	Stř. Am. (Mayové)	datel	bohu Chaacovi	s nalezením kukuřice
nebes	Stř. Am. (Mayové)	sova	dívka Ixquic	utéci z podsvětí (Xbalby)
nebes	Jižní Am. (Mačigengové)	královna poukarů	muži	snesla ho z hnízda, kde byl uvězněný
nebes	Jižní Am. (Eceejové)	orel Kewai	muži Ejjosiwi	vynesl ho do nebes
nebes	Jižní Am. (Panové)	ptáci	nemocnému muži	vyléčili ho a zachránili mu tak život
země	Egypt	podsvětní had Mehen	bohu Reovi	chrání slunečního boha Rea při jeho noční cestě ze západu na východ
země	Řecko	Asklépiov had	Asklépiovi	pomáhá Asklépiovi hledat léčivé byliny
země	Buddhismus	hadí král Muchalinda	Buddhovi	chrání ho svou kápí před nepříznivými vlivy
nebesa, země, vodstva	Melanésie (Nová Guinea)	nebeský had Wei	lidem	daroval jim semena různých plodin

země	Sev. Am. Jihozápad	Pavoučí žena	Moudrému muži	překonat všechny zkoušky
země	Stř. Am. (Aztékové)	Quetzalcoatl	lidem	mocný ochránce, dárce civilizace a mnoha jiného
vodstev	Řecko	Tritón	Argonautům	spustit na moře loď Argó
vodstev	Čína	sova a želva	Kunovi	přemoci vody potopy
vodstev	Čína	okřídlený drak	Jüovi	přemoci vody potopy
vodstev	Čína	ryby a želvy	Mu z Čou	vytvořili pro něj improvizovaný most
vodstev	Japonsko	ryby a želvy	Tongmjonga	vytvářejí pro něho most, aby mu umožnili přejít přes řeku a založit stát Kogurjo
vodstev	Melanésie (Nová Guinea)	opeřený krokodýl Watuwe	ženě	při porodu
vodstev	Sev. Am. (Severovýc hod)	velký rohatý vodní had	chlapci	dostat se domů
vodstev	Sev. Am. (Severovýc hod)	vodní ptáci	nebeské ženě	zachytili ji, když se propadla z nebeské země do praoceánu
vodstev	Stř. Am (Aztékové)	velryby, želvy a další mořští tvorové	člověku	vytvořili velký oblouk nad vodami, aby člověk mohl donést do domu slunce hudební nástroje

6.2.16 Zvířata jako oznamovatelé/zvěstovatelé

SFÉRA	KDE	ZVÍŘE	ČEHO
nebes	Bible	orel	apokalypsy
nebes	Keltové	havrani	příchodu Fomorianů
nebes	Severská mytologie	kohout Fjalar	konečné bitvy Ragnaröku
nebes	Severská mytologie	kohout Gollinkambi	konečné bitvy Ragnaröku
nebes	Afrika	ptáci	příchodu nepřátel
nebes	Afrika	malý ptáček	vraždy Masiloňaneho
nebes	Tibet	Khjung	neobvyklého úkazu či události
nebes	Čína	orlovec Čchin Pej	příchod války
nebes	Čína	luňák Ku Šan	příchod sucha
nebes	Čína	Fu-ší	příchod války
nebes	Polynésie (Nový Zéland)	ptáček riroriro	událostí v domově obryně Kurangai-tuku
nebes	Sev. Am. (Arktická oblast)	černý pták smrti	brzkého úmrtí
nebes	Stř. Am. (Mayové)	žáby	kvákáním ohlašují déšť
nebes	Stř. Am. (Mayové)	pták Oxlahun muan	je neblahým voláním osudu
vodstev	Jižní Am. (Araukáni)	Caicay-vilu	ohlásil lidem blížící se potopu

Zvířata mohou oznamovat blízké úmrtí, stejně jako příchod války, blížící se potopu, apokalypsu či nějaký neobvyklý úkaz. Zajímavostí, která z této tabulky vyplývá, je, že se, až na jednu výjimku jedná o zvířata nebeská – ptáky. Touto výjimkou je dobrý had Caicay-vilu, bojující proti zlému hadu Tren-trenovi, který způsobil potopu.

6.2.17 Zvířata seslaná jako trest

SFÉRA	KDE	KDO	KÝM	NA KOHO/PROČ
nebes	Bible	havrani	Hospodina	hříšné lidi
nebes	Řecko	Harpyje	Diem	slepého věštce Fínea za vyzrazení božských záměrů
nebes	Řecko	orel	Diem	Prométhea za krádež ohně a lest vůči Diovi
nebes, země, vodstev	Jižní Am. (Mači-gengové)	mravenci, vosy, žáby, užovky, komáři, ryby	mužem	na jeho bratra, který ho zanechal v lese
země	Bible	ohniví hadi	Bohem	na lid, který mluvil proti Bohu i proti Mojžíšovi
země	Řecko	Tyfón	bohyní země Gaií	na Dia za porážku Titánů
země	Řecko	dva hadi	Hérou	na Hérakla za nevěru svého manžela Dia
země	Řecko	Erýnie	Hádem	na provinilce
země	Řecko	Porkes a Chariboia	Athénou	na Laokoóna a jeho syny
země	Řecko	dva supové		trest za pokus o znásilnění Létó
země	Řecko	hadi	Artemis a Héra	za pokus o únos a znásilnění Héry a Artemis
země	Severská mytologie	hadi v hadí jámě	Atlim	na Gunnara
země	Finsko	hadi a červi v podsvětí		trestají hříšníky
země	Indie	obrovští ptáci a vrány	v podsvětí	trestají hříšníky
země	Tibet	hadi, mravenci, vosi, divá zvěř		trestají Gesara
země	Japonsko	hadi, stonožky, vosy	Susanoo	na Susanoova syna Ókuninušiho

vodstev	Čína	hadi	na zlé lidi	číhají pod "mostem bez návratu", který musí zesnulí přejít cestou do podsvětí
---------	------	------	-------------	---

Zvířata, a zvláště ta, která jsou lidmi považována za nepříjemná (mravenci, vosi, komáři) nebo zvláště nebezpečná (velcí hadi, draví ptáci) bývají nástrojem, pomocí něhož bohové trestají své odpůrce. Oproti minulé tabulce, zde zřetelně převládají zvířata zemská. Zvířata však rovněž mohou trestat ze své vůle, jak nám ukáže následující tabulka.

6.2.18 Zvířata trestající ze své vůle

SFÉRA	KDE	KDO	KOHO
nebes	Čína	Lej Kung	zlosyny
nebes	Japonsko	Tengu	zlo
země	Mezopotámie	had	orla
vodstev	Keltové	Mórrígan v podobě úhoře	Cúchulainna

6.2.19 Zvíře jako průvodce

SFÉRA	KDE	KDO	KOHO
nebes	Řecko	holubice	Argonautů
		vrabci	Dioskúrů
nebes, země	Keltové	had, kohout, kozel, želva	slunečního boha Lugha, tvůrce života, boha plodnosti, úrodnosti a léčitelství
nebes	Tibet	Khjungh	boha Sangpo Bumthi
nebes	Tibet	Garuda	ochranného boha Mačhen Pomra
nebes, země	Tibet	páv, lev, slon, kůň, harpyje	bohů či démonů Thamen
nebes	Čína	Pi-fou	boha Čuan-su
nebes	Čína	ptáci	lidí-ptáků Meng-si
nebes	Sibiř	ptáci	duší zemřelých do podsvětí

nebes	Sibiř (Evenkové)	labuť	prvního šamana
vodstev	Polynésie (NZ)	ptáčky	dívek hledajících vraha Tini-rauova velrybího mazlíčka
nebes	Austrálie	orel	dívky
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	vrány a rackové	Txamsena
nebes	Jižní Am. (Panové)	křepelka	muže
země	Egypt	had Mehen	slunečního boha Rea
země	Keltové	had	vládce nebe a plodnosti Dagdy
země	Austrálie	had	šamana
nebes	Austrálie	pták Womba	šamana
země	Stř. Am. (Aztékové)	pes Xolotl	Quetzalcoatla v podsvětí
vodstev	Řecko	ryby, delfíni	Poseidóna
vodstev	Řecko	hejno delfínů	Thésea
vodstev	Indie	hejno hus	řeku Gangu při sestupu na zem
vodstev	Čína	ryba, papoušek	Kuan-jin
vodstev	Sibiř	vodní pták (racek, labuť či potápka)	šamana
vodstev	Melanésie (Fidži)	Dekuwaqa	provází kanoe válečníků na jejich nočních plavbách

6.2.20 Zvíře představující nebeské těleso

SFÉRA	KDE	KDO	CO
nebes	Egypt	Hor	slunce
nebes	Čína	třínohý havran	slunce
nebes	Čína	Garuda	slunce
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	Huitzilopochtli	slunce
nebes	Stř. Am. (Toltékové)	orel	slunce
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Itzamna nebeský had	Mléčnou dráhu, slunce a Venuši

nebes	Stř. Am. (Mayové)	Kinich Kakmo	ohňový papoušek s tváří slunce
nebes	Jižní Am. (Inkové)	ptáci	hvězdy a planety
země	Stř. Am. (Aztékové)	Mixcoatl	Mléčná dráha
vodstev	Mikronésie	úhoř Riiki	Mléčná dráha
vodstev	Polynésie (Cookovy ostrovy, Nový Zéland)	ryba koriro, Mango-roa-i- ata, Ika-roa	Mléčná dráha
vodstev	Austrálie	ryba	Měsíc

6.2.21 Věštebná zvířata

SFÉRA	KDE	PTÁK	ČEHO/JAK
nebes	Řecko	ptáci	z jejich letu příznivé nebo nepříznivé znamení, poselství bohů. Věštec Kalchas tak předpověděl délku trójského obléhání a události v jeho průběhu
nebes	Keltové	vrána	věštebný pták spojený s Jiným světem
nebes	Keltové	bílí havrani	sdělovali Midirovi budoucí události
nebes	Keltové	ptáci	z jejich letu a chování
nebes	Keltové	havrani, orlové	znají věci budoucí
nebes	Slované (Slovo o pluku Igorově)	havran	předzvěst neštěstí, nezdaru a smrti
nebes	Slované	čáp	šťastné znamení, zdraví, ale i neštěstí a nemoc
nebes	Slované	vrána	věštění
nebes	Slované	jeřábi	jejich křik při jarním návratu pro zemědělce znamená špatný rok, pokojný přilet značí rok dobrý
nebes	Slované	lelek	smrt

nebes	Čína	kohout	dokáže vytušit budoucí události
nebes	Japonsko	Kami no cukai	z jejich chování lze předpovídat nadcházející kalamity a nezvyklé události
nebes	Stř. Am. (Mayové)	čtyři ptáci na stromech podpírajících rohy světa	vyzpěvují do světa volání osudu
nebes	Jižní Am. (Inkové)	orel s káňaty	zlé znamení, když se znenadání zřítíl mrtev z oblohy
země	Řecko	had	věšebné zvíře
země	Řecko	sova	znamení, kde najít ztraceného Glauka
země	Řecko	had	dárce věšteckého daru (porozumění řeči věšteckých ptáků)
země	Slované	hadi	dle jejich výskytu se věštilo

V mnohých kulturách se věštilo ze zvířecího chování – letu ptáků, jejich návratu po zimě, či naopak odletu do teplých krajín. Některá zvířata, jako například mezoameričtí ptáci ze stromů podpírajících nebesa, vyzpěvovala do světa volání osudu. Zvířata mohla být rovněž dárce věšteckého daru (porozumění řeči ptáků). Těmito zvířaty jsou nejčastěji hadi, v celkovém počtu věšteckých zvířat však převládají ptáci. Ptáci rovněž mohli lidem sdělovat budoucí události.

6.2.22 Zvíře jako viník smrtelnosti lidstva

SFÉRA	KDE	KDO	JAK
nebes	Sibiř (Dolganí)	Eksekju	poslal smrt na lidi
nebes	Polynésie (Nový Zéland)	malý ptáček - pávík	probudil bohyni smrti, ta zabila Mauiho a proto musí lidé umírat
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran	upřednostnil Bez před Kamenem, a proto musí lidé umírat

nebes	Sev. Am. (Jihozápad)	Kojot či Havran	hodili do vody kámen, ten se potopil, a proto musí lidé umírat
nebes	Sev. Am. (Jihozápad)	Kojot	rozhodl, že budou mrtví uloženi do země a na zemi se již nikdy nevrátí
země	Mezopotámie	had	ukradl Gilgamešovi rostlinu nesmrtelnosti
země	Bible	had	navedl Evu, aby pojedla ze stromu poznání dobrého a zlého a způsobil tak jejich vyhnání z ráje a tím i ztrátu případného nekončícího života v ráji
země	Afrika	had	podvedl člověka i stvořitele a stal se místo člověka nesmrtelným
země	Indie	had	hadi přenesli smrtelnost na lidi, kteří byli dříve nesmrtelní
země	Austrálie	hadi	lidé nechtěli přenést Měsícovy hady přes řeku a proto umírají
země	Sev. Am. (Arktická oblast)	had	prohrál závod s vší, a proto musejí lidé umírat

Především hadi jsou v mýtech označováni jako viníci smrtelnosti lidstva. Může se jednat o záměrný hadův čin, ale také o nedopatření, či pochybení samotných lidí. Had je v mýtech téměř univerzálně považován za symbol znovuzrození a nesmrtelnosti.

6.2.23 Zvířata ovlivňující úrodu

SFÉRA	KDE	KDO	JAK/ČÍM
nebes	Kanaan	orel Jatpan	sucho, neúroda
nebes	Řecko	Harpyje	sucho, epidemie
nebes	Řecko	Stymfálští ptáci	šíří sněť obilí, pustoší pole
nebes	Keltové	zásvětní ptáci	pustošili úrodu na polích
nebes	Sev. Am.	Havran	zasel lesní plody

	(Severozápadní pobřeží)		všude po zemi a do řek a potoků nasadil lososí a pstruží jikry
země	Chetitě	Illujankaš	zosobňuje letní sucho
země	Egypt	Vadžet	dárkyně a ochránkyně úrody
země	Egypt	Renenueta	bohyně úrody a úrodnosti
země	Indie	Vrtra	brání nebeským vodám v zavlažení země a tak ničí úrodu
země	Indie	Šušna	ztělesňuje letní sálající žár, který ničí úrodu
země	Sev. Am. (Jihovýchod)	had Uktena	jeho drahokam zaručuje dobrou úrodu a blahobyt
vodstev	Řecko	Telchinové	ničili úrodu
vodstev	Afrika (Vendové)	jezerní bůh Ditutvane v podobě hada	bůh plodnosti, který zanevřel na lidi a způsobil sucho a hladomr

Zvířata rovněž ovlivňují úrodu a to jak v pozitivním smyslu (plodnostní božstva, dárci vláhy), tak častěji ve smyslu negativním – způsobují sucho a epidemie a pustoší úrodu na polích. Především vodní zvířata a hadi jsou často spojována s plodností a obnovou jako takovou.

6.2.24 Zvířata jako vykonavatelé příkazů bohů/pánů

SFÉRA	KDE	KDO	KOHO	PŘÍKAZ
nebes	Kanaan	orel Jatpan	bohyně Anat	usmrtit Aqhata
nebes	Bible	havrani	Hospodina	přinášet potravu proroku Eliášovi
nebes	Bible	havrani	Hospodina	vykonat trest

nebes	Chetité	orel	Boha slunce	najít vegetačního boha Telipinu
nebes	Řecko	Harpyje	Dia	trestat slepého věštce Fínea
nebes	Řecko	orel	Dia	trestat Prométhea za krádež ohně a lest vůči Diovi
země	Keltové	vlk a pes	Taranise	pronásledovat nevěrnou Rigani
nebes	Keltové	Menw proměněný v ptáka	krále Artuše	přinést od kance Twrch Trwyta klenoty, jež má ukryté mezi ušima
nebes	Keltové	Gwrhwr proměněný v ptáka	krále Artuše	přinést od kance Twrch Trwyta klenoty, jež má ukryté mezi ušima
nebes	Severská mytologie	valkýra Hljód v podobě havrana	Ódina a Frigg	přinést králi Rerimu jablko, po kterém jeho žena otěhotní
nebes	Indie	jestřábí démon Bakásura	krále Kamsy	zabít Kršnu
nebes	Indie	ptáci	Sing-bonga	přikázat Asúrum aby přestali s prací
nebes	Stř. Am. (Mayové)	datel	boha Chaaca	zjistit, kde je skála, v níž se skrývá kukuřice nejslabší
nebes	Stř. Am. (Mayové)	mravenec	Hunaphúa a Xbalanquého	natrhat květiny v zahradě pánů podsvětí Xibalby
nebes	Jižní Am. (Chívarové)	ptáci Máshu	Etsy	odřezat liány, které poutaly Ajáima

6.2.25 Zvíře jako posel

SFÉRA	KDE	ZVÍŘE	POSEL KOHO	KE KOMU
nebes	Kanaan	ptáci	boha moře Jama	k nebeskému bohu Elovi
nebes	Chetitě	orel	boha slunce	k zmizelému bohu Telipinovi
nebes	Egypt	holubice	Argonautů	skály Symplégady
nebes	Řecko	orel	Dia	Héraklovi, Telamónovi a Periboie
nebes	Keltové	špaček	Branwen	k Branovi
nebes	Keltové	zásvětní ptáci	zásvětí	ke králi Conchobarovi a jeho sestře Dechtire
nebes	Keltové	muž proměněný v ptáka	krále Artuše	ke kanci Twrch Trwytovi
nebes	Severská mytologie	valkýra Hljód	Ódina a Frigg	ke králi Rerimu a jeho ženě
nebes	Finsko	havran		havran zpravuje matku Lemminkäinen o jeho smrti
nebes	Finsko	včela	matky Lemminkäinena	matka ji posílá pro med, jímž posléze svého syna oživí
nebes	Afrika	drozd	Murila	ke své rodině
nebes	Afrika	Sasišo	stvořitele Ňambeho	vyřizuje jeho vzkazy všem tvorům a hledá nové místo, kde by se usadili
nebes	Indie	ptáci (vrána a skřivan Lipi)	Sing-bonga	k Asúřům
nebes	Tibet	ptáci		králi Gesarovi

nebes	Čína	třínohý sluneční havran a devět mytických ptáků	Královny matky Západu Si-wang-mu	
nebes	Čína	černý pták	nebeského boha	k dívce Ťien Ti
nebes	Japonsko	bažant	Amaterasu	k Wakahikovi
nebes	Japonsko	Kami no cukai	božstev kami	
nebes	Japonsko	ptáci	krále lesa, stromu sugi	
nebes	Polynésie (Tonga)	nebeský posel na mořském ptákovi Kiu	vládců nebes	podívat se, zda někde neuvidí souš
nebes	Polynésie (Mangaia)	malí ptáčci	krále ještěrek	pomoci jeho vnukovi Ngarovi
nebes	Austrálie	malý ptáček Tatkanna	kakaduovi Marovi	ukrást mu oheň
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	racek	Txamsena	ke zvířatům vlastním oheň se vzkazem
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	kolibřík, ovád	zvířecích lidí	roznést po celém světě oheň
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	kolibřík, ovád a liška	zvířecích lidí	odnést části bobrova těla na určená místa
nebes	Sev. Am. (Velká pánev)	husa	vlka	aby našla mrtvou ženu s dítětem v těle
nebes	Sev. Am. (Velká pánev)	kojot	sovu a orla	aby přivedli své příbuzné
nebes	Sev. Am. (Velká pánev)	kojot	jestřába, orla, kolibříka	hledat oheň
nebes	Sev. Am. (Kalifornie)	myš	zvířecích lidí	podívat se, zda ptáček hlídající oheň spí

nebes	Sev. Am. (Jihozápad)	vlaštovka	lidí	přinést zapomenutá semena z podzemního světa na tento svět
nebes	Sev. Am. (Jihozápad)	kolibřík	Stvořitele	podívat se, jak vypadá svět
nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	vrána	Bizoní dívky	k bizonům
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	sova	mrtvých	
nebes	Stř. Am. (Mayové)	straka a papoušek Kinich Kakmo	Kinich Ahaua	přinesli lidem poselství Kinich Ahaua
nebes	Stř. Am. (Mayové)	pták Vac	boha Huracána	v jiném příběhu Vac spolkl hada, který spolkl žábu, jež měla ve svém břichu veš nesoucí poselství
nebes	Stř. Am. (Mayové)	sova	pánů podsvětí (Xibalby)	
nebes	Jižní Am. (Chívarové)	kolibřík	Etsy	podívat se, zda je již jeho nepřítel mrtev
nebes	Tibet	papoušci	Gesara	
nebes a země	Jižní Am. (Kulinové)	Dsoni	muže	sledovat ženy a oznamovat, co dělají
vodstev	Řecko	delfín	Poseidóna	přemluvit Amfitrité k sňatku
vodstev	Indie	vrána	Mahadéóa	hledat zemi
vodstev	Melanésie (Tikopia)	žraloci	bohů	jsou vykonavateli božích záměrů

Jak vidíme v této tabulce, zvířata jsou rovněž častými posly – bohů k lidem či hrdinům, lidí mezi sebou, či dokonce všem tvorům na zemi. Mohou být vysláni pro nějaký předmět, či aby vykonali příkaz bohů. Také lidé vysílají zvířata jako posly, ale již v daleko menší míře a posly vysílají i

zvířata samotná. Až na malé výjimky jsou těmito posly ptáci, kteří mohou v rámci svého úkolu překračovat jednotlivé sféry.

6.2.26 Zvířata jako váhany (jízdni zvířata)

SFÉRA	KDE	ZVÍŘE	KOHO
nebes	Mezopotámie	orel	Etany
vodstev	Keltové	losos z Llyn Llywu	Gwrhyr Gwalstawta a Keie
nebes	Slované	jarní ptáci	Vesny
nebes	Finsko	orel	Väinämöinema
nebes	Indie	labuť	Brahmy
nebes	Indie	páv	Kárttikéji (Skandy)
nebes	Indie	sova	Lakšmí
nebes	Indie	labuť	Sarasvatí
nebes	Indie	Garuda	Višnua
vodstev	Indie	Makara	Varuny
nebes	Tibet	Garuda	Sangpo Bumthi
nebes	Tibet	Garuda	Döntama
nebes	Čína	páv	buddha Amitábha
nebes	Čína	jeřáb	Šou-sing (Šou-lao)
nebes	Čína	jeřáb	víly
nebes	Čína	fénix	Nung-jü
nebes	Čína	drak	manžel Nung-jü
nebes	Čína	čáp	Čung-li Čchüan
nebes	Čína	žlutý jeřáb	jednoho z Nesmrtelných
nebes	Čína	jeřáb	duší zemřelých lidí do Západního ráje
nebes	Čína	jeřáb	člun osmi Nesmrtelných na stroh nesmrtelných
nebes	Čína	Garuda	dhjánibuddhy Amóghasiddhiho
nebes	Sibiř (Jakuti)	krkavec/havran	budoucího šamana
nebes	Sibiř (Burjati, Evenkové)	žluna	budoucího šamana
nebes	Sibiř	železný pták	Chargího

	(Evenkové)	Kingit	
nebes	Sibiř (Evenkové)	stěhovavé husy	šamana
nebes	Melanésie (Nová Guinea)	kasuár	své vnučky
nebes (země)	Polynésie (Samoa)	dva kohouti	Tinilaua
nebes	Melanésie (Tonga)	mořský pták Kiu	nebeského posla
nebes	Austrálie	orel	dívky
vodstev	Sev. Am. (Arktická oblast)	velký losos	muže
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	havran	Wakiaše
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	ptáci	ostatních zvířat
nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	malý sokol	svého přítele sirotka
nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	obrovský orl	tři muže
nebes	Jižní Am. (Waraové)	nebeský pták Krum	první člověk Kanoba
nebes	Jižní Am. (Tupiové)	kolibřík	muže
nebes	Jižní Am. (Mačigengové)	královna poukarů	muže
země - nebes	Jižní Am. (Eceejové)	orel Kewai	Ejiosiw
nebes	Jižní Am. (Panové)	sup Shéte	ženu
nebes	Tibet	drak	Täkar Dozangma
vodstev	Řecko	delfíni, mořští koníci	Néreoven
vodstev	Řecko	delfín	Amfitrité
vodstev	Řecko	delfín	Apollóna
vodstev	Slované	sumec, kráva, býk	Vodjanika
vodstev	Čína	kapr	Čchin-kaa
vodstev	Čína	kapr	Wen-Čchang
vodstev	Polynésie (NZ)	velryba Rua- mano	Paiké
vodstev	Polynésie (Tonga)	velryby Tonga a Samoa	Sinilau a Kae

vodstev	Polynésie (Mangaia)	různé druhy ryb a žralok	Iny
vodstev	Polynésie (Tahiti)	rejnok	Hiny
vodstev	Austrálie	duha Nimbuwa proměněná v plovoucí a létající rybu a následně v měsíc	ženy
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	velký rohatý vodní had	chlapce

Pojem „*váhana*“ (nosič, jízdní zvíře) pochází z Indie a většinou je na Indii také omezován. Proto je poněkud překvapující, jak velice rozšířená tato role zvířat je. Jako *váhany* slouží nejčastěji ptáci, nalézt můžeme ale i ryby, delfíny, velryby a vodní hady. Jak vidíme v další tabulce, bývají v mýtech zvířata také zapřahána do božských povozů.

6.2.27 Zvířata táhnoucí povozy bohů

SFÉRA	KDE	KDO	KOMU
nebes	Slované	dvě holoubátka	bohyni Ladě
země	Severská mytologie	kočky	bohyni Freyje
nebes	Indie	papoušci	bohu Kámovi
země	Egypt	had Mehen	bohu Reovi
vodstev	Řecko	zlatohříví koně	bohu Poseidónovi
vodstev	Řecko	labutě	bohu Apollónovi

6.2.28 Zvíře ohrožující řád světa

SFÉRA	KDE	KDO	JAK	PORAŽENO KÝM
nebes	Mezopotámie	Anzu	krádež tabulek osudu	bůh Ningirsu (Ninurta) v podobě draka a bůh bouře Adad

nebes	Mezopotámie	Anzu	drásá nebesa a přispívá tak k rozpoutání potopy	X
nebes (pták)	Elam	Anzu	krádež tabulek osudu	
nebes	Severská mytologie	Obr Tjazi v podobě orla	unesl bohyni mládí Idunn i s jablky nesmrtelnosti, bez nichž Ásové začali stárnout a brzy by zemřeli	Lokim a ostatními bohy
nebes	Severská mytologie	had Jörmungand, vlk Fenri	jsou nepřáteli světa a snaží se ho zničit	
země	Egypt	Apop	každé noci se snaží škodit slunečnímu bohu Reovi	Reem (každé noci se však jejich boj opakuje)
země	Severská m.	Nidhögg	ohlodává kořeny světového stromu	
země	Indie	Vrtra	ztělesňuje síly chaosu, zimu, temnotu a sucho, vězní nebeské vody	Indrou
země	Indie	Šušna	ztělesňuje letní sálající žár ničící zemi a spolu s Vrtrou vězní nebeské vody	Indrou
vodstev	Severská mytologie	Jörmungand	hrozí zničit zemi, jeden ze tří nepřátel světa	Tór, oba umírají

vodstev	Persie	žába	pokouší se ohryzat kořeny Stromu všech semen	bojuje proti ní ryba Kara
vodstev	Sev. Am. (Jihozápad)	Palulukon	obrovský rohatý vodní had se snaží převrátit zemi a způsobuje tak zemětřesení	

6.2.30 Zvířata ohrožující své okolí

SFÉRA	KDE	KDO	KOHO/ČEH O	PORAŽENÍ KÝM
země	Mezopotámie	orel	hada	Šamašem
nebes	Řecko	Ptáci ze Stymfálského jezera	lid a zemi Arkadie	Héraklés je vyhnal ze Stymf. jezera, Argonauti vyplašili u Areova ostrova
nebes	Severská mytologie	orli	vrhají se na mrtvé při Ragnaröku	po obnově světa již neškodí
nebes	Finsko	ohnivý orel	Lemminkäinen	tetřevy vzniklými z kouzelných tetřevých pírek
nebes	Finsko	Paní nad Pohjolou v podobě orla	Väinämöinen	Väinämöinenem
nebes	Afrika	supové	své sestry a jejího manžela	sestra je již nechtěla mít za sourozence
nebes	Persie	pták Kamak	lidí	hrdiny
nebes	Indie	Garuda	bohů v čele s Indrou	neporažen
nebes	Indie	jestřábí démon Bakásura	Kršnu	Kršnou
nebes,	Čína	draví ptáci,	ptáci	toto počáteční

země		divá zvěř a černý drak	uchvacují staré a slabé lidi do svých pařátů, divá zvěř požírá lidi, drak ohrožuje zemi	období chaosu ukončila bohyně Nü-kua, která dravé ptáky i zvěř vyhnala a draka zabila
nebes	Čína	slunce v podobě havranů	svět	devět z deseti sluncí, která najednou spalovala svět, sestřelil lukostřelec Chou I
nebes	Japonsko	Tengu	ženy a děti	
nebes	Sibiř (Evenkové)	Kingit	Chargího	Chargím
nebes	Sibiř (Dolgani)	Eksekju	lidi	zastrašen bubny
země	Melanésie (Nová Guinea)	obrovský had	lidi z vesnice	papoušek kakadu
nebes	Melanésie (Fidži)	obrovský pták Ngani-vatu	bohyni Tutu	jejím manželem a bratrem (ona zemřela)
nebes	Polynésie (Nový Zéland)	lidožravý pták poukai	lidi v širokém okolí	Punga-Rehu a Kokomukou-haunei
nebes	Polynésie (Nový Zéland)	lidožravý pták poukai	místní obyvatelé	Te Hau-o-tawera a dalších 50 mužů
nebes	Polynésie (Nový Zéland)	okřídlená obryně Kurangai-tuku	muže Hau-tupatu	Hau-tupata
nebes	Polynésie (Nový Zéland)	lidožravá nestvůra Matuku	své okolí	téměř ji zabil Rata – nestvůra se poté proměnila v ptáka matuku
nebes	Austrálie	jestřáb Kakan	své okolí	rozdělal oheň, který se rozšířil a celá země, včetně světového stromu vzplála

nebes	Sev. Am. (Arktická oblast)	havrani	v podsvětí mezi nebem a zemí se věší do vlasů zemřelým	
nebes	Sev. Am. (Subarctic- ká oblast)	velryba beluga	Havrana Chulyena	Havranem Chulyenem
nebes	Sev. Am. (Subarctic- ká oblast)	Havran Chulyen	zvířata i lidi ve svém okolí	lidé
nebes	Sev. Am. (Severozápa dní pobřeží)	Hromopták	své okolí a všechna zvířata	kojotem
nebes	Sev. Am. (Plateau)	Hromoptáci	své okolí a Demiurga	Demiurg se osvobodil a od těch dob již Hromoptáci lidi nezabýjeli
nebes	Sev. Am. (Velká pánev)	Vrána	své okolí - zvířata	vězní všechny bizony a zvířata mají hlad
nebes	Sev. Am. (Kalifornie)	Bouřňák	ostatní zvířata	ukradl jim oheň a pronásledoval je, když si ho vzali zpět, skunk ho zasáhl šípem
nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	Havran	lidi	ukradl všechny bizony, antilopy, losy a králíky a lidé hladověli
nebes	Sev. Am. (Severových od)	Hromopták	sirotka	unesl ho a držel ve svém domově v horách, později sirotka vládce hromových ptáků nařídil propustit
vod- stev	Sev. Am. (Jihovýchod)	rohatý vodní netvor Uktena	své okolí, lidi	byl poslán na konec světa, kde žije dodnes
nebes	Sev. Am. (Jihovýchod)	velký jestřáb Tianuwa	své okolí, unáší děti	
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	Tlaloc	své okolí	skrže záplavy, sníh, sucho

země	Mezopotámie	Lamaštu	lidi, rodičky, kojící ženy a děti	přináší nemoci, redukuje lidské pokolení
země	Mezopotámie	Samana	lidi	démon podsvětí
země	Mezopotámie	Pazuzu	lidi	démon podsvětí
země	Kanaan	had Litan	Baala	Baalem
země	Bible	drak, ten dávný had a satan	ženu a jejího syna	archanděl Michael a andělé
země	Chetitě	Illujankaš	Boha bouře	Bůh bouře
země	Egypt	Apop	slunečního boha Rea	Re
země	Egypt	had	boha Rea	X
země	Řecko	Tyfón	Dia a další bohy	Zeus
země	Řecko	Hydra	své okolí	Hérakles
země	Řecko	dva hadi	Héraklea coby malé dítě	Hérakles
země	Řecko	Sfinx	své okolí	Oidipus
země	Řecko	Gorgona Medúsa	Persea	Perseem
země	Řecko	Pythón	Létó	Apollón
země	Řecko	Erýnie	provinilce	
země	Řecko	Achelóos proměněný v hada	Hérakla	Hérakles
země	Řecko	had boha Area	Kadma a jeho společníky	Kadmos
země	Řecko	Giganti	Dia	Hérakles
země	Slované	had	věznil dobytek a vody	Perun
země	Afrika	had	chlapce Akodžoa a Adžebiora	Akodžoo
země	Afrika	lev	své okolí, sežral lidi, zvířata,	Akodžoo

			slunce, měsíc i hvězdy	
země	Persie	Aži Dáhaka	své okolí	
země	Persie	Zóhak	své okolí – hadi vyrůstající z jeho ramenou požírali lidi	
země	Japonsko	had s osmi hlavami a osmi ocasy	celý kraj, mladé dívky	Susanoo
země	Sibiř (Evenkové)	hadi	lidi, neboť jim zabíjeli mláďata	X
země	Melanésie (Nová Guinea)	had	svou lidskou matku	muži
země, nebes	Austrálie	leguán	lidi i zvířata	přelstil ho had
země, nebes	Austrálie	had Škrtič	ženu	její nastávající manžel
země	Sev. Am. (Severovýchod)	had	své okolí	romovládce a člověkem
země	Sev. Am. (Jihovýchod)	rohatý had	své okolí	mladíkem
vod- stev	Sev. Am. (Jihovýchod)	had Uktena	Aganunitsim a	jeho krev mu potřísnila tvář a z hlavy mu proto vyrostl had, kterému musel sloužit
země	Stř. Am. (Aztékové)	Tlaltecuhli	slunce	každý večer slunce spolkla a každého rána ho opět zvrátila
země	Jižní Am. (Tupiové)	had Surucucú	chlapce	chlapcův dědeček – pták makanam
země	Jižní Am. (Takanové)	had	muže	duch Deavoavaie
země	Jižní Am. (Eceejové)	jedovatá zmije Majasha	dívky	pásovec zmijí

vodstev	Bible	velryba	Jonáše	tato velryba je seslána Hospodinem jako trest za to, že Jonáš neuposlechl Hospodinův příkaz. Hospodin Jonáše ale posléze zachránil – spolknutí velrybou je zde příměrem k navrácení se k Bohu
vodstev	Chetité	Hedammu	své okolí	Tešub, Šauška
vodstev	Řecko	mořské obludy	své okolí, Andromedu	Perseus
vodstev	Řecko	Sirény	lákaly námořníky do záhuby	Odysseus
vodstev	Řecko	Hydra	své okolí	Hérakles
vodstev	Řecko	rak	své okolí	Ioláa
vodstev	Keltové	Mórrígan	Cúchulainna	smíření
vodstev	Keltové	vodní had	Fraecha mac Fidaiga	Fraecha mac Fidaig, ale sám umírá
vodstev	Keltové	úhoř	druida	X
vodstev	insko	obrovská štika	Väinämöine- na, Ilmarinena a Lemminkä- inena	Väinämöinen
vodstev	Afrika (Sothové)	Ramolo	lidi	stahuje je pod vodu
vodstev	Indie	Kália	své okolí	Kršnou
vodstev	Polynésie (NZ)	úhoř Tuna-roa	Maiiho manželku	Mauim – z jeho těla poté vznikly různé plodiny
vodstev	Polynésie (NZ)	taniwha (rybí nestvůra) Peke-haua	své okolí	hrdina Pitaka

vodstev	Polynésie (NZ)	napůl žena, napůl ryba Ngarara	Ruru	Rura a jeho bratři
vodstev	Polynésie (Samoa)	úhoř	Sinu	lidé z okolí – z úhořovy hlavy vyrostla koksová palma
vodstev	Polynésie (Mangaia)	žraločí bůh Temu-i-te-are-toka	lidi	Ngaru
vodstev	Polynésie (Havaj)	úhoř Koonā (Tuna)	boha rybářů Ku-ula	Ku-ula
vodstev	Sev. Am. (Arktická oblast)	Akhlut	lidi	zabijácká velryba měnící se ve vlka
vodstev	Sev. Am. (Arktická oblast)	Amikuk	mořský had stahující lovcce do hlubin	
vodstev	Sev. Am. (Subarktická oblast)	velká ryba	napadala lodě a potápěla je	
vodstev	Sev. Am. (Subarktická oblast)	Velký vodní had	bratrance Nanaboža	Nanabožo
vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Sisiutl	své okolí	
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	Sais-tah-go-wa	obludný mořský had, který ničil vše, na co přišel	pronásledoval ho Duch dobra a had před ním uletěl – slunce ho uvrhlo napříč oblohou, He-no, Duch bouře si ho poté vzal k sobě a slunce z něho učinilo duhu
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	vodní netvor	sužují rybáře a celé své okolí	Duch bouře He-no
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	obrovský vodní had žijící	pronásleduje dívku a její lid	Dobrý duch hromu a blesku

		v Niagar- ských vodopá- dech		
vodstev	Jižní Am. (Eceejové)	velryba	své okolí	lidé

Zvířata jsou také velmi často tvory, kteří ohrožují své okolí. Mohou ohrožovat buď samotnou existenci světa, nebo nějakou část svého okolí, ať již geografického nebo osobního - nějakého boha či člověka. Ve velké převaze příběhů jsou tato zvířata porážena hrdiny/bohy a tak je potlačen chaos a obnovován kosmos. Pokud jde o ohrožení světa samého, mohou být zvířata přímo jeho mocnými nepřáteli (takovým je například severský Jörmungand, či severoamerický Palulukon, zvířata ohryzávající kořeny světových stromů), či řád ohrozí nějakým svým činem. Když mezopotámský Anzu ukradl tabulky osudů, přestaly na zemi platit zákony. Zvířata mohou zemi ohrožovat také suchem či naopak záplavami. V této roli převažují hadi a vodní obludy, ptáků je podstatně méně. Pokud zvíře ohrožuje řád světa, nemusí to být nutně proti vůli bohů. Například čin mezopotamského Anzua, kdy rozdrásal nebesa a způsobil tak potopu, je v souladu s božím záměrem..

6.2.31 Svět uvnitř velryby/obludy

SFÉRA	KDE	KDO	JAK
vodstev	Bible	velryba	spolkla Jonáše a ten v ní nějaký čas žil
vodstev	Afrika (Tsongové)	obrovská ryba Čipfalamfula	v jejím břiše rozlehlém jako vesmír žijí lidé
vodstev	Polynésie (Samoa)	velryba	v jejím břiše žili Ngananoaovi rodiče, poté, co je spolkla

6.2.32 Pán/paní zvířat

SFÉRA	KDE	KDO	KOHO
nebes	Persie	pták Čamru	všech ptáků

nebes	Čína	fénix	všech ptáků
nebes	Čína	Garuda	král ptáků
nebes	Sibiř	Tojon Kötör	všech ptáků
nebes	Polynésie (Nový Zéland a Samoa)	volavka	kupolských ptáků
nebes	Sev. Am. (Subarktická oblast)	lvoun	moře, všech masožravých ptáků
nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	ptáci	všech ostatních zvířat
nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	Velký černý sokol	vládce hromových ptáků
země	Keltové	Cernunnost	Pán zvířat
vodstev	Keltové	Tuan mac Cairill	král jelenů, vládce kanců, král lososů
vodstev	Afrika (Tsongové)	obrovská ryba Čipfalamfula	vládkyně řek
vodstev	Persie	ryba Kara	všech vodních tvorů
vodstev	Indie	Vásuki	král hadů
vodstev	Indie	Manasa	vládkyně hadů
vodstev	Indie	Ananta	nágů
vodstev	Polynésie (Mangaia)	Takea	král žraloků
vodstev	Polynésie (Mangaia)	Rongo-mai	bůh velryb
vodstev	Sev. Am. (Arktická oblast)	Sedna	paní mořských zvířat
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	Velká želva	pán zvířat
vodstev	Jižní Am. (Kulinové)	Amana	všech vodních bytostí
vodstev	Jižní Am. (Tobové)	hadovy podobná nestvůra Rato	pánem ryb a vodních zvířat

Pán či paní zvířat poskytují lovcům potravu, ale zároveň dohlíží, aby se lovci chovali ke zvířatům s úctou, jaká jim náleží. Kostí zvířat musí být zachovávané, neboť z nich zvíře znovu povstane k životu. Pán zvířat rovněž bdí na tím, aby lovec zabíjel pouze to, co potřebuje k obživě a aby

zužitkoval všechny části zabitého zvířete. Pán zvířat může často chránit pouze jednu určitou skupinu zvířat nebo dokonce pouze jeden jejich druh – potom se jeho podoba ztotožňuje s podobou ochraňovaného zvířete, je však větší a silnější.

6.2.33 Zvíře jako bůh obnovy a plodnosti

SFÉRA	KDE	KDO	FUNKCE
nebes	Sibiř (Jakuti)	orel	bůh plodnosti skrze obnovu vegetace
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	Tlaloc	dárce života, růstu, plodnosti
země	Elam	had	bůh plodnosti, spojován s živou vodou
země	Egypt	had	bůh plodnosti
země	Keltové	had s beraní hlavou	symbol obnovy života, plodivých sil, obnovy vegetace
země	Čína	drak	spojován s plodností
země	Melanésie	had	spojován s plodností, úrodností
země	Stř. Am. (Aztékové)	Chicomecoatl	božstvo úrody, plodnosti a obnovy
země	Stř. Am. (Aztékové)	Coatlicoe	božstvo obnovy vegetace
země	Stř. Am. (Quiché Mayové)	Mam	ztělesňuje v sobě plodnost a proměnlivost
vodstev	Mezopotámie	Enki	bůh plodnosti, hojnosti
vodstev	Egypt	kobra Kebhut	ztělesňuje oplodňující a oživující sílu vody
vodstev	Afrika (Vendové)	jezerní bůh Ditutvane v podobě hada	bůh plodnosti
vodstev	Indie	Manasa	bohyně plodnosti
vodstev	Indie	nágové	ztělesňují plodivou sílu přírody
vodstev	Čína	ryba	plodnosti a regenerace
vodstev	Jižní Am. (Mačigengové)	ryba	plodnosti

6.3 Mytologické motivy, s nimiž se zvířata pojí

6.3.1 Zvířata spojená se (světovým) stromem

Některá zvířata se v mýtech pojí s motivem světového stromu. Světový strom propojuje, jakožto *axis mundi*, všechny tři sféry – nebesa, zemi a podsvětí (ať již ve sféře zemské, nebo vodní). Avšak ne všechny stromy, se kterými se zvířata pojí, jsou stromy světovými. Každý z těchto stromů je však něčím výjimečný a nějakým způsobem nadřazený stromům ostatním. Všechny bez výjimky jsou pak mimořádně mohutné a prastaré. Pojďme se nyní podívat, která zvířata a jakým způsobem jsou se stromy spojena.

SFÉRA	KDE	KDO	STROM
nebes	Mezopotámie	Anzu	koruna posvátného dubu chuluppu
nebes	Mezopotámie	Anzu	koruna mohutného stromu
nebes	Mezopotámie	orel	strom
nebes	Keltové	Lleu Law Gyffes v podobě orla	koruna mohutného dubu
nebes	Severská mytologie	orel s jestřábem Vedrfölnim mezi očima	větve mohutného jasanu Yggdrasilu
nebes	Finsko	orel	mohutný strom
nebes	Persie	král ptáků Símurgh	koruna všeléčivého stromu všech semen rostoucího uprostřed jezera
země	Mezopotámie	had	strom
země	Mezopotámie	had	posvátný dub chuluppu
země	Severská mytologie	hadi	kořeny mohutného jasanu Yggdrasilu
země	Severská mytologie	Nidhögg	kořeny mohutného jasanu Yggdrasilu
nebes	Indie	pták Sindhuka	žije na velkém stromě v horách

nebes	Čína	slunce v podobě havranů	ve větvích obrovského stromu Fu-sang
nebes	Japonsko	ptáci	král lesa, strom sugi
nebes	Sibiř	duše dětí v podobě ptáků	vesmírný strom
nebes	Sibiř	Dravec- matka	obrovský strom s mnoha hnízdy
nebes	Sibiř (Jakuti)	orel Tojon Kötör	na vrcholku stromu světa
nebes	Sibiř (Jakuti)	děti orla stvořitele Ajy tojena	duchové-ptáci sedící na větvích stromu světa
nebes	Sibiř (Burjati, Evenkové)	šamanka v podobě obřího ptáka zakrývajícího slunce i nebe	usedla na obrovský strom, a když chtěla vzlétnout, vyrvala ho i s kořeny
vodstev - nebes	Polynésie (Nový Zéland a Samoa)	mořský had a volavka	bojují spolu vysoko ve větvích pandánového stromu
nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	ptáci	krouží kolem stromu světa
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	pták quetzal	sedí na vrcholu stromu světa
nebes	Stř. Am. (Mayové)	ptáci-hadi, tzab (chřestýš)	ve větvích stromu světa
nebes	Stř. Am. (Mayové)	čtyři ptáci	ve větvích čtyř stromů na rozích světa
nebes	Stř. Am. (Mayové)	nebeský pták	ve větvích světového stromu ceiba
země	Stř. Am. (Mayové)	dvouhlavá hadí obluda	vine se kolem světového stromu ceiba
nebes	Stř. Am. (Mayové)	pták	ve větvích stromu života poa
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Vucub- Caquix	každého dne přilétal ke stejnému stromu, který mu poskytoval potravu
nebes	Jižní Am. (Eceejové)	ptáci	roznášejí ovoce ze stromu poznání Bahíkwí – v jeho koruně žije kolibřík

			Kwaisísi, tukan Ewitawaha, papouškové Ja, Jawa a Chaco a žlutočerný Paujilwi
země	Elam	had	ovíjí se okolo stromu života
země	Bible	had	ovíjí se okolo stromu poznání dobrého a zlého
vodstev	Persie	ryba Kara a mytický osel	hlídají Strom všech semen a odhánějí od něj všechna škodlivá zvířata
vodstev	Persie	žába	pokouší se ohryzat kořeny Stromu všech semen
nebes a vodstev	Jižní Am. (Acawai)	ryby	plavou v pařezu záračného stromu, který je předkem všech pěstovaných rostlin

Nejčastějšími zvířaty spojenými se světovým stromem jsou ptáci a hadi, kteří se zde vyskytují společně – ptáci (nejčastěji velcí dravci – orli) v koruně stromu a hadi v jeho kořenech. V této souvislosti je zajímavým prvkem veverka Ratatosk, kterou nalézáme v Severské mytologii. Tento malý tvor zde propojuje sféru země a sféru nebes – běhá po kmeni světového stromu Yggdrasilu mezi orlem v jeho koruně a hadem v jeho kořenech. Hada v kořenech a orla v koruně světového stromu nalezneme, kromě již zmíněné Severské tradice, také v Mezopotámii. Orel (pták) zde většinou představuje nebeské síly dobra, zatímco had v kořenech stromu je vyjádřením sil zla a chaosu, neboť se většinou snaží kořeny světového stromu ohryzat a podkopat tak základy světa. Nemusí však vždy jít o orla a hada. V Persii nacházíme Strom všech semen rostoucí uprostřed jezera, v jehož koruně hnízdí král všech ptáků Símurgh a v jeho kořenech žába, která se je opět snaží ohryzávat. Kolem stromu plave ryba Kara a odhání od něho všechna škodlivá zvířata. Ptáky v koruně stromu nalezneme vždy, ostatní zvířata tam již být nemusí. Hadi se často okolo stromu ovíjí.

6.3.2 Zvířata spojená s vysokou horou

Motiv stromu se zvířaty (ptáky v koruně) se pojí s motivem hory (ať již světové či ne), která je rovněž vyjádřením axis mundi.

SFÉRA	KDE	KDO	KDE
nebes	Mezopotámie	Anzu	koruna mohutného stromu na vysoké hoře
nebes	Severská mytologie	obr Hraesvelg v podobě orla	na severním konci oblohy
nebes	Finsko	ohnivý orel	žije na ohnivé hoře
nebes	Indie	pták Sindhuka	žije na velkém stromě v horách
nebes	Japonsko	Tengu	žije v horách
nebes	Sibiř (Evenkové)	Kingit	žije na vysoké skále v horách
nebes	Sibiř (Dolgani)	Eksekju	žije v horách
nebes	Melanésie (Fidži)	obrovský pták Ngani-vatu	žije na vysoké hoře
nebes	Polynésie (Nový Zéland)	lidožravý pták poua-kai	žije na vysoké hoře
nebes	Sev. Am. (Subarctická oblast)	Hromoptáci	žijí na vrcholku vysoké hory
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Hromopták/ Bouňák	žije v černém mraku vysoko nad nejvyšší horou či v gigantické jeskyni na vrcholu hory
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Bouňák Tistilala	jeho hnízdem je modrý ledovec na vysoké hoře
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Hromopták	stvořil pět vysokých hor a poté v nich žil
nebes	Sev. Am. (Velké pláň)	ptáci	krouží kolem stromu světa rostoucího na hoře středu
nebes	Sev. Am. (Velké pláň)	sedm orlů	slétli na vysokou horu
nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	Hromopták	domov má vysoko v horách

nebes	Sev. Am. (Severovýchod)	obrovský pták Wuchowsen	skála na severním konci oblohy
nebes	Sev. Am. (Jihovýchod)	velký jestřáb Tianuwa	svá hnízda si staví na vrcholcích hor

Většina velkých a dravých ptáků vyskytujících se v mytologii má své hnízdo či sídlo na vysoké hoře, tyčící se až do nebes. Někteří z nich žijí v mracích nad horou, jiní v jeskyni na vrcholu hory a často je zde také spojen motiv stromu a hory - ptáci žijí v koruně velkého stromu rostoucího na vrcholu obrovské hory. Zajímavostí je, že tento motiv se pojí výhradně s ptáky a to ptáky výjimečnými – obrovskými dravci. Jiná zvířata zde nenajdeme.

6.3.3 Zvířata pojící se s potopou

SFÉRA	KDE	KDO	JAK
vodstev	Mezopotámie	holubice, vlaštovka, havran	jsou vysíláni Utnapištim, aby zjistili, zda vody potopy již opadly
vodstev	Mezopotámie	ptáci	jsou vysíláni Ziusudrou, aby zjistili, zda vody potopy již opadly
vodstev	Bible	krkavec, holubice	jsou vysíláni Noem, aby zjistili, zda vody potopy již opadly
vodstev	Řecko	holubice	je vyslána Noem, aby zjistila, zda vody potopy již opadly
vodstev	Keltové	Fintan	jako jedinný přežil potopu a poté existoval ještě několik set let v podobě lososa, orla a sokola
vodstev	Keltové	Tuan mac Cairill	jako jedinný přežil Partholonovu dobu a poté existoval několik stoletá v podobě jelena, kance, orla, lososa

vodstev	Indie	Vásuki	během potopy sloužil jako lano, za které bůh Višnu v podobě ryby s rohem na hlavě, táhl loď Manua
vodstev	Indie	Matsja	avatár boha Višnu – v podobě této rohaté ryby táh Višnu Manuovu loď v době potopy
vodstev	Čína	sova a želva	poradili Kunovi jak přemoci vody potopy
vodstev	Čína	okřídlený drak	pomohl Jüovi přemoci vody potopy
vodstev	Čína	příšeta s rohem a tělem hada Kung-kung	způsobil potopu
vodstev	Austrálie	bažant	má magickou moc vyvolávat prudkou potopu
vodstev	Sev. Am. (Subarctická oblast)	Velký vodní had	způsobil potopu
vodstev	Sev. Am. (Subarctická oblast)	hadi	způsobili potopu
nebes	Sev. Am. (Subarctická oblast)	Mišipešeu	tento rohatý vodní had způsobil potopu
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	Havran, ondatra	byl vyslán, aby po potopě pátral po suché zemi a našel alespoň zrnko písku, ze kterého by mohl Mičabo stvořit svět, havranovi se to však nepovedlo, úspěšná byla až ondatra
vodstev	Stř. Am. (Mayové)	hadovitá nestvůra	táhne se od jednoho konce oblohy ke druhému a z jejího těla padá déšť zaplavující zemi
vodstev	Jižní Am. (Taínové)	kosti člověka proměněné v rybu	potopa byla způsobena kostmi člověka proměněnými v rybu

vodstev	Jižní Am. (Chívarové)	jaguár Itciai a anakonda Puana	způsobili potopu
vodstev	Jižní Am. (Eceejové)	velká ryba	způsobila potopu
vodstev	Jižní Am. (Araukáni)	Tren-tren	způsobil potopu

Zvířata se pojí rovněž s potopou. Jednou skupinou těchto zvířat jsou ptáci (holubice, havrani) vysílání přeživším člověkem, aby zjistili, zda vody potopy již opadly. Sem můžeme zařadit i severoamerického havrana, který byl po potopě vyslán pro zrnko písku, ze kterého by svět mohl být obnoven. Druhou a nejčastější skupinou jsou zvířata potopu působící a třetí, zvířata jakožto tvorové pomáhající při jejím přemožení.

6.3.4 Zvířata spojená s nápojem/rostlinou nesmrtelnosti

SFÉRA	KDE	KDO	JAK
nebes	Indie	Garuda	získává a přenáší nápoj nesmrtelnosti
nebes	Indie	orel	z nebe přináší sómovou rostlinu a šťávu (nápoj nesmrtelnosti)
země	Mezopotámie	had	ukradl Gilgamešovi rostlinu nesmrtelnosti
země	Řecko	had	vlastnil kouzelnou bylinu, jíž oživil svého druha a Polyeios poté Glauka
země	Řecko	Erichthonios	vlastnil krev Gorgony Medúsy, pomocí níž mohl léčit i zabíjet
země	Indie	nágové	Garuda jim předal nápoj nesmrtelnosti jako výkupné za svou matku – bůh Indra jim ho ale vzápětí odebral
země	Řecko	Glaukos	chytil rybu, která po přiložení na určitou rostlinu obživila, Glaukos rostlinu snědl a stal se nesmrtelným
vodstev	Keltové	vodní had	střeží rostlinu života
nebes	Finsko	včela	přináší med, jímž je oživen Lemminkäinen
vodstev	Indie	had Vásuki	při stloukání praoceánu sloužil jako lano, kterým

			bohové a démoni roztáčeli horu Mandaru jako kvedlačku – takto byla získána <i>amrta</i> – nápoj nesmrtelnosti
vodstev	Indie	Ananta	vyvrátil hru Mandaru, která byla použita jako kvedlačka při získávání <i>amrty</i> – nápoje nesmrtelnosti
vodstev	Indie	Kúrma (želví vtělení Višnu)	držel horu Mandaru, která byla použita jako kvedlačka při získávání <i>amrty</i> – nápoje nesmrtelnosti
vodstev	Indie	Mínanátha v podobě ryby	Istivě vyslechl „velkou moudrost“ zajišťující nesmrtelnost a ovládnutí nadpřirozených sil
vodstev	Čína	Královna matka Západu	darovala Mu z Čou talisman zajišťující dlouhý život

6.3.5 Zvířata s nadpřirozenými schopnostmi

SFÉRA	KDE	KDO	CO
nebes	Keltové	ptáci Jiného světa spojení zlatým řetízkem	vykluzují čarovnou hudbu, která uspává
nebes	Keltové	Rhiannonini ptáci (jeřábi)	uspávají živé a probouzejí mrtvé
nebes	Keltové	čtyři Oengusovi ptáci	jejich zpěv přivolává lásku
nebes	Keltové	tři jeřábi nepohostinnosti	kdo je zahlédl, nebyl toho dne již schopen boje
nebes	Keltové	ptáci zasněžení bohyně Clidny	jejich kouzelný zpěv léčí raněné a uzdravuje nemocné
nebes	Keltové	tři ptáci mateřské bohyně Bláthnad	sedí na uších kravám, které díky jejich zpěvu naplní každý den mlékem obrovský kotel
nebes	Finsko	pera tetřeva	mění se na živé tetřevy a ochraňují svého majitele

nebes	Persie	pero ptáka váregana	zahání nepřátele a ochraňuje svého majitele
nebes	Persie	Símurgh	jeho peří léčí
vodstev	Indie	delfín Makara	v tlamě měl perly, pomocí nichž lze získat lásku každé ženy
nebes	Indie	pták Sindhuka	z jeho trusu vzniká zlato
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Modrá sojka	jeho duch může šamany obdařit mocí léčit a naplňovat přání
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	pero nejmladšího syna orla	ochránit svého majitele, proměnit ho v peříčko
nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	orlí pera	posilují ve válce a přináší vítězství
nebes	Stř. Am. (Mayové)	pírko kolibříka	poskytuje ochranu, nezranitelnost
nebes	Jižní Am. (Chívarové)	pírka holubice	proměnila se v ptáčky
země	Sev. Am. (Jihovýchod)	had Uktena	jeho drahokam dokáže vyléčit všechny nemoci
vodstev	Bible	ryba chycená Tobiášem	její vnitřnosti léčí a zahání zlé duchy
vodstev	Keltové	zpěv dětí Manannána mac Lira zakletých v labutě	při jejich zpěvu nemocní a ustaraní lidé upadali v spánek a přicházelo k nim štěstí

Tato tabulka popisuje zvířata s nadpřirozenými schopnostmi. Často se jedná o magickou část jejich těla, u ptáků nejčastěji příí. Tabulka však záměrně nezohledňuje schopnost zvířat mluvit, neboť ta je v mýtech zcela běžná. Zvířata běžně komunikují s lidmi i mezi sebou, bez ohledu na to, ke kterému druhu patří. I když lidská schopnost rozumět zvířecí (nejčastěji ptačí) řeči, není ani v mýtech

samozřejmá. Na mnoha místech mýtů se dozvídáme, že hrdinové porozumí řeči ptáků, když sní srdce draka/hada (např. Sigurd). V Řecku je znám motiv, kdy hadi vylížou člověku uši a on porozumí řeči ptáků.

6.3.6 Zvířecí podoba duše

SFÉRA	KDE	PODOBA
nebes	Egypt	pták s lidskou hlavou (volavka, fénix, vlaštovka, zlatý sokol, boží sokol)
nebes	Řecko	duše Kainea se po smrti proměnila v ptáka s pískově zbarvenými křídly
nebes	Slované	bílý holub či holubice (kachna, slavík, vlaštovka, kukačka, orel, krkavec, motýl, moucha, had, bílá myš, hranostaj, zajíček)
nebes	Slované (Makedonie)	Navi a Navjaci jsou duše nekřtěných dětí v podobě ptáků
nebes	Slované (Slovinci)	Navje jsou duše nekřtěných dětí v podobě velkých černých ptáků
nebes	Čína	duše zemřelého vstupuje před poutí podsvětím do kohoutího těla
nebes	Sibiř (Nanajci)	duše nenarozených dětí sedí v podobě ptáků v hnízdech vesmírného stromu
nebes	Sibiř (Jakuti)	duše šamanů se rodí z vajec Dravce-matky (orla)
nebes	Sibiř (Jakuti, Burjati, Evenkové)	duše šamana se může proměnit v ptáka (sokol, krkavec, vlaštovka)
nebes	Sibiř (Nganasané)	duše šamana se mění v alku
nebes	Sibiř (Evenkové)	duše člověka se po smrti mění v malého ptáčka
nebes, země	Sev. Am. (Arktická oblast)	angákok ji může vyměnit za duši ptáka, soba či zajíce
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	kolibříci byli považováni za duše padlých bojovníků a žen zemřelých při porodu
země	Keltové	hadi jsou vtělením duší zemřelých

země	Afrika	duše mrtvých žijí v různých zvířatech, především v hadech, lvech a leopardech
nebes	Řecko	duch otce Skyllly v podobě orla
nebes	Řecko	duše Skyllly v podobě ptáka či rybu <i>keiris</i>
nebes	Keltové	ptáci jsou dušemi dětí a příbuzných poustevníka
vodstev	Melanésie (San Cristoval)	duše se po smrti převtělují do zvířat, nejčastěji žraloků (ale i do ptáků – jestřába a ledňáčka, chobotnice, rejnoka, želvy či krokodýla) Rovněž duše živých lidí na sebe mohou brát podoby zvířat – žraloka, sokola, makrely, rejnoka, hada, raka.
vodstev	Polynésie (Tahiti)	duše zemřelých se zjevují v podobě ptáků, duše utopenců se vtělují do zvířat
vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	duše utopených lidí se vtělují do kosatek
vodstev	Jižní Am. (Mačigengové)	duše zemřelých lidí v podobě ryb

Mnohé kultury sdílejí víru, že lidská duše po smrti přechází do těla zvířete. Aztékové uctívali kolibříky, do nichž se dle jejich představ vtělovaly duše zemřelých válečníků. Staří Egypťané věřili, že se duchovní podstata člověka (ba) po smrti mění v ptáka a poté volně létá do podsvětí, říše mrtvých, a ve dne se vrací na zem.

6.3.7 Zvířata spojená se sluncem/svítáním

SFÉRA	KDE	KDO	JAK
nebes	Egypt	fénix	symbolizuje znovuzrození slunečního boha
nebes		Hor	ztělesňuje slunce na jeho každodenní pouti oblohou
nebes		Harachtej	jestřáb létající vysoko na obzoru spojený se slunečním bohem Re
nebes	Řecko	kohout	jakožto hlasatel nového

			dne je zasvěcen bohu slunce Héliovi, kterého probouzí svým kokrháním
nebes	Slované	kohout	symbolizuje východ slunce a oheň, spojován se slunečními bohy Svantovítem a Svarogem
nebes	Slované	raroh, krahujec	spojování se slunečním bohem Svarogem, sluncem a ohněm
nebes	Afrika	ptáček tu-tu a kohout	svou písní přivolávají slunce (denní světlo)
nebes	Indie	bůh Nárada v podobě kohouta	předčasně ohlásil východ slunce
nebes	Čína	kohout	symbolizuje každodenní východ slunce, jež zdraví svým kokrháním
nebes	Čína	třínohý sluneční havran	je vlastním symbolem slunce a ve slunci rovněž sídlí
nebes	Čína	fénix	spojován se sluncem
nebes	Čína	Garuda	symbolizuje slunce
nebes	Korea	havran	představuje slunce
nebes	Japonsko	kohout	přivolává nový den, snažil se vylákat sluneční bohyni Amaterasu z jeskyně, kde se ukryla
nebes	Sibiř (Jakuti)	orel	je vládcem slunce
nebes	Melanésie (Vanuatu)	kohouti a ptáci	když začali štěbetat, rozřízl Quat oblohu a stvořil svítání
nebes	Austrálie	pštrosí vejce	jeřáb vyhodil pštrosí vejce na oblohu, kde zapálilo hromadu dřeva – tento oheň byl prvním sluncem ozařujícím svět
nebes	Austrálie	ledňáček	budí svět před východem slunce
nebes	Sev. Am. (Subarctická oblast)	Havran Chulyen	daroval lidem slunce a měsíc
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	Huitzilopochtli	v podobě orla představuje slunce
nebes	Stř. Am. (Toltékové)	orel	slunce

vodstev	Stř. Am. (Aztékové)	dravá mořská ryba s kočičí hlavou ocelomichin	symbol odpoledního, padajícího slunce
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	had Xihuacoatl	nese ohnivé slunce na jeho každodenní pouti oblohou a pomáhá mu v boji proti nepřítelům
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Itzamna dvouhlavý nebeský had	pravá hlava symbolizuje vycházející slunce a jitřenku, levá hlava slunce zapadající
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Kinich Ahau	bůh slunce (je denní podobou boha Itzamny)
nebes	Stř. Am. (Mayové)	ledňáček a jelen	ztělesňují solární energii
nebes	Stř. Am. (Mayové)	orel	symbol válečné energie slunce
země	Stř. Am. (Mayové)	jaguár	symbol solární energie v podsvětí
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Kinich Kakmo	sluneční božstvo (ohňový papoušek s tváří slunce)
nebes	Stř. Am. (Mayové)	Oxlahun muan	v podobě orla doprovází slunce říčí světla a v noci v podobě sovy s ním prochází podsvětí
země	Jižní Am. (Čibčové)	černí ptáci	roznegli světlo po celé zemi
vodstev	Jižní Am. (Kamaiurové)	supí král Urubutsin	vlastnil světlo – bůh Slunce a bůh Měsíce ho chytili a přinutili ho poskytnout světlo i lidem – od těch dob se na zemi střídá den a noc
země	Jižní Am. (Kulinové)	opice malpy	přinesly lidem denní světlo
země	Egypt	had Mehen	táhne loď slunečního boha Rea podsvětím
země	Polynésie (Fidži)	černá holubice	teprve, když vzbudí hada Ndengeie, začíná svítat
země	Stř. Am. (Aztékové)	Tlaltecuhli	každý večer spolkla slunce a každého rána jej opět zvrátila – z jejího těla byl stvořen svět
země	Stř. Am. (Aztékové)	Coatlicoe	každý večer pohltil slunečního boha

			Huitzilopochtliho a ráno opět vyplivne
vodstev	Egypt	čtyři žáby a čtyři hadi	dali zrod slunci
vodstev	Keltové	kachna	spojována se sluncem
vodstev	Afrika (Masajové)	kohout	kokrhá pokaždé, když má vyjít slunce
vodstev	Melanésie (Nová Guinea)	delfín	vyhodil první dítě na oblohu, kde se z něho stalo slunce, a nastal první den
vodstev	Jižní Am. (Kulinvé)	Amana	sluneční božstvo - porodila Tamusiho (Jitro) a Jolokana (Soumrak)

Jak vidíme v této tabulce, je se sluncem spojován především kohout, který svým kokrháním ohlašuje východ slunce, přivolává ho, symbolizuje ho, či se jím přímo stává. Některé mýty objasňují, jak kohout získal kouzelnou píseň, kterou slunce přivolává, jiné hovoří o vzniku slunce z ptačího vejce či popisují zvířata, která slunce světu darovala. Zvířata jsou rovněž spojována se slunečními božstvy a mohou ohnivé slunce nést na jeho každodenní denní pouti oblohou a noční pouti podsvětím. Tato zvířata jsou ve velké většině ptáky, nalezneme zde však i hady, jaguáry, opice, delfíny, žáby a dravé ryby.

6.3.8 Zvířata spojená s říší mrtvých

SFÉRA	KDE	KDO	JAK
nebes	Keltové	ptáci Jiného světa spojení zlatým řetízkem	pocházejí z Jiného světa
nebes	Keltové	Rhiannonini ptáci (jeřábi)	lákají živé na ostrovy mrtvých do zánětního panství bohyně Rhiannon
nebes	Keltové	ptačí lidé	pocházejí z Jiného světa
nebes	Keltové	ptáci	pocházejí z Jiného světa
nebes	Keltové	jeřábi	jsou spojeni se smrtí a Jiným světem
nebes	Keltové	Nantosveltin havran	obstarává spojené se světem mrtvých

nebes	Sibiř	ptáci jsou psychopomповé	doprovázejí duše zemřelých do podsvětí
nebes	Sev. Am. (Arktická oblast)	havrani	ztrpčují život zemřelým v podsvětí
nebes	Sev. Am. (Arktická oblast)	černý pták smrti	ohlašuje brzké úmrtí
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	sova	spojena s podsvětím, je poslem mrtvých
země	Stř. Am. (Mayové)	jaguár	symbol solární energie v podsvětí
země	Stř. Am. (Mayové)	sovy	střeží zahradu pánů podsvětí a jsou jejich posly
země	Mezopotámie	had Nirach	pán země a podsvětí
země	Mezopotámie	Chumut-tabal	převozník přes podsvětní řeku Chubur
země	Mezopotámie	obyvatelé podsvětí	jsou oblečeni v peří
země	Mezopotámie	Bidu	vrátný v podsvětí
země	Mezopotámie	Lamaštu, Pazuzu	démoni podsvětí
země	Egypt	Anup	váží srdce zemřelého
země	Egypt	Thovt	zapisuje výsledky vážení srdce zemřelého
země	Egypt	netvor s hlavou krokodýla, hrudí lva a zadkem hrocha	pohlí zemřelého, pokud nebyl uznán spravedlivým
země	Egypt	Hor	byl-li zemřelý uznán za spravedlivého, doprovází ho Hor ke svému otci, vládci podsvětí Usirovi
země	Egypt	hadi	hlídá vstupní bránu do podsvětí
země	Egypt	had Mehen	chrání slunečního boha Rea při cestě podzemím a táhne jeho loď k východu
země	Řecko	Kerberos	střeží vchod do podsvětí
země	Řecko	Eurydiké	podsvětní bohyně

země	Řecko	Askalafos	upozornil na granátové jablko, jehož zrnka Persefoné v podsvětí snědla
země	Řecko	sova	létala v podsvětí kolem sloupu, k němuž byli hady připoutáni Ótos a Efialtés
země	Keltové	hadi	jsou symbolem posmrtného života a zásvětí
země	Indie	pták smrti Jamadút	přivádí duše zemřelých do podsvětí
země	Indie	obrovští ptáci a vrány	v podsvětí trestají hříšníky
vodstev	Keltové	delfín	převáží na svém hřbetě zemřelého do Jiného světa
vodstev	Keltové	delfíni, lososi, mořské obludy	spojování s Jiným světem
vodstev	Finsko	labuť	pluje po vodách podsvětní řeky
vodstev	Indie	nágové	obývají podsvětní říši Pátálu
vodstev	Čína	hadi	číhají na zlé lidi pod "mostem bez návratu", který musí zesnulí přejít cestou do podsvětí
vodstev	Sibiř	vodní pták (racek, labuť či potápka)	doprovází šamana do podsvětí v hlubinách moře
vodstev	Polynésie (Samoa)	Savea	vládce samojského podsvětí – napůl ryba a napůl člověk

6.3.9 Ptačí/hadí oblek

SFÉRA	KDE	KDO	PODOBA
nebes	Keltové	ptačí lidé (hejno různobarevných ptáků)	odhozením ptačího šatu se z nich stávají lidé
nebes	Keltové	druid Mog Ruith	vlastnil oděv ptáka, díky němuž se mohl proměnit v ptáka

nebes	Slované	bulharské samovíly	jejich síla spočívá v obleku z peří, pokud ho svléknou, ztratí veškerou svou moc
nebes	Severská mytologie	Ódin	obléknutím orlího roucha se stává orlem
nebes	Severská mytologie	Suttung	obléknutím orlího roucha se stává orlem
nebes	Severská mytologie	Freya	vlastní sokolí roucho, jehož obléknutím se mění v sokola
nebes	Severská mytologie	Frigg	vlastní sokolí roucho, jehož obléknutím se mění v sokola
nebes	Severská mytologie	Loki	od bohyně Freyji si vypůjčil sokolí roucho a stal se ptákem
nebes	Severská mytologie	obr Trym	pomocí ptačího roucha se mění v dravého ptáka
nebes	Severská mytologie	valkýry (Hladgunn, Hervör)	pomocí labutího roucha se proměňují v labutě
nebes	Indie	labutí dívka	odložením labutí kůže se mění v lidskou dívku
nebes	Čína	Šun	obléknutím pláště s ptačím vzorem se stává ptákem, obléknutím pláště d dračím vzorem, drakem
nebes	Čína	bytosti obecně	s pomocí pláště z ptačího peří se stává ptákem
nebes	Japonsko	Sukunabikona	v rouchu z peří konipasů, hus a střízlíků pomáhal Ókuninušimu vybudovat svět a připravit metodu léčení chorob
nebes	Melanésie (Vanuatu)	ptačí lidé	přilétají z nebe na zemi a odkládají svá křídla - stávají se tak lidmi. Jejich nasazením se opět mění v ptáky

nebes	Sev. Am. (Arktická oblast)	dívky, žena a její syn	pomocí obleku z peří se proměňují v ptáky, husy či kachny
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran	když si ho oblékne, mění se v Havrana
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	duch nebes Sin	díky plášti z peří se stává ptákem – v pláštiku z peří střízlíka je střízlíka, z peří sojky sojkou, a z peří datla datlem
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	obr Txamsen	vlastní havraní kůži, díky níž se může proměnit v havrana
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	Huitzilopochtli	vlastní přehoz z kolibřího peří
nebes	Jižní Am. (Eceejové)	muž Ejiyosiwi	nasadil si ptačí křídla a proměnil se v čápa
nebes	Jižní Am. (Tembové)	supové	svlékli své obleky z peří a proměnili se v lidi
země	Melanésie (Nová Guinea)	nebeský had Wei	svléká svou šupinatou kůži a mění se tak v člověka
země	Sev. Am. (Jihozápad)	Hadí lidé	svlečením hadích kůží se stávají lidmi

Velmi zajímavým motivem je ptačí či hadí oblek, pomocí něhož se zvířata mohou stát lidmi a lidé zvířaty. O těchto proměnách vyprávějí četné mýty Keltů, Slovanů, Severské mytologie, Indie, Číny, Japonska, Melanésie, a Severní a Jižní Ameriky. Ve velké většině z těchto mýtů se jedná o oblek ptačí a tedy přeměnu v ptáky, či z ptáků v lidi. Mýty vyprávějí o Ptačích lidech, kteří sestupovali na zemi, svlékli své obleky a proměnili se v lidi. Za nějaký čas si je opět nasadili a jako ptáci se vrátili do své nebeské říše. Severoamerický duch nebes Sin takových obleků vlastní dokonce více a s jejich pomocí se mění v různé druhy ptáků. V mýtech Severní Ameriky a Melanésie však nalezneme také Hadí lidi a nebeského hada Weie, kteří se svlečením hadí kůže proměňují v lidské tvory. Dalším příkladem, byť poněkud odlišným, mohou být Sigmund a jeho syn

Sinfjotli, kteří v lese našli vlčí kůže a oblékli se do nich. Brzy však zjistili, že se z nich nemohou svléci a musí zůstat ve vlčí podobě.

6.3.10 Zvířata pojící se s potopou

SFÉRA	KDE	KDO	JAK
vodstev	Mezopotámie	holubice, vlaštovka, havran	jsou vysíláni Utnapištim, aby zjistili, zda vody potopy již opadly
vodstev	Mezopotámie	ptáci	jsou vysíláni Ziusudrou, aby zjistili, zda vody potopy již opadly
vodstev	Bible	krkavec, holubice	jsou vysíláni Noem, aby zjistili, zda vody potopy již opadly
vodstev	Řecko	holubice	je vyslána Noem, aby zjistila, zda vody potopy již opadly
vodstev	Keltové	Fintan	jako jedinný přežil potopu a poté existoval ještě několik set let v podobě lososa, orla a sokola
vodstev	Keltové	Tuan mac Cairill	jako jedinný přežil Partholonovu dobu a poté existoval několik stoletá v podobě jelena, kance, orla, lososa
vodstev	Indie	Vásuki	během potopy sloužil jako lano, za které bůh Višnu v podobě ryby s rohem na hlavě, táhl loď Manua
vodstev	Indie	Matsja	avatar boha Višua – v podobě této rohaté ryby táh Višnu Manuovu loď v době potopy
vodstev	Čína	sova a želva	poradili Kunovi jak přemoci vody potopy
vodstev	Čína	okřídlený drak	pomohl Jüovi přemoci vody potopy

vodstev	Čína	příšeta s rohem a tělem hada Kung-kung	způsobil potopu
vodstev	Austrálie	bažant	má magickou moc vyvolávat prudkou potopu
vodstev	Sev. Am. (Subarktická oblast)	Velký vodní had	způsobil potopu
vodstev	Sev. Am. (Subarktická oblast)	hadi	způsobili potopu
nebes	Sev. Am. (Subarktická oblast)	Mišipešu	tento rohatý vodní had způsobil potopu
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	Havran, ondra	byl vyslán, aby po potopě pátral po suché zemi a našel alespoň zrnko písku, ze kterého by mohl Mičabo stvořit svět, havranovi se to však nepovedlo, úspěšná byla až ondatra
vodstev	Stř. Am. (Mayové)	hadovitá nestvůra	táhne se od jednoho konce oblohy ke druhému a z jejího těla padá déšť zaplavující zemi
vodstev	Jižní Am. (Taínové)	kosti člověka proměněné v rybu	potopa byla způsobena kostmi člověka proměněnými v rybu
vodstev	Jižní Am. (Chívarové)	jaguár Itciai a anakonda Puana	způsobili potopu
vodstev	Jižní Am. (Eceejové)	velká ryba	způsobila potopu
vodstev	Jižní Am. (Araukáni)	Tren-tren	způsobil potopu

Zvířata se pojí rovněž s potopou. Jednou skupinou těchto zvířat jsou ptáci (holubice, havrani) vysílání přeživším člověkem, aby zjistili, zda vody potopy již opadly. Sem můžeme zařadit i severoamerického havrana, který byl po potopě vyslán pro zrnko písku, ze kterého by svět

mohl být obnoven. Druhou a nejčastější skupinou jsou zvířata potopu působící a třetí zvířata jakožto tvorové pomáhající při jejím přemožení.

6.3.11 Zvířata získávající (vlastníci) oheň

SFÉRA	KDE	KDO	JAK
nebes	Afrika	vosa	doletěla pro něj k bohu do nebe. Ptákům se to nepodařilo.
nebes	Čína	mudrc díky ptákům	vzal si hořící větev, kterou zapálili ptáci
nebes	Sibiř (Burjati)	vlaštovka	vzala oheň nebeskému Tengriovi a darovala ho lidem
země - nebes	Melanésie (Admirality)	orel a špaček	doletí pro něj do nebes a poté jej darují lidem
nebes	Austrálie	jestřáb Kakan	vymyslel způsob rozdělávání ohně
nebes	Austrálie	krahulík	ukradl oheň lidem
nebes	Austrálie	jestřáb a holub	ukradli oheň
nebes	Austrálie	Bin-jir Bin-jir	získal oheň v nebi
nebes	Austrálie	žena proměněná v labuť	vzala hořící klacík do zobáku a odletěla s ním
nebes	Austrálie	vrána	ukradla oheň lidem
nebes	Austrálie	vrána	přinesla lidem oheň
nebes	Austrálie	střízlík či pěnkava	ukradli oheň vránám, jestřáb s ním poté zapálil celý svět
nebes	Austrálie	malý ptáček	ukradl oheň dvěma ženám
nebes	Sev. Am. (Arktická oblast)	Havran	naučil lidi rozdělávat oheň
nebes	Sev. Am. (Subarktická oblast)	malý ptáček	ukradl oheň medvědovi, zvířata si ho poté předávala
nebes	Sev. Am. (Subarktická oblast)	Havran	ukradl oheň starci a zapálil s ním zemi
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran	s pomocí mláďete jestřába

nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran	nechal se v podobě jedlové jehličky spolknout dcerou náčelníka vlastnícího oheň, poté se znovu narodil a oheň ukradl
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran	z chaluhové hory v moři – majitel ohně mu ho daroval
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	pták s blyštivým ocasem	v ocasu měl ukrytý oheň a daroval ho lidem
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Txamsen	pomocí lsti ukradl oheň zvířatům a daroval ho lidem
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	zvířata	ukradla ho v nebeské zemi nebeským lidem
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	norek	ukradl lidské dítě a požadoval za ně od lidí oheň
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	bobr a orel	ukradli oheň v nebeské zemi
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran	havran přinesl oheň z ostrova na kterém hořel
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran a zvířata	oheň vlastnila sova, Havran svolal všechna zvířata a ta se poušela postupně oheň získat, podařilo se to až jelenovi dle jiné verze Havran shromáždil všechny vodní ptáky a oheň nakonec přinesl luňák
nebes	Sev. Am. (Plateau)	orel a bobr	ukradli ho lidem
nebes	Sev. Am. (Plateau)	Havran	Havran ukradl lidské dítě a výměnou za ně získal oheň, od racka získal též denní světlo
nebes	Sev. Am. (Velká pánev)	kojot	ukradl oheň a zvířata si ho poté předávala (orel, kolibřík, jestřáb, luňák, kojot)

nebes, vodstev	Sev. Am. (Kalifornie)	proměnitel Wohpekumeu	ukradl v nebi oheň a denní světlo a poté si je předávali holub, kolibřík, vodouš a vodní mravenec
země	Sev. Am. (Kalifornie)	kojot	přinesl oheň lidem
nebes	Sev. Am. (Kalifornie)	Bouřňák	ukradl zvířecím lidem oheň, ale myš mu ho ukradla zpět a celá řada zvířecích lidí si ho předávala mezi sebou
nebes	Sev. Am. (Jihozápad)	kojot	ukradl ho světluškám a předal jestřábovi a hnědému jeřábovi
nebes	Sev. Am. (Velké pláne)	Bouřňák	ukázal lidem jak oheň rozdělávat
vodstev	Sev. Am. (Jihovýchod)	vodní pavouk	přinesl oheň z ostrova, když se to nepodařilo velkým a silným ptákům, ani hadovi
nebes	Jižní Am. (Arekunové)	malý ptáček	vlastnil oheň
nebes	Jižní Am. (Chívarové)	kolibřík	oheň získal chytrostí, když se to nepodařilo větším ptákům
vodstev	Jižní Am. (Bakairové)	Keri a Kami v podobě ryby a plže	rozfoukali oheň a tak ho získali
nebes	Jižní Am. (Kamaiurové)	supí král Ugwwucuengo	Supí král vlastnil oheň – stvořitel Kannasa ho chytil a nepustil ho, dokud mu sup nedal žhavý uhlík. Uhlík poté odnesl had do bezpečné vzdálenosti.
nebes	Jižní Am. (Šipajové)	sup	vlastnil oheň, ale byl přelstěn Krumpharim a oheň ztratil
nebes	Jižní Am. (Kulinové)	stará sova	přinesla oheň lidem
nebes	Jižní Am. (Apapo- cuvové)	supi	byli jedinými vládci ohně, ukradl jim ho hrdina Nanderyquey společně s žábou
nebes	Jižní Am.	Bouřňák	vlastnil oheň, když ho lidé

	(Lenguové)		ještě neznali, ale neuměl ho rozdělat – lidé mu ho ukradli
nebes	Jižní Am. (Matakové)	havran Toad	vlastnil oheň, byl mu však ukraden
nebes	Jižní Am. (Chorotiové)	černý sup	zachránil oheň a daroval ho lidem
nebes	Jižní Am. (Tapietové)	černý sup, malý ptáček, žába	černý sup získal oheň z blesků, malý ptáček a žába mu ho ale ukradli a donesli ho lidem
nebes	Jižní Am. (Tembové)	supové	lidé mu ho lstí ukradli
země	Afrika	zvířata	darovala oheň lidem
země	Melanésie (Nová Guinea)	had	had měl oheň ve svém ocasu a od něho si lidé zapálili dřevo
země	Polynésie (San Cristoval)	had	stvořitel se proměnil v hada a nařídil svému bratru, člověku, aby třel jeho tělo a oheň z něj získal
země	Austrálie	had a ptáci	had skrýval oheň ve svém těle, malý jestřáb ho rozesmál a oheň z hadova těla unikl
vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	sépie	oheň vlastnila pouze sépie, jelen jí ho ukradl
země	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	vlci	datel poradil jelenovi, jak oheň ukrást, vlci ale jelena chytili, poté vyslal datel ptáka <i>tsatsiskumse</i> a společně s dalšími ptáky oheň ukradli a předali datlovi
vodstev	Finsko	velký pstruh	spolkl oheň, který spadl z nebe – postupně ho však sežraly další ryby (losos a štika)
vodstev	Austrálie	vodní krysa a treska	jestřáb rozpoutal vichřici, která oheň patřící vodní kryse a tresce rozfoukala na všechny strany

vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	havran, malý ptáček	havran měl donést oheň lidem, ale zastavil se u mršiny a oheň mu zhasl, poté byl vyslán malý ptáček a ten lidem oheň v pořádku donesl
---------	----------------------------	------------------------	---

V těchto mýtech jsou zvířata prezentována dvěma způsoby. Buď oheň nemají a chtějí ho získat, nebo oheň vlastní a žárlivě ho střeží. V první skupině mýtů zvíře oheň obvykle krade jeho předchozímu majiteli, zřídka ho od něj dostává darem. Po jeho získání mu buď slouží pro jeho vlastní účely, nebo jej předává lidem. Mnohdy s ním zapaluje zemi, po které se oheň rozšíří ke všem bytostem, nebo ho ukryvá do dřeva stromů, ze kterých může být zpětně získáván. V některých mýtech však naopak zvířata lidem oheň kradou a mohou si ho krást také mezi sebou.

6.3.12 Ouroboros

SFÉRA	KDE	KDO	FUNKCE
nebes	Afrika	duhový had	sesílá déšť
nebes	Čína	červený kohout, zelený had a černý vepř	představují tři základní zla – zakusují se jeden druhému do ocasu
nebes	Stř. Am. (Aztékové)	had Xihuacoatl	nese ohnivý slunce a brání ho proti nepřítelům
vodstev	Bible	Leviathan	obtáčí celou zemi
vodstev	Severská mytologie	Jörmungand	obepíná celou zemi a zakusuje se do svého ocasu
vodstev	Indie	Ananta	jeho mohutné hadí závity obepínají celou zemi

Ouroboros je had, zakusující se do svého vlastního ocasu a ve většině případů obepínající zemi.

6.4 Vztahy mytologických zvířat

Jaké jsou vzájemné vztahy mytologických zvířat. Následující tabulka nám ukazuje jasné nepřátelství mezi ptáky (sférou nebes) a hady (sférou vodstev). Tento vztah se objevuje ve velké většině zkoumaných mýtů. Nepřátelství mezi ptáky a rybami, či hady a rybami se vyskytuje rovněž, ale již v mnohem menší míře.

6.4 1 Nepřátelství mezi zvířaty

SFÉRA	KDE	KDO
nebes a země	Mezopotámie	orel a had
nebes a země	Slované	zmok a červení hadi
nebes a země	Severská mytologie	orel a had Nidhogg
nebes a země	Indie	Garuda a hadi (nágové)
nebes a země	Tibet	Khjung a hadi
nebes a země	Tibet	Amñekhungngön a hadi
nebes a země	Melanésie (Nová Guinea)	papoušek a had
vodstev - nebes	Polynésie (Nový Zéland a Samoa)	mořský had a volavka
země - nebes	Polynésie (Samoa)	had a sova
nebes a země	Sev. Am. (Subarktická oblast)	Hromoptáci a hadi
nebes a vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran a kosatka s rejnokem
nebes a země	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Hromopták a ostatní zvířata
nebes a vodstev	Sev. Am. (Jihovýchod)	Tianuwa a Uktena
nebes a země	Stř. Am. (Aztékové)	Huitzilopochtli a had
nebes a země	Slované	gryf (paví drak) a had
nebes a země	Persie	ptáci a hadi
nebes a země	Sev. Am. (Velké pláne)	skřivan a chřestýš
nebes a země	Jižní Am. (Tupiové)	pták makanam a had Surucucú
nebes a vodstev	Finsko	orel a štika

země, nebes a vodstev	Austrálie	kunovec Mirragan, kormorán a rybo-plaz Guarangač
nebes a vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	hromopták Kwunkwanekulegyiho a kosatka Marhenurh.
nebes a vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Bouřňák a Sisiutl
nebes a vodstev	Jižní Am. (Arekunové, Timbировé)	ptáci a vodní had Keiémé
nebes a vodstev	Jižní Am. (Chívarové)	rak, ryby a ptáci
nebes a vodstev	Jižní Am. (Eceejové)	supové a velryba
vodstev	Jižní Am. (Onové)	zlý had Tren-tren a dobrý had Caicay-vilu

Převrácené nepřátelství orla a hada nám líčí mezopotamský mýtus o Etanovi. Nacházíme v něm zlého orla a dčestného hada. Zajímavým motivem zde je, že orla varují před zlým skutkem jeho ptáčata, která se bojí Šamašova jistého trestu.

6.4.2 Přátelství / spolupráce mezi zvířaty a lidmi či mezi několika zvířaty

SFÉRA	KDE	KDO	JAK
nebes	Sev. Am. (Subarktická oblast)	Hromoptáci a dva bratři	Hromoptáci jim vypráví příběhy a jsou spolu lovit hady
nebes	Sev. Am. (Velké pláně)	Orli a šajenský bojovník	Orli mu poskytují ochranná pera a on se zavazuje, že jeho kmen bude používat pouze pera orlí
nebes	Jižní Am. (Eceejové)	čáp Bokaa, jeho žena a muž Ejiyosiwi	žijí v jednom domě v nebeské zemi a muž se zamiluje do čapí manželky
země, nebes	Austrálie	zvířata	uspořádala sněm a radila se, jak přemoci jedovatého leguána
vodstev	Kanaan	ryba a holubice	ryba vynesla na

			hladinu řeky Eufratu vejce a holubice jej vyladila
vodstev	Indie	Ananta, Šeša, Kurma	spolupracují při kvedlání mléčného oceánu, z něhož vznikne svět a nápoj nesmrtelnosti
vodstev	Indie (Góndové)	vrána a krab	z prvotního oceánu získávají malý kousek země, ze které poté stvořitel stvoří svět
vodstev	Austrálie	zvířata	při osidlování Austrálie
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran a zvířata	oheň vlastnila sova, Havran svolal všechna zvířata a ta se pokoušela postupně oheň získat, ale podařilo se to až jelenovi - dle jiné verze Havran shromáždil všechny vodní ptáky a oheň nakonec přinesl luňák
nebes a vodstev	Jižní Am. (Arekunové, Timbировé)	ptáci a lidé	zabili vodního hada Keiémé

6.5 Zvířata a sféry

6.5.1 Zvířata jako prostředníci mezi vodstvem, zemí a nebem

SFÉRA	KDE	KDO	UPŘESNĚNÍ
země - nebes	Mezopotámie	orel	pokouší se doletět ze země do nebe
vodstev - nebes	Kanaan	ptáci	poslové boha moře Jama k nebeskému bohu Elovi
země - nebes	Severská mytologie	veverka Ratatosk	běhá po kmeni světového stromu Yggdrasilu a posiluje nepřítelství mezi orlem v jeho větvích a hadem v jeho kořenech

země - nebes	Afrika	vosa	vosa letí k nebeskému bohu pro oheň a vrací se s ním na zem
vodstev - země - nebes	Indie	Garuda	létá mezi podsvětím, zemí i nebem, na dno oceánu přenáší horu Mandaru
země - nebes	Indie	orel	letí až do nebe, kde získá sómovou rostlinu a vrací se s ní na zem
země - nebes	Čína	kouzelná kráva	pomáhá pasáčkovi dostat se na nebesa
země - nebes	Sibiř (Jakuti)	krkavec/havran	nese duši šamana ze země do horní země
země	Sibiř (Jakuti)	býk	nese duši šamana z povrchu země do podsvětí
vodstev - země - nebes	Sibiř (Jakuti, Burjati, Evenkové, Nganasané)	duše šamana v podobě sokola, krkavce, vlaštovky či alky	létá ze země do nebes, do podsvětí, i do vody
země - nebes	Sibiř (Burjati)	vlaštovka	doletěla do nebes, kde ukradla oheň Tengriovi a vrátila se s ním na zem k lidem
země - nebes	Sibiř (Čukčové)	Havran	ukradl z nebeské země Slunce
země - nebes	Sibiř (Korjakové)	Quikinna'qu o a Eme'qut	letěli do nebes ke stvořiteli zjistit, proč stále prší
země - nebes	Melanésie (Admirality)	orel a špaček	letěli do nebes pro oheň a vrátili se s ním na zem k lidem
země - nebes	Austrálie	Bin-jir Bin-jir	získal oheň v nebi a vrátil se s ním na zemi
nebes – země - vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran	létá do nebes, chodí po zemi i po mořském dnu
nebes	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	datel či malý ptáček tsiskakena	podaří se mu vystřelit šíp až do nebes a vyrobit tak žebřík, po kterém zvířata vylezou do nebe, získají tam oheň a vrací se s ním na zemi

nebes - země	Stř. Am. (Mayové)	Hunab Ku	pán života – pojí v sobě dva kosmické protipóly, oblohu a zemi (proto jsou jeho symboly pták quetzal a had)
nebes	Stř. Am. (Mayové)	pták Vac	má blízko nebi stejně jako k podsvětí – v mžiku může slétnout z nebes do podsvětí
nebes	Jižní Am. (Tupiové)	kolibřík	donesl muže ze země do nebes za jeho rodinou
země - nebes	Jižní Am. (Eceejové)	orel Kewai	vynesl muže Ejioswi do nebes
země - nebes	Jižní Am. (Panové)	sup Shéte	vynesl ženu do nebes a poté ji opět snesl na zem
nebesa, země, vodstva	Melanésie (Nová Guinea)	nebeský had Wei	Wei sestoupil z nebe a na zemi přinesl kulturní plodiny, proměnil se v člověka a posléze vstoupil do vody a proměnil se ve žraloka
země - nebes	Austrálie	duhový had	spojuje zemi s nebesy, je mostem bohů
země - nebes	Stř. Am. (Aztékové)	Quetzalcoatl	opeřený had
země	Stř. Am. (Quiché Mayové)	Gucumatz	opeřený had
země	Stř. Am. (Mayové)	Kukulcan	opeřený had
vodstev	Čína	ryba Kchun mění se v ptáka Pchenga	jako ryba plave ve vodě a jako pták létá v povětří
vodstev	Austrálie	Gurangač	napůl ryba, napůl plaz pohybuje se jak ve vodě, tak po souši
vodstev	Sev. Am. (Arktická oblast)	Akhlut	zabijácká velryba mění se ve vlka
vodstev	Sev. Am. (Severovýchod)	Sais-tah-go- wa	obludný mořský had, který ničil vše, na co přišel pronásledoval ho Duch dobra a had před ním uletěl – slunce ho uvrhlo napříč oblohou, He-no,

			Duch bouře si ho poté vzal k sobě a slunce z něho učinilo duhu
--	--	--	--

6.5.2 Zvířata spojující v sobě prvky více sfér

SFÉRA	KDE	KDO	JAK
nebes	Egypt	spojení Nechbeth a Vadžet	opeřený had
země	Egypt	Vadžet	supice s kobří hlavou
země	Řecko	Tyfón	okřídlený had/drak
země - nebes	Řecko	Sfinx	okřídlený lev s lidskou hlavou
nebes - země - vodstev	Melanésie (Nová Guinea)	nebeský had Wei	sestupuje na zemi, mění se v člověka a posléze ve žraloka
země	Stř. Am. (Aztékové)	Quetzalcoatl	opeřený had
země	Stř. Am. (Quiché Mayové)	Gucumatz	opeřený had
země	Stř. Am. (Mayové)	Kukulcan	opeřený had
vodstev	Keltové	had s hlavou delfína	
vodstev	Čína	ryba Kchun měnící se v ptáka Pchenga	
vodstev	Melanésie (Nová Guinea)	Watuwe	opeřený krokodýl
vodstev	Sev. Am. (Arktická oblast)	Akhlut	zabijácká velryba měnící se ve vlka
nebes, země a vodstev	Sev. Am. (Severozápadní pobřeží)	Havran	létá, chodí po zemi i plave ve vodě
vodstev a nebes	Sev. Am. (Jihozápad)	Paaloloqan-gwa	vodní had připomínající obrovského chřestýše s velkým rohem a hřebínkem okrově zbarveného peří

vodstev	Jižní Am. (Tobové)	Lik	vodní had s ocasem naplněným rybami
---------	-----------------------	-----	---

Příslušnost zvířat ke sférám a jejich vzájemné vztahy budou podrobně rozebrány v závěru práce.

7 ZÁVĚR

Mýty jsou příběhy z dávných dob, které k nám ale promlouvají dodnes. Ve své práci jsem se zaměřila na mytologická zvířata a pokusila se ukázat, jak zásadní postavení v mýtech mají. Jelikož je ale zvířat v mýtech velké množství, vybrala jsem jejich zástupce, na které jsem primárně zaměřila pozornost (ptáky pro sféru nebes, hady pro sféru země a ryby pro sféru vodstev). Zmiňováno je však i velké množství dalších zvířat, která jsou nedílnou součástí zařazených mýtů. Předmětem práce bylo především shromáždění velkého množství mytických příběhů se zvířecí tematikou a jejich následné pečlivé srovnávání a analyzování. Analyzovala jsem stovky mýtů z mytologických tradic celého světa. Mýty jsem nejprve, dle jejich obsahu, roztřídila do tří sfér (nebes, země a vodstev) a seřadila podle jejich geografického původu. Poté jsem mýty stručně převyprávěla. Skrze jejich komparaci a analýzu se mi podařilo nalézt role, které zvířata v mýtech zastávají a mytologické motivy, se kterými se zvířata pojí. Pro tyto role a motivy jsem vytvořila rozsáhlou typologii ve formě přehledných tabulek a jednotlivé tabulky ještě okomentovala. Tato typologie mi následně ozřejmila vztahy mezi zvířaty a poskytla odpovědi na otázky vytyčené v úvodu. Pojdme si nyní shrnout nejdůležitější závěry práce.

Mytologická zvířata

Na základě analýzy typologie mohu říci, že v mýtech vystupuje přibližně stejný počet zvířat, která mají svou trvalou zvířecí podobu a nejrůznějších bohů, démonů a lidí, kteří se do zvířecí podoby proměňují, ať již trvale nebo dočasně. Mnohem méně se pak v mýtech vyskytují zvířata proměňující se v lidské bytosti a pouze velice vzácně zvířata, která se proměňují v jiné zvířecí tvory, než kterými byla původně.

Velká většina zvířat vystupujících v mýtech pochází z reálného světa. Jejich vlastnosti a schopnosti ale mohou být pozměněny, nejčastěji posíleny či zveličeny. Těch opravdu „mytických“, tedy reálně neexistujících zvířat, je v mýtech menšina.

Zvířata jsou často také symboly a atributy bohů. V tomto případě ztělesňují některý jejich aspekt. Rovněž často vystupují jako samostatný symbol určitého jevu nebo vlastnosti.

Role mytologických zvířat

Rolí je zde myšleno určité aktivní jednání zvířete, čin, který přináší výsledek. Jednu roli v mýtech může zastávat více zvířat či mohou zvířata na výsledku spolupracovat. Detailní rozbor zvířecích rolí, které jsem našla v mýtech je, i se všemi jejich vazbami, uveden u jednotlivých tabulek typologie. Zde zmíním již pouze jeho nejdůležitější závěry.

Zvířata jako stvořitelé a udržovatelé světa

Zvířata jsou v první řadě stvořiteli světa a všeho, co existuje. Přetvářejí původní chaos v uspořádaný kosmos a vytvářejí zemi, nebesa, slunce, měsíc, hvězdy, stromy, rostliny i lidské bytosti. V jiném typu mýtů snášejí pták či had na hladinu prvotního moře vejce, ze kterého se poté vyklube celý svět. Zvířata mohou také vyspravovat či rozšiřovat svět stávající. Vodní zvířata (ptáci, krabi, želvy) jsou často těmi, kdo z prvotního oceánu (či světa zaplaveného potopou) vyloví kousíček bláta, z něhož je svět následně stvořen. Nebeští ptáci poté svět suší svými křídly, a pokud jsou údery jejich křídel zvláště silné, vytvářejí jimi hory a údolí. Ptáci pozemští rozhrabávají kousek prvotní pevniny a tak utvářejí hory, roviny, řeky a jezera. Rovněž hadi a ryby mohou pohyby svých těl vytvářet koryta řek, hluboká údolí a jezera. Některá zvířata jsou jakýmsi „váhanami“ země. Na svém těle, hlavě či krunýři nesou celý svět. Tato role připadá nejčastěji želvě, velké rybě či hadovi.

Zvířata jako prapředci lidí

Zvířata jsou v mýtech rovněž častými prapředky lidí. V této roli jsou rovnoměrně zastoupeni ptáci, hadi i ryby, lidstvo však vždy nakonec vyrůstá ve sféře země. Zvířecí prapředek lidí může být zároveň i stvořitelem světa, ale není to podmínkou.

Zvířata vychovatelé a opatrovatelé lidských dětí

Mýty nám vypráví také o zvířatech v roli vychovatelů a opatrovatelů lidí. Tuto roli většinou zastávají pouze omezený čas, poté se dítě navrácí zpět ke svým lidským rodičům. V této roli jsou zvířata zároveň zachránci, ochránci, živiteli i vychovateli, protože se ujímají dítěte, které bylo svými pravými rodiči opuštěno. Rovněž sibiřští šamani mají svojí zvířecí matku (Dravec-matka).

Zvířata dárci, učitelé a kulturní hrdinové

Zvířata mohou být dárci mimořádných schopností (porozumění řeči ptáků, abnormální síly a vytrvalosti), či celé civilizace (kalendáře, matematiky, jazyků, astronomie, písma, posvátných textů, her) včetně kulturních vynálezů (sítí na lov a rybolov, hudebních nástrojů). Lidem rovněž přinášejí slunce, měsíc, denní světlo, oheň, kulturní plodiny (kokosovou palmu, banánovník, taro aj.), tajné návody na léčení, potravu, peníze i zboží. Mohou jim darovat i kouzelné léčivé rostliny, živou či mrtvou vodu a magické předměty.

Zvířata jsou též velmi často učiteli lidstva, dárci poznání a vzdělanosti. Lidem přinášejí jazyk, vědu, umění, posvátné texty, zákony, instituce, ale také praktické dovednosti, jako je léčitelství či hra na hudební nástroje. Zvířata jsou tak v mýtech považována za tvory starší a moudřejší než jsou lidé a proto bývají také častými rádci lidí i bohů.

Zvíře jako manžel/ milenec člověka

Poměrně častým motivem je milenecký či manželský vztah lidí a zvířat. Lidské ženě se také může narodit dítě s podobou zvířete. Žena však může počít z pouhé vzdálené přítomnosti zvířete. Mýty nám líčí ženu, která se napila ze studánky, z které před ní pil had či dívku, která otěhotněla po sněžení mrtvého hada. V tomto typu mýtů zřetelně převládají hadi a vodní stvoření.

Zvířata způsobující přírodní jev

Jednou z nejčastějších a také nejdůležitějších rolí zvířat, je jejich schopnost způsobovat určitý přírodní jev. Nebeská zvířata jsou v mýtech původci hromů, blesků a bouří, větrů, deště, ohně či přímo pány počasí. Duhoví hadi jsou zosobněním duhy. Zvířata též mohou zahánět chladné počasí a vytvářet či naopak zahánět zatmění slunce. Méně často přivolávají povodně, mráz a sníh. Tyto role ptáci zastávají téměř celosvětově, pravděpodobně je nenalezneme pouze u Chetitů, Slovanů a v Persii. Zajímavé je že nebeské jevy nezpůsobují pouze ptáci, ale také ostatní zvířata.

Pozemská zvířata, hadi, bývají pány nad dešťovými srážkami, a mohou být také původci střídání dne a noci i ročních období. Vodní zvířata jsou opět pány nad deštěm, vodní hadi způsobují duhu. Především vodní a pozemská zvířata způsobují zemětřesení. Jedná se o zvířata, která na svém těle nesou celou zemi a svým pohybem zemětřesení vyvolávají. Mezi nejčastější patří želva a vodní či pozemští hadi.

Zvířata jako váhany

Již zmiňovaný pojem „*váhana*“ (nosič, jízdní zvíře) pochází z Indie a většinou je na Indii také omezován. Proto je poněkud překvapující, jak velice rozšířená tato role zvířat je. Nalezneme ji v Mezopotámii, Řecku, v Tibetu, Číně, u Keltů, Slovanů, na Sibiři, v Melanésii, Polynésii, Austrálii, Severní a Jižní Americe a samozřejmě v Indii. Jako *váhany* slouží nejčastěji ptáci, nalézt můžeme ale i ryby, delfíny, velryby a vodní hady.

Zvířata jako pomáhající tvorové – strážci, zachránci a ochránci

Zvířata jsou velmi často pomáhajícími tvory a to mnoha různými způsoby. Mohou být dárci civilizace či jednotlivých částí kultury, pomáhat jednotlivým bohům, hrdinům či lidem v jejich činnostech a záměrech, mohou být posly, dárci plodin, průvodci, ochránci či dokonce zachránci, poskytovat potravu materiální i duchovní, být rádci, informátory, léčitelé a

někdy též prostředníky lidí mezi sférami, kam by lidé jinak neměli přístup. Rovněž mohou lidem a bohům pomáhat potlačovat chaos a obnovovat kosmos, například po potopě.

V neposlední řadě mohou střežit vše, od jednotlivců až po řád světa. Poměrně často se však v mýtech objevuje motiv, kdy zvířecí strážci usínají a svůj úkol nesplní.

Zvířata jako tvorové ohrožující své okolí

Mohou ohrožovat buď samotnou existenci světa, nebo nějakou část svého okolí, ať již geografického nebo i nějakého boha či člověka. Ve velké převaze příběhů jsou tato zvířata porážena hrdiny/bohy a tak je potlačen chaos a obnovován kosmos. Pokud jde o ohrožení světa samého, mohou být zvířata přímo jeho mocnými nepřáteli (takovým je například severský Jörmungand, či severoamerický Palulukon, zvířata ohryzávající kořeny světových stromů), či řád ohrozí nějakým svým činem. Zvířata mohou zemi ohrožovat také suchem či naopak záplavami. V této roli převažují hadi a vodní obludy, ptáků je podstatně méně. Avšak ne vždy, když zvíře ohrožuje řád světa, to musí být nutně proti vůli bohů. Například čin mezopotamského Anzua, který rozdrásal nebesa a způsobil tak potopu, je v souladu s božím záměrem. Avšak v okamžiku, kdy Anzu ze své vůle ohrozil řád světa ukradením tabulek osudu, byl poražen bohem bouří a drakem (Ninurtou) vrhající blesky. To je zajímavé, neboť v Americe bývají velcí ptáci spojenci boha bouří proti hadům (nejčastěji vodním), kteří ohrožují své okolí.

Zvířata jako symbol a příčina znovuzrození i smrti

Zvířata mohou symbolizovat a přinášet nesmrtelnost a znovuzrození, stejně jako je brát. Symbolem znovuzrození jsou především hadi skrze svlékání své kůže, vyskytují se však i ptáci (fénix, jeřáb), kteří ho přímo ztělesňují. Zvířata rovněž získávají a lidem či bohům přinášejí rostlinu či nápoj nesmrtelnosti. Na druhou stranu se v

mnoha mýtech naopak vypráví o hadech, kteří jsou příčinou smrtelnosti lidstva, neboť si dar nesmrtelnosti přivlastnili pro sebe. Jiná zvířata smrt na lidi přímo posílají (sibiřský obrovský pták Eksekju). Často jsou zvířata také původci rozhodnutí, že lidé budou umírat.

Další role zvířat

Zvířata mohou být též zvěstovateli budoucích událostí, či tvory věštebnými. Často jsou též léčiteli, přičemž lidem dokáží pomoci i tehdy, když lidská medicína selhala. Ovlivňují úrodu a to jak v pozitivním smyslu (plodnostní božstva, dárci vláhy), tak častěji ve smyslu negativním – způsobují sucho a epidemie a pustoší úrodu na polích. Především vodní zvířata a hadi jsou často spojována s plodností a obnovou jako takovou. Zvířata bývají často posly a průvodci bohů, lidí i hrdinů. Až na malé výjimky jsou těmito posly ptáci, kteří mohou v rámci svého úkolu překračovat jednotlivé sféry.

Mytologické motivy spojené s mytologickými zvířaty

Stejně jako role, i motivy pojící se s mytologickými zvířaty jsem již podrobně rozebírala a komentovala u příslušných tabulek. Zde je opět uváděn pouze stručný souhrn nejvýznamnějších poznatků.

Světový strom

Některá zvířata se v mýtech pojí s motivem světového stromu. Světový strom propojuje, jakožto *axis mundi*¹⁷⁴⁰, všechny tři sféry – nebesa, zemi a podsvětí (umístěné ve sféře zemské či vodní). Nejčastějšími zvířaty spojenými se světovým stromem jsou ptáci a hadi, kteří se zde vyskytují společně – ptáci (nejčastěji velcí dravci – orli) v koruně stromu a hadi v jeho kořenech. Ne všechny stromy, se kterými se zvířata pojí, jsou však stromy světové. Vždy se ale jedná o stromy mohutné, výjimečné a nějakým způsobem nadřazené stromům ostatním.

¹⁷⁴⁰ tento pojem pochází od rumunského religionisty Mircey Eliadeho a značí osu světa

Ptáky v koruně stromu nalezneme vždy, ostatní zvířata tam již být nemusí. Hadi se okolo stromu často ovíjí.

Hora

Motiv stromu s ptáky v koruně se pojí s motivem hory (ať již světové či ne), která rovněž představuje *axis mundi*. Většina velkých a dravých ptáků vyskytujících se v mytologii má své hnízdo či sídlo na vysoké hoře, tyčící se až do nebes, často v koruně stromu na této hoře rostoucího. Zajímavostí je, že se tento motiv pojí výhradně s obrovskými dravými ptáky. Jiná zvířata zde nenajdeme.

Potopa

Zvířata se pojí rovněž s potopou. Jednou skupinou těchto zvířat jsou ptáci (holubice, havrani) vysílaní přeživším člověkem, aby zjistili, zda vody potopy již opadly. Sem můžeme zařadit i severoamerického havrana, který byl po potopě vyslán pro zrno písku, ze kterého by svět mohl být obnoven. Druhou a nejčastější skupinou jsou zvířata potopu působící a třetí zvířata jakožto tvorové pomáhající při jejím přemožení.

Duše

Mnoho národů věří, že se duše člověka po smrti proměňuje do podoby zvířete, nejčastěji v ptáka. Tato víra je doložena v Egyptě (duše *ba*), v Řecku, Africe, u Slovanů, Keltů, v Číně, na Sibiři, v Severní, Střední i Jižní Americe, stejně jako v Melanésii a Polynésii.

Slunce a svítání

Zvířata jsou v mýtech také často spojována se sluncem a svítáním. Je to především kohout, který svým kokrháním ohlašuje východ slunce, přivolává ho, symbolizuje ho, či se jím přímo stává. Některé mýty objasňují, jak kohout získal kouzelnou píseň, kterou slunce přivolává, jiné hovoří o vzniku slunce z ptačího vejce či popisují zvířata, která slunce světu darovala. Zvířata jsou rovněž spojována se slunečními božstvy a mohou ohnivé slunce nést na jeho každodenní denní pouti oblohou a

noční pouti podsvětím. Tato zvířata jsou ve velké většině ptáky, nalezneme zde však i hady, jaguáry, opice, delfíny, žáby a dravé ryby.

Nadpřirozené schopnosti

Mnoho zvířat je obdařeno určitými nadpřirozenými schopnostmi. Ptáci mohou vyluzovat kouzelný zpěv, který rozradostňuje či naopak uspává své posluchače, přivolává lásku a uzdravuje nemocné. Pera ptáků mají často magickou moc – ochraňují svého majitele, zahání jeho nepřátele a léčí. Rovněž někteří hadi a ryby mají moc léčit a pomáhat.

Říše mrtvých

Zvířata jsou rovněž velmi často spojována s říší mrtvých. Pokud z ní přímo pocházejí, jako například keltští ptáci spojovaní s *Jiným světem*, obstarávají spojení této říše a světa živých. Některá zvířata jsou pány podsvětí, jiná doprovázejí do podsvětí duše zemřelých. Ptáci mohou také být posly zemřelých, stejně jako ohlašovat blížící se smrt. Ani zde nemůžeme spojovat podsvětí pouze s jednou sférou (některá z nich jsou umísťována do vodních hlubin, jiné do nebeských výšin, nejčastěji jsou ale umísťována kamsi do nitra země). Mezi zvířaty spojovanými s podsvětím převažují hadi, kteří jsou tradičně spojováni s chtonickou zemí, ale nalézáme zde například i sovy, jakožto strážce podsvětní zahrady Quiché mayského podsvětí, Xibalby. Rovněž řecká sova létá v podsvětí kolem zemřelých a obrovští indiští ptáci a vrány trestají v podsvětí hříšníky. S podsvětím jsou spojováni také četní mytologičtí démoni v částečné zvířecí podobě.

Získání ohně

Zajímavým motivem spojeným se světem zvířat je získání ohně. V těchto mýtech jsou zvířata prezentována dvěma způsoby. Buď oheň nemají a chtějí ho získat, nebo oheň vlastní a žárlivě ho střeží. V první skupině mýtů zvíře oheň obvykle krade jeho předchozímu majiteli, zřídka ho od něj dostává darem. Po jeho získání mu buď slouží pro jeho vlastní účely, nebo jej předává lidem. Mnohdy s ním zapaluje zemi, po které se

ohně rozšíří ke všem bytostem, nebo ho ukrývá do dřeva stromů, ze kterých může být zpětně získáván. V některých mýtech však naopak zvířata lidem ohně kradou a mohou si ho krást také mezi sebou. Při krádeži ohně zvířata v některých případech spolupracují – jedno zvíře ohně ukradne a ostatní si jej poté předávají, aby unikli pronásledovatelům. Tato zvířata většinou nepocházejí ze stejné sféry, a mnohdy se jedná o zástupce všech tří sfér. Zvíře může rovněž lidi naučit, jak ohně rozdělávat. Malé zvíře je často úspěšné tam, kde se větším a silnějším zvířatům ohně získat nepodařilo.

Ptačí/ hadí oblek

Velmi zajímavým motivem je ptačí či hadí oblek, pomocí něhož se zvířata mohou stát lidmi a lidé zvířaty. O těchto proměnách vyprávějí četné mýty Keltů, Slovanů, Severské mytologie, Indie, Číny, Japonska, Melanésie a Severní a Jižní Ameriky. V mýtech Severní Ameriky a Melanésie však nalezneme také Hadí lidi a nebeského hada Weie, kteří se svlečením hadí kůže proměňují v lidské tvory.

Ouroboros

Posledním, ale neméně zajímavým, motivem, který zde zmíníme, je *ouroboros* – had, zakusující se do svého vlastního ocasu a ve většině případů obepínající zemi. Ouroborem je například biblický Leviathan, severský Jörmungand či indický Ananta. Africký mýtus vypráví o nebeském hadovi zakusujícím se do svého ocasu.

Geografické rozšíření mýtů

Z typologie vyplývá, že jednotlivé role a motivy se ve většině případů vyskytují po celém světě bez výrazných závislostí na jednotlivých oblastech. Výjimku tvoří motiv zvířete spojeného s rostlinou či nápojem nesmrtelnosti, který je omezen na Evropu a Indii.

Biologické versus mytické vlastnosti

V úvodu jsem si položila otázku, zda chování zvířat v mýtech odpovídá jejich skutečným biologickým vlastnostem. Mnohé mýty opravdu zachovávají biologické vlastnosti zvířat, v mnohých mýtech jsou tyto vlastnosti zveličené a v dalších mýtech vlastnosti a schopnosti zvířat těm skutečným neodpovídají. Zvířata v mýtech například způsobují nejrůznější přírodní jevy a takové schopnosti ve skutečnosti jistě nemají, stejně jako nadpřirozené vlastnosti, které jim mýty připisují. Ptáci jsou často prostředníky mezi sférami země a nebes. Tato jejich mytická role opravdu odpovídá jejich skutečným vlastnostem. Ptáci však v mytologii slouží také jako *váhany*¹⁷⁴¹, a to již jejich fyzickým vlastnostem neodpovídá – ani velký dravec nedokáže v „reálném“ světě unést člověka. Dalším příkladem může být severoamerický Havran chodící po dně oceánu. Mýtus má své vlastní zákonitosti, které těm biologickým mohou, ale zdaleka nemusí odpovídat.

Vztahy mezi mytologickými zvířaty

Zajímavou otázkou bylo, jaké vztahy panují mezi zvířaty, jakožto příslušníky tří sfér. Z typologie vyplynulo, že vztahy mezi zvířaty jsou různorodé a nelze pro ně stanovit jednoznačné schéma. Na jedné straně je jasným poselstvím mýtů nepřátelství a protikladnost ptáků a hadů, kterou jsme již viděli u motivu světového stromu. Toto nepřátelství se však zdaleka neváže pouze na zmíněný motiv. Vyskytují se také příběhy o sporech mezi ptáky a dalšími pozemskými zvířaty či ptáky a zvířaty vodními. Nalézáme ho také u příslušníků nebes a vodstev, například v nepřátelství severoamerického Havrana a kosatky, Hromoptáka a vodního netvora, orla a štiky. Mnohem vzácněji pak nalézáme nepřátelství mezi zvířaty sféry země a sféry vodstev či mezi zvířaty náležejícími do jedné sféry.

Na druhé straně zvířata v mýtech také často spolupracují jak mezi sebou, tak v některých případech i s lidmi. Většinou se jedná o dosažení

¹⁷⁴¹ jízdní zvíře

společného cíle – získání porážení nepřítele, stvoření světa či lidí. Z typologie vyplynulo, že zvířata mezi sebou spolupracují bez ohledu na sféry, ze kterých pocházejí. Typickým příkladem této spolupráce jsou mýty o získání ohně, kde je většinou vybrán zvířecí radou jeden zástupce, který oheň ukradne a následně je oheň předáván dalším a dalším zvířatům, která s ním běží do bezpečí. Díky této spolupráci tak zvířata oheň před pronásledovateli zachrání, což by se žádnému z nich o samotě nepodařilo.

Zvířata a sféry

Moje další otázka v úvodu zněla, zda lze určitá zvířata zařadit jednoznačně do jedné sféry, či nikoliv. Z typologií vyplynulo, že některé mýty příslušnost zvířete k jedné ze sfér dodržují, ale u většiny tomu tak není. Proto se ukázalo jako správné neřadit zvířata do sfér pouze dle klíče ptáci-nebesa, hadi-země a ryby-vodstvo, ale zohledňovat také obsah jednotlivých mýtů a rolí, které v něm zvíře zastává. Ptáky vyskytující se v mýtech můžeme, dle jejich rolí, rozdělit na nebeské, pozemské i vodní, rovněž hadi skrze své role přísluší jak do sféry zemské (tedy jejich přirozeného prostředí), tak do sféry nebeské a vodní. Pokud se podíváme například na hady, brzy zjistíme, že je nalezneme ve všech třech sférách. Mytičtí duhové hadi žijí na obloze, pozemští hadi ve sféře země a vodní hadi ve sféře vodstev. Rovněž ptáci mohou náležet do všech třech sfér - v mýtech mezoamerických Quiché Mayů střeží podsvětní zahradu a s podsvětím jsou spojováni i v jiných tradicích. Působení ryb mimo sféru vodstev je v mýtech omezené, ale ne vyloučené. V indických mýtech nalezneme například nebeskou rybu, která způsobuje déšť a blesky.

K mýtům, které příslušnost zvířat k jedné sféře dodržují, patří například mýty o stromu světa, v jehož zemských kořenech žije had a v jeho nebeské koruně orel. Také mýty o světové hoře nám vyprávějí o obrovských ptácích sídlících v nebeských výšinách.

Zvířata rovněž mohou sféry propojovat a to třemi způsoby: nejčastějším způsobem je překonání fyzické vzdálenosti mezi sférami. Sem patří například lety ptáků ze země do nebes a zpět. Již jsme se zmínili o zvířecích nosičích – *váhanách*. Zvířata však mohou náležet do více sfér také svými proměnami – tak například melanéský nebeský had Wei nejdříve sestoupil z nebes na zem a stal se hadem pozemským. Posléze vstoupil do moře a proměnil se v žraloka. V neposlední řadě pak mohou zvířata spojovat prvky více sfér přímo ve své trvalé podobě. Pravděpodobně nejlepším příkladem je Aztécký Quetzalcoatl (mayský Kukulcan a Quiché mayský Gucumatz), opeřený had. Již samotné jeho jméno nám prozrazuje, že tento tvor v sobě spojuje ptáka a hada (quetzal-pták, coatl-had).

Nejčastějšími sférami, které jsou takto propojovány, jsou nebesa a země. Naopak nejméně propojovanými sférami v mýtech jsou země a vodstvo. Ze zvířat, která sféry propojují, se nejvíce objevují ptáci a pozemští (méně často i vodní) hadi. Některá zvířata, jako například indický Garuda, severoamerický Havran, či již zmíněný Wei, jsou prostředníky mezi všemi třemi sférami, to je ale spíše výjimkou.

Ve své práci jsem se zaměřila především na aktivní role zvířat v mýtech. Existují však i další typy mýtů o zvířatech, které pojednávají o jejich stvoření a vzhledu. Těmito mýty jsem se však zabývala pouze okrajově, bylo zmíněno několik jejich ukázek, většinou však v případě, kdy se pojily s dalšími událostmi mýtu.

Doporučení pro další pokračování práce.

Tato práce se primárně zabývala ptáky, hady a rybami, kteří byli zvoleni jako reprezentanti jednotlivých sfér. Velmi zajímavé a přínosné by bylo zpracovat podobným přístupem mýty, v nichž se vyskytují další (převážně pozemská) zvířata, která v mýtech hrají rovněž velkou roli.

Zvířata jsou spojena s lidstvem od jeho počátků a tento fakt se odráží v mýtech. Svou prací jsem se snažila dokázat, že role a motivy

zvířat hrají v mytologii opravdu stěžejní roli. V úvodu jsem zmínila, že mýty jsou příběhy, které k nám promlouvají dodnes. Ukrývá se v nich moudrost dávných věků, která je i dnes překvapivě aktuální. Ačkoliv si to lidé většinou neuvědomují, mytické motivy nás stále obklopují i v našem současném, každodenním životě. Mýty byly od pradávna součástí lidské kultury a hrály v životě lidí důležitou roli. Postupem času však bohužel docházelo k jejich potlačení a mýtus se postupně stával synonymem pro cosi nepravdivého, vymyšleného či nereálného. Tak tomu ale není. Mytologie je součástí hluboce zakořeněného dědictví lidstva a jako taková nemůže nikdy zcela vymizet. Karl Kerényi řekl: „*Mytologie je jako utáta Orfeova hlava, zpívá dál i ve smrti a zdálí*“¹⁷⁴² A právě tak se k nám mytologická témata neustále navracejí a vyzývají nás k zamyšlení. Rozhlédneme-li se kolem sebe trochu pozorněji, zjistíme, že nás obklopuje svět, v němž mnohá místa stále na mýty a mytické události odkazují. Lidé dodnes používají četná přísloví, která mají svůj původ v mýtech. Mytičtí ptáci jsou patrony měst a symboly celých států. Bylo by tedy škoda, tyto souvislosti přehlížet. Mýty vždy měly a stále mají obrovský vliv především na umění – staly se inspirací tisíců výtvarných, sochařských, hudebních i literárních děl. Zmiňme si například bajky a jejich, někdy až téměř doslovnou, podobu s některými mýty. Mohli bychom dokonce vyslovit hypotézu, že bajky byly mýty přímo inspirovány. A stejně tak jsou mytické příběhy o zvířatech dodnes stálou inspirací pro mnohá odvětví lidských činností. Zmiňme si jako příklad současnou leteckou společnost s názvem „Garuda Airlines Indonesia“, která svým názvem přímo odkazuje na mytického *váhanu* boha Višnu, či stále živou mytologii čínského zvěrokruhu. Takových příkladů bychom našli jistě mnoho. A tak mytologická zvířata ovlivňují náš život i dnes.

¹⁷⁴² Kerényi, K., Jung, Carl G.. *Věda o mytologii*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1995. s. 11.

8 SUMMARY

Mythological animals of three realms - heaven, earth and waters

The thesis deals with the comparative analysis of animal myths. It processes hundreds of myths from the mythological traditions of various nations worldwide. Individual myths are briefly retold at first, with an emphasis on the role of animals in the myths. This is followed by content analyses, tracking individual roles of animals in myths, and the mutual relationships of animals representing the three realms of heaven, earth and waters, as well as the mythological themes with which animals and their roles are associated. These roles, motifs and relationships are used in the second part of the thesis where typology is processed in the form of commented tables. The geographic structure of animal roles is shown in maps. The thesis also includes a summary of the theories of myths, and numerous illustrations.

9 ZUSAMMENFASSUNG

Mythologische Tiere dreier Sphären – Himmel, Erde und Wasser

Die Arbeit beschäftigt sich mit der komparativen Analyse der Tiermythen. Sie behandelt mehrere hundert Mythen, die aus mythologischen Traditionen der Nationen aus aller Welt stammen. Einzelne Mythen sind zunächst nacherzählt, mit Nachdruck auf die Aufgabe des Tieres im Mythos. Dann folgt ihre inhaltliche Analyse. Betrachtet werden sowohl die einzelnen Rollen, die von den Tieren in den Mythen wahrgenommen werden, als auch die gegenseitigen Beziehungen der Tiere als Repräsentanten von drei Sphären (Himmel, Erde und Wasser) sowie mythologische Motive, mit denen die Tiere und ihre Rolle in Verbindung gebracht werden. Aus diesen Rollen, Motiven und Beziehungen ist im zweiten Teil der Arbeit eine übersichtliche Typologie in Form von kommentierten Tabellen zusammengestellt. Die geographische Verteilung einzelner Tierrollen ist in Karten dargestellt. Die Arbeit enthält auch einen Überblick der Mythos-Theorien und eine umfassende Bilderbeilage.

10 LITERATURA

AISCHYLOS. *Upoutaný Prometheus*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1914. Přel. Josef Král.

ALTMAN, Nathaniel. *Posvátné stromy*. Praha: Volvox Globator, 2002. ISBN: 0-7207-410-5.

ANDERSEN, Johannes C. *Mýty a legendy Polynésanů*. Praha: Volvox Globator, 2000. ISBN: 80-7207-364-8.

APOLLODORUS. *The Library*. [online]. Translated by Sir James George Frazer. Loeb Classical Library Volumes 121 & 122. Cambridge, MA, Harvard University Press: London, William Heinemann Ltd. 1921. [cit. 2007-04-12]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/Apollodorus1.html>

APOLLONIUS RHODIUS. *Argonautica*. [online]. Translated by Seaton, R. C. Loeb Classical Library Volume 001. London, William Heinemann Ltd, 1912. [cit. 2007-04-12]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/ApolloniusRhodius1.html>.

APOLLONIOS RHODSKÝ. *Argonautika*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1924.

ARISTOFANES. *Ptáci*. Praha: Dilia, 1970. Přel. Václav Renč.

ARNOLD, Paul. *Mayská kniha mrtvých*. Praha: Eminent, 2003. ISBN: 80-7281-128-2.

Atlas starověkých mýtů. Praha: Knižní klub, 2002. ISBN: 80-242-0700-1.

BALABÁN, Milan, TYDLITÁTOVÁ, Veronika. *Gilgameš, mytické drama o hledání věčného života*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN: 80-7021-392-2.

BEREZKIN, Yuri. *World mythology and folklore: thematic classification and areal distribution of motifs*. Analytical catalogue. [online]. [cit. 2011-05-25]. Dostupné přes <http://www.ruthenia.ru/folklore/berezkin>

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. Praha: Česká katolická charita, 1985.

BIEDERMANN, Hans. *Lexikon symbolů*. Praha: Beta, 2008. ISBN: 978-80-7306-362-7.

BIRRELOVÁ, Anne. *Čínské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. ISBN 80-7309-379-0.

BLACK, Jeremy, GREEN, Anthony. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. ISBN: 80-7207-266-8.

BLAŽEK, Václav. *Elamo-Arica*. The Journal of Indo-European Studies, Fall/Winter 2002, vol. XXX, no. 3 & 4, s. 215-241.

BLURTON, T. Richard. *Bengálské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2007. ISBN: 978-80-7309-456-0.

BOAS, Franz. *The Social Organization and Secret Societies of the Kwakintl Indians*. Report of the U.S. National Museum for 1895, 1897. s. 311–738.

BOTHEROYD, Sylvia, BOTHEROYD, Paul F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN: 80-237-3552-7.

BRZÁKOVÁ, Pavlína, Voronov, V. *Cesta medvěda. Mýty, pohádky a příběhy tunguzských Evenků*. Praha: NLN, 2002. ISBN: 80-7106-515-3.

BRZÁKOVÁ, Pavlína. *Až odejdu za horu. Ze života sibiřských kočovníků*. Praha: Eminent, 2004. ISBN: 80-7281-184-3.

BRZÁKOVÁ, Pavlína. *Co přináší vítr*. Praha: Eminent, 2005. ISBN: 80-7281-233-5.

BRUCHAR, Joseph. *Strážci země*. Praha: Knižní klub, 1999. ISBN: 80-7176-977-0.

BUDIL, Ivo T. *Za obzor Západu. Proměny antropologického myšlení od Isidora ze Sevilly po Franze Boase*. Praha: Triton, 2001. ISBN: 80-7254-163-3.

BUDIL, Ivo T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 2003. ISBN: 80-7254-321-0.

BUREŠ, František. *Legendy a příběhy Mayů*. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-883-X.

BURKERT, Walter. *Structure and history in Greek mythology and ritual*. University of California Press, 1982.

BURKERT, Walter. *Homo necans: the anthropology of ancient Greek sacrificial ritual and myth*. University of California Press, 1983.

- BURKERT, Walter. *Greek religion*. Harvard University Press, 1985.
- BURKERT, Walter, GIRARD, René, SMITH, Jonathan. *Violent Origins*. Stanford University Press, 1987.
- BURNOVÁ, Lucilla. *Řecké mýty*. Praha: NLN, 1999. ISBN: 80-7106-220-0.
- BURNS, Allan Frank. *An epoch of miracles: oral literature of the Yucatec Maya*. Austin: University of Texas Press, 1983.
- CAMERONOVÁ, Anne. *Dcery měděné ženy*. Volary: Stehlík, 2003. ISBN: 80-902707-5-1.
- CAMPBELL, Joseph. *Mýty. Legendy dávných věků v našem denním životě*. Praha: Pragma, 1998. ISBN: 80-7205-491-0.
- CAMPBELL, Joseph. *Proměny mýtu v čase. Vývoj mýtů od raných kultur až po středověké legendy*. Praha: Portál, 2000. ISBN: 80-7178-397-8.
- CAMPBELL, Joseph. *Tisíc tváří hrdiny. Archetyp hrdiny v proměnách věků*. Praha: Portál, 2000. ISBN: 80-7178-354-4.
- CAMPBELL, Joseph. *Mýty Západu. Masky bohů*. Praha: Pragma, 2003. ISBN: 80-7205-874-6.
- CAMPBELL, Joseph. *Orientální mytologie. Masky bohů*. Praha: Pragma, 2006. ISBN: 80-7205-972-6.
- CAMPBELL, Joseph. *Primitivní mytologie. Masky bohů*. Praha: Pragma, 2008. ISBN: 978-80-7205-220-2.
- CLARUSOVÁ, Ingeborg. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN: 80-7021-470-8.
- CODRINGTON, Robert Henry. *The Melanesians: studies in their anthropology and folk-lore*. Clarendon Press, 1891.
- COOPEROVÁ, J. C. *Encyklopedie tradičních symbolů*. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN: 80-204-0761-8.
- COTTERELL, Arthur. *Die Welt der Mythen und Legenden*. Stuttgart: Deutscher Bücherbund, 1990.
- COURLANDER, Harold. *The fourth world of the Hopis*. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1987.

CURTISOVÁ, Vesta Sarkhosh. *Perské mýty*. Praha: NLN, 1998. ISBN: 80-7106-219-7.

DALLAPICCOLOVÁ, Anna L. *Hindské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. ISBN: 80-7309-217-4.

DALTON, Edward Tuite. *Descriptive Ethnology of Bengal. Indian studies, past & present*. R. Maitra, 1960.

Děti duhového hada. Mýty a legendy Austrálie. Praha: Argo, 2000. ISBN: 80-7203-282-8. Přel. Markéta Nová.

Děti opeřeného hada. Mýty, legendy a pohádky mexických indiánů. Praha: NLN, 1996. ISBN: 80-7106-179-4. Přel. Oldřich Kašpar.

Duchovní prameny života. Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN: 80-7021-223-3.

DURKHEIM, Émile. *Elementární formy náboženského života*. Praha: Oikoymenh, 2002. ISBN: 80-7298-056-4.

DVOŘÁČKOVÁ, V. *Souhvězdí a jejich mýty*. Praha: KMa, 2005. ISBN: 80-7309-272-7.

Edda. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962. Přel. Ladislav Heger.

Edda. Bohatýrské písně. Praha: Evropský literární klub, 1942. Ze staré severštiny přeložil Emil Walter.

EDEL, Momo, WALLRATH, Bertram. *Keltové*. Olomouc: Fontána, 2009. ISBN: 978-80-7336-524-0.

Egypt. Symbolismus a archeologie. Praha: Nová Akropolis, 2009. ISBN: 978-80-86038-41-4.

ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení I*. Praha: Oikoymenh, 1995. ISBN nevedeno.

ELIADE, Mircea. *Dějiny náboženského myšlení II*. Praha: Oikoymenh, 1996. ISBN: 80-86005-19-4.

ELIADE, Mircea. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997. ISBN: 80-7203-153-8.

ELIADE, Mircea. *Mýty, sny a mystéria*. Praha, Oikoymenh, 1998. ISBN: 80-86005-63-1.

ELIADE, Mircea. *Kováři a alchymisté*. Praha: Argo, 2000. ISBN: 80-7203-320-4.

ELIADE, Mircea. *Mýtus o věčném návratu*. Praha, Oikoymenh, 2003. ISBN: 80-7298-037-8.

ELLIS, P. B. *Celtic myth and legends*. Constable&Robinson, 2002. ISBN: 1-84119-248-1(pbk).

ESTIN, Colette, LAPORTE, Helene. *Kniha o mytologii starého Řecka a Říma*. Praha: Albatros, 1994. ISBN: 80-00-00171-3.

EURÍPIDÉS. *Héraklés a jiné tragédie*. Praha: Svoboda, 1988.

FILIPSKÝ, J. *Encyklopedie indické mytologie*. Praha: Libri, 1998. ISBN: 80-85983-52-4.

FRAZER, Lilly Grove. *Několik lístků. Zlatá Ratolest*. Praha: Aurora, 2000. ISBN: 80-7299-029-2.

FRAZER, James George. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta, 1994. ISBN: 80-204-0488-0.

FRAZER, James George. *Zlatá ratolest*. Praha: Odeon, 1977.

FRAZER, James George. *Mýty o původu ohně*. Praha: Garamond, 2000. ISBN: 80-86379-06-X.

FRAZER, James George. *Zlatá ratolest – druhá žeň*. Praha: Garamond, 2000. ISBN: 80-86379-21-3.

GILL, Sam D., SULLIVAN, Irene F. *Dictionary of Native American Mythology*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994.

GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: NLN, 1997. ISBN: 80-7106-255-3.

GIRARD, René. *O původu kultury*. Brno: CDK, 2008. ISBN: 978-80-7325-164-2.

GOLDMAN, Irving. *The Cubeo Indians of the Northwest Amazon*. University of Illinois Press, 1979.

GRAVES, Robert. *Zlaté rouno*. Praha: Odeon, 1997. ISBN: 80-207-0536-8.

GRAVES, Robert. *Řecké mýty*. Praha: KMa, 2004. ISBN: 80-7309-153-4.

GRIFFITH, R.T.H. *Hymns of the Rgveda*. [online]. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers, 1987. [cit. 2007-04-02]. Dostupné přes <http://www.sacred-texts.com/hin/rigveda/rvi01.htm>

GRIMAL, Pierre. *Mythen der Völker II*. Frankfurt am Main: Fischer Bücherei, 1967.

GRUSCHKE, Andreas. *Tibetské mýty a legendy*. Praha: Volvox Globator, 2001. ISBN: 80-7207-380-X.

GUTER, J. *Bohové a symboly staré Číny*. Praha: Brána, 2005. ISBN: 80-7243-263-X.

HAGENEDER, Fred. *Moudrost stromů*. Praha: Knižní klub, 2006. ISBN: 80-242-1635-3.

HALLAMOVÁ, Elizabeth. *Bohové a bohyně*. Praha: Knižní klub, 1998. ISBN:80-7176-902-9.

HARRISON, Jane Ellen. *Ancient Art and Ritual*. Forgotten Books, 1927.

HARRISON, Jane Ellen. *Prolegomena to the study of Greek religion*. Princeton University Press, 1991.

HART, George. *Egyptské mýty*. Praha: NLN, 2001. ISBN: 80-7106-223-5.

HÉSIODOS. *Zpěvy železného věku*. Praha: Svoboda, 1990. ISBN: 80-205-0127-4.

HINZ, W. *The Lost World of Elam. Re-creation of a vanished civilization*. New York: University Press, 1973. ISBN: 8147-3365-4.

Hlasy větrů. Mýty severoamerických indiánů. Praha: NLN, 2000. ISBN: 80-7106-250-2.

Hledání pravdy a krásy. Praha: DharmaGaia, 2005. Sestavil Jiří Bečka. ISBN: 80-86685-36-5.

HOLM, Bill, REID, William. *Indian art of the Northwest Coast: a dialogue on craftsmanship and aesthetics*. Institute for the Arts, Rice University, 1975.

HOFFNER, H. A. *Hittite Myths*. Atlanta: Scholars Press, 1998.

HOLZBACHOVÁ, Mira. *Děti tropického slunce*. Praha: Albatros, 1978.

HOMÉR. *Odyseia*. Praha: Odeon, 1967.

HOMÉR. *Ílias*. Praha: Odeon, 1980.

Hora, která polykala lidi. Severoamerické pohádky, báje a mýty. Praha: Argo, 2004. ISBN: 80-7203-562-2.

HORÁK, Jiří. *Oheň na sněhu*. Praha: Argo, 1998. ISBN: 80-7203-093-0.

HRUŠKA, Blahoslav, PROSECKÝ, Jiří, RYCHTAŘÍK, Marek. *Epos o Gilgamešovi*. Praha: NLN, 2003. ISBN: 80-7106-517-X.

HRYCH, Ervín. *Velká kniha vládců starověku*. Praha: Regia, 2002. ISBN: 80-86367-19-3.

HRYCH, Ervín. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. ISBN: 80-902484-9-7.

HULEC, Otakar. *Cesta do nebe. Jihoafrické mýty, legendy a vyprávění*. Praha: NLN, 2000. ISBN: 80-7106-399-1.

HULPACH, Vladimír. *American Indian Tales and Legends*. London: Paul Hamlyn, 1967.

HULPACH, Vladimír. *Návrat opeřeného hada*. Praha: Albatros, 1974.

HULTKRANTZ, Aake. *Domorodá náboženství Severní Ameriky*. Praha: Obzor, 1998. ISBN: 80-85190-77-X.

HYGINUS. *Astronomica*. [online]. [cit. 2007-04-12]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/HyginusAstronomica.html>

HYGINUS. *Fabulae*. [online]. [cit. 2007-04-12]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/HyginusFabulae1.html>

IZBICKÁ, Helena. *Studna v pralese. A jiná vyprávění ze západní Afriky*. Praha: MAŤA, 1999. ISBN: 80-86013-71-5.

JOHNSON, Paul. *Civilizace starého Egypta*. Praha: Academia, 2002. ISBN: 80-200-0949-3.

JONES, David Michael, MOLYNEAUX, Brian Leigh. *Americká mytologie*. Dobřejojvice: Rebo productions, 2002. ISBN: 80-7234-177-4.

JORDAN, M. *Světové mýty*. Praha: Volvo Globator, 1997. ISBN: 80-7207-102-5.

Ka-be-mub-be. *Vyprávění severoamerických indiánů*. Praha: Portál, 2003. ISBN: 80-7178-757-4.

KADEČKOVÁ, Helena. *Soumrak bohů*. Praha: Aurora, 1998. ISBN: 80-85974-98-3.

Kalevala. Praha: Odeon, 1980. Přel. Josef Holeček.

KAŠPAR, Oldřich. *Ninigo a stvoření světa*. Praha: Dauphin, 1996. ISBN: 80-86019-24-1.

KAŠPAR, Oldřich, MÁNKOVÁ, Eva. *Kouzelný strom*. Praha: Argo, 2001. ISBN: 80-7203-327-1.

KERÉNYI, Karl, JUNG, Carl Gustav. *Věda o mytologii*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1995. ISBN: 80-85880-06-7.

KERÉNYI, Karl. *Mytologie Řeků II*. Praha: Oikoymenh, 1998. ISBN nevedeno.

KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina., KRÁTKÝ, Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. ISBN: 80-7277-065-9.

KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie*. Praha: Orbis, 1976.

Kodžiki. [online]. Do angličtiny přeložil B. H. Chamberlain, 1882. [cit. 2011-02-13]. Dostupné přes <http://www.sacred-texts.com/shi/kojiki.htm>

KOLMAŠ, Josef. *Malá encyklopedie tibetského náboženství a mytologie*. Praha, Libri, 2009. ISBN: 978-80-7277-394-7.

Královské ságy. Praha: Albatros, 1980. Verše skaldů přetlumočil Břetislav Mencák. Vypráví Jaroslav Kaňa.

KRAMER, Samuel Noah (ed). *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977.

KRUPA, V. *Legendy a mýty Polynésie*. Bratislava: Cad Press, 1997. ISBN: 80-85349-77-9.

KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Aztékové*. Praha: Aleš Skřivan, 2005. ISBN: 80-86493-19-9.

KÜSSOVÁ, Daniéle, TORTON, Jean. *Mýty a legendy amerického kontinentu*. Bratislava: Gemini, 1992.

LAO-C'. *Tao te t'ing*. Praha: DharmaGaia, 2003. Přel. Berta Krebsová. ISBN: 80-86685-12-8.

LAWSON, E. Thomas. *Náboženství Afriky*. Praha: Prostor, 1998. ISBN: 80-85190-83-4.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Mýtus a význam*. Bratislava: Archa, 1993. ISBN: 80-7115-052-5.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Příběh rysa*. Praha: Český spisovatel, 1995. ISBN: 80-202-0582-9.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Mythologica**. *Syrové a vařené*. Praha: Argo, 2006. ISBN: 80-7203-644-0.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Mythologica***. *Od medu k popelu*. Praha: Argo, 2006. ISBN: 80-7203-737-4.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Strukturální antropologie*. Praha: Argo, 2006. ISBN: 80-7203-713-7.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Strukturální antropologie - dvě*. Praha: Argo, 2007. ISBN: 978-80-7203-805-3.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Mythologica*****. *Nahý člověk*. Praha: Argo, 2009. ISBN: 978-80-257-0059-4.

LEXA, František. *Náboženská literatura staroegyptská I*. Praha: Herrmann & synové, 1997. ISBN: neuvedeno.

LINDOW, John. *Norse Mythology*. Oxford: Oxford University Press, 2001. ISBN: 0-19-515382-0.

LOWIE, Robert Harry. *The Assiniboine*. New York: The Trustees, 1909.

LUKIANOS. *O tanci*. Praha: J. Reimoser, 1930.

LURKER, Manfred. *Adler und Schlange. Tiersymbolik im Glauben und Weltbild der Völker*. Tübingen: Wunderlich, 1983. ISBN: 3805203764.

Mabinogi. Keltské pověsti. Brno: Zvláštní vydání, 1995. ISBN: 80-85436-37-X.

Mac KILLOP, J. *Dictionary of Celtic Mythology*. Oxford University Press, 1998. ISBN: 0-19-869157-2.

MÁCHAL, Jan. *Bájesloví slovanské*. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN: 80-85619-19-9.

MALINOWSKI, Bronislaw. *The Role of Magic and religion*. In Reader in Comparative Religion. W. Lessa and E. Vogt, (eds). New York: Harper & Row, 1965. p. 102-112.

MARTIN, René a kol. *Slovník řecko-římské mytologie a kultury*. Praha: EWA Edition, 1993. ISBN: 80-85764-02-4.

MARXOVÁ, Helma. *Svět mýtů*. Praha: Volvox Globator, 2002. ISBN: 80-7207-461-X.

Mc CALLOVÁ, H. *Mezopotámské mýty*. Praha: NLN, 1998. ISBN: 80-7106-224-3. ISBN: 80-7106-224-3.

MICHALCOVÁ, Jana. Pod křídly hromoptáka. [online]. *Koktejl*, 2003, č. 2. [cit. 2011-02-06]. Dostupné přes http://www.czechpress.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2347:podkidly-hromoptaka&catid=3:kultura&Itemid=4

MORLEY, Sylvanus G. *Mayové*. Praha: Orbis, 1977.

MUNDKUR, Balaji. *The Cult of the Serpent. An Interdisciplinary Survey of its Manifestations and Origins*. New York, SUNY Press, 1983.

MUNDKUR, Balaji. *The Bicephalous "Animal Style" in Northern Eurasian Religious Art and Its Western Hemispheric Analogues*. *Current Anthropology*, vol. 25, no. 4, 1984. s. 451–482.

MUNDKUR, Balaji. *The Roots of Ophidian Symbolism*. *Ethos*, vol. 6, no. 3, 1978. s. 125–158.

Mytológie sveta. Bratislava: Obzor, 1973. Sestavila Zsuzsa Kulcsárová.

Mýty staré Mezopotámie. Sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách. Praha: Odeon, 1977. Přel. Blahoslav Hruška, Lubor Matouš, Jiří Prosecký a Jana Součková.

NANSEN, Fridtjof. *Život Eskymáků.* Praha: Mladá Fronta, 1956.
NEŠKUDLA, Bořek. *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů.* Praha: Libri, 2003. ISBN. 80-7277-125-6.

NEWCOMB, William Wilmon. *The culture and acculturation of the Delaware Indians.* Ann Arbor: University of Michigan, 1956.

Nihongi. [online]. [cit. 2011-02-13]. Dostupné přes <http://www.sacred-texts.com/shi/nihon0.htm>.

NOVOTNÝ, S. *Mýty a pohádky původních obyvatel Austrálie.* Praha: Volvox Globator, 2000. ISBN: 80-7207-352-4.

Oběti ohňům. Výběr z památek staroíránské a středoíránské literatury. Praha: Odeon, 1985. Přel: Otakar Klíma.

O copatých mniších, šibalech a nevěrných manželkách. Příběhy ze staré Indie. Praha: Knižní klub, 2007. ISBN: 978-80-242-1718-5. Vybral a přeložil Dušan Zbavitel.

OLŠA, Jaroslav. *Závistivý lidojed a pták nepták. Mýty a pohádky z Nové Guineje.* Praha: Argo, 2008. ISBN: 978-80-257-0006-8.

O muži, který šel za Sluncem. Mýty a legendy severoamerických Indiánů. Praha: Argo, 1996. ISBN: 80-7203-042-6. Vybraly a přeložily Martina Moravcová a Markéta Nová.

OVIDIUS, P. N. *Proměny.* Praha: Avatar, 1998. ISBN: 80-85862-25-5.

OWUSU, Heike. *Egyptské symboly.* Olomouc: Fontána, 2003. ISBN: 80-7336-036-5.

OWUSU, Heike. *Symboly Inků, Mayů a Aztéků.* Olomouc: Fontána, 2004. ISBN: 80-7336-195-7.

O želvách, lidech a kamenech. Mýty, legendy a pohádky černé Afriky. Praha: Argo, 1999. ISBN: 80-7203-233-X. Vybraly a přeložily Markéta Nová a Ivana Tomková.

PAGE, Raymond I. *Severské mýty.* Praha: NLN, 1997. ISBN: 80-7106-218-9.

PANINI, G. P. *Velký atlas mytologie*. Bratislava: Perfekt, 1996. ISBN: 80-8046-043-4.

PARKER, Katie Langloh. *More Australian Legendary Tales*. London: David Nutt, 1898.

PAUSANIAS. *Description of Greece*. [online]. Loeb Classical Library Volumes. Cambridge, MA, Harvard University Press; London, William Heinemann Ltd. 1918. [cit. 2011-06-2]. Dostupné přes <http://www.theoi.com/Text/Pausanias2B.html>.

PEEK, M. Philip, YANKAH, Kwesi (ed.). *African folklore. An Encyclopedia*. New York: Routledge, 2004.

PINDAROS. *Olympijské zpěvy*. Praha: Rezek, 2002. ISBN: 80-86027-18-X.

PIGULA, T. *Mytologie s rozeklaným jazykem*. [online]. Koktejl, 2003, č. 2. [cit. 2007-04-12]. Dostupné přes <http://www.ikoktejl.cz/magaziny/koktejl/MKmyty/myty0302.html>.

PLAYFAIR, Alan. *The Garos*. Spectrum Publications, 1998.

Pojetí duše v náboženských tradicích světa. Praha: DharmaGaia, 2007. ISBN: 978-80-86685-82-3.

POPKO, M. *Religions of Asia Minor*. Warsaw: Dialog, 1995.

Popol Vuh. Praha: Dauphin, 2000. ISBN: 80-7272-000-7.

Poronominare. Mýty a legendy brazilských Indiánů. Liberec: Dauphin, 1995. ISBN: 80-901842-7-8. Přel: Pavla Lidmilová.

PROFANTOVÁ, Naďa, PROFANT, Martin. *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2000. ISBN: 80-7277-011-X.

PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. ISBN: 80-7277-188-4.

Příběhy dračích císařů. Mýty staré Číny. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1993. Sesbírali a přeložili Čou Mej-žu, Ču Wej-chua. Převyprávěl Vladimír Ferko.

PUHVEL, Jaan. *Srovnávací mytologie*. Praha: NLN, 1997. ISBN: 80-7106-177-8.

RADIN, Paul, REAGAN, A. B. *Ojibwa Myths and Tales. The Nanabozho Cycle*. The Journal of American Folklore, vol. 41, no. 159 (Jan. – Mar. 1928), p. 61-146.

RADIN, Paul. *Trickster. Mýtus o Šibalovi. Indiánský mýtus v kontextu světových mytologií*. Praha: Dobra, 2005. ISBN: 80-86459-45-4.

Rámájana. Praha: Argo, 2000. ISBN: 80-7203-264-X. Podle Válmíkiho sanskrtského textu převyprávěl Dušan Zbavitel.

RÄTSCH, Christian a kol. *Bohové starých Mayů*. Praha: Volvox Globator, 1999. ISBN: 80-7207-292-7.

RAVIK, Slavomír. *Biblické příběhy*. Praha: Levné knihy, 2006. ISBN: 80-7309-344-8.

REED, A. W. *Mýty a legendy Tichomoří*. Praha: Portál, 2002. ISBN: 80-7178-638-1.

REEVES, Nicholas. *Starověký Egypt*. Praha: Academia, 2006. ISBN: 80-200-1418-7.

REIS, Vladimír. *Křišťálové sestry*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1966.

ROE, Peter G. *Myth, cosmos, and ceremony among the Shipibo*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1982.

SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. ISBN: 80-85809-47-8.

SHIMONY, Annemarie. *Conservatism among the Iroquois at the Six Nation Reserve*. New Haven: Department of Anthropology, Yale University, 1961.

SLAMOVÁ, Karolina. *Australské pověsti a legendy*. Brno: Koala, 2005. ISBN: 80-903520-3-0.

SLAVÍK, Jan. *Sláva a pád Tenočtitlanu*. Praha: Odeon, 1969.

Slovo o pluku Igorově. Praha: Albatros, 1977. Překlad Hana Vrbová.

SNORRI, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002). ISBN: 80-7203-458-8. Přel. Helena Kadečková.

SPÁČILOVÁ, L., WOLFOVÁ, M. *Germánská mytologie*. Praha: Votobia, 1996. ISBN: 80-7198-138-9.

STEBLIN-KAMENSKIJ, Michail Ivanovič. *Mýtus a jeho svět*. Praha: Panorama, 1984.

STEHLÍK, Ondřej. *Ugaritské náboženské texty*. Praha: Vyšehrad, 2003.

STINGL, Miloslav. *Vládcové ráje*. Praha: Knižní klub, 2005. ISBN: 80-242-1317-6.

Světové mytologie. Praha: Orbis, 1973.

ŠINDLÁŘOVÁ, I., RŮŽIČKA, J. *Mýty a báje starých Slovanů*. Praha: Fontána, 2003. ISBN: 80-7336-132-9.

ŠOLC, Václav. *Sny a zlato Indiánů*. Praha: Albatros, 1989. ISBN: neuvedeno.

TAYLOR, Colin F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. ISBN: 80-85769-64-6.

Tibetská kniha mrtvých. Praha, Vyšehrad, 1995. ISBN: 80-7021-136-9. Překlad z tibetštiny Josef Kolmaš.

TROKAY, M. Les origines du dieu elamite au serpent. In *Mesopotamie et Elam*. University of Ghent, 1991. s. 153-161.

TURNER, George. *Samoa, a Hundred Years Ago and Long Before*. Echo Library, 2006.

TYLOR, Eduard B. *Úvod do studia člověka a civilisace. (Anthropologie)*. Praha: Jan Laichter, 1897.

ULLRICH, Jan F. *Mýty Lakotů*. Praha: Argo, 2002. ISBN: 80-7203-378-6.

Upanišady. Praha: DharmaGaia, 2004. ISBN: 80-86685-34-9. Přel: Dušan Zbavitel.

URTON, Gary. *Incké mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. ISBN: 80-7309-218-2.

Usirovo mysterium života. 100+1 zahraniční zajímavost. č. 26/2003.

UTHER, Hans-Jörg. *The types of international folktales: a classification and bibliography: based on the system Antti Aarne and Stith Thompson*.

Part I, Animal tales, tales of magic, religious tales, and realistic tales, with an introduction. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, 2004. ISBN: 951-41-0956-2 .

VACHALA, Břetislav. *Pověsti a legendy faraónského Egypta.* Praha: KPK, 1994. ISBN: 80-85267-62-4.

VACHALA, Břetislav. *Staroegyptská kniha mrtvých.* Praha: Dokořán, 2009. ISBN: 978-80-7363-235-9.

Védské hymny. Praha: DharmaGaia, 2000. ISBN: 80-85905-62-0. Přel. Oldřich Friš

VICO, Giambattista. *Základy nové vědy o společné přirozenosti národů.* Praha: Academia, 1991. ISBN: 80-200-0051-8.

VÍZDALOVÁ, Ivana. *Soumrak a prsten.* Praha: Knižní klub, 2000. ISBN: 80-242-0459-2.

VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie.* Praha: Libri, 2002. ISBN: 80-7277-066-7.

VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů.* Praha: Libri, 2006.

WALLACE, F. C., REYBURN, W.D. *Crossing the Ice: A Migration Legend of the Tuscarora Indians.* International Journal of American Linguistic, vol. XVII, no. 1, s. 42-47.

WALLACE, Anthony F.C., STEEN, Sheila K. *The death and rebirth of the Seneca.* New York: Vintage Books, 1969.

XENOFONTOV, Gavriil. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice.* Praha: Argo, 2001. ISBN: 80-7203-334-4.

WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta, LÖWENSTEINOVÁ, Miriam. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje.* Praha: Libri, 2006. ISBN: 80-7277-265-1.

ZATOČIL, Leopold. *Sága o Volsunzích.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960.

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí.* Praha: Brána, 2005. ISBN: 80-7243-266-4.

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a králové starého Egypta.* Praha: Brána, 2003. ISBN: 80-7243-194-3.

ZBAVITEL, Dušan a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN: 80-7021-215-2.

ZELENÝ, Mislav. *Indiánská encyklopedie. Indiáni tří Amerik*. Praha: Abatros, 1994. ISBN: 80-00-00415-1.

ZELENÝ, M. *Duch s rozkvetlým penisem. Mýty amazonských indiánů*. Praha: Argo, 2004. ISBN: 80-7203-573-8.

ZIMMERMAN, Larry J. *Indiáni Severní Ameriky*. Praha: Knižní klub, 2003. ISBN: 80-242-0955-1.

Zvířecí mýty a mytická zvířata. Praha: Academia, 2010. ISBN: 978-80-200-1815-1.

11. PŘÍLOHY

11.1 JMENNÝ REJSTŘÍK (výběrový)

A

Adad (Mezopotámie)	3.1.1
Aédón (Řecko)	3.6.12
Aelló (Řecko)	3.6.1
Ai Apaec (Jižní Amerika)	3.21.3.15
Aias (Řecko)	3.6.19
Aino (Finsko)	5.10.3
Akodžoo (Afrika)	4.12.1
Alkyoné (Řecko)	3.6.7
Amana (Jižní Amerika)	5.22.11
Amon (Egypt)	5.5.2
An (Mezopotámie)	3.1.7, 3.1.8, 4.1.1, 5.1.3
Ananta (Indie)	5.13.3
Anat (Kanaan)	3.2.1, 3.2.2
Anzu (Mezopotámie)	3.1.1, 4.1.1, 5.1.1
Apollón (Řecko)	3.6.6, 3.6.10, 3.6.17, 3.6.21, 5.6.16
Apop (Egypt)	4.6.2
Aqhat (Kanaan)	3.2.2
Arión (Řecko)	5.6.6
Arés (Řecko)	3.6.3, 4.7.12
Argonauti (Řecko)	3.6.1, 3.6.3
Argos (Řecko)	3.6.13
Artemida (Řecko)	3.6.17
Artuš (Keltové)	3.7.15, 3.7.18
Asklépios (Řecko)	4.7.7
Atargatis (Kanaan)	5.2.1
Athéna (Řecko)	3.6.6, 4.7.9, 4.7.13
Atli (Severská mytologie)	3.9.12
Ayisa (Afrika)	5.11.1
Azag (Mezopotámie)	3.1.2
Azcatl (Aztékové)	4.23.1.1
Ašózušta (Persie)	3.12.2
Aži-Dáhaka (Persie)	4.13
Aži-Srvana (Persie)	4.13

B

Baal (Kanaan)	3.2.1, 3.2.2, 5.2.2
Badh Catha (Keltové)	3.7.1, 4.3.1
Bakásuru (Indie)	3.13.7
Benu (Egypt)	3.5.5

Bin-jir Bin-jir (Austrálie)	3.19.7
Bláthnad (Keltové)	3.7.19
Bled a Blod (Keltové)	3.7.14
Blodeuwedd (Keltové)	3.7.5
Bmola (Severní Amerika)	3.20.9.4
Bobbi-bobbi (Austrálie)	4.21.8
Bohdal (Slované)	3.8.6
Bolon Dzacab (Mayové)	4.23.2.4
Brahma (Indie)	3.13.2
Bran (Keltové)	3.7.6
Branwen (Keltové)	3.7.6
Brigit (Keltové)	3.7.8, 4.8.1
Bůh bouře (Chetitě)	3.4.1
Burunduk (Sibiř)	3.17.19
Byblu (Egypt)	3.5.2

C

Caicay-vilu (Jižní Amerika)	5.22.19
Caer Ibormraith (Keltové)	3.7.9
Cernunnos (Keltové)	3.7.8, 4.8.2
Cihuacoatl (Aztékové)	4.23.1.1
Clíodna (Keltové)	3.7.19
Coatlatoan (Aztékové)	
Coatlicue (Aztékové)	4.23.1.2
Conall Cernach (Keltové)	4.8.2, 4.8.5
Conaire Mór (Keltové)	3.7.10
Conchobar (Keltové)	3.7.11
Cu Ťin (Čína)	4.17.4
Cúchulainn (Keltové)	3.7.1, 3.7.2, 3.7.3, 3.7.4, 3.7.16
Čamru (Persie)	3.12.2
Černá kobra (Indie)	4.14.7.2
Černý had (Austrálie)	4.21.6
Černý had (Severní Amerika)	4.22.8.2
Černý drak (Čína)	3.15.1
Černý pták (Čína)	3.15.10
Čipfalamfula (Afrika)	5.11.5
Ču Lung	4.17.4

D

Dag (Severská mytologie)	3.9.4
Dagda (Keltové)	4.8.1
Danel (Kanaan)	3.2.2
Dechtire (Keltové)	3.7.11
Dekuwaqa (Oceánie)	5.18.2.8
Demme viz Fionn mac Cumhaill	

Diregiro (Afrika)	3.11.6
Donn (Keltové)	3.7.14
Dove (Severní Amerika)	3.20.5.4
Dharma (Indie)	3.13..1
Dsoni (Jižní Amerika)	4.24.9
Duhový had (Austrálie)	5.19.2, 5.19.5, 5.22.3
Džabdžar (Sibiř)	4.19.2
Džaddu (Indie)	4.14.7.1
Džatáju (Indie)	3.13.8
Džibrog Uggü Čhuring (Tibet)	3.14.11

E

Echidna (Řecko)	3.6.2, 4.7.1
Efajim (Bible)	3.3.2
Eile (Keltové)	3.7.14
Eksekju (Sibiř)	3.17.21
El (Kanaan)	3.2.3
Élektra (Řecko)	3.6.1
Enlil (Mezopotámie)	3.1.1, 3.1.7, 4.1.1
Enmerkar (Mezopotámie)	3.1.5
Éós (Řecko)	3.6.5
Eov (Mezopotámie)	3.1.1
Epona (Keltové)	4.8.4
Erichthonios (Řecko)	4.7.9
Erínye (Řecko)	3.6.1, 4.7.5
Eset (Egypt)	3.5.2
Esus (Keltové)	3.7.8, 4.8.2
Etana (Mezopotámie)	3.1.4
Európa (Řecko)	3.6.15

F

Fand (Keltové)	3.7.3
Feng-po (Čína)	4.17.5
Fénix (Řecko, Čína, Japonsko)	3.6.20, 3.15.6, 3.16.4
Fenri (Severská m.)	3.9.14
Filoména (Řecko)	3.6.8
Finnbennach (Keltové)	3.7.14
Fíneus (Řecko)	3.6.1
Fionn mac Cumhaill (Keltové)	3.7.16, 5.7.5
Fjalar (Severská m.)	3.9.13
Frigg (Severská mytologie)	3.9.8
Fu-si (Čína)	3.15.19, 4.17.2

G

Ganymédes (Řecko)	3.6.16
Gandaréva (Persie)	4.13

Garuda (Indie, Čína))	3.13.3, 3.15.8, 4.14.1, 5.13.7
Gaurí a Pišáci (Tibet)	3.14.8
Gilgameš (Mezopotámie)	3.1.1, 4.1.1, 4.1.2, 5.1.1
Glaukos (Řecko)	5.6.15
Gorgona viz Medúsa	4.7.3
Gucumatz (Quiché Maya)	4.23.2.1
Gunaságara (Indie)	3.13.15
Gwrhyr (Keltové)	3.7.12, 3.7.15
Gwydyon (Keltové)	3.7.5

H

Had od Niagarských vodopádů (Severní Amerika)	5.20.8.4
Had Škrtič (Austrálie)	4.21.7
Hansa (Indie)	3.13.11
Harachtej (Egypt)	3.5.6
Harpyje (Řecko)	3.6.1
Hedammu (Chetitě)	5.4.1
Héfaistos (Řecko)	3.6.2
Hel (Severská m.)	3.9.14
Helena (Řecko)	3.6.18
Hélios (Řecko)	3.6.5
Héra (Řecko)	3.6.7, 3.6.13, 3.6.14, 4.7.1
Hérakles (Řecko)	3.6.2, 3.6.3, 3.6.4, 3.6.18, 4.7.1
Hermés (Řecko)	3.6.13, 4.7.1
Hésiodos (Řecko)	3.6.6
Hljód (Severská mytologie)	3.9.8
Homér (Řecko)	3.6.6
Hina (Oceánie)	5.18.3.14, 5.18.3.25
Hor (Egypt)	3.5.2, 3.5.3, 3.5.4, 3.5.6, 3.5.8, 4.6.1
Hraesvelg (Severská mytologie)	3.9.1
Hromový pták (Severní Amerika)	3.20.3.1
Huitzilopochtli (Aztékové)	3.21.1.1
Hugin (Severská mytologie)	3.9.3
Hydra (Řecko)	4.7.1, 5.6.17
Hygieia (Řecko)	4.7.7

CH

Chaac (Mayové)	3.21.2.5, 3.21.2.9
Chalmašuit (Chetitě)	3.4.1
Channachannou (Chetitě)	3.4.1
Chariboia (Řecko)	4.7.14
Cheirón (Řecko)	4.7.11
Cheli (Sibiř)	4.19.2
Chiméra (Řecko)	4.7.1
Chřestýš (Severní Amerika)	4.22.4.1, 4.22.5.1

Chorsu (Slované)	3.8.1
Chulyen (Severní Amerika)	3.20.2.1
Chvarenah (Persie)	3.12.3

I

Ilmarinen (Finsko)	5.10.4
Imana (Afrika)	3.11.5, 4.12.5
Ingen (Keltové)	3.7.14
Innana (Mezopotámie)	3.1.1, 3.1.6, 3.1.8, 4.1.1, 5.1.3
Illujankaš (Chetitě)	4.5.1
Ischyus (Řecko)	3.6.10
Ištar viz Innana	3.2.1
Itwa (Afrika)	3.11.3
Itzamna (Mayové)	3.21.2.2
Iuo (Sibiř)	5.17.1
Izulu (Afrika)	3.11.15

J

Jákob (Bible)	3.3.6
Jamm (Kanaan)	3.2.3, 4.14.6, 5.2.2
Jamadút	4.14.6
Jamatodake (Japonsko)	3.16.9
Jatipan (Kanaan)	3.2.2
Jemön (Tibet)	3.14.1
Jeřáb (Čína, Japonslo)	3.15.7, 3.16.5
Jörmungand (Severská mytologie)	3.9.14 , 5.9.1

K

Kadmos (Řecko)	4.7.12
Kadrú (Indie)	4.14.1
Kaineus (Řecko)	3.6.9
Kakan (Austálie)	3.19.1
Kalchas (Řecko)	3.6.21
Kálíja (Indie)	5.13.9
Kara (Persie)	5.12.1
Karšiptar (Persie)	3.12.2
Kasuár (Oceánie)	3.18.2.5
Kebhut (Egypt)	5.5.4
Kekrops (Řecko)	4.7.13
Kematef (Egypt)	4.6.6
Kerberos (Řecko)	4.7.1
Kelainó (Řecko)	3.6.1
Kewai (Jižní Amerika)	3.21.3.22
Kéyx (Řecko)	3.6.7
Kchun (Čína)	5.15.5

Kingit (Sibiř)	3.17.16
Kinich Ahau (Mayové)	3.21.2.2
Kinich Kakmo (Mayové)	3.21.2.4
Kiu (Oceánie)	3.18.3.15
Khjung (Tibet)	3.14.2
Kokogha (Oceánie)	3.18.2.3
Korónis (Řecko)	3.6.10
Kršna (Indie)	3.13.6
Krum (Jižní Amerika)	3.21.3.3
Ku Šan a Čchin Pej (Čína)	3.15.17
Kuduchchú (Mezopotámie)	3.1.2
Kulílu (Mezopotámie)	5.1.5
Kuribu (Mezopotámie)	3.1.2
Kukulcan (Mayové)	3.21.2.5, 4.23.2.3
Kwakipopopoji (Jižní Amerika)	4.24.11
L	
Lada (Slované)	3.8.3
Lachamu (Meyopotámie)	5.1.4
Ladón (Řecko)	4.7.6
Léčivá anakonda (Jižní Amerika)	5.22.7
Léda (Řecko)	3.6.18
Lej Kung (Čína)	3.15.12
Lemminkäinen (Finsko)	3.10.2
Létó (Řecko)	3.6.17, 4.7.4
Leviathan (Bible)	5,3,5
Li Ban (Keltové)	3.7.3
Lleu Law Gyffes (Keltové)	3.7.5, 3.7.16
Litan (Kanaan)	4.3.1
Loch (Keltové)	3.7.2
Loki (Severská mytologie)	3.9.6, 3.9.10, 5.9.3
Lu (Tibet)	5.14.3
Lugh Lámfhada (Keltové)	3.7.11, 3.7.16, 4.8.2
Lugalbanda (Mezopotámie)	3.1.1
M	
Mabon (Keltové)	3.7.12
Mae (Oceánie)	5.18.2.7
Majasha (Jižní Amerika)	4.24.11
Makemake (Oceánie)	3.18.3.22
Malajavatí (Indie)	3.13.15
Mamasianoke (Afrika)	3.11.14
Manasa (Indie)	5.13.2
Masilo (Afrika)	3.11.13
Matrony (Keltové)	4.8.3
Matholwch (Keltové)	3.7.6

Matuku (Oceánie)	3.18.3.9
Maui (Oceánie)	3.18.3.1, 5.18.3.2, 5.18.3.3 5.18.3.26
Medb (Keltové)	3.7.4
Médeia (Řecko)	
Medúsa (Řecko)	
Mehen (Egypt)	4.6.3
Menw (Keltové)	3.7.15
Merkur (pořímštění Keltové)	4.8.3
Märkut (Sibiř)	3.17.14
Merseger (Egypt)	4.6.5
Midgard viz. Jörmungand	
Midir (Keltové)	3.7.13
Minia (Afrika)	4.12.11
Minlej (Sibiř)	3.17.15
Mišipešeu (Severní Amerika)	5.22.2.4
Mixcoatl (Aztékové)	4.23.1.3
Month (Egypt)	3.5.7
Mog Ruith (Keltové)	5.7.13
Mórrigan (Keltové)	3.7.2, 3.7.19, 5.7.1
Muan (Mayové)	3.21.2.6
Muchalinda (Budhismus)	4.15
Mudam (Mezopotámie)	3.1.4
Munin (Severská mytologie)	3.9.3
Murile (Afrika)	3.11.17
Mušchuššu (Mezopotámie)	4.1.5
Mvelingangi (Afrika)	4.12.10

N

Nágové (Indie a Čína)	5.15.12
Nahuša (Indie)	4.14.3
Nanahuatzin (Aztékové)	5.21.2.1
Nantosvelta (Keltové)	3.7.19
Nárada (Indie)	3.13.4
Ndegei (Melanésie)	4.20.1.8
Nechbet (Egypt)	3.5.7
Nemejský lev (Řecko)	4.7.1
Nemesis (Řecko)	3.6.18
Nemglan (Keltové)	3.7.10
Néreovny (Řecko)	5.6.4
Ngani-vatu (Oceánie)	3.18.2.9
Ngarara. (Nový Zéland)	5.18.3.6
Ningirsu (Mezopotámie)	3.1.1
Ningala (Mezopotámie)	3.1.6
Ningišzida (Mezopotámie)	4.1.4
Ninurta (Mezopotámie)	3.1.1

Nirach (Mezopotámie)	4.1.6
Nusku (Mezopotámie)	3.1.7
Nü-kua (Čína)	4.17.1, 4.17.5

O

Ódin (Severská m.)	3.9.5 , 3.9.8, 3.9.10
Oengus (Keltové)	3.7.9
Oklahuilitsu (Jižní Amerika)	3.21.3.23
Ókypeté (Řecko)	3.6.1
Órion (Řecko)	3.6.11
Orthos (Řecko)	4.7.1
Ozeáš (Bible)	3.3.2
Ozvěna (Severní Amerika)	4.22.4.1

P

Paaloloqangwa (Severní Amerika)	5.20.6.2
Pallas (Řecko)	3.6.6
Papsukkal (Mezopotámie)	3.1.8
Paraváni (Indie)	3.13.2
Periklymenos (Řecko)	3.6.4
Perun (Slované)	3.8.1
Petr (Bible)	3.3.5
Pi-fou (Čína)	3.15.18
Plejády (Řecko)	3.6.11
Poseidón (Řecko)	3.6.1, 3.6.4, 4.7.13, 5.6.7
Porkes (Řecko)	4.7.14
Poua-kai (Oceánie)	3.18.3.7
Prokné (Řecko)	3.6.8
Prométheus (Řecko)	3.6.2
Pughat (Kanaan)	3.2.2
Pythón (Řecko)	4.7.4

Q

Quetzal (Mayové)	3.21.2.13
Quetzalcoatl (Aztékové)	4.23.1.1
Quikinna'quo a Eme'qut (Sibiř)	3.17.24
Quilaztli (Aztékové)	3.21.1.5

R

Radegast (Slované)	3.8.4
Rasôrôva (Madagaskar)	3.11.16
Ratatosk (Severská m.)	4.10.1
Renenuet (Egypt)	4.6.6
Rhianon (Keltové)	3.7.7, 3.7.8, 4.8.4

Rigani (Keltové)	3.7.8, 4.8.4
Rigi (Oceánie)	3.18.1, 5.18.1.2
Rigrů (Keltové)	3.7.19
Rosmerta (Keltové)	4.8.3
Rucht a Runce (Keltové)	3.7.14
Rul-džin (Japonsko)	5.16.4

S

Sanfu (Afrika)	3.11.11
Sasišo (Afrika)	3.11.8
Savea (Oceánie)	5.18.3.12
Ségda (Keltové)	3.7.19
Sétanta (Keltové)	3.7.11
Sfinga (Řecko)	4.7.1, 4.7.2
Shéte (Jižní Amerika)	3.21.3.24
Sin (Severní Amerika)	3.20.3.5
Sigurd (Severká m.)	3.9.11
Símurgh (Persie)	3.12.2
Sindhuka (Indie)	3.13.14
Sirény (Řecko)	5.6.11
Sirona (Keltové)	4.8.3
Smertulus (Keltové)	3.7.8
Sml (Kanaan)	3.2.2
Snávidka (Persie)	4.13
Sokar (Egypt)	3.5.7
Srowa Srimamur (Nová Guinea)	4.20.1.3
Susano-o (Japonsko)	4.18.1
Surasa viz. Kadrů	
Surucucú (Jižní Amerika)	4.24.12
Sutech (Egypť)	3.5.3
Svantovít (Slované)	3.8.1
Svarog (Slované)	3.8.2
Šamaš (Mezopotámie)	4.1.3
Šun (Čína)	3.15.18
Šušna (Indie)	4.14.5

T

Tabuerik(Oceánie)	3.18.1.1
Takšaka (Indie)	4.14
Taranis (Keltové)	3.7.8
Targo Denag Sogkar (Tibet)	3.14.11
Targo Zangčang Marpo (Tibet)	3.14.11
Tarrakukk (Austrálie)	3.19.11
Tecucztecatl (Aztékové)	5.21.2.1
Telamón (Řecko)	3.6.18
Telchinové (Řecko)	5.6.3

Telipinu (Chetité)	3.4.1
Temu-i-te-are-toka (Oceánie)	5.18.3.12
Tengu (Japonsko)	3.16.6
Tengri (Sibiř)	3.17.13
Téreus (Řecko)	3.6.8
Teutates (Keltové)	4.8.6
Thamen (Tibet)	3.14.6
Thaumant (Řecko)	3.6.1
Thovt (Egypt)	3.5.1, 4.6.1
Ťing Wej (Čína)	3.15.16
Tlaloc (Aztékové)	3.21.1.3, 4.23.1.1
Tlaltecuhhle (Aztékové)	4.23.1.1
Tlanuwa (Severní Amerika)	3.20.10.4
Tojon Kötör (Sibiř)	3.17.7
Tonacatecuhli (Aztékové)	4.23.1.1
Tór (Severská mytologie)	3.9.6
Tritón (Řecko)	5.6.9
Tistilal (Severní Amerika)	3.20.3.17
Twrch Trwyd (Keltové)	3.7.15
Txamsen (Severní Amerika)	3.20.3.9
Tyfon (Řecko)	3.6.2, 4.7.1, 4.7.3, 4.7.11

U

Údaios (Řecko)	
Uktena (Severní Amerika)	3.20.10.4
Urubutsin (Jižní Amerika)	3.2.3.11
Usir (Egypt)	3.5.2, 3.5.3, 3.5.4, 4.6.1
Uto viz. Vadžet	
Utu (Šamaš) (Mezopotámie)	3.1.6

V

Vac (Mazové)	3.21.2.14
Vadžet (Egypt)	3.5.7, 4.6.4
Väinämöinen (Finsko)	3.10.1
Vaišravana viz Kubéra	
Valkýry (Severská mytologie)	3.9.7
Varuna (Indie)	5.13.8
Vásuki (Indie)	5.13.4
Váregan (Persie)	3.12.1
Vesna (Slované)	3.8.7
Višnu (Indie)	4.14.4
Vládce slunce (Sibiř)	3.17.8
Vrtra (Indie)	4.14.4
Vodník (Slované)	5.8.3
Vucub-Caquix (Mazové)	3.21.2.12

W

Wakinyan (Severní Amerika)	3.20.8.4
Wanadi (Jižní Amerika)	3.21.3.3
Watuwe (Nová Guinea)	5.18.2.3
Wei (Nová Guinea)	4.20.1.1
Wuchowsen (Severní Amerika)	3.20.9.3

X

Xihuacoatl (Aztékové)	3.21.1.2
-----------------------	----------

Y

Yggdrasil (Severská mytologie)	3.9.2, 4.10.1
Yurlunggur (Austrálie)	4.21.1

Z

Zababa (Mezopotámie)	3.1.8
Zeus (Řecko)	3.6.1, 3.6.2, 3.6.6, 3.6.7, 3.6.11, 3.6.13, 3.6.14, 3.6.15, 3.6.16, 3.6.17, 3.6.18, 3.6.19, 4.7.1
Zmok (Slované)	3.8.8
Zóhak (Persie)	4.13

Seznam zkratek použitých v práci

akk – akkadsky
gal – galský
ir – irský
Sev. Am. – Severní Amerika
Stř. Am. – Střední Amerika
sum – sumersky
wal – velšský

11.2 MAPOVÁ PŘÍLOHA

Mapa 1 – Zvířata způsobující přírodní jev

Mapa 2 – Zvířata jako předkové lidí

Mapa 3 – Zvířata jako váhany

Mapa 4 – Zvířata spojená s nápojem/ rostlinou nesmrtelnosti

Mapa 5 – Zvířata způsobující zemětřesení

Legenda k mapám: červené body – sféra nebes

zelené body – sféra země

modré body – sféra vodstev

11.3 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Sféra nebes:

1. **Mezopotámie – Apkallu**

PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 21.

2. **Zápas boha s nestvůrou Kuduchchú či Ninurty s Anzuem**

PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 184.

3. **Mezopotámie – Anzu**

PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 31.

4. **Nergal nařizuje démonu potrestat hříšníka**

PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 161.

5. **Zápas boha s nestvůrou Kuduchchú či Ninurty s Anzuem**

PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 40.

6. **Strom života střežený okřídlenými génii**

PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 203.

7. **Etana a orel**

BLACK, Jeremy, GREEN, Anthony. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 70.

8. **Kráčející pták**

BLACK, Jeremy, GREEN, Anthony. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 176.

9. **Gryfové-démoni**

BLACK, Jeremy, GREEN, Anthony. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvo Globator, 1999. s. 198

10. **Bible – Petr a kohout**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 121.
11. **Noe a holubice**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 124
12. **Egypt - duše ba**
KOZÁK, Jaromír. *Egyptská kniha mrtvých I*. Praha: Eminent, 2001. s. 48
13. **Egypt – duše ba**
KOZÁK, Jaromír. *Egyptská kniha mrtvých I*. Praha: Eminent, 2001. s. 185
14. **Thovt**
KOZÁK, Jaromír. *Egyptská kniha mrtvých I*. Praha: Eminent, 2001. s. 195
15. **Egypt – ibis**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 51
16. **Hor Egypt**
Egypt. Symbolismus a archeologie. Praha: Nová Akropolis, 2009. s. 140.
17. **Egypt – Benu**
Egypt. Symbolismus a archeologie. Praha: Nová Akropolis, 2009. s. 67
18. **Řecko - Léda s labutí**
SAUNDERS, NICHOLAS J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 123
19. **Athénina sova**
ESTIN, Colette, LAPORTE, Helene. *Kniha o mytologii starého Řecka a Říma*. Praha: Albatros, 1994. s. 44 a 49 a
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 22.
20. **Afrodite**
ESTIN, Colette, LAPORTE, Helene. *Kniha o mytologii starého Řecka a Říma*. Praha: Albatros, 1994. s. 140.
21. **Zeus a Ganymedes**
NEŠKUDLA, Bořek. *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2003, s. 84.
22. **Keltové - Rhiannonini ptáci**
KALWEIT, Holger. *Keltská kniha mrtvých*. Praha, Eminent, 2003. s. 221.
23. **Slované – Radegast**
NEŠKUDLA, Bořek. *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2003. s. 250.
24. **Slované**
NEŠKUDLA, Bořek. *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2003. s. 78

25. **Ódinův orel**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 40.
26. **Ódin a havrani**
SNORRI, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002).
Obrazová příloha.
27. **Yggdrasil**
HAGENEDER, Fred. *Moudrost stromů*. Praha: Knižní klub, 2006. s. 9.
28. **Yggdrasil**
VÍZDALOVÁ, Ivana. *Soumrak a prsten*. Praha: Knižní klub, 2000. s. 23.
29. **Tjazi v orlím rouchu**
SNORRI, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002).
s. 179.
30. **Ódin a havrani Munin a Hugin**
SNORRI, Sturluson. *Edda a sága o Ynglinzích*. Praha: Argo, 2003 (2002).
s. 57.
31. **Finsko – Kalevala**
Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 93.
32. **Kalevala – Ohnivý orel**
Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 455.
33. **Persie**
Duchovní prameny života. *Stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 222.
34. **Persie – páv**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 120.
35. **Persie**
Hledání pravdy a krásy. Praha: DharmaGaia, 2005. Sestavil Jiří Bečka. s. 61.
36. **Indie – Višnu a Garuda**
COTTERELL, Arthur. *Die Welt der Mythen und Legenden*. Stuttgart: Deutscher Bücherbund, 1990. s. 119.
37. **Čína – fénix**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 153.
38. **Čínská nádoba ve tvaru sovy s opeřeným hadem jako křídlem**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 119.
39. **Čína - Havraní slunce**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996, s. 47.
40. **Čína - jeřáb**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 119.

41. **Tichomoří**
REED, A. W. *Mýty a legendy Tichomoří*. Praha: Portál, 2002, titulní stránka.
42. **Make Make**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 37.
43. **Velikonoční ostrov**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 50.
44. **Austrálie**
SLAMOVÁ, Karolina. *Australské pověsti a legendy*. Brno: Koala, 2005. s. 125.
45. **Severní Amerika**
TAYLOR, Colin F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 83.
46. **Havran - Haidové**
TAYLOR, Colin F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 84.
47. **Kwakiutlové**
TAYLOR, Colin F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 95.
48. **Bouřňák s hady působícími blesky**
TAYLOR, Colin F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 85.
49. **Aztékové – Huitzilopochtliho zjevení**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 114.
50. **Papoušek arara**
OWUSU, Heike. *Symboly Inků, Mayů a Aztéků*. Olomouc: Fontána, 2004. s. 233.
51. **Mezoamerika – strom života**
OWUSU, Heike. *Symboly Inků, Mayů a Aztéků*. Olomouc: Fontána, 2004. s. 268.
52. **Aztékové – Tlaloc**
KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina., KRÁTKÝ, Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001, s. 133.
53. **Aztékové – Huitzilopochtli**
KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina., KRÁTKÝ, Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 62.
54. **Inkové - symbol boha Viracochy**
OWUSU, Heike. *Symboly Inků, Mayů a Aztéků*. Olomouc: Fontána, 2004. s. 20 a 236.
55. **Inkové - Dvouhlaví duhový hadi**
JONES, David Michael, MOLYNEAUX, Brian Leigh. *Americká mytologie*. Dobřejoyice: Rebo productions, 2002. s. 189.

56. **Chimů**

Zlato Inků. Katalog k výstavě, s. 50.

57. **Inkové**

URTON, Gary. *Incké mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 20.

Sféra země:58. **Sumer - had jako symbol boha Ningišzidy**

PROSECKÝ, J., HRUŠKA, B., SOUČKOVÁ. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 171.

59. **Ningišzida vede svého chráněnce k bohu Enkimu, sedícímu na trůnu se symboly proudících vod**

PROSECKÝ, J., HRUŠKA, B., SOUČKOVÁ. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 173.

60. **Akkadští démoni s hadíma nohama**

PROSECKÝ, J., HRUŠKA, B., SOUČKOVÁ. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 53.

61. **Elamský bůh-had**

TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam*. University of Ghent, 1991. s. 160.

62. **Elam**

TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam*. University of Ghent, 1991. s. 160.

63. **Elam**

TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam*. University of Ghent, 1991. s. 160.

64. **Elam**

TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam*. University of Ghent, 1991. s. 160.

65. **Elam**

TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam*. University of Ghent, 1991. s. 160.

66. **Elam**

TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam*. University of Ghent, 1991. s. 160.

67. **Akkad**

TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam*. University of Ghent, 1991. s. 161.

68. **Akkad**

TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam*. University of Ghent, 1991. s. 161.

69. **Akkad**

TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam*. University of Ghent, 1991. s. 161.

70. **,Akkad**
TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam.* University of Ghent, 1991. s. 161.
71. **Akkad**
TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam.* University of Ghent, 1991. s. 161.
72. **Elam**
TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam.* University of Ghent, 1991. s. 161.
73. **Mezopotámie**
HINZ, W. *The Lost World of Elam. Re-creation of a vanished civilization.* New York: University Press, 1973. s.42
74. **Elam**
TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam.* University of Ghent, 1991. s. 161.
75. **Elam**
TROKAY, M. *Les origines du dieu elamite au serpent. In Mesopotamie et Elam.* University of Ghent, 1991. s. 161.
76. **Bible - Had na Stromu poznání dobrého a zlého**
ALTMAN, Nathaniel. *Posvátné stromy.* Praha: Volvox Globator, 2002. s.46 .
77. **Bible - Had na Stromu poznání dobrého a zlého**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat.* Praha: Knižní klub, 1996, s. 103.
78. **Orel zápasící s hadem**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat.* Praha: Knižní klub, 1996. s. 103.
79. **Chetité – boj hada Illujankaše s Bohem bouře**
PROSECKÝ, J., HRUŠKA, B.,SOUČKOVÁ. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu.* Praha: Libri, 2003. s. 96
80. **Egypt - Apop ohrožující slunečního boha Rea**
Atlas světových mýtů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2002.s. 141.
81. **Egypt - Vadžet a Apop**
Atlas světových mýtů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2002, s. 144.
82. **Vadžet v podobě okřídlené kobry se slunečním kotoučem, berlou a znakem života**
ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a králové starého Egypta.* Praha: Brána, 2003, s. 328.
83. **Ochranná kobra na posmrtné masce krále Pasbachaenniuta I.**
ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a králové starého Egypta.* Praha: Brána, 2003. s. 205
84. **Koruny egyptských králů s ochrannou kobrou**
ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a králové starého Egypta.* Praha: Brána, 2003. s. 8.

85. **Egypt - Podsvětní soud**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 42.
86. **Řecko - had jako symbol boha Aesculapia**
COOPEROVÁ, J. C. *Encyklopedie tradičních symbolů*. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 49.
87. **Asklépios a jeho hadí hůl**
ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha: Brána, 2005. s. 69
88. **Hygieia**
ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha: Brána, 2005. s. 187.
89. **Gorgona Medúsa**
ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha: Brána, 2005. s. 265.
90. **Hérakles v boji s Hydrou**
ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha: Brána, 2005. s. 170.
91. **Mořští hadi Porkes a Chariboia rdousí Laokoónta a jeho syny**
ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha: Brána, 2005. s. 244.
92. **Chiméra**
Atlas světových mýtů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2002, s. 33.
93. **Kekrops**
ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha: Brána, 2005. s. 225.
94. **Achelóos zápasí s Héraklem**
ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha: Brána, 2005. s. 18.
95. **Iáson se zmocňuje zlatého rouna**
COOPEROVÁ, J. C. *Encyklopedie tradičních symbolů*. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 219.
96. **Iáson a Médeia bojují s hadem střežícím zlaté rouno**
ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha: Brána, 2005. s. 199.
97. **Kadmos zabíjí Áreova hada**
ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha: Brána, 2005. s. 216.
98. **Kadmos zabíjí Áreova hada**
Atlas světových mýtů. Praha: Knižní klub, 2002. s. 117.
99. **Řecko - Sfinx**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub. 1996. s.149.
100. **Keltové – Cernunnos**
BOTHEROYD, Sylvia, BOTHEROYD, Paul F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 404

101. **Taranis**
BOTHEROYD, Sylvia, BOTHEROYD, Paul F. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 377.
102. **Teutates (Mars)**
BOTHEROYD, P. *Lexikon keltské mytologie*. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 151.
103. **Keltské ornamenty**
CLARUSOVÁ, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 4, 11 a 47.
104. **Keltské ornamenty**
CLARUSOVÁ, I. *Keltské mýty*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 22 a 185.
105. **Keltské mince s hady**
VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 81.
106. **Severská mytologie – Yggdrasil s hady u kořenů a Jörmungand obepínající zemi**
COOPEROVÁ, J. C. *Encyklopedie tradičních symbolů*. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 214.
107. **Tór lovící Jörmunganda**
VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 219.
108. **Tór lovící Jörmunganda**
VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 113.
109. **Spona**
Encyklopedie starověkých civilizací. 1.vyd. Čestlice: Rebo Productions, 2004. s. 121.
110. **Ornament**
HRYCH, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 375.
111. **Náramek ve tvaru hada**
VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 123
112. **Runové kameny.**
VLČKOVÁ, J. *Encyklopedie keltské mytologie*. Praha: Libri, 2002. s. 27, 122, 175, 245.
113. **Afrika – Blesk v podobě hada před tlamou dešťového býka**
DRÖSSLER, R. *Když hvězdy byly ještě bohy*. Praha: Panorama, 1980. s. 31.
114. **Bůh Višnu jako udržovatel vesmíru**
FILIPSKÝ, J. *Encyklopedie indické mytologie*. Praha: Libri, 1998. s. 205.
115. **Hadí vládce Kálíja v souboji s božským dítětem Kršnou**
FILIPSKÝ, J. *Encyklopedie indické mytologie*. Praha: Libri, 1998. s. 81.
116. **Šiva a Párvatí**
ZBAVITEL, Dušan a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 133.
117. **Vládkyně hadů Manasa**
ZBAVITEL, Dušan a kol. *Bohové s lotosovými očima*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 339.

118. **Had Vásuki při stloukání mléčného oceánu**
SAUNDERS, N. J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 36.
119. **Had Vásuki při stloukání mléčného oceánu**
DALLAPICCOLOVÁ, A. L. *Hindské mýty*. 2.vyd. Praha, KMa, 2006. s. 29.
120. **Buddha sedící na nágoví**
COOPEROVÁ, J. C. *Encyklopedie tradičních symbolů*. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 13.
121. **Buddha strženy kobrou Muchalindou**
Encyklopedie starověkých civilizací. 1.vyd. Čestlice: Rebo Productions, 2004. s. 151.
122. **Čína – Fu-si a Nü-kua**
Čína. Země nebeského draka. 2.vyd. Praha: Knižní Klub, 2006. s. 81.
123. **Čínské znamení roku Hada**
COOPEROVÁ, J. C. *Encyklopedie tradičních symbolů*. Praha: Mladá fronta, 1999. s. 47.
124. **Austrálie – Yurlunggur**
SAUNDERS, N.J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 105.
125. **Had Škrtič**
SLAMOVIČ, K. *Australské pověsti a legendy*. Brno: Koala, 2005. s. 162.
126. **Severní Amerika – Mišipešeu**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 84.
127. **Velká hadí mohyla lidu Hopewell**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 37.
128. **Velká hadí mohyla lidu Hopewell**
Encyklopedie starověkých civilizací. 1.vyd. Čestlice: Rebo Productions, 2004. s. 168.
129. **Bárka měsíčního srpku**
DRÖSSLER, R. *Když hvězdy byly ještě bohy*. Praha: Panorama, 1980. s. 65.
130. **Palraiuk – had s chocholem**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 51.
131. **Střední Amerika – otisk razidla**
KLÁPŠŤOVÁ, L., KRÁTKÝ, Č.J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 53.
132. **Aztékové – Quetzalcoatl**
KLÁPŠŤOVÁ, L., KRÁTKÝ, Č.J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 115.
133. **Aztécký kalendářní kámen**
Antropologické muzeum Mexico City. (foto Josef Morkus)
134. **Quetzalcoatl, Teotihuacan**
pohlednice

135. **Quetzalcoatl a Tlaloc, Pyramida Quetzalcoatla Teotihuacan.**
BLOOMGARDEN, R. *Las piramides de Teotihuacan*. Mexico City: Editur S.A., 1995. s. 35.
136. **Quetzalcoatl.**
Antropologické muzeum Mexico City. Rekonstrukce Chrámu Quetzalcoatla v Teotihuacanu. (foto Josef Morkus)
137. **Quetzalcoatl a Tlaloc, Pyramida Quetzalcoatla Teotihuacan**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 143.
138. **Aztékové – Chicomecoatl „Sedm hadů“**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 103.
139. **Aztékové – Coatlicue „Hadí sukně“**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 107.
140. **Aztékové – Bůh VII**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 117.
141. **Quetzalcoatl**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 139
142. **Aztékové – Xiuhcoatl**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 161.
143. **Mayský Bolon Dzacab**
KLÁPŠŤOVÁ, L., KRÁTKÝ, Č.J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 36.
144. **Mayové – Chaac**
KLÁPŠŤOVÁ, L., KRÁTKÝ, Č.J. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky*. Praha: Libri, 2001. s. 34.
145. **Mayové – Itzamna**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 121.
146. **Had jako mayský posvátný předek**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 145.
147. **Jižní Amerika – kamenný had**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 230.
148. **Socha hadího božstva**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 234.
149. **Hadí bůh s tesáky**
JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejovice: Rebo productions, 2002. s. 198.

150. **Skvrnitá bytost**

JONES, D.M., MOLYNEAUX, B.L. *Americká mytologie*. Dobřejiovice: Rebo productions, 2002. s. 228.

151. **Ai Apaec – kultura Chimú**

DRÖSSLER, R. *Když hvězdy byly ještě bohy*. Praha: Panorama, 1980. s. 79.

Sféra vodstev152. **Mezopotámie – Apkallu**

PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 20.

153. **Mezopotámie**

PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 35.

154. **Mezopotámie – Kulílu**

PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003. s. 166.

155. **Bible - Noemova archa**

SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 7.

156. **Egypt**

KOZÁK, Jaromír. *Egyptská kniha mrtvých I*. Praha: Eminent, 2001. s. 66.

157. **Egypt - Amon-Reova husa**

SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 122.

158. **Řecko – Delfíni**

ASTON, Mick, TAYLOR, Tim. *Archeologický atlas*. Praha: Knižní klub, 2002. s. 46

159. **Tritón**

ESTIN, Colette, LAPORTE, Helene. *Knih o mytologii starého Řecka a Říma*. Praha: Albatros, 1994. s. 114

160. **Slované – amulet s rybou**

NEŠKUDLA, Bořek. *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2003. s. 41

161. **Keltové – delfín na Gundestrupském kotli**

SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 59.

162. **Finsko – Kalevala**

Kalevala. Praha: Odeon, 1980. s. 697.

163. **Sirény**

COTTERELL, Arthur. *Die Welt der Mythen und Legenden*. Stuttgart: Deutscher Bücherbund, 1990. s. 64.

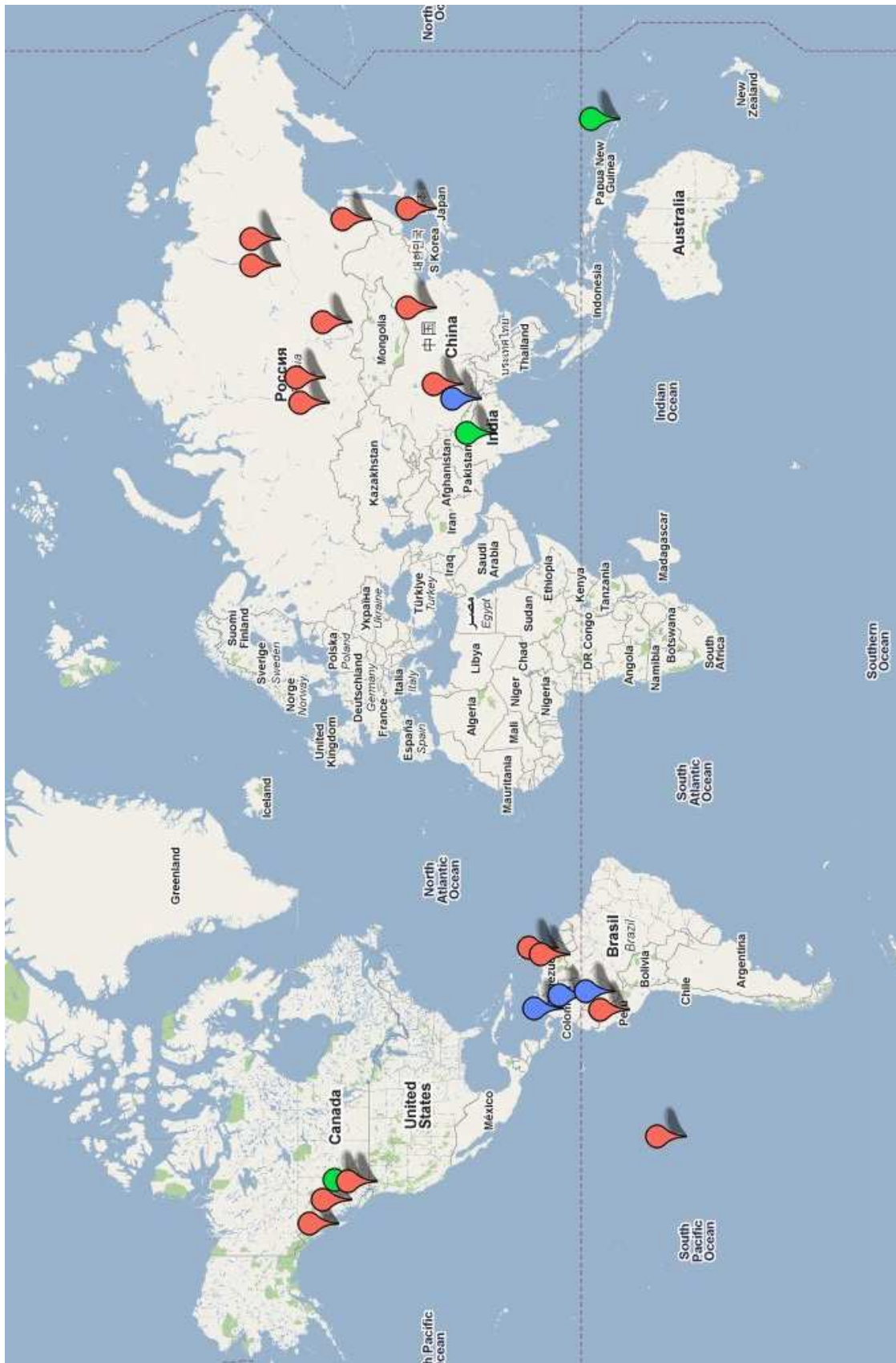
164. **Řecko – Odysseus a Sirény**

NEŠKUDLA, Bořek. *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*. Praha: Libri, 2003. s. 201.

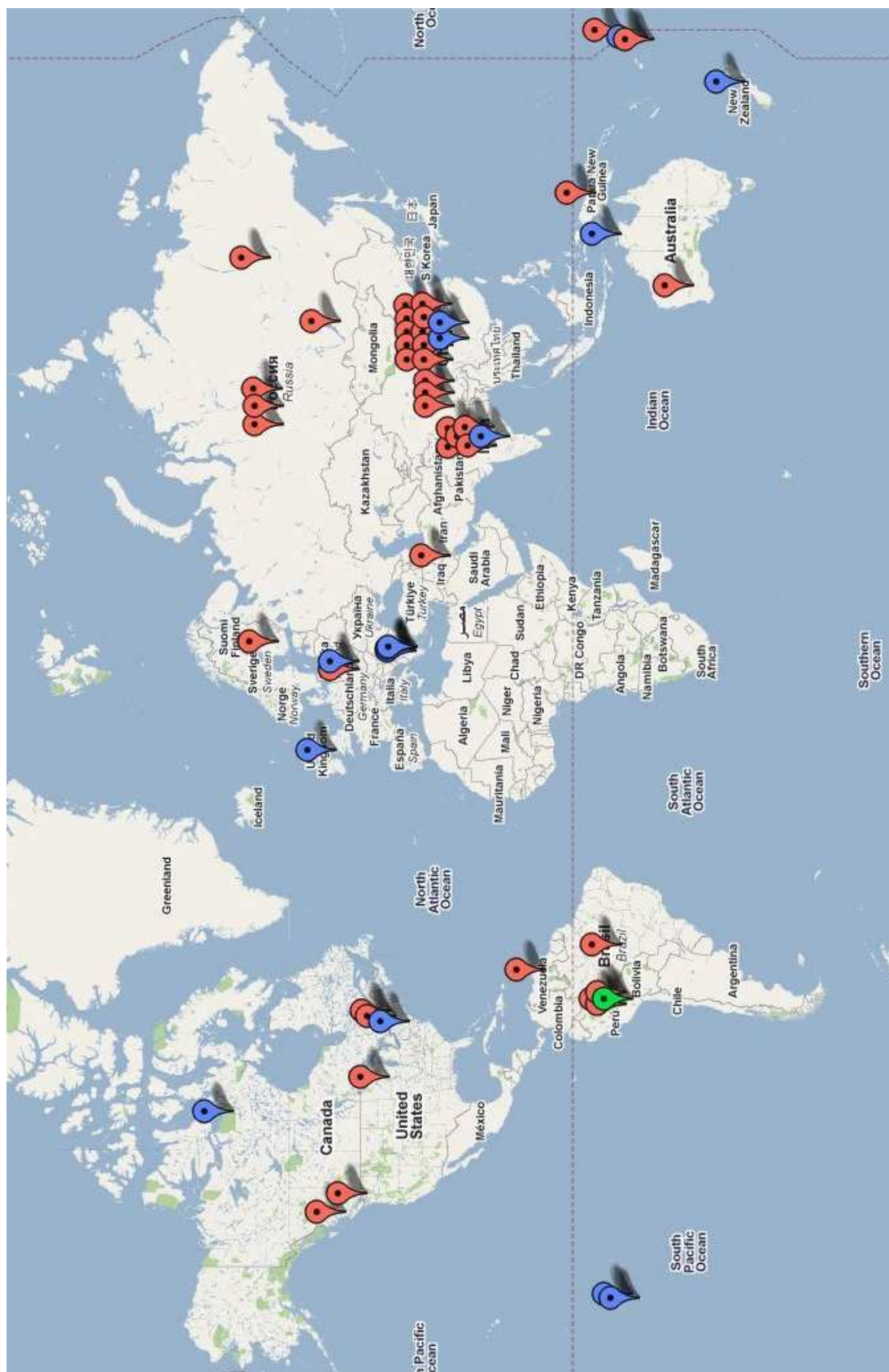
165. **Višnu na Šéšovi**
HRYCH, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*. Praha: Regia, 2000. s. 463.
166. **Indie – Višnu spočívající na hadu Šéšovi**
SAUNDERS, N.J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 160.
167. **Šiva s hady v rukou a kolem krku zachycuje pád řeky Gangy**
FILIPSKÝ, J. *Encyklopedie indické mytologie*. Praha: Libri, 1998. s. 167.
168. **Višnu, Šéša, Lakšmí a Garuda**
FILIPSKÝ, J. *Encyklopedie indické mytologie*. Praha: Libri, 1998. s. 203.
169. **Avatáry boha Višnu**
BOWKER, John. *Bůh*. Praha: Knižní klub, 2004. s. 91.
170. **Japonsko**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 137.
171. **Japonsko - kapr**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 137.
172. **Austrálie**
SLAMOVÁ, Karolina. *Australské pověsti a legendy*. Brno: Koala, 2005. s. 149.
173. **Austrálie**
COTTERELL, Arthur. *Die Welt der Mythen und Legenden*. Stuttgart: Deutscher Bücherbund, 1990, s. 103.
174. **Austrálie - bohové a démoni**
O'NEILL, Amanda. *Bohové a démoni*. Praha: Orbis Pictus, 1993. s. 2.
175. **Severní Amerika - losos**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 136.
176. **Severní Amerika – losos**
TAYLOR, Colin F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s.93
177. **Sisiutl**
TAYLOR, Colin F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 89.
178. **Kosatka**
TAYLOR, Colin F. *Mýty a legendy Indiánů Severní Ameriky*. Praha: Volvox Globator, 1995. s. 92.
179. **Ryby**
SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Praha: Knižní klub, 1996. s. 137.
180. **Inkové**
OWUSU, Heike. *Symboly Inků, Mayů a Aztéků*. Olomouc: Fontána, 2004. s. 237
181. **Inkové**
URTON, Gary. *Incké mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. s. 23.

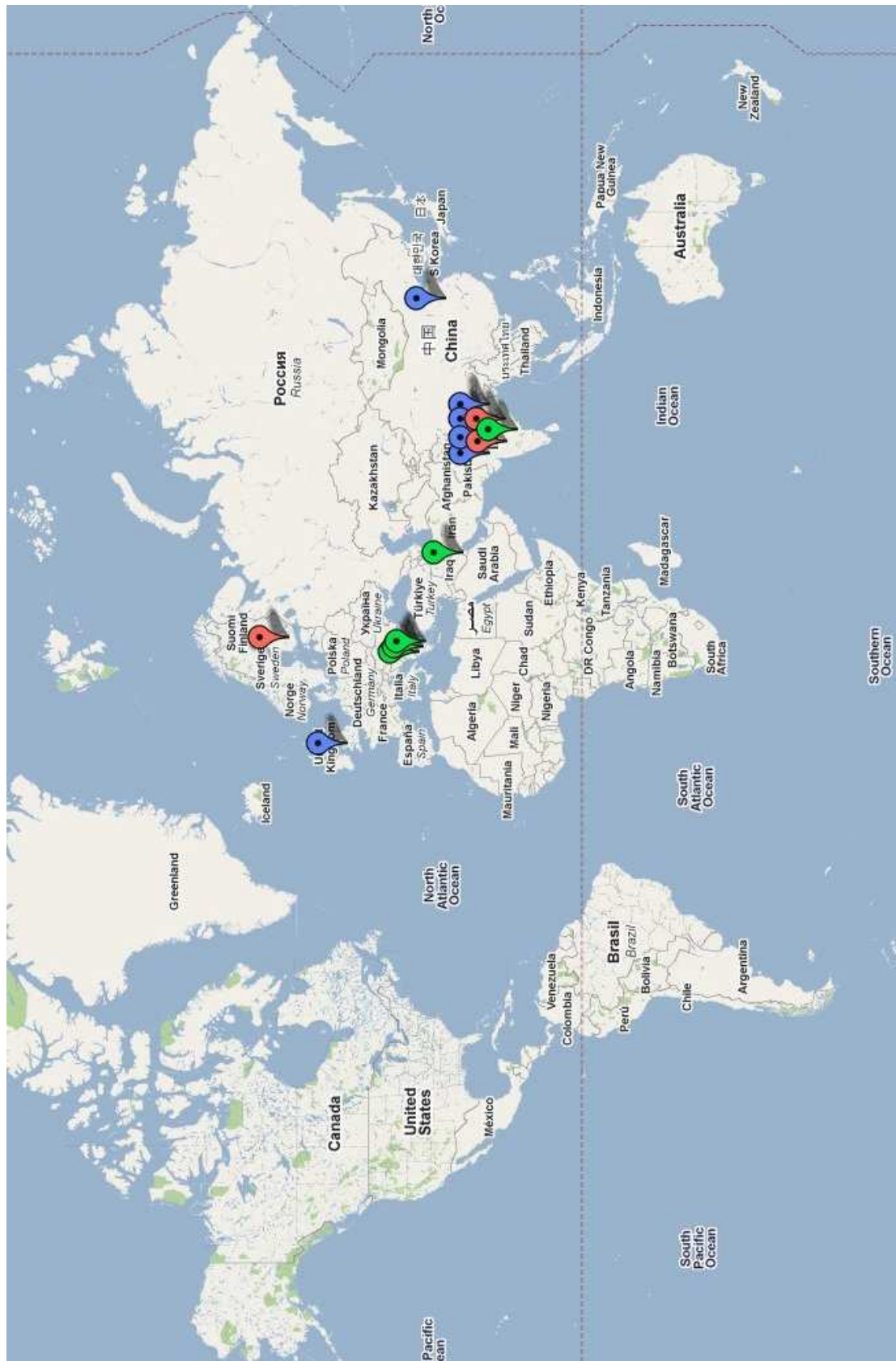
Mapa 1 – Zvířata způsobující přírodní jev

Mapa 2 – Zvířata jako předkové lidí

Mapa 3 – Zvířata jako váhany

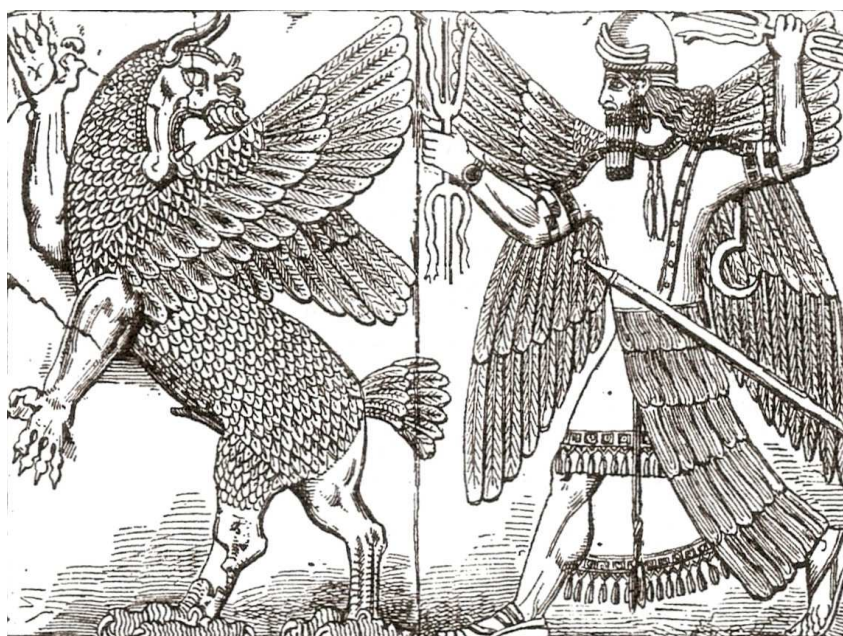
Mapa 4 – Zvířata spojená s nápojem/ rostlinou nesmrtelnosti

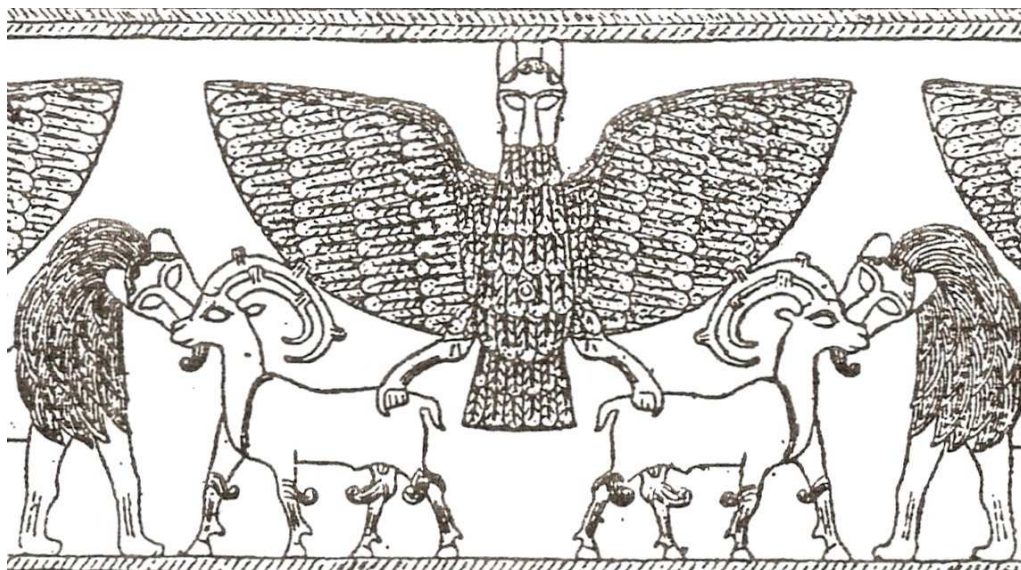
Mapa 5 – Zvířata způsobující zemětřesení

1. Mezopotámie – Apkallu

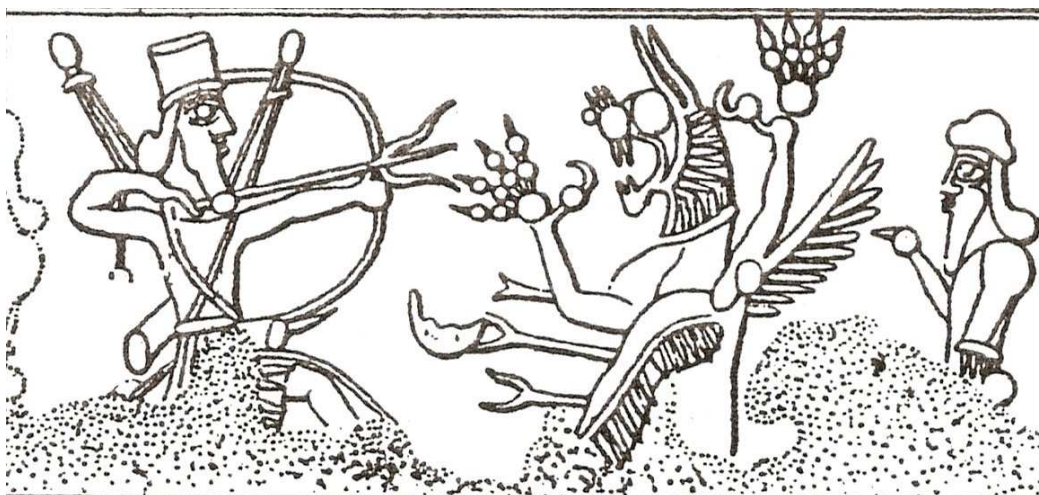
2. Zápás boha s nestvůrou kaduchchú či Ninurty s Anzuem

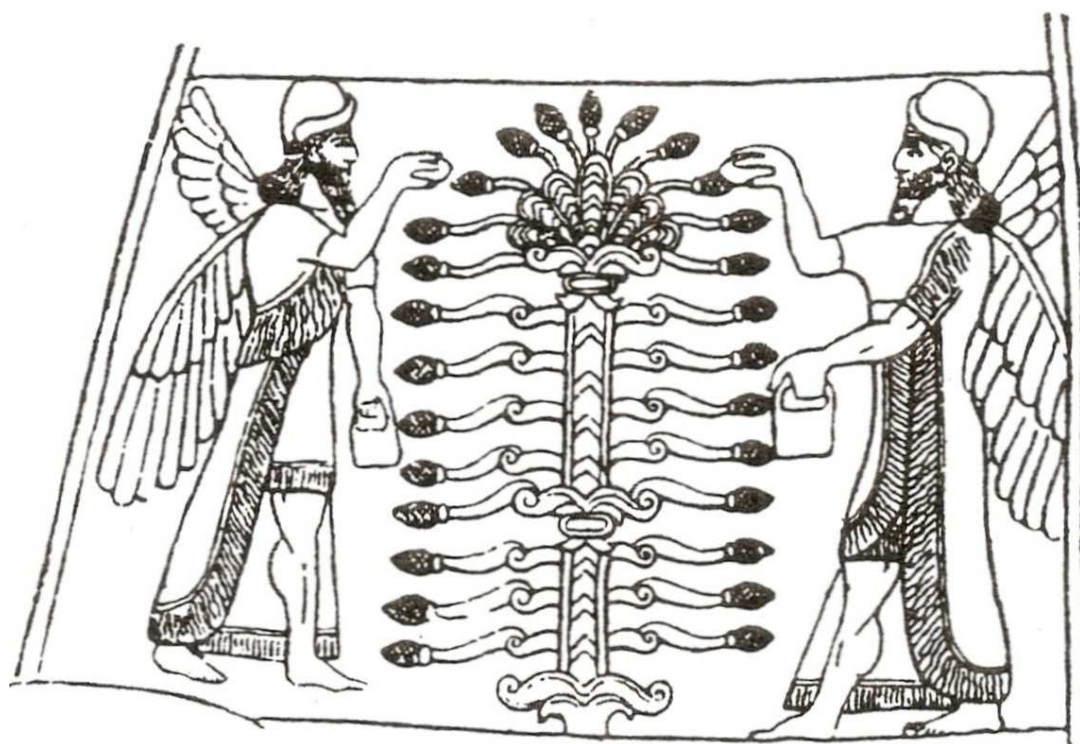
3. Mezopotámie – Anzu

4. Nergal nařizuje démonu jak má potrestat hříšníka

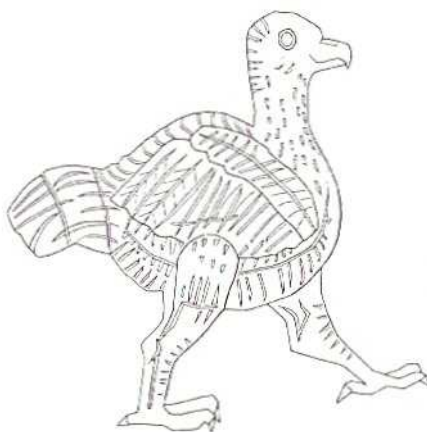
5. Zápas boha s nestvůrou Kuduchchú či Ninurty s Anzuem

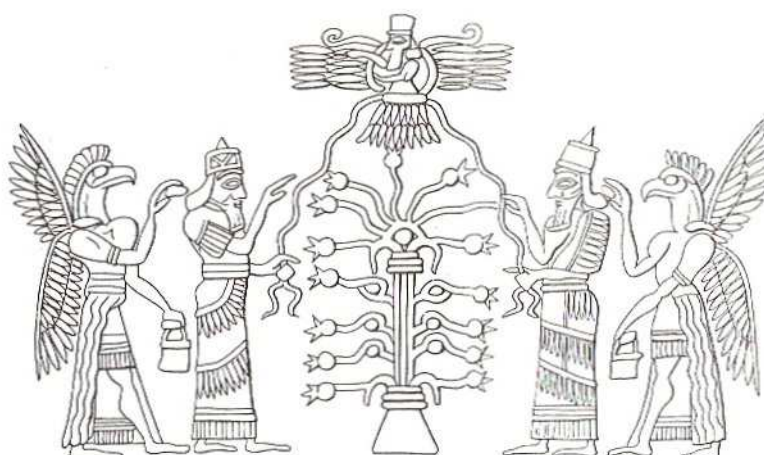
6. Strom života střežený okřídlenými génii

7. Etana a orel

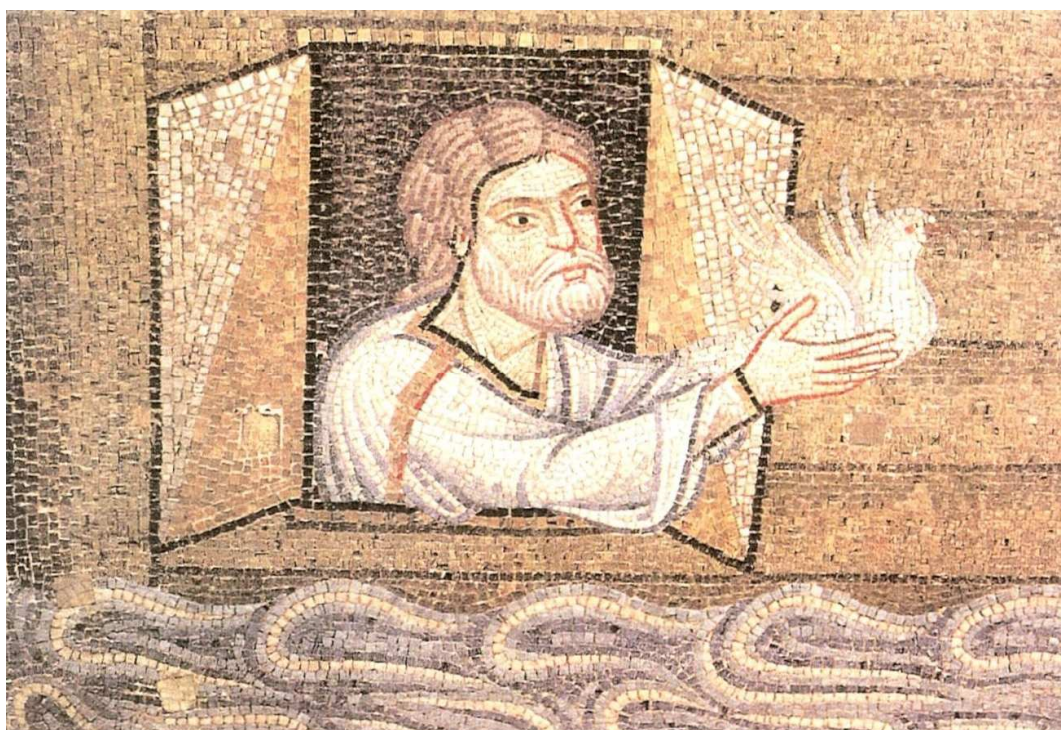
8. Kráčejší pták

9. Gryfové-démoni

10. Bible – Petr a kohout

11. Noe a holubice

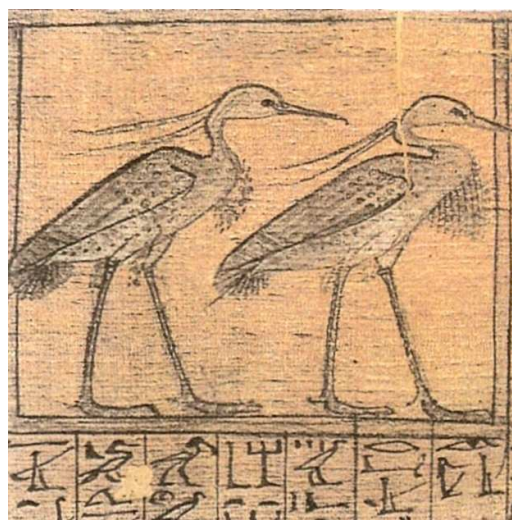
12. Egypt - duše *ba*

13. Egypt – Ba

14. Thovt

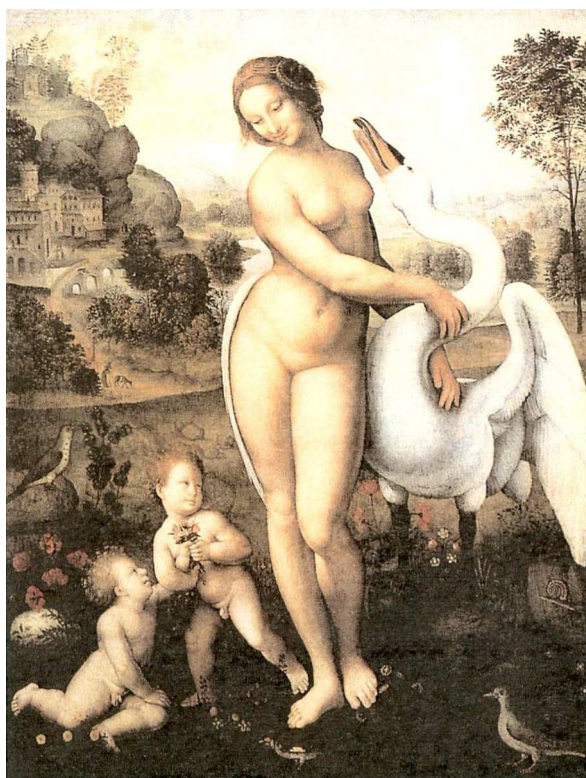
15. Egypt – ibis

16. Hor Egypt

17. Egypt - Benu

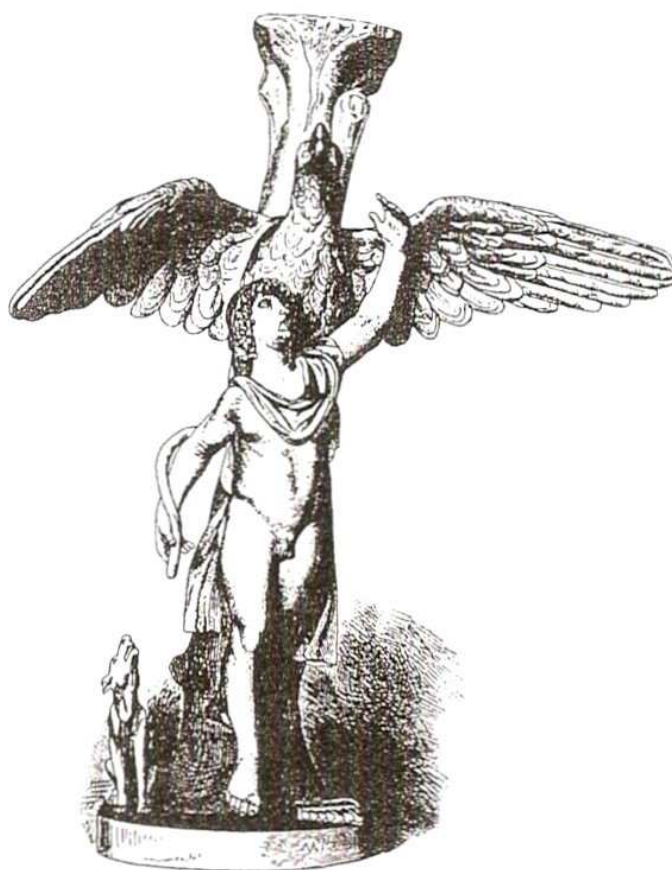
18. Řecko - Léda s labutí

19. Athénina sova

20. Afrodite

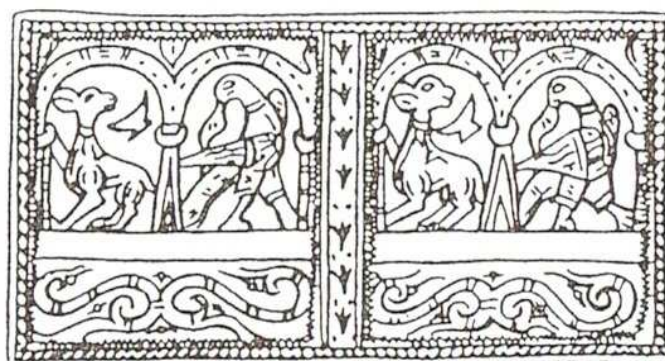
21. Zeus a Ganymedes

22. Keltové Rhiannonini ptáci

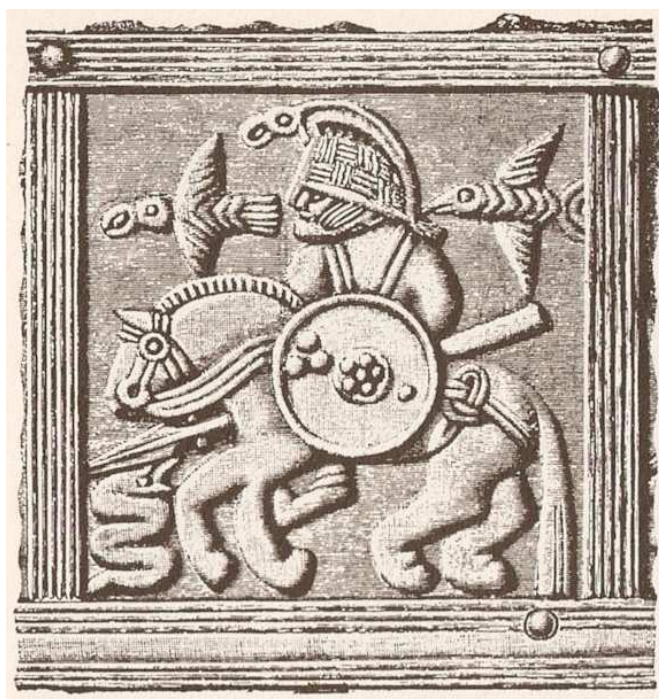
23. Slované – Radegast

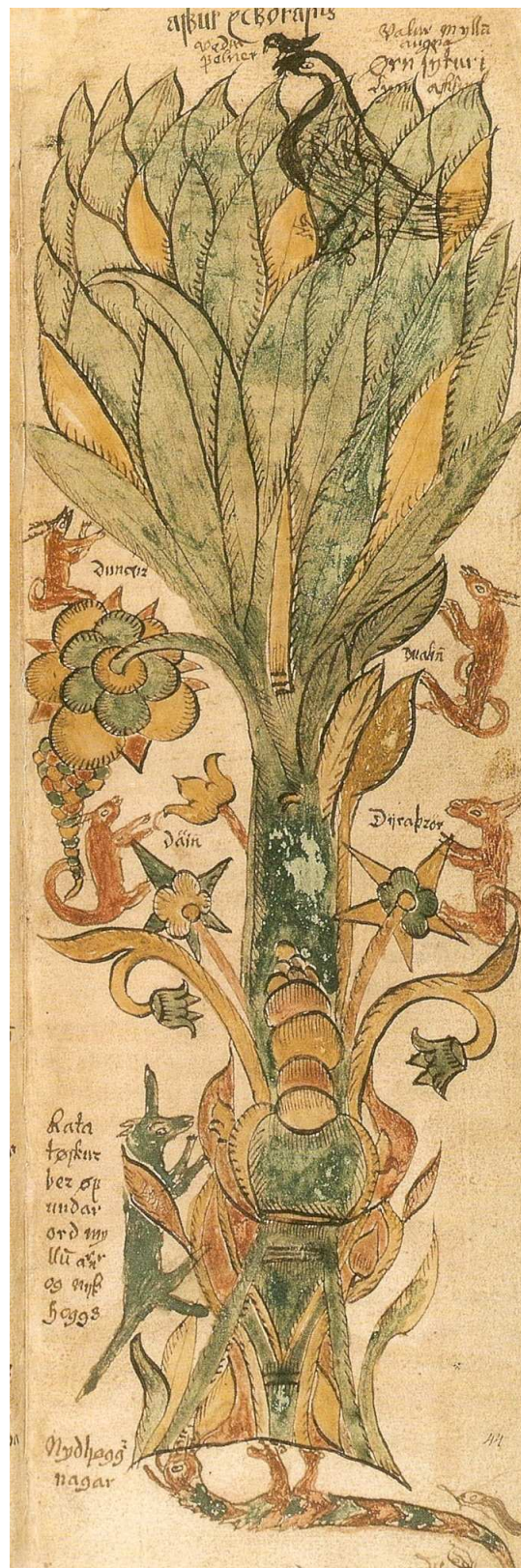
24. Slované

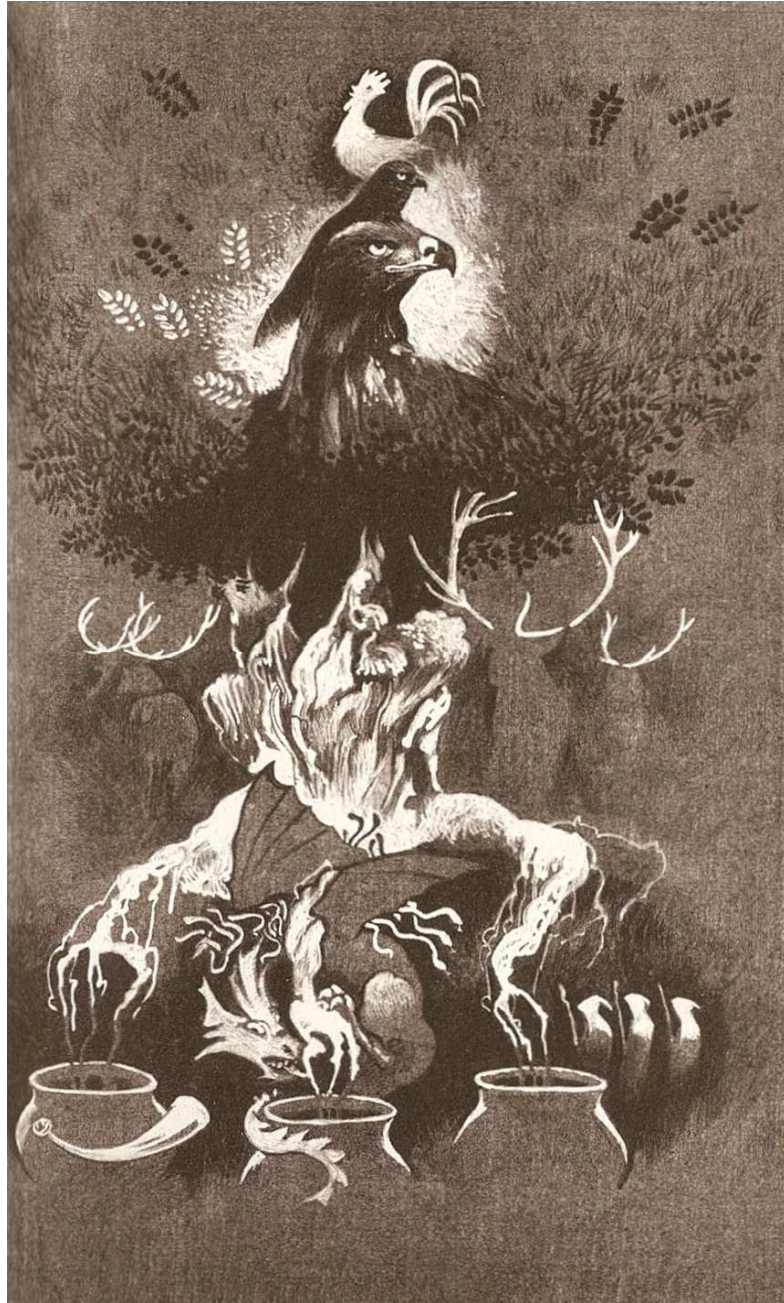
25. Ódinův orel

26. Ódin a havrani

27. Yggdrasil

28. Yggdrasil

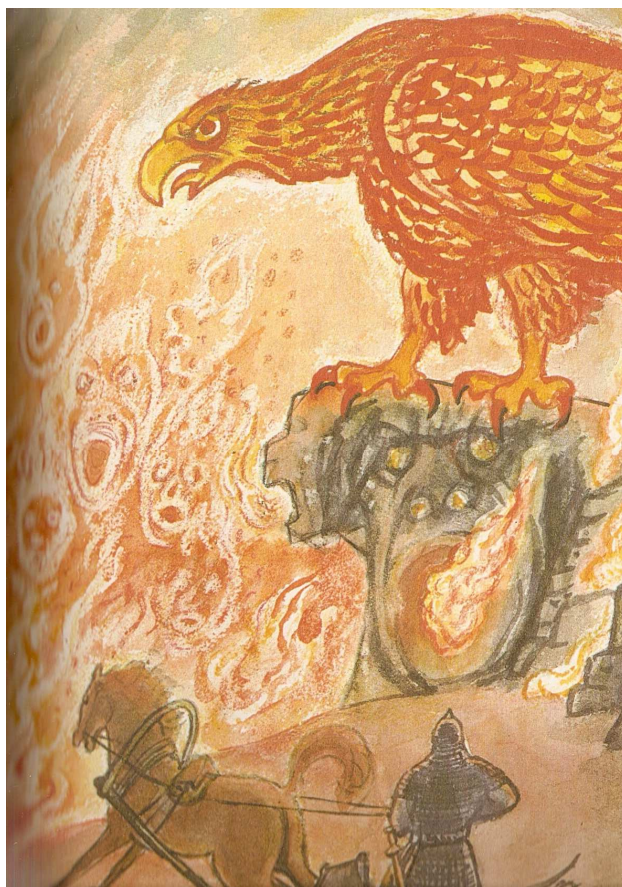
29. Tjazi v orlím rouchu

30. Ódin a havrani Munin a Hugin

31. Finsko - Kalevala

32. Kalevala – Ohnivý orel

33. Persie

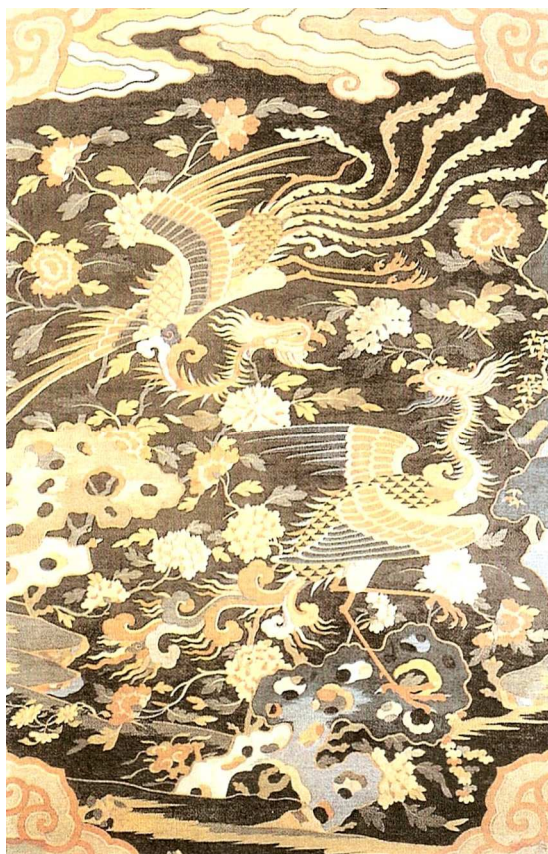
34. Persie – páv

35. Persie

36. Indie – Višnu a Garuda

37. Čína – fénix

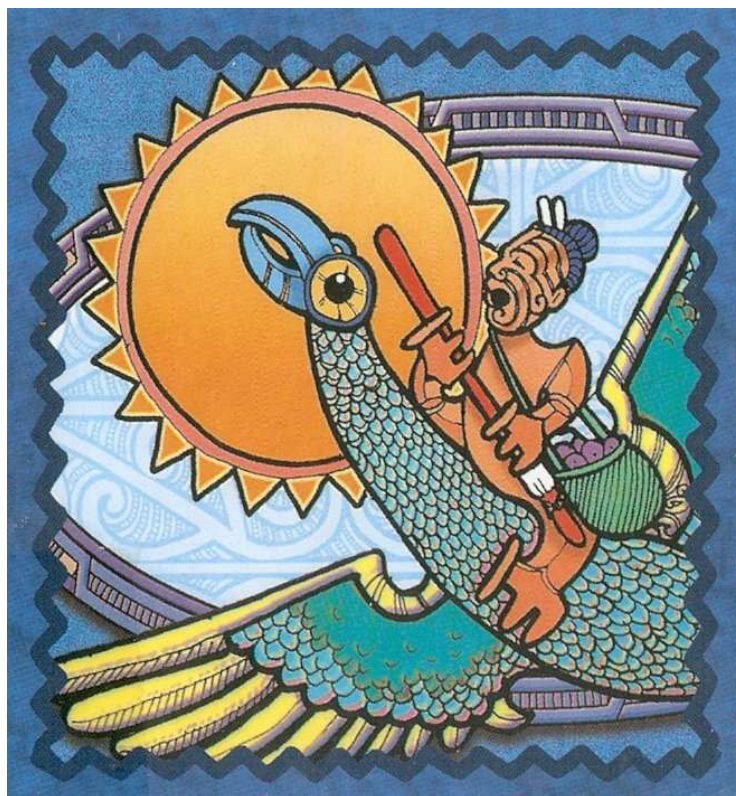
38. Čínská nádoba ve tvaru sovy s opeřeným hadem jako křídlem

39. Čína - Havraní slunce

40. Čína - jeřáb

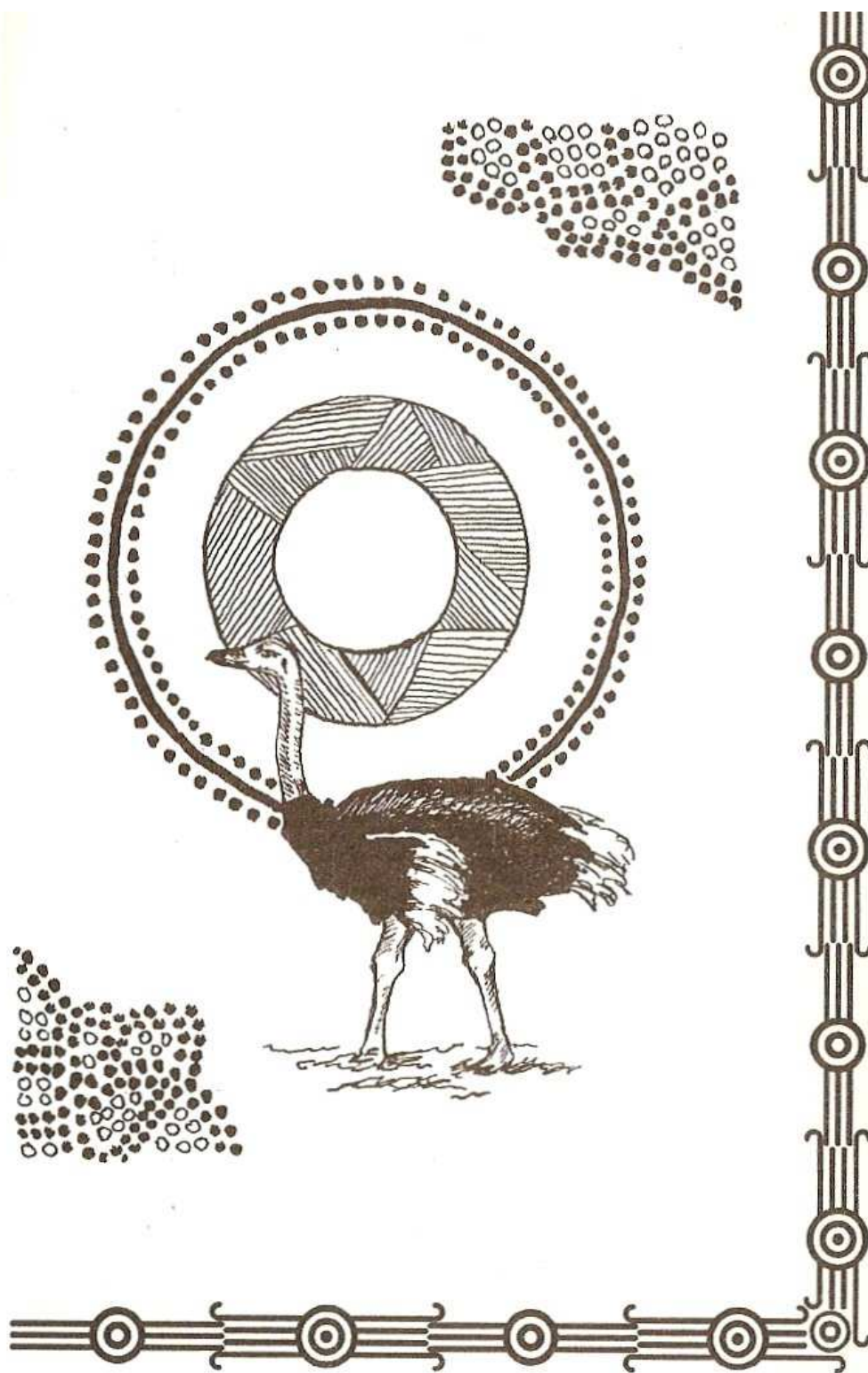
41. Tichomoří

42. Make Make

43. Velikonoční ostrov

44. Austrálie

45. Severní Amerika

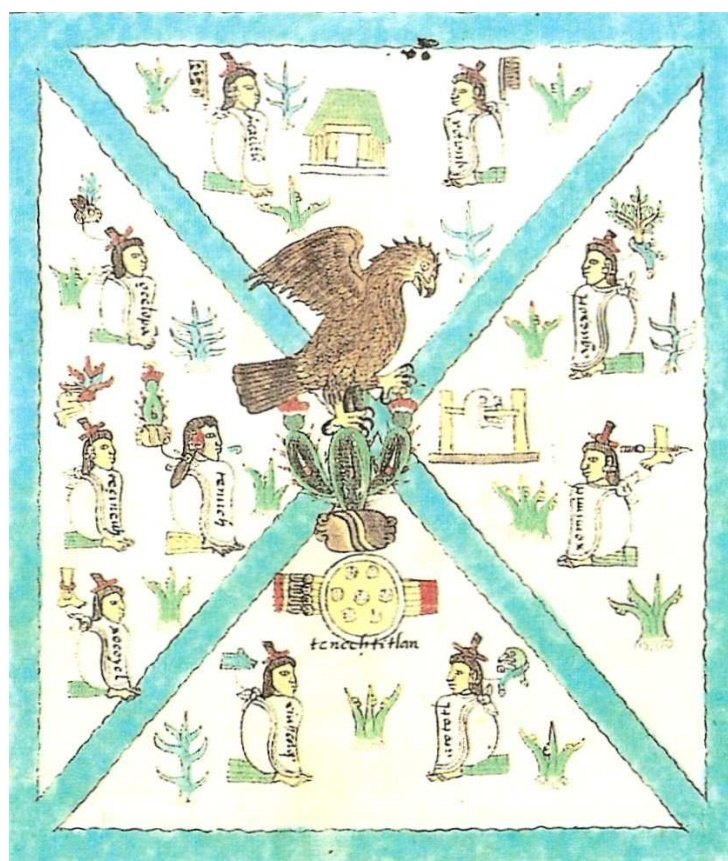
46. Havran - Haidové

47. Kwakiutlové

48. Bouřňák s hady působícími blesky

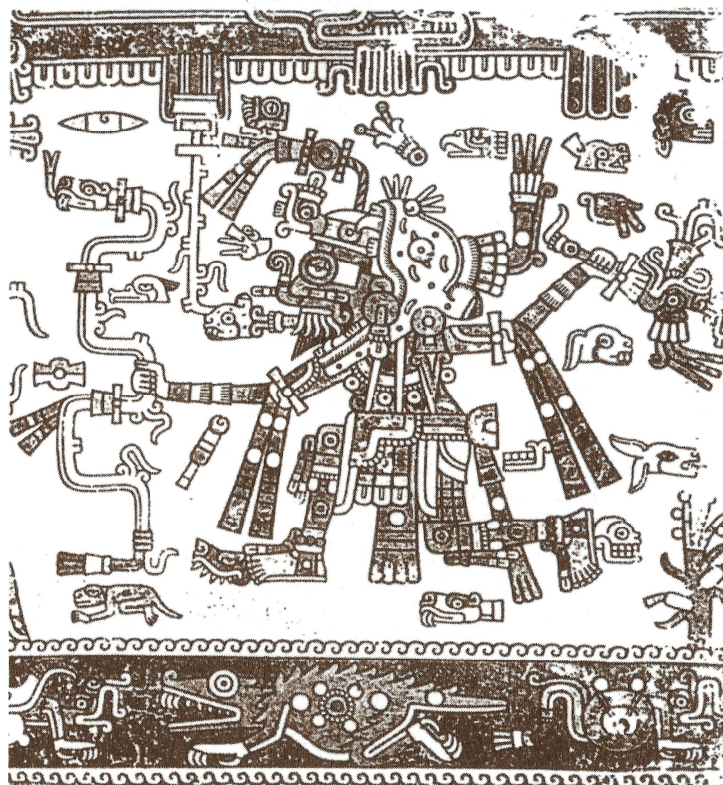
49. Aztékové – Huitzilopochtliho zjevení

50. Papoušek arara

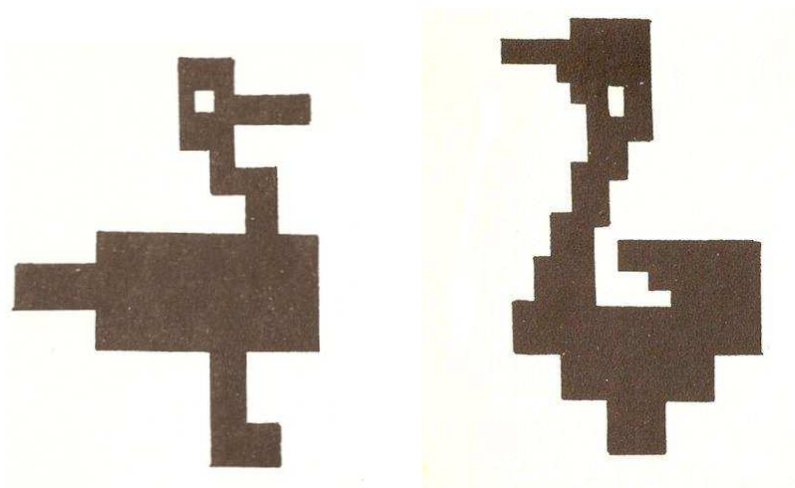
51. Mezoamerika – strom života

52. Aztékové - Tlaloc

53. Aztékové - Huitzilopochtli

54. Inkové - symbol boha Viracochy

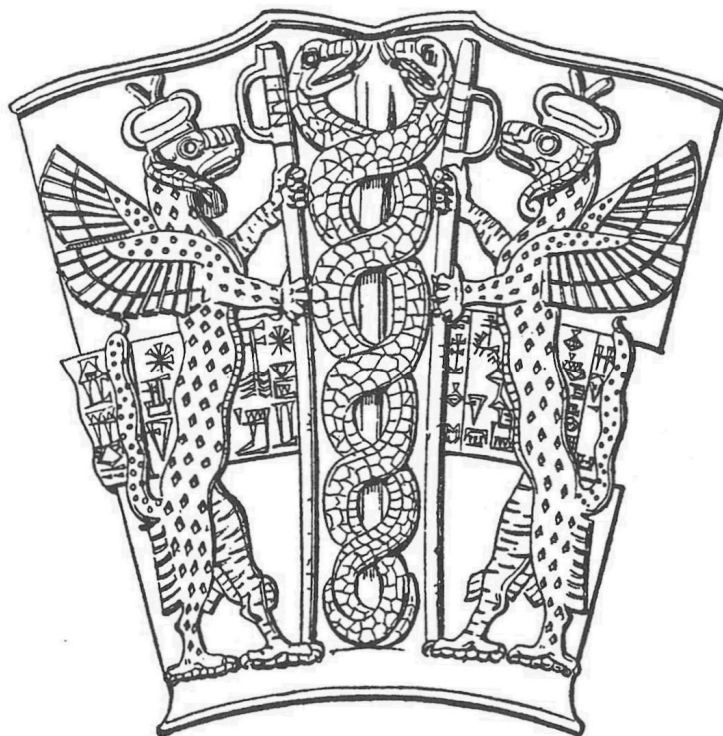
55. Inkové - Dvouhlaví duhový hadi

56. Chimů

57. Inkové

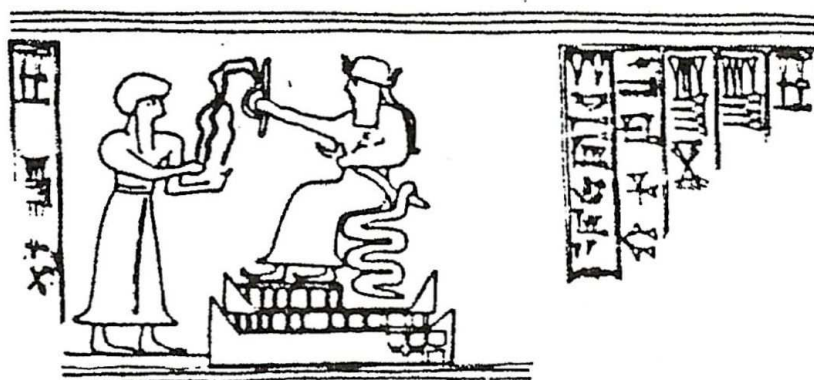
58. Sumer - had jako symbol boha Ningišzidy

59. Ningišzida vede svého chráněnce k bohu Enkimu, sedícímu na trůnu se symboly proudících vod

60. Akkadští démoni s hadíma nohama

61. Elamský bůh-had

62. Elam

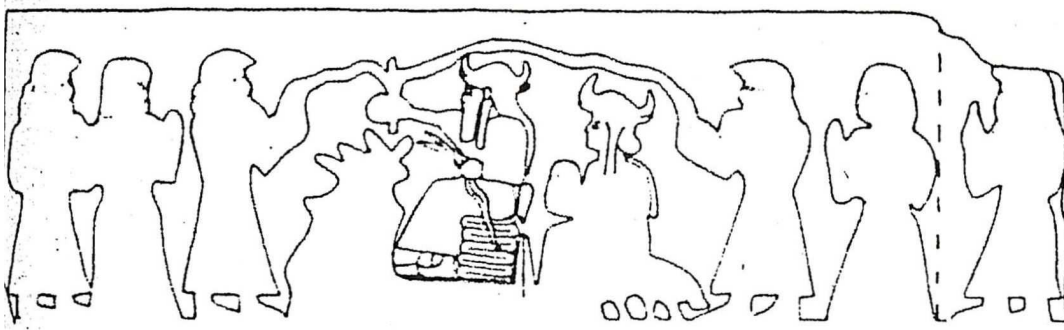
63. Elam

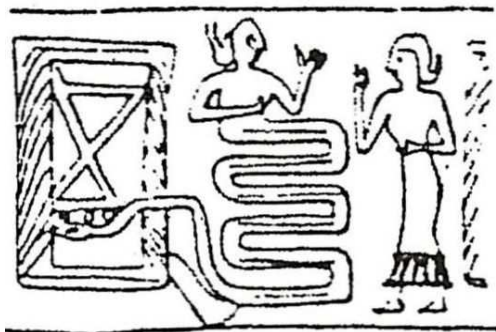
64. Elam

65. Elam

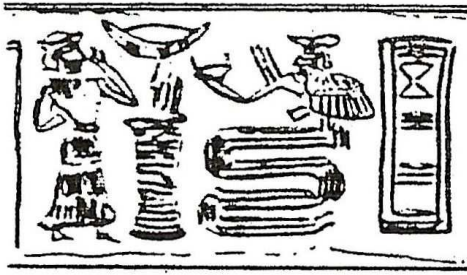
66. Elam

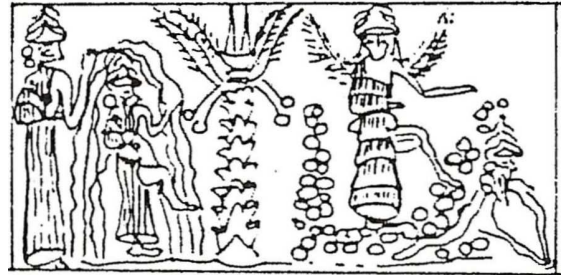
67. Akkad

68. Akkad

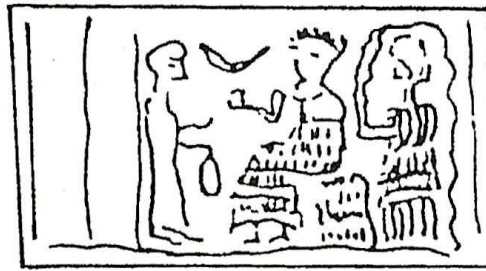
69. Akkad

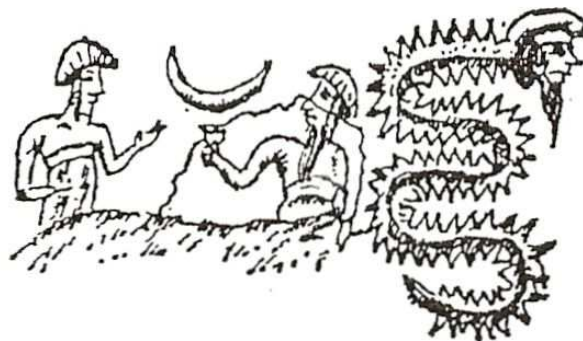
70. Akkad

71. Akkad

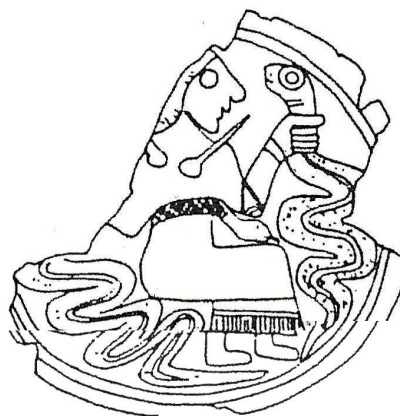
72. Elam

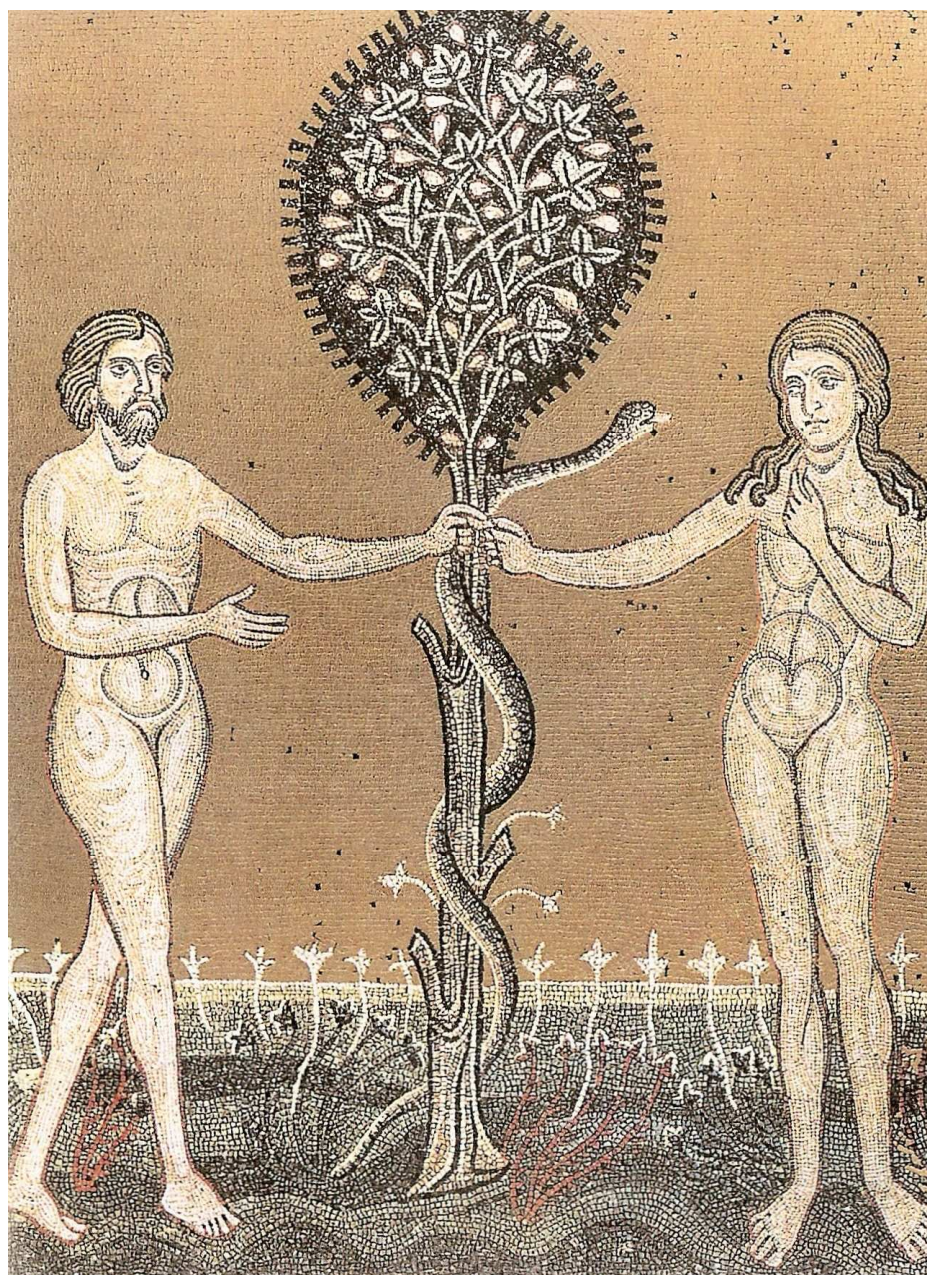
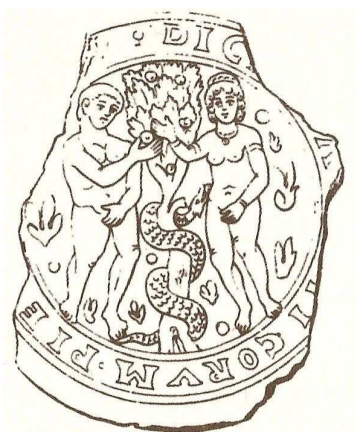
73. Mezopotámie

74. Elam

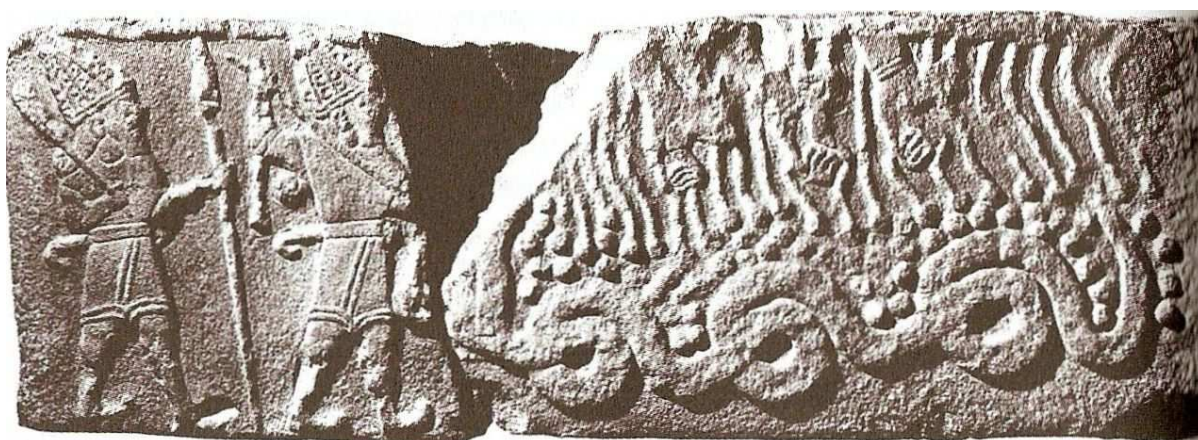
75. Elam

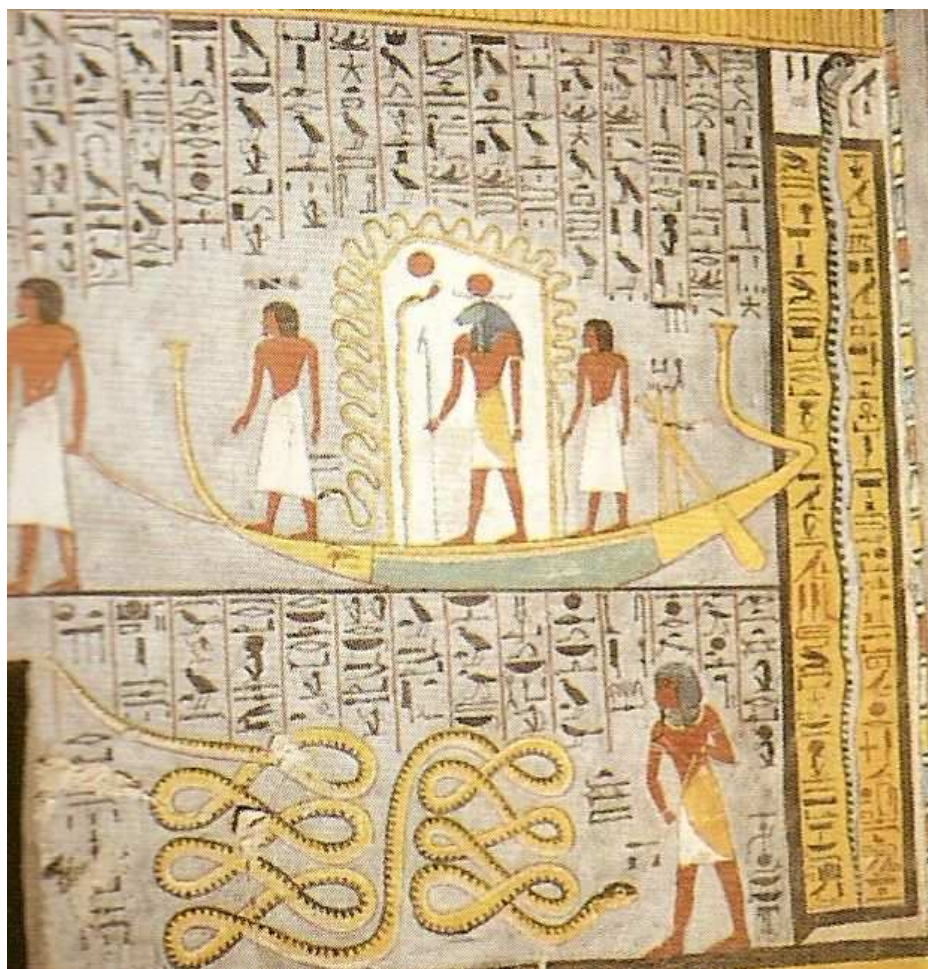
76 a 77. Bible - Had na Stromu poznání dobrého a zlého

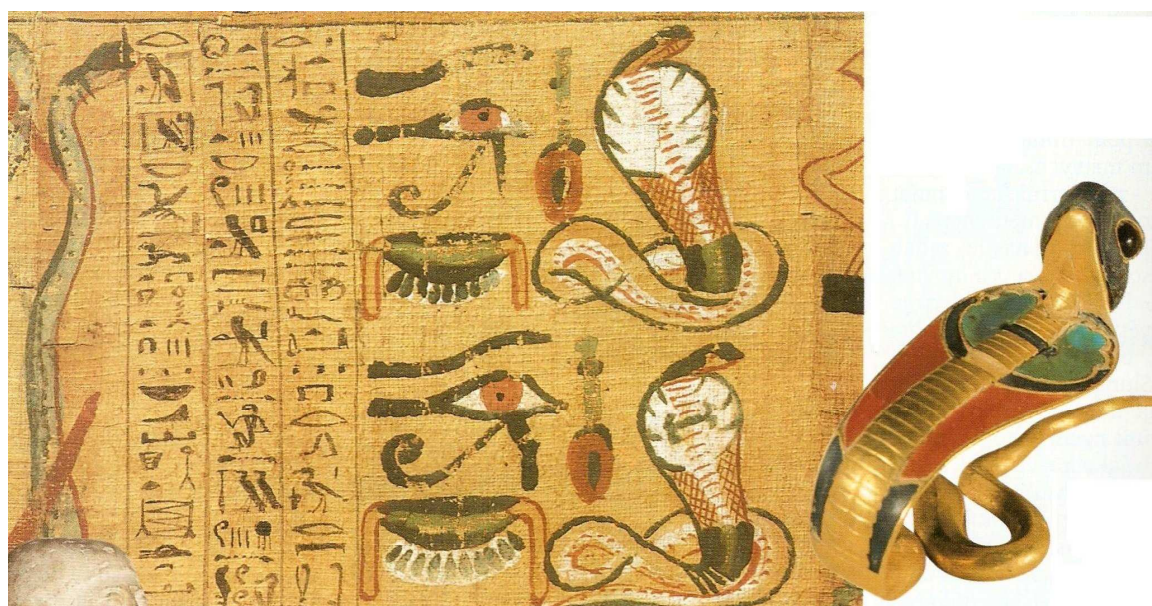
78. Orel zápasící s hadem

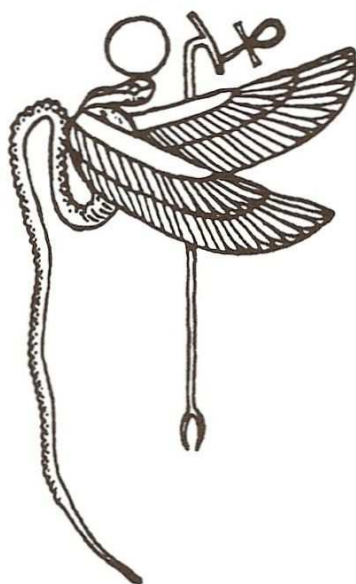
79. Chetitě – boj hada Illujankaše s Bohem bouře

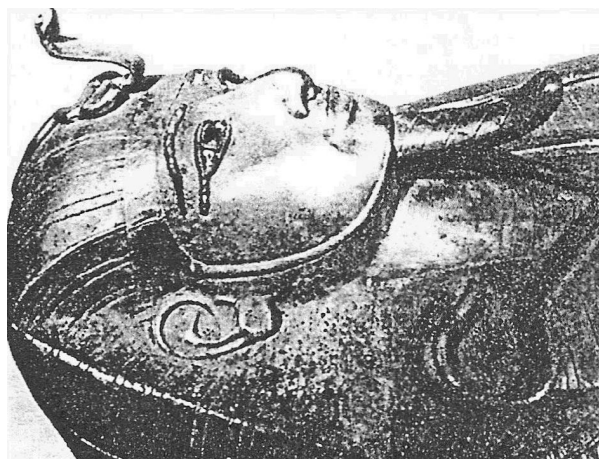
80. Egypt - Apop ohrožující slunečního boha Rea

81. Egypt - Vadžet a Apop

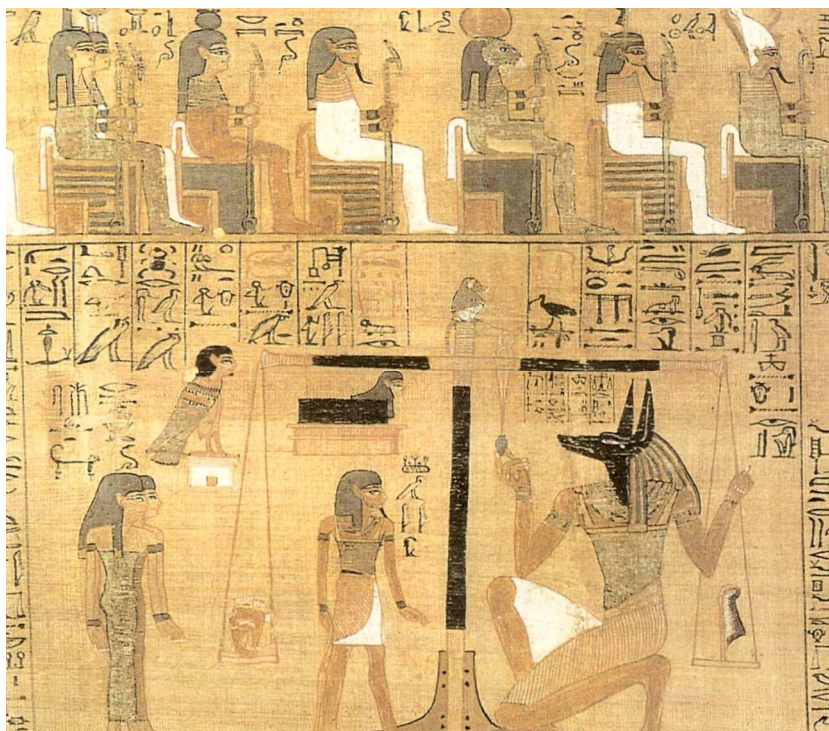
82. Vadžet v podobě okřídlené kobry se slunečním kotoučem, berlou a znakem života

83. Ochranná kobra na posmrtné masce krále Pasbachaenniuta I.

84. Koruny egyptských králů s ochrannou kobrou

85. Egypt - Podsvětní soud

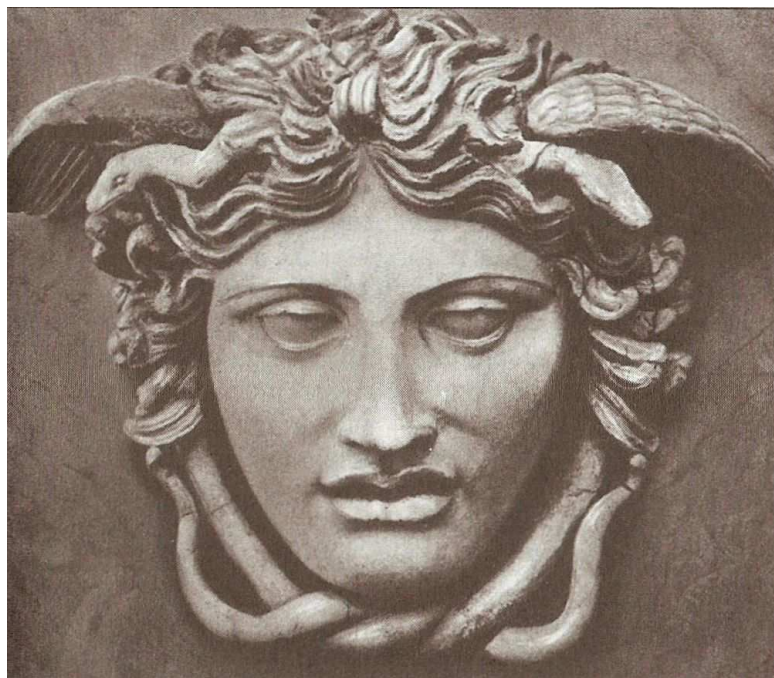
86. Řecko - had jako symbol boha Aesculapia

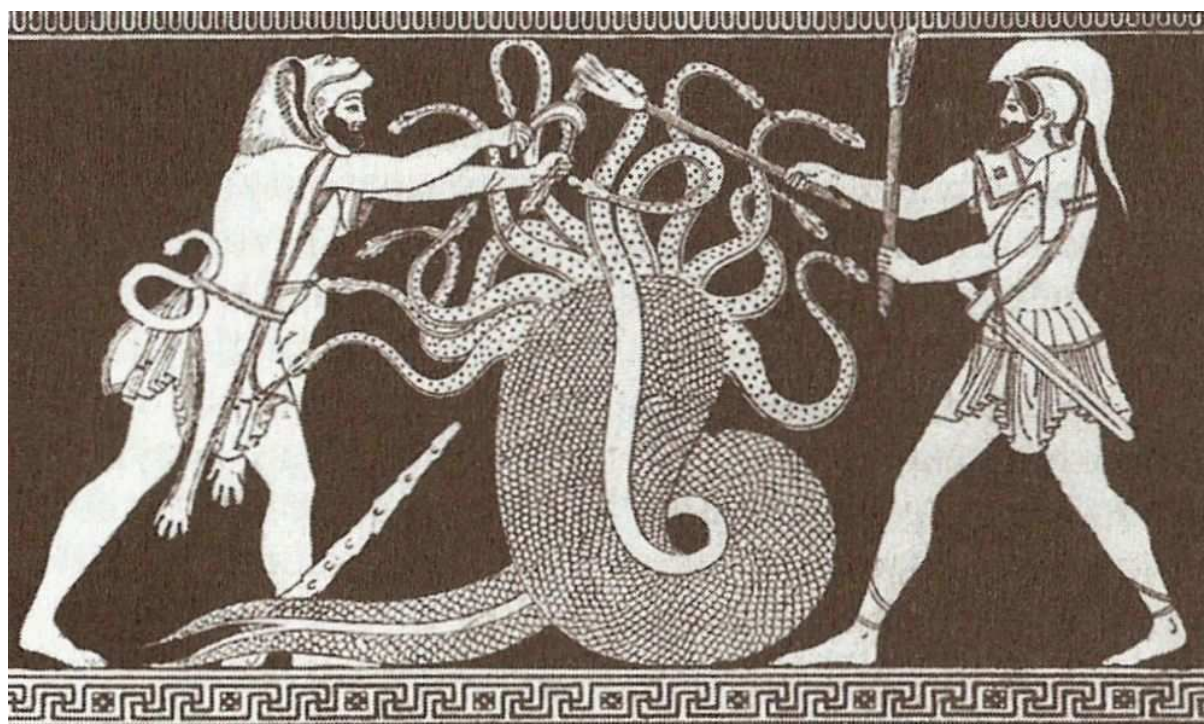
87. Asklépios a jeho hadí hůl

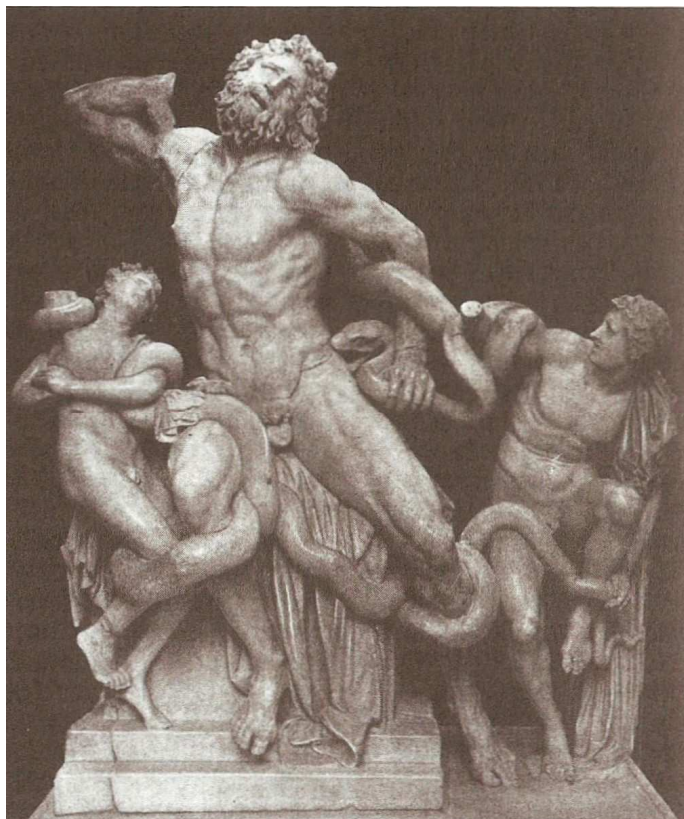
88. Hygieia

89. Gorgona Medúsa

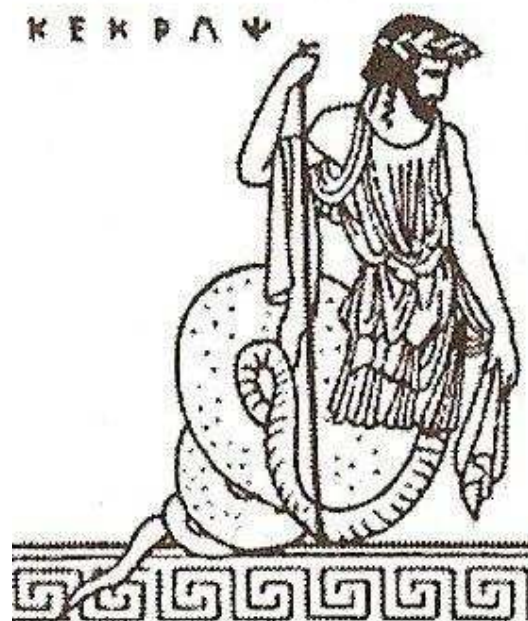
90. Hérakles v boji s Hydrou

91. Mořští hadi Porkes a Chariboia rdousí Laokoóna a jeho syny

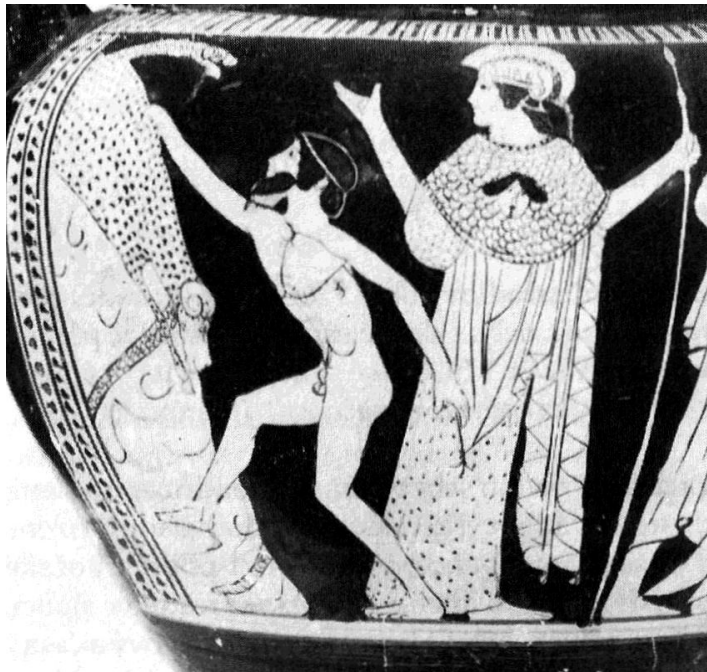
92. Chiméra

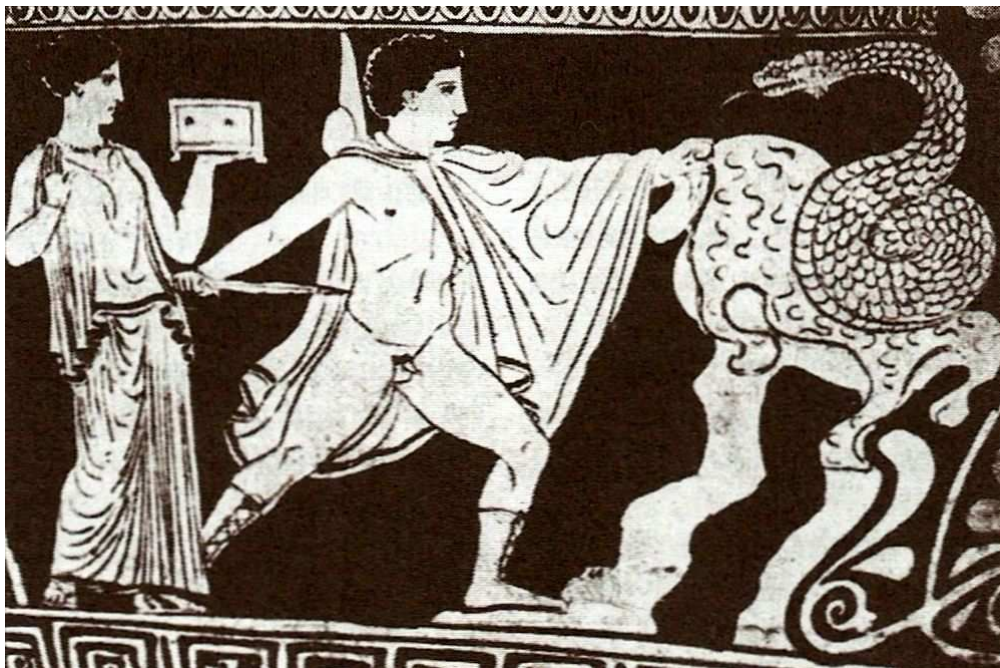
93. Kekrops

94. Achelóos zápasí s Héraklem

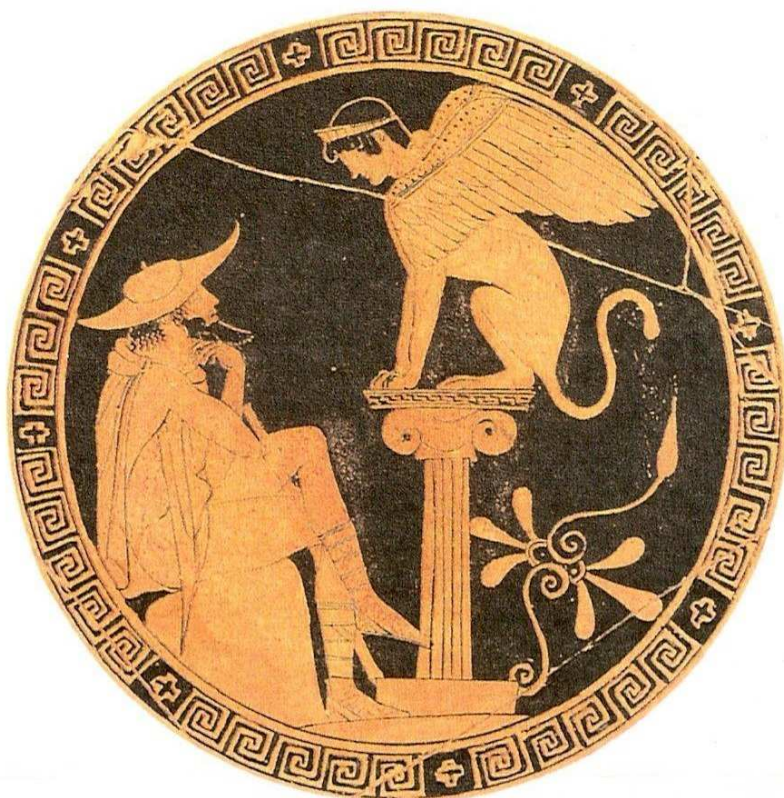
95. Iáson se zmocňuje zlatého rouna

96. Iáson a Médeia bojují s hadem střežícím zlaté rouno

97. a 98. Kadmos zabíjí Áreova hada

99. Řecko

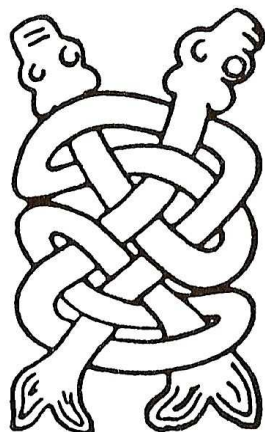
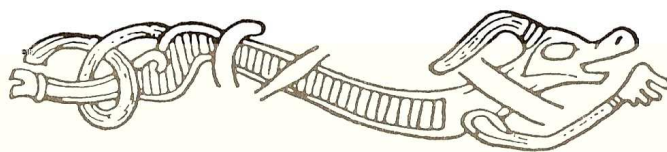
100. Keltové - Cernunnos

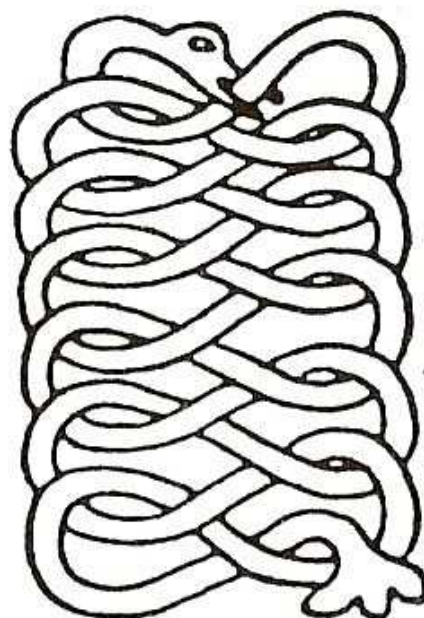
101. Taranis

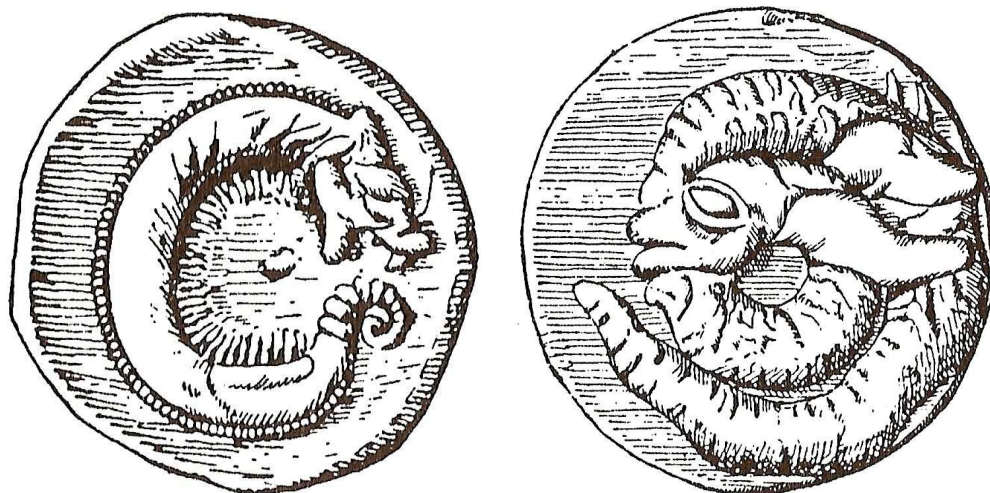
102. Teutates (Mars)

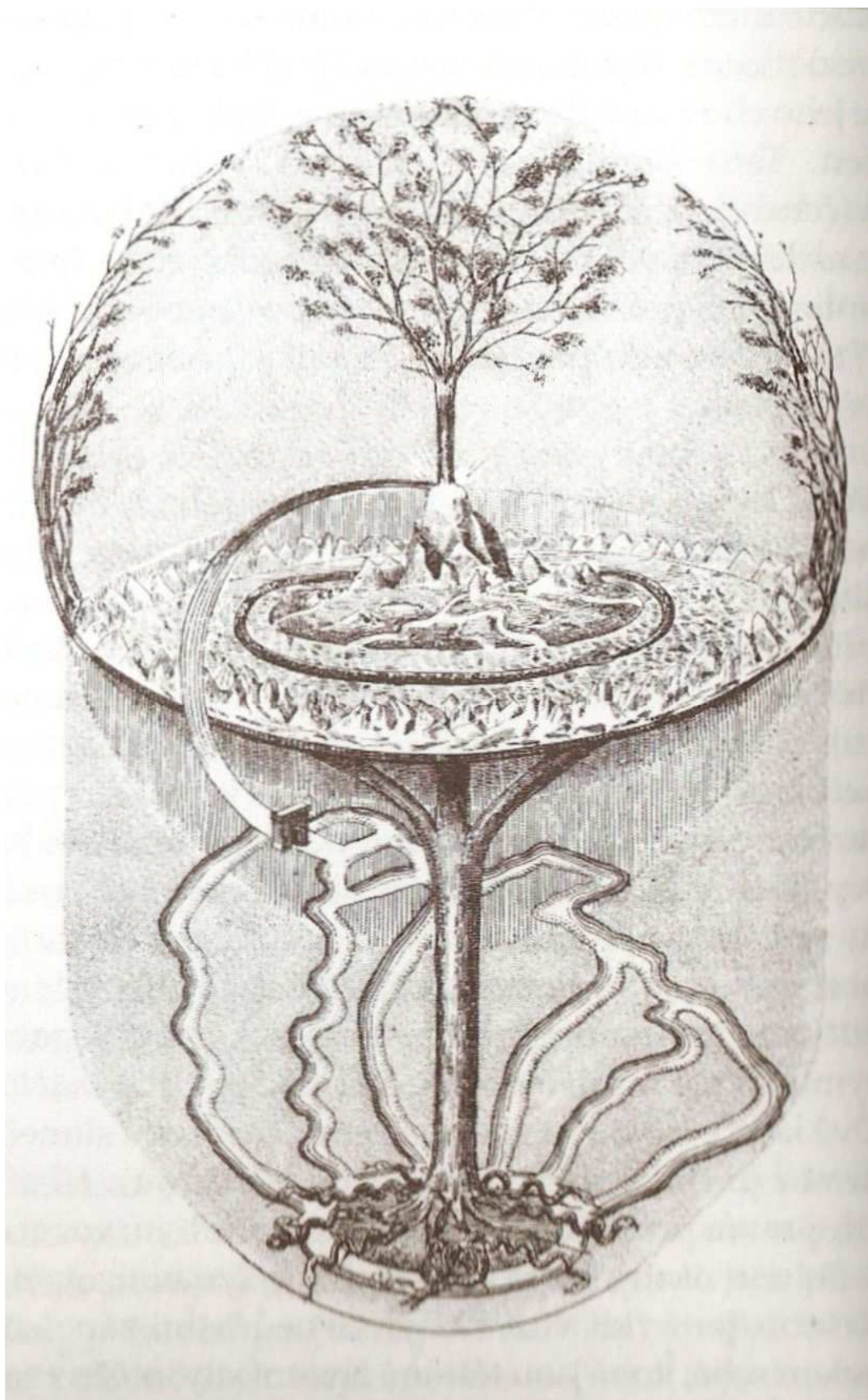
103. Keltské ornamenty

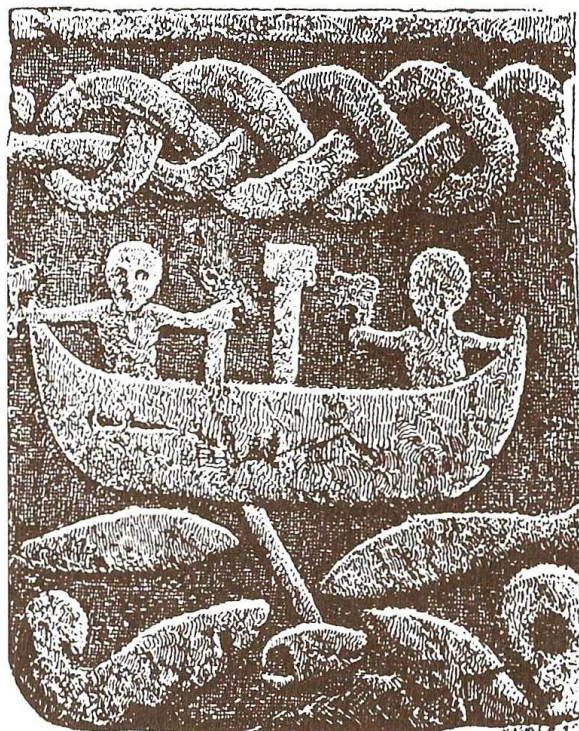
104. Keltské ornamenty

105. Keltské mince s hady

106. Severská mytologie – Yggdrasil s hady u kořenů a Jörmungand obepínajícím zemi

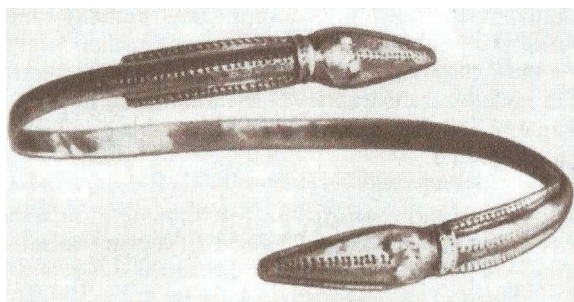
107. a 108. Tór Iovící Jörmunganda

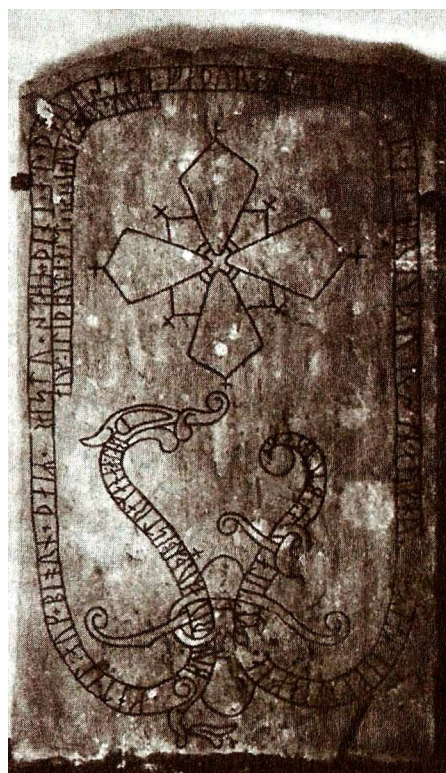
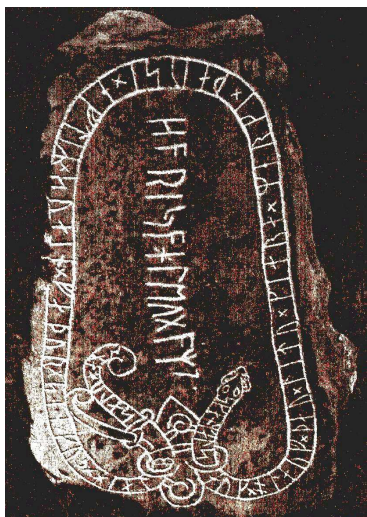
109. Spona

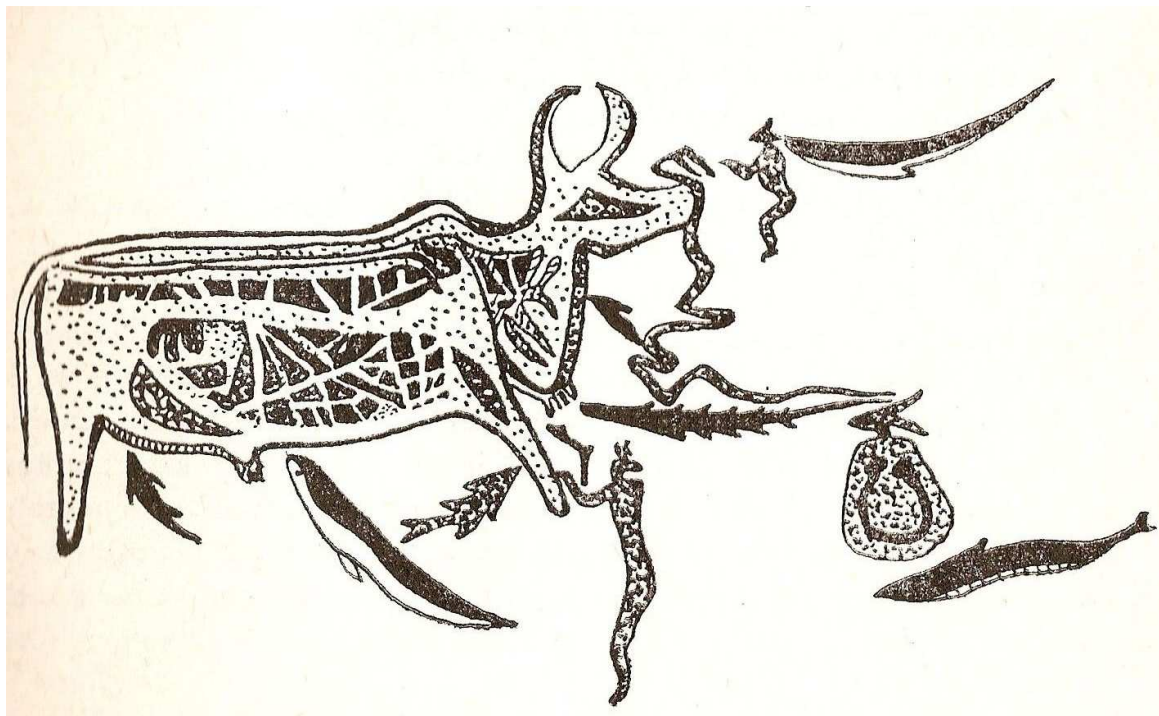
110. Ornament

111. Náramek ve tvaru hada

112. Runové kameny. Runový nápis je umístěn na těle hada.

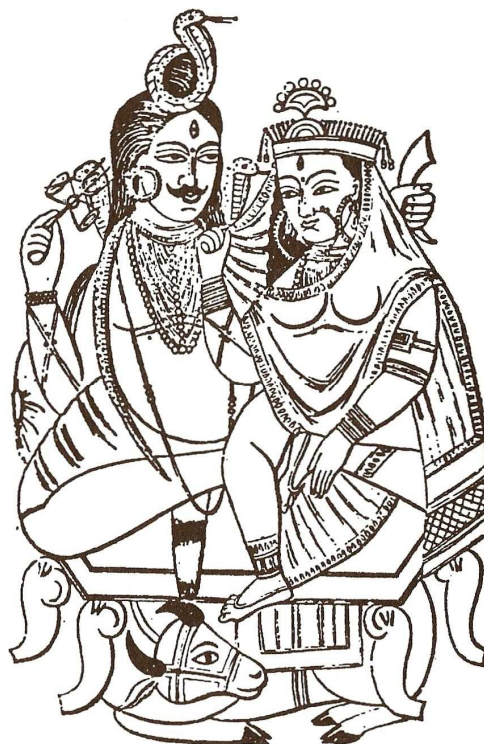
113. Afrika – Blesk v podobě hada před tlamou dešťového býka

114. Bůh Višnu jako udržovatel vesmír

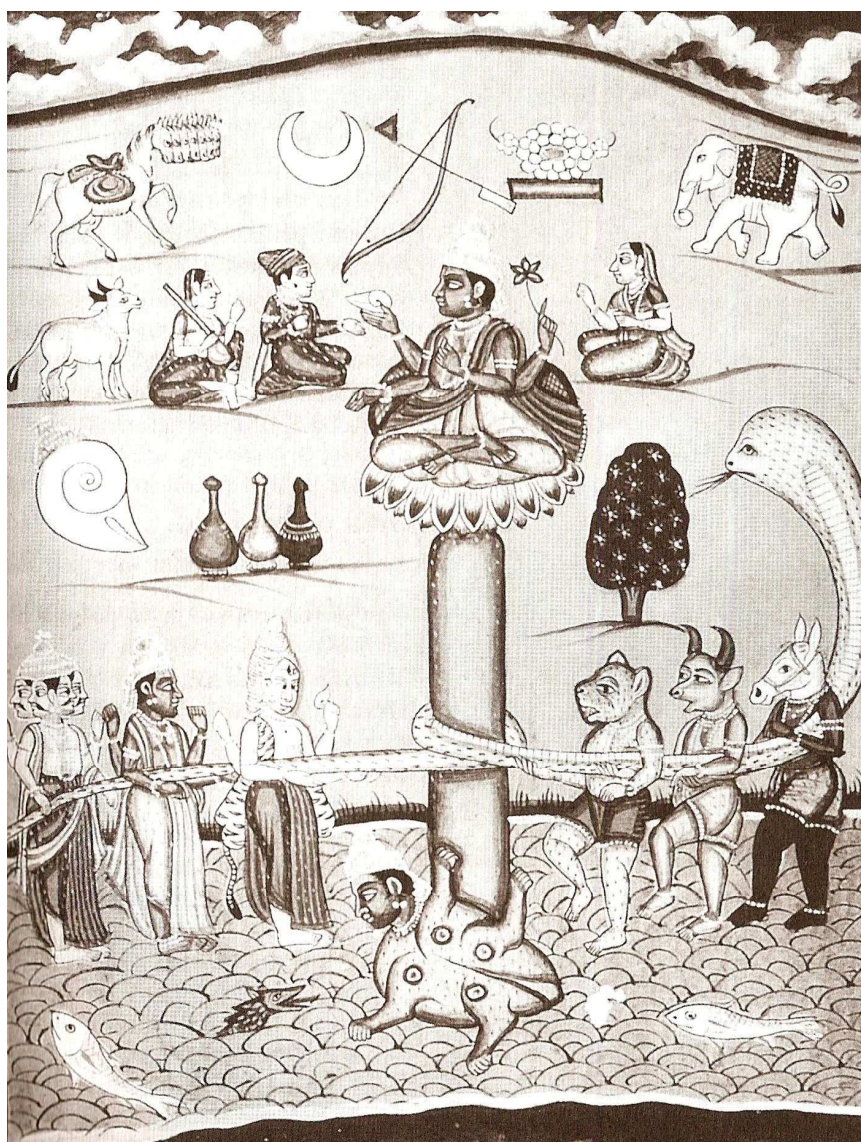
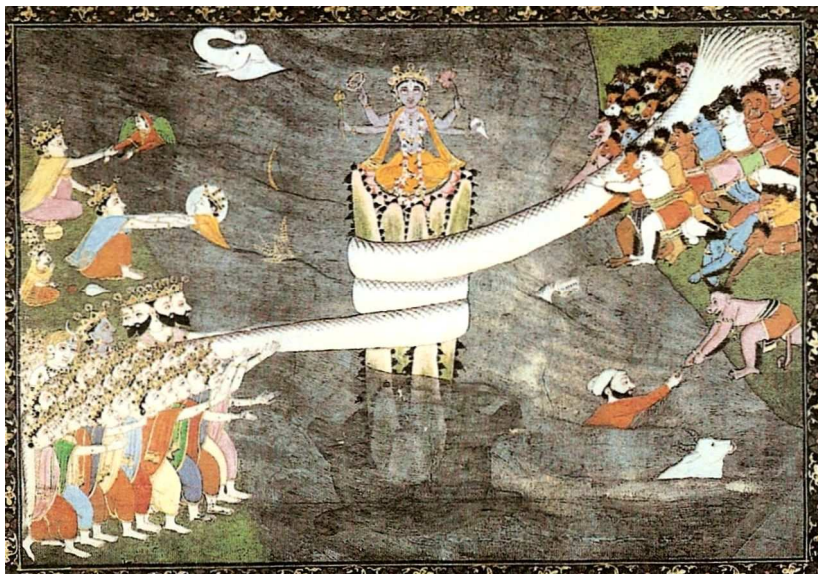
115. Hadí vládce Kálija v souboji s božským dítětem Kršnou

116. Šiva a Párvatí

117. Vládkyně hadů Manasa

118. a 119. Had Vásuki při stloukání mléčného oceánu

120. Buddha sedící na nágovi

121. Buddha střežený kobrou Muchalindou

122. Čína – Fu-si a Nü-kua

123. Čínské znamení roku Hada

124. Austrálie - Yurlunggur

125. Had Škrtič

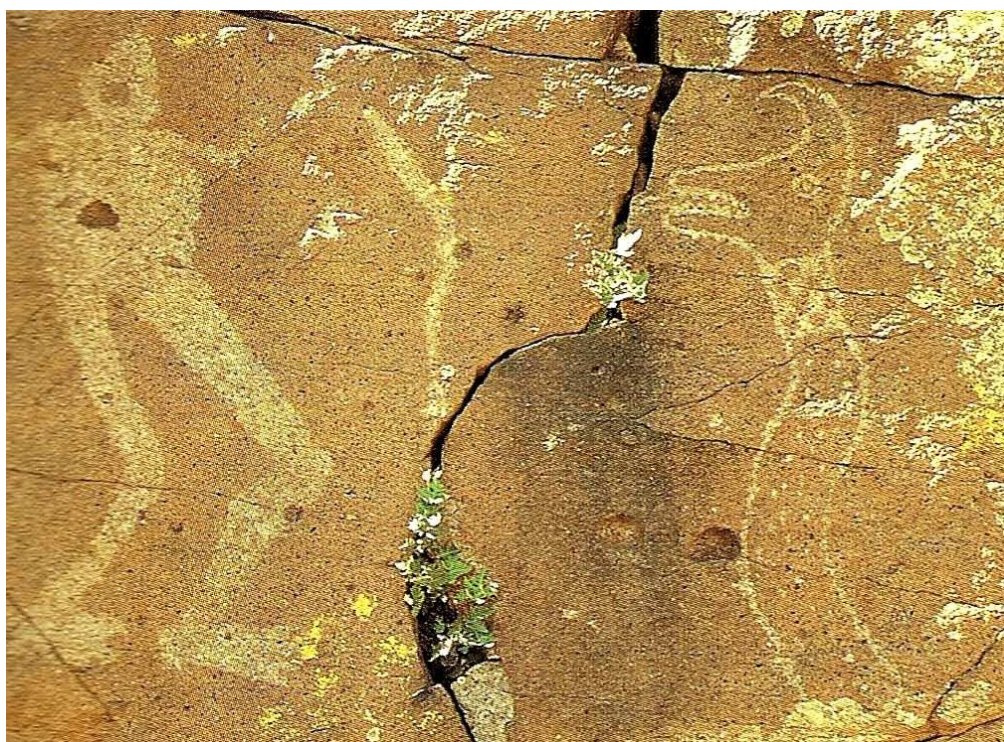
126. Severní Amerika - Mišipeše

127. a 128. Velká hadí mohyla lidu Hopewell, kterou před více než 2000 lety vytvořili lidé kultury Hopewell na úzké vyvýšenině poblíž Cincinnati v Ohiu. Vyvýšenina je dlouhá 440m. Had má stočený ocas a zdá se, jako by měl v ústech vejce. V mytologii některých indiánských kmenů existuje božstvo zvané Rohatý had či Vodní nestvůra, které je považováno za strážce všech zdrojů života, zejména vody.

129. Bárka měsíčního srpku, had zde vyjadřuje symbol znovuzrození

130. Palraiuk – had s chocholem
 vystává na skále v Galisteo Basin v poušti na jih od Santa Fe v Novém Mexiku. Jedná se o dílo Tewa Pueblanů, kteří v této oblasti sídlili od konce 13.století až do povstání proti Španělům roku 1680.

131. Střední Amerika – otisk razidla

132. Aztékové – Quetzalcoatl

133. Aztécký kalendářní kámen znázorňující mýtus o stvoření. Kámen obepínají dva hadi. Antropologické muzeum Mexico City.

134. Quetzalcoatl, Teotihuacan

135. Quetzalcoatl a Tlaloc, Pyramida Quetzalcoatla Teotihuacan

136. Quetzalcoatl. Antropologické muzeum Mexico City. Rekonstrukce Chrámu Quetzalcoatla v Teotihuacanu.

137. Quetzalcoatl a Tlaloc, Pyramida Quetzalcoatla Teotihuacan

138. Aztékové – Chicomecoatl „Sedm hadů“

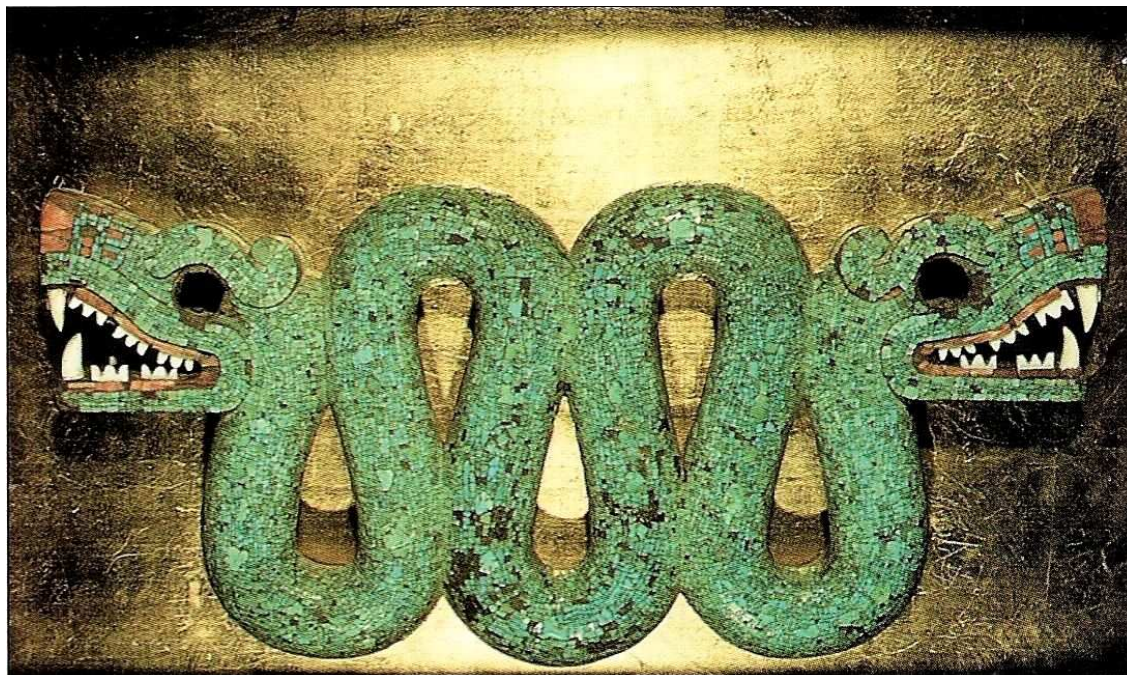
139. Aztékové – Coatlicue „Hadí sukně“

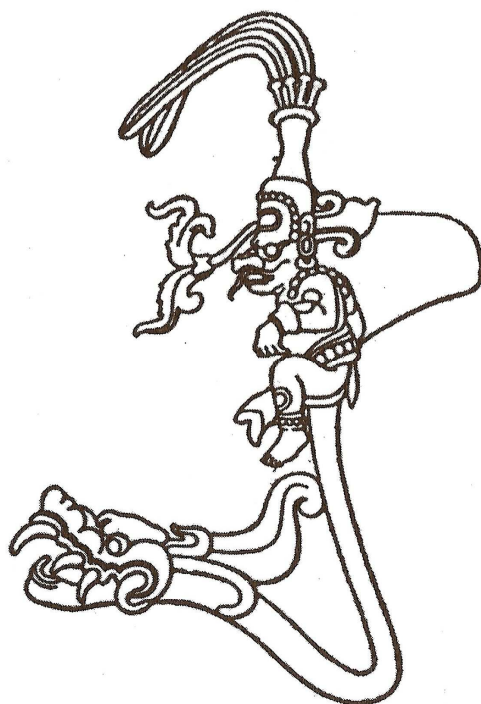
140. Aztékové – Bůh VII

141. Quetzalcoatl

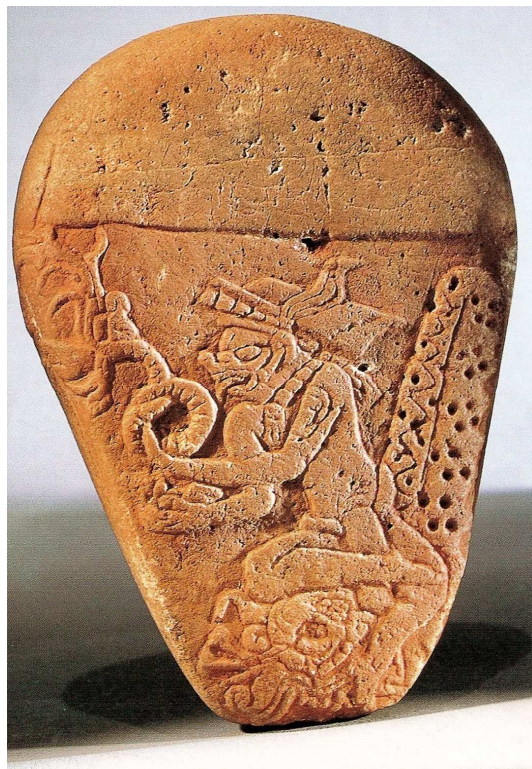
142. Aztékové - Xiuhtecuhtli

143. Mayský Bolon Dzucab

144. Mayové - Chaac

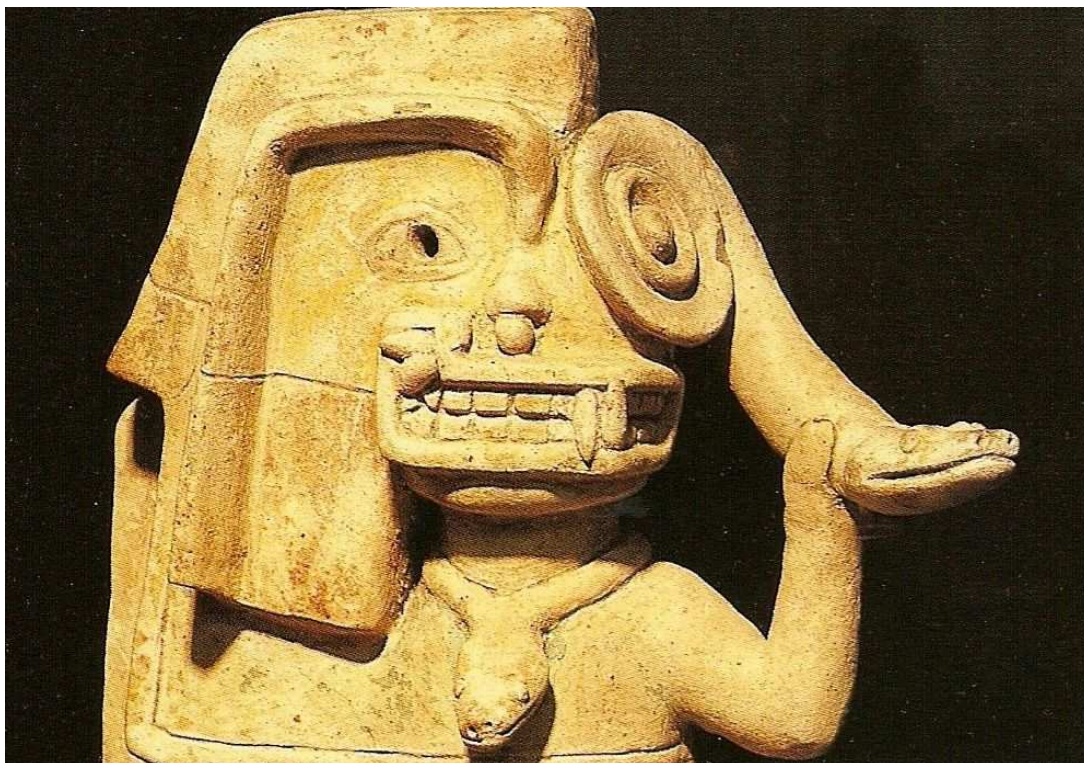
145. Mayové - Itzamna

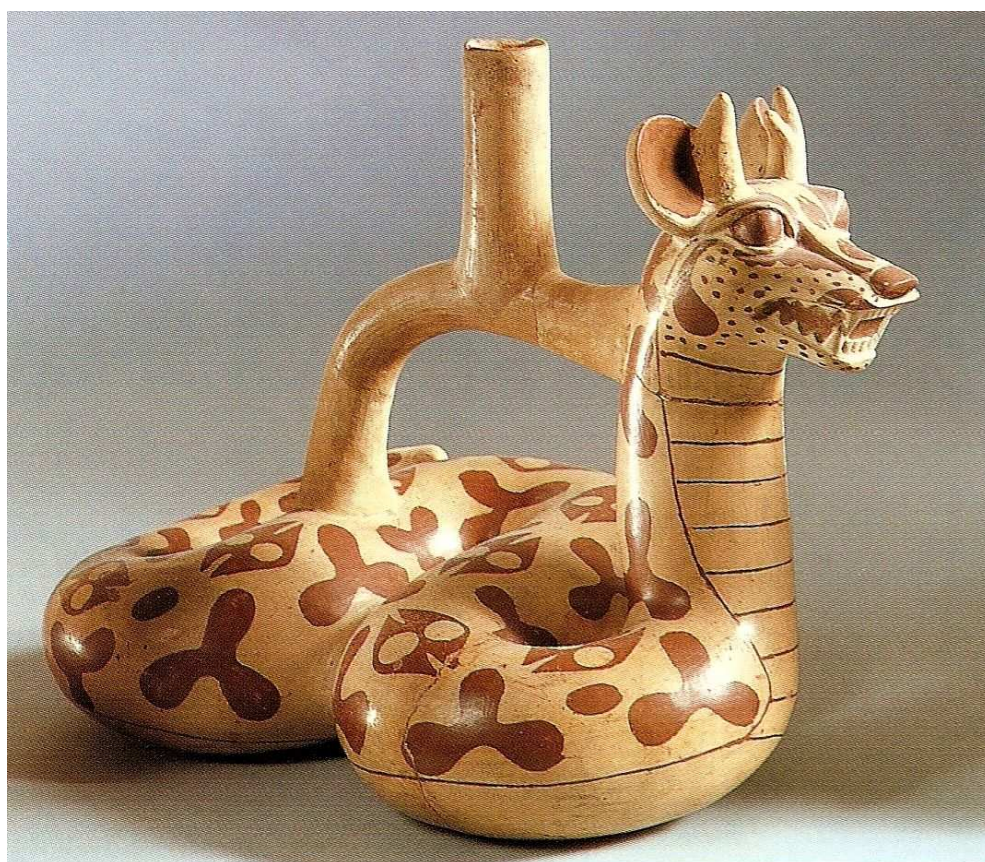
146. Had jako mayský posvátný předek

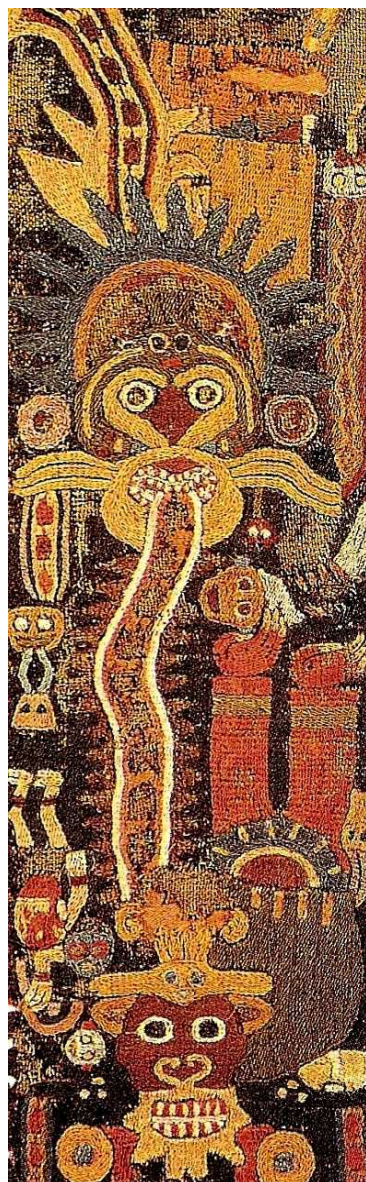
147. Jižní Amerika – kamenný had

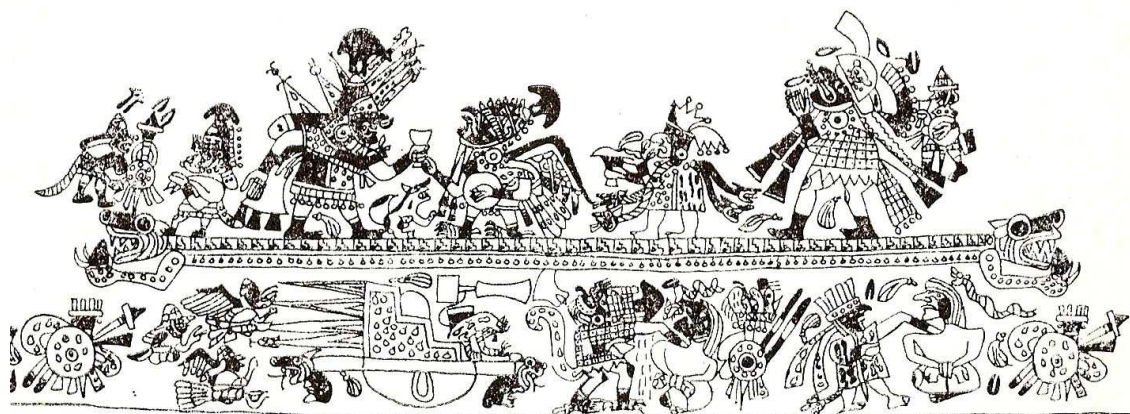
148. Socha hadího božstva

149. Hadí bůh s tesáky

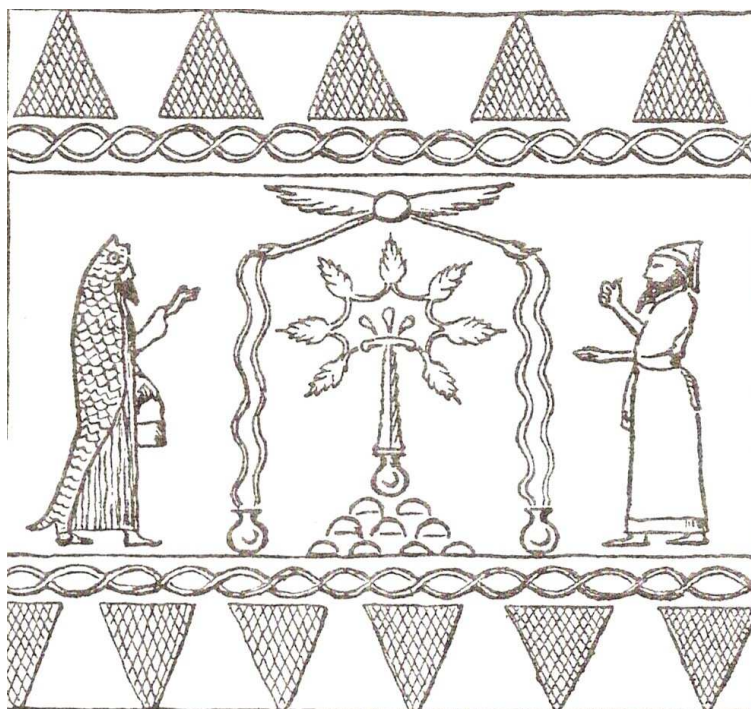
150. Skvrnitá bytost

151. Ai Apaec – kultura Chimú

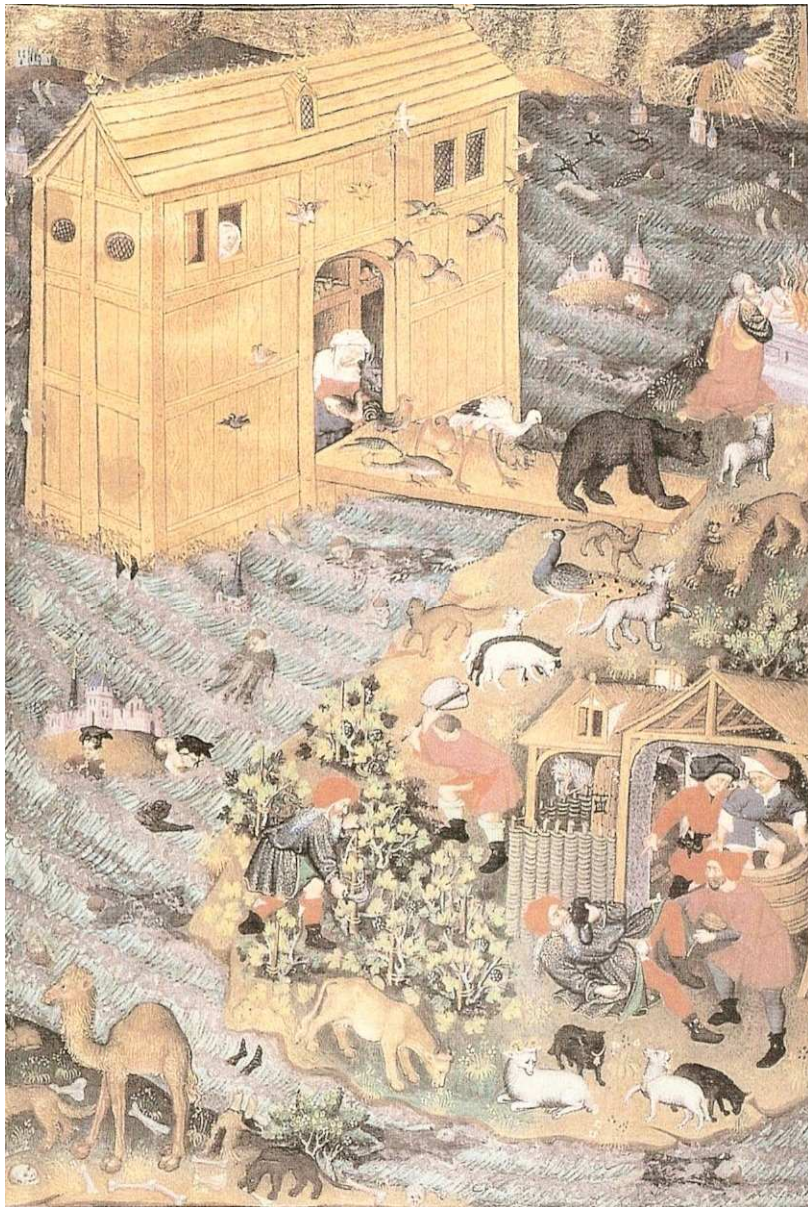
152. Mezopotámie – Apkallu

153. Mezopotámie

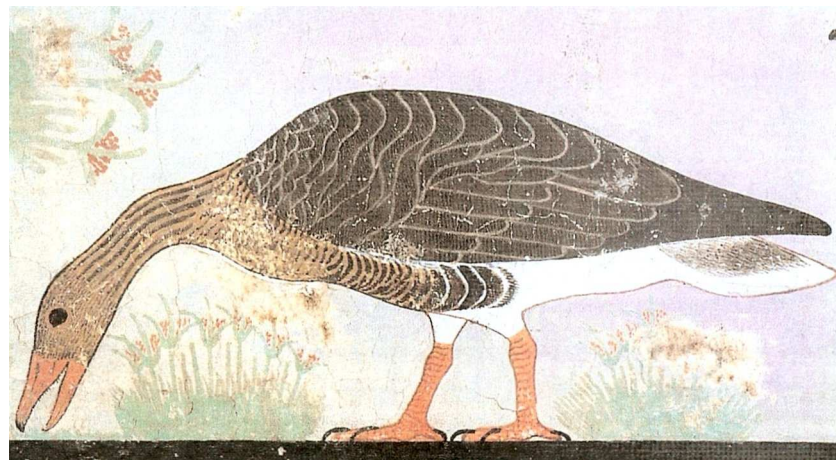
154. Mezopotámie – Kulílu

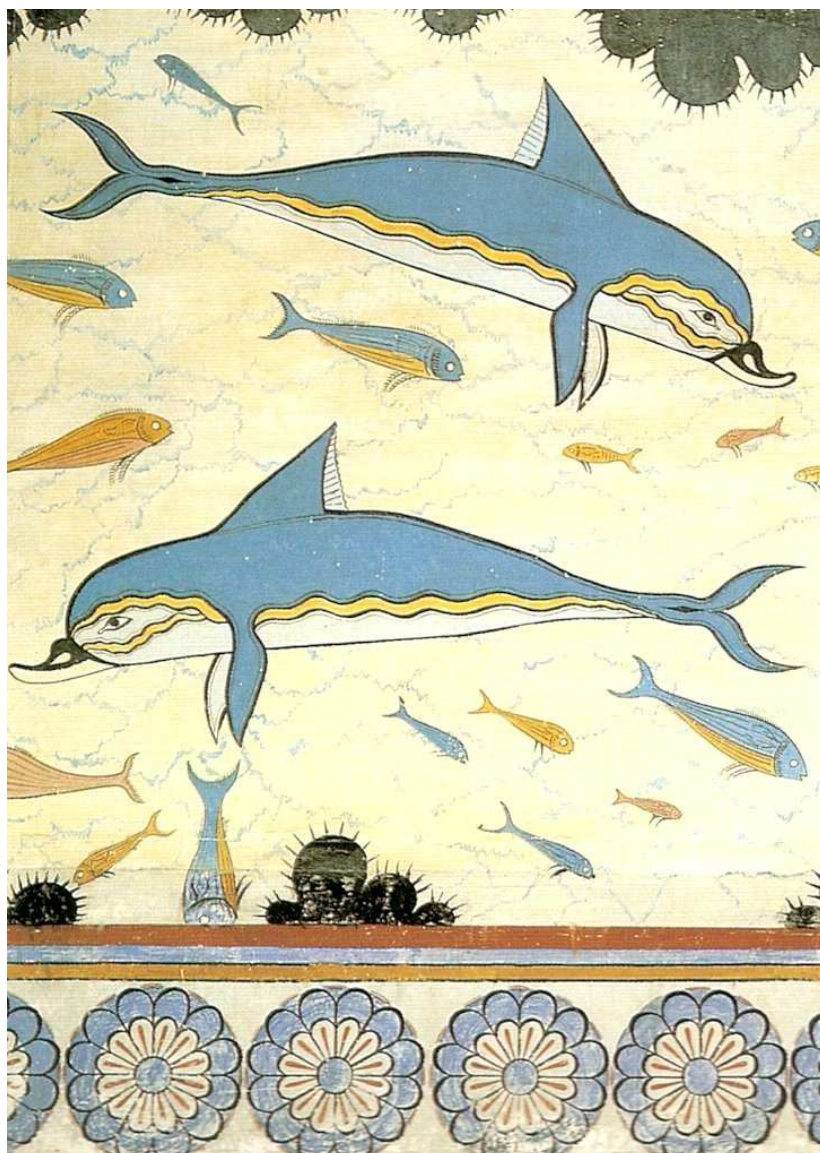
155. Bible - Noemova archa

156. Egypt

157. Egypt - Amon-Reova husa

158. Řecko - delfíni

159. Tritón

160. Slované – amulet s rybou

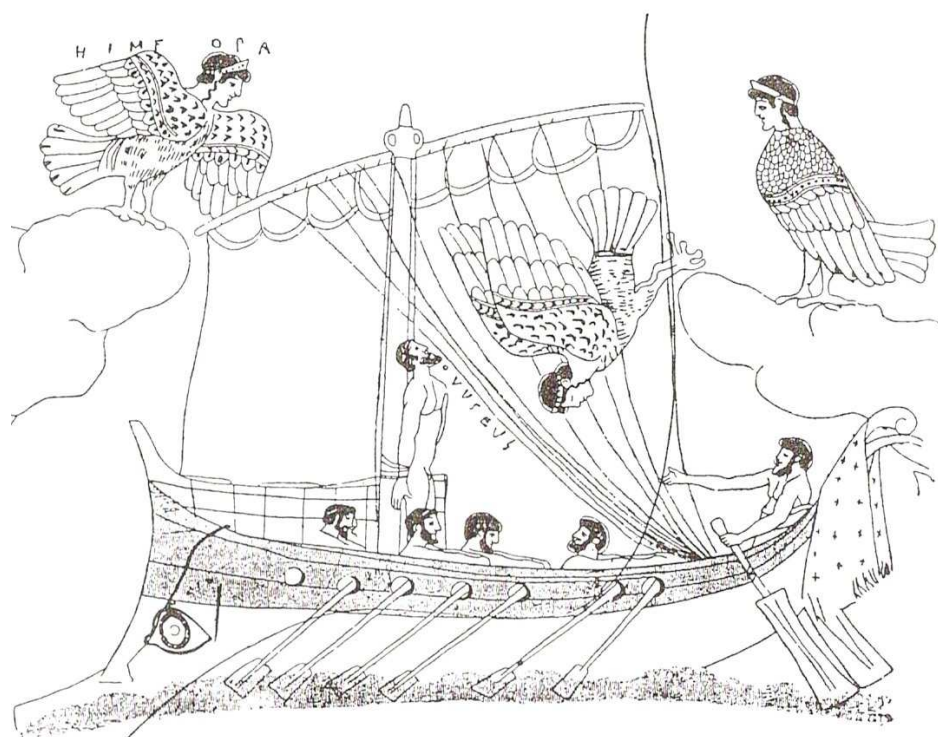
161. Keltové – delfín na Gundestrupském kotli

162. Finsko – Kalevala

163. Sirény

164. Řecko – Odysseus a Sirény

165. Višnu na Šěšovi

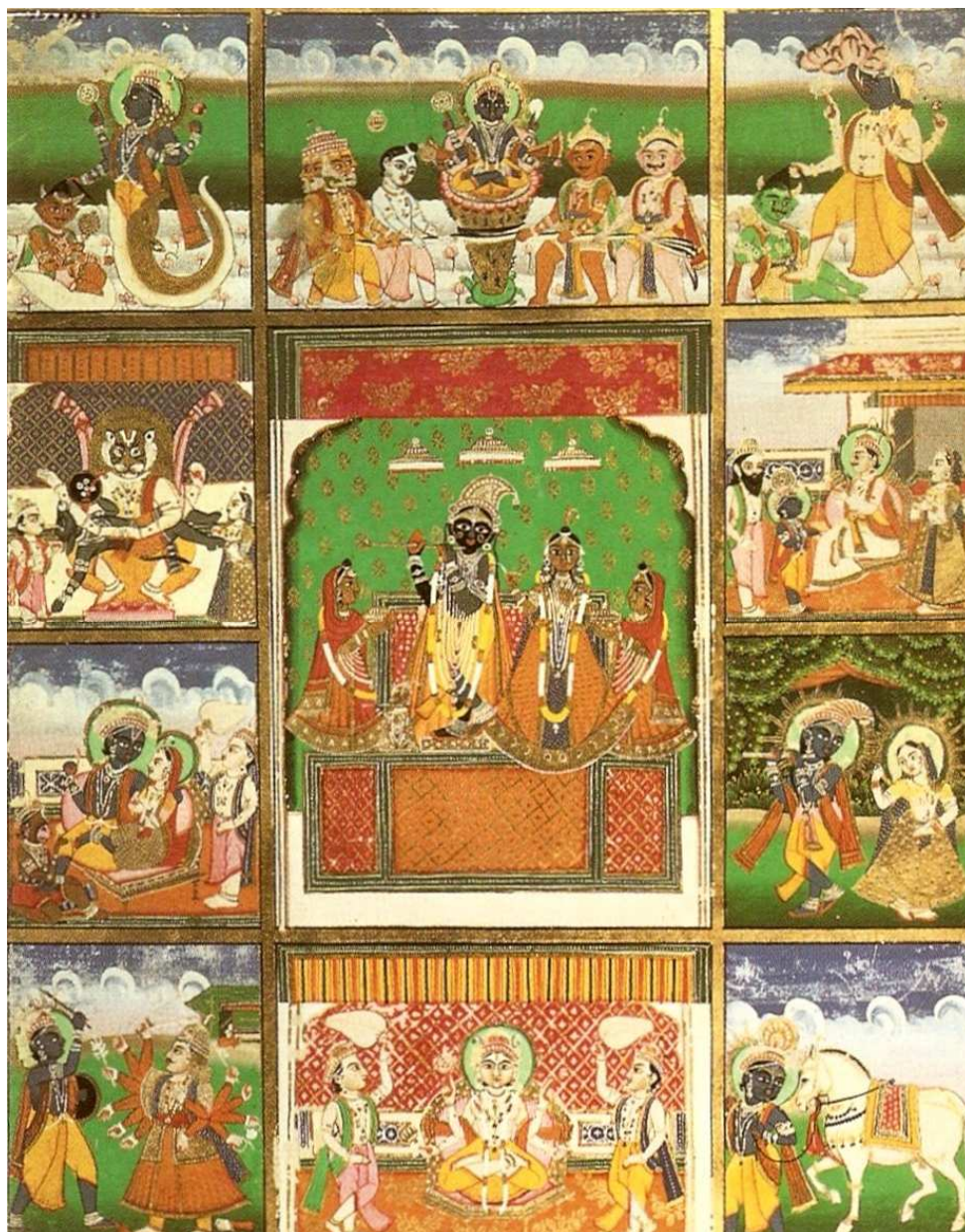
166. Indie – Višnu spočívající na hadu Šěšovi

167. Šiva s hady v rukou a kolem krku zachycuje pád řeky Gangy

168. Višnu, Šéša, Lakšmí a Garuda

169. Avatáry boha Višnua

170. Japonsko

171. Japonsko - kapr

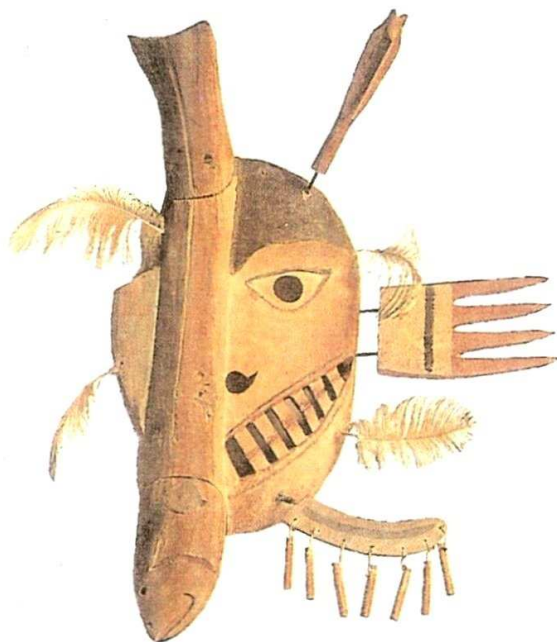
172. Austrálie

173. Austrálie

174. Austrálie - bohové a démoni

175. Severní Amerika - losos

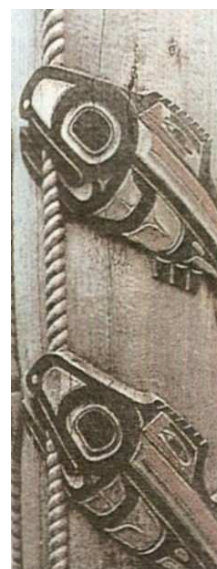
176. Severní Amerika – losos

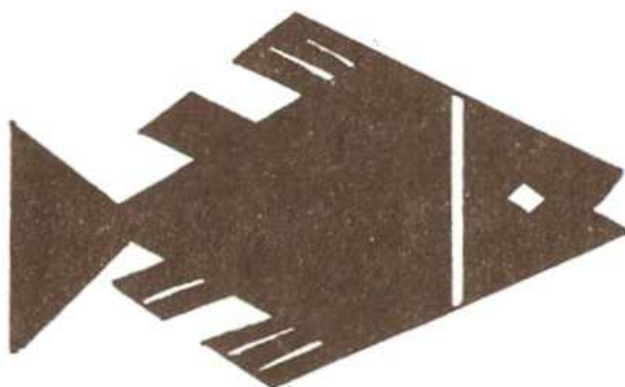
177. Sisiutl

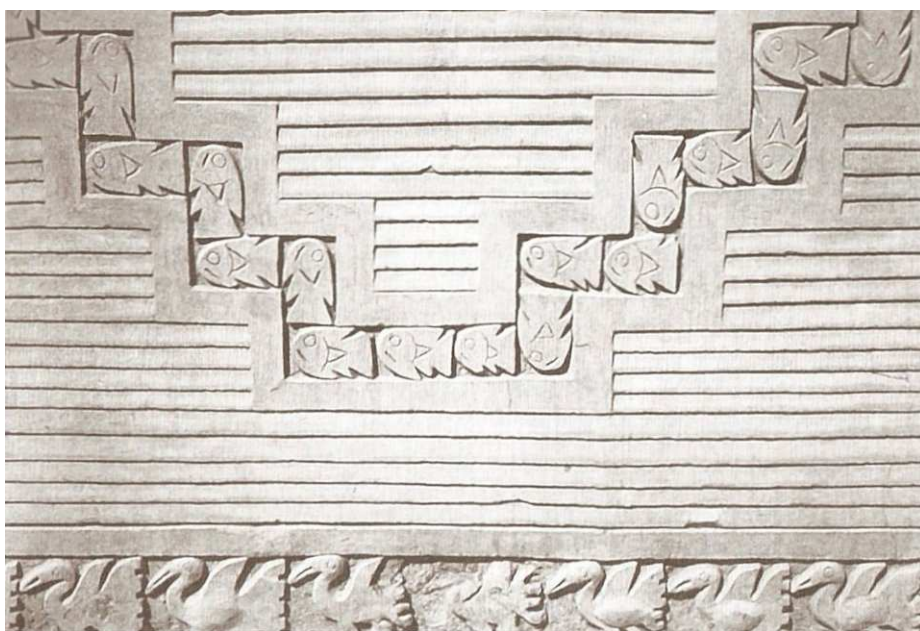
178. Kosatka

179. Ryby

180. Inkové

181. Inkové